

REGIONÁLNY ÚZEMNÝ SYSTÉM EKOLOGICKEJ STABILITY OKRESU DETVA

Realizované v rámci projektu OP ŽP z fondov EÚ/ERDF

November 2013

Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF

Koordinátor projektu: Ing. Marta Slámková

Projektový manažér: Ing. Mária Garčárová

Riešiteľský kolektív

Hlavný riešiteľ: Mgr. Iveta Bohálová

Riešitelia: Ing. arch. Anna Kršáková
Ing. Martin Lakanda
Ing. Róbert Robenek
Ing. Mária Sklenárová
Mgr. Veronika Škojcová
Ing. Alexander Králik
Ing. Martin Šinský
Ing. Patrik Pachinger
Ing. Lucia Vačoková

Externí pracovníci :

RNDr. Anton Krištín, DrSc.
Ing. Pavol Polák
Ing. Jaroslav Vlčko, CSc.
Ing. Jozef Sklenár
Ing.arch. Blažena Kováčová
Ing. Ján Grofčík

Spolupráca: Správa CHKO Poľana

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

OBSAH

Úvod	4
1. Prírodné pomery	7
1.1. Abiotické pomery	7
1.1.1 Geologické pomery	7
1.1.2 Geomorfologické pomery	12
1.1.3 Klimatické pomery	16
1.1.4 Hydrologické pomery.....	19
1.1.5 Pôdne pomery	23
1.2 Biotické pomery	28
1.2.1 Rastlinstvo	28
1.2.2 Živočíšstvo	38
1.2.3 Biotopy (vymedzenie a opis biotopov)	50
2. Súčasná krajinná štruktúra	68
2.1 Lesy	69
2.2 Nelesná drevinová vegetácia	69
2.3 Poľnohospodárska pôda	74
2.4 Vodné toky a plochy	77
2.5 Obytné a rekreačné areály	78
2.6 Priemyselné a dobývacie areály	79
2.7 Poľnohospodárske areály	80
2.8 Dopravné zariadenia	80
2.9 Mozaikové štruktúry	81
2.10 Plochy bez vegetácie	81
3. Zhodnotenie vzťahu k ÚPN VÚC a dotknutých obcí	82
3.1 Vzťah ku KURS 2001	82
3.2 Vzťah k ÚPN VÚC Banskobystrického kraja.....	83
4. Pozitívne a negatívne prvky a javy v území	93
4.1 Pozitívne prvky a javy	93
4.1.1 Osobitne chránené časti prírody a krajiny a časti prírody pripravované na ochranu	93
4.1.2 Druhovú ochranu.....	102
4.1.3 Priemet Generelu nadregionálneho územného systému ekologickej stability SR.	103
4.1.4 Prírodné zdroje	104
4.1.4.1 Ochrana vodných zdrojov	104
4.1.4.2 Ochrana lesných zdrojov	107
4.1.4.3 Ochrana pôdných zdrojov	112
4.1.4.4 Zdroje nerastných surovín	112
4.1.4.5 Ochrana kúpeľných a liečebných zdrojov	112
4.1.4.6 Ochrana dochovávaných genofondových zdrojov	112
4.1.5 Významné krajinné prvky bez legislatívnej ochrany	113
4.1.6 Kultúrno-historicky hodnotné formy využívania krajiny	114
4.2 Negatívne prvky a javy	121
4.2.1 Prírodné/prírodné stresové faktory	121
4.2.1.1 Endogénne prírodné/prírodné stresové faktory	121
4.2.1.2 Exogénne prírodné/prírodné stresové faktory	121

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

4.2.2	Antropogénne stresové faktory	123
4.2.2.1	Primárne stresové faktory	123
4.2.2.2	Sekundárne stresové faktory	131
5.	Syntéza analytických vstupov a hodnotenie	139
5.1	Hodnotenie ekologickej stability	139
5.2	Plošné a priestorové usporiadanie pozitívnych a negatívnych prvkov a javov v krajine	141
5.3	Hodnotenie typov biotopov	142
5.4	Ekostabilizačná významnosť, reprezentatívnosť a unikátnosť	151
5.4.1	Reprezentatívne potenciálne geoeekosystémy (REPGES)	151
5.5	Hodnotenie krajinskej štruktúry	154
6.	Návrh RÚSES	163
6.1	Návrh prvkov RÚSES	163
6.1.1	Biocentrá	163
6.1.2	Biokoridory	184
6.1.3	Ostatné ekostabilizačné prvky	187
6.2	Návrh manažmentových opatrení pre existujúce a navrhované prvky	216
6.3	Návrh opatrení na zvýšenie ekologickej stability krajiny	222
6.4	Návrh prvkov RÚSES odporúčaných na zabezpečenie legislatívnej ochrany	230
	Záver	231
	Literatúra	232
	Príloha	236
	Grafická časť	

ÚVOD

Základné východiská a ciele Územného systému ekologickej stability (ÚSES)

Cieľom zabezpečenia priestorovej ekologickej stability krajiny je vytvorenie takej krajinnnej štruktúry, ktorá je schopná zachovať priestorové ekologické vzťahy medzi individuálnymi ekosystémami (na zabezpečenie výmeny hmoty, energie a informácií) pre dynamickú variabilitu podmienok aj foriem života, a to aj za predpokladu, že krajina je tvorená lokálne ekosystémami s rôznym (aj nízkym) stupňom ekologickej stability. Základom tohto systému tvorí kostra **ÚSES** pozostávajúca z biocentier, biokoridorov a interakčných prvkov. Významnou súčasťou vytvorenia celoplošného ÚSES je aj systém opatrení na ekologicky optimálnu organizáciu a využívanie krajiny.

Ciele tvorby územného systému ekologickej stability:

- zachovanie a podpora rozvoja prirodzeného genofondu krajiny (biodiverzity),
- zachovanie, revitalizáciu a doplnenie stabilizujúcich prvkov v krajine a zabezpečenie ich priaznivého pôsobenia na okolité, ekologicky menej stabilné časti krajiny,
- zachovanie významných krajinných prvkov a krajinných štruktúr,
- zachovanie a racionálne využívanie prírodných daností krajiny (prírodných zdrojov),
- zachovanie odolnosti krajiny voči pôsobeniu antropických aktivít,
- trvalé zachovanie celkovej produkčnej schopnosti krajiny, ktorá je základom dlhodobého uspokojovania materiálnych aj duchovných potrieb spoločnosti (KURS, 2011)

Názov úlohy a východiskové informácie o úlohe

Predmetom úlohy je vypracovanie „Aktualizovaného dokumentu R-ÚSES – okres Detva“.

Vypracovanie dokumentácie R-ÚSES bolo realizované v rámci projektu OPŽP „Podpora ochrany lokalít NATURA 2000 začlenením do celopriestorového systému ekologickej stability“ (do siete regionálnych územných systémov ekologickej stability/R-ÚSES). Projekt je prioritne zameraný na okresy, ktoré sa nachádzajú pozdĺž koridoru diaľnice D1 a v budúcnosti je predpokladaný výrazný hospodársky rozvoj.

V súčasnosti je pre okres Detva využívaná dokumentácia R-ÚSES starého okresu Zvolen (do r. 1996), ktorá bola zhotovená v roku 1995. Súčasný stav krajiny sa za posledných 15 rokov výrazne zmenil. Preto z dôvodu dynamických zmien v krajine bolo nevyhnutné spracovať aktuálny dokument R-ÚSES okresu Detva. V priebehu posledných 15 rokov boli do systému ochrany prírody na Slovensku implementované európske smernice ochrany prírody (smernica Rady Európskych spoločenstiev č. 79/409/EHS o ochrane voľne žijúcich vtákov, známa tiež ako **smernica o vtákoch** - Birds Directive a smernica Rady Európskych spoločenstiev č. 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín, známa tiež ako **smernica o biotopoch** - Habitats Directive), ktoré je potrebné uplatňovať vo všetkých dokumentoch ochrany prírody, medzi ktoré patrí aj R-ÚSES.

Tlak na zachovalé prírodné ekosystémy v územiach NATURA 2000 sa zvýšil budovaním technickej infraštruktúry, sprístupnili nové územia pre investičný rozvoj a cestovný ruch, čím dochádza k častejšiemu stretu záujmov človeka a ochrany prírody. Zachovalé ekosystémy a ekologické koridory, spájajúce jednotlivé centrá biotickej aktivity sú často vnímané ako prekážka realizácie hospodárskych a rekreačných aktivít. Aktuálny Regionálny územný systém ekologickej stability predstavuje dokument, ktorý odzrkadľuje všetky legislatívne zmeny ochrany prírody a krajiny, aktualizuje analýzu súčasného stavu krajiny a javov, ktoré vplývajú na zmenu krajiny a ekologickej stability. Významným výstupom sú definované regulatívy a návrhy opatrení k využívaniu funkčného potenciálu prvkov krajiny s cieľom zmiernenia a eliminácie nepriaznivo sa prejavujúcich javov (ochrana a regulácia územia). Po ich premietnutí do relevantných územnoplánovacích dokumentov budú usmerňovať činnosť človeka v krajine, čím prispievajú k zachovaniu navrhovaných prvkov kostry R-ÚSES a tým aj lokalít NATURA 2000 v priaznivom stave a zároveň pomôžu zosúladiť plánované rozvojové činnosti s potrebou ochrany lokalít NATURA 2000.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Ciele riešenia RÚSES okresu Detva:

Hlavný cieľ:

- Spracovanie dokumentácie ochrany prírody R-ÚSES (regionálny územný systém ekologickej stability) ako jednoznačného nástroja na usmerňovanie rozvojových zámerov v krajine a monitorujúceho zmeny využitia krajiny a jej významných charakteristických čŕt.

Špecifické ciele projektu

- V analytickej časti zhodnotenie stavu krajiny, analýza jej abiotických a biotických pomerov, charakteristika súčasnej krajinnej štruktúry, zhodnotenie vzťahu k ÚPN VÚC a dotknutých obcí, a analýza socio-ekonomických javov, t.j. pozitívnych a negatívnych prvkov a javov nachádzajúcich sa a pôsobiacich v krajine.
- V syntézovej časti na základe analytických vstupov, zhodnotiť ekologickú stabilitu krajiny, plošné a priestorové usporiadanie pozitívnych a negatívnych prvkov/javov v krajine, zhodnotiť typy biotopov, ekostabilizačnú významnosť, reprezentatívnosť a unikátnosť prvkov krajiny, a celkové hodnotenie krajinnej štruktúry.
- V návrhovej časti, ako finálnej fáze spracovania aktualizovaných dokumentov R-ÚSES, ide o celý systém návrhov, ktorého cieľom je vytvorenie funkčného ÚSES, a to: návrh prvkov R-ÚSES, návrh manažmentových opatrení pre existujúce a navrhované prvky R-ÚSES, návrh opatrení na zvýšenie ekologickej stability krajiny, návrh prvkov R-ÚSES odporúčaných na zabezpečenie legislatívnej ochrany a návrh regulatívov pre ÚPD a projekty pozemkových úprav.

Spôsob, obsah a rozsah spracovania úlohy

Dokumentácia RÚSES bola spracovaná v súlade s vyhláškou MŽP SR 492/2006 Z.z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška MŽP SR č. 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 z.z. o ochrane prírody a krajiny.

Základné bloky dokumentácie ako i podrobnejšie členenie a obsah jednotlivých kapitol sú vypracované v zmysle *Metodických pokynov na vypracovanie projektov regionálnych ÚSES a miestnych ÚSES* (Izakovičová a kol, 2000) a *Metodických pokynov na vypracovanie aktualizovaných dokumentov RÚSES* (pracovný materiál SAŽP, Brezníková a kol. december 2009). Niektoré kroky však bolo potrebné modifikovať v závislosti na charaktere územia a výskyte niektorých špecifických javov.

Dokumentácia je rozdelená do hlavných blokov:

1. Prírodné pomery
2. Súčasná krajinná štruktúra
3. Zhodnotenie vzťahu k ÚPN VÚC a dotknutých obcí
4. Pozitívne a negatívne prvky/javy v území
5. Syntéza analytických vstupov a hodnotenie
6. Návrh regionálneho územného systému ekologickej stability

V analytickej časti boli sústredené existujúce podklady a spracované nové poznatky z terénnych prieskumov konaných v období máj 2011 až jún 2013 týkajúce sa botanického a zoologického mapovania, mapovania súčasnej krajinnej štruktúry, pozitívnych, negatívnych prvkov a javov v území, ktoré boli zapracované do ďalších návrhových častí a opatrení.

Návrh kostry prvkov RÚSES rešpektuje vyššiu hierarchickú úroveň spracovania – GNÚSES, ale na základe nových poznatkov a podrobnejších informácií z mapovania hranice prvkov spresňuje.

Grafickým výstupom analytickej časti je **Mapa č.1 Súčasná krajinná štruktúra** a súbor analytických obrázkov a schém.

Na základe analýz boli vypracované syntézové výstupy **Mapa č. 2 – Pozitívne prvky**, **Mapa č. 3 – Negatívne prvky** a súbor syntézových obrázkov a schém.

Najdôležitejším výstupom je **mapa č. 4 – Návrh regionálneho územného systému ekologickej stability**, kde sú priestorovo vymedzené regionálne a nadregionálne prvky RÚSES (biocentrá, biokoridory, ekologicky významné časti krajiny a genofondové lokality) a takisto ekostabilizačné opatrenia na zabezpečenie ekologickej stability a elimináciu jednotlivých negatívnych prvkov.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Začlenením všetkých území NATURA 2000 do regionálnych štruktúr ÚSES (biocentier a biokoridorov) a zadefinovaním ekostabilizačných opatrení bol dosiahnutý deklarovaný cieľ projektu - Podpora ochrany lokalít NATURA 2000. Praktická realizácia ochrany lokalít NATURA bude zabezpečená prostredníctvom implementácie regulatívov do záväzných častí územnoplánovacej dokumentácie na všetkých stupňoch

Vymedzenie a stručná charakteristika riešeného územia

Dokumentácia RÚSES je spracovaná pre územie okresu Detva, ktorý je podľa územnosprávneho členenia začlenený do Banskobystrického kraja. Z geografického hľadiska sa okres nachádza v centrálnej časti kraja, pričom svojou rozlohou 449,2 km² a celkovým počtom obyvateľov 32 941 (k 31.12.2012) patrí plošne medzi menšie okresy v SR. Na severe hraničí s okresmi Zvolen a Brezno, na východe a juhovýchode s okresmi Poltár a Lučenec, na juhu s okresom Veľký Krtíš, na západe s okresom Zvolen.

Osou okresu je tok Slatina, ktorá preteká územím z východu na západ Zvolenskou kotlinou (pocelky Slatinská kotlina, Detvianska kotlina). Kotlina je vyhraničená horskou obrubou tvorenou v danom území Poľanou, Veporskými vrchmi (Sihlianska planina), Ostrôžkami a Javorím. Do územia zasahuje CHKO Poľana, riešené územie je pramennou oblasťou Slatiny a Ipľa.

Prírodné danosti územia ovplyvnili aj sídelnú štruktúru, ktorá pozostáva z dvoch sídel so štatútom mesta: Detva, Hriňová a 13 obcí vidieckeho charakteru: Dúbravy, Detvianska Huta, Látky, Korytárky, Kriváň, Podkriváň, Stožok, Klokoč, Stará Huta, Slatinské Lazy, Víglašská Huta - Kalinka, Horný Tisovník, Víglaš. Obe mestské sídla sa postupne vyvinuli z pôvodných vidieckych obcí, popri kompaktnej jadrovej časti však patrí k mestám aj rozsiahle územie s osadami a samotami. Rozptýlené lazničné osídlenie je typickou sídelnou formou na celom území okresu a spolu s existenciou unikátneho systému agrárnych historických krajinných štruktúr sa podieľa na charakteristickom vzhľade krajiny Podpoľania.

Hlavným impulzom rozvoja oboch miest, ktorý vo veľkej miere zmenil ich tvár, bol vznik priemyselných závodov orientovaných na ťažkú strojárenskú výrobu. Dopravnú kostru okresu, ktorá zároveň formuje jeho sídelné a komunikačno-sídelné rozvojové osi, tvoria cesty č. I/50 (E 571), II/526 a II/591, pri ktorých sa nachádzajú obce s najväčším počtom obyvateľov v rámci okresu (Víglaš, Detva, Hriňová, Kriváň).

Územie súčasného okresu Detva malo v minulosti takmer výlučne poľnohospodársky charakter, prevažovalo hlavne ovčiarstvo a chov dobytka, v menšej miere bola zastúpená rastlinná výroba. Strategickým podnikom v podpoľianskom regióne boli v minulosti najmä Podpoľianske strojárne Detva, ktoré sa následne po vstupe nových investorov pretransformovali na PPS Group a.s., a v Hriňovej je dlhoročne zastúpený strojársky priemysel Hriňovskými strojárňami a.s. Veľký význam v ekonomickom profile územia má aj lesné hospodárstvo a ťažba dreva.

Územie poskytuje vhodné podmienky pre rôzne formy rekreácie. Jej rozvoj je založený na existencii lazničného osídlenia aj na danostiach prírodného a krajinného prostredia.

Tab.č.1 : Zoznam obcí okresu Detva s príslušnou výmerou a počtom obyvateľov

Obec	Počet obyvateľov (31.12.2011)	Výmera (ha)
Detva	15062	6808,8
Detvianska Huta	720	1431,3
Dúbravy	947	1954,5
Horný Tisovník	215	3216,1
Hriňová	7802	12648,9
Klokoč	508	983,6
Korytárky	965	903,5
Kriváň	1697	910,9
Látky	581	4573,8
Podkriváň	599	2588,7
Slatinské Lazy	499	720,8
Stará Huta	333	2457,6
Stožok	952	894,6
Víglaš	1697	3205,8
Víglašská Huta – Kalinka	364	1620,1
Spolu okres Detva	32 941	44918,6

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

1. PRÍRODNÉ POMERY

1.1 ABIOTICKÉ POMERY

Územie okresu Detva zasahuje v zmysle geomorfologického členenia (Mazúr, Lukniš 1980) do dvoch geomorfologických oblastí: Slovenské rudohorie a Slovenské stredohorie. Slovenské rudohorie je v území zastúpené geomorfologickým celkom Veporské vrchy, podcelkom Sihlianska planina. Slovenské stredohorie je zastúpené celkami Poľana (podcelky Vysoká Poľana a Detvianske predhorie), Ostrôžky, Javorie (podcelky Javorianska hornatina, Lomnianska vrchovina a Podlysecká brázda) a celkom Zvolenská kotlina (podcelky Slatinská kotlina, Detvianska kotlina a Rohy).

Podrobné geomorfologické členenie okresu znázorňuje tabuľka.

Tab. č.2 Geomorfologické jednotky okresu Detva

Sústava	Podsústava	Provincia	Subprovincia	Oblasť	Celok	Podcelok
Alpsko - Himalájska	Karpaty	Západné Karpaty	Vnútrore Západné Karpaty	Slovenské rudohorie	Veporské vrchy	Sihlianska planina
				Slovenské stredohorie	Poľana	Vysoká Poľana
						Detvianske predhorie
					Ostrôžky	
					Javorie	Javorianska hornatina
						Lomnianska vrchovina
						Podlysecká brázda
					Zvolenská kotlina	Slatinská kotlina
						Rohy
						Detvianska kotlina

1.1.1 Geologické pomery

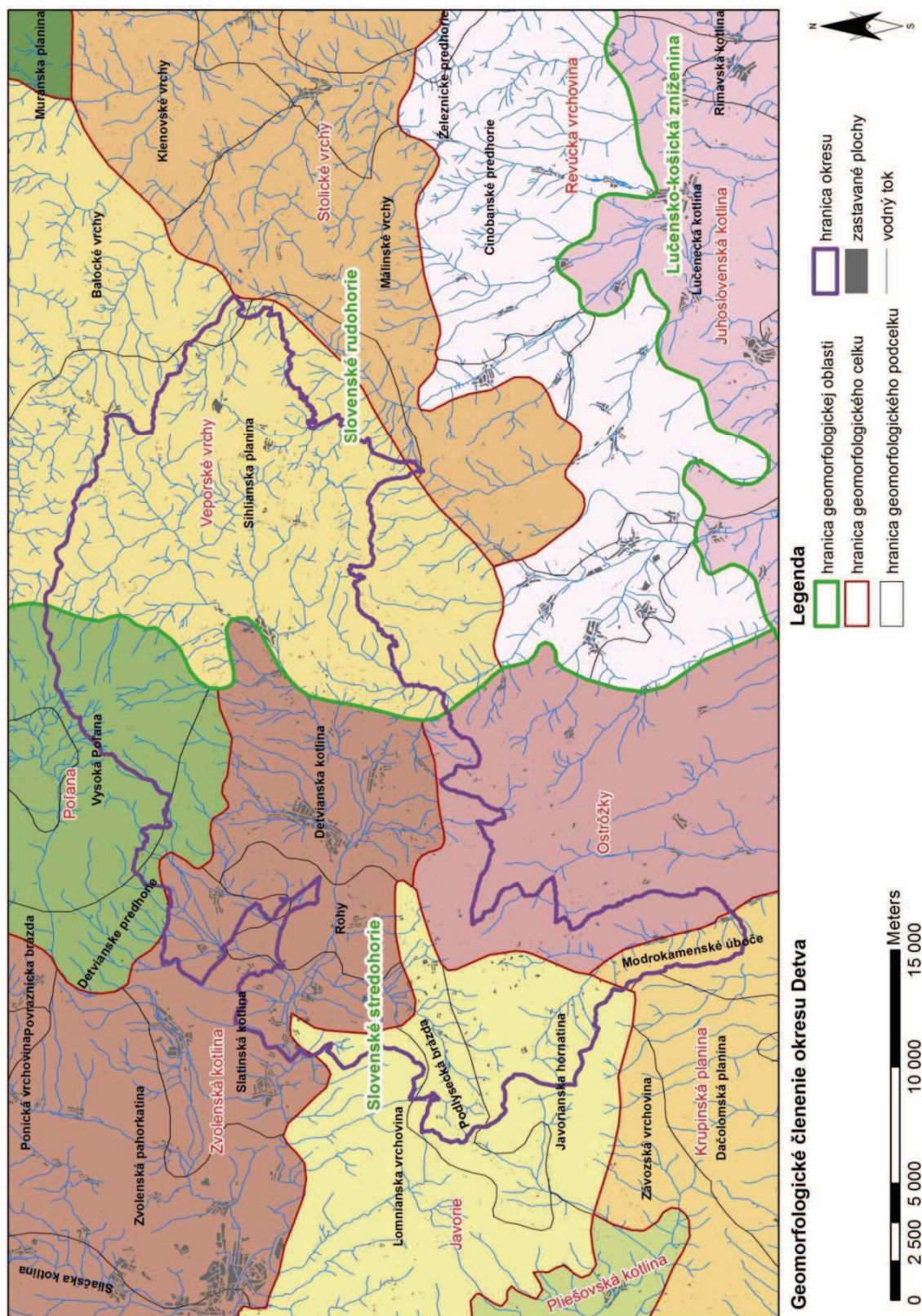
Na geologickej stavbe územia okresu Detva sa v prevažnej miere podieľajú produkty neogénneho vulkanizmu viažuceho sa na oblasť stredného Slovenska. Menšie plošné rozšírenie majú horniny kryštalinika tektonickej jednotky veporika a kvartéru.

Kryštalinikum veporika sa vo všeobecnosti vyznačuje pestrou a komplikovanou geologickou stavbou, ktorá je výsledkom niekoľkoetapových hercýnskych a alpínskych tektonických procesov. V predmetnom území vystupuje na povrch vo východnej a severovýchodnej časti okresu Detva západne od pomyselných línií Podkriváň - Dolná Riečka - Javorinka - Snohy, pričom predstavuje približne 1/3 plochy okresu. Kryštalinikum veporika vystupuje aj vo vystúpení bloku podložia medzi Korytárkami, Jasenovom a Kolárovým vrchom. Reprezentujú ho predovšetkým mohutné granitoidné intrúzie. Ich základom sú najmä tonality až granodiority typu S (Sihlianský typ), ktoré intrudovali do hercýnskej tektonickej stavby paralelne s foliáciou metamorfítov (prevládajú úklony foliácie na sever). Tento typ intrúzií vystupuje na povrch sseverne od tektonickej línie Jasenovo-Kováčsky vrch 736 m n.m. V páse širokom 1,5 – 3 km severne od Detvianskej Huty vystupujú na povrch aj granodiority typu I (ipeľský typ). Oba vyššie spomenuté typy intrúzií predstavujú pravdepodobne najhlbšie obnaženú (erodovanú) časť kryštalinika veporika. Južne od tektonickej línie Jasenovo-Kováčsky vrch 736 m n.m. vystupujú aj granodiority hybridného typu medzi granodioritom a migmatitom s páskovou textúrou. Porfyrické granodiority veporského typu vystupujú vo forme dajkových alebo subhorizontálnych lakolitových telies a komplexu hybridných granodioritov predovšetkým v území medzi Korytárkami, Jasenovom a Kolárovým vrchom.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

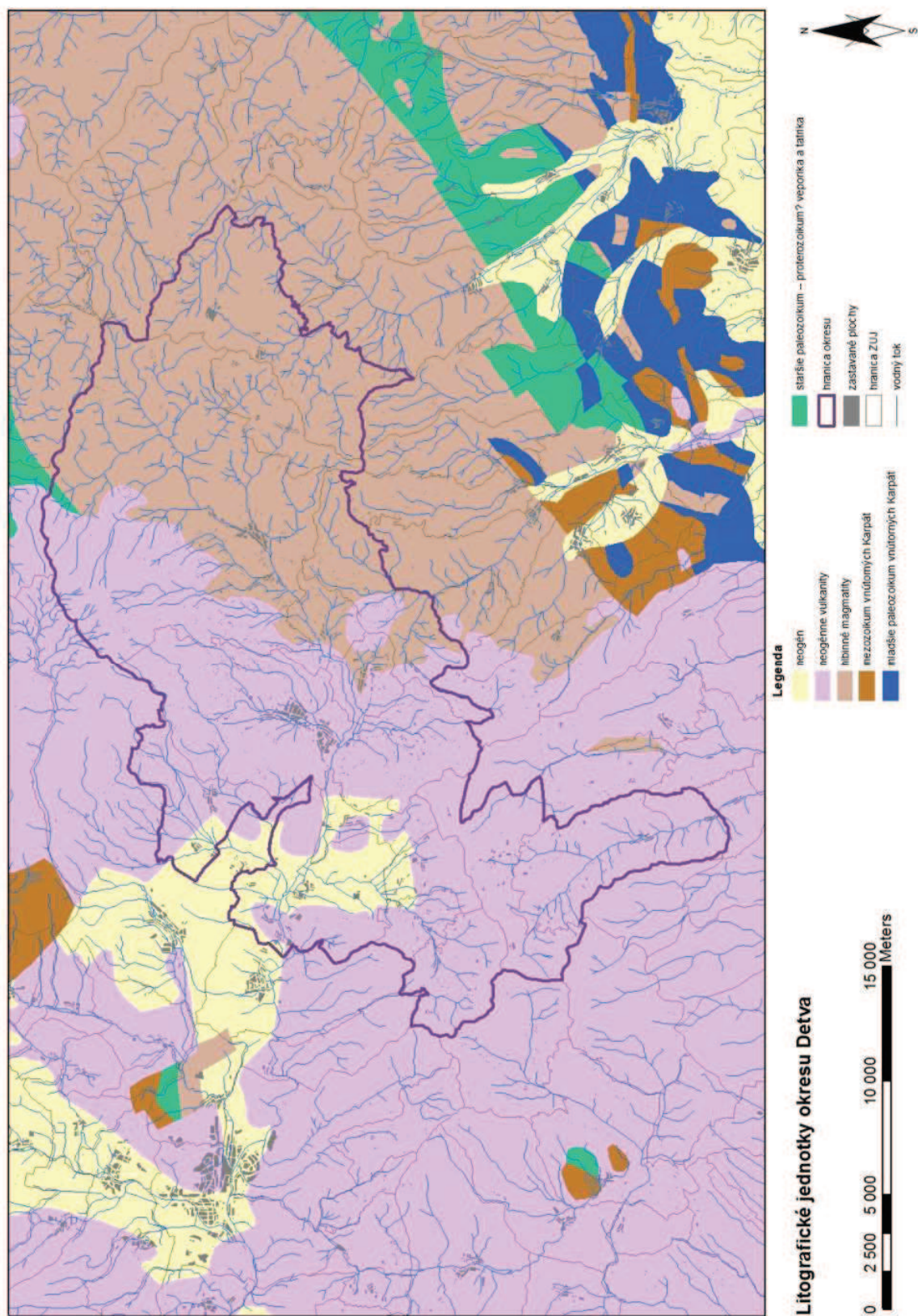
Mapa č. 1: Geomorfologické členenie okresu Detva

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Mapa č. 2: Geologická stavba okresu Detva

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Tretíhorná sopečná činnosť v oblasti Karpát, ktorej produkty zaberajú najväčšiu časť okresu Detva, a Panónskej kotliny súvisela s vývojom karpatského oblúka. Sopečná činnosť v stredoslovenskej oblasti prebiehala s jednou výnimkou (vulkán Putikov vršok) v strednom a vrchnom miocéne (16,5 – 6,5 mil. rokov) v podmienkach subtropickej klímy. Na geologickej stavbe okresu Detva sa podieľajú produkty dvoch sopiek z tohto obdobia – staršieho stratovulkánu Javorie a mladšieho polygénneho stratovulkánu Poľana.

Produkty stratovulkánu Javorie sa podieľajú na geologickej stavbe územia južne od toku Slatina v úseku od Kriváňa až po jej opustenie okresu v obci Víglaš. Výnimku tvoria produkty formácie Rohy, ktoré sa nachádzajú aj severne od tejto hranice, v území medzi Pstrušou a Detvou. Petrograficky formáciu v tejto časti predstavujú predovšetkým extrúzívne dómy amfibolických andezitov a ich extrúzívnych brekcií vyvinutých pri okrajoch telies. Formácia je z podstatnej časti prekrytá sedimentmi Slatinskej kotliny. Južne od spomínanej hranice sa na stavbe územia podieľajú rozličné typy vulkanických hornín formácií stratovulkánu Javorie. Najstaršou formáciou je Starohutská formácia budujúca územie západne od Podkriváňa (okolie Dolnej, Hornej Liešnej, Hazuchovho vrchu). Litologicky ide predovšetkým o epiklastické horniny (laharové brekcie, epiklastické vulkanické brekcie a konglomeráty), ale aj o pyroxenické a amfibolicko-pyroxenické andezity lávových prúdov (budujúce vrcholové partie svahov a kót). V území medzi obcami Kriváň a Víglašská Huta-Kalinka vystupujú na povrch horniny Syroňskej formácie, ktoré prezentujú produkty expozívno-extrúzívnej aktivity (extrúzie, pyroklastiká a epiklastické fácie rozličného andezitového zloženia). Produkty Blýskavicej formácie efúzívneho charakteru budujú územie od obce Dolný Tisovník až po Slatinské Lazy. Predstavujú ich predovšetkým zvyšky lávových prúdov a ich hyaloklastitových brekcií, čo indikuje vodné prostredie, do ktorého prebehla distribúcia lávových prúdov. Rýchlym ochladením čelnej časti lávového prúdu došlo k dezintegrácii lávovej hmoty silným kontrakčným tlakom za vzniku spomínaných brekcií. Južnejšie v údolí sa vyskytujú epiklastické produkty rovnakého horninového zloženia svedčiace o sedimentácii vulkanických produktov vo vodnom prostredí. Petrograficky ide o horniny andezitového zloženia pyroxenických a hyperstenických andezitov. V oblasti obce Víglašská Huta-Kalinka sa vyskytujú aj horniny intrúzívnych komplexov Lohyňa a Kalinka. Intrúzie vystúpili v centrálnej vulkanickej zóne. Intrúzívny komplex Kalinka je štokového typu a vystupuje v pásme s dĺžkou 5-6 km. Intrúzie typu kremito-dioritových až kremitých monzodioritových porfýrov sa vyznačujú metasomaticko-hydrotermálnymi prejavmi, ktoré postihujú najmä okrajové časti intrúzií a okolitých hornín s indikáciou skarnovo-porfýrovej polymetalickej mineralizácie. S týmito procesmi sú úzko späté aj procesy silicifikácie a argilitizácie. Intrúzívny komplex Lohyňa reprezentujú dajkové telesá amfibolických a pyroxenicko-amfibolických andezitov až andezitových porfýrov, štokové intrúzie a prieniky hyperstenicko-amfibolických andezitov, porfýrov, prieniky a extrúzie ryodacitov až dacitoidných andezitov.

V centrálnej až severnej časti okresu Detva sú situované produkty najväčšieho stratovulkánu strednej Európy, **stratovulkánu Poľana**, ktorý je v hodnotenom území zastúpený neovulkanickými jednotkami od najstaršej formácie Rohy, Šútovka, Strelníky, Abčina po formáciu Veľká Detva.

Do **formácie Rohy** sa zaraďujú relikty stratovulkanickej stavby spodnobádenského veku, ktoré sa zachovali v priestore víglašskej depresie, kde je formácia uložená pod poliocénnymi uloženinami Slatinskej kotliny. Formácia Rohy vystupuje v hodnotenom území na povrch v južnej časti pohoria Poľany v pásme od kóty Rohy (medzi Víglašom a Detvou) smerom na sever do širokého okolia osady Iviny. Oblasť Iviny, t.j. územie medzi osadou Kostolná a Suchohradná dolina je budovaná stratovulkanickým komplexom epiklastických brekcií až konglomerátov, tufov, pyroklastických prúdov, redeponovaných pyroklastík s ojedinelými hrubými lávovými prúdmi prevažne amfibolických, amfibolicko-pyroxenických a pyroxenicko-amfibolických andezitov. Toto súvrstvie je vo vrchnej časti prekryté lávovými prúdmi vulkanických dómov, budovaných hlavne hyperstenicko-amfibolickými andezitmi s biotitom. Horniny tejto oblasti sú väčšinou propylitizované. V oblasti od Kostolnej (Dúbravy) na juh po tok Slatina je najmä na južných svahoch kót Rohy, Prostredný vrch a Holý vrch množstvo odkryvov, ktoré reprezentujú vrchnú časť formácie Rohy. Aj tu najväčšiu časť tvoria extrúzie vulkanických dómov s približne koncentrickým usporiadaním. Skladajú sa z amfibolických, hyperstenicko-amfibolických andezitov, niekedy s biotitom, a z amfibolicko-pyroxenického a dacitového andezitu. Dómy sú sprevádzané extrúzívnymi brekciami, v podloží ktorých sa vyskytujú brekcie pyroklastických prúdov, tufy, redeponované aglomeráty. Podobná situácia je aj v oblasti ďalšieho povrchového výskytu formácie Rohy, v okolí obce Stožok.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Formácia Šútovka zahŕňa v hodnotenom území všetky vulkanické horniny, vyskytujúce sa v podloží formácie Strelníky, ktorých prívodné kanály sú spojené s centrálnou vulkanickou zónou polianskeho polygénneho stratovulkánu. Z vulkanologického aspektu predstavuje relikt stratovulkánu takmer úplne pochovaného pod mladšími vulkanickými komplexami. Formácia je zložená z dvoch členov, ktoré sú v hodnotenom území zastúpené menším plošným rozsahom: členom Dudáš a Kurienec. **Člen Dudáš** sa nachádza pri severnej hranici hodnoteného územia tvorený ložnými subvulkanickými intruzívnymi telesami budovaných masívnymi amfibolicko-pyroxenickými andezitmi. **Člen Kurienec** sa v súčasnom erozívnom zreze vyskytuje na západnom a južnom okraji kaldery Bobrovo a východne od člena Dudáš. V hodnotenom území je člen Kurienec budovaný lávovými prúdmi masívnych biotiticko-amfibolicko-pyroxenických andezitov.

Formácia Strelníky budovaná horninami ryodacitového vulkanizmu Poľany je v hodnotenom území zastúpená **členom Bečov** (S od Kriváňa po Skiarovo), v období ktorého objemne spevnený tufový materiál zvyšujúceho sa v čase explozívnych erupcií pyroklastického materiálu podstatne vplýval na sedimentačný proces v periférnej zóne stratovulkánu. V tejto dobe sa tvorili redeponované tufy, lahary prevrstvené s napadanými autochtónnymi vrstvami tufov. Transport materiálu sa uskutočnil hlavne masovým transportom vo forme úlomkotokov, zrnokov, vysoko nasýtenými zátopovými prúdmi. V území okresu Detva sa uvedená formácia nachádza v Detvianskej kotline, kde je budovaná uloženinami pemzových prúdov a pemzových tufových laharov, redeponovanými pemzovými tufmi a epiklastickými vulkanickými pieskovecami s valúnami ryodacitov a andezitov.

Formácia Abčina – člen Hučava, ktorá buduje centrálnu a prechodnú vulkanickú zónu vrchnej stavby stratovulkánu Poľana v hodnotenom území nadväzuje na jv. a v. okraji stratovulkánu na predvulkanické útvary, ktoré sú popisované vyššie v texte. V hodnotenom území je formácia budovaná epiklastickými vulkanickými horninami pozostávajúcich z drobných až hrubých brekcií, hrubých zlepcov a pieskovcov.

Formácia Veľká Detva predstavuje záverečnú vulkanickú aktivitu stratovulkánu Poľana s efúziou-intruzívnymi erupciami, pričom je v území okresu Zvolen zastúpená najväčším plošným rozsahom. Formácia Veľká Detva - **členom Kopa** je v hodnotenom území (S a SV smerom od Kostolnej k Požiaru, Vabovke, Prednej poľane, Poľane) budovaná lávovými prúdmi z augiticko-hyperstenických a hyperstenicko-augitických andezitov a amfibolicko-pyroxenických andezitov.

Horniny neogénnej výplne Slatinskej kotliny v území nevystupujú, sú prekryté útvarmi kvartéru.

V kvartérnom území regiónu sú určujúcimi sedimentmi rôznoveké a litofaciálne variabilné (prevažne štrkovité) fluviálne a proluviálne akumulácie terás a náplavových kužeľov, postupne naplavené v priebehu pleistocénu riekou Slatina a potokmi (Kocanský potok).

V kvartéri bola v doline Slatiny súhrnne zistená a doložená prítomnosť viacerých cyklov pleistocénnych štrkových terasových akumulácií. Litogeneticky v kvartéri prevládajú fluviálne a proluviálne štrkové a pieskoštrkové náplavy v terasovom čiže v inverznom vývoji (riečne terasy, teleskopická stavba náplavových kužeľov).

Z nečleneného pleistocénu dominujú v okrese Detva dva „najvyššie“ výnosové štrky kužeľov potokov v kocanskej poklesine (na juhu od Pstruše) predstavujúce proluviálne zahlienené a piesčité štrky s úlomkami hornín, ktoré čelom prechádzajú do štrkov pstrušianskej terasy Slatiny. Na pravom boku a v koreni kužeľa na tento kocanský (pstrušiansky) kužeľ nasadá spojená dvojica starších (starší riss, resp. až protoriss) a výškovo stredných kužeľov potoka Kocan, zodpovedajúce slatinským terasám so štrkami na povrchu i pod mladšími splachmi. Materiál kocanského (pstrušianskeho) kužeľa predstavuje najtypickejší proluviálny sediment regiónu.

Pozdĺž toku Slatina (v úseku Víglaš – Zvolenská Slatina, jeho ľavobrežie) sú situované najnižšie a najmladšie fluviálne štrky mladšieho premindeľu – gūnz, začlenené k nerozlíšeným akumuláciám 2. a 3. vysokej terasy.

Stredný pleistocén, tvorený tromi rozsiahlymi strednými terasami vlastnej výplne Slatinskej kotliny sa v hodnotenom území nachádza v jej najjužnejšom pásme (od Zvolenskej Slatiny smerom k Víglašu) budovanom fluviálnymi štrkami a piesčitými štrkami akumulácie 2. čiže hlavnej strednej terasy s pokryvom hĺn. Holocén je v hodnotenom území zastúpený proluviálnymi nívovými hlinami a hlinami so štrkami až s polo opracovanými blokmi v priestore rieky Slatina – Kriváň vytvárajúcimi nívny náplavový kužeľ a fluviálnymi sedimentmi v ostatnom priestore Slatiny a jej prítokov v podobe nívnych hĺn a piesčitých hĺn, sporadicky štrkovo – hlinitými (nívna dnová akumulácia).

Nečlenený kvartér je v hodnotenom území dominantne zastúpený svahovými sutinami (hlinito-kamenité) predstavujúcimi typický horský kvartér, ktorý je všeobecne rozšírený a polygenetickými svahovými hlinami, sčasti piesčitými až kamenitými.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Hydrogeologické pomery

Geologická stavba je jedným zo základných faktorov, ktorý determinuje charakter hydrogeologických pomerov územia. Predovšetkým sú to litologické a tektonické pomery jednotlivých geologických útvarov. Okrem nich sú hydrogeologické pomery ovplyvňované klimatickými a hydrologickými pomermi v území. Geologicko-tektonická stavba územia okresu Detva dovoľuje vyčleniť niekoľko celkov s rôznymi hydrogeologickými pomermi.

Predmezozoické útvary tvorené granitoidnými horninami kryštalinika veporika sú charakterizované puklinovou priepustnosťou a plytkým obehom podzemných vôd, ktorý je viazaný na pripovrchovú zónu rozvoľnenia a tektonického porušenia horninového masívu. Horninové prostredie je odvodňované v úrovni miestnej eróznej bázy do povrchových tokov, respektíve prestupom do susedných priepustnejších sedimentov. Výdatnosť prameňov je nízka, pohybuje sa v hodnotách do 0,3 l.s⁻¹.

Horninové prostredie neovulkanických komplexov Javoria a Poľany sa z hydrogeologického hľadiska vyznačuje najmä puklinovými a sutinovými prameňmi, prípadne aj puklinovo-vrstvovými, ktoré majú výdatnosť spravidla medzi 0,01–0,3 l.s⁻¹, ojedinele do 0,5 l.s⁻¹. V priaznivejších podmienkach akumulácie podzemných vôd a na tektonických líniiach bola dokumentovaná výdatnosť 3–5 l.s⁻¹. Zvodnenie horninového prostredia neovulkanitov na základe počtu a výdatnosti prameňov sa môže zdať malé, je však skreslené skrytými prestupmi podzemnej vody do povrchových tokov alebo do vulkanoklastických sedimentov tvoriacich výplň prepادلín.

Hydrogeologický charakter neogénnej výplne Zvolenskej kotliny tvorenej sedimentami fluviálno-jazerného pôvodu determinujú zrnitosťné pomery, zahľinené štrkopiesky až piesky vystupujú v pozícii kolektora, naopak polohy ílových hornín s funkciou izolátora. Hydrologická produktivita týchto útvarov je celkovo nízka a závisí od hrúbky súvrstvia, od obsahu hlinitej frakcie a ílov a od možnosti infiltrácie. Výdatnosť opisovaných útvarov overená hydrogeologickými vrtmi varíruje od 0,01 do 5 l.s⁻¹.

Hydrogeologický celok kvartéru je tvorený deluviálnymi, proluviálnymi a fluviálnymi sedimentami. Deluviálne sedimenty (hliny, hlinito-kamenité sutiny, sutiny a svahoviny) sa vyznačujú veľmi malou pórovou priepustnosťou, väčšinou sú nepriepustné a z hydrogeologického hľadiska pôsobia ako izolátor. Proluviálne sedimenty (väčšinou hlinité sedimenty náplavových kužeľov) majú malú pórovú priepustnosť a ich zvodnenie je veľmi malé. Z hydrogeologického hľadiska najvýznamnejšie postavenie tohto geologického celku zaujímajú proluviálno-fluviálne naplaveniny Slatiny a jej prítokov.

Riešené územie okresu Detva je začlenené do hydrogeologických rajónov (útvarov) :

- SK200260FP - puklinové a medzizrnové podzemné vody južnej časti stredoslovenských neovulkanitov oblasti povodia Hron,
- SK200220FP - puklinové a medzizrnové podzemné vody severnej časti stredoslovenských neovulkanitov oblasti povodia Hron,
- SK200280FK - puklinové a krasovo-puklinové podzemné vody Nízkych Tatier a Slovenského rudohoria oblasti povodia Hron.

1.1.2. Geomorfologické pomery

Územie okresu Detva sa vyznačuje značným výškovým prevýšením, nadmorská výška stúpa od údolia Slatiny v nadmorskej výške 340 m až po kótu Poľana s výškou 1458 m n.m. Reliéf okresu je odrazom geologického vývoja a stavby územia po alpínskej tektogenéze, najmä neogénnych pohybov a súvekej búrlivej vulkanickej činnosti odohrávajúcej sa na vnútornej strane karpatského horského oblúka, ktoré viedli ku vzniku pohorí a kotlin. Tieto základné formy povrchu boli v ďalšom geologickom období (štvrtohorách) detailne stvárnené eróznodenučnými a kryogravitáčnými procesmi do súčasných tvarov. Dnešný povrch okresu je značne členitý, v prevažnej miere vrchovinový.

Geomorfologické jednotky okresu Detva

Poľana

Poľana je geomorfologický celok v severovýchodnej časti Slovenského stredohoria majúci charakter masívneho pohoria s kruhovým pôdorysom s priemerom okolo 18 km. Možno v ňom rozlíšiť 2 časti s odlišnou nadmorskou

výškou: Vysoká Poľana – vlastná erozívna kaldera Poľany a nižšie Detvianske predhorie. Hlavný chrbát je otvorený k Z úzkou Hrochotskou dolinou, ktorý sa v centrálnej časti Poľany kotlinovite rozširuje. Z hlavného chrbta vybieha s S vysoká rázsocha Vepra (1277 m). Nadmorská výška hlavného chrbta kolíše v rozpätí 1000-1350 m. Vrcholí v juž. časti Poľanou 1458 m n.m., podľa ktorej bolo odvodené aj pomenovanie celku. Lúnia hlavného chrbta má len malé výškové rozpätie, rázsochy vo vnútri pohoria veľké, v medziach 471-640 m. Poľana vznikla v treťohorách vulkanickou činnosťou na starom, pomerne plochom povrchu Slovenského rudohoria. Predstavuje rozrušenú formu sopky – stratovulkánu. Budujú ju odolné andezity a ryolity a mäkkšie vulkanoklastiká andezitov v tufovom a tufitovom vývoji. Morfologická tvárnosť ako aj stratovulkanická periklinálna stavba nasvedčujú, že ide o starý značne rozrušený sopečný výtvor s kalderou. Kaldera Poľany je výsledkom predovšetkým subaerickéj deštrukcie pôvodného krátera stratovulkánu. Stratovulkanická stavba, striedanie andezitových prúdov a polôh vulkanoklastického, zväčša málo odolného a často plastického materiálu, uľahčili intenzívny priebeh erózie. Došlo tu k rýchlemu odnosu pyroklastik a zosunu obrovských nadložných kryh andezitických efuzív po plastických pyroklastikách, čo možno pozorovať i dnes v kaldere a na jej obvode. K týmto procesom pristupovali v chladných periglaciálnych obdobiach (za intenzívneho mrazového zvetrávania soliflukčné pohyby, skalné prúdy ap. Svedčia o nich skalné zrubu najmä v periglaciálnych premenených kotloch, miestami i na svahoch, časté fosílné kamenné moria, prúdy a sutinové kužele. Kalderu Poľany možno považovať v podstate na typ eróznej kaldery. Denudačným procesom podliehali aj periférne časti Poľany, najmä málo odolné vulkanoklastiká. Výsledkom tohto procesu bol vznik Detvianskeho predhorie.

Vysoká Poľana je geomorfologickým podcelkom Poľany. Budovaný je sopečnými horninami - andezitmi, ryolitmi a pyroklastikami andezitov v tufovom a tufitovom vývoji. Predstavuje rozrušenú formu sopky, stratovulkán s typom eróznej kaldery. Má hlboko až veľmi hlboko rezaný vysočiný reliéf s amplitúdou 311-640 m a str. uhlom sklonu 14-24°. Patrí k typu podhŕňnych vysočin, pretože hlavný chrbát a rázsocha Ľubietovského Vepora vystupujú nad 1458 m n.m. Hlavný chrbát Vysokej Poľany má kruhový pôdorys s malou kotlinou Kyslinky v strede, ktorý odvodňuje Hučava. Na S vybieha z hl. chrbta mohutná rázsocha Ľubietovského Vepora. Na kalderu sa lokálne viažu výstupy skalných stien, zápolí a bralných útvarov, ktoré sa miestami vyskytujú aj na svahoch po jej obvode. Časté sú aj fosílné kamenné moria, prúdy, sutinové kužele a makroblokové zosuny. Veľká Poľana má takmer súvislú lesnú pokrývku, rozrušenú len v obvodových rázsochách a v kaldere, kde bola nahradená pasienkami a horskými lúkami.

Detvianske predhorie predstavuje geomorfologický podcelok Poľany a ťahne sa po celom južnom obvode Poľany Podhorie tvoriace prechod Poľany do Zvolenskej kotliny. Charakterizujú ho prevažne hladko modelované chrbty, rozčlenené eróznymi zárezmi potokov stekajúcich z Poľany. Ostrejšie rezané zväčša skalné formy sa viažu na zvyšky vypreparovaných efuzívnych prúdov.

Zvolenská kotlina – intermontánný krajinný celok v oblasti Slovenského stredohoria. V západnej časti kotliny vystupujú miestami na povrchy granitoidy s obalovými arkózami, zlepenkami a kremíťmi porfýrami, nad nimi sú tufity a prúdy pyroxenických andezitov, ktoré sú sčasti zakryté pliocénnymi jazernými sedimentmi (štrky, piesky a íly).

V slatinskej časti Zvolenskej kotliny vystupujú spod neogénnych tufitov na povrch ostrovčeky mezozoických a paleogénnych hornín. Rovinný až mierne rezaný reliéf sa vyznačuje najmä v slatinskej časti striedaním plochých chrbtov s tvrdošmi a prevažne širšími dolinami prítokov Hrona a Slatiny.

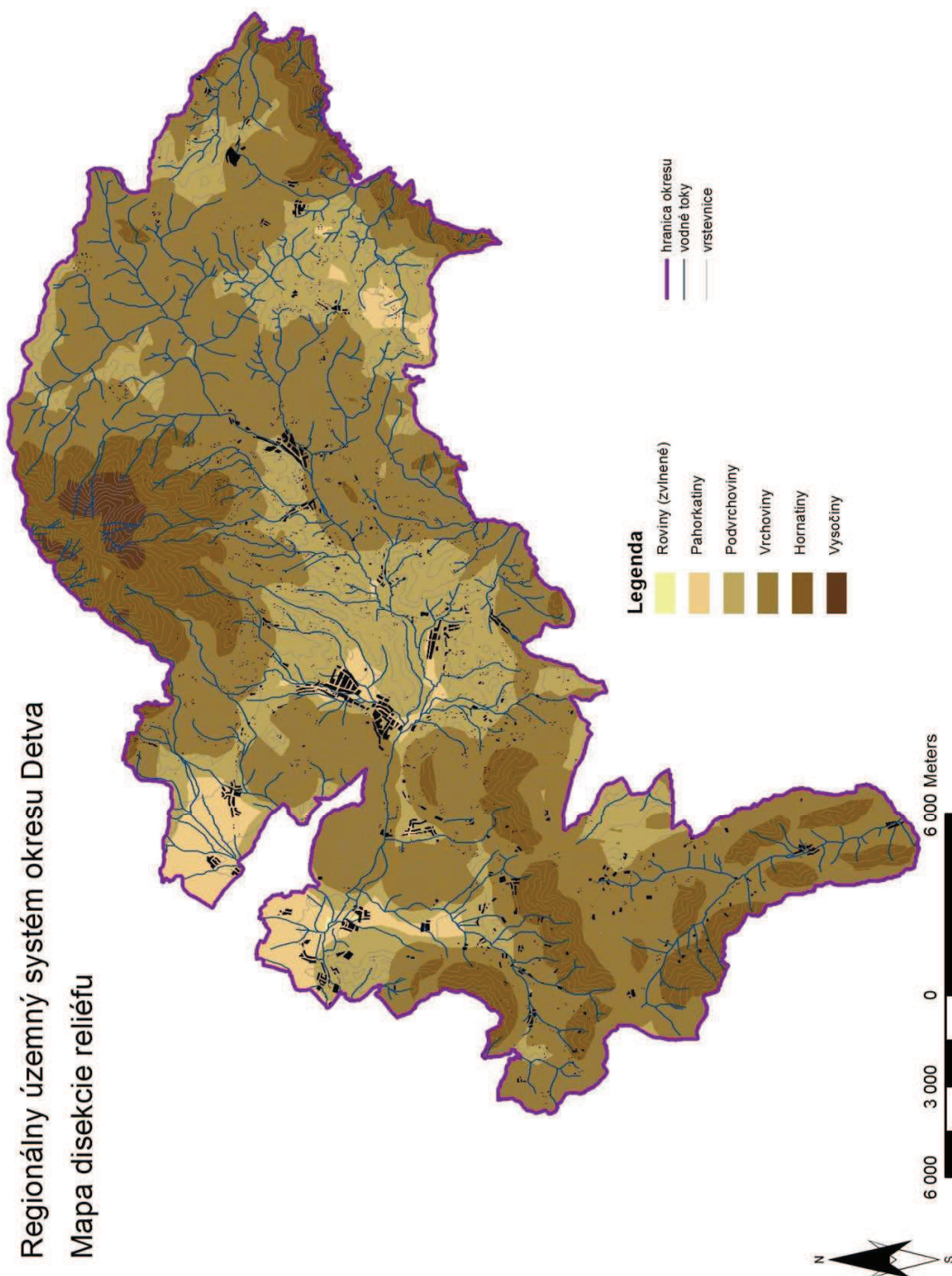
Po ústupe pliocénneho jazera sa dno kotliny vyzdvihlo, čo dalo podnet k hĺbkovému rozrezaniu povrchu. Niektoré z riek (Hron, Zolná, Slatina) použili pre svoje korytá zlomové línie.

Vertikálnu členitosť vyjadrujú výškové rozdiely v záp. a málo zvlnenej až rovinnej časti zväčša 5-30 m so str. uhlami sklonov 2-6°, v juž. až jv. časti 30-120 m so str. uhlami sklonov 10-14°. Nadmorské výšky dna kotliny sa pohybujú od 290 m do 500 m, nad 500 m vyčnievajú andezitové tvrdoše v južnej časti kotliny (Rohy).

Vývin povrchu Zvolenskej kotliny podmienili tektonické pohyby, vplyvom ktorých vzniklo intenzívne rozčlenenie vyššie položeného dna kotliny pomerne hustou sieťou dolín na nepravidelne usporiadané chrbty. Rozčlenené sú najmä pliocénne uloženiny (štrky, piesky, íly, tufity a i.) a čiastočne aj staré jazerné a riečne sedimenty. Po ústupe pliocénneho jazera sa dno kotliny vyzdvihlo, čo dalo podnet k hĺbkovému rozrezaniu povrchu. Niektoré z riek (Hron, Zolná, Slatina) použili pre svoje korytá zlomové línie.

Mapa č. 3: Vertikálna členitosť reliéfu okresu Detva

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Severe od údolia Slatiny toky stekajúce hlavne z Poľany, menej z Javoria, rozčlenili podhorskú plošinu zloženú z málo odolných tufov a tufitov na široké ploché chrbty a doliny. Z pomerne hladko modelovaného pahorkatinného reliéfu vyčnievajú vypreparované kryhy andezitových tvrdošov. Niva Slatiny, tečúcej v blízkosti južného okraja kotliny, je miestami široká 500-800 m. Z akumulčných foriem sú dobre vyvinuté náplavové kužele a hrubé deluviálne plášte. Najrozsiahlejší náplavový kužeľ vytvorila Hučava medzi Očovou a Slatinou.

Slatinská kotlina predstavuje geomorfologický podcelok Zvolenskej kotliny. Má rovinný, mierne až stredne zvlnený reliéf s amplitúdou 0-100 m a str. uhlom sklonu do 3°. Nadmorská výška dna kotliny sa pohybuje medzi 320-420 m. Podcelok budujú neogénne sedimenty – tufitické a piesčité íly, piesky, vložky zlepcov a tufy s krytom štvrtohorných riečnych náplavov a hrubou vrstvou delúvií. Slatinská kotlina vznikla eróznou-denudačnými procesmi vodných tokov, ktoré stekajú z Poľany a sčasti aj z Javoria, v tektonickej predispozícii. Na mnohých miestach je kotlina zlomove ohraničená oproti pohoriu a má charakter neúplnej priekopovej prepadliny. Dno kotliny predstavuje mierne zvlnenú pahorkatinu s hladko modelovaným reliéfom s výskytom mohutných terasových periglaciálnych kužeľov a mocnými polohami delúvií.

Rohy - geomorfologický podcelok v juhovýchodnej časti Zvolenskej kotliny. Tvorí skupinu vyvýšených chrbtov, ktoré oddeľujú Slatinskú kotlinu od Detvianskej kotliny. Má stredne rezaný reliéf s amplitúdou 181-10 m a str. uhlom sklonu 10-14°. Nadmorská výška chrbtov sa pohybuje medzi 600-690 m. Najvyšší bod je Siroň 688 m n.m. Podcelok budujú pyroxenické andezity a pyroklastiká v tufovom a tufitovom vývoji. Výrazným prvkom reliéfu sú osamotené kopovité vrchy, ktoré tvoria odolnejšie andezitové telesá (Rohy, Ježová, Dolné a Horné Chvojno, Siroň a i.). Vznikli eróznou-tektonickými procesmi.

Detvianska kotlina je geomorfologický podcelok Zvolenskej kotliny. Ako negatívna povrchová formácia má oproti pozitívnym tvarom Poľany a Ostrôžkam podstatne nižšiu potenciálnu i realizovanú gravitačnú energiu. Prejavuje sa to na jednej strane v značnom obmedzení erózných procesov, na druhej strane vo výskyte akumulčných procesov naplavovaní materiálu sprašových hĺn, náplavových kužeľov, riečnych terás, poriečnych nív atď.). Odrazom takéhoto vývoja je relatívne plytko členený povrch s pomerne vysokým podielom poriečnych nív, sčasti náplavových kužeľov, a predovšetkým pedimentu, ktorý sa individualizoval v podobe podvrchoviny, členenej sieťou periglaciálnych dolín.

Ostrôžky – geomorfologický celok v oblasti Slovenského stredohoria. Ostrôžky sú 26 km dlhé a 10-18 km široké s celkovou rozlohou 260 km². Amplitúda reliéfu sa pohybuje v rozpätí 101-470, m, str. uhol sklonu 10-19°, nadmorská. výška 300 m – výše 800 m, najvyšší bod Ostrôžka dosahuje 877 m. Ostrôžky predstavujú náhornú plošinu – planinu, mierne naklonenú od S k J. Pôvodne súvislá planina je rozčlenená hlbokými dolinami konsekvčných potokov do viacerých menších častí. Juž. a vých. okraje, rozťaté hustejšou sieťou dolín, majú vrchovinný ráz. Celkove dominuje v detailnej tvárnosti hladko modelovaný reliéf. Ostrôžky budujú horniny vulkanického pôvodu, hlavne pyroxenické andezity a ich pyroklastiká (tufy, tufity), len na sv. okraji vystupujú prvohorné kryštalické útvary.

Javorie – geomorfologický celok Slovenského stredohoria dosahuje dĺžku vyše 35 km a šírku 15 km. Jeho úpätná línia v susedstve priľahlých kotlín prebieha vo výške 450-500 m, okrajové chrbty sa dvíhajú do 700-900 m, ústredný chrbát dosahuje vyše 900 m a vrcholí Javorím – 1044 m n.m. Z vulkanicko-tektonického hľadiska má Javorie stratovulkanickú štruktúru so zložitým vnútorným tektonickým členením. Zlomami je obmedzené voči doline Slatiny a Slovenaskému rudohoriu, ktorého granodiority veporského typu sa ponárajú pod sopečné masy Javoria. Na SZ úpätí pri Pliešovciach vystupujú paleozoické vápence. Javorie budujú mladé vulkanické horniny, ktoré vyvrelí počas viacerých vulkanických fáz v priebehu neogénu. Najmenej sú zastúpené pyroxenicko-amfibolické andezity budujúce nízke chrbty Homôľky (503 m) a Vášku (388 m). V ostatnej časti Javoria prevládajú pyroxenické andezity, vulkanoklastiká v prechodnom tufovom a tufitovom vývoji. Vznikli počas bádenu. Andezity budujú vyššie masívnejšie chrbty, tufy nižšiu vrchovitú časť. Aglomerátové a balvanovité tufy sa striedajú s prúdmi pyroxenických andezitov. Aglomeráty sú najviac rozšírené na južnom úpätí, ktoré tvorí pozvoľný prechod do Krupinskej planiny. Tufity, ako najspodnejšie súvrstvie, vstupujú na povrch v zlomových okrajoch pohoria. Najvyššie skupiny Javoria zložené z andezitov svedčia o tom, že pohorie predstavuje skupinovú vulkán s viacerými sopečnými kužeľmi, z ktorých sa andezitové prúdy vylievali na rôzne strany. Vzhľadom na štruktúrne tvary sa pohorie delí na 3 podcelky, oddelené od seba zlomami – Lomniansku vrchovinu (Lomné 908 m), Javoriansku hornatinu a Podlyseckú brázdou. Od konca pliocénu bol pôvodný, miestne zarovnaný povrch

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

rozčlenený hlbokou eróziou viacerých paralelných tokov stekajúcich do Ipľa a Slatiny. V strednej časti Javoria vznikla v pramennej oblasti Krupinice malá erózna kotlina. Podobná kotlina vznikla aj na sútoku potokov Kocan a Lohyňa. Južne od Vígľaša je povrch rozčlenený priekopovou prepadlinou. V západnej časti vznikla hĺbkovou eróziou Neresnice hlboká kaňonovitá dolina, ktorá oddeľuje od pohoria skupinu Baby a Veľkého vrchu (562 a 587 m n.m.).

Javorianska hornatina – geomorfologický podcelok v juhovýchodnej časti pohoria Javorie. Na SZ a S ho od ostatného pohoria oddeľuje Podlysecká brázda. Javorianska hornatina má stratovulkanickú stavbu a budujú ju pyroxenické andezity a ich pyroklastiká. Masívny až plošinatý, len na okrajoch členitejší reliéf spestrujú lokálne bralné útvary vypreparovaných žilných telies a lávových prúdov. Amplitúda sa pohybuje spravidla okolo 200 m, na JZ okraji až nad 400 m, nadmorská výška dosahuje 1044 m v najvyššom bode na kóte Javorie.

Lomnianska vrchovina – geomorfologický podcelok v západnej časti Javoria. Budovaná je pyroxenickými andezitmi a ich pyroklastikami. Amplitúda reliéfu sa pohybuje medzi 181-310 m, nadmorské výšky vystupujú z hodnôt okolo 500 na 900 m. Najvyšší bod je Lomné 908 m n.m. S výnimkou JV. hornatinovej časti prevláda silne členitý vrchovinový reliéf so zovretými miestami až kaňonovitými dolinami (napr. prielom Neresnice) ústrednej časti Lomnianskej vrchoviny sú oproti tomu plošinaté.

Podlysecká brázda – geomorfologický podcelok v strednej časti Javoria.. Podlysecká brázda je pretiahnutá v smere JZ-SV, je 15 km dlhá a 1-3 km široká. Reliéf má ráz členitej pahorkatiny až podvrchoviny s amplitúdou 60-180 m, so str. uhlom sklonu 6-12°. Leží v nadm. výške 450-750 m. Vznikla eróžno-denudačnými procesmi v málo odolných pyroklastikách pyroxenických andezitov (tufy, tufity) na tektonických poruchách smeru JZ – SV.

Veporské vrchy – geomorfologický celok ležiaci v západnej časti Slovenského Rudohoria budujú prevažne kryštallické horniny (najmä granitoidy a kryštallické bridlice). Pôvodne veľkú časť pohoria pokrývali neovulkanické horniny, kt. dnes existujú len vo zvyškoch, napr. andezity na Klenovskom Vepri. Amplitúda reliéfu je 101-640 m, str. uhol sklonu 10-24°. Prevažná časť pohoria leží v nadmorskej výške 700-1100 m. Výšku 1100 m presahuje Klenovský Vepor (1338m), Čierťaž (1204m), Železná brána (1164m), a najmä najvyšší bod pohoria Fabova hora (1439m). Pre reliéf Veporských vrchov sú charakteristické v centrálnej časti široké plošiny, resp. chrbty vo výške 1000-1100m, 700-900 m na južných okrajoch, kt. sú oddelené hlbokými dolinami. Geomorfologicky je to zvyšok plochého zarovnaného neogénneho reliéfu, ktorý bol diferencovane vyzdvižený.

Z povrchu plošín vyčnievajú vyvýšeniny, ktoré sa viažu na tvrdšie časti kryštalinika, alebo neovulkanické horniny (Klenovský Vepor), resp. boli vyzdvižené pozdĺž zlomov (Býkov). Reliéf na kryštaliniku je jednotvárnejší ako na druhohorných horninách. Mnohé riečne doliny vznikli na zlomových líniiach. Úsek doliny Čierneho Hrona severozápadne od Čierneho Balogu je epigenetický. Klenovský Vepor je zvyšok lávového prúdu a Hajná hora predstavuje úpätnú sopečnú tabulu. Veporské vrchy sa členia na 4 podcelky značne odlišného charakteru, z ktorých do riešeného územia zasahuje iba Sihlianska planina.

Sihlianska planina - nadmorská výška podcelku sa pohybuje v rozmedzí 500 m n.m. v južnej časti, až po 1111 m n.m. na vrchole Bykova. Predstavuje zvyšok treťohorného zarovnaného povrchu, ktorý sa diferencovane vyzdvihol a rozčlenil, vyznačuje sa plošinatým reliéfom. Vyvýšeniny sa viažu na odolnejšie polohy kryštalinika alebo tektonicky vyzdvižené časti (Bykovo). Amplitúda reliéfu kolíše kolíše medzi 200-400 m.

1.1.3 Klimatické pomery

Klíma územia je závislá od mnohých činiteľov, predovšetkým od zemepisnej polohy, od slnečnej radiácie, členitosti reliéfu, nadmorskej výšky územia, atmosférickej cirkulácie. Vo výskyte a režime jednotlivých klimatických prvkov je v danom území zrejma výšková zonálnosť, výškové rozpätie dosahuje v riešenom území 1120 m. Pri charakteristike prvkov vychádzame z priemerných dlhodobých údajov najbližších pozorovacích staníc (Vígľaš – Pstruša, Vígľašská Huta – Kalinka, Detva).

Okres Detva patrí do troch klimatických oblastí (Lapin a kol. 2002) a v rámci nich do piatich klimatických okrskov. Najnižšie položená kotlinová časť na západe okresu (Vígľaš) spadá do teplej klimatickej oblasti s počtom letných dní (t.j. dní, kedy teplota počas dňa vystúpi nad 25°C) v roku viac ako 50, okrsku teplého, mierne vlhkého, s chladnou zimou.

Centrálna časť okresu spadá do mierne teplej klimatickej oblasti s počtom letných dní v roku menej ako 50 a priemernou teplotou vzduchu v júli nad 16 °C. Do tejto klimatickej oblasti prináleží najmä územie obcí Stožok,

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Kriváň, Podkriváň, Korytárky, Detva, Dúbravy časť Hriňovej, Horný Tisovník. Mierne teplá klimatická oblasť je v okrese Detva zastúpená dvoma klimatickými okrskami, ide o okrsk mierne teplý, mierne vlhký, pahorkatinový až vrchovinový, ktorý smerom do vyšších polôh s väčšou intenzitou zrážok prechádza do okrsku mierne teplého, vlhkého, vrchovinového.

Najvyššie polohy v území spadajú do chladnej klimatickej oblasti, kde priemerná júlová teplota nepresahuje 16 °C. Do tejto klimatickej oblasti možno zaradiť masív Poľany, Veporské vrchy s obcami Látky a Detvianska Huta na východe, Javorie a Ostrôžky s obcami Víglašská Huta – Kalinka, Stará Huta, Klokoč, Klokoč. Chladná klimatická oblasť je v okrese zastúpená dvoma klimatickými okrskami, ide o okrsk mierne chladný, veľmi vlhký s priemernou teplotou v júli od 12 °C do 16 °C a okrsk chladný horský, veľmi vlhký, s priemernou teplotou v júli od 10 °C do 12 °C, ktorý je typický len pre najvyššie polohy Poľany (1458 m n.m.).

Teplotné pomery

Teplota vzduchu závisí prevažne od nadmorskej výšky, svahovej expozície, konfigurácie reliéfu, ročného obdobia, denného času a cirkulačných pomerov. Priemerná ročná teplota dosahuje v najnižších polohách okresu približne 8 °C. S narastajúcou nadmorskou výškou táto hodnota priamoúmerne narastá každých 100 m v priemere o 0,5 °C (január o 0,3 °C, máj o 0,8 °C), čím sa hodnoty v najvyššie položenej obci v okrese Látky (910 m n.m.) pohybujú v priemere okolo 5 °C a na vrchole Poľany (1458 m n.m.) už iba okolo 2,5 °C. Najvyššie priemerné mesačné teploty pripadajú mesiacu júl, kedy teplota dosahuje v najnižších polohách okresu 18,5 °C a v najvyšších okolo 13 °C. Naopak najnižšie priemerné mesačné teploty pripadajú mesiacu január, kedy priemerná teplota v okrese kolíše od -4,5 °C v údolí do -7,5 °C na Poľane.

Tab. č.3 Priemerná mesačná a ročná teplota vzduchu v °C za obdobie 1979 - 2008

Stanica	Nadmorská výška	I.	II.	III.	IV.	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Rok
Víglaš - Pstruša	370 m	-3,3	-1,4	3,2	8,5	13,6	16,6	18,3	17,7	13,3	8,2	2,8	-1,8	8,0

Oblačnosť

Z dlhodobých klimatických údajov nameraných na meteorologickej stanici Víglaš - Pstruša možno usudzovať, že najväčšia oblačnosť v území pretrváva od novembra do februára s maximom v decembri (76%). Naopak, najnižšie hodnoty dosahuje v mesiacoch august a september (49%). Najviac jasných dní (oblačnosť menšia ako 20%) v území pripadá na mesiace september a najmenej mesiacom november a december s celkovým počtom jasných dní v roku 49. Najviac zamračených dní (oblačnosť väčšia ako 80%) je v okrese v mesiacoch november a december a naopak, najmenej zamračených dní je v mesiacoch júl a august. Ročný súhrn počtu zamračených dní je približne 120.

Zrážkové pomery

Zrážkové pomery závisia v našich zemepisných šírkach od charakteru reliéfu, hlavne výškových pomerov a členitosti reliéfu. Sú v súvislosti s prevládajúcim prúdením vzduchu a s ním súvisiacou zrážkovou expozíciou rozhodujúcimi faktormi pre priestorovú diferenciáciu zrážok.

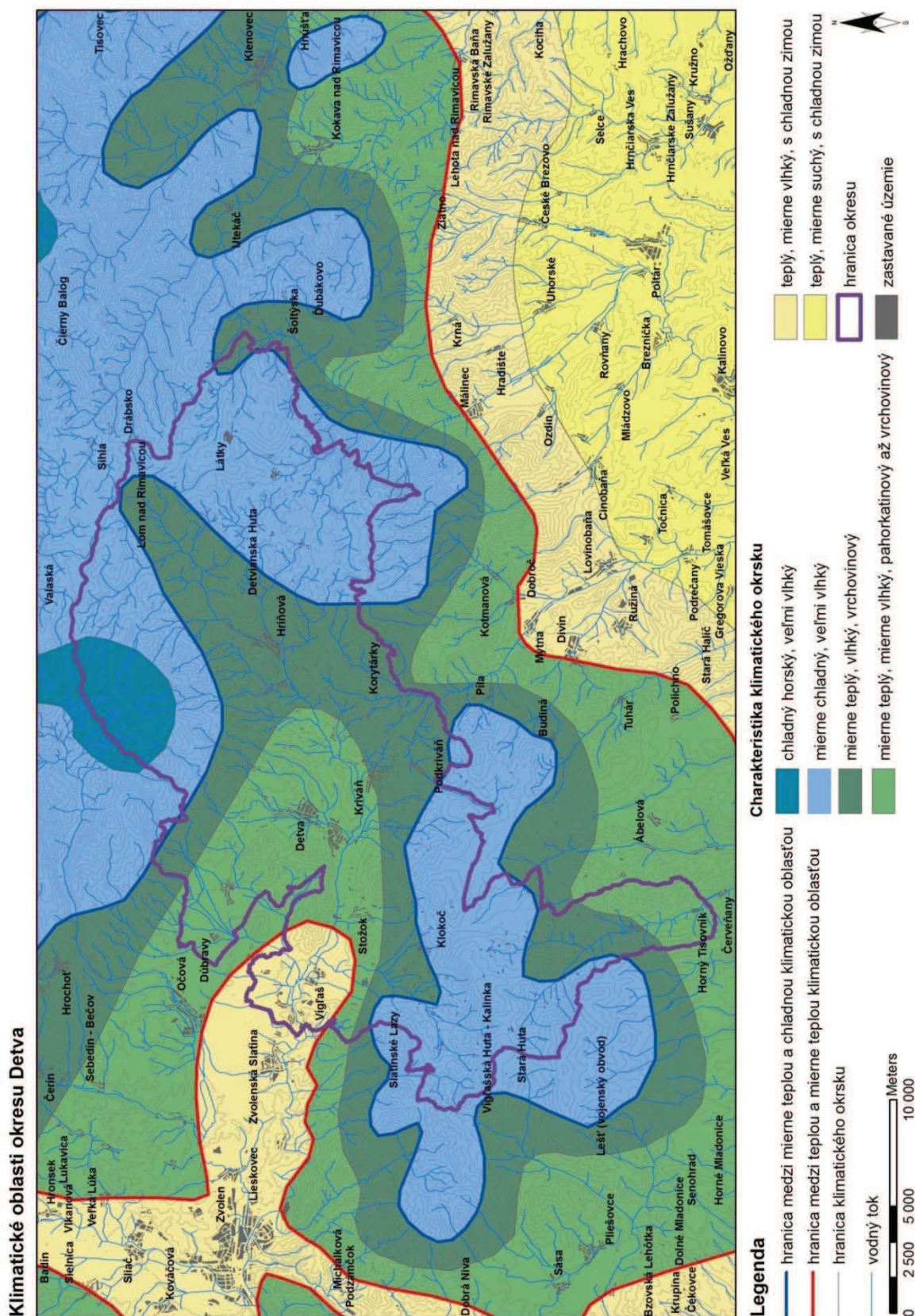
Tab. č. 4 Priemerné mesačné a ročné úhrny zrážok v mm

Stanica	Nadmorská výška	Obdobie	I.	II.	III.	IV.	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Rok
Víglaš - Pstruša	370 m	1979 - 2008	30	27	34	50	74	84	67	64	49	45	49	42	615
Víglašská Huta -Kalinka	548m	1931-1960	46	48	48	46	76	93	86	65	51	53	73	53	738
Detva	400m	1931-1960	38	37	38	40	75	85	78	67	45	50	60	45	658

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Mapa č. 4: Klimatické oblasti okresu Detva

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Pre detviansky okres sú typické výrazné rozdiely v priestorovom rozložení zrážok. Na pomerne malých vzdialenostiach sa striedajú relatívne suchšie a vlhke oblasti. Priemerný ročný úhrn zrážok sa pohybuje od 615 mm v najnižšej časti kotliny až do výše 1000 mm (Faško, Šťastný 2002) v najvyšších polohách Poľany. Podľa ročného chodu zrážok je najdaždivším obdobím máj až júl s maximom v júni a najsuchším obdobím je január až marec. Priemerný počet dní so zrážkami vyššími ako 1 cm sa v kotlinovej časti územia pohybuje okolo 95. Priemerný počet dní so snehovou pokrývkou s výškou 1cm sa v záujmovom území pohybuje od 65 dní v kotlinovej časti územia až po výše 140 dní v najvyšších polohách Poľany vyše 140 dní.

Veterné pomery

V horských oblastiach sú všeobecné cirkulačné pomery zložité, aj pri malej horizontálnej vzdialenosti môžu mať odlišný ráz. V prúde vzduchu sa uplatňuje najmä vplyv reliéfu a termický vplyv, a to v dennom aj ročnom chode smeru a rýchlosti vetra. V kotlinovej časti územia je prúdenie vzduchu ovplyvnené tvarom a osou kotliny, vo Vígľaši tak prevláda východné až juhovýchodné prúdenie (26%) obmedzované západným až severozápadným prúdením (28%), pričom 1/3 (33,2%) dní v roku je bezveterných. Vo vyšších polohách čoraz väčší vplyv nadobúda termický vplyv prúdenia, ktorého výsledkom je prúdenie v poludníkovom smere. Priemerná ročná rýchlosť vetra dosahuje vo Vígľaši $1,6 \text{ m.s}^{-1}$

Tab. č. 5: Priemerná mesačná (ročná) rýchlosť vetra v m.s^{-1}

Stanica	Nadmorská výška	Obdobie	I.	II.	III.	IV.	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Rok
Vígľaš - Pstruša	370 m	1999 - 2008	1,3	1,6	1,8	1,8	1,8	1,6	1,7	1,5	1,5	1,5	1,9	1,2	1,6

1.1.4 Hydrologické pomery

Hlavným recipientom územia je rieka Slatina so svojimi prítokmi. Z hydrologického hľadiska územie okresu patrí do 2 čiastkových povodí. Väčšia časť územia patrí do povodia Hrona (číslo hydrologického poradia 4-23) s jedným základným povodím Slatiny (4-23-03). Menšia, juhovýchodná časť okresu patrí do čiastkového povodia Ipľa (4-24) a dvoma základnými povodiami: Ipeľ po ústie Babského potoka a Krivánskeho potoka (4-24-01) a Ipeľ od ústia Babského potoka a Krivánskeho potoka po ústie Krtíša (4-24-02).

Bilančné charakteristiky povodia

Základnými bilančnými charakteristikami povodia sú zrážky a odtok. Ak hovoríme o zrážke ako bilančnej charakteristike, potom ju vzťahujeme na plochu povodia. Takto vyjadrená zrážka dosahuje v horných častiach toku Slatiny okolo 1000 mm. V oblasti Poľany (1458 m n.m), na najvyšších miestach okresu Detva, kde pramení viacero pravostranných prítokov rieky Slatina dosahuje priemerný úhrn zrážok 1000 – 1200 mm. Na hranici okresu, kde Slatina prechádza do okresu Zvolen je priemerný úhrn zrážok okolo 800 mm. Pre jednotlivé profily na hlavnom toku a prítokoch sú tieto údaje uvedené v tab. č.1.

Najvšeobecnejšou odtokovou charakteristikou povodia je dlhodobý priemerný ročný prietok vyjadrujúci prirodzený potenciál povrchových vodných zdrojov. Priemerný ročný prietok predelený plochou povodia vyjadruje odtok z jednotkovej plochy – špecifický odtok, umožňujúci vzájomné porovnávanie vodnosti tokov. Rieka Slatina v profile Pstruša má špecifický odtok $q = 9,24 \text{ l.s}^{-1}.\text{km}^{-2}$, čo je o 10 % viac ako slovenský priemer. Táto hodnota špecifického odtoku platí len pre povodie rieky Slatiny v rámci okresu Detva. Smerom proti prúdu toku so zmenšujúcou sa plochou povodia priemerný prietok logicky klesá, zatiaľ čo špecifický odtok so zmenšujúcou plochou povodia narastá. Pravostranný prítok Hukava presahuje hodnotu $15 \text{ l.s}^{-1}.\text{km}^{-2}$, čo spôsobuje relatívne vysoká vodnosť tohto vodného toku.

Tab. č.6 Bilančné charakteristiky vo vybraných profiloch povodia rieky Slatina v okrese Detva za reprezentatívne obdobie 1931-1980

Tok	Profil	Riečny km	Plocha povodia /km ² /	Zrážky (mm)	Odtok (mm)	Rozdiel (mm)	Odtokový koeficient	Špecifický odtok (l.s ⁻¹ .km ⁻²)	Priemerný prietok (m ³ .s ⁻¹)
Slatina	Hriňová nad VN	50,8	51,99	938	413	525	0,44	13,08	0,680
Hukava	Hriňová	0,3	9,96	1004	468	536	0,47	15,66	0,156
Slatina	Hriňová pod VN	48	70,82	939	416	523	0,44	13,17	0,933
Slatina	Stožok	25,3	219,90	845	320	525	0,38	10,14	2,230
Slatina	Pstruša	21,3	337,30	823	294	529	0,36	9,24	3,115

Časová zmena vodnosti

Dlhodobé hydrologické charakteristiky predstavujú štatistické údaje získané z dlhodobých pozorovaní. Časová zmena priemerných mesačných či ročných prietokov za dlhšie obdobie je jav náhodný, zatiaľ čo časová zmena priemerných mesačných prietokov v priebehu roka charakterizuje režim odtoku konkrétneho povodia, ktorý v závislosti od klimatických činiteľov má svoj regionálny charakter.

Celkove za najmokrejší rok v pozorovacom období 1931 - 1990 v povodí Slatiny tak ako aj v celom povodí Hrona možno považovať rok 1965. Naopak najsuchším bol rok 1943. Ak si zvolíme obdobie 5 rokov, tak najvodnejším päťročím v celom povodí boli roky 1937 – 1941 a najsuchším obdobím 1986 – 1990. Najvodnejším desaťročím boli roky 1936 – 1945 a najsuchším desaťročím boli roky 1981 – 1990.

Rieka Slatina má výrazne zvýšenú jarnú vodivosť sústredenú do dvoch mesiacov (marec, apríl) (viď tab. č.7), v ktorých odtečie 31,47 % celkového ročného objemu odtoku. Naopak medzi obdobie malej vodnosti môžeme radiť mesiace august až október, kedy odtečie iba 7,8 % celkového ročného objemu odtoku.

Tab. č.7: Dlhodobé priemerné ročné a mesačné prietoky (m³.s⁻¹) vo vybraných profiloch povodia rieky Slatina v okrese Detva za reprezentatívne obdobie 1931-1980

Tok	Profil	Plocha povodia /km ² /	Qa	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Slatina	Hriňová nad VN	51,99	0,680	0,661	0,677	0,508	0,578	1,041	1,355	0,896	0,765	0,502	0,411	0,360	0,411
Hukava	Hriňová	9,96	0,156	0,136	0,127	0,095	0,123	0,290	0,361	0,240	0,167	0,111	0,077	0,071	0,076
Slatina	Hriňová pod VN	70,82	0,933	0,907	0,930	0,698	0,794	1,430	1,860	1,230	1,050	0,689	0,564	0,495	0,564
Slatina	Stožok	219,90	2,230	2,290	2,533	2,363	2,184	4,073	4,390	2,478	1,940	1,363	0,993	1,104	1,070
Slatina	Pstruša	337,30	3,115	3,258	3,509	3,276	3,210	5,851	5,929	3,407	2,674	1,816	1,390	1,571	1,530

Tab. č.8: N – ročné maximálne prietoky (m³.s⁻¹) vo vybraných profiloch povodia rieky Slatina v okrese Detva

Tok	Profil	Riečny km	Plocha povodia /km ² /	N - ročné maximálne prietoky						
				1	2	5	10	20	50	100
Slatina	Hriňová nad VN	50,8	51,99	7	14	24	32	40	52	60
Hukava	Hriňová	0,3	9,96	2	3	5	7	9	14	20
Slatina	Hriňová pod VN	48	70,82	10	18	29	38	47	61	70
Slatina	Stožok	25,3	219,90	31	52	79	95	114	134	150
Slatina	Pstruša	21,3	337,30	49	75	105	125	145	170	190

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

V tab. č.9 sú uvedené N – ročné minimálne prietoky a najnižší doteraz pozorovaný prietok vo vodomernej stanici s dlhodobým pozorovaním v povodí Slatiny. V profile Hriňová klesá napozorované minimum až na 7,5 % dlhodobého priemeru.

Tab. č.9: N – ročné minimálne prietoky (m³.s-1) a ich špecifické odtoky v l.s-1.km2 v profile Hriňová na rieke Slatina v okrese Detva

Tok	Profil	Plocha povodia /km ² /	Q _a	Q _{min.100}	Q _{min.50}	Q _{min.20}	Q _{min.10}	Q _{min.}	Q _{min.abs}
			q _a	q _{min.100}	q _{min.50}	q _{min.20}	q _{min.10}	q _{min.}	q _{min.abs}
Slatina	Hriňová	70,82	0,933	0,039	0,045	0,055	0,067	0,146	0,070
			13,170	0,551	0,635	0,777	0,964	2,062	0,988

Určitou charakteristikou malej vodnosti je čiara prekročenia priemerných denných prietokov za rok, alebo viacročné obdobie. Hodnoty prietokov odčítané pri určitých kvantiloch (vyjadrených v dňoch resp. percentách) nazývame M – denné prietoky resp. prietoky s % pravdepodobnosťou prekročenia. Tieto hodnoty vyjadrené v percentách dlhodobého normálu majú určitú regionálnu premenlivosť.

Keď sa z uvedených hodnôt M – denných prietokov sústredíme len na Q₃₆₄ – dňový prietok a vyjadríme ho v percentách dlhodobého priemeru, vidíme, že percento vodnosti sa v okolí vodnej nádrže Hriňová pohybuje okolo 9 %. To je spôsobené zvýšenou vodnatosťou pravostranných prítokov. V profile Stožok a Pstruša klesá na 5 %.

Tab. č.10: Dlhodobé priemerné ročné a M - denné prietoky (m³.s-1) vo vybraných profiloch povodia rieky Slatina v okrese Detva za reprezentatívne obdobie 1931 - 1980

Tok	Profil	Plocha povodia /km ² /	Q _a	Q _{30d}	Q _{90d}	Q _{180d}	Q _{270d}	Q _{330d}	Q _{355d}	Q _{364d}
Slatina	Hriňová nad VN	51,99	0,680	1,666	0,870	0,428	0,224	0,133	0,088	0,061
Hukava	Hriňová	9,96	0,156	0,382	0,200	0,096	0,051	0,030	0,020	0,014
Slatina	Hriňová pod VN	70,82	0,933	2,286	1,194	0,588	0,308	0,182	0,121	0,084
Slatina	Stožok	219,90	2,230	5,490	2,210	1,160	0,565	0,300	0,175	0,110
Slatina	Pstruša	337,30	3,115	7,872	3,489	1,652	0,810	0,421	0,249	0,150

Tab. č.11 Vybudované vodné nádrže v okrese Detva a ich základné hydrologické charakteristiky.

Názov nádrže - Tok	Hydrologická charakteristika					Objem nádrže			Kóta max. ovlád. hladiny m n.m	Zatopená plocha km ²	Výška priehrady m
	F	Q _a	Q ₃₅₅	Q ₁₀₀	Q _n	stály	zásobný	celkový			
	km ²	m ³ .s ⁻¹	m ³ .s ⁻¹	m ³ .s ⁻¹	m ³ .s ⁻¹	mil.m ³	mil.m ³	mil.m ³			
Hriňová - Slatina	70,82	0,933	0,121	70	0,4	0,226	7,052	7,278	565,4	0,56	41,5

Minerálne a geotermálne vody v okrese Detva

Na území okresu Detva je evidovaných 40 prameňov minerálnych vôd, ktoré vyvierajú buď ako prirodzené pramene alebo boli narazené vrtmi. 12 prameňov je zaniknutých. Najvýznamnejšie minerálne pramene v okrese sa nachádzajú v katastrálnom území obce Klokoč.

Tab.č. 12: Minerálne pramene v okrese Detva

Reg. číslo	Názov minerálneho prameňa	Katastrálne územie
ZV-65	Medokýš	Horný Tisovník
ZV-64	Medokýš - Lazy	Horný Tisovník
ZV-79	Vrt L-32	Horný Tisovník
ZV-63	Štôľňa*	Vígľašská Huta Kalinka
ZV-60	Prameň v lese	Slatinské Lazy
ZV-59	Prameň Viera	Slatinské Lazy
ZV-62	Podlysecký (Prdľavka)	Vígľašská Huta Kalinka
ZV-61	Červená Voda Mláky	Vígľašská Huta Kalinka
ZV-42	Prameň Matúš*	Klokoč
ZV-91	Nový Matúš	Klokoč
ZV-40	Medokýš pri škole	Klokoč
ZV-41	Medokýš pod Jašovým vrchom	Klokoč
ZV-97	Vrt VBK - 2	Klokoč
ZV-83	Nový Polom	Klokoč
ZV-39	Medokýš pri potoku*	Klokoč
ZV-96	Vrt VBK - 2	Klokoč
ZV-38	Medokýš Polom*	Klokoč
ZV-56	Medokýš u Kružliakov	Detva
ZV-45	Medokýš Petrova	Stožok
ZV-44	Medokýš za domom č. 74	Stožok
ZV-55	Medokýš u Gibalov	Detva
ZV-37	Medokýš	Pstruša
ZV-44	Medokýš Pektorová	Stožok
ZV-43	Medokýš Kukučkova	Stožok
ZV-54	Studňa u J. Fekiača	Detva
ZV-53	Studňa na dvore č. 40	Detva
ZV-54	Studňa pri dome č. 39*	Detva
ZV-36	Studňa - S1	Pstruša
ZV-51	Studňa na JRD č. 1*	Detva
ZV-50	Studňa v JRD *	Detva
ZV-34	Medokýš pri železničnej stanici*	Vígľaš
ZV-33	Medokýš pri moste*	Vígľaš
ZV-76	Prameň pri rybníku*	Vígľaš
ZV-32	Studňa u K. Stelcovej	Vígľaš
ZV-49	Prameň Jánošík	Detva
ZV-58	Prameň Lipovo*	Detvianska Huta
ZV-48	Studňa pri dome č. 27	Detva
ZV-57	Festrička*	Detvianska Huta
ZV-90	Kyselka	Detvianska Huta
ZV-47	Medokýš	Dúbravy

*zaniknutý

V okrese Detva sa nenachádza žiadny zdroj geotermálnej vody.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

1.1.5 Pôdne pomery

Pôda predstavuje dôležitú zložku prírodnej krajiny, jej vznik, vývoj i vlastnosti sú podmienené spolupôsobením pôdotvorných činiteľov (geologický substrát, reliéf, klíma, voda, organizmy, činnosť človeka). V prírodných ekosystémoch vytvára prepojenie medzi anorganickými a organickými zložkami krajiny.

Charakteristika klimatických regiónov okresu Detva

Kategorizácia klimatických regiónov vychádza z charakteristiky regiónov vypracovanej pri bonitácii pôd (Linkeš, Pestún, Džatko, 1996) podľa parametrov uvedených v nasledujúcej tabuľke:

Tab. č. 13: Kategorizácia klimatických regiónov:

Kód regiónu - charakteristika	TS > 10°C	td > 5°C [dni]	VI - VIII [mm]	T _{jan.} [°C]	T _{veget.} [°C]
00 – veľmi teplý, veľmi suchý, nížinný	>3000	242	200	-1 - 2	16 - 17
01 – teplý, veľmi suchý nížinný	3000 - 2800	237	200 - 150	-1 - 3	15 - 17
02 – dostatočne teplý, suchý, pahorkatinový	2800 - 2500	231	150 - 100	-1 - 3	15 - 16
03 – teplý, veľmi suchý, nížinný	3160 - 2800	232	200 - 150	-3 - 4	15 - 17
04 – teplý, veľmi suchý, kotlinový	3030 - 2800	229	200 - 100	-2 - 4	15 - 16
05 – pomerne teplý, suchý, kotlinový, kontinentálny	2800 - 2500	222	150 - 100	-3 - 5	14 - 15
06 – pomerne teplý, mierne suchý, vrchovinový, kontinentálny	2800 - 2500	224	100 - 50	-3 - 5	14 - 15
07 – mierne teplý, mierne vlhký	2500 - 2200	215	100 - 0	-2 - 5	13 - 15
08 – mierne chladný, mierne vlhký	2200 - 2000	208	100 - 0	-3 - 6	12 - 14
09 – chladný, vlhký	2000 - 1800	202	60 - 50	-4 - 6	12 - 13
10 – veľmi chladný, vlhký	< 1800	182	< 50	-5 - 6	10 - 11

Vysvetlivky:

TS > 10°C - suma priemerných denných teplôt nad 10°C; **td > 5°C** - dĺžka obdobia s teplotou vzduchu nad 5°C v dňoch; **VI - VIII** - klimatický ukazovateľ zavlaženia podľa Budyka (rozdiel potenciálneho výparu a zrážok v mm); **T_{jan.}** - priemerná teplota vzduchu v januári; **T_{veget.}** - priemerná teplota vzduchu za veget. obdobie (IV-IX)

Tab. č. 14: Zastúpenie klimatických regiónov v okresoch a krajoch SR (% z poľnohospodárskej pôdy):

Klimatický región											
	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
okres Detva	-	-	-	-	-	3,03	-	24,75	21,99	15,82	34,41
Banskobystrický kraj	-	0,31	4,08	-	24,60	21,00	-	16,00	9,63	7,93	16,40

Z uvedenej tabuľky je zjavné, že z hľadiska poľnohospodárstva najteplejší klimatický región 05 - pomerne teplý, suchý, kotlinový, kontinentálny sa nachádza na výmere 3,03 % z výmery poľnohospodárskej pôdy a situovaný je v západnej časti okresu (SZ časť k.ú. Víglaš a JZ časť k.ú. Dúbravy). Približne štvrtina výmery okresu spadá do siedmeho klimatického regiónu, vyskytujúceho sa v strednej až západnej časti okresu a tiež v jeho najjužnejšom výbežku. Najchladnejšie klimatické regióny 09 a 10 plošne pokrývajú polovicu výmery poľnohospodárskej pôdy okresu a nachádzajú sa v jeho východnej až severovýchodnej časti a tiež v časti juhozápadnej.

Charakteristika pôdných typov v okrese Detva

Pôdny typ predstavuje súbor pôd s príbuznými vlastnosťami, ktorý je charakterizovaný špecifickým usporiadaním pôdných horizontov. Špeciálnou taxonomickou jednotkou používanou v systéme bonitácie pôd SR je hlavná pôdna jednotka (HPJ). HPJ predstavuje účelové zoskupenie pôd rovnakej alebo podobnej kvality, vymedzuje sa najčastejšie na úrovni pôdných subtypov a ich kombinácií, niekedy aj substrátu, hĺbky pôdy, textúry a obsahu skeletu. Údaje o hlavných pôdných jednotkách (HPJ) v záujmovom území sú spracované podľa Bonitačného

informačného systému pôd SR (zdroj VÚPOP Bratislava). Údaje o zastúpení jednotlivých pôdných typov a ich rozšírení na poľnohospodárskej pôde okresu sú odvodené od zatriedenia pôd do HPJ.

Tab. č. 15: Prehľad zastúpenia pôdných typov okresu Detva na PP (v %)

Pôdny typ	FM	ČA	ČM	RM	HM	LM	KM	PZ	PG	RA	OM	SK,SC	LI,RN	GL	KT	iné
okres Detva	5,60	-	-	-	-	0,04	76,22	-	15,53	-	-	-	0,08	2,12	-	0,42
Banskobystrický kraj	11,02	1,64	0,29	4,22	12,73	4,98	47,07	0,27	10,31	2,97	-	-	0,23	1,65	0,14	2,46

Vysvetlivky: FM – fluvizem, ČA – čiernica, ČM – černoze, RM – regozem, HM – hnedozem, LM – luvizem, KM – kambizem, PZ – podzol, PG – pseudoglej, RA – rendzina, OM – organozem, SK – slanisko, SC – slanec, LI – litozem, RN – ranker, GL – glej, KT – kultizem, INÉ – rankre, rendziny resp. kambizeme a ich komplexy na zrúchoch

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že najviac zastúpeným pôdnym typom v okrese Detva na PP sú kambizeme, pokrývajúce viac ako tri štvrtiny z výmery poľnohospodárskej pôdy. Po nich nasledujú pseudogleje a fluvizeme. Ostatné pôdne typy (gleje, litozeme a luvizeme) pokrývajú len približne 2,6 % z výmery PP.

Tab. č. 16: Prehľad hlavných pôdných jednotiek (HPJ) okresu Detva po rozkódovaní BPEJ:

Kód HPJ	Signatúra	Charakteristika HPJ
06	FMa	fluvizeme kultizemné, stredne ťažké
11	FMaG	fluvizeme kultizemné, glejové, stredne ťažké, lokálne ľahké
14	FMa	fluvizeme kultizemné, stredne ťažké až ľahké, plytké
57	PGa	pseudogleje kultizemné zo sprašových a polygenetických hĺn, v povrchovom horizonte stredne ťažké až ťažké, lokálne veľmi ťažké
58	LMg, PGm	luvizeme pseudoglejové a pseudogleje modálne, erodované, na výrazných svahoch: 12-25°, stredne ťažké až ťažké
60	KMa	kambizeme kultizemné, kyslé a dystrické (veľmi kyslé), zo zvetralín hornín kryštalinika, stredne ťažké až ľahké
61	KMan, KMaa, Kmal, KMan	kambizeme kultizemné nasýtené, kambizeme kultizemné kyslé a kambizeme kultizemné luvizemné, lokálne kambizeme kultizemné andozemné, z minerálne bohatých zvetralín vulkanitov, stredne ťažké
64	KMan	kambizeme kultizemné nasýtené z minerálne bohatých zvetralín flyša, ťažké
65	KMa, KMal	kambizeme kultizemné a kambizeme kultizemné, luvizemné zo svahových hĺn, stredne ťažké až ťažké
67	KMaa	kambizeme kultizemné, kyslé zo zvetralín flyša, ťažké
71	KMag	kambizeme kultizemné pseudoglejové zo svahových hĺn, stredne ťažké až ťažké, lokálne veľmi ťažké
76	KMa(m), RNk	kambizeme kultizemné (alebo modálne) a rankre kambizemné, plytké, zo zvetralín kryštalických hornín, stredne ťažké až ľahké
77	KMa(m), RNk	kambizeme kultizemné (alebo modálne) a rankre kambizemné, plytké, zo zvetralín vulkanických hornín a zo svahovín, stredne ťažké
80	KMm	kambizeme modálne, zo zvetralín kryšt. hornín, na výrazných svahoch: 12-25°, stredne ťažké až ľahké
81	KMm	kambizeme modálne, zo zvetralín vulkanických hornín, na výrazných svahoch: 12-25°, stredne ťažké až ťažké
83	KMm	kambizeme modálne z ost.substrátov na výrazných svahoch: 12-25°, stredne ťažké až ťažké
84	KMg	kambizeme pseudoglejové, na výrazných svahoch: 12-25°, stredne ťažké až ťažké, lokálne veľmi ťažké
87	RAm, RAK	rendziny kultizemné a rendziny kultizemné kambizemné, stredne hlboké, zo zvetralín vápencov a dolomitov, stredne ťažké až ťažké, lokálne veľmi ťažké
89	PGa(m)	pseudogleje kultizemné (alebo modálne), na polygén. hlinách so skeletom, stredne ťažké až ťažké
94	GLa(m)	gleje kultizemné (alebo modálne), stredne ťažké, ťažké až veľmi ťažké

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

97	LIm,RNm	litozeme modálne a rankre modálne(extrémne skeletovité pôdy), obsah skeletu v celom profile nad 80%, alebo s výskytom horniny do 0,1m od povrchu
00		pôdy na zrázoch nad 25° (bez rozlíšenia typu pôdy)

Kambizeme patria k najrozšírenejšiemu pôdnemu typu v okrese Detva. Nachádzajú sa na rôznych substrátoch, najviac na zvetralinách hornín kryštalínika a ich svahovinách (plytké a kamenité kambizeme dystrické, hlinité až hlinitopiesočné) a tiež na substrátoch vulkanických hornín. Sú to pôdy len podpriemerne úrodné a z hľadiska ekologickej stability ich radíme k pôdam málo odolným voči degradácii. Dôvodom je ich nízka pufrčná schopnosť (sú to spravidla kyslé minerálne chudobné pôdy s nízkym obsahom humusu) a silná až extrémna erózna ohrozenosť (prevažne ide o plytké pôdy s nestabilnou pôdnou štruktúrou, na strmých svahoch). Podľa typologicko - produkčnej kategorizácie patria do kategórie O4 až T4 (produkčné orné pôdy až málo produkčné trvalé trávne porasty). Produkčný potenciál je v rozmedzí hodnôt 10 - 60 (zo 100 bodovej škály). Bežne sú využívané ako lúky alebo pasienky.

Pseudogleje sú druhým najrozšírenejším pôdnym typom v okrese. Vznikajú na zamokrených plochách, najmä znížených, ktoré pre ťažké nepriepustné podložie nemajú riadny odtok vody. Pseudogleje sú podpriemerne úrodnými pôdami, so strednou až nízkou ekologickou hodnotou. Z textúrneho hľadiska ide o pôdy prevažne hlinité až piesočnatohlinité. Ich erózna ohrozenosť je slabá až stredná. Z hľadiska typologicko - produkčnej kategorizácie sa zaraďujú do kategórie O4 až T3 (produkčné orné pôdy až menej produkčné trvalé trávne porasty). Produkčný potenciál je v rozmedzí hodnôt 31 - 50 (na 100 bodovej stupnici). Pseudogleje sa nachádzajú hlavne v západnej časti okresu, pričom v k.ú. Dúbravy a Vígľaš sú dominantným pôdnym typom. Významné zastúpenie majú pseudogleje tiež v severnej i južnej časti k.ú. Detva, severnej časti k.ú. Klokoč, Stožok, ďalej sa nachádzajú na území k.ú. Slatinské Lazy, Kriváň a Korytárky a tiež v menšej výmere na JZ k.ú. Hriňová. V ostatných k.ú sa pseudogleje nachádzajú v minimálnej miere, resp. sa nenachádzajú vôbec.

Fluvizeme sú tretím plošne najrozšírenejším pôdnym typom v záujmovom území, podľa údajov VÚPOP zaberajú viac ako 5 % výmery poľnohospodárskej pôdy. Sú to pôdy na nivách riek, kde bol ich vývoj opakovane narušovaný záplavami. Pôvodnou prirodzenou pokrývkou boli lužné lesy a nívne lúky. Podľa produkčného potenciálu jednotlivých pôdných subtypov môžu byť tieto pôdy zaradené do kategórií od vysokoprodukčných orných pôd po Stredne produkčné polia a produkčné trávne porasty (O2 až OT1). Ich produkčný potenciál sa pohybuje v rozsahu 33 – 90 bodov (v 100 bodovej stupnici). Takmer celá výmera fluvizemí je poľnohospodársky využívaná.

V riešenom území sa fluvizeme nachádzajú na aluviálnych rovinách okolo rieky Slatina a čiastočne jej prítokov (hlavne v k.ú. Dúbravy), tiež okolo tokov Tisovníka, Krivánskeho potoka (Podkriváň) a Smolnej (Látky). Uvedený pôdny typ sa vôbec nenachádza v k.ú. Vígľašská Huta – Kalinka, Stará Huta, Klokoč, Slatinské Lazy a Detvianska Huta.

Gleje sú hlinité až ílovité pôdy silne zamokrené podzemnou vodou, s hlbokým pôdnym profilom, spravidla bez skeletu. Zaberajú spolu 2,12% výmery poľnohospodárskej pôdy, lokálne sa môžu nachádzať aj pod lesnými porastmi. Sú málo úrodné a poľnohospodársky obtiažne využiteľné, ich ekologická hodnota je najmä vďaka vysokej retenčnej kapacite značná.

V riešenom území sa nachádzajú predovšetkým v zníženinách v blízkosti vodných tokov, ale aj v terénnych depresiách mimo nich. Najväčšiu súvislú plochu pokrývajú okolo toku Slatiny v k.ú. Kriváň a Detva. Vôbec sa nevyskytujú v juhozápadnej (k.ú. Horný a Dolný Tisovník, V. Huta – Kalinka a Stará Huta) a vo východnej (k.ú. Podkriváň, Hriňová, Korytárky, Detvianska Huta a Látky) časti okresu.

Litozeme sú pôdy na pevných a spevnených karbonátových i silikátových horninách, neúrodné, s nízkou ekologickou stabilitou, extrémne ohrozené degradačnými procesmi. Hospodársky sa nevyužívajú. V riešenom území sa nachádzajú len na južnom okraji plynulej zástavby obce Podkriváň.

Luvizeme sú výsledkom ilimerizácie – translokácie koloidov (prevažne ílových minerálov) ktoré sú v dôsledku intenzívneho premývania pôdneho profilu zrážkovou vodou splavované do hlbších vrstiev pôdneho profilu. Na území okresu Detva sa naciaždzajú len v k.ú. Kriváň a Korytárky a zaberajú 0,04 % poľnohospodárskej pôdy. Vyskytujú sa v komplexoch s pseudoglejmi. Z hľadiska zrnitosti ide takmer výlučne o stredne ťažké - hlinité pôdy. Luvizeme sú pôdy s hlbokým pôdnym profilom spravidla úplne bez skeletu, slabo až stredne erózne ohrozené.

Rendziny v záujmovom území zaberajú iba 0,09 ha výmery poľnohospodárskej pôdy v okrese. Úrodnosť rendzín je podmienená hĺbkou pôdneho profilu a obsahom skeletu. Rendziny na svahoch bývajú prevažne plytké a kamenité, hlbšie rendziny v akumulčných podsvahových polohách sú zas často textúrne ťažšie a preto sekundárne zamokrované. Hlavne kamenitosť (popri svahovitosti) je dôvodom prečo sa rendziny v našich podmienkach spravidla neorú a väčšina ich výmery je zatrávená. Rendziny bývajú ohrozené vodnou eróziou, ich odolnosť voči znečisteniu a acidifikácii je vďaka obsahu karbonátov veľmi vysoká.

V území sa rendziny nachádzajú len na jednej ploche na severnej hranici k.ú. Vígľašská Huta – Kalinka.

Charakteristika pôdných druhov okresu Detva

Klasifikácia pôd podľa pôdných druhov je založená na zrnitosti, ktorá je jednou z najdôležitejších pôdných vlastností. Pôdna zrnitosť je kvantitatívne zastúpenie zŕn rôznych veľkostí v pôde. Zrnitosť ovplyvňuje mnohé dôležité vlastnosti pôd, najmä vodný a vlhkostný režim pôd, tepelný a teplotný režim pôd, pórovitosť (množstvo a druh pórov), pôdnu štruktúru, sorpčnú kapacitu pôd, mechanické a agronomické vlastnosti (obrábateľnosť pôdy), zakoreňovanie rastlín a prekorenenie pôd, erodibilitu pôdy a jej odolnosť voči kompácii. Pri posudzovaní zrnitosti pôdy sa hodnotí a klasifikuje textúra jemnozeme, t.j. zrnitostnej frakcie do 2 mm. Zrnitosť pôdy vyjadruje zrnitosť ornice, resp. humusového horizontu.

Tab. č. 17: Zastúpenie jednotlivých pôdných druhov v okrese Detva:

Okres	Kategória zrnitosti pôd				
	ľahké	stredne ťažké		ťažké	veľmi ťažké
	piesočnaté, hlinitopiesočnaté	piesočnatohlinité	hlinité	ílovitohlinité	ílovité, íly
Detva	27,90	48,25	21,18	2,62	0,05
Banskobystrický kraj	10,02	56,75	16,91	15,79	0,52

Z uvedenej tabuľky je zrejmé, že v rámci okresu sú najviac zastúpené stredne ťažké pôdy piesočnatohlinité, ktoré pokrývajú takmer polovicu výmery poľnohospodárskej pôdy v okrese a spolu so stredne ťažkými pôdami hlinitými takmer 70 % výmery. Takmer 28 % výmery pokrývajú ľahké piesočnaté a hlinitopiesočnaté. Ťažké pôdy sa v okrese nachádzajú na minimálnej výmere a výmera veľmi ťažkých pôd je zanedbateľná (nachádzajú sa len na jednej lokalite v k.ú. Dúbravy).

Ľahké pôdy (piesočnaté a hlinitopiesočnaté) sú v regióne naviazané na výskyt kambizemí vo východnej časti okresu (k.ú. Látka, Detvianska Huta, Hriňová, Korytárky a Kriváň) Na ostatnom území okresu sa nenachádzajú. Ľahké pôdy sú charakteristické vysychavosťou (majú nedostatok jemných - kapilárnych pórov), nestabilnou štruktúrou a nízkou sorpčnou kapacitou, čo má za následok nedostatok živín.

Stredne ťažké pôdy (hlinité a piesočnatohlinité) sú najrozšírenejším pôdnym druhom v okrese, pričom sa nachádzajú hlavne v jeho strednej, západnej a južnej časti. Zaberajú spolu takmer 70 % výmery poľnohospodárskej pôdy, ale vo východnej časti okresu sa takmer nevyskytujú. Do kategórie piesočnatohlinitých pôd sú zaradené hlavne kambizeme, fluvizeme a pseudogleje. Stredne ťažké pôdy sú najkvalitnejšie z hľadiska úrodnosti aj ekologickej hodnoty, majú priaznivú štruktúru, optimálne hospodária s vodou aj živinami.

Ťažké pôdy (ílovitohlinité) zaberajú len 2,62 % výmery poľnohospodárskej pôdy okresu a nachádzajú sa iba v jeho západnej časti. Z hľadiska pôdných typov sú sem zaradené hlavne pseudogleje, kambizeme a gleje. Ťažké pôdy sú považované za menej úrodné, ale ich nižšia agronomická hodnota je zapríčinená najmä sťaženou obrábateľnosťou. Ťažké pôdy bývajú zamokrené, nedostatočne prevzdušnené, so zlou štruktúrou a nízkou infiltračnou schopnosťou.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Zastúpenie kategórií svahov, skeletovitosti a hĺbky pôdy

Svahovitosť pôd je fyzikálnym parametrom, ktorý výrazným spôsobom ovplyvňuje kvalitu i spôsob využívania pôdy i danej lokality. Pre praktické účely i potreby poľnohospodárskej praxe je možné vyjadriť nasledovné zastúpenie svahovitosti poľnohospodárskych pôd Slovenska (VÚPOP Bratislava):

- 0 - 1° - rovina bez prejavu plošnej vodnej erózie
- 1 - 3° - rovina s možnosťou prejavu plošnej vodnej erózie
- 3 - 7° - mierny svah
- 7 - 12° - stredný svah
- 12 - 17° - výrazný svah
- 17 - 25° - príkry svah
- nad 25° - zráz

Tab. č. 18: Zastúpenie kategórií svahov v okrese Detva (% z poľnohospodárskej pôdy):

	Kategória svahu						
	0 – 1°	1 – 3°	3 – 7°	7 – 12°	12 – 17°	17 – 25°	nad 25°
Detva	12,42	-	18,99	35,80	24,47	7,91	0,42
Banskobystrický kraj	24,32	0,06	23,71	23,57	16,58	9,12	2,46

Podľa zrnitostného zloženia sa pôda sa člení na jemnozem (častice menšie ako 2 mm) a skelet (častice väčšie ako 2 mm). Skelet, t.j. štrk (2-50 mm) a kamene (50-250 mm) a balvany (>250 mm) sú súčasťou zrnitostného zloženia pôd vyvinutých na zvetralinách pevných hornín a na štrkových alúviách. Skelet vzhľadom na veľkosť jeho častíc neviaže na svoj povrch žiadne látky, nevtvára kapilárne póry, neumožňuje kapilárny pohyb vody, nemá priamy podiel na prebiehajúcich pedochemických procesoch a na ich dynamike. Pre praktické účely i potreby poľnohospodárskej praxe vyčleňuje bonitačný systém poľnohospodárskych pôd Slovenska nasledovné kategórie skeletovitosti:

- pôdy bez skeletu (obsah skeletu do hĺbky 0,6 m pod 10 %),
- slabo skeletovité pôdy (obsah skeletu v povrchovom horizonte 5-25 %, v podpovrchovom 10-25 %),
- stredne skeletovité pôdy (obsah skeletu v povrchovom horizonte 25-50 %, v podpovrchovom 25-50 %),
- silne skeletovité pôdy (obsah skeletu v povrchovom horizonte 25-50 %, v podpovrchovom nad 50 %).

Tab. č. 19: Zastúpenie kategórií skeletovitosti pôd v okrese Detva (% z poľnohospodárskej pôdy):

Okres	Kategória skeletovitosti pôd			
	bez skeletu	slabo skeletovité	stredne skeletovité	silne skeletovité
Detva	17,40	15,68	18,06	48,85
Banskobystrický kraj	38,66	12,29	10,73	38,32

Podľa VÚPOP Bratislava je hĺbka pôdy dôležitý činiteľ určujúci produkčnú schopnosť pôdy. Od hĺbky závisí rozvoj koreňovej sústavy rastlín a ich pevné zakotvenie, akumulácia vody, vzduchu, živín a teploty. Hĺbka pôdy závisí od zvetrateľnosti materskej horniny alebo od hrúbky premiestneného nespevneného pôdotvorného substrátu ako sú spraše, sprašové a svahové hliny, aluviálne náplavy, naviate piesky a pod. Na pevných horninách je hĺbka pôdy rôzna v závislosti od geomorfologického tvaru terénu. V praxi je zaužívaná kategorizácia podľa tzv. celkovej hĺbky pôd (existuje aj fyziologická a genetická hĺbka). Celková hĺbka pôdy je hĺbka celého pôdneho profilu t.j. od povrchu pôdy až k zvetrávajúcej materskej hornine alebo k hladine podzemnej vody. Podľa celkovej hĺbky môžeme pôdy rozdeliť nasledovne: pôdy hlboké (>=0,6 m), pôdy stredne hlboké (0,3 až 0,6m), pôdy plytké (< 0,3m).

Tab. č. 20: Zastúpenie kategórií hĺbky pôd v okrese Detva (% z poľnohospodárskej pôdy):

Okres	Kategória hĺbky pôd		
	pôdy hlboké	pôdy stredne hlboké	pôdy plytké
Detva	30,16	21,02	48,82
Banskobystrický kraj	50,56	17,49	31,95

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

1.2 BIOTICKÉ POMERY

1.2.1 Rastlinstvo

Podľa fytogeografického členenia Slovenska (Futák, 1966) územie patrí do oblasti západokarpatskej flóry (Carpaticum occidentale), obvodu predkarpatskej flóry (Praecarpaticum). Východná časť patrí do okresu Slovenské Rudohorie. Zostávajúca časť patrí do okresu Slovenské stredohorie, a to stredná a severná časť do podokresu Poľana a južná do podokresu Javorie.

Potenciálna vegetácia

Klimatické a edafické podmienky strednej Európy po skončení ostatnej doby ľadovej umožňovali existenciu lesných ekosystémov v takmer celom priestore. Pred príchodom človeka - poľnohospodára pokrýval les celý tento priestor s výnimkou enkláv skalných útvarov, sutín a mokradí. Existencia väčších bezlesných enkláv, ako aj úloha veľkých bylinožravcov (zubor, los, tur, jeleň, divý kôň – tarpan a ďal.) pri ich vytváraní a udržiavaní, nie je dodnes uspokojivo zodpovedaná. Nebolo tomu inak ani na území okresu Detva (MICHALKO A KOL., 1987). Aj tu v dávnej minulosti dominoval les, bezlesím boli pravdepodobne len plochy skál, sutín, mokradí - prameniská, rašeliniská, slatiny a plochy vodných tokov.

V zmysle tejto mapy rekonštruovanej vegetácie (MICHALKO A KOL., 1987) sa v riešenom území okresu Detva vyskytovali prirodzené lesné vegetačné jednotky (v zmysle tejto metodiky sú v rámci niektorých lesných vegetačných jednotiek zahrnuté aj prirodzené nelesné spoločenstvá) uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 21: Potenciálna prirodzená vegetácia v okrese Detva podľa Michalko a kol. 1987

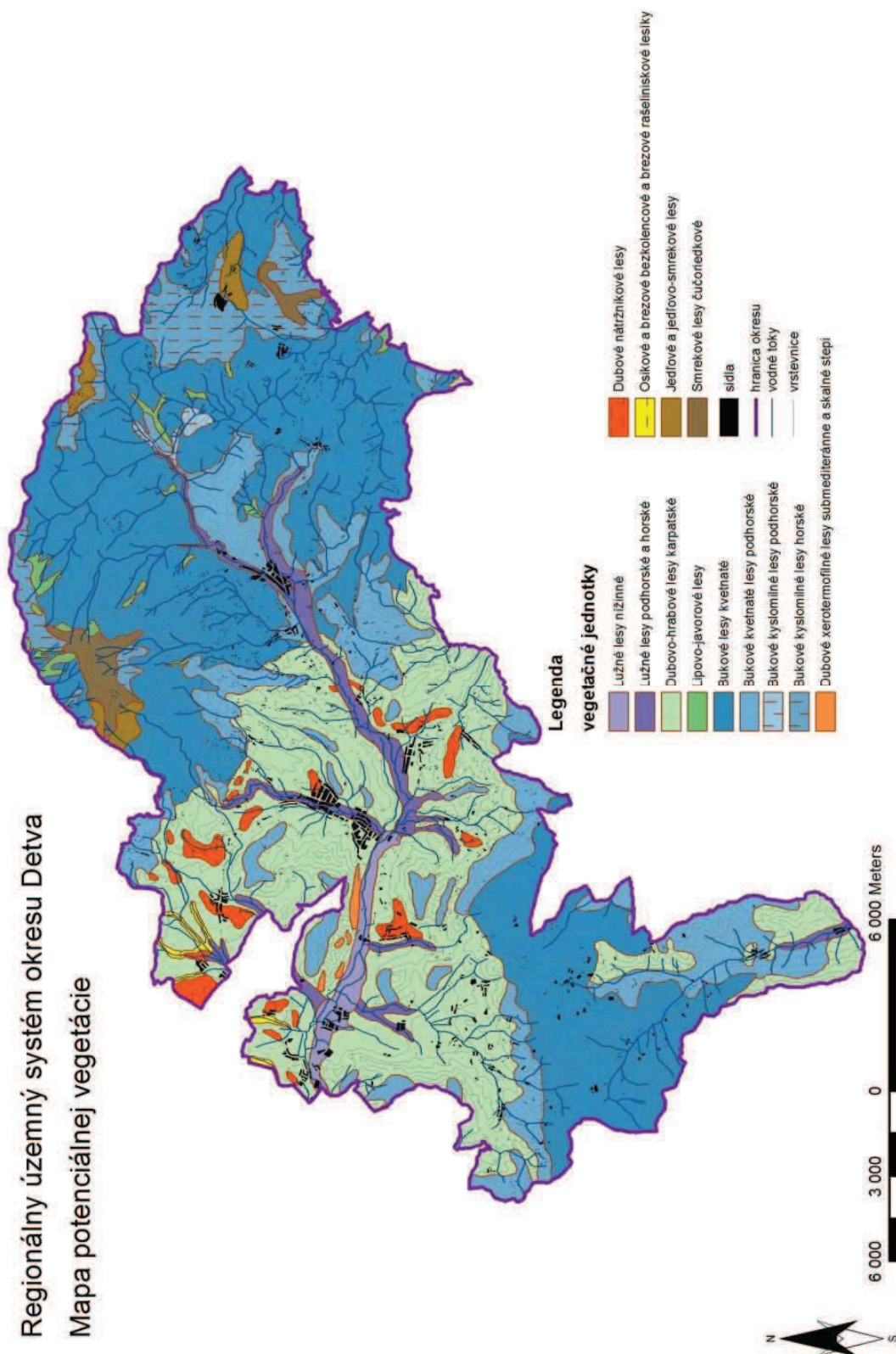
Potenciálna prirodzená vegetácia				
Názov jednotky - slovenský	Ozn.	Latinský názov	ha	%
Lužné lesy nížinné	U	<i>Salicion albae</i>	611	1,4
Lužné lesy podhorské a horské	AI	<i>Alnenion glutinoso-incanae</i> , <i>Salicion triandrae</i> , p.p., <i>Salicion eleagni</i>	1379	3,1
Dubovo-hrabové lesy karpatské	C	<i>Carici pilosae-Carpinenion betuli</i>	14407	32,2
Dubové xerothermofilné lesy submediteráne a skalné stepi	Q	<i>Quercion pubescenti-petraea</i> p.p., <i>Seslerio-Festucion glaucae</i> p.p., <i>Asplenio-Festucion glaucae</i>	58	0,1
Dubové nátržníkové lesy	Qp	<i>Potentillo albae-Quercion</i>	586	1,3
Lipovo-javorové lesy	At	<i>Tilio-Acerion</i>	115	0,3
Bukové a jedľové lesy kvetnaté	F,A	<i>Eu-Fagenion</i> p.p.maj.	17952	40,1
Bukové kvetnaté lesy podhorské	Fs	<i>Eu-Fagenion</i> p.p.min.	6562	14,7
Bukové kyslomilné lesy horské	Fm	<i>Luzulo-Fagion</i> p.p.maj.	1752	3,9
Bukové kyslomilné lesy podhorské	LF	<i>Luzulo-Fagion</i> p.p.min.	148	0,3
Osikové a brezové bezkolencové a brezové rašeliniskové lesíky	B	<i>Molinio-Betuletum</i> , <i>Betulion pubescentis</i>	218	0,5
Jedľové a jedľovo-smrekové lesy	PA	<i>Abietion</i> , <i>Vaccinio-Abietenion</i> p.p.	383	0,9
Smrekové lesy čučoriedkové	P	<i>Eu-Vaccinio-Piceenion</i> p.p.	617	1,4
Spolu:			44788	100,0

Zdroj: MICHALKO A KOL. 1987: Geobotanická mapa ČSSR – časť SSR

Vzhľadom k tomu, že jednotlivé štruktúry druhotnej a terciárnej krajiny prekryli pôvodné jednotky, tak niektoré jednotky sa nezachovali, alebo sa zachovali len v značne pozmenených štruktúrach. Je potrebné zdôrazniť, že sa jedná o potenciálne jednotky vytvorené rekonštrukčným spôsobom z mapovania v mierke 1:2000000 (z toho dôvodu prirodzená vegetácia mohla byť aj značne rozdielna, a to hlavne v nižších polohách, kde došlo k výrazným krajinným zmenám a rekonštrukcia pôvodnej vegetácie vychádzala z nedostatočných informácií, napríklad v porovnaní s horskou vegetáciou, kde došlo k menším zmenám a zároveň pri rekonštrukcii vegetácie bolo k dispozícii viacero informácií p prirodzenej vegetácii).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Mapa č. 5: Potenciálna vegetácia okresu Detva (Michalko a kol., 1987)

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Popis jednotlivých jednotiek prirodzenej vegetácie

Lužné lesy nížinné – *Salicion albae* SOÓ 1930.

Vrbovo topoľové porasty – mäkký lužný les sa v rámci okresu Detva vyskytoval len fragmentárne popri toku Slatiny – väčšiu časť toku pôvodne lemovali skôr jelšové lesy, resp. vrbové kroviny, prípadne slatiny. Podľa rekonštrukčného mapovania biotopov (MICHALKO A KOL. 1987) bola k tomuto biotopu zaradená údolná niva Slatiny od Detvy až po prechod do okresu Zvolen za Vígľašom smerom na Zvolenskú Slatinu. V tomto priestore sa nezachovali takmer žiadne fragmenty lužného lesa, okrem niekoľkých zhlukov stromov s náznakom lužného lesa pri Vígľaši (v súčasnosti mimo lesných pozemkov), ostatná časť tohto úseku toku je odlesnená. V niektorých častiach prirodzene zarastajú brehy toku Slatiny, ale zatiaľ sa nedá hovoriť o lužnom lese a to napriek tomu, že tieto spoločenstvá majú vo všeobecnosti veľmi dobrú regeneračnú schopnosť.

Vrbovo-topoľové porasty vznikajú v údolných častiach riek, alebo v kotlinách, kde je niva rieky rozsiahlejšia a môže dochádzať k pravidelnému zaplavovaniu a obohacovaniu pôdy o priplavené živiny a preto po zamedzení pravidelných záplav zvyčajne dochádza k postupnému zhoršovaniu ekologických podmienok pre existenciu týchto spoločenstiev. Vegetácia nemusí tvoriť ucelený kompaktný zapojený les. Zvyčajne sa jedná o viacposchodové porasty. V stromovej vrstve dominujú vrby a topole. Vzhľadom k existencii podobných biotopov v toku Slatiny – v okrese Zvolen, boli v takýchto polohách dominantnejšie vrby ako topole a to vrba biela (*Salix alba*) a vrba krehká (*Salix fragilis*). Okrem vrb sa v stromovom poschodí pravdepodobne uplatňovali aj druhy jelší a to predovšetkým jelše lepkavej (*Alnus glutinosa*) ale aj jaseň šťihly (*Fraxinus excelsior*), topoľ osika (*Populus tremula*), prípadne aj ďalšie topole. Krovinné poschodie býva zvyčajne druhovo chudobnejšie, tvorené predovšetkým druhmi stromového poschodia, prípadne niektorými ďalšími nitrofilnými krami ako napr. baza čierna (*Sambucus nigra*) a popínavými druhmi. V bylinnom poschodí zvyčajne dominujú s vysokou pokryvnosťou takisto nitrofilné druhy ako prhlava dvojdomá (*Urtica dioica*), chlastnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*) a ostružina ožinová (*Rubus caesius*). V súčasnosti aj zavlečené invázne druhy. V degradovaných nivách väčších tokov môžu úplne prevládať spoločenstvá len týchto druhov ako zlatobyl kanadská (*Solidago canadensis*) alebo netýkavka žliazkatá (*Impatiens glandulifera*).

Lužné lesy podhorské a horské – *Alnenion glutinoso-incanae* OBERD. 1953

Prirodzená vegetácia lužných lesov v miestach, kde sa údolné nivy už zužujú a prietok jednotlivých tokov je rýchlejší ako pri vrbovo-topoľových porastoch a teda nedovoľuje dlhšie záplavy a ukladanie živín v týchto nivách tak ako pri predchádzajúcich spoločenstvách, vznikajú lesy s dominanciou jelší. V nižších polohách na stredných tokoch jelše lepkavej (*Alnus glutinosa*) s jaseňom šťihlym (*Fraxinus excelsior*), v horských podmienkach už zvyčajne už len z jelší sivej (*Alnus incana*). V určitom prechodovom pásme môžu aj na pomerne dlhých úsekoch vytvárať spoločné spoločenstvá.

V okrese Detva sa v prirodzenej vegetácii vyskytovali takéto plochy v nive Slatiny nad Detvou až ponad vodnú nádrž Hriňová, takisto časť toku Slanec a popri viacerých potokoch, Dúbravský, Jelšový, Kocanský potok, Hradná, p. Skalisko, Krivánsky potok a Tisovník. Fragmenty sa vyskytovali aj na iných tokoch, ale vzhľadom k mierke mapovania potenciálnej prirodzenej vegetácie ich nebolo možné zaregistrovať. Na viacerých miestach sa zachovali fragmenty týchto lesov popri vyššie uvedených tokoch. Podhorské jelšové lesy sa prakticky nachádzali pravdepodobne pri všetkých vyššie uvedených tokoch. Horské jelšové lužné lesy, len fragmentárne na horných úsekoch tokov na Poľane v povodí Slatiny, výraznejšie sú na tokoch z južnej a západnej strany Poľany, táto časť je v už iných okresoch. Fragmenty podhorských jelšových lesov sa nachádzajú aj v povodí Ipľa na východnom okraji okresu Detva.

Porasty jelší sú zvyčajne viacposchodové s pomerne druhovo bohatým krovinným poschodím. Pôdy sú zvyčajne ťažšie zabahnené oglejené. V okrese Detva v stromovej vrstve prevládala jelša lepkavá, nakoľko na horných tokoch sa na Poľane nevytvorili typické nivy a teda okolitá lesná vegetácia bola v kontakte priamo s jednotlivými hornými tokmi. Okrem jelší sa v porastoch nachádzali aj druhy sutinových lesov ako jaseň šťihly (*Fraxinus excelsior*) a javor horský (*Acer pseudoplatanus*), prípadne aj javor mliečny (*Acer platanoides*) a vrby napr. vrba purpurová (*Salix purpurea*), alebo vrba krehká (*Salix fragilis*). Pri horských jelšových lesoch sa sporadicky mohol vyskytovať aj smrek obyčajný (*Picea abies*). V krovinnom poschodí sa okrem jedincov druhov stromovej vrstvy mohli vyskytovať druhy nitrofilné ako baza čierna (*Sambucus nigra*), čremcha strapcovitá (*Padus avium*) a kalina obyčajná (*Viburnum opulus*), príp. aj iné. V bylinnej vrstve sú typické druhy takisto nitrofilné ale aj hygrofilné ako

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

napr. kozonoha hostcová (*Aegopodium podagraria*), krkoška clpatá (*Chaereophyllum hirsutum*), škrada močiarna (*Crepis paludosa*), záružlie močiarné (*Caltha palustris*) a ďalšie a pri horských jelšových lesoch aj pôvodné druhy rodu devätsilov – *Petasites* (*albus* a *hybridus*).

Dubovo-hrabové lesy karpatské – *Carici pilosae-Carpinenion betuli* J. ET M. MICHALCO 1985

V podmienkach Slovenska sa jedná o pomerne široko rozšírené zonálne spoločenstvo karpatských pahorkatín a predhorí v nadmorskej výške približne do 600 m.n.m., miestami aj vyššie až do 800 – 900 m.n.m.. Na južných svahoch Poľany viacerí autori udávajú ich prirodzené rozšírenie až do výšky 750 m.n.m. V tejto nadmorskej výške sa mohli prirodzene vyskytovať aj s primiešanou jedľou bielou (*Abies alba*), podobne ako sú známe prirodzené porasty z Hrochoťskej doliny, alebo na viacerých miestach na severnom okraji Štiavnických vrchov. Na Slovensku prakticky vytvárajú druhý vegetačný stupeň dubohrabín. V okrese Detva pokrývali rozsiahlejšie plochy len v rámci geomorfologického celku Zvolenskej kotliny a čiastočne na juhozápadnom okraji Poľany. Prakticky sa jedná už o okraj Zvolenskej kotliny so zvláštnym reliéfom, kde vypuklejšie tvary reliéfu boli pravdepodobne obsadené práve týmto spoločenstvom. Sú to predovšetkým plochy, ktoré sú v súčasnosti na viac ako 90 % využívané na poľnohospodárske účely – polia, lúky a pasienky. Pokrývali pomerne rozsiahle plochy súčasných katastrov Vigľaš, Vigľašská huť – Kalinka, Slatinské lazy, Klokoč, Stožok, Dúbravy, Detva, Korytárky, Kriváň, Podkriváň. Menšie plochy pokrývali aj v Krupinskej planine a Ostrôžkach, v oblasti Tisovníka a k týmto lesoch sú priradené aj lesy popri Bzovskom potoku, ktoré sa prelínajú s kyslomilnými dubinami. Fragmenty dubohrabín sa určite vyskytovali aj vo vyšších nadmorských výškach a to predovšetkým na strmých južných expozíciách, kde mohli byť aj v inverznom postavení. Mierka rekonštrukčného mapovania nedovolila postihnúť tieto fragmenty.

Na miestach, kde sa vyskytovali tieto biotopy sa vyvinuli hlboké, pritom dosť skeletnaté lesné pôdy – kambizeme a hnedozeme. Hlavnými drevinami týchto spoločenstiev sú predovšetkým duby - dub zimný (*Quercus petraea*) a dub žltkastý (*Quercus dalechampii*) a hrab obyčajný (*Carpinus betulus*). Na niektorých miestach sa nachádzajú aj takmer čisté hrabiny, ktoré vznikli práve v týchto spoločenstvách nevhodným obhospodávaním, alebo zánikom funkcií veľkých byľnožravcov v prirodzených podmienkach. V stromovom poschodí sa okrem dubov a hrabov vyskytoval celý rad ďalších drevín ako javor poľný (*Acer campestre*), čerešňa vtáčia (*Cerasus avium*), jablň planá (*Malus sylvestris*), rešetliak prečistiť (*Rhamnus catharticus*), lipa malolistá (*Tilia cordata*) a pod.. Vo vyšších polohách prirodzene pristupuje aj buk lesný (*Fagus sylvatica*), ktorý niekedy nahrádza hrab obyčajný (*Carpinus betulus*). Z krovín, ktoré zvyčajne netvoria ucelenú vrstvu, skôr sa uplatňujú len na otvorenejších miestach pod dubmi sú prítomné zvyčajne lieska obyčajná (*Corylus avellana*), svíb krvavý (*Swida sanguinea*), zemolez obyčajný (*Lonicera xylosteum*). Bylinné poschodie má typický trávovitý vzhľad, v rámci ktorého sa v dominancii striedajú druhy ako lipnica hájna (*Poa nemoralis*), mednička jednokvetá (*Melica uniflora*), ostrica chlpatá (*Carex pilosa*), výnimočne aj mrvica lesná (*Brachypodium sylvaticum*). Z ďalších bylinných druhov sú typické rezačna laločnatá (*Dactylis glomerata*), zádušník brečnovitý (*Glechoma hederacea*), prvosenka vyššia (*Primula elatior*), kokorík mnohokvetý (*Polygonatum multiflorum*), ostrica prstnatá (*Carex digitata*), ostrica lesná (*Carex sylvatica*), hrachor čierny (*Lathyrus niger*), hrachor jarný (*Lathyrus vernus*), hviezdica veľkokvetá (*Stellaria holostea*), kostihoj hlíznatý (*Symphytum tuberosum*) a ďalšie.

V rámci okresu Detva sa zachovali len v lesných častiach strmších pahorkatín a to predovšetkým v oblasti Rohov a fragmentárne aj na juhozápadnom okraji Poľany – v okolí Detvianskeho potoka a Močidlanskej skaly a tiež vo svahu nad Bzovským potokom. Veľmi fragmentárne aj na niektorých miestach v katastri Tisovníka. Na týchto lokalitách sa však jedná o čiastočne pozmenené spoločenstvá obhospodávaním a ďalšími vplyvmi a preto ich druhové zloženie a štruktúra len čiastočne zodpovedá prirodzeným spoločenstvám.

Dubové xerothermofilné lesy submediteránne a skalné stepi – *Quercion pubescenti-petraea* p.p. BR.-BL. 1932, *Asplenio-Festucion glaucae* ZÓLYOMI 1936

V rámci Slovenska sú tieto spoločenstvá prirodzene častejšie a známejšie zo strmých skalných zrázov nižších polôh na vápencovom podklade, kde vytvárajú aj typovo charakteristickejšie spoločenstvá. Menej typické sú však aj pre teplé na juh orientované strmé svahy na sopečných vyvrelinách, kde často vystupuje zvyčajne andenzitový podklad na povrch, často krátko sa jedná aj o zlepenca a brekie andezitu a príbuzných hornín. Zvyčajne sú to prirodzene otvorenejšie plochy, ktoré sa prelínajú aj s prirodzenou vegetáciou otvorených xerothermných

spoločenstiev prirodzených trávinnobylinných porastov, spoločenstvá skál a skalných štrbín, sutín a pionierske spoločenstvá.

V rámci okresu Detva sa podľa mapy potenciálnej vegetácie Slovenska takéto spoločenstvá prirodzene vyskytovali len na Rohoch, kde sa zachovali v určitých málo pozmenených pomeroch oproti prirodzenému rázu až dodnes. Niekoľko plošne veľmi malých fragmentov sa dá nájsť v oblasti Rohov na južnej expozícii aj mimo rezervácii Rohy, kde sa chráni ich plošne najrozsiahlejší prirodzený výskyt. Podobne plošne veľmi malé plôšky sa dajú nájsť aj na južných expozíciách predhoria Poľany. Podstatne väčšie a typickejšie spoločenstvá sú vyvinuté v južnejších okresoch ako Veľký Krtíš, Lučenec, Krupina. Rohy ako jeden z najsevernejších výskytov tohto spoločenstva, sú zaujímavé práve tým, že sú na okraji prirodzeného areálu. Prirodzené spoločenstvo preto nie je druhovo tak bohaté ako niektoré z južnejších výskytov, ale zato zaujímavejšie tým, že tu vznikajú veľmi zaujímavé druhové kombinácie.

Pri lesných spoločenstvách *Quercion pubescenti-petraea* p.p., ktoré určitým spôsobom obaľujú otvorené spoločenstvá *Asplenio-Festucion glaucae*, je paradoxne dominantnou drevinou dub zimný (*Quercus petraea*) a nie dub plstnatý (*Quercion pubescentis*), ktorý je typickejší pre vápencový podklad, alebo južnejšie výskyty na vyvrelinách ako napr. Šípka pri Plášťovciach. Okrem duba zimného zakrpateného vzrastu pomerne značný podiel tvorí aj dub cerový (*Quercus cerris*). Okrem týchto drevín je značne zastúpený aj drieň obyčajný (*Cornus mas*), ktorý je však početnejší už skôr druhovo bohatej vrstve krovín, kde okrem drieňa sú aj ďalšie druhy ako jarabina brekyňová (*Sorbus torminalis* – aj v stromovej vrstve), kalina siripútka (*Viburnum lantana*), jaseň mánový (*Fraxinus ornus* – v Rohoch nie je, často krát rozšírený sekundárne), čerešňa mahalebka (*Cerasus mahaleb*), trnka obyčajná (*Prunus spinosa*) druhy rodov ruža (*Rosa*), hrab (*Crataegus*) a ostružina (*Rubus*) a ďalšie. Druhové zloženie bylín je veľmi bohaté, prevládajú terofyty. Početnejšie sa vyskytuje mliečnik chvojkový (*Tithymalus cyparissias*), pakost krvavý (*Geranium sanguineum*), medinka medovkolistá (*Melittis melissophyllum*), oman srstnatý (*Inula hirta*), mrvica peristá (*Brachypodium pinnatum*) a hlavne kostrava padalmátska (*Festuca pseudodalmatica*) ako typický druh nadväzujúcich prirodzených bezlesých spoločenstiev. Okrem charakteristických druhov sa v týchto spoločenstvách vyskytujú aj viaceré vzácne, ohrozené a chránené druhy flóry Karpát a Slovenska. Vzhľadom k tomu, že Rohy sú značne na sever a pomerne vzdialené od rozsiahlejších prirodzených spoločenstiev, niektoré druhy ako typické tak aj z kategórií ohrozených, vzácných a chránených už chýbajú. Za všetky vzácne a chránené je možné spomenúť - kosatec trávolistý (*Iris graminea*), vstavač bledý (*Orchis pallens*), nátržník skalný (*Potentilla rupestris*), kavyľ pôvabný (*Stipa pulcherrima*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*). Z ohrozených a zraniteľných druhov je to dvojradovec neskorý (*Cleistogenes serotina*), šalát trváci (*Lactuca perennis*). Z ďalších druhov sa vyskytujú teplomilné a heliofilné druhy ako ruža galská (*Rosa gallica*), divozel Chaixov rakúsky (*Verbascum chaixii* subsp. *austriacum*), divozel tmavočervený (*Verbascum phoeniceum*), nátržník biely (*Potentilla alba*).

Niekedy tieto spoločenstvá vznikajú aj sekundárne extenzívnym spásaním stád kôz a oviec. V okrese Detva však takéto plochy zatiaľ neboli identifikované.

Dubové nátržníkové lesy - *Potentilla albae-Quercion* JAKUCS IN ZÓLYOMI 1967

Sú to edaficky podmienené dubiny vnútrokarpatských kotlín, ktoré sa viažu na plošiny a mierne svahy s príkrovmi sprašových hĺn a ílov a s ilimerizovanými hnedozemnými pôdami až pseudoglejmi. Najvýraznejšie sa uplatňovali v Košickej kotline, ale prirodzený výskyt je vo všetkých vnútrokarpatských kotlinách. Prirodzene sa vyskytovali aj vo Zvolenskej kotline. Vzhľadom k intenzívnemu využívaniu kotlín pre poľnohospodárstvo, ale aj ďalšie aktivity spojené s hustým osídlením v kotlinách, je v rámci celého Slovenska len veľmi málo zachovalých prirodzených lokalít týchto spoločenstiev.

V okrese Detva je podľa potenciálnej vegetácie Slovenska (MICHALKO A KOL. 1987) identifikovaných 7 plôch s výskytom tohto spoločenstva (severne od Vigľaša, západne od Želobudzi, Dúbravy – 2, východne od Stožku a v Kriváni - 2). Štyri z nich sú momentálne úplne bez lesa, do dvoch zasahuje les len okrajovo a tieto plochy sú v súčasnosti už porastené sekundárnymi lesnými spoločenstvami. Na jednej ploche aj to v minimálnej výmere len cca 9ha, sa zachovali 3 fragmenty tohto spoločenstva a aj to so značne zmenenými podmienkami. Ide o malé lesíky západne od osady Želobudza. Fragmentárne sa mohol vyskytovať v rámci celej časti okresu spadajúcej pod geomorfologický celok Zvolenská kotlina.

V prirodzených podmienkach by mal byť najdominantnejšou drevinou – dub letný (*Quercus robur*), ale často je to aj dub cerový (*Quercus cerris*), alebo dub zimný (*Quercus petraea*). Pre Zvolenskú kotlinu je

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

najcharakteristickejší práve dub zimný (*Quercus petraea*). Krovinné poschodie v týchto lesoch je tvorené hlavne krušinou jelšovou (*Frangula alnus*), ktorá niekedy preniká aj do stromovej vrstvy. Okrem dubov sú v prirodzených podmienkach sprievodnými stromami aj breza previsnutá (*Betula pendula*) a topoľ osika (*Populus tremula*), prípadne aj jelša lepkavá (*Alnus glutinosa*) a smrek obyčajný (*Picea abies*), ale ten len v severnejšie položených kotlinách. Pre podrast sú typické druhy ťažkých pôd znášajúce zamokrenie a vysušenie, ale aj prvky dubových lesov z okruhu mezofilných a acidofilných druhov. Rozpoznávacím znakom je prítomnosť nátržníka bieleho (*Potentilla alba*), ktorý však nemusí byť vždy prítomný. Charakteristickými druhmi sú tiež kosienka farbiarska (*Serratula tinctoria*), betonika lekárska (*Betonica officinalis*), pľúcnik mäkký (*Pulmonaria mollis*) a ostrica horská (*Carex montana*). Na zamokrenejších miestach aj bezkolenec trstovníkovitý (*Molinia arundinacea*). Lesíky pri Želobudzi si nezachovali už svoj prirodzený charakter a preto nie sú navrhnuté ani ako genofondová plocha. Rozsiahlejší výskyt relatívne s prirodzenejším charakterom bol donedávna medzi Očovou a Hrochoťou, kedy sa uvažovalo aj nad zriadením chráneného územia. Ťažbou a následným zalesnením stanovištne nevhodnými drevinami došlo k poškodeniu resp. k zničeniu plochy relatívne prirodzenej vegetácie tohto spoločenstva.

Lipovo-javorové sutinové lesy – *Tilio-Acerion* KLIKA 1955

Sú to azonálne edaficky podmienené spoločenstvá jaseňovo-lipovo-javorových lesov. Kľúčovým faktorom týchto lesov je pôda bohatá na nitráty, ktorá sa vyvinula na miestach so suťovým štrkovým a kamenným materiálom. Nachádzajú sa zvyčajne v úžľabinách pod strmými svahmi s nahromadenými sutinami, alebo na suťových hrebienkoch. Suťový materiál je zvyčajne tvorený z minerálne bohatších hornín, ale vyskytujú sa aj na sutinách vyslovene kyslých hornín. Sutiny zo sopečných vyvrelín sú priam ideálne pre vznik sutinových lesov. Zvyčajne sa vyskytujú len na malých plochách, väčšie prirodzené sutinové lesy sú skôr výnimkou.

A práve to, že sa prirodzene vyskytujú na malých plochách, tak v rámci mapovania prirodzenej potenciálnej vegetácie väčšina týchto plôch nebola zmapovaná vzhľadom k väčšej mierke tohto mapovania. V geobotanickej mape (MICHALKO A KOL. 1987) sú preto len významnejšie prirodzené výskyty tohto spoločenstva. V okrese Detva sú to konkrétne len dve plochy. Les po oboch stranách potoka Smolná východne od Detvianskej Huty pri hranici okresu a les na severnom okraji okresu pod Záhorskou skalou. Okrem týchto plošne významnejších výskytov je aj mnoho ďalších prirodzených výskytov tohto typu biotopu a to predovšetkým v geomorfologických celkoch okresu na sopečných vyvrelinách – Poľana, Javorie, Krupinská planina, Ostrôžky, ale aj v lesoch po okraji Zvolenskej kotliny.

Podklad týchto lesov je značne nestabilný (pohybujúci sa štrk, kamene a balvany) a preto prirodzené lesy tohto spoločenstva sú permanentne pod značným tlakom, akoby v neustálom vývoji. Napriek vysokému obsahu skeletu v pôdach sa tu tvoria prevzdušnené čerstvovlhké pôdy bohaté na humus. Týmto podmienkam sú prispôsobené viaceré druhy rastlín. Zo stromov hlavne javory – javor horský (*Acer pseudoplatanus*) a javor mliečny (*Acer platanoides*), tiež lipa malolistá (*Tilia cordata*), ktorá sa výraznejšie uplatňuje v nižších polohách, kde vytvára na sutinách typické zhluky, a jaseň štíhli, ktorý obsadzuje relatívne vhodnejšie miesta z dostatkom minerálne bohatej pôdy. V prirodzených podmienkach sa pravdepodobne výraznejšie uplatňoval aj brest horský (*Ulmus montana*) a to predovšetkým na miestach ovplyvňovaných vodou – prameniská a pod. V krovinnom poschodí sa uplatňujú viaceré druhy, najvýraznejšie však lieska obyčajná (*Corylus avellana*) – pri nevhodnom obhospodarovaní môže výrazne ovládnuť priestor, ale aj ďalšie. Bylinné poschodie zvyčajne nie je druhovo bohaté, skôr prevláda len niekoľko druhov, ktoré sa striedajú. Na zazemnených sutiach môžu dokonale pokryť celý povrch. Typické druhy sutinových lesov sú cesnačka lekárska (*Alliaria petiolata*), papraď samčia (*Dryopteris filix-mas*), papradka samičia (*Athyrium filix-femina*), pakost smradľavý (*Geranium robertianum*), prhlava dvojdomá (*Urtica dioica*), hluchavník žltý (*Galeobdolon luteum*), bažantka trváca (*Mercurialis perennis*), mesačnica trváca (*Lunaria rediviva*) a ďalšie.

Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy, Bukové kvetnaté lesy podhorské – *Eu-Fagenion* OBERD. 1957, p.p.maj. a p.p.min.

Viac ako polovicu potenciálnej vegetácie okresu Detva pokrývali práve tieto spoločenstvá, ktoré sa vyvinuli na živiny bohatých pôdach kambizemí, zvyčajne nasýtených, stredne hlbokých až hlbokých, štruktúrnych, trvalo zamokrených s dobrou humifikáciou (mulový moder). Obsadzujú zvyčajne miernejšie svahy so sklonom do 20°. Prakticky sa vyskytujú v širokom výškovom rozpätí 300 až 1200 m.n.m., miestami aj vyššie. Vyskytovali sa vo všetkých horstvách okresu Detva, s tým že vo Veporských vrchoch sa na živiny chudobnejších svahoch uplatňujú

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

aj kyslomilné bukové lesy. V okrese Detva sa nachádzali predovšetkým na podloží sopečných vyvrelín, ale v rámci Slovenska ich nájdeme aj na iných podložiach. V rámci Slovenska je to takisto najrozšírenejší typ potenciálnej prirodzenej vegetácie. Rozdiel medzi horskými a podhorskými spoločenstvami je hlavne v rozdielnom zastúpení jedle bielej (*Abies alba*), ktorá má v horských má vyššie zastúpenie a pokryvnosti, alebo prítomnosti niektorých druhov podrastu. Z hľadiska fytoecologického sú zaraďované do rovnakého podzväzu *Eu-Fagenion*. Viaceré lesy predovšetkým v oblasti Poľany si zachovalo aj svoj prirodzený charakter a to predovšetkým v horských podmienkach. Na druhej strane rozsiahle plochy týchto lesov boli premenené na nevhodné monokultúry smreka, pričom obhospodarovanie týchto lesov s využitím prirodzenej obnovy je pomerne jednoduché a nenáročné. V rámci bukovo-jedľových lesov došlo k výraznému úbytku zastúpenia jedle v týchto lesoch, čo je spôsobené hlavne zmenou štruktúry lesnej zveri, ale aj obhospodarovaním lesov.

Prirodzená vegetácia bola tvorená hlavne bukom lesným (*Fagus sylvatica*), ale veľmi výrazne bola v pôvodných lesoch týchto spoločenstiev zastúpená aj jedľa biela (*Abies alba*). Na niektorých miestach mohla aj prevládať Tieto stromy vytvárajú takmer dokonalý zápoj a do podrastu preniká pomerne málo svetla. V nižších polohách na spodnom okraji výskytu spoločenstiev sa prirodzene v drevinovom zložení uplatňovali aj duby, na prechode k sutinovým lesoch aj typické dreviny sutinových lesov. Vo vyšších polohách nadväzovali na tieto spoločenstvá smrekové lesy a preto tu prirodzene vstupoval smrek obyčajný (*Picea abies*) do týchto lesov (týka sa to len Poľany a Veporských vrchov, kde sa smrek ešte prirodzene vyskytoval. Krovinné poschodie v týchto lesoch takmer chýba, alebo je tvorené len drevinami stromového poschodia, prípadne zemolezom obyčajným (*Lonicera xylosteum*), alebo vyššie aj zemolezom čiernym (*Lonicera nigra*). Charakteristickou drevinou na rozhraní bylinnej a krovinnej vrstvy je lykovec jedovatý (*Daphne mezereum*), ktorý sa vyskytuje v lesoch bohatších na živiny. Spoločenstvá sa označujú ako kvetnaté pre charakter podrastu, ktorý je síce druhovo chudobný, ale v rámci bučín relatívne bohatý pokryvnosťou kvetnatých bylín, ktoré sú niekedy usporiadané vo viacerých vrstvách, prípadne sa v kvitnutí striedajú v rôznych fenologických obdobiach. Charakteristickými druhmi sú lipkavec voňavý (*Galium odoratum*), zubačka cibulkonosná (*Dentaria bulbifera*), ostrica chlpatá (*Carex pilosa*), žindava európska (*Sanicula europaea*), vranoveč štvorlístý (*Paris quadrifolia*), starček vajcovitolistý (*Senecio ovatus*), papraď samčia (*Dryopteris filix-mas*), mliečnik mandľolistý (*Tithymalus amygdaloides*) a ďalšie.

Bukové kyslomilné lesy horské, Bukové kyslomilné lesy podhorské – *Luzulo-Fagion* LOHMEYER et R.Tx. in R.Tx. 1954, p.p.maj. a p.p.min.

Predovšetkým na podklade granodioritov Veporských vrchov sa vyskytujú acidofilné bučiny. Vzhľadom ku kyslému, málo výživnému podkladu, sú tu aj pôdy plytké a skeletnaté. V podhorských oblastiach zvyčajne rankre a vo vyšších horských polohách nenasýtené kambizeme so sklonom k podzolizácii, alebo aj samotné podzolové pôdy.

V rámci geobotanickej mapy Slovenska (MICHALKO A KOL., 1987) sú na podklade sopečných vyvrelín identifikované dve plochy týchto spoločenstiev pod prirodzenými čučoriedkovými smrečinami. Je možné že tieto spoločenstvá sa tu vyvinuli v dôsledku ovládnutia plôch smrekom a následným zakyslením pôd z opadu smrekového ihličia. Napriek tomu, že v súčasnosti sa na plochách vyskytujú spoločenstvá s vysokým stupňom prirodzenosti, tak sa neradia do okruhu kyslomilných bučín. Výraznejšie zastúpenie kyslomilných bučín nájdeme v oblasti Veporských vrchov na podklade kyslých granodioritov. Rozsiahle plochy sú na miernych svahoch pod Pätinou, v oblasti Chocholnej a Bykova a podhorský typ bol identifikovaný v údolí Slatiny, Studenej vody a Bielej vody nad vodnou nádržou Hriňová. Pôvodné spoločenstvá sa však v týchto miestach nezachovali, nakoľko intenzívnym pestovaním smreka boli premenené zväčša na monokultúrne smrečiny a to napriek tomu, že smrek je aj súčasťou pôvodných spoločenstiev.

V prirodzených spoločenstvách v stromovej vrstve prevláda buk lesný (*Fagus sylvatica*), ale významný podiel má aj jedľa biela (*Abies alba*) a smrek obyčajný (*Picea abies*) a to predovšetkým vo vyšších nadmorských výškach. V nižších polohách sa naopak uplatňuje aj dub zimný (*Quercus petraea*) s prechodom k acidofilným dubinám. Krovinné poschodie chýba, alebo je veľmi chudobné, tvorené len zo zmladených jedincov hlavných drevín. Bylinné poschodie je druhovo, ale aj pokryvnosťou bylín veľmi chudobné, na niektorých miestach takmer bez vegetácie. Tvoria ho hlavne druhy acidofilné a oligotrofné. V prirodzených podmienkach je relatívne vysoká pokryvnosť machov a lišajníkov v týchto spoločenstvách. Radia sa do zväzu *Luzulo-Fagion* a to z toho dôvodu, že pre podrast je charakteristickým druhom chlpaňa hájna (*Luzula luzuloides*). Vo vyšších polohách však môže byť nahradená smlzom chlpkatým (*Calamagrostis villosa*). Okrem týchto druhov sú charakteristickými druhmi aj

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

metluška krivoľaká (*Avenella flexuosa*), smľz trstovníkovitý (*Calamagrostis arundinacea*), kyslička obyčajná (*Oxalis acetosella*), brusnica čučoriedková (*Vaccinium myrtillus*), chlpaňa chlpatá (*Luzula pilosa*), prípadne aj ďalšie acidofilné a oligotrofné druhy.

V okrese Detva sa na vyššie uvedených miestach zachovalo niekoľko lesných porastov s týmito spoločenstvami, ale s výrazne pozmeneným druhovým zložením a štruktúrou týchto porastov. Ukážka kyslomilných bukových lesov je aj v oblasti Bzovského potoka, kde sa jedná o podhorský typ, ktorý nadväzuje na ukážku kyslomilných dubín v okrese Detva.

Osikové a brezové bezkolencové a brezové rašeliniskové lesíky – *Molinio-Betuletum*, *Betulion pubescentis* Lohmeyer et R.Tx. in R.Tx. 1955

Z okresu Detva sa v geobotanickej mape Slovenska (MICHALKO A KOL., 1987) udávajú dve plochy s týmito spoločenstvami, ktoré je možné zaradiť do viacerých typov biotopov v rámci súčasnej slovenskej klasifikácie a to do biotopu Ls7.4 – Slatinné jelšiny, Ls7.3 – Rašeliniskové brezové lesíky a prípadne aj Ls3.6 – Vlhko- a kyslomilné brezovo-dubové lesy. V súčasnosti sa ani na jednej z týchto plôch nenachádza les a tieto spoločenstvá v okrese Detva už zanikli. Plochy sú situované na západnom okraji okresu a to východne od Vigľaša je jedna plocha a druhá plocha je medzi Železobudzou a Dúbravami v povodí potoka Hradná. Plocha pri Vigľaši už v súčasnosti predstavuje ornú pôdu a druhá plocha je tvorená lúkami a pasienkami, ktoré boli v minulosti aj obrábané a v súčasnosti zarastajú krovínami a na niektorých miestach sa už tvorí les, ale náhradného spoločenstva. Najpravdepodobnejšie tu boli spoločenstvá slatinných jelšín s postupným prechodom k dubovým nátržníkovým lesom.

Jedľové a jedľovo-smrekové lesy – *Vaccinio-Abietenion* p.p.OBERD. 1962

V prirodzených spoločenstvách sa stretávame s jedľou bielou aj na kyslých podkladoch. Vo vyšších polohách na kyslomilné bučiny nadväzujú špecifické spoločenstvá takzvaných čučoriedkových jedlín – podzväz *Vaccinio-Abietenion*. Je treba povedať, že názor na tieto spoločenstvá nie je v súčasnej fytocenológii ujednotený, nakoľko viacerí autori samostatný podzväz pre čučoriedkové jedliny neuznávajú. Tieto spoločenstvá nie sú totiž floristicky výrazne rozdielne od klasických čučoriedkových smrečín, alebo nižšie položených kyslomilných bučín. Do istej miery je to určité prechodové spoločenstvo, okrem samotnej jedle bielej (*Abies alba*) bez výraznejších samostatných charakteristických druhov. V rámci jedľovo-smrekových lesov sa vyčleňujú aj ďalšie dve samostatné spoločenstvá na úrovni podzväzov, ale tie sú špecifické pre iné geografické oblasti Slovenska.

V geobotanickej mape Slovenska (MICHALKO A KOL., 1987) boli vyčlenené tri oblasti s výskytom týchto spoločenstiev, ktoré výškovo nadväzovali na kyslomilné bučiny, a to západne od Prednej Poľany, pod kótou Pätina a východne od kóty Chocholná v sedle Prašivá. Všetky tieto lesné porasty boli premenené na čisté monokultúrne smrečiny, alebo v oblasti sedla Prašivá aj na lúky a pasienky, prípadne sú zastavané lazníckym osídlením. Oblasť pod Prednou Poľanou je na sopečných vyvrelinách, ale tu skôr prevládajú v súčasnosti relatívne prirodzené spoločenstvá vysokobylinných smrečín aj s účasťou jedle bielej. Zvyšné dve oblasti sú v celku Veporských vrchov na podklade granodioritov. Pôdy sú plytké, nenasýtené kambizeme so sklonom k podzolzovaniu.

V prirodzených podmienkach v týchto spoločenstvách v stromovom poschodí dominovala jedľa biela (*Abies alba*) s pomerne vysokou účasťou smreka obyčajného (*Picea abies*) a pri spodnom okraji aj buka lesného (*Fagus sylvatica*). Krovinné poschodie podobne ako pri príbuzných spoločenstvách býva slabo vyvinuté, tvorené len drevinami stromovej vrstvy, prípadne s účasťou zemolezu čierneho (*Lonicera nigra*). Bylinné poschodie je tvorené fytocenologicky nevyhranenými acidofilnými a oligotrofnými druhmi. Prevládajú paprade – papradka samičia (*Athyrium filix-femina*), papraď samčia (*Dryopteris filix-mas*), papradka alpinska (*Athyrium distentifolium*) a ďalšie. Charakteristickými druhmi sú tiež brusnica čučoriedková (*Vaccinium myrtillus*), lipkavec okrúhlostý (*Galium rotundifolium*), srnovník purpurový (*Prenanthes purpurea*), kyslička obyčajná (*Oxalis acetosella*) a ďalšie z okruhu acidofilných a oligotrofných druhov.

V niekoľkých porastoch predmetných oblastí sa zachovala aj jedľa biela, ale to len v zastúpení do 10%. Zbytok zastúpenia je tvorený smrekom a lesy sú intenzívne obhospodarované, takmer bez bylinného podrastu a preto sa tieto lesy nedajú v súčasnosti zaradiť k tomuto typu vegetácie. O oblasti pod Prednou Poľanou máme určité pochybnosti, nakoľko tu sa nachádzajú prirodzené spoločenstvá vysokobylinných smrečín, čo potvrdili početné

výskumy z tejto oblasti (KRIŽOVÁ, UJHÁZY, PRACH). V aktuálnej vegetácii okresu Detva považujeme toto spoločenstvo za zaniknuté.

Smrekové lesy čučoriedkové – *Eu-Vaccinio-Piceion* p.p. Oberd. 1957

V najvyšších polohách sa vyskytujú klimaticky podmienené spoločenstvá klimaxových čučoriedkových smrečín. V okrese Detva sa takéto smrečiny vyskytovali len v oblasti Prednej a Zadnej Poľany. Vyvinuli sa tu veľmi špecifické spoločenstvá nakoľko je to jediný prirodzený výskyt klimaxových smrečín na sopečných vyvrelinách a zároveň je vysunutý najviac na juh od rozsiahlejšieho prirodzeného výskytu týchto spoločenstiev v centrálnej časti Západných Karpát. V Geobotanickej mape Slovenska (MICHALCO A KOL., 1987) sa okrem tejto prirodzenej smrečiny udáva ako oblasť tohto spoločenstva severovýchodne od obce Látky ako keby pozdĺž toku Chocholná.

V týchto miestach sa v súčasnosti nachádza lyžiarske stredisko, lúky a pasienky a na miestach, kde sa zachoval les sú monokultúry smreka obyčajného takmer bez podrastu a zároveň bez nejakej vyššej prírodoochrannej hodnoty. Značná časť smrečín na Zadnej Poľane označených v geobotanickej mape ako čučoriedkových sú podľa viacerých mapovaní skôr smrečiny vysokobylinné a to práve pre vhodné pôdne podmienky sopečných vyvrelín ako aj priaznivé sklonitostné podmienky Zadnej a Prednej Poľany. Samozrejme, že v týchto miestach sa početne vyskytujú aj typické čučoriedkové smrečiny.

Spoločenstvá sú klimaticky podmienené a nachádzajú sa v najvyšších polohách Karpát, kde sa ešte vyskytuje les. Pre čučoriedkové smrečiny sú typické na živiny chudobné pôdy, zvyčajne podzolované a na povrchu sa tvorí surový humus. Relatívne hlbšie pôdy zvyčajne už prináležia k vysokobylinným smrečinám zväzu *Chrysanthemo rotundifolii-Piceion*.

Stromová vrstva je takmer výlučne tvorená smrekom obyčajným (*Picea abies*). Sporadicky sa v stromovom poschodí vyskytuje aj jarabina vtáčia (*Sorbus aucuparia*). Vo fytocenózach vysokobylinných smrečín aj javor horský (*Acer pseudoplatanus*) a jedľa biela (*Abies alba*). Pri spodnom okraji oboch smrekových spoločenstiev vstupuje do prirodzených porastov aj buk lesný (*Fagus sylvatica*). Krovinná vrstva býva chudobná, zložená z mladších jedincov stromovej vrstvy a menšej miere aj zemolezu čierneho (*Lonicera nigra*). Bylinnej vrstve sa uplatňujú kyslomilné kríčky s absolútnou dominanciou brusnice čučoriedkovej (*Vaccinium myrtillus*). Okrem tohto druhu sú typické aj smlz chlpkatý (*Calamagrostis villosa*), podbelica alpínska (*Homogyne alpina*), chlpaňa lesná (*Luzula sylvatica*), papraď rozložená (*Dryopteris dilatata*), plavúň pučivý (*Lycopodium annotinum*). Z vysokobylinných smrečín sa sporadicky uplatňujú niektoré širokolisté vysoké byliny a paprade ako mačucha cesnačkovitá (*Adenostyles alliariae*), papradka alpínska (*Athyrium distentifolium*), krkoška chlpatá (*Chaerophyllum hirsutum*), mliečivec alpínsky (*Cicerbita alpina*), kamzičník rakúsky (*Doronicum austriacum*). Vo vysokobylinných smrečinách tieto druhy prevládajú a pokrývajú celý povrch. Pre čučoriedkové smrečiny je typická vyššia pokryvnosť vrstvy machov a lišajníkov. Vo vysokobylinných smrečinách sa machy a lišajníky uplatňujú iba na vyvýšených miestach skál a spadnutých kmeňov. Dynamika a štruktúra prirodzených klimaxových smrečín je veľmi špecifická z rôznymi odbočkami od klasického vnímania lesa, kde rôzne prírodné procesy a narušenia formujú tieto lesy po stáročia. Klimaxové smrečiny sa týmto drsným podmienkam dokonale prispôbili a nepriaznivým prírodným faktorom odolávajú svojou rezistenciou a resilienciou. Naopak sekundárnym smrečinám tieto vlastnosti chýbajú a sú málo odolné voči prirodzeným prírodným narušeniam.

Ako sme už uviedli vyššie v oblasti Zadnej Poľany sa nachádzajú rozsiahle lesy prirodzených spoločenstiev klimaxových smrečín. Za týmto účelom tu bola zriadená aj prírodná rezervácia, ktorá v súčasnosti zaberá 855 ha a siahla aj do okresu Banská Bystrica.

Pôvodné rastlinné spoločenstvá

Vývoj vegetácie v záujmovom území

Charakter vegetačnej pokrývky ovplyvňovala v ostatných dvoch tisícročiach, okrem meniacich sa klimatických faktorov, v hlavnej miere činnosť človeka. V Okolí Detvy sa vyskytovali už za ranných čias dve osídlenia (pri Vigľaši a na Kalamárke pri Detve). Podľa archeologických vykopávok na Detve je doložené osídlenie lokality už z 9. až 8. storočia p.n.l.. Osídlenie pokračovalo kontinuálne až do príchodu prvých Slovanov. Ťažisko osídlenia patrí do neskoromoravského až veľkomoravského obdobia. Po stabilizácii a zmene politických pomerov v Karpatskej kotline stratilo hradisko, strážiace horský priechod z Poipia údolím Kriváňa do Zvolenskej kotliny svoj strategický význam a nebolo už osídlené. Okrem funkcie strážneho sídla, malo toto osídlenie zrejme aj

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

význam pre prístup k rozsiahlym lesom v okolí, čo bolo hlavne za rímskych čias dôležitá komodita pre ktorú rozširovali impérium. Nálezy z rímskych čias sa našli na viacerých miestach okresu Detva (Ostrôžky, Mních, Melichova skala, Vrchdetva a ďal.). Dôležitý bol tiež jednoduchý prístup k vode po ktorých sa drevo dopravovalo (KAVULJAK, 1942). Slatina to zabezpečovala len do určitej úrovne a rozsiahlejšie komplexy lesov v horách boli v tomto čase len okrajovo ovplyvnené.

Samotná Detva vznikla pomerne neskoro až v 17. storočí (prvá písomná zmienka je z roku 1638), keď mnohé okolité mestá napr. Zvolen, Krupina, či Banská Bystrica, významné kráľovské a banské centrá, mali za sebou už 400 ročnú históriu. Je však predpoklad že menšie lazy boli v tomto území aj pred vznikom Detvy. Samotné lazničné osídlenie sa však sformovalo neskôr (samotná obec Hriňová vznikla až v roku 1850) a okrem poľnohospodárskeho využitia sa založili ešte obce za účelom vytvorenia hutí a to predovšetkým sklárskych, ale aj tieto obce a osady vznikli pomerne neskoro a pre ich existenciu sa nespotrebovalo až také veľké množstvo dreva. Okrem toho les na Poľane sa využíval predovšetkým na kráľovské poľovanie už od 12 storočia (vo Vigľaši bol lovecký zámoček pre kráľovské poľovačky na východ) a teda sa udržal v relatívne prirodzenom charaktere až do začiatku 20. storočia. Ešte v 50. a 60. rokoch 20. storočia sa predpokladajú v oblasti Poľany rozsiahle pralesy – viac ako 10000 ha (BURKOVSKÝ, KLINDA).

V ostatných častiach regiónu je pravdepodobné, že došlo k rozsiahlejším exploatáciám lesa, ktoré postupovalo od najnižších miest pri strategických riekach a potokoch až k najvyššie položeným. Vplyv Valašskej kolonizácie na tento región je pomerne málo preskúmaný, ale v historických mapách okrem niekoľkých malých enklávach pasienkov z vrchola Poľany nie sú doložené rozsiahlejšie kľčovania lesov na vrcholoch, aj v tomto prípade sa postupovalo zo spodných častí.

Ostatné ovplyvnenia lesov sú však zaznamenané a na mnohých miestach viditeľné až doteraz. Pri týchto ovplyvneniach však nedochádzalo k trvalému odlesneniu. Ide hlavne o ťažbu dreva, ale aj výrobu dreveného uhlia (pozostatky pálenia dreveného uhlia sa dajú nájsť aj v pralesových formáciách Zadnej Poľany), vyhrabávanie lístia z lesov, pasienie v lesoch, príp. poliarenie. Dubové lesy v masíve Rohov ale aj inde sa pravdepodobne vo väčšom rozsahu pásli a zostávajúce dubové lesy boli obhospodarované výmladkovým spôsobom, čo je zreteľné dodnes.

Až v posledných zhruba 40-50-tich rokoch, po zanechaní pravidelného obhospodarovania, nastupuje sekundárna sukcesia, v dôsledku ktorej sa tieto plochy rôznou rýchlosťou stávajú opäť lesom, to je možné pozorovať hlavne v oblasti Tisovníka, kde sú husté skoro nepreniknuteľné zárasty na bývalých lúkach, pasienkoch a sadoch, budované v údolí terasovitým spôsobom, doteraz viditeľným. Tieto sekundárne lesy sú vo väčšej miere stále evidované ako lúky a pasienky v katastri nehnuteľností. Takto vzniknuté lesy však často nezodpovedajú drevinovým zložením ani štruktúrou pôvodnému lesnému spoločenstvu. Trend zvyšovania lesnatosti v posledných 100 rokoch čiastočne urýchlilo aj umelé zalesňovanie pasienkov a lúk.

Najvýraznejšie bola odlesnená Zvolenská kotlina v najnižších polohách okresu Detva a naopak najvyššiu lesnatosť si zachovala oblasť Poľany.

Aktuálna vegetácia

Aktuálna lesná vegetácia

Reálny stav lesnej vegetácie je výsledkom prírodného potenciálu a dlhodobého ovplyvňovania prirodzenej vegetácie človekom.

V riešenom území tvoria lesné pozemky 45% výmery okresu Detva.

Prehľad reálnej lesnej vegetácie je uvedený v nasledujúcej tabuľke. Zaznamenáva jednotlivé jednotky prirodzenej vegetácie a tiež ich porovnanie s výskytom a ich rozsahom v súčasnosti.

Aktuálnu vegetáciu uvádzame aj s názvami typov biotopov v zmysle Katalógu biotopov Slovenska (STANOVÁ, VALACHOVIČ, 2002). Podkladom pre spracovanie nasledovného hodnotenia bola databáza NLC poskytnutá spracovateľom, údaje z centrálnej databázy fytoecologických údajov (HEGEDÜŠOVÁ 2003), údaje zo spracovania návrhu programu starostlivosti o CHKO Poľana (ZAMKOVSKÝ A KOL. 2008), údaje, dáta a poznatky získané z mapovania pralesov Slovenska (JASÍK, POLÁK 2010) a vlastné dlhoročné poznatky spracovateľa kapitoly (Polák).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Tab.č. 22: Prehľad lesných biotopov

Kód biotopu	Význam	Názov jednotky	Lat. názov	Potenciálna výmera ha	Skutočná výmera (ha)	Skutočná výmera (%)
Ls1.3	PBEV	Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy	<i>Alnion glutinoso-incanae</i>	12,3	7,9	0,07
Ls1.4	PBEV	Horské jelšové lužné lesy	<i>Alnion incanae</i>	9,2	5,9	0,05
Ls2.1	BNV	Dubovo-hrabové lesy karpatské	<i>Carici pilosae-Carpinion betuli</i>	1281,5	638,8	5,5
Ls3.1	PBEV	Teplomilné submediteránne dubové lesy	<i>Quercion pubescenti-petraea</i>	44,9	26,1	0,2
Ls3.3	PBEV	Dubové nátržníkové lesy	<i>Potentillo albae-Quercion</i>	9,8	6,0	0,05
Ls3.51	BNV	Sucho a kyslomilné dubové lesy - časť A	<i>Genisto germanicae-Quercion</i>	3,0	3,6	0,03
Ls4	PBEV	Lipovo-javorové sutinové lesy	<i>Tilio-Acerion</i>	863,5	459,4	3,9
Ls5.1	BEV	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	<i>Eu-Fagenion</i>	15798,4	9916,0	84,6
Ls5.2	BEV	Kyslomilné bukové lesy	<i>Luzulo-Fagion</i>	973,9	336,7	2,9
Ls5.3	BEV	Javorovo-bukové horské lesy	<i>Acerion</i>	7,4	3,5	0,03
Ls7.3	PBEV	Rašeliniskové smrekové lesy	<i>Piceion excelsae</i>	13,8	9,5	0,08
Ls9.1	BEV	Smrekové lesy čučoriedkové	<i>Eu-Vaccinio-Piceion</i>	88,1	88,1	0,8
Ls9.2	BEV	Smrekové lesy vysokobylinné	<i>Athyrio alpestris-Piceion</i>	216,5	216,5	1,9
Spolu:				19322,6	11717,9	100,00

Vysvetlivky:

Významnosť typu biotopu:

PBEV – prioritný typ biotopu európskeho významu

BEV – typ biotopu európskeho významu

BNV – typ biotopu národného významu

Plocha odzrkadľuje len identifikované biotopy na základe prevodu z lesníckej typológie, upravenej podľa terénnych zistení autora a poznatkov z databázy cda (centrálneho databáza asociácií) a pod. Samotná výmera neodzrkadľuje stav týchto biotopov, ktorý môže byť značne rozdielny.

Podrobná charakteristika lesných i nelesných biotopov je spracovaná v kapitole 1.2.3.

1.2.2. Živočíšstvo

Zoogeografické členenie

Celá oblasť záujmového územia okresu Detva patrí v rámci zoogeografického členenia do provincie listnatých lesov (podkarpatský úsek) v terrestrickom biocykle, a do severopontického úseku pontokaspickej provincie (podunajský okres) v limnickom biocykle (Hensel 2002, Hensel & Krno 2002, Jedlička & Kalivodová 2002a, b). V zoogeografickom členení Karpát patrí územie do južného okrsku vnútorného obvodu Západných Karpát (Čepelák 1980).

Okres o ploche 450 km² leží na vertikálnom gradiente viac ako 1100 m, medzi 347 (údolie trate západne od Vígľaša) a 1458 m n.m. (vrchol Poľany). Rozprestiera sa v 6 orografických celkoch Slovenska, čo do značnej miery ovplyvňuje zloženie fauny. Veľká časť poľnohospodárskych a antropických biotopov sa nachádza vo východnej časti Zvolenskej kotliny. Lesnaté a horské plochy sa nachádzajú hlavne v pohoriach Poľana, Veporské vrchy a z časti aj Javorie, Ostrôžky a Krupinská planina. V týchto pohoriach sa nachádzajú aj typické tradične obhospodarované antropické biotopy – lazy, charakteristické špecifickou faunou. Na území okresu žije asi 33 tisíc obyvateľov (hustota 73 obyvateľov/ km²), čo je výrazne nižšie ako celoslovenský priemer (110/ km²), a s tým súvisí aj zatiaľ relatívne harmonické spolužitie živočíšstva a človeka. Sú tu dve mestá (Detva a Hriňová) a 13 obcí, prevažne s tradičným poľnohospodárskym obhospodávaním, čo predurčuje aj zachovalosť fauny otvorených biotopov.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

V rámci regionalizácie území európskeho významu (Natura 2000) patrí celé územie okresu Detva do alpínskeho bioregiónu, hoci množstvo druhov je typických aj pre panónsky bioregión. Poloha v centrálnej časti Slovenska i Západných Karpát sa odráža aj na celkovej charakteristike fauny, v ktorej sa prelínajú teplomilné (dokonca pontomediterránne a mediteránne) a studenomilné „horské“ druhy. Charakteristika zástupcov jednotlivých zložiek skupín fauny, uvedená v ďalšom texte, sa opiera o dostupné publikované ako aj nepublikované zdroje, pričom sa dôraz kladie na ochranársky dôležité druhy (národná legislatíva, Natura 2000, medzinárodné dohovory, IUCN klasifikácia, národný červený zoznam). Viaceré z týchto druhov sú vlajkovými druhmi pre manažment a ochranu. Majú tzv. dáždnikový charakter (*umbrella species concept*) pre zabezpečenie systému ekologickej stability. Tento systém umožňuje prežívanie populácií a tak prispieva k priaznivému stavu ich samých ako aj mnohých ďalších druhov a taxónov.

Charakteristika živočíšnych skupín

Poznámka : (prehľady zástupcov živočíšnych skupín sú uvedené v prílohách v závere dokumentu)

V okrese Detva možno definovať, resp. vymedziť niekoľko skupín hlavných biotopov. Rozsiahlu skupinu biotopov tvoria lesy, a to od dubového vegetačného stupňa (okolie Detvy, a Ivín, PR Rohy) až po smrekový (*Sorbetum-Piceetum*, hrebene Poľany). Najmä v severovýchodnej časti (Poľana), ale aj v južnej a juhozápadnej časti okresu (Javorie, Ostrôžky a Krupinská planina) sú súvislejšie lesné komplexy vyšších pohorí. Na Poľane sa prejavuje celý vertikálny gradient lesných vegetačných stupňov, v ostatných pohoriach v okrese dominujú bukové a dubovo bukové lesy, miestami sú na ich miestach aj hospodárske smrekové lesy. **Trávne porasty**, lúky a pasienky sa rozprestierajú tiež na veľkej časti územia, no ich plochy sa v súvisle so sekundárnou sukcesiou, zapríčinenou stratou obhospodarovania rýchlo zmenšujú. Veľkú časť okresu tvoria tradične obhospodarované **lasy**, kde dominujú biotopy a mozaiky biotopov maloplošných poličok, lúk, pasienkov, sadov, záhrad a hospodárskych usadlostí. Tieto biotopy tiež prechádzajú značnou premenou od tradičného „lazičského“ typu hospodárenia k víkendovému chatárskemu, čo negatívne ovplyvňuje druhy viazané na pravidelne obhospodarované mozaikovitú poľnohospodársku krajinu. **Urbánne biotopy** ako biotop ľudských sídel sú v okrese chudobnejšie zastúpené. Čo sa týka **vodných biotopov**, hlavným tokom okresu je rieka Slatina (pramení v okrese) a jej prítoky, a na juhozápade okresu je to potok Tisovník. Stojaté vodné plochy sú obmedzené hlavne na vodnú nádrž Hriňová (55,5 ha, vybudovaná v r. 1961-1965, severne od obce Hriňová), malú vodnú nádrž Skalisko (< 1ha) v Hriňovej a niekoľko drobných rybníkov na chov rýb na lazoch. Toky sú významné hlavne z hľadiska výskytu rýb a ich brehy aj ako migračné biokoridory a zastávky počas ťahu. Periodické vodné plochy a mokrade v niektorých častiach okresu sú dôležité pre rozmnožovanie obojživelníkov a plazov a ťah vodného vtáctva a výskyt špecifických skupín bezstavovcov (PR Pstruša, CHA Hrončička, Hradné lúky v okolí Želobudze a Dúbrav). V horeuvedených skupinách biotopov nachádzame viaceré genofondové plochy pre živočíchy (viď dole). Značnú časť okresu zaberajú aj **polia a poľné monokultúry**, ktoré však z hľadiska ochranársky významných druhov živočíchov nemajú veľký význam a slúžia viac ako lovisko niektorých druhov.

Faunisticko ekologická charakteristika rozšírenia významných populácií a spoločenstiev bezstavovcov a stavovcov podľa biotopov

Živočíšstvo **lesov** je ovplyvnené vertikálnou členitosťou a počet druhov stavovcov i bezstavovcov klesá na jednotku plochy s nadmorskou výškou od dubových až po smrekové lesy.

Teplé **dubové lesy** sú zastúpené v okrese na menšej ploche a typické sú aj výskytom teplomilných druhov bezstavovcov. Napr. z chrobákov sa tam vyskytuje roháč obyčajný (*Lucanus cervus*), roháčik *Aesalus scaraboides*, vzácne druhy ako kováčik *Lacon querceus*, krasone *Eurythyrea quercus*, *Coraebus elatus*, zlatoň *Gnorimus variabilis*, fuzáč *Anisarthron barbipes* a raritne i fuzáč veľký *Cerambyx cerdo*. Z motýľov sú vzácnejšie a charakteristické napr. jasoň chochlačkový (*Parnassius mnemosyne*), vidlochvost feniklový (*Papilio machaon*), priadkovec trnková (*Eriogaster catax*). Z vážok vzácne zaletuje do týchto lesov v oblasti PR Rohy veľký druh šidla *Cordulegaster boltoni*, blízko príbuzný európsky významného druhu *C. heros*.

Charakteristickými zástupcami stavovcov dubových a dubovohrabových lesov a ich okrajov sú napr. z obojživelníkov skokan štíhly (*Rana dalmatina*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), z plazov užovka stromová (*Elaphe longissima*). Vtáky sú druhovo najbohatšia skupina stavovcov v lesoch

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

a charakteristické sú tam myšiarka ušatá (*Asio otus*), žlna zelená (*Picus viridis*), dateľ prostredný (*Dendrocopus medius*), krutohlav obyčajný (*Jynx torquilla*), muchárik bieločrý (*Ficedula albicollis*), slávik obyčajný (*Luscinia megarhynchos*), vlha obyčajná (*Oriolus oriolus*), sedmohlások obyčajný (*Hippolais icterina*). K dominantným druhom hniezdičov patria napr. pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), kolibkárík čipčavý (*Phylloscopus collybita*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), kolibkárík sykavý (*Ph. sibilatrix*), sýkorka veľká a belasá (*Parus major* a *P. caeruleus*). Kvantita hniezdnych párov tu dosahuje 910–1000 hniezdnych párov/100 ha (Krištín 2010). Z cicavcov patria k typickým druhom v dubových lesoch napr. netopiere, ktoré tu hlavne zbierajú potravu, menej úkryt, napr. netopier obyčajný (*Myotis myotis*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), večernica pozdňá (*Eptesicus serotinus*), ucháč sivý (*Plecotus austriacus*), ďalej mačka divá (*Felis silvestris*), jazvec lesný (*Meles meles*), z plchov plšík lieskový (*Muscardinus avellanarius*), z kopytníkov napr. aj nepôvodné druhy našej teriofauny, muflón lesný (*Ovis aries*) v oblasti PR Rohy a daniel škvrnitý (*Dama dama*) v JZ oblasti okresu.

Bukové a bukovo jedľovo smrekové (hospodárske i prírode blízke) lesy predstavujú hlavnú časť lesov okresu. Z bezstavovcov sú v tomto biotope charakteristické chrobáky, v rámci ktorých je nápadný fúzač alpský (*Rosalia alpina*), vyvíjajúci sa hlavne v bukovom dreve, (*Acanthocinus reticulatus*), vyvíjajúci sa hlavne v jedľovom dreve, krasone *Chrysobothrys affinis* a *Ch. chrysostigma* v bukovom i jedľovom dreve, krasone *Eurythyrea austriaca* a *Melanophila knoteki* v jedľovom dreve, roháčik *Synodendron cylindricum*, kováčiky *Lacon lepidopterus* a *L. fasciatus*, chrobáky rodu *Melandrya*, vyvíjajúce sa v rozkladajúcom sa dreve. V týchto porastoch sa už pravidelne začínajú vyskytovať veľké ochrannársky významné bystrušky *Carabus auronitens* i *Carabus variolosus*.

Na okrajoch týchto lesov je sa vyskytuje z plazov napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), vretenica severná (*Vipera berus*), z obojživelníkov je v bučinách typická salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), v periodických telmách a vodách kunka žltobruchá (*Bombina variegata*).

Z vtákov sú charakteristické hniezdiče tohto biotopu orol kriklavý (*Aquila pomarina*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), holub plúžik (*Columba oenas*), dateľ bieločrý (*Dendrocopos leucotos*), žlna sivá (*Picus canus*), muchárik malý (*Ficedula parva*). K dominantným druhom hniezdičov patria napr. pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), sýkorka uhliarka (*Parus ater*), kolibkárík čipčavý (*Phylloscopus collybita*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), brhlík obyčajný (*Sitta europaea*) a sýkorka čiernohlavá (*Parus montanus*). Kvantita hniezdnych párov tu dosahuje 880–980 p./100 ha. V bukových lesoch patria tiež netopiere k charakteristickým cicavcom obývajúcim dutiny starých stromov, napr. uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), ucháč svetlý (*Plecotus auritus*), ryniak malý (*Nyctalus leisleri*), netopier riasnatý (*Myotis nattereri*). V takto štruktúrovaných lesoch Poľany sa pravidelne začína vyskytovať medveď hnedý (*Ursus arctos*) a vlk dravý (*Canis lupus*) a v lesoch spestrených skalami aj rys ostrovid (*Lynx lynx*). Jelenia zver Poľany je známa oddávna a dosahuje vysoké trofejové hodnoty. Z plchov sa tu vyskytuje typicky plch sivý (*Glis glis*) a plch lesný (*Dryomys nitedula*) a v bukovo jedľovo smrekových lesoch a na ich okrajoch sa vyskytuje vzácné už aj myšovka horská (*Sicista betulina*).

Smrekové lesy sa vyskytujú v okrese jednak ako hospodárske lesy (väčšina do nadmorskej výšky 900 m n.m.) a prírode blízke hlavne nad 1000 m n. m. v oblasti Poľany.

Z bezstavovcov sú na tieto lesy a smrekové drevo viazané viaceré vzácne druhy hmyzu. Z množstva chrobákov patria medzi ochrannársky významné napr. fúzače *Pseudogaurina excelens*, *Acanthocinus griseus*, bystruška *Duvalius microphthalmus*, plocháč *Cucujus cinnaberinus* a vzácnnejšie aj *C. haematodes*.

Na okrajoch týchto lesov sa vyskytuje z typických plazov napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), vretenica severná (*Vipera berus*), u obojživelníkov napr. skokan hnedý (*Rana temporaria*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*).

Z vtákov sú charakteristické hniezdiče horských a prírode blízkych smrekových lesov hlucháň (*Tetrao urogallus*), jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), dubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), drozd kolohrivý (*Turdus torquatus*), sýkorka chochlatá (*Parus cristatus*) a čiernohlavá (*P. montanus*), krivonos obyčajný (*Loxia curvirostra*), hýľ obyčajný (*Pyrrhula pyrrhula*) a stehlík čižavý (*Carduelis spinus*). K dominantným druhom hniezdičov patrí ako vo všetkých lesoch pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), ďalej sýkorka uhliarka (*Parus ater*), králik zlatohlavý (*Regulus regulus*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), vrchárka modrá (*Prunella modularis*) a penica čiernohlavá (*Sylvia atricapilla*). Kvantita hniezdnych párov tu dosahuje 650–740 p./100 ha. Cicavce reprezentujú vo všetkých lesoch okresu zástupcovia

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

párnokopytníkov (napríklad jeleň lesný – *Cervus elaphus*, srnec lesný – *Capreolus capreolus*, diviak lesný – *Sus scrofa*) ale aj všetky druhy veľkých šeliem (medveď hnedý – *Ursus arctos*, rys ostrovid – *Lynx lynx*, vlk dravý – *Canis lupus*, mačka divá – *Felis silvestris*). Napriek tomu populačné hustoty týchto druhov klesajú s pribúdajúcou nadmorskou výškou, no vlk, medveď a rys sa pravidelne aj v zimných mesiacoch v hrebeňových polohách Poľany v smrekových lesoch vyskytujú. Z netopierov smrekové lesy a okolie horského hotela Poľana osídľujú typicky druhy večernica pestrá (*Vespertilio murinus*), večernica pozdná (*Eptesicus serotinus*), netopier fúzatý (*Myotis mystacinus*), ucháč svetlý (*Plecotus auritus*) a doznieva tu ešte aj populácia netopiera veľkouchého (*Myotis bechsteini*). Myšovka horská (*Sicista betulina*) nachádza optimálne biotopy práve na okrajoch smrekových lesov hrebeňa Poľany a aj tu sa vyskytuje v lesoch a parkoch všade prítomná veverica (*Sciurus vulgaris*). Fragmenty lesných celkov na lesnej ale aj na nelesnej pôde predstavujú význačný rys krajiny aj v ďalšej (zvyšnej) časti okresu Detva a podieľajú sa na tvorbe charakteristickej mozaikovitosti krajiny aj v oblasti lazov. Štruktúra zoocenóz týchto fragmentov je podobná ako v prípade lesných komplexov vyšších častí v okrese.

Trávne porasty sú tiež charakteristickým biotopom okresu. Sú často v širokej škále od prirodzených cez rôzne pozmenené až po intenzívne využívané lúčne porasty a pasienky. Na rôzne typy trávnych plôch okresu je viazaných okolo 450 druhov, napríklad aj európsky významné motýle modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*), modráčik čiernoškvrný (*Maculinea arion*), spriadač kostihojový (*Euplagia (Callimorpha) quadripunctaria*), ohniváček veľký (*Lycaena dispar*), z chrobákov napr. kvetomilné fuzáče *Phytoecia coerulea*, *P. pustulata*, *P. cylindrica*, krasone rodu *Anthaxia*, v oblatsi PR Rohy aj *Coraebeus elatus*.

Trávne porasty s rozptýlenou drevinovou vegetáciou sú hniezdnym biotopom pre nasledovné charakteristické hniezdiče: prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), škvránik stromový (*Lullula arborea*), prhl'aviar čiernohlavý a červenkastý (*Saxicola torquata*, *S. rubetra*), škvránok poľný (*Alauda arvensis*) a strnádka obyčajná (*Emberiza citrinella*). Na lokalitách s dostatkom mimolesnej drevinovej vegetácie sa vyskytujú typicky napr. strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), p. obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelenka obyčajná (*C. chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*), a tam kde sú aj skalné kopy je typický aj skaliarik sivý (*Oenanthe oenanthe*). K dominantným druhom hniezdičov patria ľabtuška hôrna (*Anthus trivialis*), škvránok poľný (*Alauda arvensis*), kolibkárik čipčavý a spevavý (*Phylloscopus collybita* a *trochilus*) a strakoš obyčajný (*Lanius collurio*). Hniezdna hustota hniezdičov je v porovnaní s lesmi pomerne nízka (250–370 p./100 ha) a pozitívne ju ovplyvňuje množstvo mimolesnej drevinovej a krovitej vegetácie. Tieto biotopy sú dôležité aj ako potravný habitat viacerých druhov, typickým je napríklad dravec orol kriklavý (*Aquila pomarina*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bielozubka krpatá a bilelobruchá (*Crociodura suaveolens* a *C. leucodon*). Z ochranársky významných druhov patrí v tomto biotope k významným syseľ pasienkový (*Spermophilus citellus*), prakticky dnes už len v oblasti Detvianskej Huty a Látok.

Lazy ako mozaiky biotopov maloplošných poličok, lúk, pasienkov, sádov, záhrad a hospodárskych usadlostí sú špecifickou skupinou okresu Detva, zvlášť v oblasti južného Podpoľania.

Z bezstavovcov reprezentuje tento mozaikovitý biotop veľké množstvo druhov, napr. rovnokrídlavce (*Orthoptera*), z ktorých tam dominujú v máji svrčky poľné (*Gryllus campestris*), motýle (*Lepidoptera*) s množstvom vzácných heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), chrobáky (*Coleoptera*) s množstvom kvetomilných druhov aj na ovocných drevinách v sadoch a na úzkych lúčkach a poličkach.

Z obojživelníkov je tam typický výskyt rosničky zelenej (*Hyla arborea*), ropuchy obyčajnej a zelenej (*Bufo bufo* a *Bufo viridis*). Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*), ktorá tam v okolí hospodárskych budov často dopláca na svoju podobnosť s vretenicou.

K charakteristickým hniezdičom patria sokol myšiar (*Falco tinnunculus*), hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*), ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), pipiška chochlatá (*Gallerida cristata*), drozd čvíkotavý (*Turdus pilaris*), strakoš kolesár (*Lanius minor*) a straka obyčajná (*Pica pica*). Strakoš kolesár tu tvorí najvyššie známe populačné hustoty na jednotku plochy v strednej Európe. Dominantné druhy sú lastovička obyčajná (*Hirundo rustica*), belorítka obyčajná (*Delichon urbica*), vrabec poľný, vrabec domový (*Passer montanus*, *P. domesticus*), trasochvost biely (*Motacilla alba*), žltouchvost domový (*Phoenicurus ochruros*), pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*) a sýkorka veľká (*Parus major*). Kvantita hniezdných párov tu dosahuje 860–980 p./100 ha, čo je veľmi vysoká hustota hlavne vďaka viacerým druhom synantropných vtákov (t.j. vtákov žijúcich v blízkosti

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

človeka). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bieložúbky (*Crocivura* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), a to až do nadmorskej výšky 900 m n.m. v prostredí ľudských sídiel sú to samozrejme všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), stále častejšie sa vyskytuje piamo v okolí domov aj líška (*Vulpes vulpes*), na hranici s lesom i medveď hnedý (*Ursus arctos*). V podkrovných priestoroch domov a hospodárskych budov v tomto biotope sú známe kolónie netopierov večernice hvízdavej (*Pipistrellus pipistrellus*), netopiera fúzatého (*Myotis mystacinus*) a Brandtovho (*M. brandti*) a ucháčov svetlého i sivého (*Plecotus auritus* a *P. austriacus*).

Vodné biotopy sú typickým prostredím hlavne pre ryby a bezstavovce, no ich brehové porasty sú významné aj pre iné skupiny živočíchov. Spomedzi bezstavovcov stojí za zmienku výskyt vážok (*Odonata*), dňoviek (*Ephemeroptera*), pošvatiek (*Plecoptera*), ktorých druhové spoločenstvá naznačujú stále dostatočnú kvalitu vodného prostredia. Napr. vo vodnej nádrži Hriňová je početný výskyt rakov riečnych (*Astacus astacus*) a aj v niektorých tokoch okresu, ako i hubiek (*Porifera*). V prítokoch Slatiny sa vyskytuje tiež mihuľa potočná (*Lampetra planeri*). Z európsky významných druhov rýb sa tam vzácnne vyskytuje hlaváčka podunajská (*Hucho hucho*), mrena stredomorská (*Barbus meridionalis*). Dominantné v rieke Slatina sú jalec hlavatý a bieloústy (*Leuciscus cephalus*, *L. leuciscus*), mrena severná (*Barbus barbus*), ploska pásavá (*Alburnoides bipunctatus*), hrúz (*Gobio gobio*) a čerebľa pestrá (*Phoxinus phoxinus*). V okolí rieky Slatina a potoka Tisovník a v rôznych ďalších vodných plochách (napr. vodná nádrž Hriňová s prítokmi) sa vyskytujú pstruhy potočný a dúhový (*Salmo trutta* m. *fario* a *Oncorhynchus mykiss*) a sú sezónne početné obojživelníky – ropucha obyčajná (*Bufo bufo*) alebo skokan hnedý (*Rana temporaria*), z plazov je charakteristickým zástupcom týchto zoonóz užovka fľakaná (*Natrix tessellata*) a užovka obyčajná (*Natrix natrix*). Z mlokov sú v horských periodických a neperiodických stojatých vodách typické mlok karpatský (*Lissotriton montandoni*) a mlok horský (*Mesotriton alpestris*).

Z vtáctva k typickým hniezdňom tokov patrí vodnár obyčajný (*Cinclus cinclus*) a trasochvost horský (*Motacilla cinerea*), v ich brehových porastoch sú typické svrčiak riečny (*Locustella fluviatilis*), penica slávikovitá (*Sylvia borin*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), vrchárka modrá (*Prunella modularis*) a trsteniarik obyčajný (*Acrocephalus palustris*). Stojaté vody charakterizujú vzácné len niektoré hniezdňe, napr. potáпка malá (*Tachybaptus ruficollis*), kačica divá (*Anas platyrhynchos*), na brehoch periodických mlák cibik chochlatý (*Vanellus vanellus*), v brehovej vegetácii trsteniarik malý (*A. schoenobaenus*) a strnádka tršťová (*E. schoeniclus*). Veľký počet druhov viazaných na vodu sa vyskytuje len v tomto biotope ako permigranti, resp. hospites (celkom 22 druhov). Kvantita hniezdných párov na tokoch dosahuje 23–48 p./1000 m toku a 30–34 p./100 ha stojatých vôd. Treba však poznamenať, že napr. Hriňovská nádrž nie je vhodná pre hniezdenie vodného vtáctva kvôli absencii plytkých brehov a trste a pálky v pobrežnej vegetácii.

Význačným zástupcom cicavcov tohto habitatu je vydra riečna (*Lutra lutra*), vzácné na Slatine aj ondatra. Nad vodami lovia potravu často netopiere vodné (*Myotis daubentonii*) i ďalšie druhy netopierov, mokrade obýva hraboš močiarny (*Microtus agrestis*).

Z hľadiska plošného zastúpenia sú v okrese Detva v menšej miere zastúpené živočíchy **urbánných biotopov** a súvislých typických dedín. Ide o druhy, ktoré sú vyslovene synantropné alebo synurbánne. Mnohé z nich nemajú ochranné hodnoty (napríklad rôzne druhy hlodavcov, potkan hnedý – *Rattus norvegicus*, myš domová – *Mus musculus*), mnohé druhy si však pozornosť zasluhujú. Sú to napríklad v obciach sa častejšie vyskytujúce ropucha zelená (*Bufo viridis*), charakteristickým je napríklad aj bocian biely (*Ciconia ciconia*), pipiška chochlatá (*Galerida cristata*) alebo viacero druhov netopierov (napríklad netopier obyčajný – *Myotis myotis*, večernica pozdňá – *Eptesicus serotinus*, raniak hrdzavý – *Nyctalus noctula*).

Charakteristika živočíšnych skupín: rozšírenie, početnosť a vývoj

(prehľady zástupcov živočíšnych skupín sú uvedené v prílohách v závere dokumentu)

Bezstavovce (Evertebrata)

Bezstavovce tvoria druhovo rozsiahlu a neodmysliteľnú časť fauny. V okrese Detva sa u nich silne prejavuje prelínanie teplomilných a horských prvkov. Lesné druhy sú tu od teplých dubových lesov a lesostepí (napr. PR Rohy) až po horské smrekové lesy NPR Poľana. Aj rozsiahle trávne porasty, lúky a pasienky, mokrade i tradične

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

obhospodarované lazy hostia veľké množstvo druhov, ktoré už v mnohých iných regiónoch Európy vyhynuli, resp. sú na pokraji vyhynutia. Viaceré ochranný významné druhy bezstavovcov, hlavne hmyzu zo skupín mäkkýšov, rovnokrídlavcov, chrobákov a motýľov sú uvedené v tabuľke v prílohe dokumentu.

Napriek tomu, že v okrese chýba vápencové podložie, na ktoré sú viazané mnohé druhy mäkkýšov (*Mollusca*), ich fauna je v okrese veľmi bohatá a len v oblasti BR Poľana dosahuje okolo 80 druhov (Šteffek 1993). Hlavne v oblasti lesov Poľany sa vyskytuje celá skupina vzácných bioindikátory významných druhov, ktoré sú typické práve pre toto územie, napr. vretenovka mozoľnatá (*Cochlodina cerata*), machurinka horská (*Petasia bakowski*), faustina slovanská (*Faustina rossmaessleri*), hrotovka vyvýšená (*Vestia elata*), fusulík hôrny (*Pseudofusus varians*) (Ložek 1993). K ochranný významným druhom patria aj druhy rodu pimplík (*Vertigo*), žijúce sporadicky v mokradných biotopoch okresu (Šteffek 1993).

Významnou skupinou hmyzu, hlavne v trávnych porastoch okresu, sú rovnokrídlavce (*Orthoptera*), teda kobylky, koníky a svrčky. V okrese Detva bolo zatiaľ zistených okolo 60 druhov (ca 50% ortopterofauny Slovenska), z čoho len v oblasti CHKO BR Poľana bolo registrovaných 56 druhov (Krištín & Hruš 2005). Na území okresu sa vyskytuje celý rad ochranný významných druhov. Sú to napr. koník pestrý (*Arcyptera fusca*) v oblasti horských lúk nad SZ od osady Snohy, koník nagyov (*Pseudopodisma nagy*) v oblasti viacerých horských lúk Poľany nad 750 m n.m., kobylka šúrová (*Ruspolia nitidula*) a koník žltopásy (*Stethophyma grossum*) vo viacerých nižšie položených (do 420 m n.m.) mokradných biotopoch okresu (CHA Hrončička, PR Pstruša a povodie Slatiny), kobylka znášadlová (*Tettigonia caudata*) v tradične obhospodarovávaných trávnych a lemových biotopoch lazov okresu (tab. 1).

K najznámejším skupinám hmyzu (a to aj širšej verejnosti) patria v okrese chrobáky (*Coleoptera*) a motýle (*Lepidoptera*) (tab. 1).

Chrobáky patria aj k druhovo najpočetnejším skupinám hmyzu na Slovensku (do 7000 druhov) a len v oblasti CHKO BR Poľana sa zatiaľ registruje asi 700 druhov (Potocký 2010, Potocký P., in litt.). K ochranný významným patria najmä druhy viazané na mŕtve drevo, napr. roháče *Aesalus scarabaeoides*, *Ceruchus chrysomelinus*, *Synodendron cylindricum* kováčiky *Ampedus elongatulus*, *Ischnodes sanguinicollis*, *Lacon lepidopterus*, *L. fasciatus*, *L. querceus*, *Limoniscus violaceus*, krasone *Dicerca aenea*, *D. alni*, *Eurythyrea quercus*, *E. austriaca*, *Chrysobothris chrysostigma*, druhy mŕtveho dreva *Cucujus cinnaberinus*, *C. haematodes*, *Melandrya barbata*, *M. caraboides*, *Dendrophagus crenatus*, *Rhysodes sulcatus*. K esteticky významným druhom patria napr. fuzáč alpský (*Rosalia alpina*) – hlavne v bukových lesoch, roháč obyčajný (*Lucanus cervus*) a fuzáč veľký (*Cerambyx cerdo*) hlavne v dubových lesoch, lesostepiach a ich okrajoch. Ochranný významné sú aj bystrušky, napr. európsky významný druh *Carabus variolosus* žijúci v pobreží horských bystrín a plytkých tokov s ponoreným drevom, *Carabus scabriusculus*, žijúci na teplých pasienkoch, napr. v oblasti Javorinky, *C. auronitens*, *C. arcensis* a *C. irregularis*, *Duvalius micropthalmus*, žijúce v horských lesoch, *Carabus cancellatus*, obývajúci tradične obhospodarované trávne porasty a polička v oblasti lazov okresu. Fuzáč *Pseudogauritina excellens* sa vyvíja na hostiteľskej rastline *Lonicera nigra* a bol dokázaný napr. v NPR Zadná Poľana v rokoch 2009 a 2010 (Potocký 2009), pri Vodopáde Bystrého potoka.

Faunu motýľov (*Lepidoptera*) tvorí len v oblasti BR Poľana temer 760 druhov (Tibenský, in litt.) a v okrese sa predpokladá až do 900 druhov z asi 3600 druhov známych na Slovensku (Patočka 1993). Len v oblasti horských trávnych porastov Poľany bolo zistených 452 druhov (Patočka 1998). Verejnosti sú známe najmä denné tzv. heliofilné motýle (*Rhopalocera*), ktoré sa vyskytujú hlavne v oblasti zachovalých a extenzívne obhospodarovávaných trávnych porastov, lúk a pasienkov okresu. Z týchto možno spomenúť hlavne ochranný významnejšie, zahrnuté v červenom zozname druhov Slovenska, prípadne ako európsky významné druhy (tab. 1). Patria k nim napr. jasoň chochlačkový (*Pamassius mnemosyne*) hlavne v zachovalých svetlých dubových a bukových lesoch, vidlochvosť ovocný (*Iphiclides podalirius*) v lesostepných a xerothermných lokalitách okresu (PR Rohy), okolie Starej Huty, atď. Medzi druhy červeného zoznamu patria aj *Brenthis io*, *Maculinea arion*, *M. teleius*, *Melitaea aurelia*, *M. trivialis*, *Satyrion w-album*, *Lycaena dispar*, *Lycaena alciphron*, *Scolitantides orion*, vyskytujúce sa hlavne v teplejších častiach okresu.

V poslednom čase sa v území okresu, osobitne v CHKO BR Poľana spracovala veľmi kvalitne početná skupina hmyzu – dvojkřídlavce (*Diptera*), medzi ktoré patria aj muchy a komáre. Len na tomto území bolo zistených

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

celkom 2675 druhov z 95 čeľadí, čo je na Slovensku asi najlepšie prebádané územia po stránke dvojkrídlavcov a dokumentuje aj kvalitu zachovalého prírodného prostredia. Z týchto druhov bolo až 374 druhov prvý krát registrovaných na Slovensku. 12 druhov dvojkrídlavcov bolo práve z územia v sledovanom období 1999–2009 popísaných ako nových pre vedu (Roháček & Ševčík 2009). Z kriticky ohrozených druhov dvojkrídlavcov tieto autori menujú napr. *Ditomyia macroptera*, *Parajungiella pseudolongicornis*, *Promormia silesiensis*, *Sycorax tonnoiri*, *Bergshiria hungarica*, *Seri obscuripennis*, *Geomyza apicalis*, pestrice *Xanthogramma laetum*, *Volucella inflata*.

Pomerne významnou skupinou bezstavovcov sú bezstavovce viazané na vody. Dobré známe je rozšírenie raka riečneho – ***Astacus astacus* (Crustacea)**, ktorý zatiaľ indikuje čistotu miestnych tokov a stojatých vôd. Druh je početný prakticky vo všetkých tokoch a okresu, pomerne početné sú jeho populácie aj na vo vodnej nádrži Hriňová (Urban, in litt). Viaceré skupiny vodných bezstavovcov, z hmyzu napr. **vážky (Odonata)**, **pošvatky (Plecoptera)**, **dňovky (Ephemeroptera)** sú v okrese Detva menej známe.

Stavovce (Vertebrata)

Mihule a ryby (*Petromyzonthes* a *Osteichthyes*)

V rámci vodných biotopov tvorí rieka Slatina v okrese Detva od prameňa až po hranicu s okresom Zvolen jednu z najdôležitejších vodných osí predmetného územia. Celkom sa v tejto oblasti eviduje výskyt 1 druh mihule a 23 druhov rýb (tabuľka v prílohe, Hudec, Kožená, Urban 1990, vlastné údaje), pričom ichtyocenóza svojim zložením zaraďuje rieku do podhorského charakteru (epipotamal). Eudominantné a dominantné sú jalec hlavatý a obyčajný (*Leuciscus cephalus*, *L. leuciscus*), mrena severná (*Barbus barbus*), ploska pásavá (*Alburnoides bipunctatus*), hrúz škvrnitý (*Gobio gobio*) a čerebľa pestrá (*Phoxinus phoxinus*). K vzácnym druhom patrí napríklad hlaváčka podunajská (*Hucho hucho*). Súčasťou ichtyocenózy sú aj exotické, introdukované formy, ktoré sú v Slatine a VN Hriňová zastúpené napr. pstruhom dúhovým (*Oncorhynchus mykiss*).

Za posledných 50 rokov je možné konštatovať v ichtyocenóze rieky Slatina výrazné a závažné zmeny. Došlo k poklesu početnosti hlaváčky podunajskej (*Hucho hucho*) ale aj lipňa tymiánového (*Thymallus thymallus*) či hlaváčov (*Cottus* sp.). Na druhej strane u niektorých druhov, napríklad plotice červenookej (*Rutilus rutilus*), jalca hlavatého (*Leuciscus cephalus*), čereble (*Phoxinus phoxinus*) a iných, došlo k vzostupu dominancie či konštantnosti výskytu. K negatívnym dopadom ľudských aktivít (hlavne znečisťovanie technickým a komunálnym odpadom) dochádza aj na potoku Tisovník a jeho prítokoch v južnej časti okresu a na Krivánskom potoku v juhovýchodnej časti okresu.

Obojživelníky (*Amphibia*)

Obojživelníky (tabuľka v prílohe) predstavujú druhovo málo početnú skupinu, ktorá však vzhľadom na biologický cyklus jednotlivých zástupcov podlieha výrazným antropogénnym tlakom v krajine. V sledovanom území okresu sa zistilo celkom 13 zo 17 slovenských druhov. Tieto sú distribuované z hľadiska priestorového ako aj z hľadiska početnosti veľmi nerovnomerne a v závislosti na existencii vhodných mokradných či vodných stanovišť. Početnejšie a v okrese temer vo všetkých vhodných biotopoch rozšírené sú druhy so širšou ekologickou valenciou, napríklad kunka žltobruchá (*Bombina variegata* – európsky významný taxón), skokan hnedý (*Rana temporaria*), rozšírenie ostatných zástupcov skokanov nie je dostatočne známe: skokan štihlý (*Rana dalmatina*), skokan ostropyský (*R. arvalis*), skokan zelený (*R. esculenta*). Prakticky na celom území okresu sa vyskytujú oba zástupci ropúch, ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*) a ropucha zelená (*Bufo viridis*), ktorá je však viac synantropná.

Na vyššie polohy Poľany (> 1000 m n.m.) je viazaný napríklad mlok karpatský (*Lissotriton montandoni*) alebo mlok horský (*Mesotriton alpestris*), rosníčka zelená (*Hyla arborea*) má širšiu valenciu ale najčastejšia je v širšom okolí litorálnych porastov (no vystupuje až na okraje horských lesov Poľany (> 1200 m n.m.)), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*) je viazaná najmä na lesné prostredie celého okresu.

Nevyhnutnou a integrálnou súčasťou systému ekologickej stability okresu by mali byť **reprodukčné lokality** obojživelníkov. Sú to tradičné lokality, kde obojživelníky kladú násady, liahnu sa tu larvy a prebieha metamorfóza; ich likvidácia má priamy a len pomaly reverzibilný dopad na lokálne populácie. V okrese Detva je možné

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

identifikovať reprodukčné lokality obojživelníkov na významných viacerých miestach ako **genofondových lokalitách** (napríklad rôzne hlboké depresie a mokrade po brehoch rieky Slatina v oblasti PR Pstruša, CHA Hrončička pri Pstruši a Vigľaši) a podobné v oblasti potoka Tisovník v južnej časti okresu a Krivánskeho potoka na JV okresu. Dôležité je chrániť a sledovať priaznivý stav obojživelníkov aj napr. na nasledovných konkrétnych lokalitách:

- alúviá vodnej nádrže Hriňová (k. ú. Hriňová) – skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*); mlok horský a karpatský (*Mesotriton alpestris* a *Lissotriton montandoni*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*)
- Detva, jazierka a periodické vodné plochy v lome – skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*), mlok horský a karpatský (*Mesotriton alpestris* a *Lissotriton montandoni*);
- mokrade a podmáčané lúky Dolná a Horná Chrapková (k.ú Detva) – skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), mlok horský a karpatský (*Mesotriton alpestris* a *Lissotriton montandoni*);
- vodná nádrž Skalisko (k.ú Hriňová) – skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*), mlok horský a karpatský (*Mesotriton alpestris* a *Lissotriton montandoni*);
- mokrad Žabica (k.ú Detvianska Huta) – skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*), mlok horský a karpatský (*Mesotriton alpestris* a *Lissotriton montandoni*);
- rybníček a podmáčané Hradné lúky pri Hradnej (k.ú. Dúbravy) – skokan hnedý (*Rana temporaria*), skokan zelený (*Rana esculenta*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*), mlok horský a karpatský (*Mesotriton alpestris* a *Lissotriton montandoni*);
- Žliebky na Prednej Poľane (k.ú Hriňová) – mlok karpatský (*Lissotriton montandoni*), mlok horský (*Mesotriton alpestris*)

Plazy (Reptilia)

Na území okresu sa zistilo doteraz celkom 10 z 12 druhov plazov Slovenska (tabuľka v prílohe). Celoplošne je v okrese rozšírená jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*) a slepúch lámavý (*Anguis fragilis*). Užovky (*Natrix natrix*, *N. tessellata*) sú viazané na vodné prostredie (napríklad alúvium rieky Slatina a jej prítokov, Krivánsky potok, Tisovník a VN Hriňová, VN Skalisko). Lokality výskytu ostatných druhov plazov okresu Detva distribuované veľmi rozptýlene. Okrem samotného charakteru rozšírenia a väzby na špecifické biotopy ovplyvňuje možnosti ochrany aj stav poznania rozšírenia tejto skupiny.

Vretenica (*Vipera berus*) a jašterica živorodá (*Zootoca vivipara*) uprednostňujú vyššie a chladnejšie (subalpínske) polohy Poľany a Javoria. Vretenica dosahuje v okrese južnú hranicu rozšírenia na Slovensku, severnú hranicu rozšírenia tu naopak dosahujú teplomilné druhy užovka stromová (*Elaphe longissima*) (na Poľane do 850 m n.m.) a jašterica zelená (*Lacerta viridis*) (v NPR Rohy a na južných xerothermných lesostepiach Poľany). Charakteristickým biotopom slepúcha (*Anguis fragilis*) sú lesy všetkých vegetačných stupňov, jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*) obýva rôzne formy bezlesia (napríklad lúky, ekotonálne spoločenstvá). Identifikovali sme nasledovné **genofondové plochy**, dôležité z hľadiska teplomilných a suchomilných plazov; tieto predstavujú enklávy teplomilných spoločenstiev, na ktorých sa vyskytujú teplomilné druhy plazov v relatívne veľkej vzdialenosti od charakteristických slovenských biotopov:

- Javorinka (k. ú. Hriňová) južne exponované strmé trávne porasty a lesostepi so skalnými útvarmi a suťami s teplomilnou faunou a flórou; jašterica múrová (*Podarcis muralis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*), na severe lokality pristupuje aj jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*).
- Malčekova a Malichova skala (k. ú. Detva) – skalné útvary s teplomilnou faunou a flórou; jašterica múrová (*Podarcis muralis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*).
- NPR Rohy (k. ú. Stožok) a okolie lomu nad Pstrušou – xerothermné dubové lesostepi, teplomilná flóra i fauna; jašterica zelená (*Lacerta viridis*), jašterica múrová (*Podarcis muralis*), užovka stromová (*Elaphe longissima*), užovka hladká (*Coronella austriaca*);
- Genofondové plochy pre vlhkostilné druhy plazov (užovka obojková a fíkaná – *Natrix natrix* a *Natrix tessellata*) sú zhodné s genofondovými plochami obojživelníkov (viď hore).

Vtáky (Aves)

Vtáky sú druhovo najbohatšia skupina stavovcov okresu podobne ako na celom Slovensku. V okrese Detva sa zaznamenal doteraz výskyt 175 druhov vtákov. Z uvedeného počtu 123 druhov v oblasti pravidelne hniezdi, u 5 druhov sa hniezdenie predpokladá, 7 druhov zaletuje z okolitých území za potravou, či úkrytom. Avifaunu okresu dopĺňa aj 40 druhov, ktoré územím migrujú alebo tu zimujú (tabuľka v prílohe).

Hniezdiace druhy určuje aj charakter jednotlivých biotopov v okrese a výskyt teplomilných pontomediterránnych a studenomilných horských druhov. Z hniezdičov zaznamenaných v okrese Detva sú významné predovšetkým druhy európskeho významu (48 druhov, tab. 4) a druhy z národného Červeného zoznamu vtáctva Slovenska (55 druhov, tab. 4).

K najvýznamnejším druhom vtákov patria druhy viazané na **lesné komplexy** Poľany. Predovšetkým sú to bocian čierny (*Ciconia nigra*), lesné kury hlucháň obyčajný (*Tetrao urogallus*), a jariabok hômy (*Bonasa bonasia*), sovy – pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), ďatlovcy – tesár čierny (*Dryocopus martius*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), ďateľ bieločrptý (*Dendrocopos leucotos*), žlna sivá (*Picus canus*), dravce orol skalný (*Aquila chrysaetos*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), holub plúžik (*Columba oenas*), muchárik malý (*Ficedula parva*). Ich výskyt je viazaný predovšetkým na fragmenty zachovalých starých porastov, bučiny, zmiešané porasty a smrekové a smrekovo-jedľové porasty. Okrem hlucháňa a orla skalného sa temer všetky menované druhy vyskytujú a hniezdia aj v lesoch Javoria, Ostrôžok a Krupinskej planiny. Lesné porasty s priaznivým stavom výskytu týchto druhov sú charakteristické nízkym stupňom antropogénneho narušenia, vysokým porastovým vekom a vhodnou štruktúrou.

Medzi významné druhy **otvorenej krajiny a trávnych porastov** s rozptýlenou krovitou zeleňou patria predovšetkým chrapkáč poľný (*Crex crex*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), škvrník stromový (*Lullula arborea*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), prhlaviar čiernohlavý (*Saxicola torquata*), ktoré sa tu vyskytujú zatiaľ bežne. Z ekozozologicky významných druhov sa tam vyskytujú aj penica jarabá (*Sylvia nisoria*), strnádka lúčna (*Miliaria calandra*) alebo prhlaviar červenkastý (*Saxicola rubetra*).

Lazy sú špecifickým biotopom okresu Detva ako mozaiky biotopov maloplošných poličok, lúk, pasienkov, sadov, záhrad a hospodárskych usadlostí, zvlášť v oblasti južného Podpoľania. Strakoš kolesár (*Lanius minor*) tu tvorí najvyššie známe populačné hustoty na jednotku plochy v strednej Európe (viď hore), hniezdia tu aj významné druhy ako ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*) a ďalšie. V okolí sídiel sa aj v okrese Detva vyskytujú okrem bežných (aj keď v súčasnosti tiež ustupujúcich) druhov akými sú napríklad vrabec domový a poľný (*Passer domesticus*, *P. montanus*) aj niektoré, ochranársky dôležité druhy. Sú to napríklad dážďovníky (*Apus apus*), sokol myšiár (*Falco tinnunculus*) alebo bociany biele (*Ciconia ciconia*).

Vodné biotopy nie sú zastúpené v okrese Detva menej, no i napriek tomu predstavujú významné biotopy pre vtáctvo. Asi najdôležitejšiu úlohu v územnom, systéme ekologickej stability ako biokoridor regionálneho významu má rieka Slatina. Je preto veľmi významné, aby aj pri príprave plánovanej diaľnice bol jej premostenia citlivo riešené. Hlavne v jej údolí i jej prítokov sú významné hniezdne biotopy pre trsteniariky (*Acrocephalus* sp.), svrčiaky (*Locustella* sp.), kúdeľníčku lužnú (*Remiz pendulinus*) a strnádku trstinovú (*Emberiza schoeniclus*), trasochvosty hôrne (*M. cinerea*) a vodnára (*C. cinclus*).

Pre rieku Slatina sú z hľadiska hniezdenia vtáctva charakteristické druhy rybárik riečny (*Alcedo atthis*), kačica divá (*Anas platyrhynchos*), vodnár obyčajný (*Cinclus cinclus*). Rieka má na mnohých úsekoch prirodzené brehy, kde v malom rozsahu dochádza aj k vzniku kolmých stien vhodných na hniezdenie rybárika riečného (*Alcedo atthis*) a vodnára obyčajného (*Cinclus cinclus*). Potravne úzko na rieku viazané sú niektoré páry bocianov čiernych (*Ciconia nigra*), ktoré aj hniezdia v tesnej blízkosti rieky, hlavne v hornej časti.

Prehľad významných druhov vtákov a plôch dôležitých z ich hľadiska

V tejto kapitole analyzujem významné hniezdne lokality a plochy európsky a ochranársky významných druhov vtákov podľa systému.

Bocian biely (*Ciconia nigra*) relatívne stabilne hniezdi v obciach Kriváň, Detva (2), Detva, časť Krné (2), Korytárky (2), Hriňová (1), Hradná, Dúbravy. Prakticky všetky hniezda sú dnes na umelých hniezdných podložkách a všetky aktivity pri presunoch hniezd a s bocianmi a ďalšími druhmi súvisiace treba konzultovať s pracovníkmi Štátnej ochrany prírody (príslušná Správa CHKO Poľana). Južné Podpoľanie a okres Detva patrí k známej východnej migračnej trase európskych bocianov. Potvrdzuje to nález 4 mladých bocianov bielych

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

krúžkovaných v severnom Nemecku (ca 600–700 km SZ) v roku krúžkovania a narodenia pri Detve (napr. 18.8.1991, 21.8.1993, 20.8.1996, 22.8.2001).

Bocian čierny (*Ciconia nigra*) hniezdi v lesných komplexoch okresu v počte asi 5 – 7 párov (Poľana, Rohy, Javorie, Ostrôžky) a bežne zaletuje do údolí potokov a na trávne porasty za potravou. Hniezdia rozptýlene v lesoch v dosahu horských tokov v nadmorskej výške 500 – 850 m n. m.

Kaňa močiarna (*Circus aeruginosus*) len ojedinele (max 1 pár) hniezdi v oblasti vlhkých Hradných lúk a priľahlých poľných kultúr pri Hradnej.

Orol kriľavý (*Aquila pomarina*) hniezdi v lesných komplexoch okresu v počte asi 5 – 8 párov (Poľana, Rohy, Javorie, Ostrôžky) a bežne zaletuje do poľných kultúr a na trávne porasty za potravou.

Orol skalný (*Aquila chrysaetos*) ojedinele (max 1 pár) hniezdi v lesoch SV časti okresu a zaletuje do poľných kultúr a na trávne porasty za potravou.

Sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*) ojedinele (max 1 pár) hniezdi na skalných útesoch S a SV časti okresu a zaletuje do poľných kultúr a na trávne porasty za potravou.

Jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*) sa vyskytuje prakticky vo všetkých lesných celkoch okresu (Poľana, Rohy, Javorie, Ostrôžky), pričom znáša väčšiu mieru antropickej záťaže ako hlucháň. Najčastejšie sa vyskytuje a hniezdi v smrekových a zmiešaných (bukovo-jedľovo- smrekových) pralesoch v štádiu rozpadu, menej aj v smrekových a zmiešaných lesných mladinách, v nadmorských výškach od 700 do 1100 m n.m. (až 70 % zo sledovaných teritórií) a viac na svahoch ako v údoliach (Urban a Slávik 1992).

Hlucháň obyčajný (*Tetrao urogallus*) sa v rámci okresu Detva vyskytuje prakticky len v komplexoch horských lesov Poľany na severe a SV okresu (Mačinová, Predná Poľana, Poľana, Záhorská skala, Konce, Vrchslatina). Tento druh je zvlášť citlivý na zásahy do jeho prostredia – najmä na rôzne antropogénne činnosti, lesné hospodárenie, turistika, zber lesných plodov, a iné hrozby. Patrí jednoznačne k druhom s negatívnym populačným trendom (za posledných 30 rokov) nielen na území okresu Detva a predpokladá sa, že tu žije max. 5–10 samcov so samicami.

Prepelica poľná (*Coturnix coturnix*) je hniezdičom zachovalých a extenzívne obhospodarovovaných trávnych porastov okresu, kde zatiaľ dosahuje početnosť 0,3-1 pár/ 100 ha s mierne klesajúcim trendom za posledných 30 rokov (typické plochy: Detva Piešť, južné Podpoľanie, horské lúky Poľany, Javoria, lúky a trávne porasty Zvolenskej kotliny, okolie Starej Huty a Tisovníka).

Chrapkáč poľný (*Crex crex*) je podobne ako prepelica hniezdičom zachovalých a extenzívne obhospodarovovaných trávnych porastov okresu, kde zatiaľ dosahuje početnosť 1-2 páry/ 100 ha s nejasným trendom za posledných 30 rokov (typické plochy: Detva Piešť, južné Podpoľanie, horské lúky Poľany, Javoria, lúky a trávne porasty Zvolenskej kotliny, okolie Starej Huty a Tisovníka).

Hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*) je zatiaľ bežným hniezdičom viacerých typov biotopov celého okresu.

Výr skalný (*Bubo bubo*) ojedinele (max 1-2 páry) hniezdi v okrese na skalných útesoch a okrajoch lesov (1x Poľana, 1x Javorie) a zaletuje do lazov, poľných kultúr a na trávne porasty za potravou.

Kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*) ako naša najmenšia sova hniezdi v smrekových a zmiešaných lesných komplexoch hlavne na Poľane (v okrese asi 3-6 párov), a predpokladá sa aj hniezdenie v lesoch Javoria.

Sova dlhochvostá (*Strix uralensis*) hniezdi vzácnne v zachovalých bukových a zmiešaných lesoch Poľany (1-2 páry na území okresu) a predpokladá sa aj hniezdenie v Javorí na JV okresu.

Pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*) hniezdi podobne ako kuvičok v smrekových a zmiešaných lesných komplexoch hlavne na Poľane (v okrese asi 2-4 páry), a predpokladá sa aj hniezdenie v lesoch Javoria.

Rybárik obyčajný (*Alcedo atthis*) je typickým hniezdičom kolmých brehov rieky Slatina a v okrese predpokladáme hniezdenie asi 5-10 párov s relatívne stabilným populačným trendom.

Včelárík zlatý (*Merops apiaster*) je druh, ktorého hniezdenie registrujeme v okrese nepravidelne len od roku 2002, a to v celkovom maximálnom počte 12 párov. Hniezdi v odkrytých hlinených a tufových stenách a úvozoch ciest napr. na lokalitách Hriňová, Korytárky-Zubria, Podkriváň. (Krištín & Kaňuch 2005). Počet párov medzi rokmi značne kolíše aj v súvisi s úpravami, resp. zánikom hniezdných stien.

Dudok obyčajný (*Upupa epops*) hniezdi hlavne v oblasti lazov okresu v dutinách starých stromov v sadoch a okrajoch teplejších lesov v nižších polohách okresu do 850 m n.m. V okrese predpokladáme hniezdenie asi 20-35 párov a relatívne vyrovnaný populačný trend v posledných 30 rokoch. V sadoch, malých lesíkoch a starých stavbách extenzívne obhospodarovanej oblasti lazníckeho osídlenia medzi Detvou a Hriňovou napr. dosahuje veľkoplošnú hustotu 12–18 párov/20 km².

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*) je hniezdičom zachovalých bukových a zmiešaných bukových lesov všetkých pohorí v okrese (Poľana, Rohy, Javorie, Ostrôžky). Odhadujeme tam max. hniezdne hustoty 2–2,5 páru/ 100 ha a mierne klesajúci populačný trend kvôli úbytku starých lesných porastov s dostatkom stromov na hniezdenie v posledných 30 rokoch.

Ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*) hniezdi prakticky len v smrekových a zmiešaných smrekových lesoch Poľany, hlavne na S a SV okresu. Tam dosahuje max. hustoty >2,5 p./ 100 ha a zatiaľ stabilný populačný trend.

Škovránik stromový (*Lullula arborea*) je kritériovým druhom pre CHVÚ Poľana a hniezdi v trávnych porastoch s rozptýlenou stromovou zeleňou. Jeho maloplošné hniezdne hustoty dosahujú v okrese maxima 1-2 p./ 10 ha napr. v oblasti Javorinky, Vrchdetvy, okolia Starej Huty. Hniezda sme registrovali v nadmorských výškach hlavne od 370 do 1100 m n. m., dve teritória boli nepravidelne zistené i v oblasti Prednej Poľany (1350 m n. m.).

Vodnár obyčajný (*Cinclus cinclus*) je podobne ako trasochvost horský pravidelným, no menej početným hniezdičom horských tokov okresu, pričom tieto druhy často hniezdia tesne vedľa seba (Urban 1993). Na rozdiel od trasochvosta horského však nehniesdi v úplných záveroch dolín a len vzácné v okolí pramenísk. Pravidelne a často dlhé roky hniezdi pod mostami nad tokmi (napr. Slatina pri Hriňovskej nádrži). Nepravidelne hniezdi ešte aj napr. okolo vodopádu Bystrého potoka (do 1000 m n. m.). Najvyššie hniezdne hustoty (0,3 páry/ km toku, Urban 1993) dosahuje popri tokoch a prítokoch Slatiny a v okolí Hriňovskej nádrže.

Pŕhl'aviar čiernohlavý (*Saxicola rubetra*) je jedným z najpočetnejších druhov európskeho významu v okrese. Hniezdi pozdĺž ciest v priekopách, úvozoch a pasienkoch celého okresu a má v posledných 30 rokoch stabilný až mierne klesajúci populačný trend. Najvyššie hniezdne hustoty dosahuje napr. na pasienkoch s rozptýlenou krovitou zeleňou v okolí Skliarova a Majerova 2–3 p./10 ha (1989–2009). Pozdĺž priekop okolo poľných a lúčnych ciest na južnom úpätí Poľany dosahuje max. hustotu 5–6 p./1 km. Hypsometricky vystupuje ako hniezdič pozdĺž pasienkov a lúk až do výšky 950–1000 m n. m. (Vrchdetva, Javorinka), no hlavná oblasť hniezdenia leží v nižších polohách okresu (370–550 m n. m.). Vzácný je v severnej a západnej časti územia, kde absentujú pre neho vhodné biotopy.

Penica jarabá (*Sylvia nisoria*) je typickým hniezdičom krovitej vegetácie na zarastajúcich pasienkoch hlavne s južnou expozíciou a do nadmorskej výšky 820 m n. m. (pod Javorinkou). Najvyššie hniezdne hustoty (1–1,8 páru/ 10 ha) dosahuje v rozptýlenej krovitej vegetácii a v okolí tokov južne od Detvy (Piešť), v oblasti Mnícha pri Korytárkach, pri Stožku. Často sa vyskytuje spoločne so strakošom obyčajným, no ten je častejší a početnejší.

Muchárik malý (*Ficedula parva*) je pravidelným hniezdičom zachovalých bukových a bukovo-jedľových lesov Poľany a Javoria, hlavne v nadmorských výškach od 500 do 1200 m n. m.. Zdá sa, že v bučinách, hlavne vo vyšších a chladnejších polohách nad 900 m n. m. zastupuje ekologicky príbuzného muchárika bieločrkého. Vystupuje vzácné ako hniezdič aj do okolia hotela na Prednej Poľane (1280 m n. m.). Na väčšine vhodných lokalít je sprievodným druhom ďatľa bielochrbtého a indikuje zachovalé staré a presvetlené bukové lesy. Maloplošné hniezdne hustoty však asi málokedy presahujú 1–2 p/ 10 ha (okolie Javorinky, Huklovej, Sedla, okolie Mačinovej doliny), veľkoplošné hustoty sú tiež nízke (do 5 p./ 100 ha), a to aj vo vhodných biotopoch.

Muchárik bieločrký (*Ficedula albicollis*) hniezdi hlavne v presvetlených dubovo-bukových a bukových lesoch v nižších nadmorských výškach okresu (460–900 m n. m.). Hniezdna hustota však zďaleka nedosahuje hustoty z juhu Slovenska. Najvyššia maloplošná denzita bola zistená v oblasti lesov okolia Ivín a južných svahov NPR Rohy (1,8–3,6 p./10 ha) a je teda neporovnateľne nižšia ako hustoty (>15 p./10 ha) zistené v teplejších lesoch Slovenska (Kropil a kol. 1995, Danko a kol. 2002). Vo vyšších polohách Poľany nad 1000 m n. m. asi nehniesdi, resp. len raritne. Najvyššie, a to roztrúsené hniezdne teritória boli registrované v bučinách okolo Vrchdetvy a Javorinky (850–1000 m n. m.).

Strakoš kolesár (*Lanius minor*) je významným kritériovým druhom pre CHVÚ Poľana, pretože Poľana je jedným z troch najvýznamnejších území na Slovensku pre hniezdenie druhu. Poľnohospodárska a laznícka oblasť južného Podpoľania v CHVÚ Poľana a okrese (370–820 m n. m., asi 90 km²) patrí k najhustejšie osídleným známym územiám tohto druhu v strednej Európe (Krištín 2010). Už v prvej polovici 20. storočia ho uvádza z okolia Detvy Ferianc (1949), takže populácia je na oblasť lazníckeho osídlenia konzervatívne a dlhodobo naviazaná. Hlavným hniezdnym biotopom je mozaikovitá tradične obhospodarovaná laznícka oblasť medzi Detvou, Piešťou, Hriňovou, Detvianskou Hutou, Látkami a Podkriváňom, s prevahou kosených lúk, úzkych políčk a medzi a ovocných sádov s dostatkom vysokých stromov nad 8 m (Wirtitsch a kol. 2001). Významným rysom tejto hniezdnej populácie je hniezdenie na vysokých ovocných stromoch, hlavne hruške, jabloni a čerešni

(spolu 73 % hniezd, n = 819 hniezd) v blízkosti obývaných rodinných domov (do 20 m až 81 % hniezd) (Krištín 1995, nepubl.).

Cicavce (*Mammalia*)

Cicavce patria k živočíchom fylogeneticky najbližším človeku a preto veľmi dôležitým ako indikátory stavu kvality krajiny a hospodárenia v krajine. V okrese Detva sa zaznamenal doteraz výskyt 65 druhov cicavcov (xx % zo slovenských druhov). Z uvedeného počtu je najviac hlodavcov (*Rodentia*), celkom 19 druhov, potom netopierov (*Chiroptera*, 18 druhov), 12 druhov šeliem (*Carnivora*), 9 druhov hmyzožravcov (*Insectivora*), 5 druhov párnokopytníkov a 2 druhy dvojitozubcov – zajac a králik (tabuľka v prílohe).

K ekosozologicky významným skupinám a európsky významným druhom patria netopiere dosiaľ zistilo 18 druhov netopierov žijúcich v okrese Detva predstavuje takmer 64 % z 28 druhov zistených v celej SR, čo je dôkaz vysokej diverzity na malom území. Okres Detva predstavuje z hľadiska poznania netopierov priemerne preskúmanú časť Slovenska. Významné druhy sú napríklad netopier pobrežný (*Myotis dasycneme*) alebo raniak malý (*Nyctalus leisleri*). Lesnými druhmi sú netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*) a iné.

V synantropnom prostredí obcí okresu n sa v podkrovných priestoroch rôznych typov stavieb v niektorých obciach (Detva, Dúbravy, Detvianska Huta, Hriňová, Kriváň, Látky, Víglaš) zistil výskyt podkovára malého (*Rhinolophus hipposideros*), netopiera obyčajného (*Myotis myotis*), uchaňa svetlého (*Plecotus auritus*), uchaňa sivého (*P. austriacus*) večernice pozdnej (*Eptesicus serotinus*) a večernice malej (*Pipistrellus pipistrellus*). Úkryty **reprodukčných kolónií** jednotlivých druhov predstavujú významné lokality v krajine. Reprodukčná kolónia netopiera veľkého (*Myotis myotis*) v podkroví kostola v Detve má nadregionálny význam, početnosť samíc tu kolíše okolo 250–300 jedincov. Vyžaduje sústavné sledovanie (monitoring) a zabezpečenie údržby (čistenia v priestoroch obývaných kolóniou). V rámci systému ekologickej stability treba v okolí tejto kolónie do jeho prvkov začleniť aj lesné porasty v okolí kolónie minimálne v okruhu s polomerom 5–10 km od miesta jej úkrytu. Netopier veľký v týchto lesoch loví svoju potravu.

Regionálne významné sú reprodukčné kolónie druhov v rozsiahlych lesných ekosystémoch okresu, napr. netopier vodný (*Myotis daubentonii*), netopier Bechsteinov (*Myotis bechsteini*), raniak stromový (*Nyctalus leisleri*), uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*) uchaň svetlý (*Plecotus auritus*), a uchaň sivý (*Plecotus austriacus*).

Špecifickým problémom je výskyt netopierov v panelových domoch ako prejav synantropizačného procesu a využívania poskytnutých úkrytových možností. Najvýznamnejší je tento problém v Detve a Hriňovej. V súčasnosti v mestách prebieha intenzívne špárovanie a zatepľovanie panelových stavieb, čo má za následok stratu úkrytových možností raniaka hrdzavého (*Nyctalus noctula*). Netopiere tohto druhu, ktorý je aj v Detve aj v Hriňovej veľmi početný, sú ohrozované aj priamou likvidáciou pri vykonávaní stavebných prác.

V okrese Detva nie je dostatok možností na zimovanie netopierov, preto je významná ochrana ich úkrytov aj v panelových a iných stavbách. Úkryty reprodukčných kolónií a zimoviská netopierov je možné považovať za **genofondové plochy**.

Z ďalších skupín cicavcov sú početne významné hlodavce. Z nich vysokú ekosozologickú (ochranársku) hodnotu v okrese dosahuje syseľ pasienkový (*Spermophilus citellus*). Jeho rozmnožovacie kolónie sa zachovali už len v zbytkových populáciách ma pasienkoch a trávnych porastoch okolo Detvianskej Huty a Látk, kde do súčasnosti prežíva niekoľko desiatok jedincov. Tieto genofondovo významné biotopy je potrebné naďalej extenzívne prepásať a kosiť, aby populácie úplne nezanikli.

Z tzv. drobných zemných cicavcov (*Rodentia*) významné napr. glaciálny relikt myšovka vrchovská (*Sicista betulina*), ktorá je druhom horských smrečín, rôznych sukcesných štádií (napr. malinčie) a horských rašelinísk hlavne na Poľane nad 800 m n.m. Ochránársku pozornosť si zasluhujú aj plchy, v okrese Detva žijú v rôznych typoch lesa 3 druhy. Plch lesný (*Dryomys nitedula*) uprednostňuje horské bukové až smrekové lesy Poľany ďalších pohorí okresu nad 600 m n.m., plch sivý (*Glis glis*) sa vyskytuje na celom gradiente lesov a plšík lieskový (*Muscardinus avellanarius*) hlavne dubových a dubovo bukových lesoch do 800 m n.m. Z hmyzožravcov si zasluhujú pozornosť hlavne v poľnom a lúčnom biotope mozaikovitej krajiny laznického osídlenia početne sa vyskytujúce bielozúbka bielobruchá a krpatá (*Crociodura leucodon* a *C. suaveolens*). Vo vyšších polohách Poľany (> 800 m n.m.) bol zistený aj piskor vrchovský (*Sorex alpinus*)

Vo vodných biotopoch (napr. tok Slatiny a prítoky) bol zaznamenaný výskyt typických vodných druhov ondatry pižmovej (*Ondatra zibethicus*), vydry riečnej (*Lutra lutra*). Vydra riečna (*Lutra lutra*) dosahuje na rieke Slatina zatiaľ stabilné populačné hustoty, v úseku prechádzajúcom cez okres sa nachádza niekoľko oblastí s generačnými norami, hlavne na hornom toku.

Okrem vydry riečnej sa v okrese vyskytuje ďalších 11 druhov šeliem, vrátane všetkých druhov na Slovensku žijúcich tzv. veľkých šeliem, vlk dravý (*Canis lupus*), medveď hnedý (*Ursus arctos*), rys ostrovid (*Lynx lynx*) a mačka divá (*Felis silvestris*). V okrese sa tieto druhy vyskytujú hlavne v lesných komplexoch Poľany, zimné brlohy medveďa sú hlavne v nedostupných strmých svahoch a mladínach nad 700 m n.m. Rys sa stáva stále viac ohrozeným druhom nielen v okrese a vyskytuje sa hlavne v dosahu skalných biotopov na Poľane nad 700 m n.m. Mačku divú stretneme ešte vzácné aj v ďalších lesoch okresu.

1.2.3. Biotopy (vymedzenie a opis biotopov)

Lesné biotopy

Z pohľadu klasifikácie podľa Katalógu biotopov Slovenska (STANOVÁ, V., VALACHOVIČ, M., 2002) bolo v riešenom území identifikovaných 12 lesných biotopov európskeho významu a 2 lesné biotopy národného významu. Ich prehľad je uvedený v tabuľke. Niektoré typy pôvodných lesných biotopov (Ls1.3, Ls1.4, Ls3.3, Ls3.51, Ls5.3, Ls7.3, Ls7.4, Ls8) sú v okrese Detva len na nepatrnej ploche niekoľkých hektárov, alebo sa už v území nevyskytujú. Väčšina ich pôvodných miest výskytu bola premenená na nelesné biotopy, boli zastavané alebo aj ak sú lesom tak z totálne zmeneným drevinovým zložením a štruktúrou. Jednotlivé typy biotopov boli identifikované z dostupných databáz a v neposlednom rade z poznania územia autora kapitoly (Polák). Pri ich vyčleňovaní bol použitý podobný postup ako pri hodnotení biotopov pre účely návrhu územia NATURA 2000 s upravenou metodikou podľa najnovších poznatkov. Informácie o aktuálnom stave lesných biotopov sú založené na dlhoročnom poznaní riešeného územia a terénom mapovaní v rokoch 2008-2011 spracovateľmi tohto dokumentu.

Tabuľka č. 23: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území – lesné biotopy

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls1.3	Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy	91E0*
Ls1.4	Horské jelšové lužné lesy	91E0*
Ls2.1	Dubovo-hrabové lesy karpatské	-
Ls3.1	Teplo milné submediteránne dubové lesy	91H0*
Ls3.3	Dubové nátržníkové lesy	91I0*
Ls3.51	Sucho a kyslomilné dubové lesy - časť A	-
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180*
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110
Ls5.3	Javorovo-bukové horské lesy	9140
Ls7.3	Rašeliniskové smrekové lesy	91D0*
Ls9.1	Čučoriedkové smrekové lesy	9410
Ls9.2	Smrekové lesy vysokobylinné	9410
Ls9.3	Podmáčané smrekové lesy	9410

Poznámka:

Biotopy európskeho významu sú podfarbené šedou farbou, ostatné predstavujú biotopy národného významu. Kód klasifikácie biotopov podľa NATURA 2000 označený hviezdikou „*“ - prioritný typ biotopu európskeho významu.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Ls9.1 – Smrekové lesy čučoriedkové (*Eu-Vaccinio-Piceenion* p.p)

Smrekové lesy čučoriedkové sa vyskytujú len v oblasti vrcholových častí Poľany. Zaznamenané boli na výmere 88 ha. Niektoré marginálne a nepatrné časti v oblasti Strungy a Katrušky na miestach bývalých pasienkov prechádzajú dynamickejšim rozpadom na rozsiahlejších plochách. Je predpoklad, že pred aplikáciou pasenia na tých miestach boli smrekové lesy čučoriedkové (MICHALKO A KOL. 1987). Sekundárne smrečiny vzniknuté na iných typoch biotopov sme nezaradili do tejto jednotky (viac o sekundárnych smrečinách je v kapitole hodnotenie biotopov)

Vo väčšine lesov tohto biotopu len začína pozvoľný rozpad na malých plochách v rozsahu niekoľko metrov štvorcových. Rozpad je však sprevádzaný masívnou prirodzenou obnovou smreka na popadaných kmeňoch. Lesy tohto biotopu sa výraznejšie vyskytujú na strmších svahoch orientovaných do kaldery Poľany. Lesy biotopu sa však striedajú, alebo vyskytujú v komplexoch s vysokobylinnými smrečinami (Ls9.2 – rad *Athyrio - Piceetalia*). Okrem smreka obyčajného (*Picea abies*) sa v lesoch vyskytuje aj javor horský (*Acer pseudoplatanus*), jarabina vtáčia (*Sorbus aucuparia*) a jedľa biela (*Abies alba*) a pri spodnom okraji aj buk lesný (*Fagus sylvatica*). Prirodzená obnova jedle biele je v posledných desaťročiach ovplyvňovaná vysokými stavmi zveri. Vzhľadom k nevhodnej obnove lesov v okolí NPR Zadná Poľana dochádza aj k postupnému izolovaniu prirodzených spoločenstiev, čím dochádza predovšetkým k výraznému oslabovaniu populácii druhov určitým životným cyklom viazaných na prirodzené lesné spoločenstvá (predovšetkým hlucháň).

Lesy v oblasti Bykova označené v geobotanickej mape ako čučoriedkové smrečiny v súčasnosti nie je možné považovať za tento typ biotopu. V súčasnosti sú pretvorené na štruktúralne nevhodné smrekové lesy, alebo sú to pasienky a časť je aj v lyžiarskom stredisku. Predpokladám že aj v minulosti sa skôr jednalo o určitý azonálny typ smrekových lesov – najskôr Podmáčané smrekové lesy – Ls9.3, ktoré sa mohli vyskytovať v depresiách pomedzi kyslomilné bučiny.

Obr. č. 1 Porasty plavúňa pučivého (*Lycopodium annotinum*) na rozpadajúcom sa kmeni smreka obyčajného vytvárajú vhodné podmienky pre obnovu horských smrečín. Foto: Polák, 2009

Ls9.2 – Smrekové lesy vysokobylinné (rad *Athyrio-Picetalia*)

Smrekové lesy vysokobylinné sa v okrese vyskytujú len v oblasti Zadnej a Prednej Poľany v NPR Zadná Poľana. Jedná sa o približne 220 ha tohto typu biotopu. Je to len odhadovaná plocha z lesníckych databáz, konkrétne mapovania naznačujú pomerne mozaikovitú striedanosť spoločenstiev čučoriedkových smrečín a vysokobylinných smrečín, prakticky v celej oblasti prirodzeného areálu klimaxových smrečín v oblasti Poľany. V oblasti Poľany sa vyskytuje na priaznivejších relatívne menej sklonitých svahoch vo východnej časti, ale aj na niektorých miestach orientovaných do doliny Kyslínek. Z hľadiska fytoecologického zaradenia prevládajú spoločenstvá zväzu *Chrysanthemom rotundifoliae*, i keď zatriedenie je pomerne problematické vzhľadom k špecifickým podmienkam Poľany (geologické, pedologické, geomorfologické a klimatické). V relatívne nižších častiach okolo výšky 1300 m.n.m. sa zvyšuje účasť jedle a postupne aj buka lesného. Niektoré novšie výskumy (Kučera 2011) poukazujú na výskyt buka lesného a sprievodných druhov bučín až takmer po vrchol Zadnej Poľany a polemizujú nad

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

pôvodnosťou a prirodzenosťou klimaxových smrečín na Zadnej Poľane. Na niektorých miestach je však prechod medzi bukovo-jedľovými kvetnatými lesmi pozvoľný, čo do istej miery naznačuje prirodzenosť týchto lesov. Mierne výkyvy klímy v dlhšom období mohli do určitej miery s určitým oneskorením posúvať aj pozvoľnú hranicu medzi prirodzenými smrečinami a bukovo-jedľovými lesmi. V súčasnosti sa dá o tom už len polemizovať, nakoľko súčasná vegetácia vznikla súborom mnohých faktorov, ktoré súčasná veda ešte nie je schopná vyhodnotiť. Okrem smreka sa v jadrovej časti vyskytuje aj javor horský a jarabina vtáčia. Niektoré jedince javora horského majú v priemere až 1,5 m v prsnej výške a ich vek ako aj vek najstarších smrekov je odhadovaný na cca 300 a viac rokov. Lesy prechádzajú postupným prirodzeným rozpadom, pričom rozpad prebieha v mozaike veľmi malých plôšok. Časti lesov s dynamickejšim rozpadom sú, takisto ako pri predchádzajúcej jednotke, skôr na bývalých pasienkoch v oblasti Strungy.

Obr. č.2: Jarný aspekt vysokobylinných smrečín. Prirodzená obnova smreka na odumretom dreve, kde nie je taká intenzívna konkurencia vysokých bylín, ale zároveň sú tu vhodnejšie podmienky aj z hľadiska vlhkosti a snehovej pokrývky. Foto: POLÁK 2010

Ls7.3 – Rašeliniskové smrekové lesy a Ls9.3 – Podmäčkané smrekové lesy (*Piceion excelsae*)

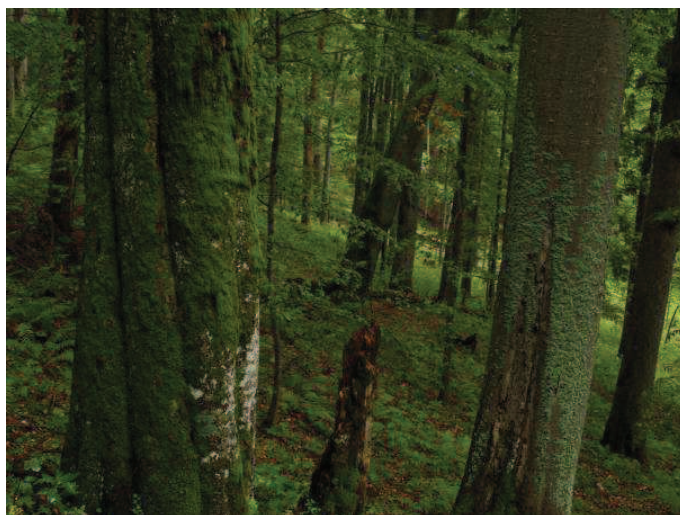
Jednotky sme zaradili spoločne nakoľko v predmetnom území sa tento typ zachoval len s výrazne narušeným hospodárením, resp. súčasný stav a štruktúra nám nedovolia presne určiť o aký z týchto dvoch typov sa jedná. Zároveň je nutné podotknúť, že v prirodzených podmienkach v okrese Detva bol výskyt oboch týchto spoločenstiev nepatrný k celkovej výmere lesov okresu a zároveň sa vyskytovali na plošne obmedzených edaficky a hydrologicky podmienených enklávach a z týchto dôvod nebol zahrnutý ani do mapy potenciálnej vegetácie pre okres Detva.

V území sa nachádza niekoľko málo fragmentov vo východnej časti spadajúcej do celku Veporských vrchov. Spoločenstvá sú narušené intenzívnym hospodárením a nezachovali si svoju prirodzenú štruktúru. Zväčša sú pretvorené na monokultúrne porasty smreka obyčajného. V podraсте sa len na niekoľkých depresiách zväčša v kofajach po lesných kolesových traktoroch dajú nájsť zvyšky prirodzenej vegetácie, reprezentovanej predovšetkým rašelinníkmi (rod *Sphagnum*) a inými druhmi rašeliniskových smrekových lesov alebo podmäčkaných smrečín. Podobné typy biotopov sa dajú identifikovať aj v okrajovej zóne PR Habáňovo. Všetky identifikované lesíky, súhrnne – 14 ha, tohto typu sú vo veľmi zlom nepriaznivom stave, vo väčšine prípadov už zaniknuté. Kľúčovým faktorom existencie týchto typov biotopov je fungujúci vodný režim. Vodný režim na týchto lokalitách už nefunguje a je prakticky takmer nereálna ich obnova.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Obr. č. 3: Bývalý smrekový rašeliniskový lesík úplne spracovaný s narušením vodného režimu. Foto: POLÁK 2008

Obr.č. 4: . Prirodzená štruktúra bukovo-jedľového lesa v pralesovej lokalite na Zadnej Poľane. Foto: POLÁK 2010

V oblasti Hukavy na tento les nadväzujú ďalšie bukové lesy, ktorých drevinové zloženie je relatívne blízke prirodzenému stavu. V poslednej dobe aj tieto lesy prechádzajú do obnovy, pričom veľkosť obnovných prvkov a dĺžka obnovy by mohla byť viac prispôbená potrebám ochrany prírody, keďže sa jedná o chránenú krajinnú oblasť – biosférickú rezerváciu. Výrazne negatívny je nepriamy vplyv lesnej zveri a to aj na lesy zaradené do pralesových lokalít a rezervácií. Okrem vysokých stavov lesnej zveri sa negatívne prejavuje aj relatívne nízka početnosť vlka dravého. Spôsob obhospodarovania spoločne s vysokými stavmi zveri v posledných desaťročiach výrazne zredukoval účasť jedle bielej v týchto lesoch (ZAMKOVSKÝ A KOL., 2008). Tento pokles je markantný práve v oblasti Poľany, ale je pravdepodobné, že dávnejšie prebehol aj v ostatných orografických celkoch. Existencia chránenej poľovnej oblasti a zároveň chránenej krajinskej oblasti na Poľane vzájomne vylučuje dosahovanie cieľov jednotlivých sektorov. Ďalšie zachovalé komplexy týchto lesov sa nachádzajú aj na svahoch Poľany orientovaných smerom k Detve a Hriňovej – napr. lokalita Koryto, lesy nad Kalamárkou, tieto lesy sú však už plošne veľmi malé a miera narušenia je o niečo vyššia ako pri lesoch v okolí Zadnej Poľany.

Lesy v masíve Rohov sú prevažne na severnej strane a zväčša sa jedná o jednotvárne mladé lesy tohto biotopu. Lesy v oblasti Javoria sú značne rozčlenené a nevhodne obnovované umelými výsadbami smreka. Niekoľko starších lesov (okolo 100 až 120 rokov) sú na veľmi malých plochách pripravené do obnovy. To platí aj o komplexe lesa južne od Vígľaša (okolo vrchu Korčín), kde sa striedajú aj s dubovo-bukovými lesmi.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

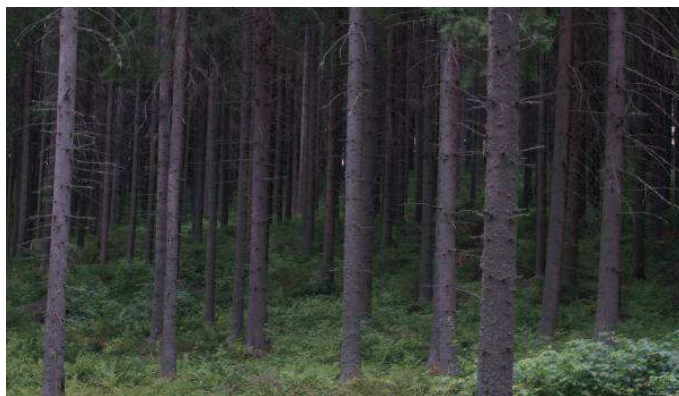

Obr. č. 5: V pozadí zbytok bukového lesa pripraveného do obnovy. V popredí už realizovaná obnova prostredníctvom umelej výsadby smreka a následne chemicky ošetrovaná. Severne orientovaný svah vrchu Javoria. Foto: POLÁK 2011

Lesy v oblasti Ostrôžok a Veporských vrchoch sú vo väčšine prípadov pretvorené na nestabilné smrekové lesy. V lepšom prípade sa jedná o monotónne mladé bukové zárasty. Vhodným obhospodarovaním by sa dali vypestovať aj z hľadiska prírodného hodnotné lesy. V malej časti spadajúcej do Krupinskej planiny sa takisto vyskytujú lesy tohto typu z pozmeneným drevinovým zložením a nevhodnou štruktúrou.

Ls5.2 – Kyslomilné bukové lesy (*Luzulo-Fagion* p.p.)

Pôvodne sa vyskytovali na rozsiahlych plochách orografického celku Veporských vrchoch spadajúceho do okresu Detva. Do súčasnosti sa zachovalo len niekoľko fragmentov týchto lesov, ktoré majú navyše veľmi nevhodnú štruktúru a drevinové zloženie. Pri hodnotení týchto lesov sme boli tolerantnejší aj k vyššej účasti smreka obyčajného (*Picea abies*) v lesoch. Celkovo bolo identifikovaných podľa podkladov z NLC 337 ha týchto lesov a to znamená, že došlo k výraznej redukcii týchto lesov v porovnaní s potenciálnou vegetáciou.

Obr. č. 6: Monokultúrne smrečiny na miestach po bývalých kyslomilných bukových lesoch severovýchodne od obce Látky. Foto: POLÁK 2008

Až na 65% potenciálneho výskytu tohto biotopu sa v súčasnosti nachádza les zaradený medzi nepôvodné biotopy, čo je s pomedzi všetkých lesných biotopov najvyšší podiel. Pre úplnosť treba pripomenúť, že na väčšine potenciálnej vegetácie tohto typu sa zachoval les do dnešných čias, len značne zmenený. Priaznivejšie vychádzali len lesy, ktoré sa svojou štruktúrou a podmienkami už približovali kvetnatým bučinám. Typický prirodzený, alebo blízky prirodzenému, les kyslomilných bučín sa prakticky v okrese Detva nenachádza. V podmienkach vhodných pre tento typ biotopu sa výborne darí smreku obyčajnému, ktorý tu pri nevhodnom

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

obhospodarovaní expanduje, a tieto lesy sú v súčasnosti zväčša smrekové lesy s nevhodnou štruktúrou bez akýchkoľvek známkov života (obr. č.6).

Menšie časti týchto lesov sú v oblasti Ostrôžok, v katastri Podkriváňa pri hlavnej ceste smerom na Lučenec, a pri Bzovskom potoku. Tieto lesy v komplexe s dubovo-hrabovými lesmi a kyslomilnými dubovými lesmi navrhujeme aj zaradiť do genofondovej plochy. Malé fragmenty týchto lesov sú aj v oblasti Javoria, na sopečných vyvrelinách. V Javorí sa takisto jedná už o podhorské typy. V podhorských podmienkach sa až tak výrazne nepreferoval smrek a tak ich štruktúra a stav je o niečo lepší ako pri horských typoch vo Veporských vrchoch a na Poľane. V Javorí a Ostrôžkach sú to však plošne malé enklávy mladých lesov, ktoré sú svojím druhovým zložením už na prechode ku kvetnatým bučinám, nakoľko zakyslenie nie je až také výrazné ako pri podklade granodioritov Veporských vrchov.

Ls5.3 – Javorovo-bukové horské lesy (*Aceri-Fagenion* p.p.)

Tento typ biotopu sa vyskytuje len na okraji NPR Zadná Poľana, predovšetkým v okrajoch smerovaných do kaldery. Je pravdepodobné, že biotop sa mohol v minulosti vyskytovať aj na rozsiahlejších plochách a mohol tvoriť obrubu okolo smrekových lesov v časti orientovanej do kaldery Poľany, prípadne aj inde na bočných hrebienkoch, alebo v horských úžľabinách. V Potenciálnej vegetácii nebol zaznamenaný, nakoľko sa jedná o plošne zanedbateľné enklávy. Biotop prirodzene nadväzuje na nižšie položené lipovo-javorové sutinové lesy. V týchto lesoch však už zvyčajne chýbajú niektoré typické druhy sutinových lesov. Z drevín napríklad lipa malolistá (*Tilia cordata*) a jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*). Z typických drevín sutinových lesov tu zostáva len javor horský (*Acer pseudoplatanus*), ale hlavnou drevinou je tu tiež buk lesný (*Fagus sylvatica*). Druhy bylín sú namiešané z horských zástupcov sutinových lesov, z niektorých druhov typických pre vysokobylinné smrečiny a takisto zo zástupcov typických podhorských a horských druhov bučín.

Tieto lesy však boli v posledných desaťročiach intenzívne obhospodarované a rozčlenené, a tak sa biotop zachoval len na niekoľkých enklávach ako zvyškoch rozpracovaných komplexov. V rámci mapovania Poľany pre potreby programu starostlivosti bolo identifikovaných v lesoch spadajúcich do okresu Detva len 7,5 ha týchto lesov a aj to v komplexoch s inými typmi lesov. Je pravdepodobné, že týchto lesov bolo v oblasti Poľany prirodzene veľmi málo, nakoľko vhodné geomorfologické a pôdne podmienky dovoľujú na väčšine územia Zadnej a Prednej Poľany plynulý prechod medzi bukovo-jedľovými kvetnatými lesmi a smrekovými lesmi a to napriek tomu, že účasť javora horského (*Acer pseudoplatanus*) v oboch typoch je prirodzená a aj pomerne častá.

Ls4 – Lipovo-javorové sutinové lesy (*Tilio-Acerion* p.p.)

Vyskytujú sa roztrúsene v celom území, ale na malých plochách vo výmere okolo 5ha. Plošne väčší a kvalitatívne hodnotnejší komplex sutinových lesov sa nachádza len v lokalite Smolná s pokračovaním v okrese Lučenec. Niektoré lesy v predhorí Poľany sú takisto kvalitatívne veľmi hodnotné aj keď sa vyskytujú len v relatívne malých plochách. V oblasti Javoria a Krupinskej planiny sú rozsiahlejšie enklávy sutinových lesov v katastri Horného Tisovníka. Tieto lesy sú negatívne ovplyvnené výsadbami borovice a iných stanovištne nevhodných druhov drevín. Malé enklávy je možné identifikovať aj pri vystupujúcom podloží v Javorí, Korčine a pod. Zaujímavý les tohto typu je aj pod vybiehajúcim bočným hrebeňom Zadnej Poľany pod Záhorskou skalou, ale aj ďalšie. Celkovo podľa podkladov z NLC a niektorých mapovaní, v okrese Detva pokrýva tento typ biotopu okolo 460 ha.

Značná časť hospodárením v lesoch úplne zanikla, ale naopak ťažké terénne podmienky boli pre hospodárenie nevýhodné a tak sa niekoľko aj pomerne hodnotných zvyškov v rámci bučín zachovalo – hlavne v oblasti Poľany – okolo Kalamárky, Koryto, ale aj inde a aj napr. na okraji okresu nad VN Málinec – lokalita Smolná, niekoľko enkláv aj pri Starej Hute, Vígľaši a Tisovníku. Pre genofondové plochy sme vybrali niekoľko plôch so zachovalými fragmentmi týchto lesov a takisto plochu po oboch stranách potoka Smolná (biocentrum).

Obr. č.7: Fragment súťinového lesa vo svahu severne od Horného Tisovníka – východná expozícia. Foto: POLÁK 2011.

Ls3.51 – Sucho a kyslomilné dubové lesy - časť A (*Genisto germanicae-Quercion*)

Tento typ lesa sa v okrese Detva vyskytoval len na južnom okraji v nižších polohách na malých plochách. Tieto územia boli zároveň pod silným antropickým tlakom a tak je prirodzené, že do dnešných čias sa zachoval len jeden malý lesík o výmere 3,5 ha na hranici katastra Podkriváň, ktorý prechádza aj do katastra obce Mýtna v okrese Lučenec. Les je ovplyvnený hlavne vnesením stanovištno nepôvodného smreka, ale nie vo vysokom zastúpení. Hodnotnejšie sú však enklávy pokračujúce v okrese Lučenec. Na túto lokalitu pri Bzovskom potoku, ktorá je navrhnutá na zaradenie medzi genofondové plochy, nadväzujú aj relatívne zachovalé lesy s kyslomilnými bukovými lesmi a dubovo-hrabovými lesmi karpatskými.

Ls3.3 – Dubové nátržníkové lesy (*Potentillo albae - Quercion*)

Pôvodne bolo týchto typov lesa v okrese Detva pravdepodobne viac, nakoľko je pre ne charakteristické, že obsadzujú prechodne zamokrené chladné kotlinové polohy. Tieto plochy sú zvyčajne veľmi vhodné pre poľnohospodárstvo a preto v týchto častiach zvyčajne nenájdeme už ani len lesnú vegetáciu. Z tohto dôvodu je možné identifikovať len plošne veľmi malé fragmenty týchto lesov s výrazne zmenenou štruktúrou. Za najhodnotnejší les tohto typu v okrese Detva je možné považovať plošne malý les nad osadou Želobudza, v súčasnosti už rozpracovaný 3 obnovnými pásmi. Druhové zloženie, hlavne bylinnej vrstvy plne nezodpovedá tomuto spoločenstvu a preto aj jeho zaradenie medzi tento typ biotopu nie je úplne jednoznačné. Celkovo, vrátane vyššie uvedeného lesa, sa v okrese Detva zachovalo len 12,6 ha týchto biotopov.

Ls3.1 – Teplomilné submediteránne dubové lesy (*Quercion pubescenti-petraea* p.p.)

V súčasnosti sa v podstate vyskytujú už len v masíve Rohov. Aj tu mohli byť niektoré časti podmienené bývalým pasením. Po opustení pasenia takéto plochy dlho zostávajú porastené spoločenstvami teplomilných krov. Niektoré plochy tohto biotopu aj mimo plošne malej rezervácie rovnomenného názvu sú však napriek tomu veľmi hodnotné.

Štruktúra a zloženie týchto lesov v okrese Detva je navyše značne ovplyvnená okolitými dubovo-hrabovými lesmi. Tento typ je v okrese Detva už na okraji svojho prirodzeného areálu a viaceré typické druhy spoločenstva sem až neprenikli. Všetky enklávy v južnej expozícii Rohov sú navrhnuté na zaradenie do genofondovej plochy. Ostatné malé enklávy v rámci dubovo-hrabových lesov karpatských je potrebné pri obhospodarovaní lesov zachovať, aktivitami, ktoré by zabráňovali neželateľnému rozširovaniu hraba obyčajného a teplomilných krovín do týchto plošne malých častí, z hľadiska hospodárskeho využitia bezcenných.

Na základe hodnotenia lesných biotopov v okrese Detva bolo do tohto typu biotopu zaradených približne 26 ha, čo predstavuje len 0,22 % výmery všetkých lesných typov biotopov v okrese Detva.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Obr.č.8: Okraj teplomilných submediteránnych lesov s prechodom k dubovo-hrabovým lesom karpatským – prírodná rezervácia Rohy. Foto: POLÁK 2011

Ls2.1 – Dubovo-hrabové lesy karpatské (*Carici pilosae-Carpinenion betuli*)

Vyskytujú sa v nižšie situovaných lesoch v prevažne s južnou expozíciou. Plošne významnejší výskyt týchto lesov v okrese Detva je v masíve Rohov, južne od Vígľaša – Malý Korčín a v katastri Horného a Dolného Tisovníka. Menšie fragmenty sú aj južne od obce Kriváň a pri Kalamárke v orografickom celku Poľana. Celkovo bolo identifikovaných 632 ha tohto typu biotopu. V okrese Detva je to druhý najrozšírenejší typ biotopu po bukovo-jedľových kvetnatých lesoch. Napriek tomu jeho podiel medzi lesnými biotopmi tvorí iba 5,4 %.

Plošne významnejšiu genofondovú plochu navrhujeme v oblasti Rohov. Ostatné zaujímavé a kvalitatívne hodnotné lesy tohto biotopu navrhujeme aj v niektorých ďalších genofondových plochách v komplexoch s inými typmi biotopov.

Ls1.4 a Ls1.3 – Horské jelšové lužné lesy a Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy (*Alnion incanae*)

Veľmi vzácne sa vyskytujú v brehových porastoch viacerých potokov a riekok, predovšetkým v horných tokoch. Zvyčajne však tieto typy biotopov nie sú vyvinuté, nakoľko typické lesné biotopy ako bukovo-jedľovo kvetnaté lesy, schádzajú až k potokom a v brehovej línii zvyčajne nie je priestor na vytvorenie lužného lesa prípotočných jelšín. Stredné toky sú zvyčajne už v poľnohospodárskej krajine lúk a pasienkov, kde boli pri potokoch odstránené práve prípotočné jelšiny, resp. došlo k úprave samotných tokov. Na niektorých miestach, kde zásahy do tokov neboli intenzívne sa po opustení pasienia a kosenia lúk postupne opäť vyvíjajú prípotočné jelšiny v súčasnosti ešte v sprievode biotopu krovinných vŕb – napr. pri potoku Madačka, alebo Bzovského potoku, ktoré sú však vedené ako mimolesná vegetácia. Niekoľko fragmentov prípotočných jelšín sa eviduje pri Slatine, Starohutskom potoku a potoku Kriváň. Celkovo tieto dva typy biotopov pokrývajú necelých 14 ha v rámci okresu Detva. Vzhľadom k tomu, že už sú to miesta horných tokov sú do značnej miery ovplyvnené okolitými lesmi a teda nejedná sa o typické prípotočné jelšiny.

V predmetnom území sa nachádzajú rozsiahle porasty vysokej a zapojenej vegetácie, ktoré podľa zákona nepatria k lesným pozemkom a sú zaradené k nelesnej drevinovej vegetácii. Tieto plochy často predstavujú ekologicky i krajinársky veľmi hodnotné časti územia. Sú tvorené priestorovo širokými a biologicky bohatými ekotónovými spoločenstvami, ktoré by pri konvenčnom lesnom hospodárení stratili svoje špecifické vlastnosti. V týchto porastoch sa vyskytuje rôzna zmes drevín ako smrek obyčajný (*Picea abies*), buk lesný (*Fagus sylvatica*), topoľ osikový (*Populus tremula*), breza previsnutá (*Betula pendula*), viaceré druhy rodu vŕba (*Salix* sp.), jelše (*Alnus* sp.), zriedkavejšie sa vyskytuje borovica (*Pinus* sp.) a výnimočne aj ďalšie druhy. V alúviach potokov sa môžu sekundárne vyvíjať aj hodnotné typy biotopov prípotočných lužných lesov jelší a vŕbových krovín, ako napríklad v údolí potoka Madačka.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Plochy NDV sú vymedzené v mape súčasnej krajinnej štruktúry (mapa 1). Vzhľadom na účel a mierku mapy boli medzi plochy NDV zaradené plochy drevinovej vegetácie na poľnohospodárskej pôde väčšie ako 1 ha.

Nelesné biotopy

Kapitola je spracovaná podľa Katalógu biotopov Slovenska (Stanová & Valachovič, 2002)

V riešenom území boli identifikované nasledujúce nelesné biotopy:

- Nížinné a podhorské kosné lúky - Lk1 (6510)
- Horské kosné lúky - Lk2 (6520)
- Mezofilné pasienky a spásané lúky - Lk3
- Bezkolencové lúky - Lk4 (6410)
- Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach - Lk5 (6430)
- Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí - Lk6
- Psiarkové aluviálne lúky - Lk7
- Vegetácia vysokých ostríc - Lk10b
- Trstinové spoločenstvá mokradí (*Phragmites*) - Lk11
- Subpanónske travinno-bylinné porasty - Tr2 (6240*)
- Teplomilné lemy - Tr6
- Mezofilné lemy - Tr7
- Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte - Tr8b (6230*)
- Horské vysokosteblové spoločenstvá na suchších a teplejších svahoch – Al8
- Pionierske spoločenstvá plytkých silikátových pôd - Pi4 (8230)
- Horské vodné toky a bylinné porasty pozdĺž ich brehov - Br2 (3220)
- Brehové porasty devätsilov - Br6 (6430)
- Sukcesné štádia s borievkou obyčajnou Kr3
- Trnkové a lieskové kroviny - Kr7
- Vrbové kroviny stojatých vôd - Kr8
- Vrbové kroviny na zaplavovaných brehoch riek - Kr9
- Prechodné rašeliniská a trasoviská - Ra3 (7140)
- Slatiny s vysokým obsahom báz - Ra6 (7230)
- Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou - Sk2 (8220)
- Nespevnené silikátové sutiny v kolínnom stupni - Sk5 (8150)
- Sekundárne sutinové a skalné biotopy - Sk7
- Porasty invázných neofytov - X8

Prirodzené nelesné biotopy

Prirodzené bezlesie sa v stredoeurópskej krajine pred príchodom človeka nachádzalo iba v značne obmedzenej miere. V prírodných podmienkach stredného Slovenska, kam patrí aj územie okresu Detva, pripadali do úvahy iba niektoré rašeliniská, vrbové kroviny, vodné plochy a skalné útvary. Zastúpené sú len v plošne nepatrnom rozsahu v oblasti Poľany, Ostrôžkov a Veporských vrchov.

Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou – Sk2 (8220)

Na silikátových skalných stenách rastú druhovo chudobné spoločenstvá. Prevládajú machové a lišajníkové synúzie, fytocenózy cievnatých rastlín sú doteraz málo preskúmané. Ide o stanovišťa ohrozených a veľmi vzácných rastlinných druhov. Medzi vzácne druhy patrí napríklad vudsia skalná (*Woodsia ilvensis*), rastúca na skalách južnej strany kaldery Poľany. Porasty sa vyskytujú aj na extrémne suchých andezitových skalách. Pre suché, výslnné skaly s južnou orientáciou je charakteristický výskyt niektorých stielkatých lišajníkov.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Druhovú zloženie: štiavička obyčajná (*Acetosella vulgaris*), slezinník severný (*Asplenium septentrionale*), slezinník červený (*A. trichomanes*), zvonček okrúhlostý (*Campanula rotundifolia*), žerušničník piesočný (*Cardaminopsis arenosa*), sladič obyčajný (*Polypodium vulgare*), vudsia skalná (*Woodsia ilvensis*) a iné.

Nespevnené silikátové sutiny v kolínnom stupni – Sk5 (8150)

Pionierske porasty osídľujúce prirodzené alebo prírode blízke silikátové sutiny v kolínnom a (sub-) montánnom stupni. Na výslunných stanovištiach sa tvoria štruktúrne jednoduché spoločenstvá, zložené najmä zo sukulentných rastlín a terofytov, ktoré v suchom letnom počasí často odumierajú. Na severných svahoch a na tienistých stanovištiach sa na vlhších sutinách uplatňujú aj papraďorasty a vysokú pokryvnosť dosahujú machorasty a lišajníky, najmä rody dutohlávka (*Cladonia* sp.), diskovka (*Parmelia* sp.) a pupkovka (*Umbilicaria* sp.). Podobné porasty sa tvoria aj na sekundárnych stanovištiach najmä na násypoch alebo výsypkách po banskej činnosti.

Druhovú zloženie: štiavička obyčajná (*Acetosella vulgaris*), klinček kartuziánsky (*Dianthus carthusianorum*), kyprina úzkolistá (*Chamerion angustifolium*), rozchodníkovec najväčší (*Hylotelephium maximum*), deväťsil biely (*Petasites albus*), rozchodník prudký (*Sedum acre*), silenka obyčajná (*Silene vulgaris*), smolníčka obyčajná (*Steris viscaria*), podbeľ liečivý (*Tussilago farfara*).

Horské vodné toky a bylinné porasty pozdĺž ich brehov – Br2 (3220)

Trávnaté, prípadne vysokobylinné dvoj- až trojvrstvové spoločenstvá, druhovo chudobné v dôsledku dominance druhov smlz patrstový (*Calamagrostis pseudophragmites*) a chraстnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*). Ich stanovištom sú poriečne náplavy podmäčané a podomieľané prúdiacou vodou, kde sa strieda litorálna a terestrická ekofáza. Náplavy sú vzhľadom na rýchlejšie prúdenie hrubozrnnejšie, štrkovité až kamenité.

Jemnozemia sa akumuluje len medzi kameňmi alebo vytvára na povrchu súvislú vrstvu a tvorí nános v hrúbke niekoľko centimetrov. Porasty tvoria na brehoch tokov charakteristické lemy rôznej dĺžky a šírky. Porasty spoločenstiev sú smerom do koryta riek veľmi často v kontakte so spoločenstvami zväzu *Potentillion anserinae*, prípadne s porastmi vrb Kr9.

Druhovú zloženie: psinček obrovský (*Agrostis gigantea*), smlz patrstový (*Calamagrostis pseudophragmites*), reznáčka laločnatá (*Dactylis glomerata*), vrbovka ružová (*Epilobium roseum*), lipkavec obyčajný (*Galium aparine*), steblovka splývavá (*Glyceria fluitans*), druhý rodu mäta (*Mentha* sp.), nezábudka močiarna (*Myosotis scorpioides*), mäkkulka vodná (*Myosoton aquaticum*), deväťsil lekárske (*Petasites hybridus*), lipnica pospolitá (*Poa trivialis*), chraстnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*), iskerník plazivý (*Ranunculus repens*), roripa lesná (*Rorippa sylvestris*), druhy z rodu štiavec (*Rumex* sp.), druhy z rodu vrb (*Salix* sp.)

Vrbové kroviny stojatých vôd – Kr8

Kr8 - biotop národného významu. Predstavuje uzavreté porasty krovitých vrb, charakteristické bochníkovitým tvarom a sivou monotónnou farbou s dominanciou vrby popolavej a ušatej (*Salix cinerea*, *S. aurita*), dorastajúce do výšky 2 – 5 (7) m. V bylinnom poschodí, ak v porastoch nestagnuje voda, sa vyskytujú hygrofilné až mezické druhy. Druhovú zloženie je závislé od vlhkostných, pôdných a hypsometrických pomerov. Vznikajú rôzne typy týchto krovín s odlišným podrastom, napr. s druhmi rašeliníkov (*Sphagnum* sp.), papradník močiarny (*Thelypteris palustris*), ostružina ožinový (*Rubus caesius*), vodnianska žabia (*Hydrocharis morsus-ranae*), ale aj vysokými ostricami (*Carex* sp.) a pod. Významným ekologickým faktorom je stagnujúca voda, vo vyšších nadmorských výškach miestami mierne tečúca voda. V terénnych zníženinách na aluviálnych lúkach a podmäčaných poliach sa vyskytujú rôznoveké skupiny až kolónie týchto košato rozložených vrbových krovín.

Druhovú zloženie: Z drevín dominujú vrby (*Salix* sp.), z ďalších drevín sú ojedinele prítomné krušina jelšová (*Frangula alnus*), čremcha obyčajná (*Padus avium*). Bylinnú vrstvu tvoria vlhkomilné a nitrofilné druhy ako záružlie moiarne (*Caltha palustris*), ostrica štíhla (*Carex acuta*), praslička močiarna (*Equisetum palustre*), túžonník brestový (*Filipendula ulmaria*), čerkáč obyčajný (*Lysimachia vulgaris*), lipnica močiarna (*Poa palustris*), ostružina ožinová (*Rubus caesius*), prhlava dvojdomá (*Urtica dioica*). V nižších polohách floristické zloženie bylín dotvárajú pivoja plotná (*Calystegia sepium*), kosatec žltý (*Iris pseudacorus*), chraстnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*), v horských polohách valeriána dvojdomá (*Valeriana dioica*), kuklík potočný (*Geum rivale*), škarda močiarna (*Crepis paludosa*).

Vrbové kroviny na zaplavovaných brehoch riek – Kr 9

Kr9 - biotop národného významu. Predstavuje uzavreté, alebo rozvoľnené krovinaté porasty, často bochníkovitého tvaru, žltozelenej alebo sviežozelenej farby s dominanciou vrb (*Salix* sp.). Lemujú brehy menších i väčších vodných tokov a ich ramien, ojedinele brehy vodných nádrží a rybníkov. Vrby dorastajú do výšky 2 – 5 (8) m a dopĺňajú ich niektoré liany a lianely. Porasty sú svetlomilné, pri silnejšom zatienení poschodia stromov tieto zložky ustupujú. Bylinné poschodie je v uzavretých porastoch slabo vyvinuté, v rozvoľnenejších je floristicky bohatšie, zložené najmä z vlhkomilných a nitrofilných druhov. Často na biotopy prenikajú druhy splavené z okolitých lesných a lúčnych porastov. Nachádzajú sa na mladých riečnych naplaveninách tvorených kameňmi, štrkom, štrkopieskom a pieskom. Sú dobre podmáčané a pravidelne ovplyvňované prúdiacou a povrchovou vodou, v jarných mesiacoch záplavovou vodou. Hydopedologické pomery stanovišť závisia od rytmu vodnej hladiny riek, kvalitatívneho zloženia a intenzity ukladania naplavenín.

Druhovú zloženie: Z drevín sú prítomné jelša lepkavá (*Alnus glutinosa*), baza čierna (*Sambucus nigra*), vrba purpurová, trojtyčinková, košíkarska krehká (*Salix purpurea*, *S. triandra*, *S. viminalis*, *S. fragilis*), brest väzový (*Ulmus laevis*), z bylín kozonoha hostcová (*Aegopodium podagraria*), angelika lesná (*Angelica sylvestris*), povoja plotná (*Calystegia sepium*), pálčivka žilkatá (*Cnidium dubium*), ježatec laločnatý (*Echinocystis lobata*), pýr plazivý (*Elytrigia repens*), lipkavec obyčajný (*Galium aparine*), zádušník brečtanový (*Glechoma hederacea*), chmeľ obyčajný (*Humulus lupulus*), kosatec žltý a sibírsky (*Iris pseudacorus*, *I. sibirica*), srdcovec jablčnikovitý (*Chaiturus marrubiastrum*), čerkáč obyčajný (*Lysimachia vulgaris*), nezábudka močiarna (*Myosotis scorpioides*), mäkkulka vodná (*Myosoton aquaticum*), charastnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*), lipnica pospolitá (*Poa trivialis*), ostružina ožinová (*Rubus caesius*), šišak gracovitý (*Scutellaria hastifolia*), ľuľok sladkohorký (*Solanum dulcamara*), kostihoj lekársky (*Symphytum officinale*), pľhava dvojdomá (*Urtica dioica*) a ďalšie, najmä hygrofilné a subhygrofilné druhy.

Prechodné rašeliniská a trasoviská – Ra3 (7140)

Ra3a – prechodné rašeliniská vytvárajúce prechod medzi slatinami a vrchoviskami, ale patria sem aj slatiny chudobné na živiny. Sú to nízke ostricovo-machové rašelinové spoločenstvá zásobované vodou chudobnou na bázy, s hladinou podzemnej vody na povrchu, alebo blízko povrchu. Nachádzajú sa najmä na chudobných alebo stredne bohatých geologických podkladoch. Ekologicky sú pre ne charakteristické mezotrofné až neutrálne, niekedy až slabo kyslé podmienky, ale môžu sa vyskytovať aj v komplexe minerálne bohatých pramenísk alebo naopak na prameniskách s oligotrofnou vodou.

Druhovú zloženie: psinček psi (*Agrostis canina*), ostrica sivastá (*Carex canescens*), ostrica ježatá (*C. echinata*), ostrica čierna (*C. nigra*), vrbovka močiarna (*Epilobium palustre*), páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*), iskerník plamenný (*Ranunculus flammula*), fialka močiarna (*Viola palustris*).

Slatiny s vysokým obsahom báz – Ra6 (7230)

Heliofilné spoločenstvá kalcitrofných rašelinísk a slatinných lúk extrémne bohatých na minerálne živiny. Vyskytujú sa najčastejšie na svahových a podsvahových prameniskách, ale aj na okrajoch zazemňovaných vodných nádrží a na nivách. Reakcia stanovišťa je slabo bázická až neutrálna, pri prameniskových typoch môže byť i silne bázická.

Sú to druhovo bohaté spoločenstvá s dominanciou nízkych ostríc a machorastov, s výskytom mnohých vzácných a ohrozených druhov. Fyziognómiu porastov určuje trsnatá ostrica Davallova (*Carex davalliana*) a páperníky rodu *Eriophorum*. Častý je výskyt orchideí rodu *Dactylorhiza*. Z machorastov dominujú hnedé machy čeľade *Amblystegiaceae*. Zväz *Sphagno warnstorffiani-Tomenthypnion* sú ostricovo-machové, rašelinotvorné, sukcesne pokročilejšie spoločenstvá s kalcitolerantnými rašelinníkmi na vápenatých horninách. Viasu sa na stanovištia s vysokým obsahom minerálov pri súčasnej neutrálnej až mierne kyslej reakcii prostredia, ktorá je spôsobená mocnejšou vrstvou rašelinového horizontu. Vzhľadom na spoločný výskyt slatinných druhov zväzu *Caricion davallianae*, rašelinníkov a plytko koreniacich acidofytov sú druhovo veľmi bohaté.

Pionierske spoločenstvá plytkých silikátových pôd – Pi4 (8230)

Pionierske, travinno-bylinné spoločenstvá s prevahou drobných sukulentných rastlín, jarných a jesenných terofytov a nízkych tráv. Významným fyziognomickým znakom je bohaté poschodie machorastov a naopak riedky porast cievnatých rastlín. Stanovišťom sú skalky a skalnaté svahy s extrémne plytkými, vysychavými

silikátovými pôdami typu protoranker. Ideálne podmienky na vývoj má spoločenstvo na ťažko prístupných bralách a plochých skalných terasách, kam sa nemôžu dostať bylinožravce, najmä muflóny. Stanovišťa často slúžia dravým vtákom ako odpočinkové miesta. Druhovú zloženie: štiavička tenkolistá (*Acetosella tenuifolia*), cesnak sivkasty horský (*Allium senescens* subsp. *montanum*), pochybok dlhostopkatý (*Androsace elongata*), arábkovka Thalova (*Arabidopsis thaliana*), piesočnica dúškolistová (*Arenaria serpyllifolia*), rožec krátkolupienkový (*Cerastium brachypetalum*), križavka piemontská (*Cruciata pedemontana*), jarmilka jamá (*Erophila verna*), krivec český (*Gagea bohemica*), lipkavec najtenší (*Galium tenuissimum*), prietržník holý (*Herniaria glabra*), skalničník guľkovitý (*Jovibarba globifera*), kurička kľbkatá (*Minuartia glomerata*), nezábudka kopcová a drobnokvetá (*Myosotis ramosissima*, *M. stricta*), lipnica cibul'katá (*Poa bulbosa*), nátržník strieborný (*Potentilla argentea*), rozchodník prudký, biely, ročný, šesťradový (*Sedum acre*, *S. album*, *S. annuum*, *S. sexangulare*), sklerant ročný, trváci, mnohoplodý (*Scleranthus annuus*, *S. perennis*, *S. polycarpus*), skalnica Wettsteinova veľkolistá (*Sempervivum wettsteinii* subsp. *heterophyllum*), druhy rodu veronika, napr. Dillenova, kričková, jamá (*Veronica dillenii*, *V. fruticans*, *V. verna*), mrkva stoklasová (*Vulpia bromoides*), z machorastov najmä rohohub purpurový (*Ceratodon purpureus*), ploník stenčený a chlpkatý (*Polytrichum formosum* a *P. piliferum*), a trhanček sivastý (*Racomitrium canescens*).

Sekundárne nelesné biotopy

Nížinné a podhorské kosné lúky – Lk1 (6510)

Lk1 sú hnojené jedno- až dvojkosné lúky s prevahou vysokosteblových, krmovinársky hodnotných tráv ovsík obyčajný (*Arrhenatherum elatius*), psiarka lúčna (*Alopecurus pratensis*), trojštet žltkastý (*Trisetum flavescens*), tomka voňavá (*Anthoxanthum odoratum*), kostrava červená (*Festuca rubra*) a bylín. Ekologické spektrum ich výskytu je pomerne široké – vyskytujú sa od vlhkých stanovišť až po suchšie v teplejších oblastiach, s čím je úzko prepojená ich pomerne veľká variabilita. Ich zloženie sa mení podľa ekologickej charakteristiky stanovišťa a spôsobu obhospodarovania. Sú druhovo bohaté. Vyskytujú sa v alúviách riek, na svahoch, násypoch, na miestach bývalých polí, na zatrávených úhoroch a v ovocných sadoch – na slabo kyslých, stredne hlbokých až hlbokých, mierne vlhkých až mierne suchých pôdach s dobrou zásobou živín. Machové poschodie je slabo vyvinuté.

Druhovú zloženie: rebríček obyčajný (*Achillea millefolium*), psinček tenučký (*Agrostis capillaris*), ovsík obyčajný (*Arrhenatherum elatius*), ovsica páperistá (*Avenula pubescens*), stoklas mäkký (*Bromus hordeaceus*), zvonček konársky (*Campanula patula*), rasca lúčna (*Carum carvi*), rožec obyčajný (*Cerastium holosteoides*), škarda dvojročná (*Crepis biennis*), reznáčka laločnatá (*Dactylis glomerata*), vstavačovec bazový (*Dactylorhiza sambucina*), kostrava červená (*Festuca rubra*), lipkavec mäkký (*Galium mollugo*), pakost lúčny (*Geranium pratense*), boľševník borščový (*Heracleum sphondylium*), nevädzovec lúčny (*Jacea pratensis*), nevädzovec vyvýšený (*J. pseudophrygia*), chrastavec roľný (*Knautia arvensis*), púpavec srstnatý (*Leontodon hispidus*), ľadenec rožkatý (*Lotus corniculatus*), vstavač obyčajný (*Orchis morio*), vsyavač mužský poznačený (*O. mascula* subsp. *signifera*), paštrnák siaty (*Pastinaca sativa*), timotejka lúčna (*Phleum pratense*), bedrovník väčší (*Pimpinella major*), skorocel kopijovitý (*Plantago lanceolata*), lipnica lúčna (*Poa pratensis*), iskerník prudký (*Ranunculus acris*), štrkáč menší (*Rhinanthus minor*), lomikameň zrnitý (*Saxifraga granulata*), silenka obyčajná (*Silene vulgaris*), kozobrada východná (*Tragopogon orientalis*), ďatelina pochybná (*Trifolium dubium*), ďatelina lúčna (*T. pratense*), trojštet žltkastý (*Trisetum flavescens*), veronika obyčajná (*Veronica chamaedrys*). Na vlhkejšie stanovišťa prenikajú psiarka lúčna (*Alopecurus pratensis*), jesienka obyčajná (*Colchicum autumnale*), kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), medúnok vlnatý (*Holcus lanatus*), kukučka lúčna (*Lychnis flos-cuculi*), nátržník biely (*Potentilla alba*), iskerník plazivý (*Ranunculus repens*), krvavec lekársky (*Sanguisorba officinalis*). Suchšie a teplejšie stanovišťa indikujú zvonček kľbkatý (*Campanula glomerata*), mrkva obyčajná (*Daucus carota*), kostrava žliabkatá (*Festuca rupicola*), prvosenka jamá (*Primula veris*), iskerník hluznatý (*Ranunculus bulbosus*), šalvia lúčna (*Salvia pratensis*), krvavec menší (*Sanguisorba minor*).

Horské kosné lúky – Lk2 (6520)

Lk2 sú často hnojené jedno- až dvojkosné hospodárske lúky v horských oblastiach s prevahou stredne vysokých tráv a širokolístých bylín. Vyskytujú sa na miestach s dlhotrvajúcou snehovou pokrývkou a s vysokými zrážkami

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

v lete – časté sú na chladných severných svahoch. Pôdy sú pomerne dobre zásobené živinami, stredne zásobené bázami, mierne kyslé až kyslé, môžu byť aj plytkejšie a kamenisté.

Druhovú zloženie: štiav alpínsky (*Acetosa arifolia*), alchemilka (*Alchemilla* sp.), tomka voňavá (*Anthoxanthum odoratum*), zvonček kľbkatý (*Campanula glomerata*), žerušničník Hallerov (*Cardaminopsis halleri*), krkoška chlpatá (*Chaerophyllum hirsutum*), škarda mäkká (*Crepis mollis*), šafran spišský (*Crocus discolor*), reznáčka laločnatá slovenská (*Dactylis glomerata* subsp. *slovenica*), metlica trsnatá (*Deschampsia cespitosa*), pakost hnedočervený (*Geranium phaeum*), pakost lesný (*G. sylvaticum*), nevädzovec vyvýšený (*Jacea pseudophrygia*), kukučka lúčna (*Lychnis flos-cuculi*), zerva klasnatá (*Phyteuma spicatum*), lipnica Chaixova (*Poa chaixii*), prvosienka vyššia (*Primula elatior*), silenka červená (*Silene dioica*), soldanelka uhorská (*Soldanella hungarica*), peniažtek modrastý tatranský (*Thlaspi caeruleum* subsp. *tatrense*), ďatelina gaštanovohnedá (*Trifolium spadiceum*), trojčet žltkastý pravý (*Trisetum flavescens* subsp. *flavescens*), žltohlav najvyšší (*Trollius altissimus*).

Mezofilné pasienky a spásané lúky – Lk3 – biotop národného významu

Lk3a – svieže krátkosteblové, intenzívne spásané pasienky na hlbších, vodou a živinami dobre zásobených pôdach – tzv. „mätonohové pasienky“. Rozšírené sú po stredný horský stupeň na rovinatých až mierne sklonených miestach v alúviách potokov a riek, v blízkosti napájadí, na miestach oddychu zvierat a v niektorých rekultivovaných, intenzívne využívaných oplôtkoch (oplotené pasienky). Svojim druhovým zložením sa im podobajú pravidelne košarované porasty v chladnejších horských oblastiach.

Druhovú zloženie: psinček tenučký (*Agrostis capillaris*), sedmokráska obyčajná (*Bellis perennis*), ostrica srstnatá (*Carex hirta*), hrebienka obyčajná (*Cynosurus cristatus*), kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), kostarava červená (*F. rubra*), mätonoh trváci (*Lolium perenne*), timotejka lúčna (*Phleum pratense*), skorocel väčší (*Plantago major*), lipnica ročná (*Poa annua*), lipnica lúčna (*P. pratensis*), lipnica pospolitá (*P. trivialis*), nátržník husí (*Potentilla anserina*), nátržník plazivý (*P. reptans*), púpava (*Taraxacum* sp.), ďatelina plazivá (*Trifolium repens*).

Lk3b – extenzívne až polointenzívne, nízkosteblové, kvetnaté až monotónne (intenzívne spásané a hnojené stanovištia) pasienky a nehnojené, po kosbe spásané jednokosné lúky. Rozšírené sú v pahorkatinovom až horskom stupni na rôznych geologických substrátoch, na nezamokrených, plytkých až stredne hlbokých pôdach s nižším obsahom živín. Pôdna reakcia je slabo kyslá až kyslá.

Druhovú zloženie: psinček tenučký (*Agrostis capillaris*), alchemilka (*Alchemilla* sp.), tomka voňavá (*Anthoxanthum odoratum*), kraslica prostredná (*Briza media*), zvonček konárstý (*Campanula patula*), ostrica klinčeková (*Carex caryophylla*), ostrica bledá (*C. pallescens*), krasovlas bezbyľový (*Carlina acaulis*), križavka jarná (*Cruciata glabra*), vstavačovec bazový (*Dactylorhiza sambucina*), očianka Rostkovova (*Euphrasia rostkoviana*), kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), kostrava červená (*F. rubra*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), ľubovník škvrnitý (*Hypericum maculatum*), púpavec srstnatý (*Leontodon hispidus*), ľan prečisťujúci (*Linum catharticum*), chlpaňa poľná (*Luzula campestris*), vstavač obyčajný (*Orchis morio*), chlpánik Bauhinov (*Pilosella bauhinii*), chlpánik obyčajný (*P. officinarum*), bedrovník lomikmeňový (*Pimpinella saxifraga*), horčinka obyčajná (*Polygala vulgaris*), prvosienka vyššia (*Primula elatior*), iskemník mnohokvetý (*Ranunculus polyanthemus*), mliečnik chvojkový (*Tithymalus cyparissias*), fialka psia (*Viola canina*), fialka srstnatá (*V. hirta*). Na teplejších miestach prístupujú veľhoj lekársky (*Anthyllis vulneraria*), kostrava žliabkatá (*Festuca rupicola*), čiernohlávk zastrihovaný (*Prunella laciniata*). Na kyslejších psica tuhá (*Nardus stricta*), nátržník vzpriamený (*Potentilla erecta*).

Bezkolencové lúky – Lk4 (6410)

Lk4 sú druhovo pestré, stredne vysoké travinno-bylinné porasty. Ich vegetačný vývoj je oproti mezofilným lúkam oneskorený. Spoločenstvá sa vyskytujú na minerálnych a slatinných pôdach, od kyslých až po bázické substráty, s výrazným kolísaním hladiny podzemnej vody počas roka, bez povrchových záplav, s prechodným vysychaním počas leta. Hlavným predpokladom ich existencie je absencia hnojenia, neskorá kosba raz ročne a špecifický režim s poklesom hladiny podzemnej vody v neskorom lete pod 50 cm. Podzemná voda sa po väčšiu časť roka nachádza blízko povrchu pôdy. Výrazný vplyv na sukcesiu má okrem zmien vodného režimu predovšetkým obhospodarovanie, najmä kosenie. Kvetnaté bezkolencové lúky rastú najmä na kontakte so slatinnými spoločenstvami Ra6. Porasty sú dlho sivozelené, spestrené na jar kvitnúcimi vstavačovitými, hlavne rodu vstavačovec (*Dactylorhiza*). Neskôr kvitne kosatec sibírsky (*Iris sibirica*). Plný kvetnatý aspekt dosahujú až v neskorom lete a v jeseni, keď kvitne väčšina druhov vrátane bezkolence belasého (*Molinia caerulea*). Z tráv sú

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

okrem okrem neho zastúpené aj druhy metlica trsnatá (*Deschampsia cespitosa*), kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), traslica prostredná (*Briza media*), reznáčka laločnatá (*Dactylis glomerata*). Vyskytujú sa aj druhy vlhkých lúk a slatin.

Druhovú zloženie: rebriček bertramový (*Achillea ptarmica*), betonika lekárska (*Betonica officinalis*), kraslica prostredná (*Briza media*), ostrica prosová (*Carex panicea*), ostrica plstnatá (*C. tomentosa*), pichliač sivý (*Cirsium canum*), pichliač močiarny (*C. palustre*), reznáčka laločnatá (*Dactylis glomerata*), metlica trsnatá (*Deschampsia caespitosa*), páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*), páperník širokolistý (*E. latifolium*), kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), kostrava červená (*F. rubra*), lipkavec sevený (*Galium boreale*), horec plúčny (*Gentiana pneumonanthe*), oman vrboľistý (*Inula salicina*), kosatec sibírsky (*Iris sibirica*), kukučka lúčna (*Lychnis flos-cuculi*), čerkáč obyčajný (*Lysimachia vulgaris*), vrbica vrboľistá (*Lythrum salicaria*), bezkolenec belasý (*Molinia caerulea*), hadivka obyčajná (*Ophioglossum vulgatum*), nátržník biely (*Potentilla alba*), nátržník vzpriamený (*P. erecta*), vrba rozmarinolistá (*Salix rosmarinifolia*), krvavec lekársky (*Sanguisorba officinalis*), hadomor nízky (*Scorzonera humilis*), čertkus lúčny (*Succisa pratensis*), valeriána dvojdomá (*Valeriana dioica*).

Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach – Lk5 (6430)

Lk5 sú kvetnaté vysokobylinné lúky s prevahou širokolistých bylín na celoročne vlhkých až mokrých stanovištiach v alúviách vodných tokov, v terénnych depresiách a na svahových prameniskách. V jarných mesiacoch môžu byť krátkodobu zaplavené. Vodný režim a živnosť pôd rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú mohutný vzrast a vysoký zápoj porastov. Porasty majú často mozaikový charakter a ich druhové zloženie je veľmi variabilné. Výrazné aspektotvorné druhy najmä v čase kvitnutia sú túžobník brestový pravý (*Filipendula ulmaria* subsp. *ulmaria*), pakost močiarny (*Geranium palustre*) a čerkáč obyčajný (*Lysimachia vulgaris*). Porasty sú len občas alebo nepravidelne kosené. Môžu sa vyvinúť z pravidelne kosených lúčnych spoločenstiev podzväzu *Calthenion* (jednotka Lk7) po ukončení pravidelného obhospodarovania. Ak nie sú kosené dlhší čas, prenikajú do nich vrby, topole alebo jelše, ktoré naznačujú smer ďalšej sukcesie. Všetky tri typy v teréne často susedia a vytvárajú vegetačné komplexy.

Druhovú zloženie: psiarka lúčna (*Alopecurus pratensis*), kozonoha hostcová (*Aegopodium podagraria*), angelika lesná (*Angelica sylvestris*), záružlie močiarné (*Caltha palustris*), bodliak lopúchovitý (*Carduus personata*), pichliač zelinový (*Cirsium oleraceum*), škarda močiarna (*Crepis paludosa*), krkoška chlpatá (*Chaerophyllum hirsutum*), vrbovka chlpatá (*Epilobium hirsutum*), túžobník brestový pravý (*Filipendula ulmaria* subsp. *ulmaria*), pakost močiarny (*Geranium palustre*), kosatec sibírsky (*Iris sibirica*), čerkáč obyčajný (*Lysimachia vulgaris*), vrbica vrboľistá (*Lythrum salicaria*), mäta dlholistá (*Mentha longifolia*), veronikovec dlholistý (*Pseudolysimachion longifolium*).

Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí – Lk6 – biotop národného významu

Lk6 –v minulosti pravidelne kosené, v súčasnosti málo využívané jedno- až dvojkosné vlhké lúky na podmáčaných alúviách vodných tokov, v okolí svahových a podsvahových pramenísk a v litorálnej zóne vodných nádrží za pásom ostricových porastov. Porasty majú veľmi premenlivé druhové zloženie, ktoré závisí od stanovištných podmienok (vodný režim pôdy, obsah báz, a ílovitých častí), klímy a spôsobu obhospodarovania. Väčšinou sú vysoké až stredne vysoké, bujné, druhovo pestré alebo v nich prevláda len jeden druh. Optimum rozšírenia majú v horských a podhorských oblastiach, kde sa veľmi často vyskytujú v mozaike s inými typmi vlhkých lúk, prípadne zaberajú menšie plochy v terénnych zníženinách mezofilných stanovišť. Pre ich stanovišťa je typická trvalo zvýšená hladina podzemnej vody. K presýchaniu pôdneho povrchu dochádza len krátkodobu v lete alebo zriedkavo. Pôdy sú minerálneho, alebo slatinného charakteru, väčšinou bývajú oglejené.

Druhovú zloženie: psiarka lúčna (*Alopecurus pratensis*), angelika lesná (*Angelica sylvestris*), záružlie močiarné (*Caltha palustris*), ostrica trsnatá (*Carex caespitosa*), ostrica čierna (*C. nigra*), ostrica prosová (*C. panicea*), pichliač sivý (*Cirsium canum*), pichliač zelinový (*C. oleraceum*), pichliač močiarny (*C. palustre*), pichliač potočný (*C. rivulare*), škarda močiarna (*Crepis paludosa*), vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), metlica trsnatá (*Deschampsia caespitosa*), praslička močiarna (*Equisetum palustre*), kostrava červená (*Festuca rubra*), túžobník brestový (*Filipendula ulmaria*), pakost močiarny (*Geranium palustre*), kuklík potočný (*Geum rivale*), medúnok vlnatý (*Holcus lanatus*), krkoška chlpatá (*Chaerophyllum hirsutum*), sitina kľbkatá (*Juncus conglomeratus*), sitina niťolistá (*J. filiformis*), čerkáč obyčajný (*Lysimachia vulgaris*), vrbica vrboľistá (*Lythrum salicaria*), nezábudka močiarna (*Myosotis scorpioides*), lipnica pospolitá (*Poa trivialis*), iskerník plazivý (*Ranunculus repens*), škripina

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

lesná (*Scirpus sylvaticus*), popolavec kučeravý (*Tephrosia crispa*), žltohlav najvyšší (*Troilus altissimus*), valeriána lekárska (*Valeriana officinalis*). Na vysychavých stanovištiach aj hadomor nízky (*Scorzonera humilis*), kosienka farbiarska (*Serratula tinctoria*) a čertkus lúčny (*Succisa pratensis*).

Psiarkové aluviálne lúky – Lk7 – biotop národného významu

Biotop Lk7 predstavuje dvoj- až trojkosné striedavo vlhké lúky v krátkodobo zaplavovaných alúviách menších riek a potokov a v podmáčaných terénnych depresiách nížin až podhorského stupňa. Porasty sú bujné, druhovo pomerne chudobné, charakteristické spoločným výskytom vlhkomilných a suchomilných druhov. Veľmi citlivo reagujú na zmeny vodného režimu pôdy, čo sa prejavuje vo veľkej premenlivosti druhového zloženia v rámci jedného stanovišťa, ako aj v rámci jednotlivých rokov. Vďaka prirodzenému hnojeniu záplavovými vodami prevládajú v porastoch vysoké trávy, väčšinou psiarka lúčna (*Alopecurus pratensis*) a na suchších stanovištiach kostrava lúčna (*Festuca pratensis*). Pôdy sú hlinité až ilovité, zriedkavejšie piesčito-hlinité, často uľahnuté, oglejené, niekedy slabo zasolené. Typická je zvýšená hladina podzemnej vody hlavne v jarnom období, v letnom pôdy na povrchu zvyčajne presychajú.

Druhovú zloženie: štiav lúčny (*Acetosa pratensis*), psinček poplázový (*Agrostis stolonifera*), psiarka lúčna (*Alopecurus pratensis*), žerušnica lúčna (*Cardamine pratensis*), metlica trsnatá (*Deschampsia caespitosa*), pýr plazivý (*Elytrigia repens*), kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), kostrava červená (*F. rubra*), korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*), zádušník brečtanovitý (*Glechoma hederacea*), hrachor lúčny (*Lathyrus pratensis*), kukučka lúčna (*Lychnis flos-cuculi*), čerkáč paniažtekový (*Lysimachia nummularia*), lipnica lúčna (*Poa pratensis*), lipnica pospolitá (*P. trivialis*), nátržník plazivý (*Potentilla reptans*), iskerník prudký (*Ranunculus acris*), iskerník plazivý (*R. repens*), štiavec tupolistý (*Rumex obtusifolius*), kostihoj lekársky (*Symphytum officinale*), púpava (*Taraxacum* sp.), ďatelina hybridná (*Trifolium hybridum*). Na vlhkejších stanovištiach sa ešte vyskytujú ostrica lišacia (*Carex vulpina*), kosatec žltý (*Iris pseudacorus*), chlastnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*) a na suchších mrkva obyčajná (*Daucus carota*), kostrava žliabkatá (*Festuca rupicola*) a túžobník obyčajný (*Filipendula vulgaris*).

Vegetácia vysokých ostríc – Lk10 – biotop národného významu

Podjednotku Lk10b tvoria mierne rozvoľnené až zapojené porasty vysokých ostríc a bylín, ako ostrica štiha (*Carex acuta*), ostrica pluzgierkatá (*C. vesicaria*), ostrica lišcia (*C. vulpina* agg.), chlastnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*). Vzhľad porastov dopĺňajú viaceré močiarne a vlhkomilné lúčne druhy. Priebeh vodného režimu počas roka je veľmi rozkolísaný. Pôdy sú humózne, eutrofné, mierne kyslé až neutrálne. Prevládajúcim pôdnym typom sú gleje.

Druhovú zloženie: psiarka lúčna (*Alopecurus pratensis*), záružlie močiarne (*Caltha palustris*), žerušnica lúčna (*Cardamine pratensis* agg.), ostrica štiha (*Carex acuta*), ostrica ostrá (*C. acutiformis*), ostrica srstnatá (*C. hirta*), ostrica pluzgierkatá (*C. vesicaria*), ostrica lišcia (*C. vulpina* agg.), bahnička močiarna (*Eleocharis palustris* agg.), lipkavec močiarny (*Galium palustre*), kosatec žltý (*Iris pseudacorus*), karbinec európsky (*Lycopus europaeus*), kukučka lúčna (*Lychnis flos-cuculi*), čerkáč peniažtekový (*Lysimachia nummularia*), čerkáč obyčajný (*L. vulgaris*), vrbica vrboľistá (*Lythrum salicaria*), lipnica pospolitá (*Poa trivialis*), lipnica močiarna (*P. palustris*), chlastnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*), iskerník plazivý (*Ranunculus repens*), štiavec kučeravý (*Rumex crispus*), kostihoj lekársky (*Symphytum officinale*).

Trstinové spoločenstvá mokradi – Lk11 (*Phragmites*)

Veľkoplošné porasty vysokých trstín formované predovšetkým dominantnými druhmi. Optimálne podmienky majú v eutrofných až mezotrofných mokradiach (zazemnené riečne ramená, terénne zníženia) a na brehoch vodných nádrží a pomaly tečúcich tokov. Zonácia homogénnych porastov na stanovištiach reflektuje predovšetkým dĺžku a výšku záplav. Patria medzi najvyššie bylinné formácie. Produkujú veľké množstvo biomasy, čím významnou mierou prispievajú k postupnému zazemňovaniu biotopu. Jednotka tvorí dôležitý biotop pre faunu, najmä pre vodné vtáky a obojživelníky.

Druhovú zloženie: puškovec obyčajný (*Acorus calamus*), praslička riečna (*Equisetum fluvatile*), steblovka vodná (*Glyceria maxima*), kosatec žltý (*Iris pseudacorus*), vrbica vrboľistá (*Lythrum salicaria*), chlastnica trstovníkovitá (*Phragmites australis*), iskerník veľký (*Ranunculus lingua*), štiavec konský (*Rumex hydrolapathum*), starček barinný (*Senecio paludosus*), škripec jazerný (*Schoenoplectus lacustris*), ježohlav vzpriamený (*Sparganium*

erectum), mliečnik močiarny (*Tithymalus palustris*), pálka úzkolistá, širokolistá a Laxmanova (*Typha angustifolia*, *T. latifolia*, *T. laxmannii*).

Sukcesné štádiá s borievkou obyčajnou – Kr3

Kr3 sú mezofilné borievkové porasty na silikátoch – hustejšie porasty vytvára borievka aj na presýchavých typoch pasienkov asociácie *Anthoxantho-Agrostietum tenuis* na silikátovom podloží. V podhorských a horských oblastiach sa úspešne šíri do nízkych psicových porastov zo zväzov *Violion caninae* a *Nardo-Agrostion tenuis* alebo vytvára porasty v rámci ich kričkovitých sukcesných štádií (zväzy *Genistion*, *Vaccinion*). V podraze prevládajú podľa stanovišťa druhy mezofilných pasienkov alebo kričkových porastov, pričom ich zastúpenie sa mení podľa stupňa degradácie alebo pokročilosti sukcesie.

Druhovú zloženie: borievka obyčajná (*Juniperus communis*), kručinka farbiarska (*Genista tinctoria*), hloh (*Crataegus* sp.), smrek obyčajný (*Picea abies*), slivka trnková (*Prunus spinosa*), dub cerový (*Quercus cerris*), dub zimný (*Q. petraea*), druhy z rodu ruža (*Rosa* sp.), vrbá rakytová (*Salix caprea*), kalina obyčajná (*Viburnum opulus*), psinček tenučký (*Agrostis capillaris*), mrvica peristá (*Brachypodium pinnatum*), kostrava červená (*Festuca rubra*), kostrava žliabkatá (*F. rupicola*), chlpaňa hájna (*Luzula luzuloides*), psica tuhá (*Nardus stricta*).

Trnkové a lieskové kroviny – Kr7

Vzhľad porastov určujú dominantné dreviny (kroviny) a fyziognómiu dotvárajú lianovité rastliny, ako sú pohánkovec kroviskový (*Fallopia dumetorum*), plamienok plotný (*Clematis vitalba*), a najmä početná skupina druhov rodu ostružín (*Rubus* sp.). V bylinnom poschodí prevládajú polotieňomilné, mezofilné a mierne nitrofilné druhy. Kroviny poskytujú biotopy a biokoridory pre viacero živočíchov, hniezdiská pre spevavce a úkryty pre pernatú a srstnatú zver. Optimálne podmienky na vznik krovín poskytujú svahy a stráne na rôznych substrátoch a pôdach. Najčastejšie sa tvoria na kamenných valoch a rúnach okolo polí, lúk a vinogradov, lemujúc okraje lesných porastov a poľné cesty. Často sa tvoria na opustených pasienkoch, kde predstavujú sukcesné štádiá pri prechode k lesu. V rámci jednotky sa mapujú aj primárne kroviny tvoriace sa na stanovištiach s plytkou pôdou okolo skalných hrán.

Druhovú zloženie: z drevín prevládajú javor poľný (*Acer campestre*), dráč obyčajný (*Berberis vulgaris*), čerešňa vtáčia (*Cerasus avium*), drieň obyčajný (*Cornus mas*), lieška obyčajná (*Corylus avellana*), druhy z rodu hloh (*Crataegus* sp.), bršlen európsky (*Euonymus europaeus*), zob vtáčí (*Ligustrum vulgare*), topoľ osikový (*Populus tremula*), slivka trnková (*Prunus spinosa*), hruška planá (*Pyrus pyraeaster*), ruža šípová (*Rosa canina*), druhy z rodu ostružina (*Rubus* sp.), baza čierna (*Sambucus nigra*), jarabina vtáčia (*Sorbus aria*), svib krvavý (*Swida sanguinea*), kalina siripútková a obyčajná (*Viburnum lantana*, *V. opulus*). V bylinnom poschodí: trebulka lesná (*Anthriscus sylvestris*), mrvica preistá (*Brachypodium pinnatum*), jahoda drúzgavicová a trávnicová (*Fragaria moschata*, *F. viridis*), lipkavec obyčajný (*Galium aparine*), pakost smradľavý (*Geranium robertianum*), kuklík mestský (*Geum urbanum*), zádošník brečtanový (*Glechoma hederacea*), lipnica hájna a lúčna (*Poa nemoralis*, *P. pratensis*), ranostajovec pestrý (*Securigera varia*), mliečnik chvojkový (*Tithymalus cyparissias*), torica japonská (*Torilis japonica*), prhlava dvojdomá (*Urtica dioica*), veronika obyčajná (*Veronica chamaedrys*), fialka srstnatá (*Viola hirta*).

Subpanónske travinno-bylinné porasty – Tr2 (6240*)

Travinno-bylinné porasty, v ktorých dominujú trsnaté hemikryptofty a druhy s plazivým podzemkom. V medzitrsových priestoroch sa nachádzajú hemikryptofty s prízemnou listovou ružicou, chamaefty, geofyty a terofyty. Porasty osídľujú plytké pôdy, humusovo-karbonátové na miernych vápencových a dolomitových svahoch alebo rankre na kryštaliniku a na mladotretihorných vyvrelinových podložiach (podjednotka Tr2b). Primárne sa nachádzajú na strmých skalnatých svahoch a skalných výstupoch. Na ich okraji sa tvoria komplexy s lemovými spoločenstvami. Biotopy sa v minulosti často využívali ako extenzívne pasienky.

Druhovú zloženie: rebríček kopcový a vznešený (*Achillea collina*, *A. nobilis*), hlaváčik jarný (*Adonis vernalis*), slezník severný (*Asplenium septentrionale*), taričnik skalný (*Aurinia saxatilis*), fúzatka prstnatá (*Botriochloa ischaemum*), zvonček veľkoklasý (*Campanula macrostachya*), bodliak kopcový pravý (*Carduus collinus* subsp. *collinus*), ostrica klinčeková, nízka a drobná (*Carex caryophyllaea*, *C. humilis*, *C. supina*), pupenec kantabrický (*Convolvulus cantabrica*), križavka piemontská (*Cruciata pedemontana*), krupinka obyčajná (*Crupina vulgaris*), zlatofúz južný (*Chrysopogon gryllus*), kostrava padalmátska, valeská a žliabkatá (*Festuca pseudodalmatica*, *F.*

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

valesiaca, *F. rupicola*), jastrabník strapcovitý (*Hieracium racemosum*), prietržník sivý (*Herniaria incana*), oman hodvábný (*Inula oculus-christi*), ometlina štíhla (*Koeleria macrantha*), ľan tenkolistý a trojbliznový (*Linum tenuifolium*, *L. trigynum*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*), lucerna najmenšia a tvrdá (*Medicago minima*, *M. rigidula*), čmel' lúčny (*Melampyrum pratense*), mednička brvitá (*Melica ciliata*), kuručka kľbkatá a kurička chlpatá kričkovitá (*Minuartia glomerata*, *M. hirsuta* subsp. *frutescens*), rumenica Visianiho (*Onosma visianii*), vstavač trojzubý, vojenský, počerný pravý (*Orchis tridentata*, *O. militaris*, *O. ustulata* subsp. *ustulata*), chlpaník Bauhinov (*Pilosella bauhini*), lipnica panónska drsná (*Poa pannonica* subsp. *scabra*), nátržník piesočný (*Potentilla arenaria*), poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*), šalvia etiópska (*Salvia aethiopsis*), krvavec menší (*Sanguisorba minor*), hlaváč žltkastý (*Scabiosa ochroleuca*), sezel feniklový, sivý (*Seseli hippomarathrum*, *S. osseum*), druhy rodu kavyľ napr. vláskovitý, Ivanov, pôvabný, tenkolistý (*Stipa capillata*, *S. joannis*, *S. pulcherrima*, *S. tirsia*), hrdobarka obyčajná a páchnuca pravá (*Teucrium chamaedrys*, *T. scorodonia* subsp. *scorodonia*), ďatelina panónska a bledožltá (*Trifolium pannonicum* a *T. ochroleucon*), lucerna tesálska (*Medicago monspeliaca*), bezobalka sivá (*Trinia glauca*), valeriánka korunkatá a nízka (*Valerianella coronata*, *V. pumila*), veronika Jacquinoва (*Veronica jacquini*), vudsia skalná (*Woodsia ilvensis*).

Teplomilné lemy – Tr6

Tr6 – biotop národného významu. Porasty preferujú polotienisté, ale teplé miesta na svahoch s prevažne južnou expozíciou. Zo substrátov dávajú prednosť ľahším, výhrevným horninám, ako sú vápence, dolomity, bazické neovulkanity, vápnité pieskovce a najmä spraše. Teplomilné lemové spoločenstvá vznikli po čiastočnom odlesnení a následnom nelesnom využívaní odlesnených plôch. Primárne sa nachádzajú na okrajoch rokľín a erózných strží. Vyskytujú sa ako ekotónové stanovištia na okrajoch teplomilných dubín s dubom plstnatým (*Quercus pubescens*), na lesných svetlinách a lemujú komplexy krovín na opustených lúkach a pasienkoch v kontakte s lesom. Jednotka tvorí mozaiku s travinno-bylinnými porastmi, pričom časť druhov preniká aj hlbšie do lesa.

Mezofilné lemy – Tr7

Tr7 – biotop národného významu. Porasty preferujú polotienisté miesta. Zo substrátov dávajú prednosť výhrevným horninám. Vznikli po čiastočnom odlesnení a následnom nelesnom využívaní odlesnených plôch. Primárne sa nachádzajú na okrajoch rokľín a erózných strží. Vyskytujú sa ako ekotónové stanovištia na okrajoch porastov listnatých drevín, na lesných svetlinách a lemujú komplexy krovín na opustených lúkach a pasienkoch v kontakte s lesom. Tvorí mozaiku s travinno-bylinnými porastmi, pričom časť druhov preniká aj hlbšie do lesa. Druhovité zloženie: repík lekársky (*Agrimonia eupatoria*), kozinec sladkolistý (*Astragalus glycyphyllos*), mrvica lesná (*Brachypodium sylvaticum*), jarva obyčajná (*Clinopodium vulgare*), reznáčka laločnatá slovenská (*Dactylis glomerata* subsp. *slovenica*), náprstník veľkokvetý (*Digitalis grandiflora*), jahoda drúzgavicová (*Fragaria moschata*), čmel' hájny (*Melampyrum nemorosum*), smldník jelení (*Peucedanum cervaria*), rimbaba chocholíkatá (*Pyrethrum corymbosum*), vika vtáčia (*Vicia cracca*), vika plotná (*V. sepium*).

Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom podklade – Tr8b (6230)

Tr8b sú jednotvárne aj kvetnaté, jedno-, zriedkavejšie viacvrstvové, uzavreté, floristicky chudobné aj bohaté, prevažne sekundárne spoločenstvá pasienkov, prípadne lúk. Popri psici tuhej (*Nardus stricta*) v nich miestami prevláda metľuška krivolaká (*Avenella flexuosa*), na vhodných stanovištiach aj metlica trsnatá (*Deschampsia cespitosa*). Rastú v podhorskom a horskom stupni. Ich aktuálne floristické zloženie je okrem podmienok stanovišťa aj výsledkom ďalších faktorov (zloženie lesných porastov ktoré im predchádzali, spôsob, či absencia využívania).

Druhovité zloženie: plešivec dvojdómý (*Antennaria dioica*), metľuška krivolaká (*Avenella flexuosa*), ovsica dvojrezná (*Avenula planiculmis*), ostrica zajačia (*Carex ovalis*), križavka jarná (*Cruciata glabra*), kostrava červená (*Festuca rubra*), margaréta biela (*Leucanthemum vulgare*), ľadenec rožkatý (*Lotus corniculatus*), chlpaňa poľná (*Luzula campestris*), psica tuhá (*Nardus stricta*), plesnivček lesný (*Omalotheca sylvatica*), chlpaník obyčajný (*Pilosella officinarum*), lipnica Chaixova (*Poa chaixii*), veronika lekárka (*Veronica officinalis*), fialka psia (*Viola canina*), fialka žltá sudetská (*V. lutea* subsp. *sudetica*).

Horské vysokosteblové spoločenstvá na suchších a teplejších svahoch – A18

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

AI8 – biotop národného významu. Viacvrstvé, prevažne otvorené, v optimálnom vývoji floristicky mimoriadne bohaté a kvetnaté spoločenstvá vysokých tráv a bylín, osídľujúce výslné sklalnate hrebienky v záveterných polohách juhovýchodných až východných svahoch pohorí nad súčasnou hornou hranicou lesa. Reliéфом podmienená teplejšia a sochšia mikroklima umožňuje existenciu subtermofilných subkontinentálnych stepných druhov, xerothermných dubín až submontánných vápencových bučín a ich lemov na hornej hranici ich vertikálneho rozšírenia.

Druhovú zloženie: veternica nácisokvetá (*Anemone narcissiflora*), smlz trstovníkovitý (*Calamagrostis arundinacea*), zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*), ostrica vřdzelená pravá (*Carex sempervirens* subsp. *sempervirens*), krasovlas bezbyľový (*Carlina acaulis*), klinček kartuziansky (*Dianthus carthusianorum*), náprstník veľkokvetá (*Digitalis grandiflora*), lazerník širokolistý (*Laserpitium latifolium*), pamajorán obyčajný (*Origanum vulgare*), krkošovec rakúsky (*Pleurospermum austriacum*), lipnica hájna (*Poa nemoralis*), silenka obyčajná pravá (*Silene vulgaris* subsp. *vulgaris*), kozobrada východná (*Tragopogon orientalis*), vika lesná (*Vicia sylvatica*).

Brehové porasty deväťsilov – Br6 (6430)

Príbrežné spoločenstvá s deväťsilmi (*Petasites* sp.) alebo so štiavcom alpínskym (*Rumex alpinus*) tvoria fyziognomicky jednotné, husté, zapojené viacvrstvé porasty. Hlavnú vrstvu porastov tvoria rozprestreté čepele listov dominantných druhov vo výške 100 – 160 cm, na živných pôdach aj vyššie. Vyskytujú sa na prirodzených, poloprirodzených až ruderalizovaných stanovištiach na brehoch vodných tokov v horských oblastiach, menej na podsťahových prameniskách a v zamokrených porastoch nívnych lúk a v priekopách popri cestách. V druhovo pozmenených a ruderalizovaných formách zostupujú pozdĺž vodných tokov do pahorkatín, výnimočne až do nížin.

Druhovú zloženie: kozonoha hostcová (*Aegopodium podagraria*), angelika lesná (*Angelica sylvestris*), bodliak lopúchovitý (*Carduus personata*), škroda močiarna (*Crepis paludosa*), pakost hnedočervený (*Geranium phaeum*), kuklík potočný (*Geum rivale*), krkoška voňavá a chlpatá (*Chaerophyllum aromaticum*, *Ch. hirsutum*), slezinovka striedavolistá (*Chrysosplenium alternifolium*), nezábudka močiarna (*Myosotis scorpioides*), záraza červenožltá (*Orobancha flava*), druhy z rodu deväťsil (*Petasites* sp.) lipnica pospolitá (*Poa trivialis*), prvosienka vyššia (*Primula elatior*), pýrovníkovec psí (*Roegneria canina*), štiavovec alpínsky (*Rumex alpinus*), hviezdica hájna (*Stellaria nemorum*).

Sekundárne sutinové a skalné biotopy – Sk7

Štruktúrne jednoduché spoločenstvá zložené najmä zo sukuletných rastlín, niektorých terofytov a doplnené o vytrvalé ruderalne druhy. Sutiny sú v rôznom stupni stabilizácie a zahlinenia, čo závisí od konkrétnej polohy v skalnom lome (centrálna časť, okraj, opustené výsypky). Rovnako ovplyvnená človekom je aj stratifikácia sutinového materiálu os štrku až po nalámané balvany, ktorý sa obyčajne nevyselektoval postupnou gravitačno-erozívnou činnosťou, ako je to pri sutinách prirodzeného pôvodu.

Druhovú zloženie: palina obyčajná (*Artemisia vulgaris*), sleziník červený (*Asplenium trichomanes*), stoklas strechový (*Bromus tectorum*), kyprina úzkolistá (*Chamerion angustifolium*), lastovičník väčší (*Chelidonium majus*), mrkva obyčajná (*Daucus carota*), hadinec obyčajný (*Echium vulgare*), lipkavec biely (*Galium album*), pakost smradľavý (*Geranium robertianum*), rozhodníkovec najväčší (*Hylotelephium maximum*), šalát kompasový (*Lactuca serriola*), komonica lekárska (*Melilotus officinalis*), komonica biela (*M. albus*), pupalka dvojročná (*Oenothera biennis*), deväťsil biely (*Petasites albus*), horčík jastrabníkovitý (*Picris hieracioides*), rezeda žltá (*Reseda lutea*), rozhodník prudký (*Sedum acre*), silenka obyčajná (*Silene vulgaris*), podbeľ liečivý (*Tussilago farfara*).

Osobitnú skupinu tvoria synantropné biotopy rúbanísk, nitrofilná vegetácia v sídlach aj mimo sídiel, úhory, intenzívne obrábaná poľnohospodárska pôda a podobne. Jej zastúpenie v rámci okresu Detva je značné, z pohľadu záujmov ochrany prírody nemajú význam.

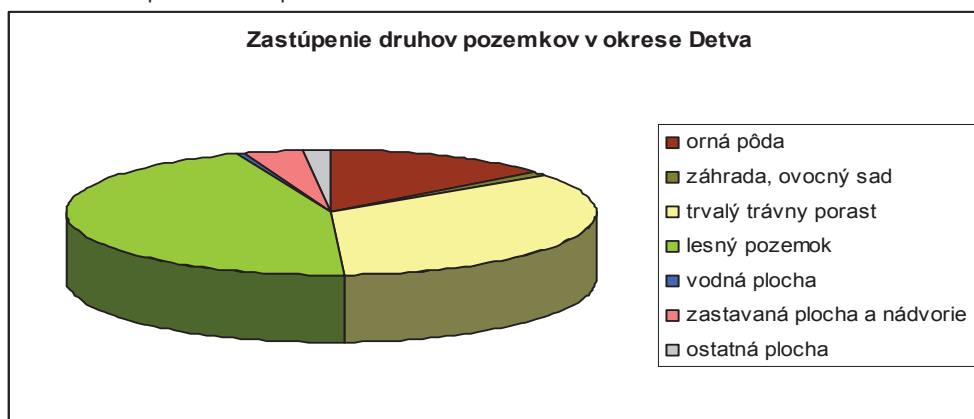
2. SÚČASNÁ KRAJINNÁ ŠTRUKTÚRA

Súčasnú krajinnú štruktúru tvoria súbory prirodzených a človekom čiastočne alebo úplne pozmenených dynamických systémov, ako aj novovytvorené umelé prvky, ktoré vznikli na osnove prvotnej štruktúry. Jej prvky možno charakterizovať najmä ako fyzické formy využitia zeme a reálnej bioty a ako objekty a výtvary človeka (Miklós, L., 1993). Súčasná krajinná štruktúra (SKŠ) odzrkadľuje prírodné danosti územia.

Tab. č. 24: Zastúpenie druhov pozemkov podľa katastra nehnuteľností v okrese Detva, 2012

Druh pozemku	Rozloha v ha	%
orná pôda	6292,5	14,0
záhrada, ovocný sad	395,62	0,9
trvalý trávny porast	15378,24	34,2
lesný pozemok	20257,85	45,1
vodná plocha	265,75	0,6
zastavaná plocha a nádvorie	1635,10	3,6
ostatná plocha	694,06	1,5

Graf č. 1: Zastúpenie druhov pozemkov v okrese Detva

Tab. č. 25: Zastúpenie druhov pozemkov podľa katastra nehnuteľností v jednotlivých obciach okresu Detva, 2012

Obec	Celková výmera ha	Orná pôda	Záhrady	Ovocné sady	TTP	Poľnoh. pôda	Lesné pozemky	Vodné plochy	Zastav. plochy, nádvorie	Ostatné plochy
Detva	6808,80	17,3%	1,3%	0,0%	45,4%	64,1%	28,4%	0,4%	5,2%	2,0%
Detvian.Huta	1431,27	9,9%	1,3%	0,0%	68,0%	79,2%	15,1%	0,3%	4,6%	0,7%
Dúbravy	1954,54	33,1%	1,1%	0,0%	42,8%	77,0%	16,2%	0,6%	4,9%	1,3%
Horný Tisovník	3216,10	5,0%	0,8%	0,0%	31,5%	37,2%	57,0%	0,4%	3,0%	2,4%
Hriňová	12648,90	10,4%	0,3%	0,0%	16,2%	27,0%	69,5%	0,8%	1,9%	0,8%
Klokoč	983,58	20,6%	1,1%	0,0%	40,1%	61,8%	33,0%	0,5%	4,2%	0,6%
Korytárky	903,53	12,9%	1,2%	0,0%	70,5%	84,7%	7,8%	0,8%	5,2%	1,5%
Kriváň	910,98	22,6%	2,2%	0,0%	45,2%	69,9%	15,1%	0,9%	11,1%	2,9%
Látky	4573,84	4,6%	0,7%	0,0%	37,0%	42,3%	52,9%	0,2%	2,6%	1,9%
Podkriváň	2588,68	6,2%	0,4%	0,0%	45,9%	52,5%	42,7%	0,2%	4,1%	0,6%
Slatinské Lazy	720,83	26,6%	2,5%	0,0%	44,1%	73,2%	20,3%	0,7%	5,3%	0,6%
Stará Huta	2457,56	9,2%	0,5%	0,0%	33,9%	43,6%	51,5%	0,3%	2,6%	2,0%
Stožok	894,62	32,6%	3,3%	0,0%	40,4%	76,2%	10,5%	1,3%	7,5%	4,6%
Víglaš	3205,84	35,1%	1,0%	0,0%	21,4%	57,5%	33,7%	1,3%	4,8%	2,7%

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Víglašská Huta - Kalinka	1620,06	7,4%	1,6%	0,0%	54,6%	63,6%	32,5%	0,2%	2,8%	0,9%
SPOLU:	44919,13	14,0%	0,9%	0,0%	34,2%	49,1%	45,1%	0,6%	3,6%	1,5%

Zdroj: kataster nehnuteľností (katasterportal.sk), 2012

2.1 LESY

Významným ekostabilizačným prvkom v krajine sú lesy. Okrem ich drevinového zloženia, funkčnej typizácie, kategorizácie a zdravotného stavu sú podstatnými charakteristikami percentuálne zastúpenie v území a ich priestorové rozloženie. Pri spracovaní SKŠ sú za les považované len plochy evidované na katastri nehnuteľností ako lesné pozemky.

Lesné pozemky v okrese Detva pokrývajú približne 20 258 ha, čo predstavuje lesnatosť územia 45,1 %. Nachádzajú sa v geomorfologických jednotkách: Poľana, Veporské vrchy, Stolické vrchy, Ostrôžky, Javorie, Krupinská planina a Zvolenská kotlina. Najvyššiu lesnatosť má katastrálne územie Hriňovej – 69,5 % a vzhľadom na veľkú výmeru katastra (viac ako štvrtina výmery okresu) pokrývajú lesy Hriňovej takmer 44 % výmery lesov v okrese Detva. Lesnatosť nad 50 % majú ešte obce Horný Tisovník (57 %), Látka (53 %) a Stará Huta (52 %). Najnižšiu lesnatosť majú Korytárky (8 %), Stožok (10 %), Detvianska Huta a Kriváň (po 15 %) a Dúbravy (16 %).

Pri uvedených výmerách môže dochádzať ku zdanlivému skresleniu uvedených údajov nakoľko lesné pozemky sú aj pozemky bez lesných porastov slúžiace pre lesné hospodárstvo, ako sú lesné cesty, manipulačné plochy, lesné škôlky, lúčky pre zver a pod. Údaj o skutočnej výmere lesa udáva tzv. porastová plocha, ktorá pre územie okresu Detva predstavuje 18 918,72 ha, a ktorá je udaná bez približne 500 ha lesa nachádzajúceho sa vo vojenskom obvode Lešť.

Najväčšie plochy súvislého lesa sa nachádzajú v severozápadnej časti okresu v masíve Poľany a vo Veporských vrchoch. Ostatná časť územia je z minulosti do značnej miery ovplyvnená lazníckym obhospodarováním územia. Podľa druhového zloženia na území okresu prevládajú zmiešané lesy pokrývajúce 44,6 % porastovej plochy, potom nasledujú ihličnaté lesy (32,1 %) a listnaté lesy (23,3 %) (zdroj: NLC Zvolen 2010). Dominantnými drevinami sú smrek (40,3 % zastúpenie) a buk (33,5 %), za nimi nasledujú borovica, javor, jaseň, dub smrekovec, hrab a jedľa. Smrek, buk a jedľa sú charakteristickými drevinami severnej časti okresu, ostatné uvedené dreviny majú najväčšie zastúpenie na juhu.

Kategorizácia lesov zohľadňuje prevládajúcu funkciu lesa, čím limituje a ovplyvňuje základné zásady hospodárenia v porastoch a vplýva na ekologickú stabilitu daného územia. Súvislejšia plocha ochranných lesov sa nachádza hlavne v masíve Poľany, menšie plochy sa nachádzajú takmer po celom území okresu okrem k.ú. Dúbravy, Kriváň a Korytárky.

Lesy osobitného určenia sa nachádzajú len v k.ú. Hriňová a Detva, v masíve Poľany v severnej časti okresu a okolo vodnej nádrže Hriňová.

Značné výškové rozpätie územia a klimatické pomery sa prejavujú diferencovanosťou lesných spoločenstiev. Niekoľko lesných porastov v k.ú. Horný a Dolný Tisovník sa nachádza v 1. lesnom vegetačnom stupni - dubovom. Najvyššie polohy Poľany sa nachádzajú v 7. lesnom vegetačnom stupni – smrekovom spolu so 6. LVS - smrekovo - bukovo - jedľovým. Porasty v 5. LVS - jedľovo – bukovom sa nachádzajú na severe okresu v masíve Poľany a vo východnej časti vo Veporských vrchoch.

2.2 NELESNÁ DREVINOVÁ VEGETÁCIA

Nelesná drevinová vegetácia (NDV) predstavuje z krajinnoekologického hľadiska dôležitú súčasť súčasnej krajiny štruktúry uplatňovanú najmä v poľnohospodárskej a urbanizovanej krajine. V prirodzenej forme sa NDV vyskytuje iba na stanovištiach, ktoré neumožňujú vznik lesného porastu. Počas historického vývoja sa podoba NDV formovala v prvom rade pri sídelnej a hospodárskej expanzii ľudskej spoločnosti - pri odlesňovaní, kde predstavuje enklávy pôvodných lesných spoločenstiev, pri vedomom šírení drevín výsadbou či výsevom a v druhom rade pri spätnej sukcesii na opúšťaných a neobhospodarovných plochách.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Z hľadiska tvaru (priestorovej morfometrie) sa NDV vyskytuje vo forme línii a spojnic (koridorov); v polygonálnych plochách rôznych veľkostí; ako osamelé body alebo ako difúzne distribuované skupiny bodov. Vytvára tak v kultúrnej krajine sprievodné vegetačné prvky ornej pôdy, TTP, vodných plôch a tokov, alebo rôznych antropogénnych objektov – jednotlivé stromy (solitéry), zhľuky stromov a kríkov, remízky, háje, stromoradia, vetrolamy, pásy, pruhy drevín, brehové porasty tokov, atď. Rozvoj týchto plôch zaisťujú predovšetkým prírodné mechanizmy sukcesie a nasycovania rastlinných spoločenstiev.

Funkcia NDV v krajine je nezastupiteľná, prvky rozptýlenej zelene sú refúgiami mnohých druhov rastlín a živočíchov; stabilizujú pôvodné ekosystémy; sú biokoridormi umožňujúce pohyb a šírenie druhov; znižujú eróziu pôdy; ovplyvňujú mikroklimu – teplotný režim a prúdenie vzduchových hmôt; zachytávajú a filtrujú pachy a prach; znižujú hlučnosť; zvyšujú ekologickú stabilitu; produkujú drevnú hmotu, atď. Priestorové usporiadanie jednotlivých prvkov a typov NDV, ich veľkosť, tvar a druhová skladba sa v značnej miere spolupodieľa na charakteristickom krajinnom ráze, čím môžu vytvárať významné krajinne dominanty. Z hľadiska ÚSES predstavuje NDV pre svoje multifunkčné pôsobenie v krajinnom priestore významný ekostabilizačný prvok.

Z metodologického formálneho hľadiska sem zaraďujeme aj všetky plochy, ktoré môžu už kvalitatívne dosahovať posledné sukcesné štádium (lesné spoločenstvá) ležiace mimo lesných pozemkov.

Do tejto kategórie SKŠ zaraďujeme:

- fragmenty lesných spoločenstiev, ktoré z hľadiska priestorových parametrov alebo nekompaktnosti stromovej vrstvy nevytvárajú typicky lesnú mikroklimu s lesnými spoločenstvami
- spoločenstvá krovín s dominantným postavením nanofanerofytov
- lesné spoločenstvá, ktoré vznikli sukcesným vývojom mimo lesných pozemkov.

Priebeh a vplyv sukcesných procesov na vytváranie NDV

Priebeh sukcesie a nástup NDV je veľmi determinovaný stanovištnými podmienkami. Z tohto dôvodu môžeme hovoriť o rozdielnom sukcesnom rade xerothermných, mezofilných i hygrolilných spoločenstiev. V podstatných ukazovateľoch je však napriek tomu výrazná podobnosť.

Pri **xerothermných porastoch** je iniciálnym štádiom stanovišťa väčšinou spoločenstvo skalných stepí s úzkolistými bylinami a trávami rodov napr. ostrica a kostrava (*Carex*, *Festuca*). Na miestach s plytkou pôdou je hromadenie biomasy veľmi pomalé a tá je často vplyvom hydroklimatických procesov transportovaná do konkávných tvarov reliéfu, pričom na konvexných tvaroch dochádza k odplovovaniu pôdy a výstupu skeletu. Na miestach hromadenia biomasy nastupujú časom drobné krovinaté formy, ktoré sa so zväčšujúcou porastovou plochou postupne šíria i na nehostinnejšie miesta, väčšinou smerom kopírujúcim gravitáciu alebo po vrstevnici. Xerothermné kroviny sú len prechodným sukcesným štádiom, ktoré smeruje ku klimaxovým submediteránnym dubovým lesom zväzu *Quercion pubescenti-petraea*.

Priebeh sukcesie v **mezofilných porastoch NDV** je závislý od geoklimatických charakteristík, expozície a reliéfu územia. Na miestach pôvodných dubovo-hrabových, bukových, jedľovo-bukových a jedľovo-smrekových lesov boli vytvorené náhradné spoločenstvá horských a podhorských lúk i pasienkov. Pri zanechávaní pasienia alebo kosenia sa postupne v územiach hromadí biomasa travných porastov a na lokalite sa zmenšuje zastúpenie druhov z rodu psinček (*Agrostis* sp.), kostrava (*Festuca* sp.), lipnica (*Poa* sp.), psica (*Nardus* sp.), ostrica (*Carex*) a začínajú prevládať druhy tráv zo skupiny smlzov (*Calamagrostis* sp.), metlica trstnatá (*Deschampsia cespitosa*) a iné druhy vytvárajúce trsy. So zmenou výšky porastu (vyšší vzrast nových porastotvorných tráv) sa začína postupne meniť mikroklima (zvyšuje sa relatívna vlhkosť porastu). Ešte pred nástupom prvých semenáčikov drevín z okolitých lesných alebo krovinatých porastov dochádza k eliminácii výskytu konkurenčne slabých druhov bylín. Na miestach extenzívnych pasienkov je typický nástup borievok, trniek a ruží. Kroviny sa sústreďujú na plochách, ktoré boli prvé ponechané bez obhospodarovania a na vlhších miestach so SZ, S, SV a V expozíciou. V závislosti od reliéfu alebo tvaru opúšťaných parciel sa vytvárajú líniové alebo plošné zárasty NDV (solitérne jedince drevín smerujú vo väčšine prípadov k vytvoreniu plošného zárastu). Prvými štádiami sú trnkové a lieskové kroviny, na pasienkových lokalitách sú to sukcesné štádiá s borievkou (častá je breza, borovica, ruža šípová i trnka). Na slnečných miestach s acidofilným podložíom sa miestami expanzívne uplatňujú porasty s prútnatcom metlovitým (*Sarothamnus scoparius*), ktoré však neskôr prechádzajú do plošných zárastov svetlomilných krovín (hlavne trnkových porastov).

Hygrolilné porasty sú výrazne determinované výškou hladiny podzemnej vody a charakterom prítomnosti povrchovej tečúcej alebo stojatej vody. V rámci okresu Detva sa možno stretnúť s primárnymi (väčšinou už

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

výrazne fragmentovanými) alebo sekundárnymi hygrofilnými porastmi NDV. Primárne sú rozšírené ako brehové porasty sprevádzajúce vodné toky, alebo osídľujúce okolia vodných plôch. Sekundárne spätne osídľujú lokality, ktoré boli využívané ako vlhké kosné lúky alebo pasienky, alebo rastú v terénnych zníženinách (priekopy, kanále, okraje ciest a železničných tratí). Na vlhkých lúkach a pasienkoch sa pri zanechaní obhospodarovania začínajú šíriť druhy vysokých ostríc (o. štíhla – *Carex acuta*, o. čierna – *Carex nigra*, o. pobrežná – *Carex riparia*, atď.). Vytváraním väčšieho množstva biomasy a jej neodstraňovaním z lokalít sa začínajú čoraz viac presadzovať kroviny. V prvom rade krovinaté vrby vrba popolavá (*Salix cinerea*), v. krehká (*Salix fragilis*), vrba ušatá (*Salix aurita*) v sprievode krušiny jelšovej (*Frangula alnus*) a náletov jelši lepkavej (*Alnus glutinosa*). Miestami taktiež pomaly nastupujú semenáčky vyšších stromov (najmä jaseňa úzkolistého a štíhleho – *Fraxinus angustifolia*, *Fraxinus excelsior*). So zväčšovaním zastúpenia krovín sa menia hydrologické a svetelné pomery lokality. Hygrofilné plochy NDV sú predovšetkým líniového charakteru sprevádzajúce toky, alebo vo forme plošných zárastov ako výsledok sukcesie v terénnych zníženinách, bývalých vlhkých lúkach a slatinách.

Z pohľadu vývojových charakteristík a vizuálneho pôsobenia možno zdefinovať tri základné skupiny NDV v okrese Detva:

- NDV makro a mezoštruktúr TTP a OP – sukcesia sa na týchto plochách pohybuje od existujúcich remízok alebo hájov, taktiež na kontaktných plochách s lesnými pozemkami. Najčastejšie má plošný charakter s postupným prechodom do bodovej vegetácie. Vo vyšších polohách na pozemkoch, ktoré boli scelené počas kolektivizácie sa môžu vyskytovať pozostatky po líniovej vegetácii medzí. V silne intenzifikovanej krajine s TTP a OP má vysoký význam najmä brehová vegetácia, ktorá tu najčastejšie tvorí prevládajúci druh nelesnej drevinovej vegetácie spolu s plošnými zárastmi (k. ú. Viglaš),
- NDV mikroštruktúr – má v okrese Detva významné postavenie, kde podieľa sa na jeho charakteristickom vzhľade lazníckej krajiny. Na medziach mikroštruktúr OP a TTP predstavujú v prvotnom štádiu sukcesie bodové formy NDV a s postupným rozširovaním porastu dosahujú líniový tvar. Pri extenzívnom využívaní kontaktných TTP a OP na nich dochádza k rozširovaniu bodovej NDV od vegetácie na líniiach až k postupnému zápoju do súvislého porastu,
- NDV expanzie lesných spoločenstiev od okraja lesa a ekotónové pásy – na kontakte s lesnými spoločenstvami dochádza na nevyužívaných lokalitách k rozširovaniu plošnej a solitérnej NDV. V okrese Detva dosahujú tieto plochy na viacerých miestach značné rozmery, až ich takmer nie je možné vizuálne rozlíšiť od lesných porastov. Nachádzajú sa pod Poľanou a na vrchu Jasenová (701 m n. m.) v Hriňovej, a západne v Detve Zapriechody a Kostolná, v Detvianskej Hute v Luľovke a Štoliansku a nad kótou 806 m n. m. západne od Látok, na viacerých miestach v Hornom Tisovníku na kontakte s NDV mikroštruktúr.

Xerothermné rastlinné spoločenstvá krovín a drevín

- **Xerothermné kroviny** budované predovšetkým malolistými druhmi trniek, hlohov a ruží. Fytocenologicky sa zaraďujú do zväzu ***Prunion fruticosae***. V podraсте prevládajú početné svetlomiľné a teplomiľné byliny, ktoré diferencujú túto skupinu od bežných kriačínových spoločenstiev s nitrofilným podrastom. Viacero druhov preniká do krovín z kontaktných teplomiľných lemových spoločenstiev zväzu *Geranion sanguinei*. Uprednostňujú výhrevné a strmšie svahy s južnou expozíciou a plytkou pôdou, ktoré neboli vhodné na poľnohospodárske využitie. Ako podložie sa uplatňujú iba výhrevnejšie a skeletnaté substráty andezity a ryolity. Z drevín sa v nich vyskytujú čerešňa krovitá a mahalebková (*Cerasus fruticosa*, *C. mahaleb*), drieh obyčajný (*Cornus mas*), skalník obyčajný (*Cotoneaster integerrimus*), hloh jednosemenný (*Crataegus monogyna*), bršlen bradavičnatý (*Euonymus verrucosus*), dub plstnatý (*Quercus pubescens*), ruža galská (*Rosa gallica*), ruža bedrovníkovitá (*R. pimpinellifolia*) a tavoločník prostredný (*Spiraea media*). V okrese Detva sa tieto porasty vyskytujú len v najteplejšej oblasti medzi Viglašom a Detvou na J svahoch komplexu Rohy.

Mezofilné rastlinné spoločenstvá krovín a drevín

- **Sukcesné štádiá s borievkou obyčajnou** sú často sprievodnou vegetáciou pasienkov a zarastajúcich plôch na silikátovom podloží, pričom jedince borievky vytvárajú typické solitérne alebo zhlukové formy. V nižších polohách k nim pristupuje hloh (*Crataegus* sp.), borovica čierna (*Pinus sylvestris*), trnka slivková (*Prunus spinosa*), ruža (*Rosa* sp.), svíb krvavý (*Swida sanguinea*), ako vystupujú do vyšších polôh menia charakter drevinového zloženia a z prímiesi najviac dominuje smrek obyčajný (*Picea abies*), breza previsnutá (*Betula*

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

pendula), smrekovec opadavý (*Larix decidua*), topľ osikový (*Populus tremula*), ruža šípová (*Rosa canina*), vrba rakytová (*Salix caprea*) atď. Horský subtyp sukcesných štádií je najviac rozšírený na spoločenských pasienkoch na Vrchdetve; v kontakte lesných porastov s TTP na podhorí Poľany v pásme od Chabadova na Bystré až po vrch Javorinka 918 m n. m., v k. ú. Detvianskej Huty na lokalite Čechánky na vrchu Táňovo. Sukcesné štádiá s borievkou sú v území menej uplatňujú na podhorských pasienkoch v menšej nadmorskej výške, plochy s významným plošným rozsahom sa nachádzajú v k. ú. Hriňovej v lokalite Jasenovo, v menej rozsiahlej podobe pristupujú v Korytárkach na Kolárovom vrchu, v k. ú. obce Stará Huta na vrchu Páleniská, vo Vígľašskej Hute na kóte Lohyňa a viacerých miestach zarastajúcich lazov a i.

- **Trnkové a lieskové kroviny** predstavujú najrozšírenejšie spoločenstvo krovín kultúrnej krajiny v podhorskom vegetačnom stupni, kde reprezentujú blokované sukcesné štádiá na pôvodných stanovištiach dubovo-hrabových lesov a podhorských bučín. V krajinnom priestore Podpoľania a Podjavoria sa v minulosti uplatňovala NDV trnkových krovín zv. **Prunion spinosae** v najväčšej miere v podobe presvetlených línii medzi terasovaných polí s dominanciou trnka slivkového (*Prunus spinosa*), ruža šípová (*Rosa canina*) a čerešňa vtáčia (*Cerasus avium*), prípadne s prímiesou iných ovocných drevín ako hruška obyčajná (*Pyrus communis*), jablň domáca (*Malus domestica*), orech kráľovský (*Juglans regia*), ktoré sú zachované dodnes v Detve a Hriňovej. Pri ďalšom zahusťovaní líniovej vegetácie sa vytvárajú rôzne sukcesné subtypy, najčastejšie pristupujú z krovín napr. hlohy (*Crataegus* sp.), lieska obyčajná (*Coryllus avellana*), svíb krvavý (*Swida sanguinea*), baza čierna (*Sambucus nigra*), zo stromov sú to javor poľný a horský (*Acer campestre*, *Acer pseudoplatanus*), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*), buk lesný (*Fagus sylvatica*), topľ osikový (*Populus tremula*), atď. Tieto formácie vyvinutých medzí sa vyskytujú v rámci celého okresu Detva, najväčšie plochy zaberajú na svahoch Podlyseckej brázdy v páse laznického osídlenia Klokoča, Slatinských Lazov a Vígľašskej Huty-Kalinky; na zníženej Javornianskej hornatiny v celom k. ú. Starej Huty; ďalej na svahoch v doline Tisovníka; v menšej miere v k. ú. Stožku na laze Pastorkovci; v Detve a Hriňovej zaberajú plochy v odľahlejších častiach územia; v Kriváni na vrchu Mních; taktiež dominujú v priestore Sihlianskej planiny v k. ú. Korytárka a svahoch v doline Bzovského potoka v Podkriváni (časť Paučíkovo). V ďalšej forme sa trnkové a lieskové kroviny uplatňujú ako líniové ekotónové pásy sprevádzajúce lesné pozemky. V solitérnej forme sa druhy ruža šípová (*Rosa canina*), trnka slivková (*Prunus spinosa*) a hlohy (*Crataegus* sp.) spravidla viažu na podhorské extenzívne obhospodarované TTP pasienkov, lúk a zanechanú OP, kde indikujú postupujúcu sukcesiu. Zvlášť trnka je veľmi konkurencieschopná, rozmnožuje sa generatívnym aj vegetatívnym spôsobom s tendenciou vytvárať plošné monokultúry.
- **Acidofilné kroviny s prútnatcom metlovitým** sú porastmi, v ktorých je dominantným prútnatcom metlovitým (*Sarothamnus scoparius*). Tento druh je pôvodný na vresoviskách, kde obľubuje kyslé a na živiny chudobné pôdy. V minulosti bol sekundárne vysádzaný kvôli obohacovaniu chudobných pôd dusikom (patrí do čeľade bôbovité) a ako zimná potrava pre zver. Rastie na slnečných miestach TTP, často pri okrajoch lesov. Fytocenologicky sa tieto porasty zaraďujú do zväzu **Sarothamnion**. V okrese Detva vytvára relatívne súvislé zárasty na južných trávnatých svahoch Horného Chvojna, alebo ho možno nájsť v menších skupinkách krov na okrajoch menších lesov na južných svahoch kót 601 a 594 m n. m. nad mestom Hriňová.
- **Líniové porasty vysadených ovocných stromov – aleje**
Líniové porasty alejí v krajine sprevádzajú predovšetkým rôzne druhy líniových objektov, predovšetkým cesty rôznych kategórií, ale i iné objekty (vodné líniové stavby, železnice, atď.). V okrese Detva majú v alejách z ovocných drevín dominantné postavenie čerešne vtácej (*Cerasus avium*) a jablone domácej (*Malus domestica*). Najväčšia koncentrácia alejí je v kultúrnej krajine v údoliach, miestami i na vyššie položených náhorných plošinách. Zdravotný stav alejí je rôzny, väčšina stromov je starších a celkovo dochádza k výraznej fragmentácii a rozvoľňovaniu porastov. Pomerne významné rozlohy dosahujú aleje v okolí Starej Huty (čerešne, jablone), v okolí Dolného Tisovníka (čerešne), Klokoč (čerešne), ale aj napríklad v okolí Vrchslatiny (jablone). Aleje sú ekologicky významné hlavne v intenzívne využívannej krajine, kde majú vysokú ekostabilizačnú funkciu.
- **Sukcesne zarastajúce plochy** – ide o pestré sukcesné série s rôznorodou drevinovou skladbou na opustených stanovištiach TTP a OP. Keďže sa jedná o rozvinuté štádiá a ich impakt nie je blokovaný činnosťou človeka môžu dosahovať väčších plošných rozmerov. Uplatňujú sa v nich typické iniciálne dreviny ako breza previsnutá (*Betula pendula*), borovica lesná (*Pinus sylvestris*), smrekovec opadavý (*Larix decidua*), topľ osikový (*Populus tremula*), borievka obyčajná (*Juniperus communis*), s prímiesou pôvodných

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

druhov buk lesný (*Fagus sylvatica*), druhy z rodu dub (*Quercus* sp.), smrek obyčajný (*Picea abies*), celkový charakter dotvárajú kroviny ruža šípová (*Rosa canina*), trnka slivková (*Prunus spinosa*), svib krvavý (*Swida sanguinea*) atď. Nachádzajú sa na viacerých miestach v okrese, napr. na pasienkoch vo Víglaši, na viacerých miestach Detvianskej Huty a Látok atď.

- **Líniové/plošné porasty domácich listnatých drevín** sú predstaviteľmi pôvodných lesných spoločenstiev, prípadne sa jedná o rozvinutý sukcesný lesík s vyvinutým vnútorným prostredím a dominanciou pôvodných klimaxových lesných drevín. Podľa veľkosti ich nazývame ako remízky, háje, hájiky, alebo aj falangy. Druhové zloženie sa mení podľa stanovištných podmienok, v porastoch prevláda buk lesný (*Fagus sylvatica*), hrab obyčajný (*Carpinus betulus*), druhy rodu dub (*Quercus* sp.), javor poľný a horský (*Acer campestre*, *A. pseudoplatanus*), z krovín lieska obyčajná (*Corylus avellana*), ruža šípová (*Rosa canina*), trnka slivková (*Prunus spinosa*), bršlen európsky (*Euonymus europaeus*), hloh (*Crataegus* sp.) Do tejto kategórie možno zaradiť i stromoradia sprevádzajúce líniové prvky v krajine (cesty, hranice pozemkov a poľnohospodárskych štruktúr). Najčastejšie sa v týchto porastoch vyskytuje topoľ čierny (*Populus nigra*). Ako porasty šíriace sa od lesných porastov dosahujú najväčšie rozmery v nižších nadmorských výškach a na miestach kde nebol do porastov umelo introdukovaný smrek. Porasty domácich listnatých drevín sa nachádzajú napr. v k. ú. Horného Tisovníka, na vrchu Skalinec (497 m n. m.) v Piešti I., na Pálenom Boku a kóte 747 m n. m. vo Víglašskej Hute, medzi obcou Podkriváň a kótou Rusnáky (605 m n. m.), atď.
- **Líniové/plošné porasty domácich ihličnatých drevín** so smrekom obyčajným (*Picea abies*) majú v okrese Detva vysoké zastúpenie na Poľane, kde sa šíria od okraja lesných porastov. Výškové rozpätie prirodzených horských smrečín je tu cca od výšky 1250 m n. m, preto v nižšej nadmorskej výške sa jedná o zárusty zo sekundárnych smrečín. Od vysadených monokultúr sa rozšírili sukcesné zárusty aj v iných častiach okresu, ako napr. v Hriňovej na vrchu Jasenová a na viacerých miestach v k. ú. Detvianskej Huty a Látok.

Hygrofilné rastlinné spoločenstvá krovín a drevín

- **Vrbovo-topoľové nížinné lužné lesy** sa nachádzajú v najnižších miestach údolných nív väčších riek, na nivných pôdach bohatých na živiny. Hlavným ekologickým faktorom sú pravidelné záplavy povrchovou vodou. Porasty nie sú úplne zapojené, sú spravidla viacposchodové. Krovinné poschodie je druhovo chudobné, prevládajú v ňom zmladené jedince stromov. V bylinnej vrstve sa uplatňujú hygrofilné a nitrofilné druhy. Typickým znakom je vysoká pokryvnosť a prevaha niektorých rýchlo sa šíriacich autochtónnych druhov, napr. prhľava dvojdomá (*Urtica dioica*), chratnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*), ostružina ožinová (*Rubus caesius*), ale aj inváznych druhov, ako sú astra novobelgická (*Aster novi-belgii*), zlatobyľ kanadská (*Solidago canadensis*), zlatobyľ obrovská (*S. gigantea*), netýkavka žliazkatá (*Impatiens glandulifera*) a iné. Fytocenologicky patria porasty do zväzu *Salicion albae*. Z drevín sú charakteristické vrba biela, krehká (*Salix alba*, *S. fragilis*), jaseň úzkolistý (*Fraxinus angustifolia*), topoľ čierny a biely (*Populus nigra*, *P. alba*). V okrese Detva sa brehové porasty tohto biotopu nachádzajú okolo Slatiny Z okraja okresu (k. ú. Víglaš) do istej miery so zachovanou štruktúrou porastu, avšak výrazne užšie ako pôvodné porasty.
- **Vrbové kroviny stojatých vôd** sú uzavreté porasty krovitých vrb, charakteristické bochníkovitým tvarom a sivou monotónnou farbou s dominanciou vrb (*Salix cinerea*, *S. aurita*), dorastajúce do výšky 2 – 5 (7) m. V bylinnom poschodí, ak v porastoch nestagnuje voda, sa vyskytujú hygrofilné druhy. Druhové zloženie je závislé od vlhkostných, pôdných a hypsometrických pomerov. Významným ekologickým faktorom je stagnujúca voda, vo vyšších nadmorských výškach miestami mierne tečúca voda. V terénnych zníženinách na aluviálnych lúkach a podmáčaných poliach sa vyskytujú rôznoveké skupiny až kolónie týchto košato rozložených vrbových krovín. Fytocenologicky patrí biotop do zväzu ***Salicion cinereae***. Z drevín sú typické vrby – vrba popolavá, ušatá, príp. päťtyčinková (*Salix cinerea*, *S. aurita*, prípadne *S. pentandra*), z ďalších drevín sú ojedinele prítomné krušina jelšová (*Frangula alnus*), čremcha obyčajná (*Padus avium*), vrba purpurová (*Salix purpurea*). V okrese Detva sa tieto porasty vyskytujú hlavne pri ústí rieky Slatina do nádrže Hriňová a roztrúsene i na miestach s vyššou hladinou podzemnej vody v rámci komplexov TTP, kde sú indikátorom pokračujúcej sukcesie. Taktiež ako lemové spoločenstvá mokradných biotopov.
- **Vrbové kroviny na zaplavovaných brehoch riek** sú uzavreté, alebo rozvoľnené krovinaté porasty, často bochníkovitého tvaru, žltozelenej alebo sviežozelenej farby s dominanciou vrb. Lemujú brehy menších i väčších vodných tokov a ich ramien. Vrby dorastajú do výšky 2 – 5 (8) m. Porasty sú svetlomilné, pri silnejšom zatienení poschodia stromov tieto zložky ustupujú. Bylinné poschodie je v uzavretých porastoch

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

slabo vyvinuté, v rozvoľnenejších je floristicky bohatšie, zložené najmä z vlhkomilných a nitrofilných druhov. Často na biotopy prenikajú druhy splavené z okolitých lesných a lúčnych porastov. Nachádzajú sa na mladých riečnych naplaveninách tvorených kameňmi, štrkom, štrkopieskom a pieskom. Sú dobre podmäčkané a pravidelne ovplyvňované prúdiacou a povrchovou vodou, v jarňách mesiacoch záplavovou vodou. Fytocenologicky patria do zväzu **Salicion triandrae** a sukcesné štádiá zväzu **Salicion albae**. Z drevín sú charakteristické jelša lepkavá (*Alnus glutinosa*), baza čierna (*Sambucus nigra*), vŕba purpurová, trojtyčinková, košíkarska, krehká (*Salix purpurea*, *S. triandra*, *S. viminalis*, *S. fragilis*) a brest väzový (*Ulmus laevis*). V okrese Detva tieto porasty sprevádzajú podhorské i horské toky, a zachovali sa len úzke pásy vrbových porastov, ktoré sú v prevažnej miere sukcesnými zárastmi. Štruktúra porastov je veľmi fragmentovaná. Vyskytujú sa v okolí tokov Ľubica, Kocanský potok (horné povodie), okolie Dolnej Bzovej na prítokoch Bzovského potoka, Vígľašský potok, rieka Slatina v dolnej časti povodia od Detvy po Vígľaš.

- **Jaseňovo-jelšové podhorské a horské jelšové lužné lesy** sú porasty jelšín v užších údolných nivách potokov a menších riek ovplyvňovaných povrchovými záplavami alebo podmäčkaných prúdiacou podzemnou vodou. Menej typickým stanovišťom sú svahové prameniská alebo terénne zníženiны, kde podzemná voda stagnuje blízko pod povrchom pôdy. Porasty sú spravidla viacposchodové, krovinné poschodie je druhovo bohaté. V bylinnej synúzii sa charakteristicky uplatňujú nitrofilné a hygrofilné druhy. Fytocenologicky patria do zväzu **Alnion incanae** a podzväzu **Alnenion glutinoso-incanae**. Z drevín sú charakteristické javor horský (*Acer pseudoplatanus*), jelša lepkavá a sivá (*Alnus glutinosa*, *A. incana*), jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*), čremcha obyčajná (*Padus avium*), ribežľa egrešová (*Ribes uva-crispa*), vŕba krehká (*Salix fragilis*), baza čierna (*Sambucus nigra*) a kalina obyčajná (*Viburnum opulus*). V okrese Detva sa niektorých miestach, kde zásahy do tokov neboli intenzívne sa po opustení pasienia a kosenia lúk postupne opäť vyvíjajú prípotočné jelšiny v súčasnosti ešte v sprievode biotopu krovinných vrb. NDV je väčšinou vo forme líniových porastov sprevádzajúcich menšie i väčšie toky územia. Najrozsiahlejší výskyt je na tokoch Tisovník, Kocanský potok – výrazne fragmentovaný a poškodený porast, Lohyňa, Nemecká, Kolárov potok, Riečka (osada Bystrô), Dúbravský potok, Želobudský potok, Hradná, Kamenná, Lazný potok, Slatina – od Korytárkov po Vígľaš. Na toku Madačka pri Starej Hute, Kolárovom potoku, Bzovskom potoku sa nachádzajú komplexné plošné porasty jelšín, ktoré sú krajinársky i ekologicky významné. So stúpajúcou nadmorskou výškou do porastov vchádza javor horský a smrek.

Synantropné spoločenstvá drevín

- Porasty nepôvodných drevín sú plantáže introdukovaných drevín alebo porasty spontánne sa šíriacich nepôvodných krov a stromov. Predstavujú ich skupiny drevín, ktoré nie sú v území pôvodne a vytvárajú plošné alebo líniové zárasty. Bylinný podrast v lepšom prípade zodpovedá pôvodnému lesu, väčšinou je však silno zmenený vlastným vplyvom dreviny (napr. v porastoch agátu bieleho – *Robinia pseudoacacia*). Fytocenologicky sa nedajú presne zaradiť s výnimkou agátin, ktoré sú zaradené do zväzov **Chelidonio-Robinion** a **Balloto nigrae-Robinion**. Často sa vyskytujú vo forme líniových porastov okolo komunikácií (diaľnice, železnice), ale aj ako výsadba na okraji miest po celom území Slovenska. Agátové porasty sú hojne rozšírené v jeho južnej časti, plantáže topoľov (*Populus* sp.) a jaseňov (*Fraxinus* sp.) v alúviách väčších riek. Ostatné dreviny sa vysádzajú podľa stanovištných podmienok a potrieb pestovateľov. V okrese Detva ide predovšetkým o porasty s agátom (*Robinia pseudoacacia*). Boli zaznamenané hlavne v okolí Vígľaša (úpätie vrchu Šamilovec, 472 m n. m.) a v oblasti Hriňovej v menších kompaktných celkoch na JV svahoch kóty 601 m n. m. nad mestom Hriňová a Z a SZ svahoch tej istej kóty zvažujúcich sa do doliny potoka Riečka. Veľmi ojedinele bol zaznamenaný plošný alebo solitérny porast *Ailanthus altissima* v okolí osady Lohyňa.

2.3 POĽNOHOSPODÁRSKA PÔDA

Výmera poľnohospodárskej pôdy podľa údajov katastra nehnuteľností v okrese Detva pokrýva 22 064,86 ha, čo predstavuje 49,12 % územia. Z výmery poľnohospodárskej pôdy najviac pokrývajú trvalé trávne porasty (TTP) - 15 377,48 ha – 69,69 %, orná pôda (OP) je na výmere 6 291,32 ha – 28,51 %, záhrady 394,79 ha – 1,79 % a ovocné sady 1,27 ha - 0,01%. Najväčší podiel má poľnohospodárska pôda v obciach Korytárky (takmer 85 %),

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Detvianska Huta (79 %), Dúbravy (77 %) a Stožok (76 %), najmenší podiel PP je v Hriňovej (27 %, Hornom Tisovníku (37 %) a Látkach (42 %).

Na základe podrobných poznatkov o priestorovej štruktúre produkčného potenciálu pôd (BH BPEJ) vrátane početných výsledkov analýz vzťahov medzi vlastnosťami PEJ a produkciou hlavných plodín, sú všetky poľnohospodárske pôdy Slovenska začlenené do 4 typov (O, OT, T a N) a 14 subtypov ich racionálneho využívania. Na rozdiel od bodových hodnôt (BH BPEJ) naznačujú aj udržateľné vzťahy medzi vlastnosťami BPEJ a spôsobmi využívania ich potenciálu (VÚPOP Bratislava).

Tab. č. 26: Zastúpenie typologicko-produkčných kategórií pôd v okrese Detva (% z PP):

	O1	O2	O3	O4	O5	O6	O7	OT1	OT2	OT3	T1	T2	T3	N
Detva	-	-	-	0,24	1,27	3,52	4,28	3,43	11,19	12,17	13,40	20,94	29,05	0,50
Bansko-bystrický kraj	-	1,33	3,77	12,57	12,53	11,39	2,57	1,46	5,73	5,11	11,81	16,75	12,37	2,60

Tab. č. 27: Štruktúra typologicko-produkčných kategórií poľnohospodárskeho pôdneho fondu Slovenska

Označenie	Charakteristika subtypu
Potenciálne orné pôdy	
O1	Najproduktnejšie orné pôdy
O2	Vysoko produkčné orné pôdy
O3	Veľmi produkčné orné pôdy
O4	Produkčné orné pôdy
O5	Stredne produkčné orné pôdy
O6	Menej produkčné orné pôdy
O7	Málo produkčné orné pôdy
Striedavé polia	
OT1	Stredne produkčné polia a produkčné trávne porasty
OT2	Menej produkčné polia a produkčné trávne porasty
OT3	Málo produkčné polia a produkčné trávne porasty
Trvalé trávne porasty	
T1	Produkčné trvalé trávne porasty
T2	Menej produkčné trvalé trávne porasty
T3	Málo produkčné trvalé trávne porasty
Nevhodné	
N	Pre agroekosystémy nevhodné územia

V zmysle uvedeného vyplýva, že na území okresu Detva sa potenciálne orné pôdy nachádzajú len 9,31 % výmery poľnohospodárskej pôdy a podmienky okresu sú skôr vhodné na obhospodarovanie trvalých trávnych porastov.

Vymedzenie znevýhodnených oblastí je stanovené podľa kritérií nariadenia Rady (ES) č. 1257/1999, čl. 16-21 s prihliadnutím na prírodné, ekonomické a demografické podmienky SR. Znevýhodnené oblasti sú súvislé územné celky, v ktorých vplyvom nepriaznivých podmienok, nadmorskej výšky, svahovitosti a nízkej úrodnosti pôdy a iných nepriaznivých prírodných podmienok, prípadne v spojení s osobitnými miestnymi hospodárskymi a sociálnymi podmienkami sú náklady na jednotku výroby v poľnohospodárskej činnosti trvalo nadpriemerné (zákon č. 240/1998 Z.z. o poľnohospodárstve a o zmene a doplnení ďalších zákonov). Základnou územnou jednotkou pre zaradenie poľnohospodárskej pôdy do horských a ostatných znevýhodnených oblastí je obec, do oblastí so špecifickými nevýhodami k.ú. a do oblastí s environmentálnymi obmedzeniami územie NATURA 2000.

K.ú. patriace do jednotlivých poľnohospodársky znevýhodnených oblastí boli vyhlásené výnosom MP SR č. 928/1/1999-100, v ktorom sa podrobnejšie vymedzili poľnohospodársky znevýhodnené oblasti s prihliadnutím na výsledky bonitácie poľnohospodárskeho pôdneho fondu a ďalšie kritériá. Zároveň tento výnos informuje o

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

spôsobe a výške poskytovania podpory podnikateľom hospodáriacim na pôde v horských a v iných poľnohospodársky znevýhodnených oblastiach.

Tab.č. 28 Poľnohospodársky znevýhodnené oblasti okresu Detva

Názov k.ú.	Názov obce	Výmera (ha)	Kód LFA	Popis LFA
Detva	Detva	6802,66	H2	Horské oblasti 2
Detvianska Huta	Detvianska Huta	1423,78	H1	Horské oblasti 1
Dúbravy	Dúbravy	1822,02	O4/1	Ostatné znevýhodnené oblasti 4/1
Dolný Tisovník	Horný Tisovník	751,38	H2	Horské oblasti 2
Horný Tisovník	Horný Tisovník	2502,95	H2	Horské oblasti 2
Hriňová	Hriňová	12618,60	H1	Horské oblasti 1
Klokoč	Klokoč	885,66	H2	Horské oblasti 2
Korytárky	Korytárky	894,62	H4	Horské oblasti 4
Kriváň	Kriváň	908,54	O4/1	Ostatné znevýhodnené oblasti 4/1
Látky	Látky	4571,05	H1	Horské oblasti 1
Podkriváň	Podkriváň	2597,40	H3	Horské oblasti 3
Slatinské Lazy	Slatinské Lazy	711,57	H4	Horské oblasti 4
Stará Huta	Stará Huta	2429,89	H1	Horské oblasti 1
Stožok	Stožok	910,12	O4/1	Ostatné znevýhodnené oblasti 4/1
Víglaš	Víglaš	3209,40	O4/1	Ostatné znevýhodnené oblasti 4/1
Víglašská Huta - Kalinka	Víglašská Huta - Kalinka	1623,98	H1	Horské oblasti 1

Orná pôda

Výskyt ornej pôdy na území okresu je daný hlavne prírodnými podmienkami (morfologickými, klimatickými a pedologickými), ale tiež je do značnej miery ovplyvnený osídlením a spôsobom obhospodarovania krajiny v minulosti. Z celkovej výmery okresu pokrýva orná pôda iba 14,01 % a je sústredená hlavne do údolných polôh rieky Slatina a jej prítokov. Významný podiel ornej pôdy, aj keď stanovištné na ornú pôdu na nevhodných lokalitách, sa nachádza pri usadlostiach rozptýleného osídlenia krajiny (lazoch) vo forme mikroštruktúr. Takáto orná pôda sa nachádza predovšetkým na území Hriňovej (podiel ornej pôdy cca 39 %), Detvy a Detvianskej Huty. Obhospodarované mikroštruktúry ornej pôdy predstavujú v krajine kultúrno-historicky hodnotné formy jej využitia. Mikroštruktúry ornej pôdy sa tu striedajú s pásmi trvalých trávnych porastov a vytvárajú typickú mozaikovitú štruktúru. Na mikroštruktúrach sa v minulosti pestovali obiloviny, krmoviny, ale aj technické plodiny, ktoré umožňovali určitú sebestačnosť a nezávislosť lazníckych sídiel. Uvedená štruktúra plodín sa pestuje aj v súčasnosti, ale v menšej miere a orná pôda sa začína čiastočne zatrávňovať, resp. sa už neobhospodaruje a dochádza na nej k prirodzenej sukcesii.

Najväčší podiel ornej pôdy z výmery PP je v k.ú. Víglaš (61 %), Dúbravy a Stožok (po 43 %), kde je orná pôda sústredená predovšetkým v doline Slatiny a jej prítokov. Makroštruktúry ornej pôdy s výmerou nad 35 ha pokrývajú celú severnú časť k.ú. Víglaš a v južnej časti katastra sa nachádzajú spolu s mezoštruktúrami ornej pôdy okolo Kocaňského potoka. V Dúbravách sa makroštruktúry ornej pôdy nachádzajú okolo toku Hradnej a jej prítokov. Ďalšie makroštruktúry sú v severovýchodnej časti Stožka južne od toku Slatiny a v Detve v severnej, východnej a západnej časti okolo kompaktnej sídelnej zástavby. Pestovanými plodinami sú predovšetkým obiloviny (pšenica, raž, ovos, kukurica), využívané hlavne ako krmoviny pre hospodárske zvieratá. V minulosti sa hojnejšie pestovali aj zemiaky a z technických plodín ľan.

Z hľadiska typologicko-produkčných charakteristík sa makroštruktúry ornej pôdy v uvedených katastrálnych územiach nachádzajú hlavne na OT1 - stredne produkčné polia a produkčné trávne porasty a OT2 - menej produkčné polia a produkčné trávne porasty a čiastočne aj na O5 až O7 – stredne až málo produkčné orné pôdy (severná časť k.ú. Víglaš a v okolí Detvy).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Trvalé trávne porasty

Trvalé trávne porasty pokrývajú v okrese Detva 34,23 % z celkovej výmery okresu, avšak z výmery poľnohospodárskej pôdy (PP) pokrývajú až takmer 70 %. Podiel TTP z výmery PP je najmenší v k.ú. Víglaš (37 %), v ostatných k.ú. sa podiel TTP pohybuje od 53 do 88 %, pričom podiel nad 80 % výmery PP je v obciach Detvianska Huta, Horný Tisovník, Korytárky, Látky, Podkriváň a Víglašská Huta - Kalinka. Situované sú v závislosti od klimatických a geomorfologických podmienok, to znamená, že sa nachádzajú hlavne v pásme 8 až 10 klimatického stupňa a na svahoch so sklonom nad 7°, kde sú pôdy plytké, resp. značne skeletovité.

Veľkosťne sú TTP zastúpené hlavne mezoštruktúrami, vo východnej časti územia (Detvianska Huta a Látky) až makroštruktúrami, ale v častiach lazničkeho osídlenia okresu tvoria spolu s ornou pôdou a lesnými pozemkami pestrú mozaikovitú štruktúru. K tomu pristupujú ešte pozemky TTP v súčasnosti extenzívne obhospodarované až opustené, na ktorých prebiehajú rôzne štádiá sukcesie. K tomuto procesu dochádza po 2-3 rokoch bez kosenia, alebo spásania porastu a je opísaný v kapitole o NDV. Uvedené plochy boli mapované ako TTP s NDV. Vzniknuté spoločenstvá sú prechodne druhovo pomerne bohaté a popísané v kapitolách týkajúcich sa NDV.

Spôsob a intenzita využívania trvalých trávnych porastov súvisí s užívateľsko-vlastníckymi vzťahmi a zameraním subjektov poľnohospodárskej výroby. Vo vyšších polohách sú väčšie subjekty zamerané na chov hospodárskych zvierat (hovädzí dobytok, kone a ovce) a preto TTP slúžia na produkciu krmiva a tiež na pasenie, hlavne v častiach menej dostupných pre mechanizáciu. Obhospodarovanie TTP nachádzajúcich sa v kontakte lazničných sídiel je diferencované podľa toho či vlastník chová nejaké hospodárske zvieratá alebo nie. Kde už chov zanikol dochádza zvyčajne k zanedbaniu TTP a jeho postupnej degradácii a sukcesii.

Ovocné sady, plantáže, škôlky

Ovocné sady na území okresu sa podľa údajov katastra nehnuteľností nachádzajú len na výmere 1,27 ha, pričom najväčší sad je evidovaný v Látkach (výmera 0,95 ha) a ďalšie dva sú v Detvianskej Hute a Detve.

Neevidované sady rôznej výmery sa nachádzajú po celom území okresu, hlavne v častiach lazničkeho osídlenia, ale tieto sú na pozemkoch TTP, alebo záhrad. V k.ú. Víglaš medzi lokalitami Dolné a Horné Chvojno bol v minulosti na pozemkoch TTP na výmere cca 50 ha vysadený čerešňový sad. V súčasnosti je sad (drevinová zložka) pred zánikom, ale pozemky TTP sú intenzívne využívané a prepásané. Ďalší sad na TTP o výmere približne 2 ha sa nachádza v južnej časti Ivín (k.ú. Dúbravy).

2.4 VODNÉ TOKY A PLOCHY

Územie okresu Detva patrí do dvoch čiastkových povodí. Západná a stredná časť územia okresu spadá do povodia Hrona a juhovýchodná časť do povodia Ipľa. Rozvodnicu medzi týmito dvoma povodiami tvoria severozápadné hranice k. ú. obcí Látky, Podkriváň a Stará Huta.

Najvýraznejším tokom riešeného územia je tok Slatina. Pramení v k. ú. Hriňová pod kótou Päťina na severnej hranici okresu Detva s okresom Brezno. Preteká oblúkom zo severnej do západnej časti okresu. Slatina priberá na území okresu Detva priberá viacero prítokov, z ktorých pravostranné prítoky sú dlhšie i vodnatejšie.

Najvýznamnejšie pravostranné prítoky sú: Snoha, Grúňový potok, Trkotský potok, Hukava (ústí do vodárenskej nádrže Hriňová), Skalisko s prítokom Slanec, Bystrý potok s prítokom Riečka, Krivec, Kolárov potok, Detviansky potok s prítokmi Jelšovský potok a Nemecká, Brezinský potok, Hradná s prítokmi Mačinová a Kamenná. Najvýznamnejšími ľavostrannými prítokmi sú Bartková, Studená voda, Biela voda, Sučí potok, Korytársky potok, Liesňanský potok, Stožocký potok a Kocanský potok. Prevažuje stromovitá textúra riečnej siete.

Ipel' pramení v k. ú. Látky, tok preteká severovýchodným cípom územia a vystupuje z okresu Detva. Medzi významnejšie pravostranné prítoky Ipľa v riešenom území patria toky Chocholná, Smolná, Krivánsky potok s prítokom Bzovský potok, Tisovník s prítokom Starohutský potok a Madačka.

Dominantnou vodnou plochou v okrese Detva je vybudovaná **vodárenská nádrž Hriňová**, ktorá slúži ako veľkokapacitný zdroj pitnej vody do skupinového vodovodu Hriňová – Lučenec – Filakovo, najmä na zásobovanie okresov Detva, Zvolen a Lučenec. Na vodnom toku Skalisko v Hriňovej sa nachádza malá **vodná nádrž**

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Skalisko. Nádrž bola zdrojom úžitkovej vody pre výrobný areál Hriňovských strojární, v súčasnosti sa na tieto účely nevyužíva.

Pri cestnej komunikácii E 58 v **Pstruši** v tesnej blízkosti PD sa nachádza požiarňa nádrž. Niekoľko menších vodných plôch majúcich okrasný a rekreačný charakter sa nachádzajú v k. ú. obcí Detva, Slatinské Lazy, Hriňová a Dúbravy.

2.5. OBYTNÉ A REKREAČNÉ AREÁLY

Obytné areály

Sídelná štruktúra okresu Detva sa rozvinula na rozhraní povodí tokov Slatiny a Ipľa v historických regiónoch Vígľašského a Divínskeho panstva (viď. stať Kultúrno-historické hodnotné formy využívania krajiny). Celkovo okres pozostáva z 15 sídel (2 mestského a 13 vidieckeho charakteru) – v povodí Slatiny: sídla so štatútom mesta Detva a Hriňová, obce Dúbravy, Detvianska Huta, Korytárky, Kriváň, Stožok, Klokoč, Slatinské Lazy, Vígľašská Huta - Kalinka, Vígľaš; v povodí Ipľa: obce Látky, Podkriváň, Stará Huta, Horný Tisovník. Hlavná historická sídelno-komunikačná os obcí s najväčším počtom obyvateľov v rámci okresu (Vígľaš, Detva, Hriňová, Kriváň) vznikla pri vodnom toku Slatina a pri dôležitej trase dopravného koridoru (súčasná cesta 1. triedy I/50) (Zvolensko-juhoslovenská rozvojová os podľa KURS 2011).

Pre všetky sídla na území okresu vrátane oboch miest je typický charakter osídlenia, keď na kompaktné osídlenie so zahustenou zástavbou v každom k.ú. nadväzuje roztratené osídlenie.

Vo väčšine obcí kompaktné osídlenie pozvoľna prerastá do roztrateného osídlenia (Hriňová, Detva, Detvianska Huta, Stará Huta, Slatinské Lazy, Kriváň, Klokoč, Vígľašská huta - Kalinka). Pre niektoré obce je typické, že väčšina obyvateľov je sústredená do kompaktného sídla a laznicke osídlenie je situované iba v odľahlejších lokalitách (Podkriváň, Horný Tisovník, Dúbravy, Vígľaš, Stožok, Látky).

Zastavané plochy a nádvorja tvoria v okrese Detva 3,6% z jeho celkovej výmery (kataster nehnuteľností, 2012).

Vo vývoji počtu obyvateľov okresu možno za posledných 20 rokov sledovať stagnujúci trend, v k.ú. ležiacich v kotlinových polohách je progresívny trend (Stožok, Vígľaš), naopak v odľahlejších častiach je možné pozorovať klesajúci počet obyvateľov v k.ú. (Stará Huta, Tisovník, Látky).

Tab.č . 29: Vývoj počtu obyvateľov v obciach okresu Detva

Obec	Rok 1869	Rok 1890	Rok 1910	Rok 1930	Rok 1948	Rok 1970	Rok 1991	Rok 1996	Rok 2001	Rok 2011
Detva	10043	6273	7339	7324	7786	10559	15039	15345	15122	15062
Detvianska Huta	1496	1222	2049	1913	1784	1505	898	803	779	720
Dúbravy	333	390	413	475	548	1272	1026	989	986	947
Horný Tisovník	1313	1188	1464	1280	1030	748	385	316	273	215
Hriňová	0	6088	7418	6814	6831	7869	8534	8536	8289	7802
Kľokoč	432	348	408	469	433	612	479	455	460	508
Korytárky	-	-	-	-	-	0	926	1041	1032	965
Kriváň	-	-	-	-	-	2656	1740	1614	1650	1697
Látky	-	-	-	-	-	1963	795	700	627	581
Podkriváň	1919	1510	1546	1534	1726	1482	683	690	630	599
Slatinské Lazy	0	0	0	525	478	488	485	467	546	499
Stará Huta	529	614	713	608	684	871	453	415	384	333
Stožok	633	639	757	754	728	769	716	703	718	952
Vígľaš	815	884	1041	1132	1406	2031	1628	1567	1636	1697
Vígľašská Huta- Kalinka	963	1028	1141	1261	985	814	447	369	382	364
SPOLU	18476	20184	24289	24089	24419	33639	34234	34010	33514	32941

Rekreačné a športové areály

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Podľa regionalizácie cestovného ruchu v Slovenskej republike (2005) spadá okres Detva do Pohronskeho regiónu s národným významom pri dlhodobom horizonte rekreácie (Podpoľanie).

Tab.č. 30: Návrh priestorových a funkčných jednotiek rekreácie a cestovného ruchu vyššieho významu

Návrh priestorových a funkčných jednotiek rekreácie a cestovného ruchu vyššieho významu			
Priestorová štruktúra cestovného ruchu		Funkčná štruktúra regiónov cestovného ruchu	
Subregión CR	Mikroregión CR / Krajinné celky	Centrá CR	Turistické a rekreačné priestory obcí
Detviansky Podpoľanie	Detva a okolie	Detva (N)	Detva, Dúbravy, Stožok
	Hriňová – Detvianska Huta	Hriňová (R)	Kriváň, Hriňová, Detvianska Huta, Látky
	Slatinské Lazy		Slatinské Lazy, Víglašská Huta, Klokoč
	Stará Huta – Dolný Tisovník		Stará Huta, Dolný a Horný Tisovník, Červeňany

Zdroj: ÚPN VÚC Banskobystrický kraj – Zmeny a doplnky 2009
 Vysvetlivky: N - národný význam, R - regionálny význam

Najvýznamnejšie strediská turizmu a rekreácie sú zamerané na **horskú turistiku** (rekreačný pobyt na horách, zimné športy) v priestore geomorfologického celku Poľana – v k. ú. mesta Hriňová: horský hotel Poľana, lyžiarske stredisko SKI centrum Košútka, rekreačné zariadenie osady Biele vody, v k. ú. obce Látky: lyžiarske stredisko Látky – Kočanda. Majú charakter celoročne využívaných stredísk s areálmi pre zimné (zjazdové trate na lyžovanie a snowboarding, atď.) i rôzne letné športové aktivity a agroturistiku (viacúčelové ihriská, adrenalínové atrakcie, jazda na koni, atď.). V rámci okresu je monitorovaných a značených 6 cyklotrás: Budinské skaly – Vrchdobroč, Hontianska cyklomagistrála, Novohradská cyklomagistrála, Rudohorská cyklomagistrála, Okruh okolo Poľany, Ružiná – Látky, Spojka Piešť I - Piešť II. Z motokrosového tratí sa tu nachádzajú iba dve v k. ú. Hriňovej - na Klopotove a areály strediska Košútka.

Plochy **chatovej rekreácie** sa nachádzajú v k. ú. Hriňovej na lokalite Skalisko, Slanec a v severnej časti Krivec I. a II., k. ú. Detvy - Kalamárka chatová základňa, v k. ú. Slatinských Lazov na lokalite Na Bôčku.

Súdobým faktorom vystaňovaectva z osád rozptýleného osídlenia je premena ich obytnej funkcie na rekreačnú individuálnu - **chalupársku**. Tento negatívny trend sa prejavuje aj v krajine, a to ako v jej vzhľade, tak aj v jej vlastnostiach z hľadiska ekologickej stability. Najmä v odľahlejších a ťažšie prístupných osadách a usadlostiach sa nahrádza pôvodné obyvateľstvo víkendovými rekreatantmi, čím sa úplne mení charakter obhospodarovania okolitých plôch, najmä trvalých trávnych porastov, ktoré sú opúšťané a podliehajú sukcesii.

Ako objekty individuálnej rekreácie (OIR) možno vyčleniť aj **záhradkové osady**, ktoré sú situované v zázemí väčších miest. V rámci okresu Detva sa vyskytujú v meste Hriňová na lokalite Skalisko a Tršovky a v Detve na sídlisku.

2.6 PRIEMYSELNÉ A DOBYVACIE AREÁLY

Priemyselná výroba má tradíciu hlavne v odvetví strojárstva a je sústredená hlavne do dvoch miest okresu, Hriňovej a Detvy. V Hriňovej sa nachádza areál Hriňovské strojárne a.s., v areály pôsobí niekoľko ďalších firiem strojárkej výroby (HYDREX s.r.o., IQM, s.r.o.).

V Detve je situovaný areály PPS a ďalšie firmy zamerané na rôznu strojársku výrobu (PPS VEHICLES, s.r.o., PPS FINAL s.r.o., SLAVIA TOOLS a.s., PPS Vesta International spol. s r.o.).

Priamo v meste Detva sú ďalšie strojárské firmy: DETVA Servis, s.r.o., TOMS – SK s.r.o., KOPS s.r.o., CDL s.r.o., KALIBRA s.r.o., VOSKED, spol. s r.o. V Kriváni má výrobný areál firma OJALA Slovakia s.r.o. (kovové výrobky).

K najväčším drevospracujúcim podnikom v okrese patria AD-plus s.r.o. a HLOZ EXIM s.r.o., DREVOSPOL s.r.o. (nábytok), FORSAW s.r.o. (výroba paliet), INVESTEX – drevovýroba s.r.o. (okná). Producentom drevnej hmoty sú hlavne LESY SR OZ Kriváň. Prvotná drevná hmota sa spracováva vo Víglaši.

Šitím obuvi a odevov v regióne sa zaoberajú DUPAN s.r.o., Kriváň, VZOR – výrobné družstvo Zvolen má v Detve dve menšie prevádzky – šitie odevov a kartonáž.

Stavebníctvo a výroba stavebných hmôt patrí k slabo rozvinutým odvetviam na území Detvy a v regióne.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Menšie objekty sa v regióne využívajú na potravinársku výrobu a služby.

Objekty priemyselnej výroby sa nachádzajú aj v priestoroch bývalých poľnohospodárskych podnikov alebo tvoria časť poľnohospodárskeho areálu.

Priemyselné parky

Vo Víglaši je na vstup investorov na ploche 14 ha pripravený priemyselný park Pod Bachtárom. Ďalšia plocha priemyselného parku pre potenciálnych investorov je pripravená v lokalite Detva – Trstená na ploche 11 ha s potenciálnym rozšírením o ďalších 25,2 ha. S súčasnosťou sa tu už nachádza funkčná bioplynová stanica. Na hranici okresu v areály PPS Detva sa nachádza funkčný hnedý priemyselný park.

Fotovoltika

Na území okresu Detva sa solárne – fotovoltické elektrárne nachádzajú v štyroch katastrálnych územiach: Látky (dve elektrárne po 0,650 MW), Víglaš (tri elektrárne na dvoch lokalitách s výkonom 0,999 MW a 2x0,995 MW), Stožok (elektrárň s výkonom 0,993 MW) a Dúbravy (dve elektrárne v jednej lokalite po 0,850 MW).

Dobývacie areály sa nachádzajú v k.ú. Víglaš (obe ložiská) a v k.ú. Detva (ložisko Detva - Piešť). Jedná sa o priestory s aktívnou ťažbou stavebného kameňa.

2.7 POĽNOHOSPODÁRSKE AREÁLY

Poľnohospodárske areály, resp. jednotlivé väčšie poľnohospodárske objekty sa nachádzajú vo všetkých obciach okrem Hriňovej. Sú určené hlavne pre spracovávanie a uskladňovanie krmovín a pre ustajnenie hovädzieho dobytku a oviec. Niektoré areály, resp. objekty majú čiastočne alebo úplne zmenenú funkciu na drobnú priemyselnú výrobu, prípadne sú už nefunkčné. Podrobný rozpis uvádza kapitola antropogénne primárne stresové faktory.

2.8 DOPRAVNÉ ZARIADENIA

Hlavná komunikačná os v okrese Detva sa viaže na nivu vodného toku Slatina a jeho prítoku Krivánskeho potoka, prebieha v smere zo severozápadu na juhovýchod Zvolen – Detva – Lučenec. Vedľajšia komunikačná os hlavnú križuje, je orientovaná v smere severozápad na juhovýchod v smere Čierny Balog – Hriňová – Kriváň – Stará Huta.

Cestná sieť

Územím okresu Detva prechádza európska cesta E58, ktorá začína vo Viedni a končí v Rostove nad Donom. Európska cesta v riešenom území kopíruje priebeh cesty 1. triedy I/50. Cesta I/50 je zároveň aj európskou cestou E 571, ktorá začína v Bratislave a končí v Košiciach a je to tzv. južná cesta južná cesta Košice - Rožňava - Zvolen - Nitra - Bratislava. V koridore cesty I/50 je plánovaná výstavba rýchlostnej cesty R2 vo viacerých variantoch, rýchlostná cesta R2 bude prebiehať od štátnej hranice s Českou republikou po križovatku Košice – juh. V okrese Detva je jej výstavba plánovaná vo viacerých etapách: Zvolen – Kriváň, Kriváň – Lovinobaňa. Cestami regionálneho významu sú cesty 2. triedy II/526, II/529 a II/529.

Cesta II/526 začína v obci Stará Huta, prechádza centrálnou časťou jej k.ú., ďalej prechádza južnou časťou k.ú. obce Podkriváň, kde sa napája na I/50. Nasleduje peáž s touto cestou, ktorá sa končí v susednej obci Kriváňa. II/526 pokračuje cez Korytárky do Hriňovej, nasledujú k.ú. obcí Detvianska Huta a Látky a vo východnej časti táto cesta opúšťa územie okresu Detva. V obci Hriňová sa na II/526 napája cesta 2. triedy II/529, ktorá odtiaľ pokračuje severovýchodným smerom, cez celé k.ú. do susednej obce Lom nad Rimavicou. Cesta II/591 prechádza zo severu na juh cez Víglaš, Slatinské Lazy, Starú Hutu (križuje II/526) a Horný Tisovník smeruje do okresu Veľký Krtíš.

Na cestnú sieť I., a II. triedy nadväzujú cesty III. triedy, ktoré dopĺňujú cestnú sieť a sprístupňujú jednotlivé obce a ich časti. Cesty I., II. a III. triedy v okrese Detva majú celkovú dĺžku 153,229 km a hustota cestnej siete 0,341 km/km² resp. 4,691 km/tis. obyvateľov.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Železničné trate

Naprieč okresom Detva prechádza železničná trať č.160, ktorá patrí medzi hlavné trate na území Slovenskej republiky a tvorí tzv. juhoslovenskú transverzálu. Táto trať spája dva dôležité dopravné uzly, Zvolen a Košice. Jej priebeh približne kopíruje priebeh cesty I/50 v okrese a je orientovaná zo severozápadu na juhovýchod. Táto trať má malé odbočenie pre nákladnú dopravu do PPS Detva.

2.9 MOZAIKOVÉ ŠTRUKTÚRY

Okres Detva sa vyznačuje veľkou diverzitou krajinnej štruktúry podmienenou výnimočným zastúpením mozaikových štruktúr v rámci Slovenska, ktoré sú späté s daným typom osídlenia charakteristickým pre tento región. Usporiadanosť krajinných štruktúr je výsledkom vývojových procesov krajiny, tak prírodných ako antropogénnych.

Výskyt mozaikových štruktúr je spätý s roztrateným (rozptýleným) osídlením - lazníckym s typickým usporiadaním usadlostí. Na usadlosti sa bezprostredne viažu sady časkokrát plynule prerastajúce do voľnej krajiny. Na ne nadväzujú štruktúry trvalých trávnych porastov, ornej pôdy, sprevádzané nelesnou drevinovou vegetáciou. Tieto agroštruktúry sú pamäťou krajiny, predstavujú historické krajinné štruktúry. Veľkosť štruktúr sa v rôznych častiach okresu mení, kým v oblasti Hriňovej a Detvy ide prevažne o mikroštruktúry (0-0,9ha) - v Hriňovej priemerná hodnota štruktúry dosahuje hodnotu 0,2 ha, v oblasti Látok a Detvianskej Huty ide o mikroštruktúry až mezoštruktúry (0,9-35 ha).

V oblasti Hriňová – Detva sa jedná o unikátny systém historických krajinných štruktúr v rámci Slovenska, ktorý spolu so špecifickým usporiadaním krajinnej štruktúry vytvára charakteristický vzhľad krajiny a v súvislosti s kultúrno-historickými aspektmi krajiny aj krajinný ráz. Typologicky sú zastúpené historické krajinné štruktúry prevažne s líniovým až vejárovým typom usporiadania terasových políčov

Pri mapovaní týchto štruktúr sme na základe prítomnosti plôch s ornou pôdou rozlišovali dva typy mozaikových štruktúr:

- mozaiku TTP, ornej pôdy, NDV a sídiel
- mozaiku TTP, NDV a sídiel

Časť týchto štruktúr postupne zaniká zmenou obhospodarovania alebo je ohrozená sukcesným zárastom, týka sa to najmä odľahlejších častí krajiny.

2.10 PLOCHY BEZ VEGETÁCIE

Prírodné plochy bez vegetácie sú v území reprezentované vo forme vypreparovaných, zvetraných lávových prúdov, brál či osamelých skál vo vulkanitoch Poľany (Močilná skala, Kaľamárka, Kopa, Vrchdetva, Melichova skala a ďalšie v k. ú. Detva; Poľana, Katruška, Malčekova skala a bralá v doline Bystrého potoka v k. ú. Hriňovej), Javoria (Bralo a Pálenisko v k. ú. Horný Tisovník; kamenné more v k. ú. Starej Huty), vulkanické skalné podložie vystupuje na povrch vo Zvolenskej kotline aj v PR Rohy v k. ú. obce Víglaš.

Antropogénne prvky bez vegetácie sú spojené najčastejšie s dobývaním ložísk nerastov pri ktorých sa vytvárajú vyhlbené (lomy, ťažobné jamy) alebo akumulčné formy reliéfu ako haldy, banské odvaly, výsypky (nenachádzajú sa v okrese Detva). Aktívne dobývacie priestory sa nachádzajú v Detve – Piešť, Hornom Tisovníku – Páleniská, Stožku – južne od osady Fekiačovci a dva vo Víglaši – juhovýchodne od kóty Šamilovec a v lokalite Podrohy. Pozostatky po ťažbe sú viditeľné v Hornom Tisovníku pod kótou Medokyšné, južne od Klokoča na Farbiakovej paseke a pri osade Pod Polomom, v Detve pod kótou Ježova, ďalej medzi Ježovou a poľnohospodárskym družstvom, pri skládke odpadu pod kótou Kochlačka, v Korytárkach na vrchu Mních, v k. ú. Podkriváňa sú dva lomy na ľavom brehu Krivánskeho potoka nad osadou Kalište. Bez vegetačného krytu je aj prevádzkovaná skládka v Detve pod kótou Kochlačka a skládka s ukončenou prevádzkou pod vodnou nádržou v Hriňovej.

3. ZHODNOTENIE VZŤAHU K ÚPN VÚC A DOTKNUTÝCH OBCÍ

3.1 Vzťah ku KURS 2001

V KURS 2011 vo vzťahu ku riešeniu RÚSES okresu Detva sú zo záväznej časti dôležité nasledujúce vybrané body:

2. V oblasti celoštátnych a nadregionálnych súvislostí usporiadania územia, osídlenia a rozvoj sídelnej štruktúry
  - 2.13. mesto Detva je uvedené ako centrum osídlenia tretej skupiny, ktoré tvorí jej prvú podskupinu
  - 2.15. mesto Hriňová je uvedené ako centrum osídlenia štvrtej skupiny
  - 2.18. do okrajového pásma banskobystricko-zvolenského ťažiska osídlenia prvej úrovne patrí: mestá Detva a Hriňová; obce Dúbravy, Kriváň, Slatinské Lazy, Stožok, Víglaš
  - 2.27. patrí do zvolensko-juhoslovenskej rozvojovej osi: Zvolen – Lučenec (s odbočkou na Šalgótarján) – Rimavská Sobota – Rožňava – Košice,
3. V oblasti rozvoja vidieckeho priestoru a vzťahu medzi mestom a vidiekom
  - 3.1. podporovať vzťah urbánnych a rurálnych území v novom partnerstve založenom na integrácii funkčných vzťahov mesta a vidieka a prírodných, kultúrno-historických a urbanisticko – architektonických daností, pričom pri ich rozvoji zohľadniť koordinovaný proces prepojenia sektorových strategických a rozvojových dokumentov
  - 3.2. zachovať pôvodný špecifický ráz vidieckeho priestoru, vychádzať z pôvodného charakteru zástavby a historicky utvorenej okolitej krajiny; zachovať historicky utváraný typ zástavby obcí a zohľadňovať národopisné špecifiká jednotlivých regiónov
  - 3.3. pri rozvoji vidieckych oblastí zohľadňovať ich ekonomické danosti, špecifické prírodné a krajinné prostredie a pri rozvoji jednotlivých činností dbať na zamedzenie, resp. obmedzenie možných negatívnych dôsledkov týchto činností na krajinné a životné prostredie vidieckeho priestoru
4. V oblasti zachovania, zhodnotenia a využívania kultúrneho dedičstva
  - 4.2. zohľadňovať a revitalizovať z krajinnom rozvoji:
    - 4.2.9. historické krajinné štruktúry vrátane území s rozptýleným osídlením
5. V oblasti usporiadania územia z hľadiska ekologických aspektov, ochrany prírody, prírodných zdrojov a starostlivosti o krajinu a tvorby krajinnej štruktúry
  - 5.1. zabezpečovať ekologicky optimálne využívanie územia, rešpektovanie, prípadne obnovu funkčného územného systému ekologickej stability, biotickej integrity krajiny a biodiverzity na úrovni národnej, regionálnej aj lokálnej
  - 5.2. rešpektovať pri organizácii, využívaní a rozvoji územia význam a hodnoty jeho prírodných daností územia a najmä v chránených územiach (európska sústava chránených území NATURA 2000 vrátane navrhovaných, národná sústava chránených území, chránené územia vyhlásené v zmysle medzinárodných dohovorov), v prvkoch prírodného dedičstva UNESCO, v NECONET, v biotopoch európskeho významu, národného významu a v biotopoch druhov európskeho a národného významu zosúladiť využívanie územia s funkciou ochrany prírody a krajiny s cieľom udržania resp. dosiahnutia priaznivého stavu druhov, biotopov a častí krajiny
  - 5.3. rešpektovať pri umiestňovaní činností do územia hodnotovovýznamové vlastnosti krajiny integrujúce v sebe prírodné a kultúrne dedičstvo, zohľadňovať ich predpokladané vplyvy na životné prostredie, na charakteristický vzhľad krajiny a realizáciou vhodných opatrení dosiahnuť odstránenie, obmedzenie alebo zmiernenie prípadných negatívnych vplyvov, ako aj elimináciu nežiaducich zmien v charakteristickom vzhľade krajiny
  - 5.4. zabezpečovať zvýšenie ekologickej stability, prípadne obnovu biotickej integrity a biologickej rozmanitosti v územiach a krajinných segmentoch s narušeným prírodným, resp. životným prostredím
  - 5.5. zabezpečovať zachovanie a ochranu všetkých typov mokradí, revitalizovať vodné toky a ich brehové územia s cieľom obnoviť integritu a zabezpečiť dlhodobu priaznivé podmienky pre akvatickú a semiakvatickú biotu vodných ekosystémov
  - 5.6. identifikovať stresové faktory v území a zabezpečiť ich elimináciu
  - 5.7. zabezpečovať vhodnú delimitáciu pôdneho fondu v súlade potenciálom územia

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- 5.8. uplatňovať účinné krajinnoekologické a technické opatrenia na elimináciu negatívnych vplyvov pri využívaní prírodných zdrojov a kultúrohistorických štruktúr
- 5.9. rešpektovať ochranu najkvalitnejších poľnohospodárskych pôd. Zabezpečovať ochranu pôdných zdrojov vhodným a racionálnym využívaním poľnohospodárskej a lesnej krajiny a to aj s dôrazom na zamedzovanie erózie pôdy
- 5.10. asanovať a revitalizovať územia s vysokým stupňom environmentálnej záťaže
- 5.11. zabezpečiť ochranu a racionálne využívanie prírodných zdrojov, energetických surovín a obnoviteľných zdrojov energie, eliminovať nadmerné čerpanie neobnoviteľných zdrojov, regulovať využívanie obnoviteľných zdrojov v súlade s mierou ich samoredukcie a revitalizovať narušené prírodné zdroje, najmä tie, ktoré sú poškodené alebo zničené následkom klimatických zmien, živelných pohrôm a prírodných katastrof
- 5.12. riešiť ochranu nerastného bohatstva a jeho racionálneho využitia v súlade s organizáciou priestorového usporiadania a funkčného využitia a s požiadavkami na ochranu prírody a krajiny
- 5.13. zabezpečovať trvalo ochranu krajiny v zmysle Európskeho dohovoru o krajine smerujúcu k zachovaniu a udržiavaniu významných alebo charakteristických črt krajiny vyplývajúcich z jej historického dedičstva a prírodného usporiadania, alebo ľudskej aktivity
7. V oblasti poľnohospodárskej výroby a lesného hospodárstva
  - 7.1. stabilizovať výmeru najkvalitnejších pôd, najmä pod závlahami, pôd vinogradov a najlepších bonít, a ochranu výmery a kvality pôdy uskutočňovať nielen ako ochranu hospodársko-sociálneho potenciálu štátu, ale aj ako súčasť ochrany prírodného a životného prostredia. V územnom rozvoji rešpektovať zachovalé a prevádzkyschopné závlahové sústavy a odvodňovacie kanálové siete a čerpacie stanice
  - 7.4. rozvíjať tradičnú remeselnú výrobu, doplnkové výroby a nevýrobné činnosti súvisiace s poľnohospodárskou a lesnou činnosťou ako integrovanú súčasť hospodárstva na pôde, podporujúce rozvoj vidieka
  - 7.6. zabezpečiť pri reštrukturalizácii krajiny vrátane projektov pozemkových úprav podmienky pre uplatňovanie zásad tvorby krajiny s rešpektovaním špecifických foriem osídlenia a historických krajinných štruktúr v typickom charaktere poľnohospodárskej krajiny
8. V oblasti priemyslu a stavebníctva
  - 8.3. vychádzať pri rozvoji priemyslu a stavebníctva nielen z ekonomickej a sociálnej, ale aj územnej a environmentálnej únosnosti v súčinnosti s hodnotami a limitami kultúro – historického potenciálu územia a historického stavebného fondu so zohľadňovaním špecifik jednotlivých regiónov Slovenskej republiky a využívať pritom predovšetkým miestne suroviny
9. V oblasti rozvoja rekreácie a turizmu
  - 9.5. viazať lokáciu služieb zabezpečujúcich proces rekreácie a turizmu prednostne do sídel s cieľom zamedziť nepôvodné rozširovanie rekreačných útvarov vo voľnej krajine, pričom využiť aj revitalizáciu historických mestských a vidieckych celkov a objektov kultúrnych pamiatok
  - 9.10 zabezpečovať na územiach európskej sústavy chránených území a územiach národnej sústavy chránených území funkcie spojené s rozvojom turizmu a rekreácie tak, aby nedochádzalo k zhoršeniu stavu ochrany týchto území a predmetu ich ochrany

Vzťah k ÚPN VÚC Banskobystrického kraja

Vo vzťahu ku riešeniu RÚSES okresu Detva sú zo záväznej časti ÚPN VÚC Banskobystrického kraja dôležité nasledujúce vybrané body :

I. Záväzné regulatívy funkčného a priestorového usporiadania územia:

1. V oblasti usporiadania územia, osídlenia a rozvoja sídelnej štruktúry

- 1.1. podporovať v strednej časti Slovenskej republiky, v záujme vytvorenia celoštátne homogénneho a medzinárodného konkurenčného sídelného prostredia, rovnomerne rozložený systém osídlenia miest a vytvorenie vzájomného prepojenia žilinsko-martinského a banskobystricko-zvolenského ťažiska osídlenia s tým aby sa v južnej časti Slovenska podporilo vytvorenie lučenecko-

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- rimavskosobotského ťažiska osídlenia.
- 1.2. podporovať rozvoj sídelných centier, ktoré tvoria terciárne centrá osídlenia, rozvojové centrá hospodárskych, obslužných a sociálnych aktivít ako pre priliehajúce zázemia, tak pre príslušný regionálny celok hierarchickým systémom pozostávajúcim z nasledovných skupín centier
    - 1.2.5. podporovať rozvoj centier tretej skupiny, ktoré tvoria jej druhú podskupinu:
Banská Štiavnica, Kremnica, Detva, Revúca, Veľký Krtíš,
    - 1.2.6. podporovať rozvoj centier štvrtej skupiny:
Filakovo, Krupina, Tornaľa, Žarnovica, Dudince, Hnúšťa, Hriňová, Nová Baňa, Poltár, Tisovec,
  - 1.4. podporovať rozvoj ťažísk osídlenia
    - 1.4.1. podporovať ako ťažiská osídlenia najvyššej - prvej úrovne :
banskobystricko-zvolenské ťažisko osídlenia ako aglomeráciu najvyššieho celoštátneho a medzinárodného významu
  - 1.6. podporovať budovanie rozvojových osí v záujme tvorby vyváženej hierarchizovanej sídelnej štruktúry
    - 1.6.1. podporovať ako rozvojové osi prvého stupňa:
      - zvolensko-juhoslovenskú rozvojovú os: Zvolen – Lučenec (s odbočkou na Šalgótarján) – Rimavská Sobota – Rožňava – Košice,
  - 1.7. v oblasti rozvoja vidieckeho priestoru a vzťahu medzi mestom a vidiekom
    - 1.7.1. podporovať vzťah urbánnych a rurálnych území v novom partnerstve založenom na integrácii funkčných vzťahov mesta a vidieka a kultúro-historických a urbanisticko-architektonických daností,
    - 1.7.2. zachovať pôvodný špecifický ráz vidieckeho priestoru, vychádzať z pôvodného charakteru zástavby a historicky utvorenej okolitej krajiny, zachovať historicky utváraný typ zástavby obcí a zohľadňovať národopisné špecifiká jednotlivých regiónov,
    - 1.7.3. pri rozvoji vidieckych oblastí zohľadňovať a rešpektovať ich špecifické prírodné a krajinné prostredie a pri rozvoji jednotlivých činností dbať na zamedzenie, resp. obmedzenie možných negatívnych dôsledkov týchto činností na krajinné a životné prostredie vidieckeho priestoru.
    - 1.7.4. vytvárať podmienky dobrej dostupnosti vidieckych priestorov k sídelným centráм podporou výstavby verejného dopravného a technického vybavenia obcí tak, aby vidiecke priestory vytvárali kultúrne a pracoviskovo rovnocenné prostredie s urbánnym prostredím a dosahovali skĺbenie tradičného vidieckeho prostredia s požiadavkami na moderný spôsob života.
    - 1.7.5. vytvárať ekonomické a územnotechnické podmienky pre zachovanie charakteristického rozptýleného osídlenia v južnej a centrálnej časti územia Banskobystrického kraja ako špecifického a rovnocenného typu sídelnej urbanistickej štruktúry Slovenska.
  - 1.8. v oblasti rozvoja cezhraničnej spolupráce – vytvárať nadnárodnú sieť spolupráce medzi jednotlivými regiónmi, mikroregiónmi, mestami a obcami, s využitím väzieb jednotlivých sídiel a sídelných systémov v euroregiónoch a ďalších oblastiach cezhraničnej spolupráce.
  - 1.9. rešpektovať v ďalšom rozvoji územie Vojenského výcvikového priestoru Lešť, v zmysle platnej legislatívy; pri novej výstavbe zachovať jestvujúce vojenské objekty a zariadenia vrátane ochranných pásiem; ďalšie stupne územnoplánovacej dokumentácie konzultovať s Ministerstvom obrany Slovenskej republiky.
3. V oblasti rozvoja rekreácie a turistiky
- 3.1. usmerňovať vytváranie funkčno-priestorového systému cestovného ruchu kraja v súlade s Regionalizáciou cestovného ruchu SR. Uplatňovať navrhnutú štruktúru druhov a foriem turizmu a jeho priestorových a funkčných jednotiek. Ako nový článok systému akceptovať turistické centrá, turistické aglomerácie a turistické parky
    - 3.1.1. vypracovať a konsenzuálne prijať Generel cestovného ruchu v Banskobystrickom samosprávnom kraji, ako základného dokumentu rozvoja aktivít a tvorby manažmentu cestovného ruchu, obsahujúceho rozvojové a urbanistické štúdie regiónov cestovného

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- ruchu:
- č. 15. Pohronskeho,
pre podrobnejšie usmernenie tých častí územia, o ktorých nepojednáva záväzná časť ÚPN VÚC Banskobystrický kraj v regulatívoch 3.1.2. až 3.1.7.
- 3.1.2. podporovať vypracovanie a schválenie legislatívnych noriem zameraných na manažment cestovného ruchu v SR na všetkých úrovniach – od celoštátnej až po jednotlivé obce,
- 3.1.3. rešpektovať navrhnuté územné členenie na regióny a subregióny cestovného ruchu,
- 3.1.6. pre dosiahnutie strategického cieľa a špecifických cieľov rozvoja cestovného ruchu v kraji je v plánovaní a regulácii územného rozvoja potrebné za prioritné považovať:
- vedomostno-poznávacie štruktúry:
AGROPARKY – Horehronský, Podpoliansky, Hontiansky, Poipliansky, Hornorimavský, Revúcky, Novobanský,
- 3.1.7. v horskom turizme plne využiť potenciál pre rozvoj zimných lyžiarskych športov v jestvujúcich turistických strediskách, podmienený dosiahnutím konsenzu s orgánmi ochrany prírody a krajiny, umožňujúceho ich funkčné rozšírenie a prípadnú integráciu do aglomerácií. Rozvoj zamerať na dobudovanie rekreačnej vybavenosti a dopravnej a technickej infraštruktúry pre zabezpečenie celoročného využívania ich kapacít,
- 3.1.8. rozvoj horských stredísk s vhodnými klimatickými a priestorovými podmienkami, v súlade s podmienkami využívania chránených území, usmerňovať na dosiahnutie štandardu rekondičných, prípadne klimatických kúpeľov, podporovať na to zamerané aktivity, špecifickú vybavenosť a zvyšovanie podielu trvalých obyvateľov.
- 3.2. udržiavať a skvalitňovať podmienky a vybavenosť pre krátkodobú vnútromestskú a prímestskú rekreáciu:
- 3.2.1. zabezpečiť ochranu plošného rozsahu existujúcej verejnej zelene a parkov v sídlach a budovaním nových plôch zelene zabezpečiť zvyšovanie jej podielu na jedného obyvateľa a kvality životného prostredia,
- 3.2.2. regulovať zmeny funkčného využívania záhradkárskeho a chatového osád,
- 3.2.3. podporovať vytváranie pohybových, relaxačných a vedomostno-poznávacích aktivít v záujmových územiach miest,
- 3.3. utvárať územno-technické predpoklady na rozvoj všetkých aktuálnych foriem domácej a medzinárodnej turistiky v sídlach a rekreačných útvaroch modernizáciou jestvujúcej a budovaním novej obslužnej, relaxačnej a športovej vybavenosti v zastavanom území a nadväzujúcich priestoroch, na významných medzinárodných a regionálnych cestných trasách kraja a na cykloturistických trasách všetkých kategórií.
- 3.4. rozvíjať komplexnosť a kvalitu vybavenosti všetkých turisticky atraktívnych miest, obcí a stredísk cestovného ruchu
- 3.4.1. zariadenia a služby umiestňovať prednostne do ich zastavaného územia a jeho okolia,
- 3.4.2. nové zariadenia a služby v lokalitách rekreácie a cestovného ruchu mimo zastavaných území miest a obcí, umiestňovať prednostne do už zastavaných lokalít,
- 3.4.3. priestor voľnej krajiny využívať predovšetkým na športové, relaxačné, poznávacie a iné pohybové aktivity.
- 3.5. zvyšovať kvalitu vybavenosti jestvujúcich stredísk cestovného ruchu na území národných parkov a veľkoplošných chránených území prírody len v súlade s ekologickou únosnosťou dotknutých a nadväzujúcich lokalít
- 3.5.1. zariadenia a služby umiestňovať prednostne do ich zastavaného územia,
- 3.5.2. návštevnosť, kapacity vybavenosti a využitie voľnej krajiny v ich okolí zosúladať s požiadavkami štátnej ochrany prírody.
- 3.6. rozvoj vybavenosti pre rekreáciu a turizmus v nových, doteraz neurbanizovaných lokalitách a v strediskách cestovného ruchu umožniť len v súlade so schváleným programom, alebo plánom rozvoja obce, mesta, alebo regiónu a len na základe schválenej územnoplánovacej dokumentácie. Na územiach s 3. až 5. stupňom ochrany a v územiach európskeho významu podľa zákona o ochrane prírody a krajiny, nezakladať nové lokality a strediská rekreácie, športu a turizmu.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- 3.7. zvyšovať kvalitatívny štandard jestvujúcich stredísk rekreácie a turistiky na území Národného parku Nízke Tatry, Národného parku Muránska planina, Národného parku Veľká Fatra, Národného parku Slovenský raj a v Chránenej krajinskej oblasti Poľana, len v súlade so schválenou územnoplánovacou dokumentáciou.
  - 3.8. viazať lokalizáciu služieb zabezpečujúcich proces rekreácie a turizmu prednostne do zastavaného územia sídiel s cieľom zamedziť neodôvodnené rozširovanie rekreačných útvarov vo voľnej krajine, pričom využiť aj obnovu a revitalizáciu historických mestských a vidieckych celkov a objektov kultúrnych pamiatok.
  - 3.9. vytvárať podmienky pre rozvoj špecifickej vybavenosti centier cestovného ruchu medzinárodného a národného významu:
    - 3.9.8. mesta Detva, ako centra turizmu národného významu v oblasti Podpoľania.
  - 3.10. vytvárať podmienky pre rozvoj špecifickej vybavenosti centier cestovného ruchu nadregionálneho a regionálneho významu:
    - 3.10.4. Pohronský región CR (15) – Hriňová, Štiavnické Bane, Sv. Anton, Prenčov, Sklené Teplice, Nová Baňa, Žarnovica.
  - 3.12. pri rozvoji rekreácie a turizmu na území chránených území a ich ochranných pásiem rešpektovať návštevný poriadok príslušného chráneného územia, platný v čase prípravy a realizácie rozvojových zámerov.
  - 3.14. podporovať vznik a rozvoj miestnych kúpeľov na základe využitia špecifik daného územia.
  - 3.15. vytvárať územno-technické podmienky pre realizáciu cykloturistických trás regionálneho, nadregionálneho a celoštátneho významu, pri súčasnom rešpektovaní zákona o ochrane prírody a krajiny.
  - 3.16. využiť bohatý kultúrno-poznávaci potenciál územia na rozvoj poznávacieho a rekreačného turizmu.
  - 3.17. zabezpečiť podmienky pre vytvorenie komplexného informačného systému regiónu ako neoddeliteľnej súčasti rozvoja cestovného ruchu a informovanosti o atraktivitách Banskobystrického kraja, pri súčasnom rešpektovaní zákona o ochrane prírody a krajiny.
  - 3.18. podporovať rozvoj všetkých druhov turizmu v súlade s ochranou prírody a krajiny.
  - 3.19. vo všetkých existujúcich a navrhovaných strediskách cestovného ruchu zabezpečiť dobudovanie a projektovú prípravu a realizáciu kompletnej technickej infraštruktúry s osobitným zreteľom na zabezpečenie zásobovania pitnou vodou v dostatočnom množstve a zodpovedajúcej kvalite.
  - 3.21. podporovať rozvoj krátkodobej a prímestskej rekreácie obyvateľov mestských sídiel.
4. V oblasti usporiadania územia z hľadiska ekologických aspektov, ochrany prírody a pôdneho fondu
- 4.1. rešpektovať územné vymedzenie a podmienky ochrany a využívanie všetkých vyhlásených chránených území v kategóriách chránená krajinná oblasť, národný park, národná prírodná rezervácia, prírodná rezervácia, národná prírodná pamiatka, prírodná pamiatka, chránený areál, chránený krajinný prvok a ich ochranných pásiem, chránené vtáčie územie, územie európskeho významu, navrhované územia európskeho významu a národného významu, biotopy chránených rastlín a živočíchov.
  - 4.2. podporovať zabezpečenie primeranej právnej ochrany všetkých existujúcich a navrhovaných chránených území a území zaradených do sústavy NATURA 2000.
  - 4.4. uplatňovať pri hospodárskom využívaní území chránených podľa zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny diferencovaný spôsob hospodárenia a uprednostňovať biologické a integrované metódy ochrany územia,
    - 4.4.1. rešpektovať prioritnú biologickú, ekologickú a environmentálnu funkciu lesov nachádzajúcich sa vo vyhlásených a navrhovaných chránených územiach kategórie národná prírodná rezervácia, prírodná rezervácia, národná prírodná pamiatka a prírodná pamiatka,
    - 4.4.2. rešpektovať hlavnú biologickú, ekologickú a environmentálnu funkciu lesov s druhoradým, alebo podradným drevoprodukčným významom, ktoré sú v kategóriách ochranné lesy, lesy osobitného určenia mimo časti lesov pod vplyvom imisií zaradených do pásiem ohrozenia a lesy vo všetkých vyhlásených a navrhovaných chránených územiach kategórií chránený areál, národný park a v územiach vymedzených biocentier,

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- 4.5. rešpektovať platné územné systémy ekologickej stability.
  - 4.7. uplatňovať pri hospodárskom využívaní územia začlenených medzi prvky územného systému ekologickej stability podmienky ustanovené platnou legislatívou:
    - 4.7.1. zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny pre kategórie a stupne ochrany chránených území,
    - 4.7.2. zákonom Slovenskej národnej rady č. 61/1977 Zb. o lesoch
    - 4.7.3. zákonom Národnej rady Slovenskej republiky č. 220/2004 Z.z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a o zmene zákona č. 245/2003 Z.z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov, pre poľnohospodárske ekosystémy v kategóriách podporujúcich a zabezpečujúcich ekologickú stabilitu územia (trvalé trávne porasty),
    - 4.7.4. medzinárodnými dohovormi, ktorými je Slovenská republika viazaná: „Poiplie“ (lokalita Ramsarského dohovoru) a „Biosférická rezervácia Polana“ (Program UNESCO „Človek a biosféra“),
    - 4.7.5. podporovať využívanie prostriedkov z Programu rozvoja vidieka na roky 2007 – 2013 na obnovu ekologickej stability lesných ekosystémov (najmä obnovu prirodzeného drevinového zloženia) a obnovu a primerané využívanie poloprirodzených trvalých trávnych porastov,
    - 4.7.6. vylúčiť budovanie MVE a ďalších priečných prekážok na úsekoch tokov nachádzajúcich sa na územiach siete NATURA ,
    - 4.7.7. vylúčiť umiestňovanie veterných elektrární v chránených územiach (v zmysle zákona o ochrane prírody a krajiny) a na územiach sústavy NATURA.
  - 4.8. zosúlaďovať trasovanie dopravnej a technickej infraštruktúry s prvkami ekologickej siete tak, aby bola maximálne zabezpečená ich vodivosť a homogennosť ich vhodným trasovaním, prípadne budovaním funkčných ekoduktov.
  - 4.9. eliminovať systémovými opatreniami stresové faktory pôsobiace na prvky územného systému ekologickej stability (znečisťovanie prostredia, eutrofizáciu, fragmentáciu krajiny, šírenie invázných druhov organizmov, bariérový efekt dopravných koridorov a priečných prekážok v tokoch...).
  - 4.10. rešpektovať poľnohospodársku pôdu a lesné pozemky ako limitujúci faktor urbanistického rozvoja územia, osobitne chrániť poľnohospodársku pôdu s veľmi vysokým až stredne vysokým produkčným potenciálom, poľnohospodársku pôdu, na ktorej boli vybudované hydromelioračné zariadenia a osobitné opatrenia na zvýšenie jej produkčnej schopnosti (produkčné sady a vinice).
  - 4.11. zabezpečovať nástrojmi územného plánovania ekologicky optimálne využívanie územia, rešpektovanie, prípadne obnovu funkčného územného systému ekologickej stability, biotickej integrity krajiny a biodiverzity na úrovni regionálnej a lokálnej.
  - 4.12. zabezpečovať zachovanie a ochranu všetkých typov mokradí, revitalizovať vodné toky a ich brehy vrátane brehových porastov a lemov, zvýšiť rôznorodosť príbrežnej zóny (napojenie odstavených ramien, zachovanie sprievodných brehových porastov) s cieľom obnoviť integritu a zabezpečiť priaznivé existenčné podmienky pre biotu vodných ekosystémov s prioritou udržiavania biodiverzity a vitality brehových porastov vodných tokov.
  - 4.13. zabezpečovať zvýšenie ekologickej stability a obnovu biologickej rozmanitosti v územiach a krajinných segmentoch a narušeným prírodným a životným prostredím.
  - 4.14. podporovať ťažbu nerastov len v územiach kde sa pri realizácii ťažby nepredpokladajú jej negatívne dopady na životné prostredie, vznik environmentálnych záťaží, záujmy ochrany prírody a krajiny, terénny reliéf a súčasnú krajinnú štruktúru. Podporovať len takú ťažbu nerastov, ktorá nepoužíva technológiu kyanidového lúhovania.
  - 4.15 zabezpečiť ochranu všetkých vodných zdrojov v rozsahu ich vymedzených ochranných pásiem na území kraja využívaných na hromadné zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou.
5. V oblasti usporiadania územia z hľadiska kultúrneho dedičstva
- 5.1. rešpektovať pamiatkový fond a kultúrne dedičstvo, vo všetkých okresoch Banskobystrického kraja predovšetkým chrániť najcennejšie objekty a súbory objektov zaradené, alebo navrhované na zaradenie do kategórie pamiatkových území pamiatkových rezervácií a pamiatkových zón,

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- pamiatkových objektov a nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, vrátane ich vyhlásených ochranných pásiem, chrániť ich a využívať v súlade s ustanoveniami zákona o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.
- 5.5. zabezpečiť osobitnú pozornosť a zvýšenú ochranu evidovaným, známym a predpokladaným archeologickým náleziskám a lokalitám, v súlade s ustanoveniami zákona NR SR č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu.
  - 5.6. podporovať dodržiavanie zásad ochrany pamiatkových území na území historických jadier miest a obcí nepodliehajúcich ochrane pamiatkového fondu zo zákona, ako aj v častiach územia so zachovanou historickou urbanistickou štruktúrou a historickým stavebným fondom.
  - 5.7. podporovať ochranu vedeckých a technických hodnôt : banské a hutnícke diela – šachty, štôlne, tajchy, huty, hámre, valkovne a pod., vybrané typické remeselnícke a priemyselné objekty, zariadenia železničnej dopravy – pôvodné stanice, charakteristické a unikátne úseky tratí, ako sú Telgárt – Červená Skala, Brezno – Tisovec, Čiernohronska železnica, železničná trať Banská Bystrica – Diviaky.
  - 5.8. podporovať ochranu hodnotných objektov a zachovaných urbanistických štruktúr miest a obcí z obdobia 19. a 20. storočia, hodnotných architektonicko-urbanistických celkov lokalizovaných mimo zastavaného územia sídiel z obdobia 19. a 20. storočia.
  - 5.9. podporovať ochranu historických krajinných prvkov a komplexov (mestské parky, parky v areáloch kaštieľov a kúrií, kúpeľné parky a pod.).
  - 5.10. *podporovať obnovu a zachovanie urbanisticky a architektonicky hodnotných areálov kalvárií, ako výrazného krajinnno-urbanistického prvku územia v súčasnej krajinskej štruktúre.*
  - 5.11. vytvárať podmienky pre ochranu a obnovu objektov pamiatkového fondu vo voľnej krajine (objektov hradov, kaštieľov a ich ruín) pri zachovaní ich pamiatkových hodnôt ako súhrnu významných historických, krajinných, spoločenských, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných, alebo umelecko-remeselných hodnôt. Vytvárať podmienky pre obnovu pamätihodností miest a obcí vo voľnej krajine ako nenahradiateľných prvkov pre zachovanie cieľovej kvality krajiny a historických panorám v krajine v súlade s Európskym dohovorom o krajine,
  - 5.12. *rešpektovať typické formy a štruktúry osídlenia charakterizujúce jednotlivé špecifické regióny kraja vo vzťahu k staviteľstvu, ľudovému umeniu, typickým formám hospodárskych aktivít a väzbám s prírodným prostredím, v súlade so súčasnou krajinnou štruktúrou v jednotlivých regiónoch a s ustanoveniami Európskeho dohovoru o krajine.*
  - 5.13. *Uplatňovať a rešpektovať typovú a funkčnú charakteristiku sídiel mestského, malomestského a rôznych foriem vidieckeho osídlenia vrátane typického rozptýleného osídlenia strednej a južnej časti územia kraja.*
  - 5.14. rešpektovať pri rozvoji územia význam a hodnoty jeho kultúrno-historických daností v nadväznosti na všetky zámery v sociálno-ekonomickom rozvoji.
  - 5.15. podporovať spracovanie pasportizácie historických krajinných štruktúr na území Banskobystrického kraja a vypracovanie manažmentu ich ochrany a využívania s cieľom ich ochrany a prezentácie.
6. V oblasti rozvoja nadradenej dopravnej infraštruktúry
- 6.1. v oblasti rozvoja cestnej infraštruktúry
    - 6.1.20.3. rekonštruovať cestu II/526 v úseku Devičie (I/66-R3)-Senohrad, Stará Huta - Podkriváň a Kriváň-Kokava n. Rimavicou – Hnúšťa – Jelšava - hranica Košického kraja s prerušením ťahu v priestore Senohrad – Stará Huta (Lešť),
    - 6.1.20.4. rekonštruovať cestu II/529 v úseku Hriňová – Drábsko – Čierny Balog – Brezno (I/66),
    - 6.1..20.10. rekonštruovať a vybudovať cestu II/591 v úsekoch Banská Bystrica (I/66) – Zvolenská Slatina a Víglaš – Stará Huta – Horná Strehová – Dolná Strehová, s obchvatom mesta Banská Bystrica a rezervovať územie pre výhľadové obchvaty obcí,
    - 6.1.23. preferovať vedenie cestných trás zaťažených intenzívnou dopravou mimo zastavaného územia obcí, územia evidovaných vodných zdrojov a ich ochranných pásiem, pripravovaných vodných diel a chránených území, vytvárať podmienky pre postupnú realizáciu tunelových úsekov navrhovaných dopravných trás v horských úsekoch,
    - 6.1.24. vybudovať novú rýchlostnú cestu R2 v úseku Zvolen – Detva – Lučenec – Rimavská

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- Sobota – hranica Košického kraja so severným (variantne južným) obchvatom mesta Zvolen,
- 6.1.26.1. vybudovať súbežnú cestu s R2 s úseku Budča – Zvolen – Detva – Lučenec – Rimavská Sobota – hranica Košického kraja pre dopravu vylúčenú z R2;
  - 6.1.26.2. úseky, kde nová trasa R2 opúšťa trasu pôvodnej cesty I/50, cestu I/50 rekonštruovať a využiť pre trasu súbežnej cesty s R2
  - 6.1.29. výstavbu rýchlostných ciest a preložiek cestných úsekov (obchvatov ciest I.-II. triedy) realizovať podľa naliehavosti najmä v závislosti od intenzity dopravy a požiadaviek ochrany prírody a životného prostredia v intravilánoch miest a obcí v súlade so schválenou územnoplánovacou dokumentáciou obcí,
  - 6.1.34. pri riešení trasovania a realizácii súbežných trás rýchlostných ciest (R1, R2, R3, R7), využívať predovšetkým formu rekonštrukcií a smerových úprav existujúcich trás ciest I., II. a III. triedy,
  - 6.1.37. rešpektovať ochranné pásma rýchlostných ciest a ciest I. triedy v zmysle platnej legislatívy,
  - 6.2. v oblasti rozvoja železničnej infraštruktúry
    - 6.2.1. *rezervovať priestor pre výhľadový koridor vysokorýchlostnej trate ako územnú rezervu s predpokladom jej postupného spresňovania v ďalších stupňoch územnoplánovacej dokumentácie,*
  - 6.3. v oblasti rozvoja leteckej infraštruktúry
    - 6.3.2. rešpektovať areály, zariadenia a ochranné pásma letísk, heliportov, letísk pre letecké práce a ich ochranných leteckých pozemných a zabezpečovacích zariadení, na území Banskobystrického samosprávneho kraja,
    - 6.3.4. v strediskách rekreácie a cestovného ruchu riešiť sieť heliportov pre pohotovostné lety leteckej záchranej služby, ostatných rýchlych zásahov a taxislužby.
  - 6.4. v oblasti rozvoja infraštruktúry kombinovanej dopravy
    - 6.4.1. systematicky vytvárať územné a stavebno-technické predpoklady na výstavbu a prevádzku kombinovanej dopravy na železničnej trati TINA – hranica Nitrianskeho kraja – Zvolen – Lučenec – Filakovo – hranica Košického kraja, a na trati – Filakovo – hranica s Maďarskou republikou, v celej dĺžke ťahu na území Banskobystrického kraja
  - 6.5. utvárať podmienky na ochranu územia v okolí dopravných trás s veľkou intenzitou dopravného zaťaženia pred negatívnymi dôsledkami dopravy, monitorovať dodržiavanie prípustných hladín hluku a určovať zásady ochrany dotknutého územia pred jeho účinkami s návrhom a následnou realizáciou opatrení na ochranu proti hluku.
  - 6.6. prednostne pripravovať a realizovať nevyhnutné úpravy dopravných trás v najzaťaženejších a najnebezpečnejších úsekoch a v priestoroch s najvyšším zaťažením životného prostredia negatívnymi dôsledkami dopravy.

7. V oblasti rozvoja nadradenej technickej infraštruktúry

- 7.1. vodné hospodárstvo
  - 7.1.1. rezervovať priestor pre výhľadový hlavný prívod pitnej vody a súvisiace stavby pre jednotlivé oblasťné a skupinovú vodovody Stredoslovenskej a Východoslovenskej vodárenskej sústavy,
  - 7.1.4. dokončiť rozostavané čistiarnie odpadových vôd,
  - 7.1.5. rekonštruovať a rozšíriť čistiarnie odpadových vôd: Poltár, Kremnica, Detva, Klenovec, Kokava nad Rimavicou, Hliník nad Hronom, Hriňová, Polomka, Pliešovce, Dudince, Ružiná, Uhorské,
  - 7.1.6. rezervovať priestor na výhľadové vybudovanie skupinových kanalizačných systémov,
  - 7.1.8. vytvárať územnotechnické predpoklady na úpravu a revitalizáciu vodných tokov v čiastkových povodiach Hrona, Ipľa a Slanej; úpravy na vodných tokoch realizovať tak, aby neboli dotknuté záujmy ochrany prírody a krajiny v súlade s platnou legislatívou,
  - 7.1.9. *rezervovať priestor pre výhľadové malé vodné nádrže, poldre a stavby súvisiace s ochranou pred povodňami a transformáciou povodňovej vlny podľa Plánov manažmentu povodí*

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- a schválených ÚPN obcí,*
- 7.1.10. zabezpečiť vypúšťanie komunálnych odpadových vôd výstavbou verejnej kanalizácie s ČOV (prípadne iné vhodné spôsoby odvádzania komunálnych odpadových vôd) v aglomeráciách nad 10.000 ekvivalentných obyvateľov do 31.12.2010 a v aglomeráciách od 2.000 - 10.000 ekvivalentných obyvateľov, ktoré nemajú vybudovanú verejnú kanalizáciu, a v aglomeráciách menších ako 2.000 EO, v ktorých je vybudovaná verejná kanalizácia bez primeraného čistenia do 31.12.2015 v súlade s platnou legislatívou, ktorou sa ustanovujú požiadavky na kvalitu a kvalitatívne ciele povrchových vôd a limitné hodnoty ukazovateľov znečistenia odpadových vôd a osobitných vôd,
- 7.1.11. postupne znižovať zaostávanie rozvoja verejných kanalizácií s ČOV za rozvojom verejných vodovodov
- a) prioritnou výstavbou kanalizácií s ČOV v obciach nad 2.000 ekvivalentných obyvateľov
- b) prioritnou výstavbou kanalizácií s ČOV v obciach ležiacich v ochranných pásmach vodárenských zdrojov, ochranných pásmach prírodných liečivých zdrojov a prírodných minerálnych zdrojov, prípadne v ich blízkosti,
- c) výstavbou čistiarní odpadových vôd v rozhodujúcich zdrojoch znečistenia
- d) výstavbou skupinových kanalizácií s ČOV,
- 7.1.12. v súlade s Plánmi manažmentu povodí zabezpečiť ochranu pred povodňami realizáciou preventívnych technických a biotechnických opatrení v povodiach, ktoré spomalia odtok vôd z povodia do vodných tokov, výstavbu retenčných nádrží a poldrov, ochranných hrádzí, protipovodňových línii a zariadení na prečerpávanie vnútorných vôd, úpravu vodných tokov a ich nevyhnutnú opravu a údržbu,
- 7.1.13. v zmysle platnej legislatívy zabezpečiť stanovenie rozsahu inundačných území tokov a pri ich využívaní rešpektovať ustanovenia platnej legislatívy o ochrane pred povodňami,
- 7.1.14. akceptovať pásma ochrany verejných vodovodov a verejných kanalizácií v súlade s platnou legislatívou o verejných vodovodoch a verejných kanalizáciách, pásma ochrany vodárenských zdrojov v súlade s vodným zákonom, pásma ochrany prírodných liečivých a prírodných minerálnych zdrojov v súlade so zákonom o prírodných liečivých vodách, prírodných liečivých kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o regulácii v sieťových odvetviach,
- 7.1.15. rešpektovať Plány manažmentu povodia, základných nástrojov na dosiahnutie cieľov vodného plánovania v správnych územiach povodí (čiastkových povodí Hron, Ipel', Slaná), ktoré určujú úlohy :
- v oblasti nakladania s povrchovými a podzemnými vodami s cieľom ich udržateľného využívania,
- na zlepšovanie stavu útvarov povrchovej a podzemnej vody vrátane vodných ekosystémov,
- na zabránenie ďalšieho zhoršovania stavu vôd a zabezpečenie ich dobrého stavu,
- pri ochrane pred povodňami a na zabránenie škodlivých účinkov vôd,
- 7.2. zásobovanie elektrickou energiou
- 7.2.8. rezervovať priestor pre nové transformačné stanice a koridory pre prívodné 110 kV vedenia v obciach Zvolen, Filakovo, Lučenec, Detva, Nová Baňa, Poltár,
- 7.2.10. regulovať výstavbu veterných elektrární, pokiaľ nebude zabezpečený dostatok rezervných regulačných výkonov pre potreby ES SR a na základe výsledkov štúdie navrhutej v opatreniach pre obdobie do roku 2013,
- 7.2.11. pri budovaní, plánovaní a rekonštruovaní nadzemného elektrického vedenia používať také technické riešenie, ktoré bráni usmrcovaniu vtákov podľa platnej legislatívy o ochrane prírody a krajiny,
- 7.2.12. v priestorovom usporiadaní rešpektovať určené ochranné pásma a bezpečnostné pásma jestvujúcich a navrhovaných elektrických vedení a transformačných staníc v zmysle platnej legislatívy.
- 7.3. zásobovanie plynom a teplom
- 7.3.1. prednostne využívať zemný plyn na zásobovanie lokalít teplom, s cieľom znížiť miestnu

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- „Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- znečistených priemyselných odpadových vôd vypúšťaných do povrchových tokov v súlade s kvalitatívnymi cieľmi povrchových vôd a limitnými hodnotami ukazovateľov znečistenia v zmysle platnej legislatívy,
- 9.3.9 rešpektovať platnú legislatívu ktorou sa ustanovujú požiadavky na vodu určenú na ľudskú spotrebu a kontrolu kvality vody určenej na ľudskú spotrebu a podrobnosti o požiadavkách na kvalitu vody kúpalísk, vody na kúpanie a jej kontrolu a na kúpaliská.
- 9.6. vytvárať vhodné stimulačné nástroje na podporu separovania, recyklácie a celkového znižovania produkcie odpadu na území kraja, podporovať zavádzanie „BAT“ technológií v procese riadenie odpadového hospodárstva na úrovni kraja.
- 9.7. zabezpečiť postupnú, k životnému prostrediu šetrnú sanáciu a rekultiváciu nevyhovujúcich skládok odpadu a sanáciu resp. minimalizáciu dopadov starých environmentálnych záťaží, s uprednostnením lokalít s významom z hľadiska udržania kvality a ekologickej stability územia.
- 9.8. v rámci prípravy a spracovania novej územnoplánovacej dokumentácie regiónu zhodnotiť optimálnu lokalizáciu pre umiestnenie zariadenia, resp. zariadení na zneškodňovanie odpadu zo zdravotníckych zariadení umiestnených na území Banskobystrického kraja.
- 9.9. pri posudzovaní územnotechnických podmienok a projektovej príprave nových trás a zariadení dopravnej infraštruktúry zhodnotiť kvalitu územia a zabezpečiť jeho trvalú ochranu v ich okolí pred hlukom, infrazvukom a vibráciami v zmysle platnej legislatívy.
- 9.10. v rámci spracovania nižších stupňov územnoplánovacej dokumentácie (ÚPN O, ÚPN Z) v jednotlivých oblastiach, podľa účelu ich využitia, určiť stupeň radónového rizika.
- 9.11. pri spracovaní nižších stupňov územnoplánovacej dokumentácie rešpektovať ochranné pásma pohrebísk v súlade s platnou legislatívou.
- II. Verejnoprospešné stavby spojené s realizáciou uvedených záväzných regulatívov sú:
Vo vzťahu ku riešeniu RÚSES okresu Detva sa v záväznej časti ÚPN VÚC Banskobystrického kraja neuvádzajú verejnoprospešné stavby určené na ochranu životného prostredia.

4. POZITÍVNE A NEGATÍVNE PRVKY A JAVY

4.1. POZITÍVNE PRVKY A JAVY

4.1.1. Osobitne chránené časti prírody a krajiny a časti prírody pripravované na ochranu

Ochranu prírody a krajiny upravuje zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Ochranou prírody a krajiny podľa tohto zákona sa rozumie obmedzovanie zásahov, ktoré môžu ohroziť, poškodiť alebo zničiť podmienky a formy života, prírodné dedičstvo, vzhľad krajiny, znížiť jej ekologickú stabilitu, ako aj odstraňovanie následkov takých zásahov. Ochranou prírody sa rozumie aj starostlivosť o ekosystémy. Zákon vyčleňuje územnú, druhovú ochranu a ochranu drevín. Ochrana prírody je významným limitujúcim podkladom pre rozvoj činností v krajine.

Národná sústava chránených území

Pre územnú ochranu ustanovuje zákon o ochrane prírody a krajiny č. 543/2002 Z. z. 5 stupňov ochrany. Rozsah obmedzení sa so zvyšujúcim stupňom zväčšuje, pričom územná ochrana sa vzťahuje na celé územie SR. Zákon č. 543/2002 Z. z. ustanovuje tieto kategórie chránených území (§ 17):

- chránená krajinná oblasť (CHKO),
- národný park (NP),
- chránený areál (CHA),
- národná prírodná rezervácia a prírodná rezervácia (NPR, PR),
- národná prírodná pamiatka a prírodná pamiatka (NPP, PP),
- chránený krajinný prvok (CHKP),
- chránené vtáčie územie (CHVÚ).

Zákon definuje aj územie európskeho významu (ÚEV) ako územie v SR tvorené jednou alebo viacerými lokalitami, na ktorých sa nachádzajú biotopy európskeho významu alebo druhu európskeho významu, na ochranu ktorých sa vyhlasujú ochranné územia. Osobitné ustanovenia zákona č. 543/2002 Z.z. sú venované podmienkam pre tvorbu súvislej európskej sústavy chránených území Natura 2000.

Podľa Zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov, možno chránené územia na základe stavu biotopov členiť najviac na štyri zóny, ak je to potrebné na zabezpečenie starostlivosti o ne. Zóny sa vymedzujú spravidla ako celistvé časti chráneného územia podľa povahy prírodných hodnôt v nich, pôvodnosti ekosystémov, miery zásahu ľudskou činnosťou a využívania územia človekom tak, aby 5. stupeň ochrany bol určený v zóne A, 4. stupeň ochrany v zóne B, 3. stupeň ochrany v zóne C a 1. alebo 2. stupeň ochrany v zóne D. Vyhlásené ochranné pásmo chráneného územia má zníženú ochranu o jeden stupeň oproti stupňu, ktorý platí na predmetnom území. Ak ochranné pásmo nie je vyhlásené, je ním územie do vzdialenosti 100 m von od hranice (NPR, PR), resp. 60 m (NPP, PP). V nevyhlásených ochranných pásmach platí tretí stupeň ochrany. V ochranných pásmach prírodných pamiatok – jaskýň a prírodných vodopádov nie je určený stupeň ochrany, ale sú ustanovené osobitné podmienky.

Tab. č. 31: Výmery CHÚ v členení podľa stupňov ochrany v ha a ich pomerné zastúpenie v okrese Detva (v % z rozlohy okresu)

Rozloha okresu	1. stupeň ochrany		2. stupeň ochrany		3. stupeň ochrany		4. stupeň ochrany		5. stupeň ochrany	
	výmera	%	výmera	%	výmera	%	výmera	%	výmera	%
44 919	36 942,34	82, 2	7 198, 93	16,0	2, 106	0, 005	22, 244	0, 05	754, 380	1, 7

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Do záujmového územia okresu Detva zasahuje CHKO Poľana.

CHKO Poľana

CHKO Poľana bola vyhlásená Vyhláškou MŽP SSR č. 97/ 1981, ktorá bola nahradená Vyhláškou MŽP SR č. 431 / 2001 zo dňa 3. septembra 2001. CHKO Poľana sa rozprestiera na území okresov Banská Bystrica (Hrochoť, Ľubietová, Poniky, Povrazník), Brezno (Čierny Balog, Hronec, Sihla, Strelníky, Valaská), Detva (Detva, Hriňová) a Zvolen (Očová). Jej rozloha je 20 360 ha. Predmetom ochrany je najvyššie sopečné pohorie na Slovensku s najjužnejším prirodzeným výskytom smrekových lesov, so zachovalou krajinou štruktúrou. Lesy dopĺňa mozaika mikroštruktúr terasových políčk, lúk a pasienkov v nižšie položených častiach územia.

Reliéf, výšková členitosť, klimatické i edafické podmienky a v neposlednom rade činnosť človeka, vplyvajú na vysokú diverzitu rastlínstva Poľany. Prelínajú sa teplomilné druhy s horskými, čo dokazujú viaceré druhy dosahujúce tu severnú, resp. južnú hranicu rozšírenia u nás. Predhoria v juhozápadnej časti sú pokryté dubovými lesmi s dominanciou duba zimného, cerového a letného (*Quercus petraea*, *Q. cerris*, *Q. robur*) s prechodom do dubovo-hrabových lesov. Vo vyšších polohách dominujú zmiešané jedľovo-bukové lesy po vrcholové smrečiny v najvyšších polohách. Pestrosť biotopov (lesné, lúčne, mokradné a skalné) podmienil výskyt viacerých vzácných a ohrozených druhov, napr. fialka žltá sudetská (*Viola lutea* subsp. *sudetica*), večernica snežná voňavá (*Hesperis matronalis* subsp. *nivea*), vstavačovec stromolistý (*Dactylorhiza incarnata*), hrachor močiarny (*Lathyrus palustris*), hadivka obyčajná (*Ophioglossum vulgatum*), hadomor nízky (*Scorzonera humilis*), vudsia skalná (*Woodsia ilvensis*), prilbica tuhá (*Aconitum firmum*), chudôbka múrová (*Draba muralis*) a mnohé iné.

Vo faune je prítomných mnoho zoogeograficky významných druhov, ktoré dokazujú dôležité postavenie Poľany na hranici karpatskej a panónskej oblasti. Fauna bezstavovcov, okrem bežných druhov, je bohatá na mnohé endemické, vzácne a ohrozené taxóny hlavne v skupinách mäkkýšov (hrotovka vyvýšená – *Vestia elata*, trblietka karpatská – *Vitrea transsylvanica*), rovnokridlovcov (*Pholidoptera frivaldskyi*, *Arcyptera fusca*), chrobákov (*Carabus scabriusculus*, *Anthaxia funerula*, *Rosalia alpina*, *Lacon fasciatus* a iné) alebo motýľov (*Parnassius mnemosyne*, *Lycarena tityrus*, *Papilio machaon*, *Pyrgus malvae* a iné). Zo stavovcov sa tu trvalo vyskytuje niekoľko druhov rýb (pstruhového a lipňového pásma), 11 druhov obojživelníkov (napr. skokan štíhly – *Rana dalmatina*, mlok veľký – *Triturus vulgaris*), 9 druhov plazov (napr. jašterica živorodá – *Zootoca vivipara*, jašterica múrová – *Podarcis muralis*, jašterica zelená – *Lacerta viridis*, užovka stromová – *Zamenis longissimus*, vretenica severná – *Vipera berus*). V území CHKO hniezdi 121 druhov vtákov a ďalších 51 druhov bolo zistených pri krátkodobom pobyte alebo migrácii. Zo vzácnejších druhov tu hniezdia napr. kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), ďubník trojprstový (*Picoides tridactylus*), hlucháň obyčajný (*Tetrao urogallus*). Medzi najvýznamnejšie zo 40 druhov zistených cicavcov patrí napr. myšovka horská (*Sicista betulina*), piskor horský (*Sorex alpinus*), vydra riečna (*Lutra lutra*), rys ostrovid (*Lynx lynx*), vlk dravý (*Canis lupus*) a medveď hnedý (*Ursus arctos*). Poľana je významná ochranou genofondu jeleňa lesného (*Cervus elaphus*).

Celkový zachovalý krajinný ráz je výsledkom symbiózy prírodných hodnôt krajiny s trvalo udržateľným hospodárením pôvodných obyvateľov, ktorých v súčasnosti žije v území okolo 400.

Vyhlasené chránené územia v kategóriách NPR, PR, PP, CHA

V kategóriách NPR, PR, NPP, PP a CHA bolo v okrese Detva k 31.12.2011 vyhlásených 12 chránených území, z celkovou rozlohou v okrese Detva 776,62 ha a ich celková rozloha s ochranným pásmom je 923,49ha.

Tab. č. 32: Chránené územia v kategóriách NPR, PR, NPP, PP a CHA v okrese Detva

P. č.	Názov CHU / rok vyhlásenia, novelizácie	Kat.	Stupeň ochrany	Rozloha v okrese (ha)	K.ú.	Charakteristika, predmet ochrany	Ev. č. v ŠZ	V správe ŠOP SR
1	Habáňovo 1997	PR	4	3,3533	Látky	Rašelinné lúky a svahové prameniská s uplatnením ohrozených druhov flóry a fauny mokradných ekosystémov, významných z hľadiska Ramsarskej dohody. Zachovalé územie s vedecko-výskumným potenciálom.	1027	CHKO Poľana

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

2	Horná Chrapková 1998	CHA	4	1,0585	Detva	Podmáčané a mokradné lúky s bohatou flórou (napr. žltohlav najvyšší – <i>Trollius altissimus</i>) a mnohé druhy čelade <i>Orchidaceae</i> . Reprodukčná lokalita ohrozených druhov obojživelníkov.	1049	CHKO Poľana
3	Hrončička 2001	CHA	4	2,4977	Víglaš	Lokalita s výskytom kriticky ohrozeného druhu flóry korunkovka strakatá (<i>Fritillaria meleagris</i>).	1112	CHKO Poľana
4	Kalamárka 1977	PP	4	1,2800	Detva	Erózný zvyšok bočného prúdu pyroxenického andezitu. Neporušené morfológické javy poukazujúce na vznik masívu Poľany.	295	CHKO Poľana
5	Kopa 2001	PR	4	5,6900	Detva	Ochrana skalnej steny so zvetrávajúcimi blokmi, ktorá predstavuje dominantu podhorskej krajiny na južných svahoch Poľany s výskytom xerothermnej flóry a fauny.	1095	CHKO Poľana
6	Krivánsky Potok 1999	PP	4	0,9100 (celková 10,2341)	Podkriváň, (Pila –okres Lučenec)	Ochrana horného toku Krivánskeho potoka s pobrežnou vegetáciou. Výskyt chráneného druhu flóry - perovníka pštrosieho (<i>Matteuccia struthiopteris</i>)	1064	Cerová vrchovina
7	Melichova skala 1964	PP	4	0,0940 OP 2,106	Detva	Ochrana 30m vysokej skalnej ihly na južnom svahu stratovulkánu Poľany. Vznikla pôsobením selektívnej erózie a denudácie, ktorá vypreparovala skalný útvar. Má vedecký i estetický význam.	354	CHKO Poľana
8	Pod Dudášom 1980	PR	5	1,9600 (celková 6,2400)	Hriňová, (Očová – okr. Zvolen)	Ochrana fragmentu pôvodných lesov Poľany na vedecko-výskumné a náučné ciele.	379	CHKO Poľana
9	Pstruša 1979, 1997	PR	4	7,3605	Stožok	Ochrana vlhkomilných lúčnych spoločenstiev s koncentrovaným výskytom kriticky ohrozeného druhu flóry korunkovky strakatej (<i>Fritillaria meleagris</i>).	396	CHKO Poľana
10	Rohy 1986	PR	5	25,0300	Víglaš	Ochrana xerothermnej vegetácie Zvolenskej kotliny, dôležitej z vedeckovýskumného, náučného a kultúrno-výchovného hľadiska	404	CHKO Poľana
11	Vodopád Bystreho potoka 1982, 1996	NPP	x	x	Hriňová	Skalný amfiteáter, ktorý je výsledkom modelácie viacerých erózných činiteľov, podmienených zložením skalného útvaru. Atraktivnosť územia dotvára 20m vysoký vodopád tvorený prepadom Bystrej.	476	CHKO Poľana
12	Zadná Poľana 1972, 1993, 1999, 2001	NPR	5	727,3900 (celková 855,4941)	Hriňová (Očová – okr. Zvolen, Valaská – okr. Brezno)	Ochrana zachovalého komplexu lesných porastov bukového až smrekového lesného veg. stupňa prevažne pralesovitého charakteru, na ktoré sú viazané rastlinné a živočíšne spoločenstvá typické pre zachovalé lesné ekosystémy. Biodiverzitu územia zvyšujú lúčne enklávy a rašelinné biocenózy	383	CHKO Poľana

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Súvislá európska sústava chránených území NATURA 2000

Natura 2000 je sieť území členských krajín Európskej únie, ktoré boli vytvorené za účelom zachovania a ochrany prírodného dedičstva krajín Európy. Táto sústava má zabezpečiť ochranu druhov organizmov i biotopov ich výskytu. Do siete NATURA 2000 patria i územia, ktoré v súčasnosti nemajú zabezpečenú legislatívnu ochranu v rámci národnej legislatívy konkrétneho štátu. Ideálnym naplním cieľov vzniku spomínanej siete je zosúladienie ochrany druhov i území na národnej a európskej úrovni.

Základom pre vytvorenie sústavy Natura 2000 sú právne normy EÚ:

- smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochrane voľne žijúceho vtáctva (ďalej len smernica o vtákoch) (Smernica Rady 79/409/EHS z roku 1979 o ochrane voľne žijúceho vtáctva bola nahradená novým kodifikovaným predpisom)
- smernica Rady Európskych spoločenstiev č. 92/43/EHS o ochrane biotopov, voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín (ďalej len smernica o biotopoch).

Sústavu NATURA 2000 tvoria 2 typy územia:

- osobitne chránené územia (Special Protection Areas, SPA) vyhlasované na základe smernice o vtákoch v národnej legislatíve označené ako chránené vtáčie územia (CHVÚ), ktoré zahŕňajú biotopy sťahovavých vtákov na účel zabezpečenia ich prežitia a rozmnožovania vyhlásiť za CHVÚ,
- osobitné územia ochrany (Special Areas of Conservation, SAC) vyhlasované na základe smernice o biotopoch v národnej legislatíve označené ako územia európskeho významu (ÚEV), ktoré zahŕňajú lokality s biotopmi európskeho významu, na ochranu ktorých sa vyhlasujú chránené územia.

Chránené vtáčie územia

Národný zoznam navrhovaných CHVÚ schválila vláda SR uznesením č. 636/2003 dňa 9.7.2003 a nachádzalo sa v ňom 38 území. Do zoznamu pribudlo ďalších päť území, ktoré v máji 2010 schválila vláda SR. Dve územia sú z národného zoznamu vyňaté. Po vyňatí dvoch navrhovaných chránených vtáčích území a zaradení piatich nových území do národného zoznamu podľa požiadaviek Európskej komisie bude národný zoznam obsahovať spolu 41 navrhovaných chránených vtáčích území. Od 15. mája 2010 nadobudlo účinnosť 15 nových vyhlášok CHVÚ, čím je k 01.01.2013 vyhlásených 41 CHVÚ. Do okresu Detva zasahuje CHVÚ Poľana.

Chránené vtáčie územie Poľana

Vyhlásené Vyhláškou č. 24 / 2008 zo 07. 01. 2008

Okres: Banská Bystrica, Brezno, Detva, Zvolen

Katastrálne územia obcí v okrese Detva: Detva, Dúbravy, Hriňová, Klokoč, Korytárky, Kriváň, Stožok a Víglaš

Celková rozloha: 32 188,38 ha

Charakteristika: Lesnaté územie masívu Poľany s bukovými, jedľovo-bukovými a smrekovými lesmi je doplnené výraznou koncentráciou nelesných plôch v podobe lúk, pasienkov a terasových políček. Územie bolo vyhlásené za účelom zabezpečenia priaznivého stavu biotopov druhov európskeho významu a biotopov sťahovavých druhov vtákov. CHVÚ Poľana je jedným z troch najvýznamnejších území na Slovensku pre výskyt a hniezdenie strakoša kolesára (*Lanius minor*) a škovránka stromového (*Lullula arborea*). Zároveň sa tu vyskytuje a pravidelne hniezdi viac ako 1% slovenskej populácie muchárika bieločrkého (*Ficedula albicollis*), muchárika červenohrdlého (*Ficedula parva*), jariabka hôrneho (*Bonasa bonasia*), tetra hlučáňa (*Tetrao urogallus*), ďatľa čierneho (*Dryocopus martius*), ďatľa bieločrptlého (*Dendrocopos leucotos*), ďatľa trojprstého (*Picoides tridactylus*), ďatľa hnedkavého (*Dendrocopos syriacus*), žlny sivej (*Picus canus*), krutihlava hnedého (*Jynx troquilla*), chriašteľa poľného (*Crex crex*), prepelice poľnej (*Coturnix coturnix*), včelára lesného (*Pernis apivorus*) a pŕhlaviara čiernohlavého (*Saxicola torquatta*).

Územia európskeho významu

Národný zoznam území európskeho významu bol schválený vládou SR zo dňa 17.3.2004 a spolu s národným zoznamom navrhovaných CHVÚ bol 27.4.2004 zaslaný Európskej Komisii do Bruselu. Následne vydalo MŽP SR 14.7.2004 Výnos č. 3/2004-5.1, ktorým sa zoznam navrhovaných ÚEV vydal s účinnosťou od 1.8.2004 – oznámenie MŽP SR č.450/2004 Z.z. Týmto sa považujú podľa zákona NR SR č.543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny navrhované územia európskeho významu uvedené v národnom zozname ustanovenom všeobecne záväzným právnym predpisom vydaným MŽP SR za chránené so stupňom ochrany uvedenom v národnom zozname (predbežná ochrana).

Zákomom č.454/2007 Z.z., ktorým bol novelizovaný zákon č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny nadobudla účinnosť zmena, ktorá časovo obmedzila platnosť predbežnej ochrany do 1.8.2008. Rozhodnutie č. K (2007) 5404 z 13. 11. 2007, ktorým sa podľa smernice o biotopoch prijíma zoznam ÚEV v panónskom biogeografickom regióne, zverejnila Európska komisia v Úradnom vestníku EÚ. Zoznam obsahuje územia v Českej republike, Maďarsku a Slovenskej republike. Rozhodnutím K(2008) 271 z 25. januára 2008, ktorým sa podľa smernice Rady 92/43/EHS prijíma prvý zoznam území európskeho významu v alpskom biogeografickom regióne, schválila EK aj slovenské územia v alpskom bioregiónu.

Aktualizácia Národného zoznamu území európskeho významu

Pokrytie niektorých druhov a typov biotopov bolo posúdené ako nedostatočné a Slovensko bolo požiadané doplniť do návrhu sústavy NATURA 2000 ďalšie vhodné lokality výskytu takto označených biotopov a druhov európskeho významu. Na základe uvedeného spracovala ŠOP SR v decembri 2008 odborný návrh pozostávajúci z 289 území, z toho 232 nových a 57 doplnených - rozšírených pôvodných ÚEV (celková rozloha bola 626,47 km²).

V roku 2011 bol predložený návrh na doplnenie 97 nových a vyradenie 5 pôvodných lokalít z národného zoznamu. Aktualizácia národného zoznamu navrhovaných území európskeho významu bola schválená uznesením vlády SR č. 577/2011 k aktualizácii národného zoznamu území európskeho významu z 31. augusta 2011. Doplnený návrh spolu s Oznámením Ministerstva životného prostredia o zmenách v sieti Natura 2000 z 30.09.2011 bol zaslaný Európskej komisii (http://cdr.eionet.europa.eu/sk/eu/n2000/envtq6c_g). Spomedzi nových navrhnutých území sa v okrese Detva nenachádza žiadne územie. Bola však spresnená rozloha viacerých území i v okrese Detva.

Tab. č. 33: Prehľadný zoznam ÚEV uvedených v Národnom zozname ÚEV v okrese DETVA (stav k 01.05.2012)

P.č.	Id. č.	Názov územia	Stupeň ochrany	Celková rozloha
1	SKUEV0009	Koryto	2	25,056 ha
2	SKUEV0045	Kopa	2,3,4	90,542 ha
3	SKUEV0046	Javorinka	2	44,311 ha
4	SKUEV0056	Habáňovo	5	3,319 ha
5	SKUEV0247	Rohy	5	24,407 ha
6	SKUEV0248	Močidlianska skala	2	204,766 ha
7	SKUEV0319	Poľana	2,3,4,5	3071,826 ha
8	SKUEV0400	Detviansky potok	2,3,4	73,166 ha

Tab. č. 34: Charakteristika ÚEV v okrese Detva

1. Koryto	
Identifikačný kód	SKUEV0009
Katastrálne územie	Okres Detva: Detva, Hriňová
Rozloha lokality	25,056 ha
Stupeň ochrany	2
Odôvodnenie návrhu ochrany	Územie je navrhované z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130) a Lipovo-javorové sutinové lesy (9180).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

2. Kopa	
Identifikačný kód	SKUEV0045
Katastrálne územie	Okres Detva: Hriňová
Rozloha lokality	90,542 ha
Stupeň ochrany	2, 3, 4
Odôvodnenie návrhu ochrany	Územie je navrhované z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Nížinné a podhorské kosné lúky (6510), Nespevnené silikátové skalné sutiny kolinného stupňa (8150), Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou (8220), Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130) a Lipovo-javorové sutinové lesy (9180). Taktiež na ochranu druhov európskeho významu <i>Bombina variegata</i> , <i>Ursus arctos</i> a <i>Lynx lynx</i> .

3. Javorinka	
Identifikačný kód	SKUEV0046
Katastrálne územie	Okres Detva: Hriňová
Rozloha lokality	44,311 ha
Stupeň ochrany	2
Odôvodnenie návrhu ochrany	Územie je navrhované z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpínskeho stupňa (6430), Nížinné a podhorské kosné lúky (6510). Taktiež na ochranu druhov európskeho významu, konkrétne západokarpatského endemitu <i>Campanula serrata</i> .

4. Habáňovo	
Identifikačný kód	SKUEV0056
Katastrálne územie	Okres Detva: Látky
Rozloha lokality	3,319 ha
Stupeň ochrany	5
Odôvodnenie návrhu ochrany	Územie je navrhované z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpínskeho stupňa (6430), Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte (6230) a Prechodné rašeliniská a trasoviská (7140). Taktiež na ochranu druhov európskeho významu, konkrétne karpatského endemitu <i>Triturus montandonii</i> .

5. Rohy	
Identifikačný kód	SKUEV0247
Katastrálne územie	Okres Detva: Víglaš
Rozloha lokality	24,407 ha
Stupeň ochrany	5
Odôvodnenie návrhu ochrany	Územie je navrhované z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Subpanónske travinnobylinné porasty (6240), Karpatské a panónske dubovo-hrabové lesy (91G0) a Teplomilné panónske dubové lesy (91H0). Taktiež okrem iného na ochranu druhu živočicha európskeho významu <i>Lucanus cervus</i> .

6. Močidlíanska skala	
Identifikačný kód	SKUEV0248
Katastrálne územie	Okres Detva: Detva, Dúbravy
Rozloha lokality	204,766 ha
Stupeň ochrany	2
Odôvodnenie návrhu ochrany	Územie je navrhované z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Nížinné a podhorské kosné lúky (6510), Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou (8220), Kyslomilné bukové lesy (9110), Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130) a Lipovo-javorové sutinové lesy (9180). Taktiež na ochranu európsky významných druhov živočíchov <i>Rosalia alpina</i> a <i>Bombina variegata</i> .

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

7. Poľana	
Identifikačný kód	SKUEV0319
Katastrálne územie	Okres Detva: Hriňová Okres Zvolen: Očová Okres Banská Bystrica: Hrochoť, Ľubietová Okres Brezno: Valaská, Hronec
Rozloha lokality	3071,826 ha
Stupeň ochrany	2, 3, 4, 5
Odôvodnenie návrhu ochrany	Územie je navrhované z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Nížinné a podhorské kosné lúky (6510), Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpínskeho stupňa (6430), Horské kosné lúky (6520), Prechodné rašeliniská a trasoviská (7140), Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou (8220), Javorovo-bukové horské lesy (9140), Kyslomilné bukové lesy (9110), Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130), Lipovo-javorové sutinové lesy (9180), Horské smrekové lesy (9410) a Karpatské a panónske dubovo-hrabové lesy (91G0). Taktiež na ochranu európsky významných druhov živočíchov <i>Cucujus cinnaberinus</i> , <i>Bombina variegata</i> , <i>Triturus montandoni</i> , <i>Rosalia alpina</i> , <i>Lynx lynx</i> , <i>Carabus variolosus</i> , <i>Myotis bechsteini</i> , <i>Barbastella barbastellus</i> , <i>Myotis myotis</i> , <i>Ursus arctos</i> , <i>Canis lupus</i> a rastliny <i>Campanula serrata</i> .

8. Detviarsky potok	
Identifikačný kód	SKUEV0400
Katastrálne územie	Okres Detva: Detva
Rozloha lokality	73,166 ha
Stupeň ochrany	2, 3, 4
Odôvodnenie návrhu ochrany	Územie je navrhované z dôvodu ochrany biotopov európskeho významu: Nížinné a podhorské kosné lúky (6510), Bezkolencové lúky (6410), Vlhkomilné vysokobylinné lemové spoločenstvá na poriečnych nivách od nížin do alpínskeho stupňa (6430), Prechodné rašeliniská a trasoviská (7140), Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou (8220), Kyslomilné bukové lesy (9110), Bukové a jedľové kvetnaté lesy (9130) a Lipovo-javorové sutinové lesy (9180). Taktiež na ochranu európsky významných druhov živočíchov <i>Bombina variegata</i> , <i>Triturus montandoni</i> , <i>Lynx lynx</i> , <i>Carabus variolosus</i> , <i>Ursus arctos</i> a <i>Canis lupus</i> .

Lokality vyhlásené podľa medzinárodných dohovorov

V rámci medzinárodných dohovorov platí na území Slovenska niekoľko dôležitých zmlúv a dohovorov, ktoré majú za cieľ výraznejšie zachovanie svetového dedičstva na Zemi. Podľa nich sú vyčlenené chránené územia a lokality, ktoré nie sú kategóriou chráneného územia podľa zákona č. 543/2002 Z. z., ale tvoria významnú základňu pre rozvoj vedy a prezentácie ochrany prírody v zahraničí. Tieto územia môžu súčasne patriť aj do národnej sústavy chránených území, alebo do navrhovanej európskej súvislej sústavy chránených území Natura 2000.

Medzivládny program Človek a biosféra

Medzivládny program Človek a biosféra (Man and the Biosphere - MAB) bol vyhlásený v roku 1971 ako nástupný program Medzinárodného biologického programu. Tento svojou povahou vedecký, interdisciplinárny program, pôvodne rozdelený do štrnástich nosných projektov, je zameraný na štúdium vzájomných vzťahov medzi človekom a prostredím, ale zahŕňa i vzdelávacie a informačné aktivity, aktuálnu problematiku integrovanej ochrany zdrojov biosféry a racionálne využívanie prírodných zdrojov.

Na území Slovenskej republiky boli do siete biosférických rezervácií zaradené územia Slovenský kras (1977), Poľana (1990), Tatry (1992) a Východné Karpaty (1992, 1998).

Biosférická rezervácia Poľana

Biosférická rezervácia Poľana bola vyhlásená v roku 1990 a jej rozloha je totožná s územím CHKO Poľana (20 360 ha). Jadrová zóna pozostáva zo 6 izolovaných lokalít zaberá 1 333 ha (6,55 % plochy celej BR). V okrese Detva je jadrová zóna zastúpená územím NPR Zadná Poľana s rozlohou 727,39 ha, čo predstavuje

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

podstatnú časť jej celkovej rozlohy. Od hraníc jadrovej zóny smerom do nižších polôh sa nachádza nárazníková zóna s celkovou rozlohou 7 931 ha (38,95 % z BR), ktorá ju chráni pred vonkajšími vplyvmi. V okrese Detva je zastúpená južnými, východnými a sčasti severozápadnými svahmi masívu Poľana so striedaním lesných a nelesných biotopov. Zvyšnú časť územia BR tvorí prechodná zóna s celkovou rozlohou 11 096 ha (54,50% z plochy BR).

Dohovor o mokradiach

Dohovor o mokradiach majúci medzinárodný význam predovšetkým ako biotopy vodného vtáctva (známy aj ako Ramsarský dohovor) bol podpísaný 2. februára 1971 v iránskom meste Ramsar. Platnosť nadobudol 21. decembra 1975. Od svojho prijatia bol Dohovor dva razy modifikovaný - tzv. Parížskym protokolom (Protokol o zmene Dohovoru) 3. decembra 1982 a radom dodatkov v roku 1987. Z pôvodného zamerania na ornitologicky významné mokrade sa po určitej dobe dospelo k súčasnému stavu, kde sa prostredníctvom tohto dohovoru zaisťuje celosvetová ochrana všetkých typov mokradí. Ramsarský dohovor je považovaný za jeden z hlavných nástrojov svetovej stratégie ochrany prírody. Základné princípy dohovoru boli transponované do právneho poriadku Slovenskej republiky zákonom č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Ramsarské lokality sú mokrade medzinárodného významu. Na Slovensku je 14 najvýznamnejších mokradových lokalít. Zo 14 zapísaných lokalít v Zozname mokradí medzinárodného významu sa v okrese Detva nevyskytuje žiadna lokalita.

Na Slovensku sú mokrade ďalej rozčlenené do týchto kategórií:

- ostatné medzinárodne významné mokrade medzinárodného významu
  - spĺňajúce kritériá Ramsarského dohovoru, ale zatiaľ nezapísané do svetového Zoznamu mokradí medzinárodného významu. Vyskytujú sa v nich rastliny a živočíchy indikujúce medzinárodný význam lokality, t. j. chránené alebo ohrozené z hľadiska globálneho alebo európskeho, prípadne sa v nich vyskytujú ohrozené prirodzené biotopy európskeho významu. V okrese Detva sa nevyskytuje žiadna lokalita.
- mokrade národného významu (N)
  - mokrade významné z celoslovenského hľadiska významom presahujúce jeden okres, kraj alebo geomorfologický celok, lokality charakteristické pre Slovensko z hľadiska botanického, zoologického, limnologického alebo hydrologického, najmä prírodne a prírode blízke mokrade, charakteristické pre väčší biogeografický celok. Patria sem aj špecifické typy mokradí, vzácne alebo neobvyklé na Slovensku a mokrade významné pre zachovanie biologickej a ekologickej diverzity určitej oblasti Slovenska. V okrese Detva sa vyskytuje 1 lokalita z tejto kategórie mokradí.
- mokrade regionálneho (okresného) významu (R)
  - mokrade rôznej veľkosti s výraznejším hydrologickým, biologickým a ekologickým ovplyvňovaním okolia (minimálne niekoľko obcí). Zaraďujeme k nim aj lokality výskytu významných chránených a ohrozených druhov flóry a fauny, významné stanovišťa a miesta rozmnožovania niektorých druhov fauny a lokality so sociálnymi a kultúrnymi hodnotami, kde je realizované hospodárske využívanie v ekologicky únosnej miere (rybolov, agroturistika). V okrese Detva sa vyskytuje 6 regionálne významných mokradí.
- mokrade lokálneho (miestneho) významu (L)
  - menšie mokrade ovplyvňujúce najbližšie okolie, so sústredeným výskytom bežných druhov rastlín a živočíchov, viazaných na mokrade. Patria sem aj mokrade s miestnym hydrologickým významom a mokrade významné svojou ekostabilizačnou funkciou, napr. liahniska obojživelníkov, lokality významné z hľadiska produkcie rýb a podobne. V okrese Detva je evidovaných 13 lokálne významných mokradí.

Tab. č. 35: Národne, regionálne a lokálne významné mokrade okresu Detva

Názov mokrade	Plocha (m ²)	Katastrálne územie	Kategória
Pstruša	20 000	Víglaš	N
Horná Chrapková	50 000	Detva	R
Habáňovo, S svahy Bykova pri obci Mláky	33 800	Látky	R
Rašelinisko Mikulášsky vrch	25 000	Látky	R
Predná Poľana -> Žliebky	10 000	Hriňová	R
Dedinka, k.ú. Látky	5 000	Látky	R
Horný Tisovník	3 000	Horný Tisovník	R
Bykovo – jazero	20 000	Látky	L
Mokrad' V od mlyn. náhonu, kóta 384,4	20 000	Kriváň	L
Kazateľnica (CHKO Poľana)	10 000	Hriňová	L
Slatina, pravobrež. niva, S od osady Svrčkovci	5 000	Hriňová	L
JV od osady Kostolné	5 000	Horný Tisovník	L
Vysokobylinné lúky J od osady	5 000	Horný Tisovník	L
Mokrad' pri nive Tisovníka	5 000	Horný Tisovník	L
Slatina, pravo.niva JVod Grapa	4 000	Hriňová	L
Mokrad' vysokobylinná SZ od kóty 388	2 400	Horný Tisovník	L
Prameniská pod kótou Tri kopce-JV	1 000	Detva	L
Látky, SV okraj obce nad cestou	1 000	Látky	L
Rašelinisko nad prameniskom Ipľa	900	Látky	L
Pramenisko medzi Žliebkami a Priehybinou	20	Detva	L

Chránené stromy

Krajinársky, kultúrne, vedecky a ekologicky významné stromy sa podľa § 49 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny stávajú predmetom ochrany a vyhlasujú sa za chránené stromy. Taktiež podľa spomenutého zákona sú chránené stromy rastúce mimo lesa. Ak to vyžaduje záujem ochrany chráneného stromu, môže príslušný úrad životného prostredia vyhlásiť ochranné pásmo. Platí v ňom 3. stupeň ochrany, ak nie sú určené prísnejšie podmienky ochrany. Ak ochranné pásmo nebolo vyhlásené týmto osobitným spôsobom je ním potom územie okolo chráneného stromu v plošnom priemete jeho koruny, ktorý je zväčšený o jeden a pol metra, najmenej však v okruhu 10 m od kmeňa stromu, a platí v ňom 2. stupeň ochrany. V okrese Detva sú podľa Vyhlášky MŽP č. 24/2003 vyhlásené 4 chránené stromy.

Tab.č. 36: Chránené stromy v okrese Detva

Ev. č.	Názov	Názov taxónu	Katastrálne územie	Lokalizácia	Parametre stromu	Dôvod ochrany
S 127	Lipa v Detvianskej Hute	lipa veľkolistá (<i>Tilia platyphyllos</i>)	Detvianska Huta	obecný dvor	výška 23 m obvod kmeňa 546cm vek 250 rokov	vedecký, ekologický, krajinársky a estetický
S 128	Buk v Detvianskej	buk lesný (<i>Fagus sylvatica</i>)	Detvianska Huta	U Šulekov, asi 100 V m od becného úradu	výška 25 m obvod kmeňa 657cm vek 250 rokov	vedecký, ekologický, krajinársky a estetický
S 283	Buk pod Kľukou	buk lesný (<i>Fagus sylvatica</i>)	Hriňová	v strede SV okraja les. porastu č. 56 a v	výška 39 m obvod kmeňa 451cm vek 250 rokov	kultúrny, vedecký a ekologický
S 474	Bátkova lipa	lipa malolistá (<i>Tilia cordata</i>)	Hriňová	Šulekov vrch - 12 m od objektu rod. domu č. 155	výška 30 m obvod kmeňa 616cm vek 250 rokov	kultúrny, vedecký, ekologický a krajinársky

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

4.1.2 Druhovú ochranu

Druhovú ochranu je významným kritériom hodnotenia ekologickej významnosti územia, genofondových lokalít a pod. Výskyt chránených druhov rastlín a živočíchov je zaznamenaný pri opise biocentier a genofondovo významných lokalít. Zoznam chránených a ohrozených rastlín udáva nasledujúca tabuľka. Zoznam chránených živočíšnych druhov je uvedený v prílohách dokumentu.

Druhovú ochranu rastlín a živočíchov je zabezpečená zákonom č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov, vyhláškou MŽP SR č. 24/2003, novelizovanou vyhláškou MŽP SR č. 492/2006, zákonom č. 15/2005 Z. z. o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi, vyhláškou MŽP SR č. 110/2005 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi, zákonom č. 452/2007 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 15/2005 Z. z. o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení zákona č. 672/2006 Z. z.

Tabuľka č. 37: Zoznam chránených a ohrozených rastlinných druhov okresu Detva

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Aconitum anthora</i>	prilbica jednojová	LR:nt	§
<i>Achillea ptarmica</i>	rebríček bertrámový	VU	§
<i>Achillea setacea</i>	rebríček štetinatý	VU	-
<i>Agrostemma githago</i>	kúkol' poľný	CRr	-
<i>Berula erecta</i>	berla vzpriamená	VU	-
<i>Butomus umbellatus</i>	okrasa okolkatá	VU	-
<i>Corallorhiza trifida</i>	korálica trojklaná	VU)	§
<i>Campanula serrata</i>	zvonček hrubokoreňový	-	§
<i>Carex buekii</i>	ostrica Buekova	EN	-
<i>Carex canescens</i>	ostrica sivastá	LR:nt	-
<i>Carex cespitosa</i>	ostrica trsnatá	VU	-
<i>Carex hartmanii</i>	ostrica Hartmannova	VUr	§
<i>Carex umbrosa</i>	ostrica tŕňomilná	VU	§
<i>Centaureum erythraea</i>	zemežlč menšia	LR:nt	-
<i>Cleistogenes serotina</i>	dvojradovec neskorý	VU	§
<i>Coeloglossum viride</i>	vemenníček zelený	VU	§
<i>Crocus discolor</i>	šafan spišský	LR:nt	-
<i>Cyanus segetum</i>	nevädza poľná	LR:nt	-
<i>Dactylorhiza lapponica</i>	vstavačovec laponský	CRr	§
<i>Dactylorhiza majalis</i>	vstavačovec májový	VU	§
<i>Dactylorhiza sambucina</i>	vstavačovec bazový	VU	§
<i>Draba muralis</i>	chudôbka múrová	LR:nt	§
<i>Drosera rotundifolia</i>	rosička okruholistá	EN	§
<i>Epipactis helleborine</i>	kruštík širokolistý	LR:nt	-
<i>Filago lutescens</i>	bielolist žltkastý	CR?	§
<i>Fritillaria meleagris</i>	korunkovka strakatá	CRr	§
<i>Gagea minima</i>	krivec najmenší	CR	§
<i>Gentiana pneumonanthe</i>	horec plúcny	EN	§
<i>Gentiana cruciata</i>	horec krížatý	LR:nt	-
<i>Gentianopsis ciliata</i>	pahorec brvitý	LR:nt	-
<i>Gymnadenia conopsea</i>	päťprstnica obyčajná	VU	§
<i>Iris graminea</i>	kosatec trávolistý	VU	§
<i>Iris sibirica</i>	kosatec sibírsky	VU	§
<i>Juncus filiformis</i>	sitina niťolistá	LR:nt	-
<i>Lactuca perennis</i>	šalát trváci	LR	-
<i>Lathyrus lacteus</i>	hrachor mliečny	EN	§

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

<i>Lathyrus nissolia</i>	hrachor trávolistý	VU	§
<i>Lathyrus palustris</i>	hrachor močiarny	EN	§
<i>Listera ovata</i>	bradáčik vajcovitolistý	VU	
<i>Lycopodium clavatum</i>	plavún obyčajný	LR	§
<i>Lychnis coronaria</i>	kukučka vencová	EN	§
<i>Matteuccia struthiopteris</i>	perovník pštrosí	VU	§
<i>Menyanthes trifoliata</i>	vachta trojlístá	EN	§
<i>Molinia caerulea</i>	bezkolienec belasý	VU	-
<i>Moneses uniflora</i>	jednokvietok veľkokvetý	LR:nt	-
<i>Ophioglossum vulgatum</i>	hadička obyčajná	CRr	§
<i>Orchis morio</i>	vstavač obyčajný	VU	§
<i>Orchis pallens</i>	vstavač bledý	EN	§
<i>Parnassia palustris</i>	bielokvet močiarny	LR:nt	-
<i>Peucedanum carvifolia</i>	smlodník rascolistý	LR:nt	-
<i>Pilosella caespitosa</i>	chlpaník lúčny	ENr	-
<i>Pilosella cymosa</i>	chlpaník vrcholík	LR:nt	
<i>Platanthera bifolia</i>	vemenník dvojlistý	VU	
<i>Potentilla rupestris</i>	nátržník skalný	EN	§
<i>Pseudolysimachion orchideum</i>	veronikovec vstavačovitý	LR:nt	-
<i>Pseudorchis albida</i>	beloprst belavý	EN	§
<i>Salix rosmarinifolia</i>	vŕba rozmarínolistá	VU	§
<i>Saxifraga granulata</i>	lomikameň zrnitý	LR:nt	-
<i>Scleranthus perennis</i>	sklerant trváci	ENr	§
<i>Scorzonera humilis</i>	hadomor nízky	ENr	-
<i>Senecio erucifolius</i>	starček erukolistý	EN	§
<i>Soldanella hungarica</i>	soldanelka uhorská	DD	§
<i>Stipa pulcherima</i>	kavyľ pôvabný	EN	§
<i>Streptopus amplexifolius</i>	objímavka obyčajná	LR:nt	-
<i>Tephrosia integrifolia</i>	popolavec celistvolistý	VU	-
<i>Thalictrum lucidum</i>	žltuška lesklá	EN	-
<i>Thlaspi caerulescens</i>	peniažtek modrastý	VU	-
<i>Traunsteinera globosa</i>	pavstavač hlavatý	VU	§
<i>Trollius altissimus</i>	žltohlav najvyšší	VU	§
<i>Valeriana simplicifolia</i>	valeriána celistvolistá	VU	-
<i>Veronica scutellata</i>	veronika štitovitá	LR:nt	§
<i>Viola lutea</i> subsp. <i>sudetica</i>	fialka žltá sudetská	LR:nt	-

Vysvetlivky: Ohrozenosť je uvedená podľa práce Marhold & Hindák (1998), ochrana rastlín podľa Vyhlášky MŽP SR č. 158/2014 Z. z.

4.1.3 Priemet generelu nadregionálneho územného systému ekologickej stability Slovenskej republiky

Problematickou krajinnej štruktúry a územným systémom ekologickej stability sa zaoberá aj vyšší stupeň územnoplánovacej dokumentácie a ďalší dokument, ktoré sú vstupom pre riešenie danej problematiky. Sú nimi :

- územno-technický podklad
  - Generel nadregionálneho územného systému ekologickej stability (GNÚSES),
- záväzná územnoplánovacia dokumentácia – Koncepcia územného rozvoja Slovenska, 2001.

GNÚSES vyjadruje základný rámec priestorovej ekologickej stability územia Slovenska, predstavuje priestorové usporiadanie ekologicky najvýznamnejších zachovaných prírodných území SR. Vláda SR uznesením č. 319 z 27. apríla 1992 schválila GNÚSES ako základný a východiskový dokument pre zabezpečenie ekologickej stability a ochrany diverzity v SR. Stal sa záväzným podkladom pre spracovanie nižších stupňov ÚSES a pre spracovanie

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

plánovacích a projekčných dokumentácií všetkých stupňov, ktoré sa dotýkajú priestorovej organizácie a využitia územia.

GNÚSES bol spracovaný v roku 1992, následne bol v roku 2000 aktualizovaný a premietnutý (2001) do Koncepcie územného rozvoja Slovenska, ktorá bola schválená uznesením vlády SR č. 1033/2001. ZaD č.1 KURS 2001 z roku 2011 sa k téme GNÚSES nevyjadrovali.

Aktualizovaný GNÚSES 2000 v riešenom území okresu Detva vyhraničil kostru ÚSES obsahujúcu nasledujúce biocentrá a biokoridory:

- biocentrum biosférického významu Poľana
- biocentrum nadregionálneho významu Rohy
- biocentrum nadregionálneho významu Javorie
- biokoridor nadregionálneho významu hydrický Ipel'
- biokoridor nadregionálneho významu terestrický Poľana – Rohy
- biokoridor nadregionálneho významu terestrický Rohy - Javorie
- biokoridor nadregionálneho významu terestrický Poľana - Litava (mimo okres Detva)

Biocentrum biosférického významu Poľana zasahuje do riešeného územia zo severu, a to asi 30-timi % svojej rozlohy, zvyšná časť sa rozprestiera v okresoch Banská Bystrica, Zvolen a Brezno.

Biocentrum Poľana je prepojené s biocentrom nadregionálneho významu Rohy. Je medzi nimi vedený biokoridor nadregionálneho významu Poľana – Rohy smeru SV-JZ. Biocentrum nadregionálneho významu Rohy sa z väčšej časti nachádza v okrese Detva, iba malá časť zasahuje do okresu Zvolen.

Z NRBC Rohy je vedený južným a JZ smerom biokoridor nadregionálneho významu až k NRBC Javorie. Toto biocentrum zasahuje do okresu Detva 1/5 svojej rozlohy, zvyšok je na území okresu Zvolen (vrátane vojenského obvodu Lešť). Aj na území okresu Detva ide v biocentre Javorie predovšetkým o vojenské lesy.

4.1.4 Prírodné zdroje

4.1.4.1 Ochrana vodných zdrojov

Ochrana vody vyplýva zo zákona č. 384/2009 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 364/2004 Z. z. o vodách a o zmene zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon) v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení zákona č. 515/2008 Z. z. a ďalšie právne predpisy.

Ochranu vodného bohatstva členíme podľa stupňa a spôsobu ochrany na:

1. všeobecnú ochranu
  2. širšiu – regionálnu ochranu
  3. sprísnenú, tzv. špeciálnu ochranu
-
1. **všeobecná ochrana** podľa §30 vodného zákona platí pre celé územie okresu. Každý kto vykonáva činnosť, ktorá môže ovplyvniť stav povrchových a podzemných vôd a vodných pomerov je povinný vynaložiť potrebné úsilie na ich uchovanie a ochranu.
  2. **širšia – regionálna ochrana** podľa § 31 vodného zákona sa vzťahuje na chránené vodohospodárske oblasti (CHVO) vyhlásené Nariadením vlády SSR č. 13/1987 Zb., územia s povrchovou vodou určenou na odber pre pitnú vodu (povodia vodárenských tokov) vyhlásené vyhláškou MŽP SR č. 211/2005 Z. z., citlivé oblasti podľa § 33 vodného zákona, zraniteľné oblasti podľa § 34 vodného zákona a územia s vodou vhodnou na kúpanie, život a reprodukciu pôvodných druhov rýb podľa NV SR č. 296/2005 Z. z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na kvalitu a kvalitatívne ciele povrchových vôd.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

CHVO sú oblasti, v ktorých sa v dôsledku priaznivých prírodných podmienok vytvárajú prirodzené akumulácie povrchových a podzemných vôd. V CHVO možno plánovať a vykonávať činnosť, len ak sa zabezpečí všestranná ochrana povrchových a podzemných vôd a ochrana ich tvorby, výskytu, prirodzenej akumulácie vôd a obnovy ich zásob. V CHVO sa zakazujú činnosti uvedené v bode 4 § 31 vodného zákona.

Do riešeného územia okresu Detva zasahuje CHVO Horného povodia Ipľa, Rimavice a Slatiny, ktorá zaberá východnú a časť južnej časti územia okresu.

Vodárenské toky sú vodné toky alebo úseky vodných tokov, ktoré sa využívajú ako vodárenské zdroje alebo sa môžu využívať ako vodárenské zdroje na odber pre pitnú vodu.

Vodohospodársky významnými vodnými tokmi sú hraničné toky, vodárenské toky, vodné toky s plavebným využitím, vodné toky s významným odberom pre priemysel a poľnohospodárstvo a vodné toky využívané na iné účely, napríklad na využívanie hydroenergetického potenciálu, ako vody vhodné pre život rýb a reprodukciu pôvodných druhov rýb alebo na rekreáciu.

Vyhláška Ministerstva životného prostredia SR č.211/2005 Z.z. ustanovuje zoznam vodárenských tokov a vodohospodársky významných vodných tokov. V prílohe č. 1 uvedenej vyhlášky bolo v okrese Detva ustanovených 5 vodohospodársky významných vodných tokov, ktorých zoznam udáva nasledujúca tabuľka.

Tab. č. 38: Vodohospodársky významné vodné toky okresu Detva

Tok	Číslo hydrologického poradia
Slatina	4-23-03-001
Hučava	4-23-03-068
Ipel'	4-24-01-001
Tisovník	4-24-02-025
Krivánsky potok	4-24-01-063

V okrese Detva boli vyhláškou MŽP SR č. 211/2005 Z.z. v prílohe č.2 vyhlásených 3 vodárenské vodné toky, ich prehľad udáva nasledujúca tabuľka:

Tab. č. 39: Vodárenské vodné toky v okrese Detva

Tok	Číslo hydrologického poradia	Vodárenský vodný tok v úseku	
		od km	do km
Ipel'	4-24-01-001	193,8	212,333
Slatina	4-23-03-001	48,00	53,20
Hučava	4-23-03-068	15,00	28,50

Citlivé a zraniteľné oblasti

Nariadenie vlády č. 617/2004 Z. z. ustanovuje citlivé a zraniteľné oblasti. Podľa tohto nariadenia sú za **citlivé oblasti** vyhlásené všetky vodné útvary povrchových vôd, ktoré sa nachádzajú na území SR alebo týmto územím pretekajú, v ktorých dochádza alebo môže dôjsť v dôsledku zvýšenej koncentrácie živín k nežiaducemu stavu kvality vôd, ktoré sa využívajú ako vodárenské zdroje alebo sú využiteľné ako vodárenské zdroje a ktoré si vyžadujú v záujme zvýšenej ochrany vôd vyšší stupeň čistenia vypúšťaných odpadových vôd.

Zraniteľné oblasti sú poľnohospodársky využívané územia, z ktorých odtiekajú vody zo zrážok do povrchových vôd alebo vsakujú do podzemných vôd, v ktorých je koncentrácia dusičnanov vyššia ako 50 mg. l⁻¹.

Spomínaným Nariadením vlády neboli v okrese Detva vyhlásené žiadne zraniteľné oblasti.

- 3. sprisnená – tzv. špeciálna ochrana** sa vzťahuje na vyhlásené ochranné pásma vodárenských zdrojov podľa § 32 vodného zákona a ochranné pásma prírodných liečivých zdrojov a zdrojov minerálnej vody podľa § 66 zákona č. 277/1994 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Ochranné pásma vodárenských zdrojov

Ochranné pásmo vodárenských zdrojov sa určuje na ochranu využiteľného množstva, kvality a zdravotnej bezchybnosti vodárenského zdroja vo vzťahu k prírodným pomerom a vo vzťahu k vplyvom z ľudskej činnosti pre všetky vodárenské zdroje podzemných a povrchových zdrojov. Ochranné pásma vodárenských zdrojov sa určujú na základe zákona o vodách a podľa vyhlášky MŽP SR č.29/2005 Z. z. a môžu byť určené v troch stupňoch (I. – III.) podľa prílohy č. 2 tejto vyhlášky. Rozhodnutím o určení ochranných pásiem vodárenského zdroja sa určia ich hranice a spôsob ochrany a teda aj zákazy a obmedzenia činností, ktoré poškodzujú alebo ohrozujú množstvo, kvalitu vody ako aj zdravotnú nezávadnosť zdroja, prípadne iné opatrenia, ktoré je potrebné v ochrannom pásme vykonať. Ochranné pásma sú súčasne pásmami hygienickej ochrany (PHO) podľa zákona č. 272/1994 Z. z. o ochrane zdravia ľudí.

Tab. č. 40: Vyhlásené ochranné pásma I. a II. (III.) stupňa vodárenských zdrojov v okrese Detva

P.č.	Názov vodného zdroja	Katastrálne územie zdroja	Číslo rozhodnutia	Dátum rozhodnutia	Rozhodnutie vydal
1.	Detva – Piešť II.	Detva	OPLH – vod. 181/403/85	07.06.1985	ONV vo Zvolene
2.	Stavanisko	Detva	Č.A2002/06485/5AN	18.10. 2002	OU Detva
3.	Želobudza	Dúbravy	A2000/08092/5VK	25.08.2000	Okresný úrad Detva
4.	Pri vleku	Hriňová	B/2008/00332/PUR	25.06.2008	OÚ ŽP vo Zvolene
5.	Vodárenská nádrž Hriňová	Hriňová, Detvianska Huta	A/2010/00384/PUR, zmenené: 2011/00315-BE	30.08.2010, 31.01.2011	OÚ ŽP, Zvolen, KÚ ŽP v B.Bystrici
6.		Látky	A/2010/00735/PUR	2010	OÚ ŽP vo Zvolene
7.	Vodárenská nádrž Málinec (do okresu Detva zasahuje II. a III. st. OP)	Látky	2006/00220-BE	11.12.2006	KÚ ŽP v Banskej Bystrici
8.		Stará Huta	OPLH-vod. 2136/403.1/90	20.12.1990	ONV vo Zvolene
9.		Stožok	ŽP – vod. 65/403/92-0	11.2.1992	OÚ ŽP vo Zvolene
10.	Vrt VBK-1	Klokoč	vyhláška MZ SR č. 89/2000 Z. z.		

Ochranu prírodných liečivých zdrojov a prírodných minerálnych zdrojov ustanovuje zákon č. 538/2005 Z.z o prírodných liečivých vodách, prírodných liečivých kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Ochranné pásmo prírodných liečivých zdrojov a zdrojov prírodných minerálnych vôd je územie, v ktorom sa určujú konkrétne opatrenia a podmienky v záujme zachovania kvantitatívnych a kvalitatívnych hodnôt a racionálneho využitia prírodných liečivých zdrojov a prírodných minerálnych zdrojov. Ochranné pásma sa vyhlasujú samostatnými vyhláškami MZ SR.

Podľa vyhlášky MZ SR č. 89/2000 Z. z. je v okrese Detva v k. ú. Klokoč vyhlásený jeden prírodný zdroj minerálnej stolovej vody. Rozhodnutím Štátnej kúpeľnej komisie č. 07714-211/2008/ŠKK z roku 2008 bolo vydané povolenie na využívanie plnenia prírodnej minerálnej vody do spotrebiteľského balenia v plniarni v obci Klokoč.

Štátna kúpeľná komisia MZ SR rozhodnutím č. 07714-211/2008/ŠKK udelila spoločnosti Klokočina, s.r.o. povolenie na využívanie plnenia prírodnej minerálnej vody do spotrebiteľského balenia v plniarni v obci Klokoč za účelom podnikania. Výstavba plniarne bola k roku 2012 začatá, ale nie dokončená, spoločnosť čaká na vhodného investora.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Tab. č. 41 : Vyhlásený prírodný zdroj minerálnej vody v okrese Detva

Názov	Katastrálne územie	Vlastnosti
vrt VBK-1	Klokoč	prírodná minerálna stolová voda, obyčajná, hydrogenuhličitanovo-chloridová, vápenato-horečnato-sodná, uhličitá, studená, s celkovou mineralizáciou 357,05 mg.l ⁻¹ , s teplotou vody 10,4° C a s obsahom plynu CO ₂ 2 522,0 mg.l ⁻¹

Zdroj: Vyhláška MZ 89/2000 Z.z.

Ochrana vodných zdrojov je premietnutá do mapového výstupu Pozitívne prvky v území.

4.1.4.2 Ochrana lesných zdrojov

Lesné hospodárstvo

Lesné pozemky na území okresu Detva zaberajú 20 257,8 ha, čo z celkovej výmery okresu predstavuje podiel (lesnatosť) 45,1 %. Plochy pokryté lesnými porastami zaberajú 18 918,7 ha a približne ďalších 500 ha lesa nachádzajúcich sa vo vojenskom obvode Lešť. V rámci okresu sa nachádzajú na celom území avšak vyše polovice výmery lesov je situovaných v jeho severnej až severovýchodnej časti. Výrazná členitosť reliéfu a s tým súvisiace značné rozpätie nadmorských výšok v záujmovom území, ich výšková zonálnosť, pestré geologické podložie, značné klimatické rozdiely, bohaté zastúpenie pôdnych predstaviteľov, expozícia a sklon terénu zaraďujú spoločenstvá lesných porastov od prvého až do siedmeho lesného vegetačného stupňa (LVS):

- **1. LVS – dubový:** z výmery porastov v okrese tvorí iba necelých 0,1 %. Nachádza sa len v niekoľkých porastoch ochranného lesa na území Horného Tisovníka,
- **2. LVS – bukovo-dubový:** v okrese pokrýva 3,8 % výmery lesných porastov. V Hornom Tisovníku sa nachádza hlavne na západne orientovaných svahoch zvažujúcich sa k toku Tisovník. Tento LVS je najviac zastúpený v k.ú. Víglaš, v lokalitách Rohy a od zámku po Malý Korčín. Tiež sa vyskytuje v centrálnej a severnej časti Detvy a sporadicky aj v ostatných k.ú. v západnej a strednej časti okresu.
- **3. LVS – dubovo-bukový:** svojou výmerou 16,3 % sa v okrese radí medzi významné LVS. Lesné porasty výškovu nadväzujú na výskyt 2. LVS, resp. sa nachádzajú na chladnejších expozíciách (S-V). Pokrývajú hlavne centrálnu, južnú a západnú časť okresu,
- **4. LVS – bukový:** je najhojnejšie rozšíreným vegetačným stupňom, pokrýva takmer 54 % výmery lesných porastov okresu Detva. Nachádza sa v severnej časti H. Tisovníka, južných častiach V.H. Kalinky, Slatinských Lazov, Klokoča, Detvy, na území Starej Huty, JV časti Látok, severnej časti Podkriváňa, Detvy a Detvianskej Huty a na viac ako polovici rozlohy lesov Hriňovej, kde v horstve Poľana tvoria spodnú hranicu lesa,
- **5. LVS – jedľovo-bukový:** je zastúpený na výmere takmer 23 % plochy lesných porastov a nachádza sa iba v severnej a východnej časti okresu, v lesoch Poľany a Veporských vrchov. Tvorí ho severný cíp k.ú. Detva, podvrcholová časť Prednej a Zadnej Poľany v k.ú. Hriňová, severná a SV časť Hriňovej a lesy na území Látok, ktoré nie sú zaradené vo 4. LVS,
- **6. LVS – jedľovo-bukovo-smrekový.** Do tohto LVS s výmerou len 1,2 % z lesov okresu sa zaraďuje časť lesných porastov v podvrcholovej zóne Prednej a Zadnej Poľany (z JV aj SZ strany) na území Hriňovej a štyri lesné porasty v k.ú. Látky,
- **7. LVS – smrekový,** je LVS ktorý u nás tvorí klimatickú hornú hranicu lesa v nadmorskej výške do cca 1550 m. V riešenom území sa v 7. LVS nachádzajú lesné porasty len v lokalite Prednej a Zadnej Poľany.

Lesnícka typológia

Lesný typ je základnou konštruovanou jednotkou predstavujúcou typ trvalých ekologických podmienok, čiže stanovištný typ. Je to súbor typu prírodnej geobiocenózy a všetkých od neho vývojovo pochádzajúcich, rôznym

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

spôsobom a do rôzneho stupňa zmenených geobiocenóz a geobiocenoidov a ich vývojových štádií na stanovištiach pôvodnej prírodnej geobiocenózy. V súvislosti s definíciami lesného typu (LT) a skupiny lesných typov (SLT) si treba uvedomiť, že názov jednotky je odvodený z prírodného typu geobiocenózy, platí však aj pre geobiocenózy a geobiocenoidy pozmenené. Teda napr. názov jedľová bučina prislúcha akémukoľvek spoločenstvu (aj nelesnému) na stanovišti pôvodnej jedľovej bučiny, pokiaľ nedošlo k takej nezvratnej zmene tohto stanovišta, ktorá už znemožňuje obnovu pôvodného typu biocenózy. Za nezvratné sa považujú erózne zmeny, zakyslenie alebo zasolenie pôd, zamokrenie alebo odvodnenie (trvalá zmena hladiny spodnej vody) a p.

Pre potreby hospodárenia v lesoch je počet lesných typov pomerne značný, preto sa pri plánovaní združili v rámci metodiky do hospodársky príbuzných lesných typov. Hospodársky súbor lesných typov (HSLT) je súbornou geobiocenologickou jednotkou združujúcou hospodársky podobné lesné typy ako ich bezprostredne nadradená jednotka. Hospodárska príbuznosť znamená rámcovo podobné stanovištné podmienky (klíma, zásobenosť živinami, skeletnosť pôd, iné významné pôdne vlastnosti, hydrický vzťah a vodný režim) a rámcovo podobné prirodzené zastúpenie hlavných drevín, ktorých výsledkom sú podobné požiadavky na cieľové hospodárenie (najmä na zakladanie porastov).

V okrese Detva sú najviac zastúpené HSLT živného radu a to podľa plochy:

411 - Živé bučiny so zastúpením na približne 40 % výmery porastovej plochy lesov,

511 - Živé jedľové bučiny so zastúpením takmer 18 % výmery,

311 - Živé dubové bučiny so zastúpením nad 8 %.

Ide o hospodárske súbory lesných typov hospodárskych lesov, ktorých hlavnou drevinou je buk.

Ďalším významným HSLT je 410 - Svieže bučiny sa zastúpením 9,3 %, ktorý je taktiež určený na hospodársku produkciu drevnej hmoty. Zvyšná štvrtina výmery porastovej plochy lesov sa nachádza v nasledujúcich 36 HSLT (zoradené podľa % výmery porastovej plochy): 505 Kyslé jedľové bučiny, 316 Kamenité dubové bučiny, 310 Svieže dubové bučiny, 416 Kamenité bučiny, 759 Vysokohorské javorové smrečiny, 209 Suché bukové dúbravy, 305 Kyslé dubové bučiny, 496 Kamenité bučiny, 611 Živé jedľovo-bukové smrečiny, 208 Sprašové bukové dúbravy, 417 Sutinové lipové bučiny, 596 Kamenité jedľové bučiny, 396 Kamenité dubové bučiny, 317 Sutinové lipovo-dubové bučiny, 513 Vlhké jedľové bučiny, 211 Živé bukové dúbravy, 516 Kamenité jedľové bučiny, 517 Sutinové javoriny, 299 Suché brehové dúbravy, 405 Kyslé bučiny, 201 Extrémne vápencové bukové dúbravy, 217 Sutinové javorovo-bukové dúbravy, 395 Extrémne kyslé dubové bučiny, 696 Kamenité jedľové bučiny, 101 Extrémne vápencové dúbravy, 216 Kamenité bukové dúbravy, 296 Kamenité bukové dúbravy, 614 Podmáčané jedľové smrečiny, 213 Vlhké bukové dúbravy, 304 Extrémne kyslé dubové bučiny, 729 Vysokohorské smrečiny, 323 Jaseňové jelšiny, 617 Sutinové javoriny, 205 Kyslé bukové dúbravy, 591 Kamenité jedľovo-bukové smrečiny a 595 Kyslé jedľové bučiny.

Porastový typ je jednotka charakterizujúca súčasné drevinové zloženie lesných porastov na základe zastúpenia drevín, spôsobu zmiešania drevín a spôsobu vzniku lesného porastu, bez ohľadu na vek a vývojovú fázu lesného porastu. Porastové typy a ich percentuálne zastúpenie v okrese Detva udáva nasledujúca tabuľka:

V okrese Detva sa podľa údajov NLC Zvolen vyskytujú nasledovné porastové typy (údaje v % výmery porastovej plochy):

Tab. č. 42: Porastové typy v okrese Detva (údaje v % výmery porastovej plochy)

smrečiny	jedliny	boriny	dubiny	bučiny	dubové bučiny	bukové dubiny	agátiny	smrekovo-jedľové bučiny	bukovo-jedľové smrečiny	ostatné
24,93	0,55	4,87	1,46	17,86	2,51	1,67	1,07	25,86	15,56	3,66

Zdroj: NLC Zvolen

Z uvedenej tabuľky je zrejmé, že v území je dominantný smrek a druhou hlavnou drevinou je buk, čo korešponduje aj s drevinovým zložením uvádzaným ďalej.

Kategórie lesa

V zmysle § 12 zákona č. 326/2005 Z.z. o lesoch v znení neskorších predpisov sa lesy z hľadiska využívania ich funkcií členia na:

- a) ochranné lesy,
- b) lesy osobitného určenia,
- c) hospodárske lesy.

V okrese Detva podľa údajov NLC Zvolen pokrývajú hospodárske lesy 14 514,44 ha porastovej plochy, čo predstavuje 77 % výmery. Ochranných lesov je 1 607,88 ha (8 % výmery) a lesov osobitného určenia je 2 796,40 ha a pokrývajú 15 % výmery porastovej plochy lesa. Vo výmerách nie sú zahrnuté údaje o lesoch nachádzajúcich sa vo Vojenskom obvode Lešť.

Ochranné lesy sú lesy, ktoré boli za také vyhlásené, a ktorých funkčné zameranie vyplýva z prírodných podmienok. V týchto lesoch sa musí hospodáriť tak, aby plnili účel, na ktorý boli vyhlásené. Za ochranné lesy možno vyhlásiť:

- a) lesy na mimoriadne nepriaznivých stanovištiach, ako sú najmä sutiny, strže, strmé svahy so súvislou vystupujúcou materskou horninou, nespevnené štrkové nánosy, rašeliniská, mokrade a inundačné územia vodných tokov,
- b) vysokohorské lesy pod hornou hranicou stromovej vegetácie, ktoré plnia funkciu ochrany nižšie položených lesov a pozemkov, lesy na exponovaných horských svahoch pod silným nepriaznivým klimatickým vplyvom a lesy znižujúce nebezpečenstvo lavín,
- c) lesy nad hornou hranicou stromovej vegetácie s prevládajúcim zastúpením kosodreviny,
- d) ostatné lesy s prevažujúcou funkciou ochrany pôdy.

Na území okresu Detva sa ochranné lesy vyskytujú v subkategóriách a, b a d. Subkategória a s výmerou 380,93 ha predstavuje 24 % výmery ochranných lesov a nachádza sa po celom území okresu kde prírodné podmienky neumožňujú intenzívne hospodárenie z dôvodov pre ktoré boli tieto lesy vyhlásené ako ochranné. Subkategória b – vysokohorské lesy svojou výmerou 369,05 ha pokrývajú 23 % z výmery ochranných lesov a tvoria súvislý komplex tiahnuci sa hrebeňom Prednej a Zadnej Poľany. Sú to lesy nachádzajúce sa v 7. lesnom vegetačnom stupni. Subkategória d – pokrýva 857,90 ha – 53 % z výmery ochranných lesov a tieto lesy plnia predovšetkým funkciu ochrany pôdy. Nachádzajú sa taktiež ako subkategória a) po celom území okresu, ale najväčší podiel z výmery ochranných lesov majú v k.ú. Horný Tisovník, Víglaš (hlavne Rohy), Detva (Poľana) v k.ú. Látky.

Lesy osobitného určenia sú lesy, ktoré boli za také vyhlásené a ktorých účelom je zabezpečovanie špecifických potrieb spoločností, právnických osôb alebo fyzických osôb, na ktorých zabezpečenie sa významne zmení spôsob hospodárenia oproti bežnému hospodáreniu. Za lesy osobitného určenia možno vyhlásiť lesy:

- a) v ochranných pásmach vodárenských zdrojov I. stupňa a II. stupňa,18) ak pri odberoch vody z povrchového zdroja alebo podzemného zdroja možno zabezpečiť výdatnosť a kvalitu vodného zdroja len prostredníctvom osobitného režimu hospodárenia,
- b) v ochranných pásmach prírodných liečivých zdrojov a zdrojov prírodných minerálnych vôd a vo vnútornom kúpeľnom území kúpeľného miesta,
- c) prímestské a ďalšie lesy s významnou zdravotnou, kultúrnou alebo rekreačnou funkciou,
- d) v uznaných zverníkoch a samostatných bažantniciach,
- e) v chránených územiach a na lesných pozemkoch s výskytom biotopov európskeho významu alebo chránených druhov,
- f) v zriadených génových základniach lesných drevín,
- g) určené na lesnícky výskum a lesnícku výučbu,
- h) ktoré sú nevyhnutné pre potreby obrany štátu podľa osobitných predpisov (vojenské lesy).

Lesy osobitného určenia v okrese Detva sa vyskytujú v dvoch subkategóriách a to a) a e). Nachádzajú sa len v horstve Poľany a vo Veporských vrchoch a to predovšetkým v k.ú. Hriňová a v najsevernejšom cípe k.ú. Detva.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Subkategória a) o výmere 767,58 ha (27 % výmery lesov osobitného určenia) na nachádza okolo vodárenskej nádrže Hriňová. Subkategória e) o výmere 2 028,82 ha (73 % výmery lesov osobitného určenia) sa nachádza na území CHKO Poľana.

Hospodárske lesy sú lesy, ktorých účelom je produkcia dreva a ostatných lesných produktov pri súčasnom zabezpečovaní mimoprodukčných funkcií lesov tvoria viac ako tri štvrtiny výmery porastovej plochy lesov v okrese. Hlavnou funkciou hospodárskych lesov - je funkcia produkčná, plnia však aj mimoprodukčné, verejnoprospešné funkcie - pôdoochranné, vodohospodárske, klimatické, rekreačné a pod.

Drevinové zloženie lesa

Drevinové zloženie lesov okresu Detva je dané výraznou výškovou členitosťou reliéfu a z toho vyplývajúcich klimatických podmienok. Z listnatých drevín má najväčšie zastúpenie buk, ktorý pokrýva 6 319 ha (33,5 % porastovej plochy lesov). Ďalšími listnatými drevinami sú javor – 743 ha (3,9 %), jaseň - 741 ha (3,9 %), dub - 652 ha (3,5 %), hrab - 540 ha (2,9 %) a agát - 209 ha (1,1 %). Výmera ostatných listnatých drevín vyskytujúcich sa v okrese, ako sú brest, breza, cer, jelša, lipa, topoľ a vrbá, jednotlivo nedosahuje ani 100 ha. Ihličnaté dreviny sú najviac zastúpené smrekom pokrývajúcim 7 610 ha (40,3 % výmery porastovej plochy lesov), nasleduje borovica 650 ha (3,6 %) smrekovec - 585 ha (3,1 %) a jedľa – 498 ha (2,6 %).

Územno-organizačná štruktúra lesného hospodárstva, vlastníctvo a užívanie lesov

Základnou územnou a organizačnou jednotkou v lesnom hospodárstve je lesný užívateľský celok (LUC), v ktorom sa zabezpečuje hospodárenie a obnova lesných porastov. LUC sa združujú do lesných hospodárskych celkov (LHC). Pre hospodárske celky sa vypracováva „Program starostlivosti o lesy“ (podľa zákona č. 117/2010 Z. z., sa od 1.5.2010 nahrádza „Lesný hospodársky plán“ názvom „Program starostlivosti o lesy (PSL)“, ktorý je záväzným dokumentom pre všetky subjekty vlastniace a využívajúce lesnú pôdu v tomto priestore.

Územie okresu Detva je rozdelené do nasledovných lesných hospodárskych celkov: LHC Kyslinky, LHC Poľana, LHC Hriňová, LHC Málinec, LHC Divín, LHC Víglaš, LHC Očová, LHC Slov. Kľačany, LHC Ostrôžky a LHC Lešť. V lesoch hospodária Lesy Slovenskej republiky, š.p. prostredníctvom lesného závod Kriváň, ďalej pozemkové spoločenstvá (Lesy Tisovníky - ZVSL, pozemkové spoločenstvo, Pozemkové spoločenstvo - Spoločná hora Čvikotka, Spoločná hora - Hriňová - Riečka, pozemkové spoločenstvo, Pasienkové spoločenstvo Kriváň - pozemkové spoločenstvo, Urbárska spoločnosť Jedlina-Banisko, pozemkové spoločenstvo (V.H. Kalinka), Pozemkové spoločenstvo Podkriváň, Urbariát, pozemkové spoločenstvo Detvianska Huta, Pozemkové spoločenstvo-Pasienková spoločnosť Korytárky, Pozemkové spoločenstvo Uhrinka, Urbárska spoločnosť Dúbravy - Pozemkové spoločenstvo, Pozemkové spoločenstvo Sihla, sídlo Stará Huta, Pasienkové spoločenstvo Detva – Húsová, Urbárska spoločnosť Detva, Urbárska spoločnosť Stožok, Pozemkové spoločenstvo Kriváň – Nadpriekopa, Urbárska spoločnosť Kramárska-Matiašove Breziny (V.H.Kalinka), Lesná urbárska spoločnosť-Látky, Pozemkové spoločenstvo Víglaš, Lesná spoločnosť Vysoká Madačka, Pasienkové spoločenstvo Detvianska Huta, pozemkové spoločenstvo, Pozemkové spoločenstvo Monte Grapa, Pasienkovo - lesné spoločenstvo, pozemkové spoločenstvo, Stožok-Ostrôžky) a združenia vlastníkov lesov i jednotliví vlastníci.

Vlastníctvo lesov v okrese Detva je prevažne štátne - približne 70 % výmery lesov, ďalších približne 15 % výmery tvoria spoločenstevné lesy a zvyšná časť je vo vlastníctve súkromnom, obecnom a cirkevnom. Lesy vo vlastníctve štátu sú v užívaní Lesov SR, š.p., ktoré okrem toho užívajú aj časť lesov iných vlastníkov, taktiež ostatní vlastníci vo väčšine na svojich lesných pozemkoch aj hospodária.

Poľovné a rybárske revíry

Ochrana zveri a rýb a činnosti s nimi spojené – poľovníctvo a rybárstvo upravujú:

- zákon č.274/2009 Z.z. o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- vyhláška MP SR č. 344/2009, ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve,
- zákon č. 139/2002 Z.z. o rybárstve v znení neskorších predpisov,
- vyhláška MŽP SR č. 185/2006 Z.z. vykonávajúca zákon o rybárstve.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Tab. č.42: Prehľad poľovných revírov a zverníkov v okrese Detva

Názov revíru	Užívateľ revíru	Výmera (ha)	Z toho lesná pôda (ha)	Poľ. oblasť	Druh PO
Hrádok Horný Tisovník	PZ Hrádok Horný Tisovník	3299	1548	S VII. Zvolen	Srnčia
Pereš Stará Huta	PZ Pereš Stará Huta	2130	433	S VII. Zvolen	Srnčia
V.H.Kalinka - Lohyňa	PZ Lohyňa Kalinka	2664	1206	S VII. Zvolen	Srnčia
Siroň Detva	PZ Siroň, Detva	2793	990	S VII. Zvolen	Srnčia
Pod Boky Víglaš	PZ Pod Boky, Víglaš-Pstruša	2165	671	S VII. Zvolen	Srnčia
Rohy	PZ Drienok, Zvolen	2247	1181	S VII. Zvolen	Srnčia
Kalamárka Detva	PZ Kalamárka, Detva	4574	911	S VII. Zvolen	Srnčia
Hriňová	PZ pri ZŤS - Hriňová, Hriňová	2303	148	S VII. Zvolen	Srnčia
Podkriváň	PZ Javor, Podkriváň	2484	955	S IX. Tuhár	Srnčia
Slanec	Lesy SR OZ Kriváň	728	447	S IX. Tuhár	Srnčia
Ježovka	PZ Ježovka, Hriňová	738	26	S IX. Tuhár	Srnčia
RD Látky	Roľnícke družstvo Látky	2384	919	S IX. Tuhár	Srnčia
Bykovo	PS Jedľa Látky	2362	1896	S IX. Tuhár	Srnčia
Chocholná	PZ Chocholná, Zvolen			J XV. Muránska	Jelenia
CHPO Poľana	Lesy SR OZ Kriváň	20659	18309	J XIV. Poľana	Jelenia
Generačná zvernička Trnavy	Lesy SR OZ Kriváň	23	12	J XIV. Poľana	Jelenia

Tab. č. 44: Prehľad rybárskych revírov v okrese Detva

Číslo	Názov	Charakter	Účel	Správca	Popis
3-0440-4-1	Bystrý potok	lososové vody pstruhové	lovný	SRZ	Bystrý potok od ústia do rieky Slatina v obci Hriňová-Krivec po pramene vrátane prítoku Riečka.
3-0670-4-1	Detviansky potok	lososové vody pstruhové	lovný	SRZ	Detviansky potok od ústia do rieky Slatina v meste Detva po pramene vrátane prítokov.
3-0780-4-1	Dúbravský potok	lososové vody pstruhové	lovný	SRZ	Čiastkové povodie Dúbravského potoka od ústia do rieky Slatina pri obci Pstruša po pramene.
3-3710-4-1	Skalisko	lososové vody pstruhové	lovný	SRZ	Potok Skalisko od ústia do rieky Slatina v lokalite Slanec po pramene (mimo VN Skalisko).
3-3750-4-1	Slatina č. 2	lososové vody pstruhové	lovný	SRZ	Čiastkové povodie rieky Slatina od hate MVE v Pstruši pod Čiernym mostom po hrádzové teleso VN Hriňová.
3-3760-4-2	Slatina č. 3	lososové vody pstruhové	chovný	SVP B. Štiavnica	Čiastkové povodie rieky Slatina od ústia do VN Hriňová po pramene a potoky Huková, Sučí, Trkotský od ústia po pramene.
3-5100-1-3	VN Hriňová	kaprové vody	chránená rybia oblasť	SVP B. Štiavnica	Vodná plocha vodárenskej nádrže od telesa hrádzce po koniec vzdutia pri max. prevádzkovej hladine 565,2 m.n.m pri obci Hriňová. Rozloha 55,5 ha
3-5740-1-1	VN Skalisko	kaprové vody	lovný	SRZ	Vodná plocha nádrže na toku Skalisko nad obcou Hriňová. Rozloha 8 ha

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

4.1.4.3 Ochrana pôdných zdrojov

Pôda je základný a obmedzený prírodný zdroj a z tohto dôvodu by mala byť starostlivo chránená a využívaná. Pôda slúži niekoľkým funkciám naraz, čo treba mať na mysli pri každom využívaní pôdy, alebo pri plánovaní zámeru na jej využitie. Nezastupiteľná bioenergeticko-bioprodukčná a ochranná funkcia pôd v krajine, resp. v životnom prostredí ovplyvňuje vo významnej miere aj územný rozvoj, resp. udržateľný rozvoj.

Ochrana pôdy ako zložky životného prostredia nebola v rezorte životného prostredia osobitne právne ustanovená. Na ochranu poľnohospodárskej pôdy sa uplatňuje najmä zákon č. 219/2008 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 220/2004 Z.z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a o zmene zákona č. 245/2003 Z.z. o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 359/2007 Z.z. Tento zákon ustanovuje ochranu vlastností a funkcií poľnohospodárskej pôdy a zabezpečenie jej trvalo udržateľného obhospodarovania a poľnohospodárskeho využívania, ochranu environmentálnych funkcií poľnohospodárskej pôdy, ktoré sú: produkcia biomasy, filtrácia, neutralizácia a premena látok v prírode, udržiavanie ekologického a genetického potenciálu živých organizmov v prírode a v neposlednom rade ochranu výmery poľnohospodárskej pôdy pred neoprávnenými zábermi na nepoľnohospodárske použitie, a to hlavne poľnohospodárskej pôdy zaradenej podľa kódu bonitovanej pôdno-ekologickej jednotky do 1. – 4. kvalitatívnej skupiny uvedenej v prílohe č. 3 k cit. Zákonu. Vyhláškou č. 508/04 Z.z. sa vykonáva § 27 zákona č. 220/2004 Z.z.

Podľa citovaných zákonných ustanovení však pôdy skupín BPEJ 1.- 4., ktoré sú predmetom ochrany v zmysle § 12 ods.2, písm. a) uvedeného zákona a z údajov poskytnutých VÚPOP (mapy skupín BPEJ) je zrejmé, že chránené pôdy sa v riešenom území okresu Detva nevyskytujú.

V súvislosti s obhospodávaním poľnohospodárskej pôdy v zmysle Nitrátovej direktívy (Nariadenie vlády č. 617/2004 Z.z. a Smernica 91/676/EC o ochrane vodných zdrojov pred znečistením dusičnanmi z poľnohospodárstva) nie sú pôdy v okrese Detva zaradené medzi **zraniteľné pôdy** a s tým súvisiacimi obmedzeniami hospodárenia.

4.1.4.4 Zdroje nerastných surovín

Ochrana a využitie nerastného bohatstva je upravená zákonom č. 214/2012 Z.z., ktorým sa vyhlasuje úplné znenie zákona č. 44/1988 Zb. o ochrane a využití nerastného bohatstva (banský zákon), ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných zákonom č. 498/1991 Zb. a zákonom č. 558/2001 Z. z. o ochrane a využití nerastného bohatstva (banský zákon), zákonom č. 569/2007 Z.z. o geologických prácach (geologický zákon) v znení zákona č. 515/2008 Z.z., vyhláškou MŽP SR č. 51/2008 Z.z., ktorou sa vykonáva geologický zákon a ďalšie právne predpisy.

V riešenom území sa nachádzajú štyri chránené ložiskové územia a 5 priestorov výhradných ložísk dobývacieho priestoru. Chránené ložiskové územia sú premietnuté do mapy Priemet pozitívnych prvkov a javov.

4.1.4.5 Ochrana kúpeľných a liečebných zdrojov

Legislatívna ochrana je zabezpečená zákonom č. 538/2005 Z.z. o prírodných liečivých vodách, prírodných liečebných kúpeľoch, kúpeľných miestach a prírodných minerálnych vodách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Na území okresu Detva nie je vyhlásené žiadne kúpeľné miesto.

4.1.4.6 Ochrana dochovávaných genofondových zdrojov

K dochovaným genofondovým zdrojom zaraďujeme:

- uznávané zverníky, samostatné bažantnice, chránené rybie oblasti, toky rybochovné...
- génová základňa v lesoch: semenné sady, semenné porasty, uznané porasty, škôlky, okrasné škôlky..

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Ochranu zveri, rýb a včiel a činnosti s nimi spojené – poľovníctvo, rybárstvo a včelárstvo upravujú najmä zákon č.23/1962 Zb. o poľovníctve v znení neskorších predpisov, zákon č. 139/2002 Z.z. o rybárstve v znení neskorších predpisov a ďalšie právne predpisy.

Na území okresu Detva je vyhlásená chránená rybia oblasť VN Hriňová na kaprové ryby. Prehľad zverníkov, rybárskych revírov je uvedený v kapitole Ochrana lesných zdrojov.

Génová základňa v lesoch

Zdroje reprodukčného materiálu pre umelú obnovu lesa (LRM) sú definované zákonom č. 217/2004 Z. z. v znení neskorších predpisov, o lesnom reprodukčnom materiáli. V zmysle uvedeného zákona možno reprodukčný materiál získavať len nasledovných uznaných zdrojov: výberové stromy a klony, semenné sady, semenné porasty, uznané porasty fenotypovej kategórie A a B, identifikované zdroje a génové základne. Obvodné lesné úrady, ako orgány štátnej odbornej kontroly rozhodujú v rámci svojej kompetencie podľa zákona 217/2004 Z. z. o zriadení, alebo zrušení zdroja LRM v správnom konaní.

Uznané porasty (UP) sú vymedzené hranicami jednej jednotky alebo viacerých jednotiek priestorového rozdelenia lesa, a na základe svojej fenotypovej hodnoty sú uznané pre zber semena a semennej suroviny, častí rastlín alebo na vyzdvihovanie semenáčikov z prirodzeného zmladenia. Pri fenotypovej klasifikácii sa určuje fenotypová hodnota dreviny a na jej základe sa lesný porast zaraďuje do kategórií:

- A – fenotypovo vysokohodnotný porast,
- B – fenotypovo hodnotný porast,
- C – fenotypovo priemerný porast,
- D – pôvodom a fenotypovo nevhodný porast.

Pre zber LRM sa v zmysle zákona využívajú len uznané porasty kategórií A a B. V riešenom území okresu Detva sa vyskytujú uznané porasty týchto kategórií pre buk a smrek. Uznané porasty pre buk sa nachádzajú predovšetkým v k.ú. Hriňová a na jednotlivých lokalitách aj v katastrálnych územiach V. Huta – Kalinka, Slatinské Lazy, Klokoč, Víglaš, Horný Tisovník, Dúbravy a Detva. Okrem toho sa zdroje LRM pre buk vyskytujú aj v štyroch JPRL obhospodarovných VLM Pliešovce.

Pre smrek sa uznané porasty nachádzajú taktiež hlavne v k.ú. Hriňová, ďalej v severnej časti Detvy a Podkriváňa.

Pre zber LRM drevín borovice a duba letného sú uznané len porasty v lokalite Rohy v k.ú. Víglaš. V lokalitách Rohy a Šamilovec – Boky v k.ú. Víglaš sú uznané porasty pre dub zimný.

Smrekovec je pre zber LRM uznaný v lokalitách Šiagiho vrch (Dúbravy) a severne od kóty Vrchdetva (Hriňová).

Lesný reprodukčný materiál pre jedľu, javor horský a jaseň sa v okrese Detva nachádza v uznaných porastoch len v k.ú. Hriňová.

Výberové stromy (VS) sa vyberajú na základe ich mimoriadnej kvality. Na území okresu sa nachádzajú výberové stromy len v k.ú. Hriňová. Východne od kóty Nemcovka v lokalite Hrubá jedľa (LHC Hriňová) sa nachádza v troch JPRL 55 výberových stromov pre zber LRM smrekovca opadavého a v lokalite Dudáš sa v dvoch porastoch nachádzajú po dva výberové stromy javora horského a v jednom z týchto porastov aj 9 VS jaseňa.

4.1.5 Významné krajinné prvky bez legislatívnej ochrany

Významný krajinný prvok (VKP) je podľa zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny definovaný ako taká časť územia, ktorá utvára **charakteristický vzhľad** alebo prispieva k jej **ekologickej stabilite**, najmä les, rašelinisko, brehový porast, jazero, mokraď, rieka, bralo, tiesňava, kamenné more, pieskový presyp, park, aleja, remíza. VKP sú kategóriou ochrany segmentov voľnej krajiny, ktoré nedosahujú parametre pre vyhlásenie za osobitne chránenú časť prírody, ale vytvárajú typický krajinný ráz, a to bez ohľadu na ich výmeru a spôsobu použitia. Krajinný ráz teda bude zachovaný len za predpokladu, že sa uchovávajú všetky významné krajinné prvky, ktoré ho tvoria. VKP ako ekologicky hodnotná časť krajiny tvorí integrálnu súčasť ÚSES. Preto VKP, ktorý plní funkciu biocentra, biokoridoru alebo interakčného prvku najmä miestneho alebo regionálneho významu, môže

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

obvodný úrad životného prostredia podľa zákona č. 543/2002 Z.z. vyhlásiť všeobecne záväznou vyhláškou za chránený krajinný prvok.

V zmysle zákona č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny nie je na území okresu Detva chránený krajinný prvok vyhlásený.

Lesy predstavujú v ÚSES územia s najvyšším stupňom ekologickej stability, súvislé lesné komplexy s najvyššou hodnotou sú riešené v návrhovej časti tohto dokumentu. Lesy menšieho plošného rozsahu ležiace v poľnohospodárskej krajine predstavujú významné ekostabilizačné prvky, ktoré sa zároveň podieľajú na mozaikovitosti krajiny.

Nelesná drevinová vegetácia (NDV) tvorí vo voľnej krajine rôzne vegetačné štruktúry ako remízky, vetrolamy, brehové porasty, skupinky stromov a krovín, či solitérne stromy, atď. V intenzifikovanej poľnohospodárskej využívaní časti územia na miernych svahoch Detvianskej kotliny je najvýznamnejšia jej ekostabilizačná funkcia a vo veľkej váhe sa zúčastňuje na zvyšovaní krajinskej heterogenity. Ako súčasť **historických krajinných štruktúr** sa líniová vegetácia podieľa na charakteristickom vzhľade krajiny najmä v podpolianskej časti okresu. Striedanie mozaiky štruktúrnych terás s ornou pôdou a trvalými trávnyimi porastmi, lemované solitérnou alebo líniovou vegetáciou predstavuje špecifickú usporiadanosť krajinných prvkov, vytvára charakteristické krajinné vzorce, ktoré zároveň formujú aj regionálnu individualitu okresu Detva.

Významné **mokrade a rašeliniská** okresu z regionálneho hľadiska tvoria súčasť siete prvkov RÚSES, ktorá je riešená v návrhovej časti tohto dokumentu.

Významným hydrologickým prvkom v krajine sú **vodné toky**, súvisia s vývojom georeliéfu, tvoria dôležitú kostru krajinskej štruktúry a podmieňujú život ľudí v krajine. Územie okresu Detva je „rozdelené“ dvoma povodiami riek Slatina a Ipeľ, ktoré tu zároveň pramenia a so svojimi početnými prítokmi vytvárajú v krajine nezastupiteľnú sieť hydrických koridorov. Ich **brehové porasty** plnia nielen významné vodoochranné a ekologické funkcie, ale zároveň predstavujú aj charakteristickú črtu (znak) krajiny podieľajúcu sa na charakteristickom vzhľade krajiny.

Najvýznamnejšie **geomorfologické a geologické útvary** (krajinné dominanty, skalné útvary), ktoré patria k významným krajinným prvkom, sú v okrese chránené v kategórii CHKO, PP a CHA.

V okrese Detva tvorí stratovulkán Poľany s jeho sopečnými **formami reliéfu** najvýznamnejšiu krajinnú dominantu. Skalné útvary Kalamárky, Hornej Chrapkovej, Melichovej skaly, Ježovej, Vrchdetvy spadajú pod územnú ochranu CHKO Poľana, prípadne sú zároveň vyhlásené za chránené územia v kategóriách PP a CHA. Výnimku tvorí Malčekova skala, ktorá je bez legislatívnej ochrany. Ďalší typ geomorfologických útvarov vulkanického pôvodu – andezitové kamenné more sa nachádza v pohorí Javorie, v k.ú. obce Stará Huta východne od osady Podjavor a predstavuje genofondovú lokalitu.

4.1.6. Kultúrno–historicky hodnotné formy využívania krajiny

Legislatívnu podporu ochrany kultúrneho dedičstva predstavuje pamiatkový fond ako súbor hnutelných a nehnuteľných vecí vyhlásených za národné kultúrne pamiatky, pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny. V okrese Detva sa nachádza 56 nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok, ktoré napovedajú o hlavných historických medzníkoch: význame Víglašského panstva (hrad s areálom 18 NKP z 14-16 stor.); kopaničiarskej kolonizácii - ľudové domy z 19 - 20. storočia v Detve (2), Detvianskej Hute (4), Hriňovej (9), Podkriváni (3); rekatolizácia – rímskokatolícke sakrálne pamiatky z 18 - 19. storočia v Detve (kostol a drevené vyrezávané kríže - 3), Hriňovej (kostol), Klokoči (zvonica a súbor krížov), Slatinských lazoch (zvonica - 2), Víglaš (zvonica), Víglašská Huta (kostol a zvonica); 2. svetovej vojny – pomníky padlým v Hriňovej (2) a Kriváni (1), pamätné miesto v Hriňovej (bunkre a zákopy, chata a pamätná tabuľa - 2); známych dejateľoch – hrob Timka Antona Emanuela v Podkriváni (1).

Prístupy ku krajine z tohto hľadiska môžeme rozdeliť na:

- utilitárny prístup (vytvorenie podmienok na trvalé osídlenie, využívanie a rozvoj územia)
- štátno-právny a územno-správny prístup
- duchovný prístup.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Utilitárny prístup

Vytvorenie podmienok na trvalé osídlenie a rozvoj územia

Vnútrohorský charakter s výraznou členitosťou reliéfu a výskyt ložísk medených rúd mal určujúci význam pri prvotnom osídľovaní Zvolenskej kotliny. Osídlenie sa koncentrovalo predovšetkým na terasách Hrona a Slatiny v nadmorskej výške od 280 do 372 m, kde sa vytvárala od praveku sieť poľnohospodárskych osád. Od 7. storočia sa oblasť stredného Pohronia zahusťovala postupujúcimi slovanskými kmeňmi smerom proti toku Hrona z juhozápadu kotliny do severnejších a východnejších častí. Najväčší rozmach dosiahla slovanská kolonizácia vo veľkomoravskom období počas zvýšenej spotreby kovov, kedy sa doosídľovali surovinové oblasti Nitrianskeho kniežatstva. Funkciu správneho a ochranného centra územia predstavovalo výšinné hradisko Priekopa (Zvolen – časť Môťová). Bolo situované na strategicky výhodnej polohe nad sútokom Slatiny a Neresnice na významnej ceste vedúcej z Poiplia na horné Pohronie. Hospodárske zázemie hrádku tvorili dva sídelné mikroregióny slovanských nížinných osád vo Zvolene a Sliaci.

Na juhovýchodnej periférii ťažiska osídlenia plnilo strážnu funkciu horského prechodu údolia Kriváňa hradisko **Kalamárka** (Detva – časť Kostolná). Po prvý krát bolo osídlené ľudom lužickej a kyjatej kultúry už počas neskorej doby bronzovej (9. – 8. storočie p. n. l.), neskôr v dobe laténskej (4. – 2. st. p. n. l.) ľudom púchovskej kultúry. Na prelome doby rímskej a obdobia sťahovania národov (4.-5. st.) tu našla útočisko aj skupina obyvateľov germánskeho pôvodu. Svoj najväčší význam však nadobudlo v období Nitrianskeho kniežatstva počas staromadžarského ohrozenia, kedy tu sídlila privilegovaná vojenská vrstva. Sídlom hrádku počas doby bronzovej a slovanskej bol pravdepodobne aj skalnatý výbežok na vrchu Bralo (723 m n. m.) v doline potoka Tisovník (na rozhraní vojenského obvodu Lešt, Horného a Dolného Tisovníka). Ďalšie nepočítané nálezy nížinného slovanského sídliska z 9. storočia sa našli vo Vigľaši-Pstruši v polohe Kostolná 2. Po začlenení Slovenska do Uhorského kráľovstva Kalamárka stráca niekdajšiu dôležitosť a územie okresu Detva je až do vzniku **hradu Vigľaš** v 14. storočí neosídlené. Dnešné územie okresu bolo po ustálení politickej situácie súčasťou Zvolenského komitátu a južnejšie od doliny potoka Tisovníka patrilo ako súčasť Divínskeho a Modrokamenského panstva pod správu Novohradského komitátu.

Počas vrcholného a neskorého stredoveku bola juhovýchodná časť od hradu Vigľašského panstva zámerne neobývaná, keďže bola vymedzená ako kráľovské poľovnícke revíry. Obyvatelia panstva však územie hospodársky využívali na výrobu tehál, banskú ťažbu zlata a striebra na vrchu Mních (537 m n. m.) pri Detve a priamo pod hradom bol rybník a mýtna stanica. Do 15. storočia možno datovať príchod nových usadlíkov do **Horného Tisovníka**. Divínske panstvo ich sem usídlilo kvôli ťažbe bukového a tisového dreva. Píla bola lokalizovaná na sútoku Tisovníckeho a Starohutského potoka, lokalita dostala pomenovanie „Na píle“ (dodnes si zachovala túto funkciu s novodobou pílou). Ako poddanská obec bola rozdelená medzi dve panstvá - východná časť obecných katastrov patrila k Divínu, západná panstvu Modrý Kameň.

Na ďalší vývoj sídelných pomerov v novoveku mali negatívny vplyv vpády tureckých vojsk v priebehu druhej polovice 16. storočia. Na obranu banských miest bola vystavaná línia zásekov v horách od Dobrej Nivy po Divín. Počiatky osídľovania Starej Huty pravdepodobne spadajú do tejto doby, kedy sa tu usadili drevorubači zásekov zo strachu pred Turkmi. Po dobytí Modrého Kameňa a Divína v roku 1575 pripadlo územie panstiev na 18 rokov pod osmanský správny okres sečiansky sandžak. Na sklonku storočia boli snahy o rozvoj baníctva na území Vigľašského panstva, kde bola novoobjavená železnorudná baňa v lokalite Kriváň a na vrchu Mních.

V 17. storočí začali panstvá podporovať vznik roztrúseného osídlenia, ktoré sa nestávalo terčom útokov tureckých vojsk, ale bolo cenným zdrojom naturálnych dávok. Centrom kopaničiarskej kolonizácie sa v roku 1636-1638 stalo novozaložené sídlo na valašskom práve **Detva** (založené na pôde panského majera). Nasledoval mimoriadne dynamický rozvoj zakladania usadlostí a s tým spojené skultivovanie lesnej krajiny klčovaním na poľnohospodársku (kopaničiarsku) pôdu. Poddani mali pri jej užívaní úľavy pri platení poddanských dávok a taktiež aj väčšie možnosti s ňou disponovať. Postupne sa začalo formovať roztratené laznicke osídlenie smerom na juh, sever a východ od Detvy po hranicu s Divínskym panstvom. Ako sídla už koncom storočia vystupovali lazy Fekiačovcov (Stožok), Krnačovcov (zrejme Krné), Pohorelcov (**Korytárky**) a laz Danessou Tomassa (hranica s Trhanovou). Detva dosiahla charakter mestečka s pravidelnou zástavbou okolo námestia obdĺžnikového tvaru. Po definitívnom porazení Turkov nastali vhodnejšie podmienky pre rozvoj spoločnosti a hospodársky rast. Na území Vigľašského panstva stál pod hradom mlyn a pivovar, priamo v Detve boli jatky a pivovar, mimo intravilánu sa nachádzala píla a mlyn. Lesnatá krajina okolo hranice panstiev disponovala

dostatkom materiálu pre vznik sklárskych hút, pri ktorých sa koncom storočia rozvinuli osady **Vígľašská Huta** a **Stará (Divínska) Huta**.

S doznievaním valašskej kolonizácie začiatkom 18. storočia pravdepodobne súvisel vznik Trhanovej (dnešný **Podkriváň**) na obývaných pastvinách v severnej časti Divínskeho panstva. Doosídľovaním spustnutého horného Novohradu spustili majitelia panstiev priemyselný rozvoj celého kraja. Pod vrchom Bykovo v chotári Málinca umožnili vyklčovanie lesov a založili osadu **Látky**, ktorá mala slúžiť na spracovanie bukového dreva. Vytvorili tak zásobovaciu základňu salajky a dreveného uhlia pre sklárske a železiarske huty. V nadväzujúcom období od polovice 18. storočia pokračovala predovšetkým kopaničiarska kolonizácia Vígľašského panstva - v chotári Očovej vznikli z roztrúsených lazov **Dúbravy**, v slatinskom chotári **Klokoč**, **Stožok** a **Kalinka**, v detvianskom chotári **Kriváň**. V tomto období boli bukové lesy v okolí Vígľašskej Huty vyťažené a sklárska výroba začala byť nerentabilná. Nová skláraň preto bola vystavaná v detvianskom chotári na bohatom nálezisku kremeňa – žabice, ktorým bola zásobovaná aj Vígľašská Huta. Lokalita náleziska kde sa utvorila osada zrejme doteraz nesie názov Žabica. Samotná sklárska huta stála uprostred dnešnej obce **Detvianska Huta**. Menšie výrobné zariadenia mimo intravilánu sídel zobrazuje I. vojenské mapovanie (1764-1787) – mlyny (pod vígľašským hradom, dva v Detve), pila (Detva), hostinec (Kriváň). Najstaršou dochovanou technickou pamiatkou je prvá bryndziareň z Detvy, známa ako Vagačov dom z roku 1787.

Ešte ani zo začiatku 19. storočia nebol osídľovací proces okresu Detva ukončený, súvisel najmä s rozvojom sklárskeho priemyslu. Po štyridsiatich rokoch fungovania bola skláraň v Detvianskej Hute v nevyhovujúcom stave, preto v roku 1801 panstvo povolilo stavbu novej huty v lesnej časti **Hriňová** v detvianskom chotári (južne od terajšej vodnej nádrže). V divínskom panstve bola následne v roku 1805 založená skláraň v Hornom Tisovníku časť Blýskavica - tzv. Balážova huta, v Dolnej Bzovej (na terajšom katastrálnom území Mýtnej) a Hornej Bzovej (Podriváň). V roku 1820 dal majiteľ Divína postaviť ďalšiu sklársku hutu v Látkach - Chocholná (odbočka z hlavnej cesty do osady Paseky). Zvlášť prosperovala skláraň v Hriňovej a tak výrobu skla rozšírili o druhú hutu v lokalite Skalisko (nad terajšou chatovou osadou). Kopaničiarsku kolonizáciu završilo osídlenie **Slatinských lazov**, ako samostatná obec však vystupuje až po roku 1932 (prvá písomná zmienka v r. 1850). Hospodársky rozvoj územia reprodukuje aj mapy II. vojenského mapovania (1810-1869), kde sú znázornené ako samostatné sídelné jednotky výrobné prevádzky, majere a hostince. Novým „priemyselným“ centrom sa stala Hriňová, kde okrem sklárni stál mlyn, tri pily, valcha, brúsiareň a stupa na drvenie kameňa. Mlyny sa taktiež nachádzali v Detve (horný a dolný), Pstruši a Podkriváni (horný a dolný), tehelňa stála v Pstruši, hostince v Stožku a Kriváni (Medzi Pokriváňom a Kriváňom). Počas tohto storočia došlo aj ku rýchlemu vzplanutiu baníctva vo Vígľašskej Hute, krátkodobo sa tu na lokalite Podlysec a Banisko ťažila siera. Kutacie práce sa však uskutočňovali aj chotári Klokoča a Stožku.

Vplyv osídlenia a využívania krajiny na súčasný stav krajinej štruktúry

Prvotným osídlením krajiny, jej dlhodobým obhospodarovaním a spôsobom využitia zeme sa vytvorila špecifická mozaika krajinej štruktúry každého územia. Usporiadanie prvkov a zložiek súčasnej krajinej štruktúry nesie v sebe historický odkaz, ktorého sledovaním možno identifikovať a reprodukovať hodnotné relikty „pamäte“ krajiny. Charakter osídľovacieho procesu (kolonizácie) ovplyvnil obraz krajiny v podobe príslušných pôdorysných typoch sídel a štruktúry krajiny.

Pôvodná parceláciu sídla a pôdy sa zachovala až do dnešnej doby iba v obciach, kde neprebehol **proces kolektivizácie** (združstevňovania) a umelé vytváranie ústredných centier na lazoch. Zavedenie tzv. strediskovej sústavy osídlenia, koncentrovanie nových bytových a domových jednotiek, technickej a sociálnej infraštruktúry sa podpísal na vzhľade vidieckych sídel. Vznikom JRD (Jednotné roľnícke družstvo), odňatím pôdy a sceľovaním pozemkov na makroštruktúrne parcely sa výrazne zmenila krajinná štruktúra viacerých obcí. Oblasti s vhodnými prírodnými podmienkami na nívach a miernych svahoch boli intenzívne poľnohospodársky využívané. Pôvodné agroštruktúry s úzkymi líniami polí sa zachovali najmä na strmších svahoch a v okrajových častiach týchto obcí.

Pre staršie sídla založené **vnútornou** (Horný Tisovník) a **valašskou** (Detva, Podkriváň) **kolonizáciou** bola charakteristická potočná radová zástavba a záhumencové oráčiny pre valašské obce. Správnym centrom územia Vígľašského panstva bol hrad Vígľaš. Od 14. storočia sa začalo formovať podhradie a od 18. storočia sa spomína aj rovnomenná podhradská obec **Vígľaš**. Parcelácia samotnej obce Vígľaš sa vyvíjala ako skupinová cestná v doline rieky Slatina medzi hradným vrchom a kótou Kaplná (418 m n. m.). V extraviláne sa rozvinulo rozptýlené osídlenie „Wygleser Lazy“ v lokalite pod Bokmi a na hradnom majeri Pstruša do cestnej zástavby. Súčasná

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

krajina má poľnohospodársky ráz s usporiadaním do veľkoblokových štruktúr polí a trvalo trávnatých plôch. Krajinnou dominantou územia vyhlásenou za národnú kultúrnu pamiatku je hrad s areálom a zvonica v obci.

Najvýraznejším faktorom v procese osídľovania okresu Detva bola **kopaničiarska kolonizácia**. Vtísila krajine jej charakteristickú podobu mozaiky roztratených usadlostí s pasienkami a líniovými oráčinami. Usadlosti nadväzovali na jadrá starších sídel označované pojmom „lazy“ danej obce, vznikali tiež pri sklárskych hutách, alebo sa týmto procesom formovali samostatné obce. Charakter roztrateného osídlenia a v niektorých prípadoch aj parcelácia pôdy je znázornená už na mapách I. a II. vojenského mapovania.

Laznícke osídlenie dotvára staršiu sídelnú štruktúru s potočnou radovou zástavbou v Hornom Tisovníku, Podkriváni a Detve. Ide o **sekundárnu** kopaničiarsku kolonizáciu. „*Detwanske Lazy*“ „*Zu Detwaye hörige Einöden*“ a „*Zu Detwaye hörige Lazy*“ **Detvy** tvorili najstaršie vzniknuté formy roztrateného osídlenia (viď vyššie v kapitole Vytvorenie podmienok na trvalé osídlenie). V k.ú. Detvy sa osídlenie koncentrovalo v okolí centrálneho sídla, na lokalitách Kostolná, Krné, Piešť I., II., Skliarovo a Zapriechody. V súčasnej štruktúre poľnohospodárskej krajiny prevládajú v kotlinovej časti mezoštruktúry ornej pôdy. Druhým dominantným typom sú zachovalé historické štruktúry agrárnych políčov. Najhodnotnejšie, so zachovalým manažmentom obhospodarovania a bez sukcesného zárastu sú lokalizované v Skliarove a Piešti II. Krajinný ráz dotvárajú objekty cenené ako národné kultúrne pamiatky - zrubové hospodárske usadlosti (Skliarovo), pricestné drevené kríže v Kostolnej a Skliarove. Pre historické jadro mesta je charakteristická pôvodná parcelácia obdĺžnikového tvaru s potočnou radovou zástavbou a záhumenicovou oráčinou, dobovými murovanými domami, klasicistickým kostolom Sv. Františka z Assisy a kalváriou so súborom drevených krížov na cintoríne. „*Tisownjke Lazy*“ **Horného Tisovníka** vystupujú ako potočné osady toku Tisovník a Starohutského potoka na sever od ústrednej obce s radovou zástavbou. Celú dolinu toku lemuje cenný systém lineárnych štruktúrnych terás delených nelesnou drevinovou vegetáciou (NDV), v súčasnosti sú z veľkej časti neobhospodarované v pokročilom štádiu zarastania. V časti Dolný Tisovník došlo k premene a sceľovaniu terás na makroštruktúry trvalých trávnych porastov. Kultúrne dedičstvo územia predstavujú taktiež zachovalé objekty sakrálnej a ľudovej architektúry – novohradské ľudové kamenné a drevené náhrobníky z prelomu 19. a 20. storočia, sochorové studne, zvonice nad Dolným Tisovníkom (kamenná z r. 1698, drevená z 19. st.). „*Trhanowske Lazy*“ **Podkriváňa** sú na mape z II. voj. map. znázornené na území súčasného k.ú. obce Budiná, čiastočne vystupujú ako dnešná časť obce Bukovinka. Centrálna obec Podkriváň sa rozvinula s radovou zástavbou pozdĺž Krivánskeho potoka, záhumenice sú zachované len v menšej miere. Roztratené osídlenie sa sústredilo aj v časti obce Brezová a v povodí Bzovského potoka na sever od obce Dolná Bzová, ktorá bola do konca 19. storočia samostatná obec (do zániku sklárne). Najväčšiu koncentráciu dosiahlo v Dolnom a Hornom Paučíkove na mierne modelovanom chrbte medzi Bzovským potokom a jeho nemenovaným pravostranným prítokom. Doteraz sa v ich okolí zachovali lineárne agrárne rozčlenené políčka, miestami tvorené NDV. Vhodné plochy na poľnohospodárske účely sa od založenia jednotného roľníckeho družstva v roku 1959 združili na veľkoblokovú ornú pôdu a TTP. Na lazničkých usadlostiach sa ojedinele zachovali pôvodné ľudové stavby (U Hrobárov, Brezovo, Osada na Lučenčíku, Na lúčkach). Významným lesníckym miestom je Kaplnka Panny Márie Ustavičnej Pomoci v Hornej Bzovej, postavená z dreva a kusov brezovej kôry.

Rozptýlené osídlenie, ktoré vzniklo primárnym spôsobom, t.j. kľčovaním lesa a obhospodávaním novovzniknutej pôdy umožnilo vznik dnes väčšiny samostatných sídelných jednotiek v okrese Detva – Korytárky, Kriváň, Hriňová spadali pod Detvu, Klokoč, Stožok a Slatinské lazy do slatinského chotára a Dúbravy sa vyčlenili od Očovej.

Korytárky dostali pomenovanie podľa Korytárskeho potoka, v jeho povodí sa rozvíjalo laznicke osídlenie súbežne s Detvou označené ako „*Detwanske Lazy*“ na mape z II. voj. map – lokality Riečková dolina, Mláka, Mitterovci, Kraviarovci, Jasenová (Jagodov vrch) a v povodí Kolárovho potoka lokality Zlatno, Bystrianska Ľubica (Kolárov vrch). Spolu s Kriváňom sa administratívne oddelenili od Detvy až v roku 1955. Tvárnosť krajiny sa pozmenila od založenia JRD. V dnešnej krajine dominujú makroštruktúrne TTP a oráčiny. Líniové terasy pri usadlostiach lemované kamennými valmi a NDV, tiež pasienky na vrchu Mních sa takmer nevyužívajú a zarastajú. V roku 1993 sa osamostatnila obec aj od Kriváňa. Vhodná poloha na hranici panstiev a pri významnej ceste „*von Altsohl*“ (zo Zvolena) „*nach Losoncz*“ (do Lučenca) predurčovala lokalizáciu osídlenia a doplnkových dopravných objektov v **Kriváni**. Roztratené lazy označené ako „*Horny Kriwan Lazy*“ (II. voj. map.) lemovali hranicu medzi panstvami, ďalšie vzrástli na Hulinovom vrchu, Srôbke, v Liešnej, Bodechove a pri

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Detvianskom hornom mlyne (dnešný Svrčkovci). Bola tu zriadená preprahania stanica, dva hostince a v roku 1871 bola zahájená aj železničná doprava Salgotarjan - Lučenec - Zvolen - Vrútky. To podnietilo rozvoj územia, výstavbu nových prevádzok, objektov sociálnych inštitúcií a domov južne od stanice usporiadaných do skupinovej cestnej zástavby. Od osamostatnenia Kriváňa od Detvy sa lokalizovala nová zástavba do okolia európskej cesty E571 (historická cesta). Intenzifikáciou poľnohospodárstva počas JRD získalo územie agroštruktúrny ráz v podobe veľkoblokových TTP a polí. „*Stožoker Lazy*“ **Stožku** predstavujú kopaničiarske osídlenie v doline Stožockého potoka v obkolesení medzi vrchmi Ostrôžka, Dolné a Horné Chvojno, Siroň a Stožok. K lazom patrila pôvodne aj Výbohova poľana a Jašov vrch, ktoré sú teraz administratívne pridelené ku Klokoču. Nepôvodným prvkom v krajinnej štruktúre je jadrová obec s cestnou radovou zástavbou vytvorenou od 50-tich rokov minulého storočia. Do značnej miery bolo poznačené počas JRD aj usporiadanie pôdneho fondu, spájaním políčok do väčších mezo a makroštruktúr vznikla nová mozaika krajiny. V nižších polohách prevažuje orná pôda, na strmších svahoch trvalo trávne porasty. Terasované svahy nevhodné na poľnohospodárstvo zostali nevyužívané a ničí ich postupujúca sukcesia. **Slatinské lazy** sa rozvinuli z 8 lazov roztrúsených po svahoch Veľkého Korčina a lokalitách Holý vrch a Vlčie Jamy. Rovnako ako v ostatných obciach s typickým kopaničiarskym osídlením, aj v Slatinských lazoch vzniklo v časti obce sústredené osídlenie s potočnou radovou zástavbou. JRD kooperovalo na hospodárení pôdy a jej premene z rozparcelovanej kopaničiarskej na veľkoblokovú, náznaky historických krajinných štruktúr sa zachovali na strmších svahoch Vlčích jám. Zachovalé sakrálné dedičstvo obce predstavuje drevená zvonica z 19. storočia.

Na charakter kopaničiarskej kolonizácie vo Vigľašskom panstve mala vplyv aj cestná sieť. Pri komunikáciách sa vytvorila primárne cestná radová zástavba obcí Klokoč a Dúbravy, ktorú dopĺňali roztrúsené samoty. **Klokoč** vznikol pri hranici na komunikačnej spojnici Vigľašského a Divínskeho panstva v blízkosti bezmenného ľavostranného prítoku potoka Kocaň. Cestná zástavba vytvorila prirodzené centrum obce. „*Klokočer Lazy*“ lemovali zalesnené svahy Ďurovie a Červenákovho vrchu, z nich osady Jombíkovci a Terenovci patria už pod Slatinské lazy. Najvýraznejšia zmena v krajine nastala po založení JRD, reklasifikovaní súkromnej pôdy na družstevnú a premenu mikroštruktúr ornej pôdy a TTP na veľkobloky. Zarastajúce zvyšky po líniových terasovaných lánach pôdy sú viditeľné v Hornom kúte pri osade Jašov vrch. Národnou kultúrnou pamiatkou je v obci súbor križov na cintoríne s drevenou zvoncou z 18. storočia. V katastrálnom území obce **Dúbravy** boli kolonizované miesta pri cestnej komunikácii vedúcej z Detvy do Očovej, čím vzrástli samotné Dúbravy, Želobudza a Hradná s cestnou radovou zástavbou. Mimo hlavnej translokačnej osy a centrálneho osídlenia sa na pahorkoch Poľany rozvinulo rozptýlené osídlenie (Iviny). Nižinná poloha indikovala rozmach poľnohospodárskej výroby, prvé družstvo vzniklo už za 1. Česko-slovenskej republiky. Veľkobloková orná pôda pokrýva najmä oblasť dúbavskej časti chotára a trvalé trávne porasty hornatejšiu oblasť v časti Iviny.

S procesom priemyselnej revolúcie a zakladaním výrobných prevádzok súvisí koncentrovanie ľudskej pracovnej sily a výstavba obydľí v ich okolí. Týmto spôsobom vznikli nové obce pri sklárskych hutách, pre ktoré je charakteristické roztratené osídlenie alebo reťazová zástavba v centrách obcí na miestach samotných hút – Vigľašská Huta, Stará Huta, Detvianska Huta. Územie obce **Vigľašskej Huty-Kalinky** tvorili v minulosti dve samostatné obce s rôznym režimom obhospodarovania a prírodnými podmienkami. Po zániku sklárne sa obyvatelia roztratených lazov hornatejšej V. Huty živilí poľnohospodárstvom, pozostatky terasovaných polí delené NDV sa uchovali dodnes, sú však poväčšine opustené a zarastajú. Počas komunistického režimu sa pracovná sila sústredila do oblasti Kalinky, kde došlo k premene pôdy na veľkobloky ornej pôdy a TTP pre chov dobytka. Hromadný typ parcelácie Kalinky sa zahustil o novú zástavbu, ako zachovalé fragmenty kultúrnej krajiny vystupujú kostol v strede obce a drevená zvonica na cintoríne. Obec **Stará Huta** pozostáva z 15 roztratených osád sústredených v povodí Starohutského potoka, výnimku tvoria časti Blýskavica (bývalá sklárska huta) a Sliačska Podpoľana (administratívne patrila k Vigľašskému panstvu). Doteraz je zachovaný tradičný charakter krajiny s pasienkami a líniovými oráčinami lemovanými NDV, keďže tu nebolo nikdy založené JRD a pôdu obhospodarovali samostatní roľníci. Jej rázovitosť dotvárajú sakrálné pamiatky ako kaplnka v Sliačskej Poľane a zvonica v Blýskavici. **Detvianska Huta** sa sformovala ako obec s voľnou reťazovou zástavbou v okolí sklárne a rozptýlením laznickým osídlením s domami v zhlukoch. V krajine plošne prevládajú pasienky a lúky vytvorené počas kolektizácie, v menšej miere sú zastúpené líniové oráčiny terasovaných svahov. Na lazoch v Žabici, Vrchdobroči, Na Chmeli doposiaľ stoja zrubové ľudové domy vyhlásané za NKP a kaplnky vo Vrchdobroči a Bratkovici.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Ako dôležitá koncentračná sila pôsobila výstavba sklární a iných produkčných prevádzok aj v starších sídelných systémoch osídlenia. Podmienila lokalizáciu rozvoja priemyslu, osídlenia a tým vzniku mesta **Hriňová** na nive medzi sútokom tokov Slatina a Skalisko. Práve pod vrchom Nemcovka (759 m n. m.) pri píle a križovatke ciest do sklární v Hriňovej a Skalisku sa rozrástla „nová“ obec Hriňová do dnešnej podoby s mestskou hromadnou zástavbou. Tá vznikla až po 2. svetovej vojne počas procesu spriemyselňovania vidieka postavením závodov ťažkého strojárstva, atď. Roztratené usadlosti sú staršieho dáta, územne patrili pod Detvu, čomu nasvedčuje aj názov z I. vojenského mapovania „*Detwaer Puzsten*“ („Detvanské pustý“) a II. v. m. „*Zu Detwaye hörige Einöden*“ („Na detvanských poddanských samotách“). Vznikali od 18. storočia ako potočné osady v blízkosti vodných tokov (Bystrý potok, Kolárov potok, Krivec, Slanec, Skalisko, Riečka) s typickým rázovitým charakterom krajinných štruktúr. Zachovalosť lazničského osídlenia s ľudovými domami, kaplnkami, prístennými križami a okolitými rozdrobenými líniovými agroštruktúrami predstavujú významné fenomény celého územia okresu Detva. V súčasnosti však prevláda trend zmeny poľnohospodárstva a pretransformovaniu ornej pôdy na TTP. Obec **Látky** patrila v minulosti pod dva šľachtické rody, západná časť patrila Zichyovcom z Divína a východná Szentivániovcom z Rovnian. Osídľovania územia prebiehalo pravdepodobne z osady pod vrchom Bykovo (1110 m n. m.), označené ako „*Bikova*“ na mape I. vojenského mapovania. Postupným klčovaním lesov sa ľudia usídlili na samotných Látkach, lazoch Čechánkach a Novom Svete, v neskoršej dobe boli založené osady Mláky a Paseky patriace pod Szentivániovcov (viditeľné na mape z II. voj. map.). Centrom oblasti sa stali Látky, ich prosperita súvisela s ťažbou, spracovaním dreva a sklárskou hutou. Z hľadiska charakteru zástavby sú Látky, Paseky, Mláky a Polianky usporiadané radovo pozdĺž cesty, roztratené osídlenie je rozvinuté južne v Čechánkach, Táňove, Novom Svete, Bykove, východne od Mlák v Grape a západne od Polianok v Sekcii. Začnúc od založenia JRD, sa scelením pozemkov a intenzívnym poľnohospodárskym využívaním územia stratili takmer všetky pozostatky historických úzokobkových políčov v krajine, čím v krajine dominujú makroštruktúry pasienok a lúk. Sídelná štruktúra sa radikálne zmenila od 70-tych rokov 20. storočia, kedy kvôli stavbe vodnej nádrže Málinec bolo potrebné vysídliť a zalesniť lokality s lazničským osídlením v Petrovej, Podbykove a Málíkove.

Štátno-právny a územno-správny prístup

Územie okresu Detva so svojou špecifickou polohou ako styčného bodu medzi Zvolenskou a Ipel'skou kotlinou plnilo od prvopočiatkov osídlenia ochrannú funkciu (hradisko Kalamárka, hrad Vígľaš) správnych a produkčných centier Zvolenskej kotliny. Prirodzenú bariéru medzi nížinným a stredohorským osídlením tvorili pohoria Ostrôžky, Javorie a Veporské vrchy. Táto hranica povodí tokov Slatina a Ipeľ sa rešpektovala aj pri vytváraní prvých administratívnych jednotiek Uhorska – Zvolenského a Novohradského komitátu/stolice/župy, ktorá sa zachovala v nezmenenom stave do roku 1923. Trasovanie línie medzi Vígľašským a Divínskym panstvom je doteraz viditeľné v štruktúre krajiny pokrývky, t.j. v línii hranice lesa a osídlenia Starej Huty, v prelínaní s dopravnými komunikáciami (Podkriváň → Horné Paučíkovo → Vrchdobroč → Žabica). Lokalizácia významných strážnych objektov ako hradiska a hrady indikuje aj o existencii diaľkovej komunikácie zo Zvolenskej kotliny do Novohradu dolinou Krivánskeho potoka. Priamo pod hradom Vígľaš sa nachádzala mýtna a tridsiatková stanica. Vhodná styčná poloha medzi juhom a severom Slovenska bola využitá pri stavbe Uhorskej severnej železnice z Vrútok do Salgotarjanu koncom 19. storočia, pričom na tejto trase boli v rámci okresu Detva železničné stanice vo Vígľaši a Kriváni. Rozmach lesného hospodárstva v oblasti Poľany vyústil do vybudovania úzkorozchodných lesných železníc na zvážanie dreva. Ako prvá bola postavená v roku 1907 železnica z drevoskladu vo Vígľaši, ktorá premávala okolo kóty Kaplná do pily v Očovej a lesov na Poľane v oblasti Kyslinky (Hrochoť). Z pôvodných tratí sa zachovalo len torzo, dnes využívané ako cesty. Časť železničnej trate s rušňom a vagónom je zachovaná ako technická pamiatka pod hradom Vígľaš. Počas 1. svetovej vojny bola zahájená ďalšia trať z Kriváňa do pily v Hriňovej – Perisko (severne od obce Snohy), ktorá lemovala bývalú hlavnú cestu do Hriňovej, avšak fungovala len do roku 1962 (výstavba vodnej nádrže Hriňová). V krajine sa doteraz dajú rozpoznať zvyšky po trasovaní železničných koľají – terénne násypy, zachované mosty, torzá súčasných ciest a chodníkov.

V priebehu historického vývoja zasiahli územie okresu viaceré vojnové konflikty, ktoré zanechali v krajine pozostatky v podobe šiancov, bunkrov, vojenských stavieb či miestopisných názvov. Počas tureckej okupácie prebiehala územím hranica Turkami spoplatnených obcí a hrad Vígľaš zohrával dôležitú úlohu pri obrane banských miest. Turecké vojská prenikali na územie Vígľašského panstva dolinou Krivánskeho potoka od podmanenej pevnosti v Divíne a cez Výbochovu Poľanu od Modrého Kameňa. Ochrana územia si vyžiadala

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

vybudovanie sústavy zásekov a strážnych staníc v horách, ktoré sa tiahli od Dobrej Nivy, Starej Huty po Divín, pričom na túto líniu môže poukazovať aj zvýšený podiel miestopisných názvov „Polom, Polomy, Polomka“. Na príchod osmanskej armády upozorňovala signalizačná stanica na odlesnenej lokalite Vachaliková nad Vígľašskou Hutou-Kalinkou, odkiaľ boli znamenia ohňom viditeľné po Sitno a Poľanu. Prítomnosť vojnového konfliktu, ofenzívneho ťaženia tureckých jednotiek a obranného systému šiancov Vígľaškého panstva je viditeľné na Ostrôžkach a vrchu Mních pri Kriváni, kde bolo nájdených množstvo vojenských predmetov. Okrem osmanskej hrozby vnútorne rozvracala Rakúsko-Uhorsko v 17-18. storočí nespokojnosť uhorskej a sedmohradskej šľachty s protireformačnými (rekatolizácia) snahami Habsburgovcov, čo vyústilo do stavovských (kuruckých) povstaní. Počas Tököliho a Františka II. Rákócziho stavovského povstania bol vypálený hrad Vígľaš a viackrát vyplienená Detva. Po bojoch medzi kuruckými a labanskými (cisárskymi) vojskami existujú pozostatky šiancov v lokalite Podkoreň – Brusno vo Vígľašskej Hute. Významnú úlohu opäť zohralo územie počas Slovenského národného povstania, kedy spadalo pod operačný priestor III. taktickej skupiny 1. československej partizánskej brigády s veliteľstvom vo Zvolene. Jednotky chránili strategický trojuholník Banská Bystrica - Zvolen - Brezno proti nemeckej bojovej skupine SS „Horst Wessel“. Voči nemeckým jednotkám bola vystavaná ochranná sieť zákopov a opevnení v Kriváni, po ťažkých bojoch sa však povstalci stiahli do hôr. Po potlačení povstania okupačnými nemeckými vojskami boli obyvatelia Korytárok nútení kopať zákopy v časti Chotár pred postupujúcou Červenou armádou. Oslobodzovacie boje sa viedli väčšinou v horách na Poľane a k vážnemu zničeniu obcí nedošlo, najviac bol poškodený železničný tunel v Kriváni a Vígľašský zámok. Ako pamiatky po bojoch boli vystavané pamätníky SNP v Detve (Námestie SNP), v Hriňovej (Partizánska ulica), na Poľane a Kriváni.

Duchovný a intelektuálny prístup

Strach z neznáma a neistoty bol jedným z dôvodov vkladania sakrálnych stavieb do krajiny, ktoré dodávali krajine nový rozmer a posilňovali vytvorenie vzťahu k prostrediu. Vizualizáciou viery do podoby posvätných stavieb a pútnických miest, šírením duchovnej symboliky do krajiny vznikla **sakrálna krajina**, ktorú reprezentujú kostoly, kláštory, kalvárie a iné drobné sakrálné pamiatky (božie muky, kaplnky, križe, atď.).

Prerod epoch dejín ľudstva stredoveku a novoveku, šírenie renesancie a humanizmu, objavenie kníhtlače a amerického kontinentu, turecká invázia a predovšetkým počiatok protestantskej reformácie malo značný vplyv na cirkevné dejiny kresťanstva. V tomto prelomovom období medzi 15-16. storočím sa formovala prvotná kolonizácia a cirkevná organizácia na území okresu Detva. Obyvatelia Horného a Dolného Tisovníka patrili v počiatkoch ako filie pod rímskokatolícku farnosť obce Turie Pole (prvá písomná zmienka v r. 1332), ktorá pod vplyvom reformačného hnutia prešla okolo roku 1560 na evanjelickú cirkev augsburského vyznania. Samostatná farnosť Horný Tisovník vznikla až v roku 1872 s vlastným murovaným kostolom z r. 1867 postavenom na mieste staršej modlitebne (1784). Od polovice 17. storočia nastupujú protireformačné snahy katolíckej cirkvi a Habsburgovcov, ktorému sa poddali aj páni Vígľaškého a Divínskeho panstva a všetky nové obce založené na území dnešného okresu Detva patrili pod rímskokatolícku cirkev. Samotná Detva spadala v období prvých rokov existencie pod očovskú evanjelickú farnosť, avšak len do postavenia rímskokatolíckeho kostola sv. Františka z Assisi v roku 1644. Začiatkom 19. storočia bol prestavaný do klasicistickej podoby a je cenený ako NKP. Noví osadníci divínskej sklárskej huty (Stará Huta) a neskôr Balážovej huty (Blýskavica) boli rímskokatolíckeho vyznania, pre ktorých bol v evanjelickom Hornom Tisovníku vybudovaný roku 1755 kostol sv. Filipa a Jakuba v novogotickom slohu. S postupujúcou kolonizáciou územia a zvyšovaním počtu obyvateľov sa vzmohla potreba stavby nových svätostánkov pre veriacich - začiatkom 19. storočia s klasicistickým slohom (Vígľašská Huta-Kalinka, Podkriváň, Stará Huta), v prvej polovici 19. storočia s neskoroklasicistickým (Dúbravy, Detvianska Huta), v druhej polovici 19. storočia s neogotickým slohom v Hriňovej. Koncom 20. a začiatkom 21. storočia boli postavené kostoly v ostatných obciach okresu okrem Slatinských lazov, kde sa kostol nenachádza.

Odkaz chrámovej symboliky do okolitej krajiny šíria najmä **drobné sakrálné pamiatky**, vytvárajú tak nepretržitú súvislosť posvätenej zeme a pripomínajú podstatu kresťanskej viery. V okrese Detva k najvýznamnejším patria drevené tzv. detvanské križe (Detva, Hriňová, Klokoč a Stará Huta), početné sú aj zvoničky (Dúbravy, Horný Tisovník, Klokoč, Látky, Slatinské lazy, Stožok, Vígľaš, Vígľašská Huta-Kalinka) a kaplnky (Detva, Detvianska Huta, Hriňová, Látky, Podkriváň, Stará Huta). Osobitosťou je cintorín v Hornom Tisovníku so zrekonštruovanými novohradskými náhrobníkmi.

Priestory so silnou kresťanskou symbolikou posadené na vrcholoch podobne ako starobylá Golgota, zobrazujúce posledné hodiny púte Krista pred ukrižovaním predstavujú **kalvárie**. Situovaním kalvárií na návršných lokalitách

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

sa vytvorili významné krajinné dominanty s vysoko duchovným vplyvom na vnímanie okolitej krajiny, dotvárajúc jej posvätnú atmosféru. Na území okresu majú charakter krížových ciest „Via Crucis“ so 14 zastaveniami. Kalvária z roku 1910 v Detve je situovaná nad obcou v priestore cintorína, krížová cesta je ukončená kaplnkou v historizujúcom slohu. V roku 2011 bola dovŕšená stavba krížovej cesty v Hriňovej na vrchu Klopotovo (601 m n. m.), ukončená tromi krížmi.

4.2 NEGATÍVNE PRVKY A JAVY

4.2.1 Prírodné/prirodzené stresové faktory

4.2.1.1 Endogénne prírodné/prirodzené stresové faktory

Radónové riziko

Z hľadiska prognózy radónového rizika, ktorá je odvodená od terénnych meraní objemovej aktivity radónu v pôdnom vzduchu a plynopriepustnosti hornín sa na území okresu Detva v oblasti s nízkym a stredným radónovým rizikom. Radónovým rizikom sa označuje pravdepodobnosť výskytu zvýšenej alebo vysokej úrovne objemovej aktivity radónu v podložínych pôdach, zároveň však sa tým vyjadruje aj miera nebezpečenstva vnikania radónu z hornín v podloží a jeho kumulovanie v budovách.

Štatistická pravdepodobnosť rizika prieniku radónu z pôdneho vzduchu je nižšia nad kryštálikom Veporských vrchov a mladšími kvartérnymi fluvialnymi sedimentmi Zvolenskej kotliny (Atlas krajiny SR, 2002). Stredné radónové riziko bolo definované pre vulkanické horniny Poľany a Ostrôžok. Celková prírodná rádioaktivita [eU_t], zostavená výpočtom z koncentrácií prírodných rádionuklidov K, eU a eTh sa v území pohybuje v intervale 6,00 až 20,00 ur.

Seizmicita

Podľa hodnotenia seizmického ohrozenia územia v hodnotách makroseizmickej intenzity (pre 90% pravdepodobnosť nepresiahnutia počas 50 rokov, t.j. periódu návratnosti 475 rokov) dosahuje ohrozenie územia 6-7° a 7° podľa Medvedejevovej-Sponheuerovej-Kárnikovej stupnice [°MSK - 64]. Samotné seizmické ohrozenie znamená pravdepodobnosť neprekročenia pohybu stanovenej úrovne počas daného časového intervalu. Seizmické ohrozenie v hodnotách špičkového zrýchlenia na skalnom podloží (pre 90% pravdepodobnosť nepresiahnutia počas 50 rokov, t.j. periódu návratnosti 475 rokov) dosahuje na dotknutom území 0,8 - 1,29 m.s⁻². Maximálna intenzita seizmicity podľa Európskej makroseizmickej stupnice [°EMS 98] sa pohybuje do 6°.

4.2.1.2 Exogénne prírodné/prirodzené stresové faktory

Svahové deformácie

Svahové deformácie sa prejavujú narušením stability hornín na svahu, čím vznikajú rôzne typy gravitačných deformácií. Najrozšírenejším typom sú zosuvy, pri ktorých dochádza na svahu ku gravitačným pohybom horninového pokryvu po šmykových plochách.

Podľa údajov z ŠGÚDŠ je územie ohrozované zosuvmi, evidované sú prevažne potenciálne zosuvy, iba na dvoch lokalitách ide o stabilizovaný zosuv na suchom svahu. Ostatné potenciálne sú zaznamenané na svahoch tvorených zmiešanými suťovými eluviálnymi zeminami s výskytom prameňov a mokrín. Ako hlavný destabilizačný činiteľ pôsobia najmä klimatické faktory (voda pri zvýšenom nasýtení materiálu spôsobuje jeho sklz po svahu), v dvoch prípadoch aj vývery podzemnej vody, vztlakové účinky podzemných vôd.

Potenciálne zosuvy sú evidované najmä na kontakte Zvolenskej kotliny s Poľanou a Veporskými vrchmi, t.j. na hranici neogénnych vulkanitov a hlbinných magmatitov. Ich výskyt je viazaný najmä na povodia pravostranných prítokov Slatiny stekajúcich z Poľany v k.ú. Hriňová, Detva, Korytárky, konkrétne v povodiach tokov: Krivec,

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Bystrý potok s prítokom Riečka, Kolárov potok, Brezinský potok. Ďalšie lokality sú na hornom toku Trkotského potoka, na dolnom toku Skaliska v k.ú. Hriňová, na hornom toku Chocholnej v k.ú. Látky, v povodí Sučieho potoka v Detvianskej hute.

V roku 2010 spôsobil zosuv poškodenie cestnej komunikácie II/256 v katastrálnom území obce Látky.

Erózia pôdy

Erózia pôdy patrí k sekundárnym stresovým faktorom, ktoré negatívne pôsobia na poľnohospodársky pôdny fond a poľnohospodársku výrobu a to ohrozením resp. narušením prirodzeného vývoja bioty a narušaním pôdneho krytu, v našich podmienkach sa na nej podieľa najmä vodná, v menšej miere aj veterná, riečna a orbová (antropogénna) erózia.

Medzi najčastejšiu formu erózie v území patrí vodná erózia, ktorá je vyvolávaná hlavne mechanickou silou povrchovej tečúcej vody, predstavuje odnos pôdnej hmoty po svahoch stekajúcou vodou, pochádzajúcou z extrémnych zrážok a náhleho topenia snehu, jej translokáciu a akumulovanie na inom mieste.

Dôsledkom tohto procesu je vytváranie nežiaducich foriem (stružky, ryhy, výmole), stenčovanie pôdneho profilu, strata jemnozeme a živín, zhoršovanie textúry a štruktúry pôdy a vodného režimu, znížovanie úrodnosti, poškodzovanie rastlinného krytu, znečisťovanie vodných tokov, zanášanie vodných nádrží a pod.

Rozoznávame tak plošnú (ronovú, stružkovú) a lineárnu (výmoľovú) vodnú eróziu.

Podľa účinku na pôdu, môžeme rozlíšiť nasledovné typy erózie:

- erózia plošná – dažďový odtok splachuje zemité častice v tenkej vrstve z celého pôdneho povrchu,
- erózia rýhová – voda vytvára nápadné postupne sa zväčšujúce ryhy a brázdy,
- erózia výmoľová – dažďový odtok vymieľa hlboké brázdy, výmole a strže,
- erózia bystrinná a riečna, ak sústredené dažďové odtoky a vodné prúdy vymieľajú v stržiach, úžľabinách a údoliach trvalé vodné korytá

Intenzívna vodná erózia predstavuje najmä v dlhodobom poľnohospodársky využívanej krajine prírodnú hrozbu, ktorá v závislosti od prírodnej a súčasnej štruktúry krajiny môže mať výrazný negatívny vplyv na záujmy ľudskej spoločnosti a môže spôsobovať výrazné ohrozenia a obmedzenia ľudských aktivít.

Činiteľmi, ktoré majú vplyv na potenciálnu eróziu sú najmä náchylnosť pôdy na eróziu (vplyv pôdotvorného substrátu - geologického podložia), sklon svahu, dĺžka svahu a klimatické činitele.

Na vyjadrenie erózneho ohrozenia a maximálnych možných pôdnych strát ku ktorým by mohlo dôjsť za predpokladu, že by povrch nebol porastený žiadnou protierózne odolnou vegetáciou a neboli by na ňom vybudované ani protierózne zábrany sa využíva model stanovenia **potenciálnej vodnej erózie** - na základe eróznej účinnosti dažďa, erodovateľnosti pôdy a vplyvu reliéfu na množstva pretransportovanej pôdnej hmoty.

Na základe vyhodnotenia potenciálnej vodnej erózie boli v záujmovom území identifikované časti územia, ktoré sú stredne a silne ohrozené z hľadiska účinkov vodnej erózie. Jedná sa najmä o kontaktné územia kotliny s horskými celkami – podcelok Detvianske predhorie, podcelok Sihlianska planina, podcelok Podlysecká brázda, celku Ostrôžky. Vo Zvolenskej kotline sú z tohto hľadiska ohrozené vyššie polohy Detvianskej kotliny.

Podľa mapy potencionalnej vodnej erózie v poľnohospodárskej krajine SR (VÚPOP) prevláda v okrese Detva erózne ohrozenie (delenie podľa kategórií):

- v kategórii 1 (žiadna až slabá miera erózie s priemernou ročnou stratou pôdy 0-4 t/ha) na nivách rieky Slatina a jej prítokov (Dúbravského, Kocanského, Detvianskeho, Stožockého, Liešťanského potoka), toku Kriváň, Tisovník a toku Smolná (k. ú. obce Látky) a na rovinách (0-1° sklon) Slatinskej a Detvianskej kotliny. V najväčšej miere sú tieto lokality zastúpené v k. ú. obcí Víglaš a Dúbravy v podobe veľkoblukovej ornej pôdy. Z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy v okrese Detva tvorí táto kategória 12,4 %.
- v kategórii 2 (stredná miera erózie s priemernou ročnou stratou pôdy 4-10 t/ha) najmä na miernych (3-7° sklon) svahoch Slatinskej kotliny (Víglaš, Slatinské Lazy, Dúbravy), Detvianskej kotliny (Detva, Hriňová, Roháč (Stožok), Ostrôžok (Stará Huta, Podkriváň, Klokoč) Podlyseckej brázdy (Kalinka) a v menšom rozsahu na mierne modelovaných chrbtoch Javorianskej hornatiny (Víglašská Huta), Sihlianskej planiny

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

(Látky) a chrpte Ostrôžok medzi Horným Tisovníkom a Ábelvou. Výmera tejto kategórie predstavuje 19 % z celkovej plochy poľnohospodárskej pôdy.

- v kategórii 3 (vysoká miera erózie s priemernou ročnou stratou pôdy 10-30 t/ha) najmä na stredných (7-12° sklon) svahoch. Pre jej vysoké zastúpenie z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy (až 35,8 %) predstavuje značnú potencionálnu hrozbu odosu pôdy v rámci okresu. V súčasnej dobe je najčastejšie využívaná na pasienky a lúky, prípadne ako orná pôda v hornatejších častiach okresu. Tvorí značnú časť v Slatinských lazoch, Klokoči, Starej Hute, Tisovníku, Detve, Hriňovej, Podkriváni, Detvianskej Hute, Látkach.
- v kategórii 4 (extrémna miera erózie s priemernou ročnou stratou pôdy > 30 t/ha) na svahoch so sklonom prevyšujúcim 12°: 12-17° – výrazný svah (24,5 % z celkovej plochy poľnohosp. pôdy), 17-25° – príkry svah (7,9 %), nad 25° – zráz (0,4 %). Pôdy v tejto kategórii tvoria druhú najrozšírenejšiu skupinu (32,6 %) s rovnomerným rozšírením v rámci hornatejších území okresu Detva. Predstavujú najmä pozostatky historických štruktúrnych terás, pasienkov a lúk po rozsiahlej poľnohospodárskej činnosti v krajine rozptýleného osídlenia, prípadne sú už zväčša vo vysokom štádiu zarastania.

Na základe vyhodnotenia potenciálnej vodnej erózie boli v záujmovom území priestorovo identifikované plochy s vysokou a extrémnou mierou erózneho ohrozenia v priemete negatívnych prvkov a javov (mapa č. 3).

Z hľadiska hodnotenia potenciálnej ohrozenosti poľnohospodárskej pôdy **veternou eróziou** patrí celé územie okresu Detva medzi územia s nízkym potenciálom veternej erózie - kategória 1 so žiadnou až slabou eróziou (VÚPOP), kde potenciálny odnos je menej ako 0,7 t/ha.

Územia ohrozené lavínami

Lavínou označujeme náhly pohyb snehových más s objemom viac ako 100 m³ s dĺžkou viac ako 50 m z odtrhového, cez transportné až po akumulčné pásmo. Odtrhy snehu s menšou dráhou ako 50 m nazývame snehové zosuny alebo splazy. K odtrhu a pádu lavíny dôjde vtedy, ak je napätie na určitom mieste väčšie ako pevnosť snehovej pokrývky a keď sa prekoná odpor trenia snehovej vrstvy o jej podklad.

Na území okresu Detva nie sú evidované lavínózne svahy.

Inundované územia

Inundačné územie je, podľa § 46 zákona č. 364/2004 Z. z. o vodách v znení zákona 384/2009 Z. z., územie priľahlé k vodnému toku, zaplavované vyliatím vody z koryta, vymedzené záplavovou čiarou najväčšej známej alebo navrhovanej úrovne vodného stavu. Rozsah inundačného územia určuje orgán štátnej vodnej správy na návrh správcu vodného toku. Inundačné územie toku Slatina a jeho prítokov nebolo SVP .š.p. OZ B. Bystrica vymedzené a graficky zdokumentované.

Tok Slatina má v dôsledku výstavby VN Hriňová upravený vodný režim, záplavy na toku Slatina sa po vybudovaní VN nevyskytujú (Zdroj: Návrh UPN Zvolenská Slatina).

Z hľadiska vzniku možných mimoriadnych udalostí predstavujú povodne významné riziko ohrozenia obyvateľstva a majetku, najohrozenejšie sú sídla v čase najvyšších prietokov (jarné mesiace) a po dlhotrvajúcich dažďoch vysokej intenzity.

4.2.2 Antropogénne stresové faktory

Podľa genézy ich možno rozdeliť do dvoch skupín (Izakovičová, 1997, 2000) na:

- primárne stresové faktory
- sekundárne stresové faktory

4.2.2.1 Primárne stresové faktory

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Priemyselné areály a dobývacie areály

Priemyselná výroba má tradíciu hlavne v odvetví strojárstva. Je sústredená hlavne do dvoch miest okresu, Hriňovej – Hriňovské strojárne a.s., a Detvy – PPS Group, a.s. Areál PPS Group sa však väčšinou plochy nachádza v okrese Zvolen a len nepatrná časť je v okrese Detva. V Hriňovských strojárňach, a.s. vyrábajú nápravy, prevodovky a agregáty pre poľnohospodárske stroje. IQM, s.r.o. je zameraná na vývoj a výrobu rezacích strojov a zariadení (plazmou, laserom). V areály pôsobí niekoľko ďalších firiem strojárkej výroby. HYDREX s.r.o. je zameraná na predaj a servis stavebných strojov svetových značiek.

V areály PPS je vývoj a výroba komponentov pre stavebné, cestné a banské stroje (zvárané konštrukcie pre nakladače, bagre a ostatné stavebné stroje, banské stroje, nápravy pre autobusy, stavebné a špeciálne stroje). Ďalšími firmami zameranými na rôznu strojársku výrobu sú: PPS VEHICLES, s.r.o., PPS FINAL s.r.o., SLAVIA TOOLS a.s., PPS Vesta International spol. s r.o.

Priamo v meste Detva pôsobia ďalšie strojárne firmy: DETVA Servis, s.r.o. - zameriava sa na opravy strojov a prístrojov s mechanickým pohonom, opravy náhradných dielov na cestné a stavebné stroje a poradenské služby v oblasti strojárenských výrobkov. Podobné zameranie má firma TOMS – SK s.r.o.. KOPS s.r.o. je zameraná na výrobu súčiastok, CDL s.r.o. sa zameriava na výrobu elektronických zariadení pre motorové vozidlá. KALIBRA s.r.o. - kalibrácia, opravy a údržba meradiel a meracích prístrojov). VOSKED, spol. s r.o. sa zaoberá výrobou trezorov, zabezpečovacej a manipulačnej techniky pre automobilový priemysel.

V Kriváni má výrobný areál firma OJALA Slovakia, s.r.o. - výroba jednoduchých kovových výrobkov, rozvodových skríň.

Ďalším významným odvetvím je drevospracujúci priemysel najmä piliarskeho zamerania. Finálne spracovanie drevnej suroviny je zatiaľ pomerne malé. K najväčším drevospracujúcim podnikom patria AD-plus s.r.o. a HLOZ EXIM s.r.o., DREVOSPOL s.r.o. (nábytok), FORSAW s.r.o. (výroba paliet), INVESTEX – drevovýroba s.r.o. (okná). Producentom drevnej hmoty sú hlavne LESY SR OZ Kriváň. Prvotná drevná hmota sa spracováva vo Víglaši.

Šitím obuvi a odevov v regióne sa zaoberajú DUPAN s.r.o., Kriváň, VZOR – výrobné družstvo Zvolen má v Detve dve menšie prevádzky – šitie odevov a kartonáž.

Stavebníctvo a výroba stavebných hmôt patrí k slabo rozvinutým odvetviám na území Detvy a v regióne.

Menšie objekty sa v regióne využívajú na potravinársku výrobu a služby.

Objekty priemyselnej výroby sa nachádzajú aj v priestoroch bývalých poľnohospodárskych podnikov alebo tvoria časť poľnohospodárskeho areálu.

Priemyselné parky

Vo Víglaši je na vstup investorov na ploche 14 ha pripravený priemyselný park Pod Bachtárom. Ďalšia plocha priemyselného parku pre potenciálnych investorov je pripravená v lokalite Detva – Trstená na ploche 11 ha s potenciálnym rozšírením o ďalších 25,2 ha. S súčasnosti sa tu už nachádza funkčná bioplynová stanica. Na hranici okresu v areály PPS Detva sa nachádza funkčný hnedý priemyselný park.

Dobývacie areály podľa Banského úradu sa nachádzajú v k.ú. Víglaš (obe ložiská) a v k.ú. Detva (ložisko Detva - Piešť). Jedná sa o priestory s aktívnou ťažbou stavebného kameňa.

Tabuľka č. 45: Evidencia ložísk nerastných surovín v okrese Detva (ŠGÚDŠ Bratislava, 2012)

Ložisko	Názov ložiska	Druh nerastu	Typ ložiska	Organizácia	Pozn.
500	Víglaš	pyroxenický andezit	vyhradené ložisko DP	EUROVIA –kameňolomy, s.r.o., Košice-Barca	1
501	Víglaš – Pod Rohy	andezit	vyhradené ložisko DP	GEO trans – LOMY, s.r.o. Sása	1
499	Stožok	andezit	vyhradené ložisko DP	PK Doprastav a.s., Žilina	1
4340	Stožok I.	stavebný kameň	nevyhradené ložisko	PK Doprastav a.s., Žilina	4
726	Klokoč	Au a Ag - rudy	vyhradené ložisko CHLÚ	RHODES Slovakia s.r.o., Rajecké Teplice	5
4236	Podkriváň	stavebný kameň	nevyhradené ložisko	neurčená	-

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

498	Detva - Piešť	andezit	vyhradené ložisko DP	JIVA –TRADE, s.r.o., Sereď	1
193	Horný Tisovník	andezit	vyhradené ložisko DP	GEO trans – LOMY, s.r.o. Sása	1
4034	Horný Tisovník	dolomit	nevyhradené ložisko	ŠGÚDŠ Bratislava	-
4052	Horný Tisovník Páleniská	stavebný kameň	nevyhradené ložisko	Liška, s.r.o., Podrečany	4
148	Látky	kremeň	Vyhra ené ložisko CHLÚ	ŠGÚDŠ Bratislava	6
32	Červeňany (k.ú. D.Tisovník)	hnedé uhlie	vyhradené ložisko CHLÚ	ŠGÚDŠ Bratislava	6
1 - Ložiská s rozvinutou ťažbou 4 - Ložiská so zastavenou ťažbou 5 - Neťažené ložiská - uvažuje sa o ťažbe 6 - Neťažené ložiská - neuvažuje sa o ťažbe					

V riešenom území okresu je do 23.12.2013 rozhodnutím MŽP SR číslo 3025/2009-9.3 predĺžená platnosť pre vyhľadávací a podrobný ložiskový geologický prieskum na prieskumné územie AU – Ag a Cu – Mo rúd, nachádzajúce sa v katastrálnych územiach Detva, Víglaš, Víglašská Huta – Kalinka, Stožok, Klokoč, Stará Huta, Slatinské Lazy a Dúbravy.

Energetické zariadenia a produktovody

Výroba elektrickej energie

Malé vodné elektrárne sa nachádzajú na toku Slatina sú to MVE Hriňová, MVE Korytárky a MVE Víglaš. Tieto malé vodné elektrárne sú napojené cez sústavu 22 kV do nadradenej prenosovej sústavy. Ich celkový prínos voči spotrebe elektrickej energie pre celý okres je malý. Malé vodné elektrárne predstavujú bariéry na tokoch pre voľný prechod a rozmnožovanie rýb, majú nepriaznivý vplyv nielen na riečne ekosystémy ale aj protipovodňovú ochranu, kvalitu vody a rozvoj tzv. vodnej turistiky.

Fotovoltaické elektrárne

Podľa uznesenia vlády SR č. 732/2008 zo dňa 15. októbra 2008 je jednou z hlavných priorít Stratégie energetickej bezpečnosti SR zvýšenie využívania obnoviteľných zdrojov energie pri výrobe tepla a elektriny, medzi takéto zdroje patrí aj solárna energia. Prostredníctvom veľkoplošných fotovoltaických článkov sa dopadajúce fotóny premieňajú na elektrickú energiu a tá je ďalej distribuovaná ku koncovému užívateľovi.

Na území okresu Detva sa od roku 2008 začali práce na budovaní solárnych – fotovoltaických elektrární. Podľa portálu www.fotovoltaika.sk sa takéto elektrárne v výkone nad 100 kW nachádzajú v štyroch katastrálnych územiach:

- Látky, dve elektrárne po 0,650 MW,
- Víglaš, tri elektrárne na dvoch lokalitách s výkonom 0,999 MW a 2x0,995 MW,
- Stožok, elektrárne s výkonom 0,993 MW a
- Dúbravy, dve elektrárne v jednej lokalite po 0,850 MW.

Teplárne

Priamo v riešenom území sa tepláreň nenachádza. Najbližšou teplárnou pre výrobu elektriny sa nachádza v meste Zvolen časť Lieskovec, kde Zvolenská teplárenská, a.s. okrem výroby a distribúcie tepelnej energie je aj dodávateľom elektriny, ktorá sa dodáva do 110kV elektrickej rozvodnej siete cez rozvodňu Lieskovec a následne je dopravená prostredníctvom rozvodnej siete do okresu Detva. Ďalším doplnkovým zdrojom elektrickej energie je tepláreň LUTE Lučenec a menšie zdroje pri závodoch, výhrevniach a kotolniciach.

Rozvod elektrickej energie

Zásobovanie elektrickou energiou riešeného územia je zabezpečované cez dovoz elektrickej energie po nadradenej prenosovej sústave prostredníctvom 400 kV, 220 kV, distribučnej sústave 110 a 22 kV a prostredníctvom transformačných uzlov s prevodom 400/220/110/22 kV.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Rozvod elektrickej energie v okrese Detva je zabezpečený prostredníctvom vedenia č. 7850 Lučenec – Detva VVN 110 kV, Lučenec – Detva – Zvolen č. 7883 VVN 110 kV a vedenia č. 7858 Detva – Zvolen VVN 110 kV, ktoré prebiehajú v smere severozápad – juhovýchod a privádzajú elektrickú energiu z dvoch hlavných výrobných zdrojov a to Tepláreň Zvolen – Lieskovec a Tepláreň LUTE Lučenec. Táto nadradená rozvodná sieť je doplnená distribučnou sieťou 22 kV.

Ochranné pásma vedení elektrickej energie:

- ochranné pásma 110 kV vedenia: 15 m na každú stranu od krajného vodiča
- ochranné pásma 22 kV vedenia: 10 m na každú stranu od krajného vodiča

Najväčší odberatelia v riešenom území sú PPS Detva a.s., Hriňovské strojárne a.s., objekt firmy Slovnaft a.s. a Zväzu pre skladovania zásob a.s. – Terminál Stožok.

Zásobovanie plynom

Okres Detva je zásobovaný plynom prostredníctvom STL distribučného plynovodu, ktorý prechádza celým riešeným územím v smere juhovýchod – severozápad. Tento distribučný plynovod je napojený na sústavu hlavného tranzitného plynovodu Bratstvo DN 700 PN pre medzinárodnú dopravu zemného plynu pri meste Lučenec.

Ochranné pásma plynovodu: (od osi plynovodu)

- plynovodná STL prípojka - 4 m

Produktovody

Na území okresu Detva sa nachádza potrubný systém na vedenie pohonných hmôt. Výstavba a prevádzka potrubnej produktovodnej siete má značný územný dopad, pretože zabezpečovacie pásmo vedenia predstavuje 100 - 150 m vzdialenosť od osídlenia. Šírka zabezpečovacieho pásma je určená kategóriou produktovodu (vo väzbe na prierez potrubia, prevádzkový tlak a stupeň požiarnej nebezpečnosti dopravovaného média), ako aj charakteristikou chráneného objektu. Bezpečná vzdialenosť je od 20 - 30 m pre osamelo stojace neobytné objekty a po 200 - 300 m pre ťažobné jamy banských podnikov. Produktovod PS 25 Stožok v okrese Detva vedie v jeho centrálnej a juhovýchodnej časti a začína pri objekte firmy Slovnaft a.s. a Zväzu pre skladovania zásob a.s. – Terminál Stožok a slúži na prepravu motorových palív z rafinérie Slovnaft a.s. V riešenom území produktovod lemuje 25 m široké zabezpečovacie pásmo od osi produktovodu na každú stranu.

Dopravné zariadenia

Hlavná komunikačná os v okrese Detva sa viaže na nivu vodného toku Slatina a jeho prítoku Krivánskeho potoka, prebieha v smere zo severozápadu na juhovýchod Zvolen – Detva – Lučenec. Vedľajšia komunikačná os hlavnú križuje, je orientovaná SZ - JV v smere Čierny Balog – Hriňová – Kriváň – Stará Huta.

Územím okresu Detva prechádza európska cesta E58, ktorá začína vo Viedni a končí v Rostove nad Donom. Európska cesta v riešenom území kopíruje priebeh cesty 1. triedy I/50. Cesta I/50 je zároveň aj európskou cestou E 571, ktorá začína v Bratislave a končí v Košiciach a je to tzv. južná cesta južná cesta Košice - Rožňava - Zvolen - Nitra - Bratislava. V koridore cesty I/50 je plánovaná výstavba rýchlostnej cesty R2 vo viacerých variantoch, rýchlostná cesta R2 bude prebiehať od štátnej hranice s Českou republikou po križovatku Košice – juh. V okrese Detva je jej výstavba plánovaná vo viacerých etapách: Zvolen – Kriváň, Kriváň – Lovinobaňa.

Cestami regionálneho významu sú cesty 2. triedy: II/526, II/529 a II/529. Na cestnú sieť 1. a 2. triedy nadväzujú cesty 3. triedy, ktoré dopĺňujú cestnú sieť a sprístupňujú jednotlivé obce a ich časti.

Naprieč okresom Detva prechádza železničná trať č.160, ktorá patrí medzi hlavné trate na území Slovenskej republiky a tvorí tzv. juhoslovenskú transversálu. Táto trať spája dva dôležité dopravné uzly, Zvolen a Košice. Táto trať má malé odbočenie pre nákladnú dopravu do PPS Detva.

Cestná sieť

Územím okresu Detva prechádza cesta pre medzinárodnú automobilovú dopravu európskeho významu E 58, ktorá je súčasťou prechodu východ - západ v koridore Rakúsko – Slovensko – Ukrajina – Rumunsko – Moldavsko – Rusko. Táto cesta je zároveň cestou 1. triedy I/50, ktorá v okrese Detva prechádza centrálnou

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

časťou k.ú. Víglaš, severnou časťou k.ú. Stožok, centrálnymi časťami k.ú. Detva a Kriváň a južnou časťou k.ú. Podkriváň a jej celková dĺžka je 18,234 km. V blízkosti cesty I/50 je plánovaná výstavba rýchlostnej cesty R2 v troch variantných riešeniach, jej výstavba v území sa však ešte nezačala.

Cestnú sieť dopĺňajú cesty 2. triedy, ktoré majú regionálny význam a v okrese majú celkovú dĺžku 84,276 km. Na hlavnú komunikačnú sieť riešeného územia okresu Detva nadväzujú cesty tretej triedy, ktoré slúžia na napojenie jednotlivých obcí na nadradenú cestnú sieť resp. na prepojenie obcí medzi sebou a účelové komunikácie slúžiace na prepojenie obcí s inými lokalitami v daných katastrálnych územiach. Cestná sieť je následne doplnená poľnými a lesnými cestami. Cestná sieť komunikácií 3. triedy má v okrese Detva celkovú dĺžku 50,719 km.

Cesty I., II. a III. triedy v okrese Detva majú celkovú dĺžku 153,229 km a hustota cestnej siete 0,341 km/km² resp. 4,691 km/tis. obyvateľov.

Tab. č. 46: Dĺžka cestnej siete v okrese Detva podľa jednotlivých kategórií

Kategória	Dĺžka v km
Cesty E pre medzinárodnú dopravu	18,234
Cesty I. triedy	18,234
Cesty II. triedy	84,276
Cesty III. triedy	50,719
Spolu za okres	153,229

Železničné trate

Naprieč celým územím okresu Detva prechádza železničná trať č.160, ktorá patrí medzi hlavné trate na území Slovenskej republiky a tvorí tzv. juhoslovenskú transversálu. Táto trať spája dva dôležité dopravné uzly, Zvolen a Košice, je elektrifikovaná, na niektorých miestach je jednokoľajová alebo dvojkolajová. Trať kopíruje trasu cesty 1. triedy I/50 a nachádza v nive vodného toku Slatina a jej prítoku Krivánskeho potoka. Osobné železničné stanice sa nachádzajú v obciach Víglaš, Pstruša, Stožok, Detva, Kriváň a Podkriváň. Železničné nákladné stanice sú v obciach Víglaš a Kriváň. Celková dĺžka železničných tratí v okrese Detva je 18,2 km.

Polnohospodárske, lesohospodárske a vodohospodárske areály a zariadenia

Polnohospodárske areály, resp. jednotlivé väčšie polnohospodárske objekty sa nachádzajú vo všetkých obciach okrem Hriňovej. Sú určené hlavne pre spracovávanie a uskladňovanie krmovín a pre ustajnenie hovädzieho dobytku a oviec. Podľa zistení z terénneho prieskumu v rokoch 2011-2012 majú niektoré areály, resp. objekty čiastočne alebo úplne zmenenú funkciu na drobnú priemyselnú výrobu (Z), prípadne sú už nefunkčné (N).

Tab. č. 47: Funkčnosť poľnohospodárskych objektov

Obec	Areál / objekt - lokalizácia	Funkčnosť
Látky	Nižné Polianky	F
	Malá Látka	F
	Táňovo	N
	Čechánky	F
Detvianska Huta	Olšákov	F
Podkriváň	Mláka	F
	obec	F
Kriváň	Pod Mníchom	F
Detva	Piešť I	F
	Kapustnice	F + Z

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

	Zapriechody	F + Z
	Trstená	F + Z
Dúbravy	Iviny	N
	obec	F
	Želobudza	F
Víglaš	Pstruša	F + N
	ÚKSUP	F
	Hrončička	F
	Hájniková	Z
	Kocaň	F
	Kocaň ovčín	F
	Malý Korčín	F
Stožok	obec	F
	Šakovci	N
Klokoč	obec	F
	Západ	F
Víglašská Huta - Kalinka	Obec	F
	Podlysec	F
	západ	F
Korytárky	obec	Z
Horný Tisovník	Kostolné	F

Vysvetlivky : F- funkčné, N – nefunkčné, Z - zmenené

Lesohospodárske zariadenia ako lesné komunikácie, lesné sklady, snežné jamy a funkčné plochy sú tiež ako škôlky súčasťou lesných pozemkov, avšak nepatria do porastovej plochy lesov. Areály lesných správ, dielní a pod. sú súčasťou zastavanej plochy územia.

Vodohospodárske zariadenia

Z vodohospodárskych zariadení a areálov sa v okrese Detva nachádza 5 malých vodných elektrární, 20 bariérnych prvkov na toku Slatina, kratšie úseky úprav na toku Slatina a 2 nádrže – vodárenská nádrž Hriňová na toku Slatina a vodná nádrž Skalisko pri Hriňovej.

Podrobnejšie informácie o vodohospodárskych prvkoch sú v kapitole Primárne stresové faktory a v kapitole Vodné toky a plochy.

Sídelné plochy, rekreačné, športové a ostatné prvky

Obytné areály

Hlavná historická sídelno-komunikačná os obcí s najväčším počtom obyvateľov v rámci okresu (Víglaš, Detva, Hriňová, Kriváň) vznikla pri vodnom toku Slatina a pri dôležitej trase dopravného koridoru (súčasná cesta 1. triedy I/50) (Zvolensko-juhoslovenská rozvojová os podľa KURS 2011).

Pre všetky sídla na území okresu vrátane oboch miest je typický charakter osídlenia, keď na kompaktné osídlenie so zahustenou zástavbou v každom k.ú. nadväzuje roztratené osídlenie.

Zastavané plochy kompaktných obytných areálov mestského a vidieckeho typu so zahusteným pôdorysom tvoria v pôvodnej krajine roztrateného osídlenia prvok s najmenšou ekologickou stabilitou a výrazným bariérom pre pohyb bioty. Naopak, roztratený charakter osídlenia s rozptýlenými usadlosťami a nadväzujúcim sadmi, ktoré prerastajú voľne do krajiny neznižuje konektivitu krajiny a netvorí výraznú bariéru pre pohyb živočíchov.

Rekreačné a športové areály

Najvýznamnejšie strediská turizmu a rekreácie sú zamerané na **horskú turistiku** (rekreačný pobyt na horách, zimné športy) v priestore geomorfologického celku Poľana – v k. ú. mesta Hriňová: horský hotel Poľana, lyžiarske stredisko SKI centrum Košútka, rekreačné zariadenie osady Biele vody, v k. ú. obce Látky: lyžiarske stredisko Látky – Kočanda. Majú charakter celoročne využívaných stredísk s areálmi pre zimné (zjazdové trate na

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

lyžovanie a snowboarding, atď.) i rôzne letné športové aktivity a agroturistiku (viacúčelové ihriská, adrenalínové atrakcie, jazda na koni, atď.).

Plochy **chatovej rekreácie** sa nachádzajú v k. ú. Hriňovej na lokalite Skalisko, Slanec a v severnej časti Krivec I. a II., k. ú. Detvy - Kalamárka chatová základňa, v k. ú. Slatinských Lazov na lokalite Na Bôčku. Súdobým faktorom vysťahovalectva z osád rozptýleného osídlenia je premena ich obytnej funkcie na rekreačnú individuálnu - **chalupársku**. Tento negatívny trend sa prejavuje aj v krajine, a to ako v jej vzhľade, tak aj v jej vlastnostiach z hľadiska ekologickej stability. Najmä v odľahlejších a ťažšie prístupných osadách a usadlostiach sa nahrádza pôvodné obyvateľstvo víkendovými rekreatantmi, čím sa úplne mení charakter obhospodarovania okolitých plôch, najmä trvalých trávnych porastov, ktoré sú opúšťané a podliehajú sukcesii.

Ako objekty individuálnej rekreácie (OIR) možno vyčleniť aj **záhradkové osady**, ktoré sú situované v zázemí väčších miest. V rámci okresu Detva sa vyskytujú v meste Hriňová na lokalite Skalisko a Tršovky a v Detve na sídlisku.

Environmentálne záťaž

V priebehu rokov 2006 - 2008 bola SAŽP z poverenia MŽP SR vykonaná systematická identifikácia environmentálnych záťaží (EZ) na Slovensku a v roku 2010 uznesením vlády prijatý Štátny program sanácie EZ na roky 2010-2015. Obe aktivity predstavujú základ pre proces riešenia EZ a odstraňovania kontaminácie na Slovensku. V súčasnosti sú EZ a informácie o ich umiestnení a prípadnej rizikovosti evidované v rámci informačného systému EZ, ktorý je pravidelne aktualizovaný SAŽP. Ďalšie významné kroky v procese riešenia EZ boli realizované cez Operačný program Životné prostredie, Prioritná os 4 Odpadové hospodárstvo, 4.4. Riešenie problematiky environmentálnych záťaží vrátane ich odstraňovania.

Informačný systém EZ záťaží zabezpečuje zhromažďovanie údajov a poskytovanie informácií o EZ a je súčasťou informačného systému verejnej správy. Informačný systém zriaďuje, prevádzkuje a údaje z neho s výnimkou údajov o pravdepodobných EZ sprístupňuje MŽP SR podľa osobitného predpisu.

V okrese Detva je do registra EZ (rok 2012) zaradených celkovo 11 EZ, ich prehľad udáva tabuľka.

Tab.č.49 : Prehľad lokalít zaradených do Registra EZ

Zaradenie lokality REZ	Názov EZ	K. ú.	Činnosť
register A	DT (002) / Hriňová - Fangová, skládka TKO	Hriňová	skládka komunálneho odpadu
register A	DT (004) / Kriváň - pri cintoríne	Kriváň	skládka komunálneho odpadu
register A	DT (005) / Látky - za družstvom	Látky	skládka komunálneho odpadu
register B	DT (001) / Detva - PPS Group	Detva	strojárská výroba
register B	DT (003) / Hriňová - ZŤS Hriňová	Hriňová	strojárská výroba
register B	DT (006) / Stožok - terminál Slovnaft	Stožok	skladovanie a distribúcia PHM a mazadiel
register C	DT (001) / Detva - PPS Group	Detva	strojárská výroba
register C	DT (001) / Detva - ČS PHM	Detva	čerpacia stanica PHM
register C	DT (003) / Detva - skládka TKO Studenec	Detva	skládka komunálneho odpadu
register C	DT (004) / Kriváň - ČS PHM	Kriváň	čerpacia stanica PHM
register C	DT (006) / Stožok - terminál Slovnaft	Stožok	skladovanie a distribúcia PHM a mazadiel

Vysvetlivky :

REZ – register A: pravdepodobné environmentálne záťaž

REZ – register B: environmentálne záťaž

REZ – register C: sanované, rekultivované záťaž

Zdroj: Register EZ SR

V k. ú. obce Detvianska Huta je vo výstavbe obecná skládka komunálneho odpadu s plánovaným uvedením do prevádzky v roku 2013 (areál sa nachádza v intraviláne obce cca 5 km vzdušnou čiarou východne od ÚEV Habáňovo a cca 3,5 km vzdušnou čiarou SZ od okraja CHVÚ Poľana.)

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Pásma hygienickej ochrany (PHO) a technické pásma

PHO priemyselných areálov

PHO priemyselných závodov v okrese Detva vyčlenené podľa potreby, okolo jednotlivých priemyselných prevádzok v rôznych veľkostiach, na základe ich negatívneho pôsobenia na okolie, pričom charakter negatívneho vplyvu závisí priamo od charakteru výroby (PHO nad 500 m pre ťažko obťažujúce a ohrozujúce výrobné procesy, 100 – 500 m pre stredne obťažujúce a mierne ohrozujúce výrobné procesy, do 100 m pre mierne ohrozujúce výrobné procesy). V PHO sa vylučuje lokalizácia obytných areálov, rekreačných priestorov, športových a telovýchovných zariadení, sanatórií, nemocníc a pod. Taktiež limitujú rozvoj poľnohospodárskej výroby, najmä pestovanie plodín na priamu konzumáciu. Z ekologického hľadiska je najvhodnejšie lokalizovať na týchto plochách skladovacie priestory, skládky odpadov, prípadne iné priemyselné prevádzky, ktoré sa navzájom nevyklúčujú charakterom výroby. Taktiež je ich vhodné vysádzať ochrannou izolujúcou vegetáciou.

PHO poľnohospodárskych areálov

PHO poľnohospodárskych areálov sú vyčleňované v okolí fariem individuálne (od 300 do 1000 m) a to spravidla v rámci procesu tvorby územných plánov obcí za účelom ochrany pred nepriaznivými vplyvmi ako je hlučnosť, prašnosť, zápach a pod. Za hlavné kritériá ich vyčleňovania sa považuje druh a početnosť hospodárskych zvierat, ako i spôsob zhromažďovania, odstraňovania a využívania výkalových hmôt, konfigurácia terénu a i. Podobne ako u predchádzajúcich pásiem, aj v tomto pásme sa vylučuje rozvoj bývania, športovo-rekreačných a zdravotno-liečebných aktivít a najvhodnejšie využitie tohto ochranného pásma je na rastlinnú výrobu, budovanie prevádzkových poľnohospodársko-technických objektov a v okolí týchto areálov je vhodné vytvoriť pásma izolačnej vegetácie.

PHO skládok odpadov, odkalísk a zariadení na úpravu odpadov

PHO skládok odpadov, odkalísk a zariadení na úpravu odpadov sa vyčleňujú do vzdialenosti 300 až 500 m od týchto zariadení, aby sa ochránilo ich okolie pred prašnosťou, bakteriologickými zdrojmi nákaz, zdrojmi emisií, nepríjemným zápachom a pod. Podľa vyhlášky MZP SR č. 283/2001 Z. z. o vykonaní niektorých ustanovení zákona o odpadoch je pre lokalitu skládky potrebná bezpečná vzdialenosť od obytných a rekreačných oblastí, vodných tokov a nádrží i vodných zdrojov. Musia byť rešpektované aj záujmy ochrany prírody a krajiny a kultúrne dedičstvo oblasti a únosné zaťaženie územia.

PHO pre čistiarny odpadových vôd sú určené stavebno – technickými normami od 25 do 200 m, podľa zloženia odpadových vôd, technológie ich čistenia, kalového hospodárstva, miery zakrytia objektov čistiarní odpadových vôd (ČOV), dezodorizačných technológií, vzniku a šírenia aerosólov, prevládajúceho smeru vetrov, hluku z prevádzky čistiarní odpadových vôd (ČOV) a vlastných prírodných daností ovplyvňovaného prostredia.

Ochranné pásma (OP) líniových objektov

Ochranné pásma pre líniové stavby sú určené príslušnými právnymi normami. Slúžia na ochranu diaľnic, ciest a miestnych komunikácií mimo územia zastavaného, alebo určeného na súvislé zastavanie. Pre cesty sú určené ochranné pásma zvislými plochami vedenými po oboch stranách komunikácie a to do vzdialenosti 15 m od vozovky pre miestne komunikácie I. a II. triedy, 20 m pre cesty III. triedy, 25 m pre cesty II. triedy a 50 m pre cesty I. triedy, pre rýchlostné komunikácie 100 m od osi vozovky.

Podľa zákona č. 656/2004 Z. z. o energetike je OP vymedzené zvislými rovinami po oboch stranách vedenia 35 m od krajného vodiča pre vedenie s napätím nad 400 kV, 25 m od krajného vodiča pre vedenie s napätím 220 kV - 400 kV, 20 m od krajného vodiča pre vedenie s napätím 110 - 220 kV, 15 m od krajného vodiča pre vedenie s napätím 35 - 110 kV, 10 m od krajného vodiča pre vedenie s napätím 1 - 35 kV a 7 m od krajného vodiča pre vedenie v súvislých lesných priesekoch s napätím 1 - 35 kV.

Podľa zákona č. 656/2004 Z. z. o energetike je OP vymedzené vzdialenosťami na každú stranu od osi plynovodu, 50 m pre plynovod s menovitou svetlosťou nad 700 mm, 12 m pre plynovod s menovitou svetlosťou 501 - 700 mm, 8 m pre plynovod s menovitou svetlosťou 201 - 500 mm a 4 m pre plynovod s menovitou svetlosťou do 200 mm.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

4.2.2.2 Sekundárne stresové faktory

Znečistenie ovzdušia a jeho zdroje

Kvalitu ovzdušia vo všeobecnosti určuje obsah znečisťujúcich látok vo vonkajšom ovzduší. V § 7 zákona č. 137/2010 Z. z. o ovzduší v znení neskorších predpisov je stanovený postup pre jej hodnotenie. Kritériá kvality ovzdušia (limitné a cieľové hodnoty, medze tolerancie, horné a dolné medze na hodnotenie a ďalšie) sú uvedené vo vyhláske MŽP SR č. 360/2010 Z. z. o kvalite ovzdušia. Základným východiskom pre hodnotenie kvality ovzdušia na Slovensku sú výsledky meraní koncentrácií znečisťujúcich látok v ovzduší, ktoré realizuje Slovenský hydrometeorologický ústav na staniciach Národnej monitorovacej siete kvality ovzdušia (NMSKO), ktorej súčasťou sú aj 4 stanice s monitorovacím programom EMEP.

Najbližšia monitorovacia stanica je v rámci Národnej monitorovacej siete kvality ovzdušia (NMSKO) je vo Zvolene. Množstvá základných znečisťujúcich látok v okrese Detva sú uvedené v nasledujúcej tabuľke.

Tab. č. 50: Emisie znečisťujúcich látok zo stacionárnych zdrojov

Emisie základných znečisťujúcich látok zo stacionárnych zdrojov – okres Detva					
Rok	TZL (t)	SO ₂ (t)	NO _x (t)	CO (t)	TOC (t)
2010	27,7	18,3	78,3	72,5	14,6
2009	19,5	18,6	67,8	68,4	8,1
2008	21,5	8,7	88,1	91,2	9,6

Zdroj: NEIS

Kvalita ovzdušia je považovaná za dobrú, ak úroveň znečistenia neprekračuje limitné hodnoty, čo platí aj pre riešené územie.

V záujmovom území nie je vymedzená žiadna oblasť riadenia kvality ovzdušia.

Nasledujúca tabuľka ukazuje troch najväčších znečisťovateľov ovzdušia emisiami základnými znečisťujúcimi látkami v roku 2010 v okrese Detva.

Tab.č. 51: Najväčší znečisťovatelia ovzdušia v okrese Detva

Znečisťujúca látka	Názov prevádzkovateľa	Názov zdroja	t / rok
TZL	PPS Group a.s.	výhrevňa	12,368
	Hriňovská energetická, s.r.o.	kotolňa	7,473
	BYTES, s.r.o.	centrálny tepelný zdroj na biomasu	3,139
SO ₂	Hriňovská energetická, s.r.o.	kotolňa	15,899
	BYTES, s.r.o.	centrálny tepelný zdroj na biomasu	1,11
	Základná škola s MŠ Milana Kolibiara	kotolňa na pevné palivo	0,799
NO _x	PPS Group a.s.	výhrevňa	46,303
	Hriňovská energetická, s.r.o.	kotolňa	15,71
	BYTES, s.r.o.	centrálny tepelný zdroj na biomasu	6,424
CO	PPS Group a.s.	výhrevňa	33,129
	Hriňovská energetická, s.r.o.	kotolňa	12,056
	Hriňovské strojárne, a.s.	spracovanie kovov	10,211
TOC	PPS Group a.s.	výhrevňa	3,942
	SLAVIA TOOLS a.s.	lakovňa	3,754
	Hriňovská energetická, s.r.o.	kotolňa	1,312

Zdroj: NEIS

Poznámka : PPS Group a.s. prináleží do okresu Zvolen, ale je v tabuľke uvedený z dôvodu priameho kontaktu s riešeným územím

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Na kvalitu ovzdušia pôsobí aj diaľkové šírenie znečisťujúcich látok do ovzdušia v okrese. K najbližším najväčším znečisťovateľom ovzdušia patrí Bučina Zvolen a.s. a Zvolenská teplárenská a.s. v susednom okrese Zvolen.

Stav útvarov povrchových vôd

Spôsob hodnotenia stavu povrchových vôd v zmysle nových prístupov a princípov, ktoré priniesla Rámcová smernica o vode je založený na hodnotení ekologického stavu a chemického stavu vodných útvarov povrchových vôd. Rámcová smernica o vode predpisuje od roku 2007 spustenie procesu monitorovania.

Výsledky monitoringu sú spracované podľa Nariadenia vlády SR (ďalej len NV) č.296/2005 Z.z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na kvalitu a kvalitatívne ciele povrchových vôd a limitné hodnoty ukazovateľov znečistenia odpadových vôd a osobitných vôd a to princípom či daný ukazovateľ spĺňa alebo nespĺňa limitnú hodnotu NV SR. Zoznam sledovaných ukazovateľov je uvedený v Prílohe č.1 uvedeného NV SR. Kvalita povrchových vôd je hodnotená za dvojročné obdobie 2007– 2008.

Na území okresu Detva je kvalita povrchovej vody monitorovaná na jednom odbernom mieste a to na toku Slatina - Pstruša (rkm 21,3).

Limitom NV č. 296/2005 Z.z. na tomto odbernom mieste nevyhoveli 3 ukazovatele: dusitanový dusík, amoniakálny dusík a celkový fosfor. Podľa STN 75 7221 sa triedy kvality pohybujú od I. - IV. triedu kvality. IV. triedu kvality dosahujú koncentrácie fosforečnanový a celkový fosfor.

Do Slatiny sa odvádzajú odpadové vody z podnikov Eko Salmo s.r.o., HS Trade s.r.o. a zo spracovania dreva z Bučiny DDD, a komunálne odpadové vody zo Zvolena, Hriňovej a z PPS Detva Holding v Detve.

Stavom povrchových vôd je všeobecné vyjadrenie stavu útvaru povrchových vôd, ktorý je určený ekologickým stavom alebo chemickým stavom podľa toho, ktorý z nich je horší. Hodnotenie stavu povrchových vôd sa vykonáva v zmysle § 4 zákona č. 364/2004 Z. z. o vodách v znení zákona č. 384/2009 Z. z. a je založené na hodnotení ich ekologického stavu, resp. ekologického potenciálu a chemického stavu.

Základom hodnotenia ekologického stavu útvarov povrchových vôd sú biologické prvky kvality, ktoré majú v súlade so základným princípom a myšlienkou RSV prioritné postavenie. Vodné spoločenstvá totiž citlivo a najmä synergicky prijímajú všetky zmeny vo vodnom prostredí. Reakcia organizmov na zmeny prostredia sa odráža v zmene ich štruktúry a fungovania.

Hodnotením ekologického stavu boli v okrese Detva identifikované útvary povrchových vôd v priemernom ekologickom stave a neboli klasifikované útvary povrchových vôd v zlom a veľmi zlom ekologickom stave. Základom hodnotenia chemického stavu útvarov povrchových vôd sú špecifické znečisťujúce látky, ktoré sú definované ako znečistenie spôsobené prioritnými látkami. Pri ich hodnotení sa uplatňujú environmentálne normy kvality (ENK) v súlade so smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2008/105/ES. Pri hodnotení sa berú do úvahy aj požiadavky smernice 2009/90/ES.

Na základe hodnotenia chemického stavu vodný útvar Slatina nedosiahol dobrý chemický stav, z čoho vyplýva, že stav útvarov povrchových vôd v okrese Detva nie je dobrý.

Kvalita podzemnej vody

Monitorovacie programy kvality podzemných vôd v roku 2006 prešli zmenami, ktoré vyplynuli z požiadaviek príslušnej legislatívy EÚ, najmä z Rámцovej smernice o vode (RSV). V súlade s požiadavkami RSV sa upustilo od delenia územia SR pre účely monitorovania na vodohospodársky významné oblasti a od roku 2007 je toto členenie vykonávané na základe ohraničenia útvarov podzemných vôd.

Výsledky laboratórnych analýz boli hodnotené podľa Nariadenia vlády SR č.354/2006 Z.z., ktorým sa ustanovujú požiadavky na vodu určenú pre ľudskú spotrebu a kontrolu kvality vody určenej na ľudskú spotrebu, porovnávaním nameraných a limitných hodnôt pre všetky analyzované ukazovatele.

V zmysle uvedeného sa kvalita podzemných vôd v rámci okresu Detva sleduje v troch útvaroch podzemných vôd v predkvartérnych horninách, ktoré sú v dobrom chemickom stave. Útvary podzemných vôd v kvartérnych sedimentoch nezasahujú do okresu Detva.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Tab. č. 52: Percentuálne vyjadrenie analýz nevyhovujúcich NV SR č. 354/2006 Z. z. pre jednotlivé útvary podzemných vôd zasahujúcich do okresu Detva v roku 2007

Útvary podzemných vôd v predkvartérnych honinách	Počet stanovení	Počet prekročení	% nevyhovujúcich analýz
SK200220FP	7	7	100
SK200260FP	3	2	66,67
SK200280FK	45	34	75,56

Stav útvarov podzemných vôd

Hodnotenie stavu podzemných vôd sa vykonáva v zmysle § 4 zákona č. 364/2004 Z. z. o vodách v znení zákona č. 384/2009 Z. z. a je založené na hodnotení ich chemického a kvantitatívneho stavu.

Základom hodnotenia chemického stavu je porovnanie (vypočítanej) priemernej hodnoty nameraných údajov v každom monitorovacom bode s normami kvality pre dusičnany a pesticídy stanovené na úrovni EK a prahovými hodnotami, ktoré boli stanovené na národnej úrovni pre všetky znečisťujúce látky a ukazovatele znečistenia - zistené v jednotlivých útvaroch podzemných vôd vo významnejšom množstve spôsobujúcom plošne rozsiahlejšiu kontamináciu podzemných vôd. V okrese Detva na základe hodnotenia chemického stavu neboli identifikované útvary podzemných vôd v zlom chemickom stave.

Základom hodnotenia kvantitatívneho stavu je na území Slovenska výlučne posúdenie vplyvu odberov podzemných vôd. Pre celkové hodnotenie kvantitatívneho stavu útvarov podzemných vôd boli sumarizované výsledky bilancovania množstiev podzemných vôd, hodnotenia zmien režimu podzemných vôd, hodnotenia vplyvu odberov podzemných vôd na stav útvarov povrchových vôd a hodnotenia miery vplyvu odberov podzemných vôd na terestrické ekosystémy závislé na podzemných vodách.

Zlý kvantitatívny stav bol na základe hodnotenia kvantitatívneho stavu v okrese Detva dokumentovaný jeden (SK200220FP) z troch útvarov podzemných vôd

Stacionárne zdroje hluku

Hluková záťaž vo vonkajších priestoroch sa hodnotí podľa Vyhlášky MŽP SR č. 549/2007 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o prípustných hodnotách hluku, infrazvuku a vibrácií a o požiadavkách na objektivizáciu hluku, infrazvuku a vibrácií v životnom prostredí. Vyjadruje sa ako ekvivalentná hladina hluku (LAeq) resp. ako maximálna hladina hluku (L_{Amax}). Prípustné hodnoty určujúcich veličín hluku vo vonkajšom prostredí (uvedené v prílohe uvedenej vyhlášky, tab. č. 1 a 2.) sa pohybujú v rozmedzí 45 - 70 dB (A), podľa kategórie územia I. až IV. a korigujú sa podľa miestnych podmienok, denného obdobia a podľa povahy hluku.

Systematické sledovanie zaťaženia obyvateľstva hlukom zo stacionárnych resp. mobilných zdrojov hluku sa zatiaľ na území SR nevykonáva, dostupné sú len výsledky z meraní vykonaných z náhodných meraní, napr. v rámci prešetrovania sťažností obyvateľov, podnetov, kolaudácií a pod.). V zmysle uvedeného a na základe skutočnosti, že na území okresu Detva nenachádzajú žiadne prevádzky produkujúce vysoké hladiny hluku, možno konštatovať, že na území okresu Detva nie sú evidované žiadne významné stacionárne zdroje hluku, problematickým sa javí len hluková záťaž pochádzajúca z mobilných zdrojov hluku. Vyššia hluková záťaž obyvateľstva z mobilných zdrojov hluku je v súčasnosti evidovaná na cestách I a II. triedy, predovšetkým tranzitnou nákladnou automobilovou dopravou na ceste E58. Nový stav nastane v súvislosti s výstavbou Rýchlostnej komunikácie R2 Zvolen - Lovinobaňa, ktorá bude predstavovať významný zdroj hluku. Na elimináciu tejto hlukovej záťaže sa v zámere počíta s inštaláciou protihlukových bariér. Rýchlostnou komunikáciou R2 budú dotknuté tieto k. ú. obcí okresu Detva: Viglaš, Stožok, Detva, Kriváň a Podkriváň.

Kontaminácia pôd

Chemická degradácia pôdy - kontaminácia pôd, sa hodnotí na základe najvyšších prípustných koncentrácií rizikových látok v pôde, ktoré narušujú chemické vlastnosti pôd. Jedná sa predovšetkým o zvýšený obsah látok, ktoré v pôde spôsobujú kontamináciu. Na základe jednotlivých prvkov, prípadne na základe ich syntetického vyjadrenia, sa vyčleňujú zóny rizikových, kontaminovaných pôd (www.podnemapy.sk).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

V roku 2005 bol ukončený III. cyklus „Plošného prieskumu kontaminácie pôd“, ktorý je podsystémom „Čiastkového monitorovacieho systému – Pôda“. V rámci podsystému boli v okrese Detva na 66 honoch o výmere 1 026 ha sledované parametre nasledovných anorganických kontaminantov: chróm, nikel, arzén, kadmium, ortuť a olovo. V porovnaní s I. cyklom prieskumu z rokov 1991-1995, kedy bolo kontaminované 0,3 % výmery sledovaných honov, v II. a III. cykle sa kontaminácia nad limitné hodnoty neprejavila.

Napriek uvedenému sa ale v území podľa údajov v Atlase krajiny nachádzajú dve plošné kontaminácie bária nad stanovenú limitnú hodnotu B. Ide o lokalitu v doline toku Studená voda v SZ časti k.ú. Hriňová a v lokalite Žabica, východne od obce v k.ú. Detvianska Huta. Nad limit B sa v okrese nachádzajú bodové kontaminácie pôdy v lokalitách:

- k.ú. Stará Huta východne od cesty na H. Tisovník - kontaminácia Pb a V,
- k.ú. Stará Huta západne od obce - kontaminácia arzénom,
- k.ú. Horný Tisovník – Šulské - kontaminácia vanádom,
- k.ú. Horný Tisovník – Slovákovo laz - kontaminácia vanádom,
- k.ú. Horný Tisovník – východne od okraja zastavaného územia H. Tisovník - kontaminácia vanádom.

Hydromeliorácie

Na území okresu Detva bolo podľa ÚPN VÚC Banská Bystrica v minulosti vybudované odvodnenie poľnohospodárskych pozemkov na výmere 1782 ha a na ďalších 62 ha boli vybudované závlahy. V súčasnosti sú odvodňovacie kanály väčšinou v správe Hydromeliorácií š.p. a plošné drenáže v správe poľnohospodárskych subjektov. Stav predovšetkým drenážnych sústav nie je možné objektívne posúdiť, ale na viacerých lokalitách sú tieto systémy už nefunkčné alebo iba čiastočne funkčné.

Najväčšia súvislá plocha meliorácií je západne až severne od zastavaného územia Detvy v lokalitách Záhumnie – do Priechodov, cez Klíny na Kostolnú a po Stavanisko. Ďalšia časť meliorácií na území Detvy je v lokalite Trstená. Ďalšie meliorované plochy sa nachádzajú v katastrálnych územiach Slatinské Lazy, V. Huta – Kalinka, Klokoč, Stožok, Kriváň, Korytárky a na dvoch malých lokalitách aj v k.ú. Hriňová.

Bariéry na tokoch

Malé vodné elektrárne

V okrese Detva boli do roku 2011 vybudovaných 5 MVE na toku Slatina v povodí Hrona, z toho 4 boli využívané.

Tab.č. 53: Vybudované MVE (s inštalovaným výkonom do 0,1 MW) v okrese Detva

Profil	Riečny kilometer (km)	Prevádzkovateľ	Výroba (GWh/rok)	poznámka
Víglaš - Pstruša	22,8	súkromný sektor- Fáberová Jana	0,28	v prevádzke
Kriváň - Korytárky	38,4	súkromný sektor- Kučera Juraj	0,24	platné stavebné povolenie, chýba kolaudácia
Hriňová - Slanec (Krivec)	42,8	Hriňovská energetická, s.r.o.	0,25	v prevádzke
Hriňová I. a II.	48,0	SVP š. p.	0,36	v prevádzke

*Zdroje: Návrh koncepcie využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov SR do roku 2030;
Obvodný úrad životného prostredia Zvolen stále pracovisko Detva*

Uznesením Vlády SR č. 178 z 9. marca 2011 bol schválený Návrh koncepcie využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov SR do roku 2030. Podľa zmieneného dokumentu nie je plánované budovanie ďalších MVE v okrese Detva.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Regulovanie odtokov technickými zariadeniami na tokoch

Vodárenská nádrž Hriňová na Slatine

Jednouúčelové vodné dielo na Slatine v rkm 41,1 tesne pod zaústením Hukavy. Hlavným účelom nádrže je zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou. Zabezpečuje dodávku pitnej vody v množstve 400 l.s⁻¹. Z ostatných účinkov nádrže je zabezpečenie sanitárneho prietoku pod nádržou v množstve 0,121 m³.s⁻¹. Vodárenská nádrž Hriňová nemá ochranný retenčný priestor, z toho dôvodu je určité sploštenie povodňových vln možné iba v čase nízkych hladín v nádrži. Pri max. prevádzkovej hladine na kóte 562,2 m n.m a pri prechode povodňovej vlny Q₁₀₀ je možné sploštenie povodňovej vlny využiť priestor medzi max. prevádzkovou hladinou 565,2 m n. m. a max. hladinou na kóte 565,4 m n.m. Priehradné teleso tvorí nehomogénna zemná hrádza sypaná z kamenitých, čiastočne zahlinených materiálov s hlinítm tesniacim prvkom.

Hlavné parametre nádrže

Dĺžka hrádze v korune: 242, 8 m

Šírka hrádze v korune: 5,5 m

Max. výška hrádze: 41,5 m

Tab. č. 54: Rozdelenie celkového priestoru nádrže

Priestor	Rozpätie hladín (m n.m.)	Objem (mil. m3)	Zatopená plocha (ha)
stály V _s	526,1 – 539,6	0,226	8,5
zásobný V _z	539,6 – 565,2	7,052	-
celkový V _c	526,1 – 565,2	7,278	55,5

Zdroj: Vodohospodársky plán povodia Hrona, II. cyklus, SVP, Banská Bystrica, 2000

Hate a bariéry

Hlavným účelom hatí je trvale alebo dočasne vzdúvať hladinu vody v toku a tým jej umožňovať jej hospodárske využitie. Objem haťovej zdrže býva oproti celoročnému odtečenému množstvu veľmi malý a z tohto dôvodu sa regulačné účinky hatí prejavujú hlavne v období nízkych prietokov. V súčasnosti je na toku Slatina v okrese Detva vybudovaných 20 bariérnych prvkov, ktorých prehľad ukazujú nasledujúce tabuľky.

Tab.č. 55: Nápravné opatrenia pre elimináciu významného narušenia pozdĺžnej spojitosti riek a biotopov na toku Slatina (hodnotenie vykonané v roku 2009)

Typ bariéry	Riečny kilometer (km)	Účel, na ktorý slúži prekážka	Výška priečnej stavby (m)
betónová prepážka	51,9	protipovodňová ochrana	4
drôto-kamenná prepážka	50,4	protipovodňová ochrana	2,5
klapková hať pre MVE Korytárky	38,2	hydroenergetika	1,2
stavidlová hať pre MVE Korytárky	22,8	hydroenergetika	1,5

Zdroj: Vymedzenie výrazne zmenených vodných útvarov, umelých vodných útvarov, ich testovanie a návrh revitalizačných opatrení (MŽP SR, 2010)

Tab.č. 56: Zmierňujúce opatrenia pre elimináciu významného narušenia pozdĺžnej spojitosti riek a biotopov na toku Slatina (hodnotenie vykonané v roku 2009)

Typ bariéry	Riečny kilometer (km)	Účel, na ktorý slúži prekážka	Výška priečnej stavby (m)
VN Hriňová	48,0	zásobovanie vodou a iné odbery	41,5
stupeň	46,3	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	46,3	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	46,2	protipovodňová ochrana	0,6

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

stupeň	46,1	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	46,0	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	45,9	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	45,8	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	45,7	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	45,7	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	45,6	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	45,5	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	45,4	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	45,4	protipovodňová ochrana	0,6
stupeň	44,1	protipovodňová ochrana	0,5
klapková hať pre MVE	42,4	hydroenergetika	1,5

Zdroj: Vymedzenie výrazne zmenených vodných útvarov, umelých vodných útvarov, ich testovanie a návrh revitalizačných opatrení (MŽP SR, 2010)

Úpravy na toku Slatina

V správe vodného hospodárstva boli podľa Vodohospodárskeho plánu povodia Hrona na toku Slatina v okrese Detva realizované nasledovné úpravy:

- Víglaš rkm 19,525 – 19,8
Celková dĺžka úpravy je 0,275 km. V tomto úseku bola vybudovaná jednostranná úprava pravej strany v rámci výstavby štátnej cesty. Koryto je stabilizované. Brehový porast je prestárnutý.
- Pstruša rkm 22,5 – 22,6
Úprava v rámci hate a MVE s odpadovým kanálom od MVE 50 m .
- Pstruša rkm 23,5 – 23,6
Celková dĺžka úpravy je 0,1 km. V tomto úseku bola vybudovaná jednostranná úprava pravej strany v rámci rozširovania miestnej cesty do kameňolomu. Úprava je už neindifikovateľná.
- Stožok rkm 26,75 – 26,99
Celková dĺžka úpravy je 0,24 km. Smerové spádové usporiadanie toku, čiastočné opevnenie ľavého a pravého brehu kamennou nahádzkou.

Návrhy úprav vodných tokov

V ÚPN obcí boli identifikované nasledovné zámery z hľadiska úprav vodných tokov a protipovodňovej ochrany:

- ÚPN mesta Hriňová z dôvodov ochrany územia rozvojových lokalít obytného zmiešaného a výrobného územia navrhuje úpravu toku Slatiny od mosta z cestou II/526 až po areál ČOV mesta. Navrhuje sa úprava toku Slatiny na min. Q_{50} ročnú veľkú vodu. Koncept ÚPN mesta navrhuje aj úpravu Slaneckého potoka v úseku areálu SKI Centrum Košútka – rozvojová lokalita RD Slanec na Q_{100} ročnú veľkú vodu.
- ÚPN obce Kriváň z hľadiska ochrany pred povodňami :
  - navrhuje protipovodňové ochranné hrádzky: na ľavom brehu Slatiny v lokalite Svrčkovci, na ľavom brehu kanála od areálu PD a ľavom brehu Slatiny,
  - navrhuje stabilizačné opatrenia strží, poldre na miestnych drobných a občasných tokoch na transformáciu povodňovej vlny,
  - rešpektuje terénne depresie a navrhuje v nich recipienty na odvádzanie vôd z povrchového odtoku,
  - navrhuje nešpecifikované pôdoochranné opatrenia na poľnohospodárskej pôde a zasakovacie rigoly na ochranu intravilánu.

Vybrané lesohospodárske prvky a javy so stresujúcim účinkom

Nestabilné lesné monokultúry (smrekové)

Za nestabilné lesné monokultúry považujeme sekundárne smrečiny, kde podiel smreka je väčší alebo rovný 60 % a ktoré nepatria do biotopov, kde dominoval smrek prirodzene, t. j. do biotopov Ls9.1, Ls9.2, Ls7.3. Niekedy sa

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

za nestabilné smrečiny označujú porasty, kde je podiel smreka dosahuje 90 % a viac (mimo prirodzených smrečín). Podľa lesohospodárskych skúseností však už 60 % smreka a viac v bučine sa považuje za stresový faktor. Takéto lesy sa v okrese Detva nachádzajú na približne 6300 ha, z toho viac ako 40% pokrývajú lesy so zastúpením smreka viac ako 90%. Koncentrácia takýchto lesov, ktorá je zvyčajne ešte sprevádzaná aj výsadbami úplne nepôvodných drevín ako napríklad smrekovec opadavý je situovaná do oblasti Veporských vrchov a Poľany a čiastočne aj v Javorí. Smrek obyčajný je pre časť Poľany a Veporských vrchov stanovištno prirodzenou drevinou, ale jej podiel napríklad bučinách prirodzene bol výrazne nižší ako 30%, relatívne vyššie zastúpenie mohol mať prirodzene v kyslomilných bučinách, ale i tam jeho podiel nebol rozhodne vyšší ako 50% v prirodzených podmienkach.

Nestabilné lesné monokultúry takmer výlučne smrekové – monokultúry sú náchylné k chorobnosti a fyzickej degradácie v podobe veterných smrští a vyžadujú si neustálu pozornosť človeka – hospodára. V okrese Detva sú tieto lesy prevažne mladšie s ťažiskom veku okolo 60 rokov a je predpoklad, že s pribúdajúcim vekom môžu byť postihované v dôsledku veterných smrští, alebo gradácie lykožrúta smrekového ešte výraznejšie.

Najviac monokultúr pripadá na geomorfologické celky Poľana a Veporské vrchy, čo predstavuje k.ú. Hriňová a Látky.

Poškodenie lesných porastov imisiami

Imisné poškodenie lesov v posledných rokoch mierne klesá, no úroveň kyslej depozície na lesy a lesné pôdy je ešte stále vysoká a potvrdí ďalšie desaťročia, kým sa v kontaminovanom prostredí ekologická rovnováha v lesoch obnoví (SAŽP, 2008). Imisným zaťažením boli však výraznejšie postihnuté lesy severne od okresu Detva vo Veľkej Fatre, Nízkych Tatrách na Kysuciach a Orave.

Poškodenie porastov je badateľné defoliáciou stromov, ktorá závisí od imisií, ale tiež od vplyvov biotických činiteľov (huby, plesne, podkôrny a drevokazný hmyz a zver). K abiotickým činiteľom vplyvujúcim na poškodenie lesov patria vietor, sneh, námraza, sucho a úpal, zosuvy, podmáčanie a antropogénna činnosť. Uvedené činitele zvyčajne pôsobia komplexne a ich pôsobením sú najviac postihovanými drevinami smrek a za ním buk. Najväčší objem náhodných ťažieb spôsobených pôsobením škodlivých činiteľov bol napr. v roku 2010 zaznamenaný v Banskobystrickom kraji.

Podľa mapovej aplikácie NLC Zvolen – <http://lvu.nlcsk.org/stavlesa/>, ktorá je zameraná na hodnotenie stavu lesných porastov a postupu rozpadu smrečín z údajov diaľkového prieskumu Zeme je zrejmé, že najväčší výskyt lesných porastov bez poškodenia v okrese Detva sa nachádza v jeho severnej a severovýchodnej časti, v katastrálnych územiach Hriňová, Detva, Látky a Detvianska Huta. V južnej časti okresu je porastov bez poškodenia menej, sú viac rozptýlené a nachádzajú sa v k.ú. Detva, Stará Huta, Klokoč a Vígľašská Huta – Kalinka. Väčšina lesov okresu vykazuje slabé až stredné poškodenie. Silne poškodené porasty tvoria malé nesúvislé plôšky lesov, pričom možno konštatovať, že sú viazané hlavne na výskyt smrečín mimo ich prirodzeného stanovišťa (napr. okolie vodnej nádrže Hriňová).

Výskyt invázných druhov rastlín

Z hľadiska ochrany prírody a biodiverzity sú dôležité biotopy, ktoré si vyžadujú asanačný manažment kvôli výskytu invázných rastlín.

Ohrozenie poloprirodzených a prirodzených spoločenstiev biologickými inváziami sa stáva na Slovensku vážnym problémom. Tieto druhy sa nekontrolovateľne šíria, pričom agresívne vytláčajú pôvodné druhy, ktoré majú podobnú funkciu v prírode. Pri obzvlášť nebezpečných inváziách môže dôjsť k tomu, že sa daný druh začne šíriť tak nekontrolovane, čo vedie k rozsiahlym ekologickým škodám a potlačeniu, či likvidácii mnohých pôvodných druhov.

Podobne aj v okrese Detva môžeme nájsť stovky mikrolokalít invázných rastlín, predovšetkým druhov astra kopijovitistá (*Aster lanceolatus*), pohánkovec japonský (*Fallopia japonica*), netýkavka žliazkatá (*Impatiens glandulifera*), netýkavka malokvetá (*I. parviflora*), agát biely (*Robinia pseudoacacia*), zlatobyľ kanadská (*Solidago canadensis*), zlatobyľ obrovská (*S. gigantea*), zriedkavejšie sa vyskytujú aj druhy astra novobelgická (*Aster novi-belgii*), slnečnica hluznatá (*Helianthus tuberosus*), boľševník obrovský (*Heracleum mantegazzianum*), javorovec jaseňolistý (*Negundo aceroides*), lupina mnoholistá (*Lupinus polyphyllus*), sumach pálkový (*Rhus typhina*),

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

hviezdník ročný (*Stenactis annua*). Za hlavný koridor šírenia inváznych druhov v okrese Detva možno jednoznačne označiť údolie/nivu rieky Slatina a to najmä z dôvodu, že ide o plochy najvýraznejšie atakované ľudskou činnosťou už dlhé obdobie. Silné narušenie až likvidácia pôvodných ekosystémov a neustále silné disturbance narušujú pôdny a vegetačný kryt v dôsledku rôznych aktivít (predovšetkým výstavba) vytvárajú ideálne podmienky pre šírenie inváznych druhov. Súvisí to aj so stanovištnými nárokmi najbežnejších inváznych druhov, ktoré uprednostňujú mezofilné a nitrofilné stanovištia. Ich šírenie je pravdepodobne obojsmerné, teda po prúde aj proti prúdu rieky. V súčasnosti ich môžeme nájsť roztrúsene, viac menej súvisle v páse pozdĺž rieky Slatina, s viacerými ohniskami výskytu (napr. intravilán mesta Detva a Hriňová a areál ZŤS Hriňová). Výskyt inváznych rastlín sa sústreďuje na úhory, najmä v nivách tokov, v priemyselných areáloch a ich bezprostrednom okolí, na rumoviskách, neriadených skládkach, na plochách pozdĺž komunikácií atď. V iných častiach okresu má výskyt inváznych rastlín skôr bodový charakter. Pričom ide hlavne o priestor intravilánov a ich bezprostredné okolie. Neraz ide o druhy pestované v záhradách, ktoré unikli do okolitej voľnej prírody sumach pálkový (*Rhus typhina*), lupina mnoholistá (*Lupinus polyphyllus*). Vo využívannej poľnohospodárskej krajine je výskyt inváznych druhov minimálny, má skôr výnimočný a dočasný charakter. V lesných porastoch, ak neberieme do úvahy lužné lesy, je výskyt inváznych druhov tiež minimálny. Významnejší je výskyt agát biely (*Robinia pseudoaccacia*) a netýkavka malokvetá (*Impatiens parviflora*) v najteplejších častiach okresu (okolie Detvy). Výrazne menej významné z hľadiska výskytu a šírenia inváznych druhov sú údolia Kocanského potoka, potoka Tisovník, Krivánskeho potoka a Ipľa.

5. SYNTÉZA ANALYTICKÝCH VSTUPOV A HODNOTENIE

5.1 HODNOTENIE EKOLOGICKEJ STABILITY

Klasifikácia územia a jeho ekologické hodnoty predstavujú diferenciáciu územia podľa vybraných kritérií vyjadrujúcich kvantitatívnu mieru ekologickej stability, resp. narušenia ekologických väzieb. Základom tohto hodnotenia je výpočet ekologickej kvality využitia jednotlivých základných územných jednotiek (ZUJ) podľa podielu využitia zeme, ktoré majú rôzny charakter a rôznu ekologickú kvalitu.

Koeficient ekologickej stability (KES) vyjadruje sprostredkovane stupeň prirodzenosti územia na základe kvality (hodnota krajinnokoekologickej významnosti) a kvantity (plošná výmera) jednotlivých prvkov súčasnej krajinej štruktúry v konkrétnom katastrálnom území, resp. ZUJ.

Pre riešenie R-ÚSES bol pre výpočet KES použitý nasledovný vzťah:

$$KES = (\sum Si * Pi) / Pz$$

kde:

Pi – plocha jednotlivého druhu pozemku (plocha všetkých prvkov krajinej štruktúry s rovnakým stupňom biotickej stability),

Si – stupeň stability jednotlivého druhu pozemku,

Pz – plocha hodnoteného katastrálneho územia obce.

Schéma orientačného hodnotenia stability prvkov reálnej vegetácie SKŠ pre aktualizované dokumenty R-ÚSES je uvedená v tabuľke:

Tabuľka č.57: Stupeň stability jednotlivých prvkov SKŠ

Stupeň ekologickej stability	Prvky SKŠ
Poľnohospodárska pôda	
2	Orná pôda – malobloková
1	Orná pôda – veľkobloková
3 – 4	Mozaikové štruktúry
4	Terasové štruktúry s NDV
2	Chmeľnice
2	Vinice
2 – 3	Ovocné sady, plantáže a škôlky
3	TTP (lúka „L“/pasienok „P“) – intenzívne využívané
4	TTP (lúka „L“/pasienok „P“) – extenzívne využívané
4	TTP (lúka „L“/pasienok „P“) – zarastajúce
5	Mokrade
5	TTP nad hranicou lesa – alpské lúky
Lesné pozemky	
5	Listnaté lesy
5 / 3 pre smrek.monokultúry	Ihličnaté lesy
5	Zmiešané lesy
1	Polomy (kalamitiská)
Vodné toky a plochy	
5 / 4	Vodné toky (prirodzené – neregulované/regulované)
5 / 4	Vodné plochy (prirodzené/umelé)
Nelesná drevinová vegetácia (NDV)	
4 / 3	NDV plošná (prirodzeného charakteru vysadená)
4 / 3	NDV líniová (prirodzeného charakteru/umelo vysadená)
3	NDV rozptýlená (prirodzeného charakteru/umelo vysadená)
Sídlné plochy	
0	Obytné areály

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

0	Areály služieb (nákupné centrá,...)
0 – 1	Rekreačné a športové areály (lyžiarske, golfové, motokrosovú)
1	Záhradkové osady
1	Chatové osady
1	Prírodné liečebné areály a kúpele
Priemyselné a dobývacie areály	
0	Priemyselné areály
0	Ťažobné areály (lomy, hliniská, pieskoviská)
Poľnohospodárske areály	
0	Farmy živočíšnej výroby
0	Areály poľnohospodárskych podnikov – ostatné (sklady/..)
Dopravné zariadenia	
0	Diaľnice a rýchlostné cesty
0	Cesty I. triedy
0	Cesty II. triedy
0	Cestný tunel
0	Železnice
0	Letiská
0	Prístavy
Zariadenia technickej infraštruktúry	
0	Elektrické vedenia VVN, VN
0	Produktovody – plynovod
0	Produktovody – ropovod
Ostané plochy	
0	Skládky odpadov/spaľovne odpadov „S“/odkaliská „O“
0	Vojenské areály
5	Prírodné skalné útvary
0	Neúžitky
Plochy verejnej a vyhradenej zelene	
3 – 4	Verejná zeleň
3 – 4	Cintoríny

Na základe výpočtu koeficientu ekologickej stability možno krajinu zaradiť do piatich kategórií, ktoré sú uvedené v nasledujúcej tabuľke:

Tab. č. 58: Stupne ekologickej stability

Stupeň ekologickej stability	Typ ekologickej stability krajiny	KES
1.	veľmi nízka ekologická stabilita	< 0,50
2.	nízka ekologická stabilita	0,51 – 1,50
3.	stredná ekologická stabilita	1,51 – 3,00
4.	vysoká ekologická stabilita	3,01 – 4,50
5.	veľmi vysoká ekologická stabilita	> 4,50

Tab. č. 59: Koeficient ekologickej stability pre jednotlivé k.ú. okresu Detva

Katastrálne územie	KES
Detva	3,0
Dúbravy	2,8
Horný Tisovník	3,8
Hriňová	3,4
Klokoč	3,2
Korytárky	3,5
Kriváň	2,8

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Látky	3,4
Podkriváň	3,5
Slatinské Lazy	3,3
Stará Huta	3,8
Stožok	2,4
Víglaš	2,6
Víglašská Huta -Kalinka	3,2
SPOLU OKRES DETVA:	3,2

Priemerná hodnota koeficientu ekologickej stability v riešenom území okresu Detva dosahuje 3,15, z čoho možno usúdiť, že prináleží do typu krajiny s vysokou ekologickou stabilitou. Najnižšie hodnoty koeficientu ekologickej stability boli zistené v katastrálnych územiach obcí v kotlinovej časti územia Stožok (2,4) a Víglaš (2,6). Naopak, najvyššie hodnoty koeficientu ekologickej stability boli zistené v katastrálnych územiach južnej časti územia - obce Stará Huta (3,8) a Horný Tisovník (3,8).

5.2 PLOŠNÉ A PRIESTOROVÉ USPORIADANIE POZITÍVNYCH A NEGATÍVNYCH PRVKOV A JAVOV V KRAJINE

Izolácia, spojitosť, hustota

Každá krajina je vplyvom vývoja ľudskej spoločnosti (rast populácie, urbanizácia, výstavba dopravnej infraštruktúry) rozdeľovaná do množstva heterogénnych segmentov, čím sa zintenzívnil aj proces izolácie a fragmentácie prírodných spoločenstiev. V nenarušenej krajine, ktorá je fragmentovaná len prírodnými bariérami (pohoria, veľké rieky, atď.) nedochádza obvykle k náhlym zmenám v rozšírení jednotlivých lokálnych populácií. Pri kolonizácii týchto území boli prirodzené bariéry rešpektované a taktiež migračné cesty sú existenciou bariér dlhodobo prispôbené. Ak by došlo k vymretiu lokálnej populácie, bola by daná lokalita zvyčajne opäť rýchlo osídlená. Izolované populácie sú oproti prepojeným populáciám viac náchylné ku akýmkoľvek výkyvom prostredia, zhoršeným podmienkam alebo prírodným katastrofám. Ako teoretická báza pre návrhy Územných systémov ekologickej stability sa využíva koncepcia teórie metapopulácií. Vo fragmentovanej krajine prebývajú v samostatných „ostrovoch“ priaznivejšieho prostredia lokálne populácie, medzi ktorými dochádza k pravidelnej migrácii a tým i k výmene genetického materiálu. Súbor takýchto lokálnych prepojených populácií sa nazýva metapopulácia. Preto celková prepojenosť/spojitosť krajiny (konektivita) bude patriť ku základným parametrom, ktoré budú rozhodovať o prežití rastlinných i živočíšnych druhov. Fragmentácia biotopov má rozdielne účinky na rôzne druhy organizmov, závisí to od početnosti populácií, pohyblivosti, väzby na určitý typ biotopu a od bariér v krajine. Schopnosť pohybu a rozptylu subpopulácií závisí od konfigurácie krajinných prvkov, vzdialenosti medzi nimi a od vplyvu prostredia. Komunikáciu medzi prírodnými územiami uľahčujú ekologické či biologické koridory, ktoré tvoria štruktúru prvkov ÚSES. Teda je ÚSES dôležitým nástrojom, ktorý slúži na zabezpečenie konektivity biotopov z hľadiska migračnej funkcie, zvýšenia biodiverzity v krajine a ochrany reprezentatívnych druhov a biotopov. Pri projektovaní prvkov ÚSES a navrhovaní biokoridorov sa využíva hodnotenie miery izolácie ekologicky významných segmentov a miery spojitosti navrhovaných líniových prvkov. Mieru izolácie ekologicky významného prvku vyjadruje výskyt podobných, alebo rôznych typov biotopov v okruhu vzdialenosti do 2 km a nad 2 km (alebo od typu krajinej štruktúry do 5 – 10 km). Prírodný prvok hodnotíme ako izolovaný vtedy, ak sa vo vzdialenosti do 2 km nenachádza žiadny podobný prvok.

Posúdenie štrukturálnej konektivity

Priestorová heterogenita (štruktúra krajiny) má rozhodujúci vplyv na funkčné vlastnosti krajiny a tým aj na pohyb energetických a materiálových tokov medzi krajinnými zložkami a na pohyb organizmov. Celková krajinná štruktúra je založená na spôsobe rozmiestnenia krajinných zložiek – matric (relatívne homogénne plochy a elementy), enkláv (plôšky, ktoré sa nápadne líšia od okolia) a koridorov v priestore. Enklávy sa vyznačujú veľkou rozmanitosťou, môžu to byť rôzne biotické (remízky, lesíky, lúky, rybníky, sídla, skládky, atď.) a abiotické tvary (skalné vyvýšeniny, vybetónované plochy) v krajine. Koridory sa navzájom v krajine spájajú a vytvárajú

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

prepojené sústavy, tzv. siete, ktoré obklopujú ostatné krajinné zložky. Existuje nekonečné množstvo kombinácií jednotlivých zložiek krajiny, ale rozmiestnenie v krajine je vždy nenáhodné a najčastejšie sa vyskytuje v 3 formách: pravidelné (rovnomé), v zhlukoch, lineárne a paralelné. Čím väčšia je heterogenita krajiny, čím je v nej viacej prírodných alebo človekom modifikovaných krajinných typov a zastúpených výškových vegetačných stupňov, tým je vyššia biodiverzita celej krajiny. V prírodnej krajine je krajinná matica tvorená klimaxovým spoločenstvom, najčastejšie lesnými ekosystémami. V mozaike kultúrnej krajiny majú charakter zbytkových enkláv prirodzených a poloprirodzených ekosystémov rozložených v podobe značne izolovaných „ostrovov“, ktoré sú obklopené agro-urbánou maticou. Priestorové usporiadanie enkláv vytvára charakteristickú krajinnú štruktúru a je mimoriadne dôležité pre fungovanie krajiny. Pre zachovanie druhovej rozmanitosti enkláv v kultúrnej krajine sú dôležité nasledovné kvalitatívne a kvantitatívne podmienky: heterogenita vnútorného prostredia, kvalita biotopov, dostatočná rozloha plôšok, sukcesný vek, heterogenita okolitej matrice a jej prepojenie formou funkčných biokoridorov, alebo tzv. nášľapných kameňov (ostrovčeky zelene). Možnosti pohybu organizmov sa rôznia podľa spojitosti, „pohostinnosti“, početnosti rozhraní, ich kontrastu a priechodnosti.

Charakteristika vlastností štruktúry krajinej pokrývky okresu Detva a ich vzťah k ostatným zložkám krajiny (reliéf, riečna sieť, atď.) boli podrobne uvedené v kapitole Hodnotenie krajinej štruktúry. Z hľadiska posudzovania štruktúrálnej konektivity je však dôležité rozdeliť krajinné segmenty okresu podľa krajinných typov, ktoré plnia funkciu ukazovateľov prevládajúceho prvku krajiny (krajinej matrice). Stupeň fragmentácie sa s pomerom prírodných a kultúrnych zložiek v krajinej štruktúre prirodzene mení. Predovšetkým so zvyšovaním podielu urbánnych prvkov (cesty, sídlo, atď.) a veľkých plôch nehostinných ekosystémov (makroštruktúry ornej pôdy) sa možnosti pohybu organizmov v krajine znižujú, čo umocňuje bariérny efekt. Tie sú zastúpené najmä v sídelno-poľnohospodárskom type krajiny okresu Detva, kde sa nachádza až 3000 ha veľkoblokovej ornej pôdy, kompaktné sídla typu Víglaš, Detva, Kriváň a hlavné dopravné koridory rýchlostnej cesty I/50 a železničnej trate Zvolen-Lučenec. Tento úsek s intenzifikovaným spôsobom využitia krajiny predeľuje priestor centrálnej časti okresu a figuruje ako hlavný problém pre migrujúcu zver. V kultúrnej krajine okresu Detva však prevláda mozaika plôšok roztrateného osídlenia, nelesnej drevinovej vegetácie, extenzívne obhospodarovaných pasienkov, lúk a mikroštruktúrnych poličok, ktorá sa vyznačuje vysokou štruktúrnou diverzitou. Tento spôsob usporiadania krajinných zložiek predstavuje kvalitné životné prostredie pre rôzne druhy rastlín a živočíchov, ktoré sú atablované na prostredie kultúrnej krajiny. V celkovej krajinej štruktúre okresu vystupuje vysoký podiel kompaktných lesných porastov v horskej krajine, ktoré vytvárajú pomerne hustú sieť a pohyb bioty je mierne sťažený len cestnými komunikáciami a holorubmi. Zvlášť významné sú plochy lesov na kontakte s kultúrnou krajinou (napr. polohy pri Víglašskom hrade), ktoré predstavujú dôležitú komunikačnú spojnicu pre zbytkové enklávy lesných porastov v agro-urbánnej matici. Vzdialenosť medzi enklávami a kompaktnými lesmi nedosahuje viac ako 2 km, preto nie sú hodnotené ako izolované ostrovy a existuje vysoká pravdepodobnosť spojenia s obdobnými typmi biotopov.

5.3 HODNOTENIE TYPOV BIOTOPOV

Rozmanitosť biotopov v krajine vedie k zvýšeniu druhovej diverzity a k zachovaniu prirodzeného druhového bohatstva. Medzi významné biotopy zaraďujeme biotopy s výskytom prirodzených spoločenstiev bez výrazného antropického vplyvu (napr. pralesy), biotopy s vysokou druhovou rozmanitosťou (napr. prirodzené, druhovo bohaté lúky), biotopy s výskytom vzácných, chránených či ohrozených druhov rastlín, živočíchov alebo spoločenstiev, reprezentatívne biotopy pre daný prírodný celok, ale aj biotopy s relatívnym významom. Relatívny ekologický význam biotopu je daný stavom ekologických podmienok okolitého prostredia. V antropicky využívanom prostredí poľnohospodárskej krajiny sa stáva potok s brehovým porastom, či remízka významným biotopom (IZAKOVIČOVÁ A KOL., 2000).

Lesné biotopy

V riešenom území až 48% rozlohy zaberajú lesné pozemky. Z pohľadu klasifikácie podľa Katalógu biotopov Slovenska (Štanová, V., Valachovič, M., 2002) bolo v riešenom území identifikovaných 12 lesných biotopov európskeho významu a 2 lesné biotopy národného významu. Ich prehľad je uvedený v tabuľke. Niektoré typy pôvodných lesných biotopov (Ls1.3, Ls1.4, Ls3.3, Ls3.51, Ls5.3, Ls7.3, Ls7.4, Ls8) sú v okrese Detva len na nepatrnej ploche niekoľkých hektárov, alebo sa už v území nevyskytujú. Väčšina ich pôvodných miest výskytu bola premenená na nelesné biotopy, boli zastavané alebo aj ak sú lesom tak z totálne zmeneným drevinovým zložením a štruktúrou. Najväčšiu rozlohu majú v riešenom území biotop Ls5.1 Bukové a jedľovo-bukové lesy kvetnaté (*Eu-Fagenion*), rozprestierajú sa na 85% jeho výmery.

Tabuľka č. 59: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území – lesné biotopy

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls1.3	Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy	91E0*
Ls1.4	Horské jelšové lužné lesy	91E0*
Ls2.1	Dubovo-hrabové lesy karpatské	-
Ls3.1	Teplomilné submediteránne dubové lesy	91H0*
Ls3.3	Dubové nátržníkové lesy	91I0*
Ls3.51	Sucho a kyslomilné dubové lesy - časť A	-
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180*
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110
Ls5.3	Javorovo-bukové horské lesy	9140
Ls7.3	Rašeliniskové smrekové lesy	91D0*
Ls9.1	Čučoriedkové smrekové lesy	9410
Ls9.2	Smrekové lesy vysokobylinné	9410
Ls9.3	Podmáčané smrekové lesy	9410

Poznámka:

Biotopy európskeho významu sú podfarbené šedou farbou, ostatné predstavujú biotopy národného významu. Ak je kód klasifikácie biotopov podľa NATURA 2000 označený hviezdíčkom „*“, tak sa jedná o prioritný typ biotopu európskeho významu.

Zachovalosť lesných biotopov je potrebné hodnotiť z dvoch aspektov. Jednak z pohľadu zachovalosti lesa ako takého a jednak z pohľadu zachovalosti základných charakteristík jednotlivých biotopov, t.j. druhového zloženia, štruktúry biotopu a jeho funkcií ako biotopu zahrňujúcej aj jeho ekologickú stabilitu, rezilienciu a rezistenciu.

Les, ktorý pôvodne pokrýval až 97-99 % územia okresu Detva, dnes nájdeme na cca 45 % územia (lesné pozemky). Časť bývalej poľnohospodársky využívannej pôdy sa po jej opustení v dôsledku sekundárnej sukcesie opäť mení na les. Takto sa postupne menia na les oblasti lúk a pasienkov pri okraji lesa v Podpoľaní – Hriňová, Detva, Dúbravy a podobne v kontaktnej zóne lesa a lúk v katastroch obcí Látky, Detvianska Huta, Podkriváň, Klokoč a Víglašská huta – Kalinka. Podobný proces je evidentný aj v katastri Starej Huty, ale tam zarastajú aj opustené pasienky a lúky popri potokoch – napr. Madačka. Najrozsiahlejšie sekundárne zarastanie v rámci okresu Detva je v katastri obcí Dolný a Horný Tisovník, kde k opusteniu tradičného obhospodarovania lúk, pasienkov a sádov došlo skorej a viacero sekundárne vzniknutých lesov už bolo delimitovaných do lesného pôdneho fondu. Proces však pokračuje veľmi intenzívne. Rozsah týchto plôch je v podmienkach riešeného územia pomerne veľký.

Miera odlesnenia jednotlivých typov biotopov nebola rovnomerná a závisela od mnohých faktorov. Z nich azda najvýznamnejšiu úlohu zohrával postup osídľovania územia, ktorý úzko súvisel s premenou lesa na poľnohospodársku pôdu. Následne zrejme rozhodovala prístupnosť a bonita získanej pôdy. Najskôr došlo k premene lesov na najúrodnejších pôdach v Zvolenskej kotline a v údolí Slatiny a jej významnejších prítokov, na v plochom či mierne zvlnenom reliéfe, na produkčnejších pôdach. V okolí Detvy a pri Víglaši boli aj staršie

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

predslovanské osady, ktoré neskôr zanikli, ich účel pravdepodobne bol aj pre prístup ku kvalitnému drevu a lesov.

V blízkosti sídel boli následne na lúky či pasienky premenené aj menej vhodné polohy. Banícka či valašská kolonizácia bola charakteristická iným typom osídlenia a aj z tohto dôvodu boli odlesňované iné plochy ako v dovtedajšom postupe deforestácie. V okrese Detva boli takto pravdepodobne odlesnené len lúky v oblasti Poľany. Neskôr na viacerých miestach v okrese Detva prišlo k založeniu osád ako sklárskych hút. Tieto sklárske hutí zvyčajne potrebovali pre svoju prevádzku dostatok dreva a v ich okolí došlo tiež k pomerne intenzívnemu odlesneniu aj na vyslovene nevhodných poľnohospodárskych pozemkoch.

V riešenom území bola odlesnená takmer celá časť Zvolenskej kotliny a údolie Slatiny prakticky až po súčasnú vodnú nádrž Hriňová. Odlesnené boli aj rozsiahle plochy v Podpoľaní a pri detvienských lazoch prakticky v celom okrese s výnimkou strmších svahov. Z uvedeného je zjavné, že odlesnením a premenou na poľnohospodársku pôdu či zastavaním boli najviac postihnuté biotopy viažuce sa nižšie polohy s ťažiskom výskytu vo Zvolenskej kotline a nadväzujúcej mierne zvlnenej krajine v Podpoľaní, Ostrôžkach a južnej časti Veporských vrchov.

Okrem priamej likvidácie boli lesné biotopy zhruba od začiatku 18. storočia výrazne ovplyvňované aj zmenou drevinového zloženia. Postupná premena prirodzených listnatých či zmiešaných porastov vyústila do vzniku porastov s absolútnou prevahou smreka (v oveľa menšej miere aj borovice – *Pinus* sp. či smrekovec opadavý – *Larix decidua*), väčšinou monokultúry týchto drevín. Výrazne zvýšil svoje zastúpenie aj smrekovec opadavý, ktorý je umelo vnášaný do mnohých miest. Dreviny prípravného lesa (breza previsnutá – *Betula pendula*, jarabiny – *Sorbus* sp., topoľ osikový – *Populus tremula*) sú desaťročia systematicky potláčané, naopak niektoré dreviny v tomto území sa pôvodne nevyskytujúce boli do porastov úmyselne vnesené (napr. borovica čierna – *Pinus nigra*, smrek pichľavý – *Picea pungens*, duglaska tisolistá – *Pseudotsuga menziensis*, jelša zelená – *Alnus alnobetula*, borovica limbová – *Pinus cembra*, agát biely – *Robinia pseudoacacia*, dub červený – *Quercus rubra* a ďalšie), prípadne sem prenikli spontánne z okolitých území. V podmienkach okresu Detva výskyt nepôvodných či invázných druhov drevín nepredstavuje zatiaľ vážny problém.

Z porastov výrazne ustúpili druhy rodov jedľa (*Abies* sp.), dub (*Quercus* sp.) a bresty (*Ulmus* sp.), k zmenám došlo aj v rozšírení niektorých ďalších akcesorických drevín (lipy – *Tilia* sp., jaseň – *Fraxinus* sp., javory – *Acer* sp., tis – *Taxus* sp.), tieto sa však vždy uplatňovali len ako prímes popri dominantnom postavení hlavných porastotvorných drevín (buk, jedľa, dub, smrek, jelša). Zmena drevinového zloženia nepostihla jednotlivé typy lesných biotopov rovnako, najviac utrpeli bučiny, lipovo-javorové sutinové lesy a dubovo-hrabové lesy, najmenej sa zmena drevinového zloženia prejavila v smrekových lesoch.

V nasledujúcom texte je stručné zhodnotenie zachovalosti jednotlivých typov lesných biotopov, ich druhová rozmanitosť a výskyt chránených a ohrozených druhov.

Nelesné typy biotopov

Typy nelesných biotopov identifikovaných na území okresu Detva uvádza nasledujúca tabuľka. V riešenom území sa vyskytuje celkom 13 biotopov európskeho významu a 8 biotopov národného významu.

Tabuľka č. 60: Identifikované typy nelesných biotopov s prirodzeným zložením v okrese Detva

Názov	Označenie v Katalógu biotopov Slovenska (kód NATURA 2000)	Biotop	
		európskeho významu	národného významu
Nížinné a podhorské kosné lúky	Lk1 (6510)	áno	–
Horské kosné lúky	Lk2 (6520)	áno	–
Mezofilné pasienky a spásané lúky	Lk3	–	áno
Bezkolencové lúky	Lk4 (6410)	áno	–
Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach	Lk5 (6430)	áno	–
Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	Lk6	–	áno
Psiarkové aluviálne lúky	Lk7	–	áno
Vegetácia vysokých ostríc	Lk10b	–	áno
Trstinové spoločenstvá mokradí (<i>Phragmites</i>)	Lk11	–	–

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Subpanónske trávno-bylinné porasty	Tr2 (6240*)	áno	–
Teplomilné lemy	Tr6	–	áno
Mezofilné lemy	Tr7	–	áno
Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte	Tr8b (6230*)	áno	–
Horské vysokosteblové spoločenstvá na suchších a teplejších svahoch	Al8	-	áno
Pionierske spoločenstvá plytkých silikátových pôd	Pi4 (8230)	áno	–
Horské vodné toky a bylinné porasty pozdĺž ich brehov	Br2 (3220)	áno	–
Brehové porasty deväťsilov	Br6 (6430)	áno	–
Sukcesné štádiá s borievkou obyčajnou	Kr3	–	–
Trnkové a lieskové kroviny	Kr7	–	–
Vŕbové kroviny stojatých vôd	Kr8	–	áno
Vŕbové kroviny na zaplavovaných brehoch riek	Kr9	–	áno
Prechodné rašeliniská a trasoviská	Ra3 (7140)	áno	–
Slatiny s vysokým obsahom báz	Ra6 (7230)	áno	–
Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou	Sk2 (8220)	áno	–
Nespevnené silikátové sutiny v kolínnom stupni	Sk5 (8150)	áno	–
Sekundárne sutinové a skalné biotopy	Sk7	–	–
Porasty inváznych neofytov	X8	–	–

Poznámka:

Biotopy európskeho významu sú podfarbené šedou farbou. Kód klasifikácie biotopov podľa NATURA 2000 označený hviezdíčkou „*“ - prioritný typ biotopu európskeho významu.

Výskyt a charakter jednotlivých typov trávnych porastov je podmienený hospodárením a prírodnými podmienkami. Zistené typy porastov boli charakterizované v rámci štyroch skupín:

- **spoločenstvá mokradí, slatín a pramenísk**
- **spoločenstvá vlhkých lúk a vysokých bylín**
- **spoločenstvá mezofilných lúk**
- **spoločenstvá pasienkov a ich sukcesné štádiá**

Vegetácia pramenísk, slatín, rašelinísk a mokradí patrí k veľmi významným a zároveň aj k najohrozenejším ekosystémom kultúrnej krajiny. Rôznorodosť rastlinných spoločenstiev závisí predovšetkým od hladiny podzemnej vody, jej sezónnej dynamiky, hodnoty pH a obsahu minerotrofných látok. Svojím výskytom sa viažu na blízke okolie pramenísk, tokov a na aluviálne alebo svahové depresie.

V okrese Detva sú najlepšie vyvinuté v okolí Látok, Detvianskej Huty, Vrchslatiny a rozptýlene sa vyskytujú aj v ostatných častiach okresu (Dúbravy, Iviny). Napriek svojej malej rozlohe vykazujú najvyššiu diverzitu rastlinných spoločenstiev.

Rastlinstvo tejto ekologickej skupiny spĺňa v krajine viaceré funkcie. Najvýznamnejšie z nich sú pôdoochranná (zabraňuje vodnej erózii, znižuje výsušnosť ekotopov), mikroklimatická (zachováva mikrotermiu biotopov), melioračná (zvyšuje retenciu vody v krajine, inaktívuje agrochemikálie), ďalej zdravotno-hygienická a estetická. Vyznačujú sa nízkym stupňom hemeróbie, vysokou diverzitou a významnou mierou sa podieľajú na stabilite prostredia.

Z hľadiska ich významnosti v ochrane prírody reprezentujú genofond mnohých vzácných, ohrozených a chránených druhov. Ich územná ochrana je veľmi náročná a vyžaduje si zvýšenú pozornosť, starostlivosť (zachovanie vodného režimu, periodické ručné vykášanie, ohradenie a zabránenie rozšľapávaniu niektorých významnejších plôch dobytkom) a osobitný režim ochrany.

Spoločenstvá vlhkých lúk a vysokých bylín

Vlhkomilné rastlinné spoločenstvá (rad *Molinietalia*) osídľujú striedavo vlhké stanovišťa v alúviách potokov a v terénnych zníženinách. Vytvárajú veľký počet rozdielnych typov podmienených dynamikou kolísania hladiny

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

podzemnej vody a odlišným využívaním. Najviac sú rozšírené v časti Iviny, Dolná a Horná Chrapková, Močilná skála, Záhorská, na Škulkovvej, pri Hornom Tisovníku. V ostatných častiach zaberajú len menšie plochy.

Na miestach, ktoré sa pravidelne kosia, nachádzame lúčne porasty s bohatým zastúpením tráv, bylín, ostríc a niektorých ďalších druhov. Vlhké lúky sú mimoriadne citlivé na nadmernú eutrofizáciu a utláčanie pôdy, ktoré spôsobujú ich degradáciu. Vo zvýšenej miere ich ohrozuje aj sekundárna sukcesia, nakoľko pri extenzifikácii územia sa na nich prestáva hospodáriť ako na prvých. Ak sa vlhké lúky prestanú obhospodarovvať, zarastajú vysokobylinnými porastami túžobníka (*Filipendula* sp.), mäty (*Mentha* sp.), žltohlavu najvyššieho (*Trollius altissimus*), do ktorých postupne prenikajú rôzne druhy vlhkomilných drevín.

Vlhké lúky a niektoré ich sukcesné štádiá sú stanovišťom veľkého počtu chránených, ohrozených, liečivých a medonosných rastlín. Dôležité sú tiež z hľadiska ochrany podzemných a povrchových vôd, ako aj z hľadiska estetického a krajinotvorného.

Zachovanie vlhkých lúk si vyžaduje pravidelné kosenie porastov, najlepšie ručne, alebo pomocou ľahkých mechanizmov, v čase preschnutia pôdneho povrchu. V nekosených sukcesných štádiách s výskytom genofondovo významných druhov je potrebné pravidelne odstraňovať nálet vlhkomilných drevín.

Spoločenstvá mezofilných lúk

Mezofilné lúky (rad *Arrhenatheretalia*) sa vyskytujú na stanovištiach s priaznivým vodným režimom v priebehu celého roka. Ich existencia je podmienená pravidelným kosením, ktoré môže byť kombinované s extenzívnym spásaním porastov po kosbách. Majú dôležité postavenie, svojou rozlohou výrazne prevládajú nad pasienkami, čo možno pripísať pretrvávajúcemu súkromnému spôsobu hospodárenia, pri ktorom sa lúkam venuje veľká pozornosť a starostlivosť, pretože predstavujú hlavný zdroj krmiva pre dobytok na zimu.

Z floristického hľadiska možno mezofilné lúčne porasty územia rozdeliť do štyroch základných skupín. Prvú tvoria ovsíkové lúky (zväz *Arrhenatherion*) teplejších a suchších stanovišť vo vulkanickej časti, druhú horské trojštetové lúky (zväz *Polygalo-Trisetion*) chladnejších a vlhkejších horských polôh situovaných prevažne na kryštaliniku, tretiu polointenzívne lúky kostravy červenej – *Festuca rubra* (podzväz *Polygalo-Cynosurenion*) vo vyššie položených oblastiach kryštalinika (Látky) a štvrtú trojštetové lúky podhorské (*Poo-Trisetetum*), ktoré sú výsledkom prielohového spôsobu hospodárenia (Snohy, Vrchslatina). Prechodné postavenie medzi ovsíkovými a horskými trojštetovými lúkami majú porasty chlpane hájnej (*Luzula luzuloides*) so žltohlavom najvyšším (*Trollius altissimus*), ktoré sa vyskytujú na chladnejších severných svahoch vulkanickej časti okresu.

Relatívne intenzívne využívané lúky kostravy červenej sa pravidelne hnoja, kosia a na mnohých miestach boli rekultivované. Po kosbe sa na nich pasie alebo košaruje. Floristicky pripomínajú porasty psinčeka a tomky (*Anthoxantho-Agrostietum tenuis typicum*) a čiastočne aj trojštetové lúky prielohového spôsobu hospodárenia (*Poo-Trisetetum*).

Pôvodné mezofilné lúky, najmä teplejších oblastí, patria medzi druhovo najbohatšie trávne porasty okresu Detva. Významné sú z hľadiska ochrany genofondu pôvodných a ohrozených lúčnych druhov a rastlinných spoločenstiev, medonosných a liečivých rastlín, z hľadiska estetického ako aj z hľadiska krmovinárskeho. Porasty je potrebné pravidelne aspoň 1-krát do roka kosiť a chrániť pred nadmerným pasením, ktoré podporuje rozširovanie nitrofilných burín. V prípade veľmi cenných, druhovo bohatých typov pôvodných lúk je potrebné zabrániť ich rozorávaniu, rekultiváciám, prísevom a hnojeniu anorganickými hnojivami.

Spoločenstvá pasienkov a ich sukcesné štádiá

V okrese prevažujú lúčne porasty a kosienky nad plochami, ktoré sa iba spásajú. Výnimkou sú Horná Chrapková, Vrchdetva a Úplaz, kde sa kosí len v minimálnej miere.

Väčšinu pasienkov na území okresu možno zaradiť do široko chápaného spoločenstva psinčeka tenučkého (*Agrostis capillaris*) a tomky voňavej (*Anthoxanthum odoratum*) (*Anthoxantho-Agrostietum tenuis*). Na najteplejších lokalitách na strmých svahoch s plytkou pôdou vo vulkanickej časti pohoria sa nachádzajú porasty (*A.-A. tenuis festucetosum*), ktoré tvoria spojovací článok k subxerofilným spoločenstvám triedy *Festuco-Brometea*. Indikujú ich druhy kostrava žliabkatá (*Festuca rupicola*), nátržník strieborný (*Potentilla argentea*), rebříček vznešený (*Achillea nobilis*), černohlávkov zastríhovaný (*Prunella laciniata*) a ranostajovec pestrý (*Securigera varia*). Porasty najvyšších a najchladnejších polôh, situovaných prevažne na kryštaliniku (*A.-A. tenuis luzuletosum*), zasa naznačujú prechod k rastlinným spoločenstvám zväzu *Nardo-Agrostion tenuis* z triedy (*Nardo-Callunetea*), na čo poukazujú druhy metluška krivolaká (*Avenella flexuosa*), chlpaňa hájna (*Luzula luzuloides*), brusnica

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

čučoriedková (*Vaccinium myrtillus*) a zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*). Tomkovo-psinčekové porasty vo zvyšnej časti územia možno zaradiť do subasocií *A-A tenuis typicum* a *A-A tenuis nardetosum*. Porasty na kryštaliniku sa vyznačujú zvýšeným výskytom acidofytov, ktoré sa tu uplatňujú už aj v nižších a relatívne teplejších polohách, chýbaním druhov náročnejších na živiny a menšou druhovou bohatosťou.

Väčšina porastov psinčeka tenučkého (*Agrostis capillaris*) a tomky voňavej (*Anthoxanthum odoratum*) sa v minulosti ponechávala na kosbu a až potom spásala, čo viedlo ku vzniku druhovo bohatých spoločenstiev s výskytom viacerých vzácných druhov. V súčasnosti sú tieto porasty vo svojej pôvodnej podobe zachované len lokálne. Častejšie sa vyskytujú už iba ich druhovo bohaté zvyšky v rôznych štádiách sekundárnej sukcesie, alebo druhovo chudobnejšie porasty vzniknuté po rekultiváciách, intenzívnom hnojení, košarovaní a pod.

Sekundárna sukcesia na nevyužívaných lúkach a pasienkoch

Po kolektivizácii v päťdesiatych rokoch minulého storočia sa väčšina jednokosných lúk zmenila na pasienky. Ťažko prístupné okrajové a odľahlé pozemky boli často úplne opustené, alebo tu len zriedka prehánali dobytok.

Každá zmena hospodárenia spôsobuje menšie či väčšie zmeny v druhovej skladbe a štruktúre spoločenstva. Z plôch, kde sa prestalo kosiť, alebo pásť, začínajú ustupovať niektoré konkurenčne slabšie, hlavne nízke druhy pasienkov a naopak sa začínajú šíriť konkurenčne silnejšie druhy, ktoré neznášajú pastvu alebo kosenie, ako napr. na južných svahoch mrvica páperistá (*Brachypodium pinnatum*), na narušených miestach smlz kroviskový (*Calamagrostis epigeios*), na severných svahoch kde sa hromadiaci sa surový humus pomalšie rozkladá sú to acidofilné druhy metluška krivolaká (*Avenella flexuosa*) a chlpaňa hájna (*Luzula luzuloides*). Súčasne sa ale zvyšuje početnosť vzácných a zraniteľných druhov, ktoré sa na intenzívnejšie obhospodarovateľných plochách mohli uplatniť len obmedzene. Ide o viacero druhov z čeľade vstavačovité (*Orchidaceae*), drobné papradiny, napr. hadivka obyčajná (*Ophioglossum vulgatum*) a vratička mesiačikovitá (*Botrychium lunaria*), horček žltkastý (*Gentianella lutescens*) žltohlav najvyšší (*Trollius altissimus*) a mnohé ďalšie zriedkavejšie druhy.

V prvom štádiu sukcesie sa teda biodiverzita mierne zvyšuje. V ďalšej fáze však začínajú nastupovať dreminy. Rýchlosť ich nástupu závisí od typu spoločenstiev a od zdroja semena vhodných druhov drevín pre obsadenie plôch. Niektoré vysokobylinné spoločenstvá vzdialené od ohnisk šírenia drevín môžu dlho existovať v relatívne ustálenom sukcesnom štádiu (napr. mokradné ostricové porasty). Väčšina nevyužívaných plôch však veľmi rýchlo podlieha expanzii drevín.

Sukcesné série na zamokrených stanovištiach sú viazané na úzke doliny, alúviá potokov alebo svahové prameniská. Sú plošne obmedzené, často ide len o líniové spoločenstvá. Hlavnými drevinami prvých štádií tejto série sú krovité vrby, ktoré neskôr nahrádzajú jelše. Po uchytení prvých drevín najčastejšie vrby popolavej (*Salix cinerea*) býva postup sukcesie pomerne rýchly a skoro dochádza k vzniku zapojených vrbín, ktoré celkom potlačia trávny porast. Z toho dôvodu je z hľadiska zachovania biodiverzity mimoriadne cenných mokradných a slatinných spoločenstiev nutné porasty pravidelne kosiť, aby sa zabránilo uchyteniu a šíreniu drevín. Po odrastení a rozšírení vrb a jelší je ich odstraňovanie veľmi prácne (krovinorez, arboricidy).

Porasty tejto sukcesnej série sa vyskytujú takmer na celom území. Najčastejšie sa vyskytujú vo forme brehových porastov, ktoré sa postupne rozširujú a miestami obsadzujú celé alúvium (Iviny). Chýbajú tam, kde sa nevyskytujú vhodné močiarné biotopy, alebo tam, kde sa intenzívne celoplošne hospodári (Snohy, Vrchslatina).

Čo sa týka typov, alebo variant **mezických sukcesných sérií**, je na Poľane zreteľná prirodzená zonácia, približne odpovedajúca vegetačnej stupňovitosti. V najnižších resp. najteplejších polohách na južných svahoch (2. – 3. v. s.) sú najčastejšie série s trnkami (*Prunus* sp.), ružami (*Rosa* sp.), hlohmi (*Crataegus* sp.) a ďalšími krami, ktoré pôvodne tvorili podrast v dubových a dubovo-bukových lesoch. Spolu s krami sa na nelesné plochy šíri z pôvodných drevín najviac dub zimný a cer (*Quercus petraea* a *Quercus cerris*). Výskyt tejto série je možné predpokladať v areáli prirodzeného rozšírenia dubov.

S porastami tejto série sa možno stretnúť v najnižších a najteplejších polohách vulkanickej časti (Iviny, Močilná skala, Dolná Chrapková, Melichova skala). Vo vyšších polohách sa už vyskytujú len na suchších južných svahoch, ako napr. Vrchdetva a Úplaz. Iničiálnymi štádiami tejto série sú opustené ovsíkové lúky (*Arrhenatheretum elatioris*) alebo teplomilné formy psinčekových pasienkov s kostravou žliabkatou (*Anthoxantho-Agrostietum tenuis festucetosum*, resp. prechody k typickej subasociácii) a subxerofilné porasty s rebričkom vznešeným (var. s *Achillea nobilis*).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Vo vyšších a súčasne aj vlhkejších a chladnejších polohách v zóne prevahy buka, sa najčastejšie stretávame s výskytom lieskovej série, kde sa po zapojení krovitej etáže začínajú šíriť pôvodné tienne dreviny – buk lesný (*Fagus sylvatica*), javor horský (*Acer pseudoplatanus*) a jedľa biela (*Abies alba*). Časté sú aj osikové série, prípadne kombinácie s inými drevinami, kde nedochádza k vytvoreniu krovitého štádia. Samotný buk sa šíri na nelesné plochy veľmi pomaly pozdĺž lesných okrajov alebo vo forme bukových solitérov.

Iniciálnymi štádiami lieskovej série bývajú napr. lúky chlpane hájnej (*Luzula luzuloides*) so žltohlavom najvyšším (*Trollius altissimus*) – oblasť Vrchdetva, a lviny alebo opustené, prípadne extenzívne využívané pasienky psinčeka a tomky (*Anthoxantho-Agrostietum tenuis*), do ktorých sa miestami ešte pred drevinami alebo súčasne s nimi začína šíriť mrvica peristá (*Brachypodium pinnatum*) – napr. na začiatku doliny Mačinová na východnom okraji Ivín.

V najvyšších polohách (v 6. a 7. vegetačnom stupni) v prirodzených lesoch prevláda smrek (*Picea abies*) aj v prvých sukcesných štádiách, pričom ostatné dreviny sa vyskytujú len ojedinele. Sekundárne vzniknuté porasty smreka sa rozšírili na nevyužívaných miestach psicových lúk medzi Prednou a Zadnou Poľanou.

Približne podľa tejto schémy fungovala sekundárna sukcesia v časoch prirodzenej drevinovej skladby miestnych lesov. Výrazná zmena však nastala po umelom a miestami masovom rozšírení smreka do nižších polôh, lokálne aj borovice (v území nepôvodnej), prípadne ďalších drevín.

V súčasnosti sa teda smrek uplatňuje v sekundárnej sukcesii prakticky všade už od tretieho, s väčšou vitalitou však od štvrtého vegetačného stupňa. Dalo by sa povedať, že je hlavnou drevinou sekundárnej sukcesie v stredných a vyšších polohách. Spolu so smrekom sa v prvých štádiách výraznejšie uplatňujú na suchších pasienkoch borievka obyčajná (*Juniperus communis*) a ruží (*Rosa* sp.). Buk nedokáže rýchlo a masovo obsadiť otvorenú nelesnú plochu. Šíri sa buď pozdĺž okrajov bučín, okolo solitérov a ojedinele aj na otvorené plochy.

Najlepšie a najrýchlejšie sa smrek šíri do extenzívnych alebo opustených nízkobylinných psicových porastov psinčeka a tomky (*Anthoxantho-Agrostietum tenuis nardetosum*) s bohatou vyvinutou vrstvou machorastov. Smreková séria sa uplatňuje prakticky vo všetkých priestoroch. Chýba len na suchých a teplých miestach najnižšie položených stanovišť (Močilná skala, Dolná Chrapková, Iviny, Melichova skala).

Východná časť územia je budovaná kryštalinikom, a preto je aj charakter sukcesných štádií odlišný od sérií na vyvrelinách. Popri veľmi vitálnom smreku sa v prvých štádiách výrazne uplatňuje breza, a to najmä po narušení vegetačného krytu. Spoločenstvá všetkých štádií tu majú výrazne acidofilný charakter. Iniciálnymi porastami tejto „brezovo smrekovej série“ sú porasty tomky a psinčeka, a to subasociácie s psicou alebo s chlpaňou hájnu (*Anthoxantho-Agrostietum tenuis nardetosum* a *luzuletosum*).

Vzhľadom na malé výškové rozpätie kryštalickej časti územia, tu zatiaľ nie je možné sledovať výškovú, resp. klimatickú zonáciu sukcesných sérií.

Sekundárna sukcesia je prirodzený proces, pri ktorom sa druhotné spoločenstvá, vzniknuté v našom prípade vplyvom poľnohospodárskej činnosti človeka, postupne nahrádzajú pôvodnými spoločenstvami (v oblasti Poľany lesnými, prípadne lesostepnými).

Pri snahe zachovať v rámci určitého územia síce druhotné, ale často už vzácne, druhovo bohaté trávne porasty, predstavuje sukcesia v prípade ich nedostatočného využívania reálnu hrozbu. Len pri pravidelnom kosení je sukcesia účinne blokovaná. Extenzívne nepravidelné pasenie niekedy nemôže celkom zabrániť šíreniu drevín, alebo niektorých expanzívnych druhov tráv. Najrýchlejšie podliehajú sukcesii drevín nízkobylinné mezofilné pasienky psinčeka a tomky s psicou (*Anthoxantho-Agrostietum tenuis nardetosum*) v stredných polohách.

Najnebezpečnejšou drevinou z tohto hľadiska je hlavne smrek, potom vrba popolavá (*Salix cinerea*), jelše (*Alnus* sp.) na slatinách a trnka (*Prunus* sp.) v najteplejších polohách (aj na niektorých suchších ovsíkových lúkach). Miestami sa dokáže značne rozšíriť aj borievka obyčajná (*Juniperus communis*). Na kryštaliniku sa rýchlo šíri breza (*Betula* sp.).

Na tieto dreviny je potrebné zamerať pozornosť pri prípadných výruboch, pri odstraňovaní náletov. Menej rozšírené druhy drevín je potrebné ponechať na plochách nielen z dôvodov estetických, ale aj preto, že zvyšujú biodiverzitu daných priestorov a často sa môžu vyskytovať na okraji svojho rozšírenia v danej oblasti.

Hodnotenie ohrozenosti lesných biotopov

Tab.č. 61: Prehľad lesných biotopov v riešenom území

Typ biotopu	Kód biotopu	Názov biotopu	Zastúpenie biotopu	Stupeň úbytku	Stupeň ohrozenia	Biogeografický status	Spoločenská hodnota (€/m ²)
Ls 1.3	91E0	Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy *	1	4	2	4	17,92
Ls 1.4		Horské jelšové lužné lesy *	1	4	2	4	17,92
Ls2.1	-	Dubovo-hrabové lesy karpatské	4	2	3	1	14,60
Ls3.1	91H0*	Teplomilné submediteránne dubové lesy *	1	2	2	3	69,04
Ls 3.3	91I0*	Dubové nátržníkové lesy *	1	4	1	3	28,54
Ls3.51	-	Sucho- a kyslomilné dubové lesy – časť A	1	3	2	4	17,92
Ls 4	9180	Lipovo-javorové sutinové lesy *	3	3	2	4	17,92
Ls 5.1	9130	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	5	2	4	1	19,25
Ls 5.2	9110	Kyslomilné bukové lesy	3	4	2	3	19,25
Ls 5.3	9140	Javorovo-bukové horské lesy	1	4	1	4	13,94
Ls 7.3	91D0	Rašeliniskové smrekové lesy *	1	4	1	4	56,76
Ls 9.1	9410	Smrekové lesy čučoriedkové	2	1	3	3	9,62
Ls 9.2		Smrekové lesy vysokobylinné	2	1	3	3	9,62

Vysvetlivky:

Zastúpenie typu biotopu – je hodnotené na základe súčasnej reálnej plochy biotopu:

- 1 - veľmi vzácny; v okrese výmera typu biotopu je menej ako 50 ha,
- 2 - vzácny; v okrese výmera typu biotopu je 51 až 250 ha,
- 3 - zriedkavý; v okrese výmera typu biotopu je 251 až 500 ha,
- 4 - relatívne bežný; v okrese výmera typu biotopu je 501 až 1 000 ha,
- 5 - bežný; v okrese výmera typu biotopu je viac ako 1001 ha.

Stupeň ohrozenia typu biotopu – je hodnotený na základe reálneho ohrozenia za posledných 50 rokov a trendu výmery biotopu:

- 0 - prirodzene vzácny biotop bez výraznejšieho ohrozenia a bez poklesu výmery,
- 1 - vzácny typ biotopu, ohrozený jedným alebo viacerými faktormi, bez ochranných opatrení akútne ohrozený zánikom,
- 2 - vzácny typ biotopu, ohrozený jedným alebo viacerými faktormi, jeho výmera klesá, nie je zatiaľ akútne ohrozený zánikom,
- 3 - vzácny až zriedkavý typ biotopu, ohrozený jedným alebo viacerými faktormi, v súčasnosti nie je trend poklesu jeho výmery významný alebo je jeho výmera stabilizovaná alebo mierne vzrastá,
- 4 - bežný typ biotopu, ohrozený jedným alebo viacerými faktormi, ktoré sa neprejavujú dosiaľ významnou mierou, trend poklesu jeho výmery nevýrazný,
- 5 - bežný typ biotopu, bez ohrozenia alebo s minimálnym ohrozením, bez poklesu výmery.

Ohrozenie predstavuje:

zmena vodného režimu, sekundárna sukcesia, stavebná činnosť, poľnohospodárska a lesnícka činnosť.

Biogeografický status typu biotopu je hodnotený na základe rozšírenia biotopu v SR a okolitých krajinách:

- 1 – biotop je hojne rozšírený v SR a hojne rozšírený aj v iných krajinách,
- 2 – biotop sa v SR vyskytuje na okraji areálu rozšírenia, alebo je vzácny v SR a hojne rozšírený v iných krajinách,
- 3 – biotop je hojne rozšírený v SR a vzácny v iných krajinách,
- 4 – biotop je vzácny v SR a vzácny aj v iných krajinách,
- 5 – biotop sa vyskytuje len v SR a je vzácny.

Úbytok z predpokladanej pôvodnej rozlohy biotopu v okrese Liptovský Mikuláš je kvalifikovaným odhadom realizovaným na základe porovnania potenciálu jednotlivých lesných spoločenstiev (MICHALKO A KOL.: Geobotanická mapa SSR), lesných pozemkov) a reálneho výskytu biotopov; je hodnotený len pri lesných biotopoch a je vyjadrený v stupnici od 1 do 4:

- 1 – úbytok do 25 % plochy potenciálneho výskytu v okrese
- 2 – úbytok od 26 do 50 % plochy potenciálneho výskytu v okrese
- 3 – úbytok od 50 do 75 % plochy potenciálneho výskytu v okrese
- 4 – úbytok od 75 do 100 % plochy potenciálneho výskytu v okrese

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Nehodnotili sme ruderalne typy biotopov z dôvodu ich dynamického vývoja a malej významnosti pre ekologickú stabilitu. V okrese zaberajú najväčšiu výmeru biotopy X7 Intenzívne obhospodarované polia, X5 Úhory a extenzívne obhospodarované polia, X1 Rúbaniská s prevahou bylín a tráv a X2 Rúbaniská s prevahou drevín. Najväčšie ohrozenie pre biodiverzitu predstavujú biotopy skupiny X8 Porasty inváznych neofytov.

Názov:	Skupina lesných biotopov
Biotopy:	Ls1.3, Ls1.4, Ls2.1, Ls3.1, Ls3.3, Ls3.51, Ls4, Ls5.1, Ls5.2, Ls5.3, Ls7.3, Ls9.1, Ls9.2
Ohrozenie	<ul style="list-style-type: none"> intenzívne lesné hospodárenie v hospodárskych lesoch spojené so zjednodušovaním štruktúry porastov a ekologických vzťahov v nich, likvidáciou potravných a hniezdnych biotopov, likvidáciou špecifických stanovišť (prameniská, rašeliniská...), obmedzením tvorby hrubého mŕtveho dreva, znečisťovaním prostredia, chemizáciou, vyrušovaním, intenzívne poľovné hospodárenie udrzovaním a zvyšovaním vysokých stavov zveri, nevhodným manažovaním veľkých šeliem a nevhodným zimným prikrmovaním z hľadiska zachovania pôvodného genofondu drevín zmena prirodzeného druhového zloženia lesných porastov (nielen drevinového zloženia, ale aj fytocenózy a zoocenózy), zvýšená intenzita a rozsah zásahov v ochranných lesoch v posledných 15-20 rokoch (ozdravné opatrenia, spracovanie „kalamít“, zintenzívnenie úmyselnej ťažby v posledných rokoch), výrazné znižovanie výmery porastov posledných vekových tried v posledných 25 rokoch – hlavne v oblasti Poľany, narušovanie pôdy, podrastu a bylinného poschodia, vodných tokov, pramenísk a rašelinísk ťažkými mechanizmami, fragmentácia lesných komplexov sieťou lesných ciest a skladov.

Hodnotenie ohrozenosti nelesných biotopov

Kým v dávnej minulosti existovalo viacero poľnohospodárskych systémov, umožňujúcich primeranú a trvalo udržateľnú úroveň produkcie popri ochrane prírodného prostredia, stupňujúci sa ekonomický tlak v nedávnej minulosti i dnes zvyčajne vedie k dvom extrémom. Prvým je cesta priveľmi intenzívneho spôsobu obhospodarovania, narúšajúceho dôležité väzby v ekosystémoch, čo vždy znamená rapidnú deštrukciu biologickej rozmanitosti (napr. strata pestrosti horských lúk po kolektívizácii naháňaní výnosov pomocou aplikácie priemyselných hnojív). Druhým extrémom je zanechávanie ekonomicky nevýhodného hospodárenia na odľahlých, ťažšie prístupných horských lúkach, čo v našich podmienkach vedie k postupnému nástupu lesa ak strate mnohých dnes už vzácných, chránených a ohrozených typov lúka pasienkov. Tu treba pripomenúť, že biodiverzitu treba chápať v širšom kontexte jednej z jej definícií, podľa ktorej má význam striedanie ekosystémových formácií v území aj vtedy, ak ide v dôsledku prírodných činiteľov (napr. substrát) o druhovo menej pestré lúky (platí na väčšine riešeného územia, predovšetkým však v jeho východnej časti na kryštaliniku).

Stručná charakteristika procesov (degradačné zmeny, synantropizácia vegetácie, fragmentácia)

Nitrofilné a polonitrofilné spoločenstvá na intenzívne využívaných pasienkoch a po košarovaní

Nadmerné košarovanie spôsobuje najväčšie poškodenia alebo zmeny pôvodných lúčnych alebo pasienkových porastov. Podľa spôsobu košarovania a ďalšieho hospodárenia na daných plochách sa v záujmovom území vyskytujú viaceré vegetačné typy.

Najhoršou formou košarovania je ponechávanie košiara na jednej ploche v priebehu celej sezóny (stádlenie). Následne dochádza k úplnému zničeniu pôvodného porastu a k náletu jednoročných ruderalných a nitrofilných druhov. Navyše dochádza k značnému poškodeniu pôdy. Výhodou je iba to, že sa ušetria okolité plochy. V bezprostrednom okolí košiara však dochádza k silnej degradácii a nitrifikácii porastov.

Ak sa plocha v takomto stave opustí, ešte niekoľko rokov sa na nej udržiava nitrofilné, ruderalné spoločenstvo s dominanciou prhlavy dvojdomej (*Urtica dioica*) a pichliača roľného (*Cirsium arvense*). Na silne udupaných plochách nastupuje metlica trsnatá (*Deschampsia caespitosa*). Tieto plochy si potom vyžadujú časté kosenie, celoročné spásanie, ktoré môže byť spojené s čiastočnou rekultiváciou, aby sa vôbec dali využívať.

Produkčný potenciál TTP, penetrometrický odpor, infiltrácia, zmena rozlohy TTP za ostatných 50 rokov a výhľad do budúcnosti.

V záujmovom území vznikli TTP antropickou činnosťou sekundárne spoločenstvá. Prevažujúcou potenciálnou vegetáciou na ich mieste sú lesné spoločenstvá zv. *Eu-Fagenion*, v súčasnosti sú tvorené predovšetkým mezofilnými lúkami zv. *Arrhenatherion* a mezofilnými podhorskými a horskými pasienkami zv. *Polygalo-Cynosurelion* a zv. *Nardo-Agrostion tenuis*. Prevažná väčšina TTP sa vyskytuje na andezitoch a jeho pyroklastikách. Z pôd prevažujú kambizeme typické a vo vyšších nadmorských výškach kambizeme andozemné. TTP sú stredne až silne ohrozené vplyvom povrchovo tečúcej vody. Reálny produkčný potenciál väčšiny TTP je 1,51-2,00 t.ha⁻¹.

Pri meraniach penetrometrického odporu boli zistené štatisticky významne:

- nižšie hodnoty v lese ako na pasienku
- nižšie hodnoty na extenzívnom pasienku ako na lúke kosenej ťažkou mechanizáciou
- nižšie hodnoty na lúke kosenej ľahkou mechanizáciou, ako na zanechanom pasienku.

Intenzita infiltrácie na sledovaných lokalitách klesala v poradí: kosená lúka > nekosená lúka > extenzívny pasienok, časť v minulosti košarovaná > extenzívny pasienok.

Za uplynulých 50 rokov rozloha TTP v záujmovom území postupne klesala, predovšetkým z dôvodu ich zarastania drevinami. Niektoré TTP zarástli úplne, u iných sa zvýšila miera ich zarastenia. Zistilo sa, že veľké rozdiely v miere zarastenia TTP závisia hlavne od sklonu svahu. Hraničným sa ukázal sklon 15°. Na sklony nižšie ako 15° sa viažu nezarastené, alebo málo zarastené TTP. Na sklony vyššie ako 15° sa jednoznačne viažu zárasty drevín nad 75%.

Sukcesia TTP je jedným z významných problémov nášho územia. Postupuje rôzne rýchlo, v závislosti od abiotických, biotických a socioekonomických podmienok. Nakoľko v súčasných podmienkach pokladáme za nereálne, že by dochádzalo vo väčšej miere k odstraňovaniu hustých zárastov v kategóriách 26-50% a 50-75%, predpokladáme, že v krátkom období zarastú úplne, takže súčasná rozloha TTP sa ešte zníži. Ďalšie TTP so zárastami 11-25% môžeme označiť za rizikové. Pokiaľ nebude nálet odstránený a porasty nebudú využívané, bude naďalej pokračovať sukcesia smerom k lesu, čím by sa opätovne znížila ich výmera. Postupné zarastanie TTP pri ich nevyužívaní je síce prirodzeným procesom, lebo ide o sekundárne spoločenstvá, ak ale máme záujem o zachovanie týchto typov spoločenstiev z hľadiska biodiverzity ako aj špecifického kultúrneho dedičstva, je potrebné zabezpečiť ich manažment v súčasných socioekonomických podmienkach.

5.4 EKOSTABILIZAČNÁ VÝZNAMNOSŤ, REPREZENTATÍVNOSŤ A UNIKÁTNOSŤ

Pestré prírodné podmienky územia spočívajúce najmä v geologickej stavbe územia na kontakte neovulkanitov a kryštalinika, v značnom výškovom prevýšení, pestrosti reliéfnych foriem, klimatických a hydrologických danostiach predurčili krajinu Detvy nielen k vysokej krajinej diverzite, ale aj k vysokému stupňu biodiverzity a pestrosti zastúpených ekosystémov.

Na špecifické prírodné podmienky sa viažu aj významné a vzácne biotopy, mnohé z nich patria k biotopom európskeho a národného významu. Z hľadiska ekostabilizačnej významnosti majú zvlášť zásadný význam biotopy s výskytom prirodzených spoločenstiev v poľnohospodársky intenzívne využívannej krajine.

5.4.1 Reprezentatívne potenciálne geoekosystémy (REPGES)

Reprezentatívne potencionálne geoekosystémy sa vyčleňujú na základe krajinneekologického modelu a zjednocujú geneticky príbuzné skupiny abiokomplexov (vyčlenených na základe podmienok kvartérno – geologického podkladu, reliéfu, pôdy a výšky podzemnej vody) so zónami potencionálnej vegetácie (bioklimatické podmienky).

Cieľom vymedzenia reprezentatívnych potencionálnych geoekostémov bolo:

- určiť reprezentatívny geoekosystém pre každú územnú jednotku (región) na danej hierarchickej úrovni – regionálny princíp

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- určiť reprezentatívny výskyt pre každý typ geoeosystému – typologický princíp t.z. ktoré typy REPGES sú pre daný región reprezentatívne a ktoré ďalšie REPGES sa v danom regióne nachádzajú.

V riešenom území boli reprezentatívne potencionálne geoeosystémy charakterizované na základe mapy REPGES SR (Atlas reprezentatívnych geoeosystémov Slovenska, 2006) a ich prehľad a výskyt uvádzajú nasledovné tabuľky.

Tab.č. 62: Zoznam REPGES v geoeologických regiónoch a subregiónoch

Fytogeografická oblasť	Fytogeografický obvod	Geoeologický región	Kód	Geoeologický subregión	Kód REPGES (podľa tab. Typy REPGES)
CARPATICUM OCCIDENTALE	Praecarpaticum	Veporské vrchy	3	Sihlianska planina	28, 35, 39, 71, 92
		Pofana	1	Vysoká Pofana	84, 101
			2	Detvianske predhorie	48
		Ostrôžky		Ostrôžky	42, 46, 47, 49, 71
		Javorie	1	Javorianska hornatina	49, 84
			2	Lomnianska vrchovina	32, 84
			3	Podlysecká brázda	26
		Zvolenská kotlina	4	Slatinská kotlina	5, 8, 24, 32
			5	Detvianská kotlina	5, 8, 32, 33, 71
			9	Rohy	5, 32, 46, 47
	Matricum	Krupinská planina	4	Modrokamenské úbočie	47, 49

Tab.č. 63: Typy reprezentatívnych potencionálnych geoeostémov

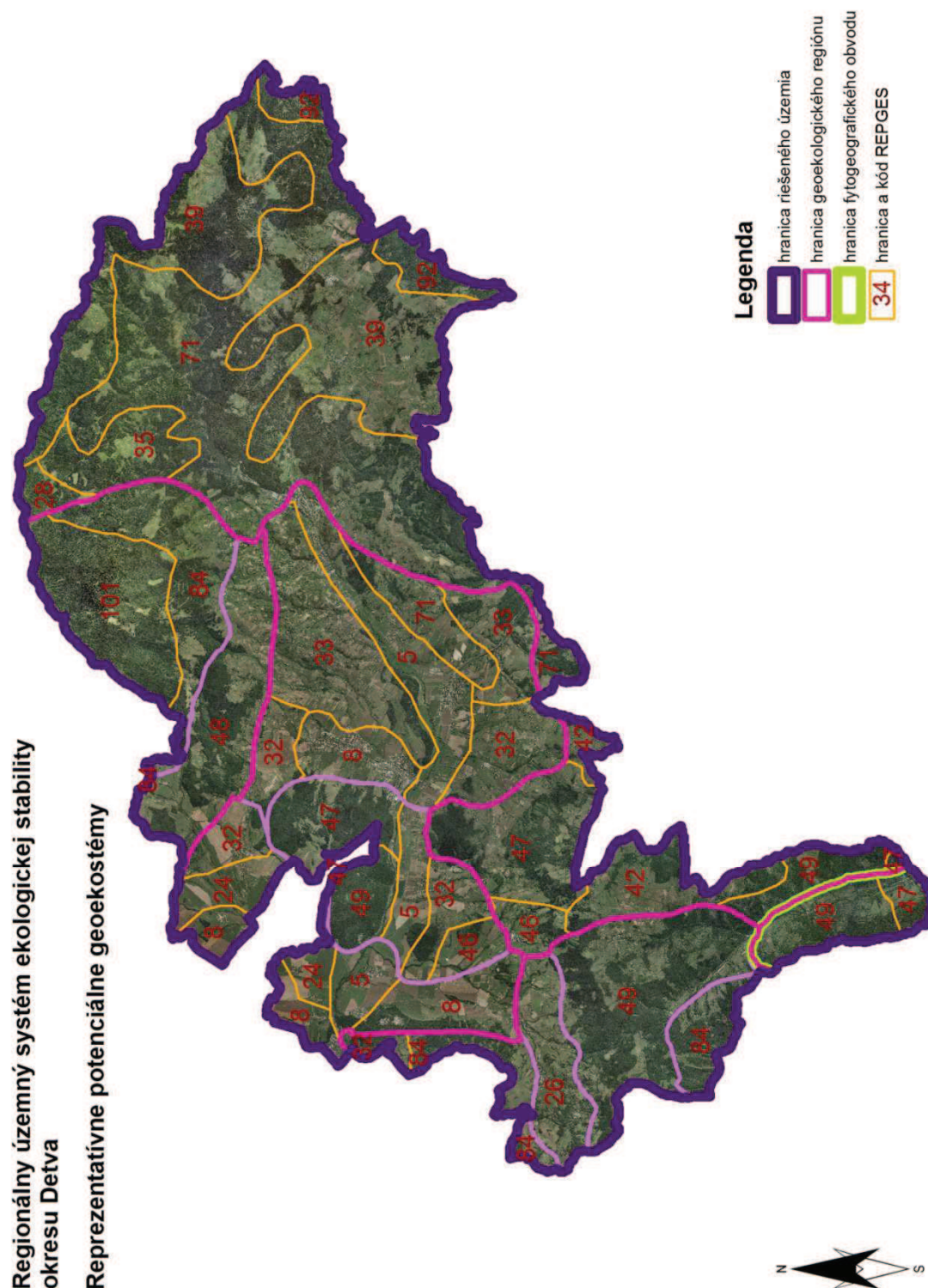
Abiotické podmienky (typy abiotických komplexov)	Bioklimatické podmienky charakterizované zonálnymi spoločenstvami				Azonálne spoločenstva
	dubové lesy	dubovo-hrabové lesy	dubovo-bukové lesy	bukové lesy	lužné lesy
riečna niva v kotline alebo v doline pohoria					5
nízke plošinné predhorie	32	33			
členitá vulkanická vrchovina			48		
členitá vrchovina na kryštálických horninách				71	
členitá vulkanická nižšia hornatina				84	

Legenda

48	Typ REPGES
Početnosť výskytov typu REPGES	
	veľmi častý výskyt (reprezentatívny pre 10 – 20 subregiónov)
	častý výskyt (reprezentatívny pre 6 – 10 subregiónov)
	zriedkavý výskyt (reprezentatívny pre 2 – 5 subregiónov)
	jediný výskyt (reprezentatívny pre 1 subregión)

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Mapa č.6: REPGES v okrese Detva

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

5.5 HODNOTENIE KRAJINNEJ ŠTRUKTÚRY

Priestorová diferenciácia súčasnej krajinnej štruktúry je výsledkom pôsobenia prírodných faktorov a ľudskej činnosti, ktorá ju modifikovala do mozaiky prírodných, poloprírodných a urbánnych prvkov. V prvom rade práve prírodné podmienky umožňovali expanziu ľudských aktivít v krajine, ovplyvňovali ich lokalizáciu na vhodných stanovištiach a intenzitu výsledného záberu pôdy a obhospodarovania. Napriek tomu priestorové usporiadanie kultúrnych zložiek krajiny v podobe ohraničení pozemkov, pôdorysných typoch sídel a plučiny, atď. ovplyvňovali predovšetkým spoločenské hodnoty a normy, vychádzajúce zo spôsobu života, kultúry a tradícií.

Krajinná štruktúra okresu Detva bola determinovaná prírodným priestorom Poľany, Ostrôžok, Javoria, Veporských vrchov a ich kotlín na rozvodnici medzi Hronom a Ipľom. Hranica medzi povodiami vytvárala zároveň aj rozmedzie medzi Zvolenským a Novohoradským komitátom/stolicou/župou ako hlavnými administratívnymi jednotkami a taktiež hradnými panstvami Víglaš a Divín. Osídľovací proces a premena prírodnej krajiny na kultúrnu prebiehala vzhľadom na hraničnú polohu neskôr a rozdielne ako v susedných okresoch a zároveň existujú aj mierne rozdiely medzi jednotlivými panstvami. Divínskeho panstvo malo v horách pod Javorím a Veporskými vrchmi svoju surovinovú základňu, kde lokalizovali nové osady najčastejšie kvôli ťažbe dreva, sklárskym hutám či pastierstvu. Najstaršie sídlo predstavuje Horný Tisovník, ktorý ako jediný v okrese Detva vznikol vnútornou kolonizáciou už v 15. storočí. Územie Víglašského panstva v rámci okresu Detva bolo prakticky až do 17. storočia trvalo neosídlené (okrem samotného hradu) a určené ako kráľovský poľovnícky revír. Práve začiatok 17. storočia predstavuje v rámci historického vývoja krajinnej štruktúry okresu Detva významný medzník poznačený nástupom valašskej a následne kopaničiarskej kolonizácie, ktorá vtisla celému regiónu jej dnešnú podobu a špecifický ráz. Impulz na zmenu užívania vtedajšieho Víglašského panstva podmiňovali noví majitelia Čákovci, ktorí umožnili skultivovanie nevyužívaných panských majetkov pre poddaných za zvýhodnených právnych podmienok a taktiež naštartovanie hospodárskeho rozvoja a sklárskej výroby. S trendom premeny krajiny Podpoľania pokračovali aj ďalší majitelia panstva Esterházyovci. Kopaničiarska kolonizácia na Divínskom panstve prebiehala pravdepodobne až po roku 1686, kedy ho získal rod Zičovcov. Podľa mapy z I. a II. vojenského mapovania sa dá s istotou určiť, že v priebehu 150-200 rokov od založenia Detvy (1636) bola krajinná pokrývka „skultúrená“ takmer do dnešnej podoby.

Špecifikom kopaničiarskej kolonizácie bola roztrúsenosť sídelných jednotiek a bezprostredná blízkosť obrábaných polí a lúk vzhľadom na polohu budov, jednotlivé usadlosti sú takýmto spôsobom ako keby vzrastené priamo s okolitým priestorom a krajinou. Mozaika kultúrnych a prírodných zložiek krajiny bola úzko diferencovaná človekom na základe reliéfu a maximálnej únosnosti krajiny pre určité formy hospodárenia. Lesný typ krajiny sa v podstate zachoval len na nevyhovujúcich plochách s väčšou energiou reliéfu od vrchovín až po hornatiny a ich vyššie položené planiny. Ľudské aktivity sa z hľadiska morfoštruktúrnych pomerov zamerali najmä na miernejšie modelované typy reliéfu, ale pre pasienkársko-roľnícky spôsob života na kopaničiach bolo charakteristické aj užívanie hornatejších oblastí, kde pasienkárstvo dosahovalo hornatinu Vysokéj Poľany. Orná pôda sa nachádzala na všetkých prístupných a suchších lokalitách, prevažne na miernych pahorkoch pedimentu, na predhorí a svahoch vrchovín. Územia v blízkosti vodných tokoch boli využívané najmä ako pasienky a kosné lúky.

Ďalší medzník, ktorý znamenal pre krajinu okresu Detva výraznú zmenu bolo zavedenie komunistického režimu v polovici 20. storočia, počas ktorého sa zaviedli rôzne postupy na zintenzívnenie hospodárstva a skoncentrovanie ľudskej pracovnej sily do nových sústredených sídelných jednotiek. Založením jednotných roľníckych družstiev (JRD) došlo k vyvlastneniu poľnohospodárskej pôdy súkromných osôb a sceľovaniu jednotlivých poličok ornej pôdy a TTP do mezo- a makroštruktúr. Z dôvodu zvýšenej možnosti uplatnenia obyvateľstva v priemysle sa znížila intenzita hospodárenia na ornej pôde, družstevná aj súkromná pôda sa vo vyššie položených lokalitách nahrádzala za trávne porasty. Tento spôsob reklasifikovania súkromnej pôdy na družstevnú sa udial vo väčšine obcí z okresu Detva okrem Hriňovej, Horného Tisovníka a Starej Huty. Do sídelnej štruktúry pôvodného roztrateného osídlenia sa zasiahlo najmä vnesením cudzorodých prvkov v podobe strediskovej sústavy osídlenia. Ústredné jadrá a nové typy kompaktnej zástavby, ktoré vznikli ako samostatné jednotky včlenením do pôvodnej štruktúry osídlenia sa nachádzajú v Detve – sídlisko, Hriňovej – sídlisko, Korytárkach – stred, Kriváni – stred, Víglaš, Stožku a Slatinských lazoch. Z hľadiska priestorových limitov a možností umiestnenia kompaktnej zástavby ju bolo možné lokalizovať len v údolných polohách na hladšie modelovanom reliéfe – na nive rieky Slatina a jej prítokov. Po prechode ekonomiky na trhové hospodárstvo v 90.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

rokoch 20. storočia nenastali výrazné zmeny vo využívaní krajiny. Intenzita využívania poľnohospodárstva sa však mierne znižuje najmä v ťažšie dostupných oblastiach, čo sa prejavuje v ich zarastaní.

Krajinné typy

Krajinné typy – podľa prevažujúceho typu krajinej pokrývky a morfológicko-morfometrického typu reliéfu:

Na základe analýzy vplyvu členitostných a polohových charakteristík reliéfu na súčasnú krajinnú štruktúru a využitie zeme možno v riešenom území vyčleniť nasledujúce krajinné typy :

- **horská lesná krajina** – viaže sa na polohy s vyššou energiou georeliéfu, v okrese Detva prevláda na členitom reliéfe vyššej a nižšej hornatiny Vysokej Poľany, na členitej nižšej hornatine a vrchovine Sihlianskej planiny a jej menej členité planiny, na členitej vrchovine Javoria a Ostrôžok.
- **horská krajina roztrateného osídlenia ako súčasť lesnej krajiny** – vplyvom kopaničiarskej kolonizácie vznikli v rámci kompaktnej lesnej krajiny Sihlianskej planiny enklávy rozptýleného osídlenia a ku nim pridružené polohy pasienkov a lúk: Vrchslatina – Bartkovo; Snohy – Hukava, Gogolka; Biele Vody – Magura. Polohy trvalých trávnych plôch sú vzhľadom na blízkosť napojenosť na sídlo väčšinou ešte zachovalé s menším zastúpením nelesnej drevinovej vegetácie. Rozdielne sú na tom polohy pasienkov a lúk na členitej nižšej a vyššej hornatine Poľany, ktoré boli v minulosti funkčne napojené na polohy s roztrateným osídlením v Detvianskom predhorí (Chrapková, Vrchdetva, Huklová, Žliabky). V súčasnosti však kvôli menšej dostupnosti k sídlu sukcesne zarastajú a nelesná drevinová vegetácia tvorí v ich krajinej štruktúre výrazný prvok.
- **prechodné (ekotónové) pásmo** – predstavuje pásmo smerujúce z horskej lesnej krajiny do poľnohospodárskej krajiny. Prechod medzi nimi bol v minulosti viac zreteľný, obhospodarované plochy trvalých trávnych porastov a ornej pôdy plynulo nastupovali od plôch lesa v nižších častiach vrchovín a hornatín. Vzhľadom na ich „hraničnú“ polohu a vyššiu energiu georeliéfu boli tieto plochy počas kolektívizácie nevhodné na ďalšie užívanie intenzívneho charakteru, čo zapríčinilo ich opúšťanie a naštartovanie procesov sekundárnej sukcesie. Tieto polohy s extenzívnym využívaním sú charakteristické výrazným zastúpením nelesnej drevinovej vegetácie v striedaní s trvalými trávnyimi porastmi a sídelnými jednotkami roztrateného, prípadne sústredného osídlenia.
- **horská a kotlinová poľnohospodárska krajina s roztrateným osídlením** – tvorí zachovalé polohy roztrateného osídlenia (výnimku tvorí sústredené sídlo Horný Tisovník a Podkriváň) a príslušajúcej poľnohospodárskej krajiny v horských a kotlinových častiach okresu. V horských polohách sa viaže na menej strmé časti vrchovín a ich vrchovinových planín v rámci Sihlianskej planiny, Javoria a Ostrôžok. V kotlinovej časti tvorí krajinný typ s roztrateným osídlením na menej členitej vrchovine Detvianskeho predhoria, nížinnom plošnom predhorí Detvianskej kotliny, pahorkatine Podlyseckej brázdy prevládajúcu časť krajinej pokrývky. Štruktúrna diverzita súčasnej krajinej pokrývky s maloblokovými plochami a roztrateným osídlením bola značne pozmenená počas kolektívizácie. Zachovaná je len v katastrálnych územiach obcí, kde tento proces neprebehol, prípadne nemohol prebehnúť v plnej miere kvôli nevhodnosti stanovišť na veľkoblokové užívanie a odmietnutie vstupu do JRD zo strany vlastníkov pôdy.
- **kotlinová sídelno-poľnohospodárska krajina** – vystupuje na mierne modelovanom reliéfe pahorkatín, prolúviálnych kužeľov a riečnej nivy Slatiny. V týchto polohách sú lokalizované najmä sústredené sídla (obce Víglaš, Dúbravy, Stožok, Kriváň, Korytárky; mestá Detva a Hriňová), ktoré obkolesujú mezo- a makroštruktúry ornej pôdy a trvalých trávnych porastov. Tento typ krajiny bol najviac pozmenený počas komunistického režimu, ktorý znamenal reorganizáciu poľnohospodárskeho pôdneho fondu a vnášanie umelých prvkov – strediskovej sústavy osídlenia do pôvodnej sídelnej štruktúry rozptýleného osídlenia.

Priestorové usporiadanie krajinných typov v rámci katastrálnych území:

Podľa zastúpenia zložiek SKS, ich usporiadania a plošnej výmery v rámci katastrálnych území možno jednotlivé obce a ich katastrálne územia rozdeliť podľa určeného vedúceho prvku (pomer medzi lesnými porastmi, TTP a OP) do nasledujúcich kategórií:

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Tab.č.64: Plošné a percentuálne výmery vybraných zložiek SKŠ z celkovej výmery katastrálnych území okresu Detva

Plošné a percentuálne výmery vybraných zložiek SKŠ z celkovej výmery katastrálnych území okresu Detva*						
Obec	Výmera k. ú. (m²)	Lesné pozemky (%)	Poľnohospodárska pôda celkovo (%)	OP (%)	TTP (%)	Zastavané plochy (%)
katastrálne územie charakterizované výraznou prevahou lesných pozemkov						
Hriňová	126489032	69,47	26,96	10,38	16,25	1,88
k. ú. charakterizované miernou prevahou lesných pozemkov a poľnohospodárskym pôdnym fondom, kde výrazne dominujú TTP						
Látky	45738398	52,93	42,28	4,57	37,03	2,65
Stará Huta	24575639	51,52	43,61	9,16	33,90	2,69
Horný Tisovník	32160972	56,98	37,24	4,96	31,53	2,95
katastrálne územie charakterizované prevahou poľnohospodárskeho pôdneho fondu, kde výrazne dominujú TTP						
Detvianska Huta	14312653	15,13	79,24	9,89	68,01	4,58
Podkriváň	25886816	42,66	52,45	6,16	45,89	4,08
Víglašská Huta- Kalinka	16200585	32,49	63,58	7,41	54,58	2,83
Korytárky	9035247	7,81	84,64	12,94	70,53	5,23
katastrálne územie charakterizované prevahou poľnohospodárskeho pôdneho fondu s vyšším pomerom TTP nad OP						
Detva	68088032	28,38	63,81	17,31	45,22	5,20
Klokoč	9835840	32,96	61,80	20,59	40,07	4,17
Slatinské Lazy	7208336	20,28	73,15	26,51	44,08	5,30
Kriváň	9109773	15,05	68,18	21,91	44,08	11,13
Stožok	8946208	9,83	71,61	31,39	37,65	6,25
Dúbravy	19545366	16,47	76,72	33,05	42,54	4,94
katastrálne územie charakterizované prevahou poľnohospodárskeho pôdneho fondu, kde dominuje orná pôda						
Víglaš	32058443	33,71	56,76	34,50	21,29	4,84

* Zdroj: Katastrálny portál – Štatistiky – Uhrnné hodnoty druhov pozemkov (2013)

- **katastrálne územie charakterizované výraznou prevahou lesných pozemkov a poľnohospodárskym pôdnym fondom kde je pomer medzi TTP a ornou pôdou relatívne vyrovnaný.**
 K.ú. obce **Hriňová** dosahuje najväčšiu plošnú výmeru z celého okresu Detva, zvažuje sa z rozsiahlych horských lesných oblastí Poľany a Sihlianskej planiny smerom na juh-juhozápad do Detvianskej kotliny, kde prevažuje krajinný typ s roztrateným osídlením a zachovalou maloblokovou štruktúrou poľnohospodárskeho pôdneho fondu. Na nive toku Slatina je lokalizované sústredené osídlenie mesta Hriňová. Diverzita a priestorové usporiadanie krajinných zložiek v tomto prípade úzko súvisí s charakterom reliéfu a jeho vysokou amplitúdou.
- **katastrálne územie charakterizované miernou prevahou lesných pozemkov a poľnohospodárskym pôdnym fondom kde výrazne dominujú TTP.** Charakteristickým znakom je viac ako 50 % podiel lesných pozemkov z celkovej výmery k.ú. a sídelná štruktúra prevažne roztrateného osídlenia. Typickými predstaviteľmi tohto typu sú katastrálne územia obcí: Látky, Horný Tisovník a Stará Huta. Z hľadiska morfológie sú katastrálne územia rozdielne, preto aj priestorové rozloženie jednotlivých zložiek krajinej pokrývky dosahuje iný charakter. Pomer medzi jednotlivými zložkami je však pomerne vyrovnaný vzhľadom na polohu v horských oblastiach okresu a zmenu využívania ornej pôdy, ktorá dosahuje v súčasnosti oveľa menšiu rozlohu z poľnohospodárskeho pôdneho fondu (30-37 %).
 Katastrálne územie obce **Látky** sa rozprestiera na mierne modelovanom reliéfe v rámci Sihlianskej planiny, lesné pozemky sa viažu najmä na strmšie polohy vrchoviny až hornatiny, lemujú celú západnú hranicu k. ú. a prebiehajú smerom na sever. Na ne nadväzuje poľnohospodárska pôda, ktorá má charakter veľkoplošných TTP a ornej pôdy. Štruktúru v krajine dotvárajú kompaktné sídla, ktoré v minulosti tvorili samostatné prvky (okrem obce Paseky) a okolo nich roztrúsené lazničné usadlosti.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

K.ú. obce **Stará Huta** sa nachádza prevažne vo vrcholových polohách na rozvodí povodia Starohutského potoka, potoka Tisovník a Madačka. Výnimku predstavuje Sliačska Podpoľana, ktorá nie je historicky spätá so Starou Hutou a administratívne patrila do Vígľašského panstva. Centrálnu časť územia vytvára systém roztrateného osídlenia s plochami poľnohospodárskej pôdy, ktorá má ešte stále relatívne zachovalú maloblokovú štruktúru ornej pôdy. Západnú časť k. ú., ktorá siaha do väčších nadmorských výšok vytvára najmä lesný pôdny fond a sídlo Blýskavica.

K.ú. obce **Horný Tisovník** je určené dolinou potoka Tisovník v rámci členitej vrchoviny Javornianskej hornatiny, Modrokamenského úbočia a Ostrôžok. V minulosti boli svahy zvažujúce sa do údolia poľnohospodársky využívané, postupne sa orbou po vrstevnici vytvoril pozdĺž celej doliny systém lineárnych štruktúrnych terás. V súčasnosti už takmer nie sú vôbec využívané, v celom území sa prejavujú procesy sekundárnej sukcesie, veľké množstvo bolo zarastené a stali sa súčasťou lesných pozemkov. Lesné pozemky sa viažu na strmšie časti a prevažujú vo východnej časti k.ú. Trvalé trávne porasty sa nachádzajú najmä na miernejších častiach svahov v severnej časti územia, kde prevažuje rozptýlené osídlenie a v blízkosti Dolného Tisovníka.

- **katastrálne územie charakterizované prevahou poľnohospodárskeho pôdneho fondu kde výrazne dominujú TTP.** Charakteristickým znakom týchto k. ú. je výrazná prevaha trvalých trávnych porastov (viac ako 45 %) nad ostatnými zložkami krajiny štruktúry. Pomer medzi výmerou lesných pozemkov a poľnohospodárskou pôdou je závislý od reliéfnych charakteristík a polohy, čím je územie členitejšie zvyšuje sa podiel lesa a znižuje sa podiel obhospodarovanej pôdy a naopak. Jedná sa o územia, ktoré nastupujú od horských polôh (Detvianska Huta) do podhorských (Vígľašská Huta-Kalinka) až po kotlinové (Korytárky) a susedia s k. ú. predchádzajúcej kategórie. Výnimku tvorí k. ú. Podkriváň, ktoré má prechodový charakter a TTP dosahuje v porovnaní s plochou lesa len o niečo mierne vyššie hodnoty.

K.ú. obce **Detvianska Huta** zaberá plochy vrchovinej planiny spolu s k. ú. obce Látky v rámci geomorfologického podcelku Sihlianska planina. Mierne modelovaný reliéf v rámci k. ú. umožňoval rozvoj poľnohospodárskej výroby, pričom pôdny fond dosahuje najmä makroštruktúrne a mezoštruktúrne formy TTP a ornej pôdy, v blízkosti roztrateného osídlenia má maloblokový charakter. Samotné sídlo Detvianska Huta sa nachádza v centre k.ú. s voľne rozptýlenou reťazovou zástavbou pozdĺž potoka Skalisko a cesty na Látky.

K.ú. obce **Podkriváň** má charakter prechodového územia zo Sihlianskej planiny a Ostrôžok do Detvianskej kotliny. Lesné pozemky sú lokalizované najmä vo vrchovinových častiach s vyššou amplitúdou reliéfu a lemujú východnú hranicu k.ú. Na ne nadväzujú polohy s TTP a roztrateným osídlením a pokračujú až ku severozápadnej hranici k. ú. do údolných polôh s ornou pôdou a samotným osídlením obce Podkriváň s potočnou radovou zástavbou.

K.ú. obce **Vígľašská Huta-Kalinka** sa zvažuje z oblúka vrcholov Javornianskej hornatiny a Lomnianskej vrchoviny, ktoré lemujú J, Z a S časť hranice do dolín Podlyseckej brázdy. Lesné pozemky zaberajú najmä strmšie plochy Javornianskej hornatiny pri južnej hranici k. ú., na ktoré nadväzujú trvalé trávne porasty, roztratené osídlenie Vígľašskej Hutky a hromadná zástavba Kalinky (na severovýchode k. ú.). Plochy TTP patriace pod Vígľašskú Hutku lemujú liniová drevinová vegetácia, čo nasvedčuje o tom, že boli v minulosti využívané ako orná pôda a neboli počas komunistického režimu zlúčené do veľkoblokov. Miernejšie modelovaná „kalinkovská“ časť má pôvodný charakter lúčno-pasienkárskej krajiny s mezoštruktúrami TTP.

K.ú. obce **Korytárky** sa viaže na krajné polohy Detvianskej kotliny, kde prechádza od východu z vyšších polôh smerom na severozápad do nivy toku Slatina a do plošinného predhoria. Krajinná štruktúra územia je pomerne diverzifikovaná, tvoria ju predovšetkým trvalé trávne porasty, ktorú dopĺňa pri vodných tokoch a na neobhospodarovovaných pozemkoch NDV. Orná pôda je zastúpená najmä v podobe pozostatkov mikroštruktúr na nive a v predhorí vo východnej časti k. ú. Sídelnú štruktúru vytvára roztratené osídlenie vo vrchovinových polohách a ulicová zástavba ústrednej obce, ktorá je lokalizovaná na nive.

- **katastrálne územie s prevahou poľnohospodárskeho pôdneho fondu s vyšším pomerom TTP nad OP.** Vytvára typickú mozaiku krajinných štruktúr v kontaktnej horskej krajine s prechodom do kotliny kde hraničia s k. ú. predchádzajúcej kategórie, na nich však prevažuje miernejšie modelovaný reliéf Slatinskej a Detvianskej kotliny. Pomer medzi krajinnými zložkami je závislý od energie reliéfu, v poľnohospodárskom pôdnom fonde sa vzhľadom na prírodné podmienky uplatňujú viac trvalé trávne porasty (viac ako 40 % z výmery k. ú.), menej orná pôda (17-33 %). Orná pôda je viac zastúpená na nive rieky Slatina a prolúviálnych kužeľoch jej prítokov v k. ú. obcí Stožok, Slatinské Lazy, Dúbravy a Kriváň. Lesné pozemky

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

sa viažu najmä na strmšie polohy a prevládajú v k. ú. Detvy (Poľana, Rohy, Ostrôžky) a v Klokoča (Ostrôžky, Javornianska hornatina).

Katastrálne územie obce **Detva** sa tiahne v páse S-J od najvyšších polôh Vysokej Poľany cez Detvianske predhorie po hladšie modelovanú Detviansku kotlinu, čiastočne západnou hranicou prechádza cez Rohy a nadväzuje na nivu rieky Slatina, od ktorej sa reliéf opäť stupňuje do vyšších polôh Ostrôžok. Pestré geomorfologické podmienky podmienili možnosti využívania krajiny a vytvárania kultúrnych zložiek krajiny. Na najstrmších polohách v k. ú. dominuje v krajinnej štruktúre les, na menej strmých TTP, malobloková orná pôda a príslušné rozptýlené osídlenie, centrum sídelnej štruktúry vytvára radová potočná zástavba pri Detvianskom potoku. Počas kolektívizácie bola orná pôda na miernejšom reliéfe zčlenená do makro a mezoštruktúr, do sídelnej štruktúry bol introdukovaný prvok – sídlisko Detva.

Katastrálne územie obce **Klokoč** sa zvažuje z kontaktných vrchovinových polôh Javornianskej hornatiny a Ostrôžok smerom na sever cez Podlyseckú brázdú do Slatinskej kotliny. Tomu je prispôsobené priestorové rozmiestnenie krajinnej štruktúry – lesné pozemky sa nachádzajú strmších svahoch, na ne nadväzujú extenzívne obhospodarované trvalé trávne porasty s NDV, ktoré prechádzajú so znižovaním nadmorskej výšky a energie reliéfu do intenzifikovaných TTP a ornej pôdy. Sídelné jednotky sú lokalizované prevažne v centrálnej a v severnej k.ú., majú charakter prevažne roztratených usadlostí prerastených do zhlukov. Výnimku tvorí laz Výbohová Poľana, ktorá predstavuje enklávu v sedle Ostrôžok v rámci lesnej krajiny.

Katastrálne územie obce **Slatinské Lazy** bolo vyčlenené na mieste pôvodných lazov Slatiny, Klokoča a Vigľašskej Huty. Z juhu nadväzuje od Javornianskej hornatiny a k. ú. Klokoča, hranica je pomerne kontrastná a viditeľná na základe zmeny užívania krajinnej pokrývky – lesné pozemky prestupujú do prechodného pásma TTP s NDV. So znižovaním energie reliéfu v Podlyseckej brázde nastupuje mozaika roztrateného osídlenia a mezoštruktúr TTP, ktorá pokračuje cez mierne modelovanú nivu Kocanského potoka a prolúviálneho kužela Slatinskej kotliny až po lesné pozemky Lomnianskej vrchoviny. Sídelnú štruktúru dopĺňa na nive Kocanského potoka centrálna obec s cestnou radovou zástavbou

Katastrálne územie obce **Kriváň** na nachádza v rámci Detvianskej kotliny na nive rieky Slatina a príslušných vyvýšeninách. V krajinnej štruktúre prevláda poľnohospodárska pôda mezo a makroštruktúrneho charakteru, TTP je zastúpené na strmších svahoch a pri vodných tokoch na podmáčaných pôdach, orná pôda sa viaže na menej strmé svahy a rovinu na nive. Lesné pozemky obkolesujú čiastočne severnú hranicu k.ú., a vytvárajú výrazný predel od k. ú. Detvy. Sídelné prvky sú v rámci okresu Detva zastúpené najväčším percentuálnym rozsahom z celkovej rozlohy k.ú., ústredné sídlo je lokalizované v centre k. ú., roztratené osídlenie je rozptýlené najmä na vrchu Šrôbka.

Katastrálne územie obce **Stožok** je prevažne vyhraničené dolinou Stožockého potoka, od jeho pramenných oblastí v Ostrôžkach sa zvažuje sa smerom na sever cez plošinné predhorie Rohy až po nivu rieky Slatina. Veľká výšková amplitúda a „dolinový“ charakter územia sa výrazne uplatnili pri vytváraní priestorovej štruktúry krajiny a jej vertikálnej stupňovitosti. V najvyšších a najstrmších polohách Ostrôžok sa vyskytuje les, prípadne nelesná drevinová vegetácia, na miernejšom teréne nastupuje mozaika TTP, NDV a roztrateného osídlenia. S postupným prechodom v rámci geomorfologického podcelku Rohy smerom ku nive začína prevažovať nad TTP v poľnohospodárskom pôdnom fonde orná pôda v homogénnej veľkoblokovej forme. Nepôvodným prvkom v sídelnej štruktúre je jadrová obec s cestnou radovou zástavbou. Katastrálne územie obce **Dúbravy** možno charakterizovať z geomorfologického hľadiska ako prechodové územie medzi pohoriami a kotlinou, čo sa odrazilo aj pri vytváraní krajinnej štruktúry a jej rozdelení na dva základné typy – „dúbravská“ časť na mierne modelovanom reliéfe Slatinskej kotliny so sústredeným sídlom Dúbravy a „ivinská“ časť na Poľane s rozptýleným osídlením Iviny. V kontaktnej zóne (dúbravská časť) sa vplyvom ukladania materiálu z pohorí vytvoril systém náplavových kuželov, sieť vodných tokov je usporiadaná vejárovito, v krajinnej štruktúre dominuje medzi jednotlivými tokmi veľkobloková orná pôda a na zamokrených pôdach TTP. S prechodom do vyššie položených polôh Poľany sa mení spôsob využitia zeme a hospodárenia na poľnohospodárskej pôde, prevládajú trvalé trávne porasty, na strmších plochách lesy.

- **katastrálne územie charakterizované prevahou poľnohosp. pôdneho fondu, kde dominuje orná pôda**
Katastrálne územie obce **Vigľaš** sa rozprestiera medzi vrchmi v Lomnianskej vrchovine a Rohoch, ktoré od seba oddeľuje dolinová sieť Slatiny s jej prítokmi. Lesné pozemky sú lokalizované na strmších formách reliéfu, najväčšie plochy sa vyskytujú na juhozápadnej hranici až po hrad Vigľaš (Lomnianska vrchovina), na východnej strane hranice vytvárajú izolované ostrovy Horného a Dolného Chvojna a na SV hranici zaberajú

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

masív Rohy. V štruktúre poľnohospodárskeho pôdneho fondu dominuje veľkobloková orná pôda, ktorá je lokalizovaná na plochých formách reliéfu, TTP na menej strmých svahoch. Sídla majú kompaktný charakter, pôvodná zástavba Vígľaša bola počas komunistického režimu rozšírená pri železničnej stanici (Dolinky), škole (Za zámkom), v Pstruši a v lokalite Malý Sliač.

Identifikácia vizuálnych znakov krajiny - krajinný obraz

Krajinný obraz je prejavom hmotných, vizuálne identifikovateľných priestorových vlastností krajiny, reprezentuje celkový vizuálny vzhľad krajiny. Predstavuje bipolárnu sústavu kombinácií tvarov reliéfu (konfigurácie) a usporiadania štruktúr krajinného povrchu (kompozície), čím sa vytvára špecifická kombinácia krajinných typov. Je nositeľom rozhodujúcich, vizuálne prenosných informácií o charakteristických črtách krajiny, ktoré súvisia s krajinnými typmi.

Komplexné vnímanie krajinného obrazu		
Krajinný obraz	Reliéf Konfigurácia terénnych tvarov	celkový pomer hmôt v krajinnom obraze
		výšková amplitúda geomorfologických jednotiek, disekcia reliéfu
		pôsobenie krajinných plánov, svetelná perspektíva, osvetlenie
		pôsobenie dominánt v priestore
	Krajinná pokrývka Kompozícia zložiek krajinej pokrývky	zastúpenie, prítomnosť a výskyt zložiek krajinej pokrývky
		usporiadanie, kompozícia a proporčný pomer zložiek krajinej pokrývky
		parametre a proporcie
		textúra zložiek krajinej pokrývky

Vlastnosti reliéfu

Geomorfologické pomery okresu Detva boli podrobne rozpracované v príslušnej kapitole.

Vo vzťahu k identifikácii krajinného obrazu možno územie charakterizovať z hľadiska vlastností relatívnej vertikálnej členitosti (disekcia) reliéfu geomorfologických jednotiek nasledovne:

- **hornatiny** (vyššia hornatina 471 – 640m, nižšia hornatina 311 – 470 m) sú zastúpené v rámci priestorovej štruktúry okresu Detva 19 % pomerom k jeho celkovej rozlohe. Zaberajú prevažne hraničné polohy v pohoriach Vysokej Poľany a Sihlianskej planiny, kde lemujú severnú a severovýchodnú hranicu, v západnej časti okresu dominuje hornatina najmä v podobe hlavného chrbta Ostrôžok, Javornianskej hornatiny, Lomnianskej vrchoviny a Modrokamenského úbočia,
- **vyššie vrchoviny (181 – 310 m)**, ktoré plynulo nastupujú so zmenšovaním energie reliéfu z hornatín tvoria v okrese Detva plošne najrozsiahlejší (52 %) morfografický typ georeliéfu. V rámci geomorfologického celku Poľana vytvárajú vrchoviny samostatnú jednotku – Detvianske predhorie, odkiaľ mierne vystupujú aj do Detvianskej kotliny a napájajú sa na vrchoviny Sihlianskej planiny. Tu s výnimkou menej rozčlenených zarovnaných povrchov úplne dominujú. Od Podkriváňu vrchovinový reliéf pokračuje a prevažuje takmer v celej západnej a centrálnej časti okresu – v Ostrôžkach, Rohoch, Javorí, Lomnianskej vrchovine a Modrokamenskom úbočí,
- **nižšie vrchoviny (101 – 180 m)** sa nachádzajú na miernejšie modelovanom reliéfe v kotlinách na kontakte s pohoriami alebo v pohoriach, kde predstavujú menej rozčlenené zarovnané povrchy. Plošne zaberajú celkovo 24 % z rozlohy okresu. Dominujú najmä v Detvianskej kotline, Podlyseckej brázde, v Slatinskej kotline v kontakte s Rohmi a Lomnianskou vrchovinou, v pohoriach v rámci Sihlianskej planiny na zarovnanom povrchu pri Látkach, Poliankach, Bielych vodách a Vrchlatine, v rámci Ostrôžok pri Starej Hute a v Rohoch pri Stožku,
- **pahorkatiny a zvlnené roviny** (pahorkatiny 31 – 100, roviny 0 – 30 m) zaberajú v okrese Detva 5 %, viažu sa na mierne modelované časti kotlin a menej rozčlenené zarovnané povrchy pohorí. Najväčší rozsah majú v Slatinskej doline, kde rovinný až mierne rezaný reliéf plne dominuje. V Detvianskej kotline je pahorkatinový reliéf typický pre nivu Slatiny a Detvianskeho potoka. V rámci pohorí sa uplatňuje len v Sihlianskej planine pri Detvianskej Hute.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Pôsobenie prírodných dominánt a významné terénne tvary a formy reliéfu:

Prírodnú dominantu ako subtyp krajinnej dominanty možno charakterizovať ako prírodný prvok, či zložku v krajine, ktorá svojím významom ovplyvňuje charakter daného miesta či oblasti. Môže to byť prvok, ktorý ovláda celkovú konfiguráciu hmotných prvkov v krajinnej scéne, prípadne sa od ostatných prvkov krajinnej scény výrazne odlišuje, alebo je to prvok, ktorý je umiestnený na exponovanom mieste (napr. pohľadový horizont). Prírodné dominanty sú vnímané z hľadiska krajinného rázu a obrazu ako pozitívne prvky, tvoria neoddeliteľnú súčasť charakteru krajiny.

V okrese Detva je výraznou prírodnou dominantou masív Poľany (1251-1458 m n. m.), vystupujúce skalné útvary Kalamárky (808), Kopy (922), Vrch Detvy (1063), Melichovej skaly (780), Malčekovej skaly (744) a Javorinky (918), ďalej skalné útvary pod Prostredným vrchom (585) v Rohoch, sopečné vyvýšeniny Dolné Chvojno (598) a Horné Chvojno (606), zalesnený chrbát Javoria a Ostrôžok.

Krajinné priestory

Krajinný priestor predstavuje vizuálne zreteľne vnímané miesto v krajine s homogénnym charakterom, ktoré je vymedzené prirodzenými vizuálnymi hranicami reliéfu a pozaďovými horizontmi. Spravidla je určený prostredníctvom morfometrických parametrov reliéfu a na to naviazanou štruktúrou krajinnej pokrývky. Každý krajinný priestor má individuálne vizuálne vlastnosti, ktoré ho charakterizujú, medzi jeho merateľné priestorové parametre patrí veľkosť, rozľahlosť, dohľadnosť a otvorenosť/uzavretosť.

Špecifickosť okresu Detva je determinovaná jeho polohou na rozvodnici medzi riekami Ipel' a Slatina. Horská obruba Poľany, Sihlianskej planiny, Ostrôžok a Javoria vytvára dominantné hranice krajinných priestorov, tie sú väčšinou určené dolinovou sieťou alebo systémom zarovnaných povrchov (planín) v pohoriach. Najvýraznejšie sa z hľadiska vizuálnych a priestorových charakteristík uplatňuje krajinný priestor Detvianskej kotliny, ktorý uzatvára zo severu masív Poľany, z východu ho lemuje Sihlianska Planina, z juhu Ostrôžky a zo západu Rohy. Vďaka jeho pretiahnutému tvaru v smere S-J je výhľad do krajiny na vhodných stanovištiach otvorený, s dohľadnosťou nad 10 km. V rámci Sihlianskej planiny sa rozprestiera krajinný priestor mierne zarovnaného povrchu Detvianskej Huty a Látok, pričom jeho vizuálne hranice sú tvorené viac členitými vrcholmi planiny.

Vlastnosti štruktúry krajinnej pokrývky

Štruktúra krajiny reprezentuje charakteristické usporiadanie krajinnej štruktúry vzhľadom na miestne, individuálne a originálne špecifiká prírodných i socioekonomických procesov. Je tvorená komplexom krajinných zložiek, ktoré môžeme považovať za synonymum foriem využívania zeme ako materiálnych nositeľov informácií o zmene kvality vlastností krajiny. Celková krajinná štruktúra je založená na spôsobe striedania a rozmiestnenia krajinných elementov v priestore.

Zdrojom informácií pre spracovanie krajinnej pokrývky sú ortofotomapy, ktoré umožňujú spoľahlivú identifikáciu všetkých zložiek ŠKP, ako aj solitérnych objektov. Pri analýze štruktúry krajinnej pokrývky sa identifikujú typy krajín a jednotlivé zložky krajinnej pokrývky.

Základné členenie krajiny okresu Detva na krajinné typy podľa využitia zeme:

- zastavané územie – 4 %
- lesná krajina – 45 %
- poľnohospodárska krajina – 49 %

Z hľadiska štruktúry krajinnej pokrývky je možné charakterizovať krajinu okresu Detva ako poľnohospodársko-lesnú, kde usporiadanie zložiek krajinnej matrice je úzko prispôbené prírodným podmienkam a pomer hmôt v krajine je relatívne vyrovnaný. Krajinnú mozaiku v celookresnom meradle tvorí oblúk horskej obruby s lesnou pokrývkou, ktorá prechádza so znižovaním členitosti reliéfu do kotlinovej poľnohospodárskej krajiny rozptýleného osídlenia a mikroštruktúrami OP a v rovinných častiach do intenzifikovanej krajiny s mezo-, makroštruktúrami ornej pôdy, TTP, NDV a sústredením osídlením. Vzhľadom na členitosť reliéfu v poľnohospodárskom pôdnom fonde prevažujú trvalé trávne porasty (70 %), menej je zastúpená orná pôda (28 %). Kvôli menšej dostupnosti a zmenšenej intenzite obhospodarovania tu často dochádza ku sukcesnému zarastaniu, čím sa zvyšuje podiel nelesnej drevinovej vegetácie v difúznej a lineárnej forme. Hranica lesných porastov sa sukcesným zarastaním

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

rozčleňuje a dochádza ku ich prirodzenému rozširovaniu v plošných formách na úkor poľnohospodársky využiteľných plôch.

Krajina okresu Detva sa vyznačuje vysokým stupňom diverzity krajinej štruktúry, ktorá vyjadruje priestorovú premenlivosť a rozmanitosť zložiek krajiny súvisiacu s prírodnými podmienkami a využívaním krajiny.

Najvyššia diverzita je viazaná na roztratený typ osídlenia, kde na usadlosti so záhradami sa viažu štruktúry trvalých trávnych porastov, ornej pôdy sprevádzané nelesnou drevinovou vegetáciou. Tieto opakujúce sa štruktúry vytvárajú mozaikové usporiadanie. Veľkostne sa jedná o mikroštruktúry (do 0,9 ha) charakteristické najmä pre oblasť Hriňovej a Detvy, mikroštruktúry sú najmä v oblasti Detvianskej Huty, Látok, Starej Huty doprevádzané mezoštruktúrami (0,9-35 ha).

Vysoká štruktúrálna diverzita krajiny podmieňuje aj vysoký stupeň biodiverzity v danom území.

Historické krajinné štruktúry (HKŠ)

Predstavujú špecifický, dobovo ohraničený a priestorovo neustále sa zmenšujúci subtyp krajinných štruktúr ako celku. Vznikli zámernou činnosťou človeka v priebehu jeho histórie až do nedávnej minulosti, a ktorou človek pretváral prírodu, alebo vytváral nové, dosiaľ zachované štruktúry. Tvoria neodmysliteľnú súčasť každej krajiny, reprezentujú jej staršie časové horizonty a často sa javia ako izolované relikty „pamäte krajiny“. Niekde sa prejavujú ako nenápadné dominanty a profilujú celý krajinný ráz, niekde sa vyskytujú skryto a sú mnohokrát nenápadnými objektmi súčasnej krajinej štruktúry. Často sa vyskytujú len ojedinele, buď z dôvodu postupného rozpadu, alebo sú prekryté inými súčasnými objektmi, či novým spôsobom využitia zeme. Možno ich chápať jednak ako súčasť kultúrneho dedičstva, kde predstavujú identifikovateľné artefakty (objekty) v krajine, alebo ako zložky krajinej štruktúry s historickým kontextom (vzťah miesta a času). Ich hodnotu vyjadruje nielen časový faktor, ale i zachovalosť, pôvodnosť a podobne.

Rozoznávame tieto základné kategórie HKŠ:

- reliéfné a povrchové formy,
- agroštruktúry, tvarové usporiadanie políčk,
- pôdorysný typ sídla,
- reprezentatívne stavby, regionálne typy architektúry a usporiadanie usadlostí,
- technické pamiatky a archaické inžinierske diela a pamiatky.

Celá oblasť okresu Detva je neodmyslene spojená s tradičnými formami využívania zeme, **historické agroštruktúry** vytvárajú typickú mozaiku krajiny s lánmi polí, pasienkov a lúk. V minulosti boli agroštruktúry terasovaných políčk deštruované najmä počas kolektívizácie, kedy sa sceľovaním pozemkov premieňali na makroštruktúrne parcely. Udialo sa tak vo všetkých obciach okrem Hriňovej, Horného Tisovníka a Starej Huty, vo zvyšných k. ú. sa zachovali len ako fragmenty poľnohospodárskych agroštruktúr rozptýleného osídlenia na členitejšom reliéfe v rámci intenzifikovanej krajiny. V blízkosti pôvodnej sústredenej zástavby mestečka Detva sa zachovala veľká časť pôvodnej záhumenicovej plužiny, ktorých šírka je určená šírkou jednej usadlosti. Ku historickým agroštruktúram sa priradujú aj extenzívne obhospodarované pasienky a kosienky, ktoré sa vyznačujú veľkou druhovou diverzitou. V súčasnosti sú tieto plochy HKŠ ohrozované najmä znížením intenzity obhospodarovania a následným sukcesným zarastaním.

Súčasťou ľudovej kultúry a pamäte krajiny sú aj zachovalé formy osídlenia, okres Detva je typický **roztrateným kopaničiarskym osídlením** sformovaným počas 17-19. storočia, v starších sídlach (Detva, Horný Tisovník a Podkriváň) bola charakteristická potočná radová zástavba. Pôvodný pôdorys sídla sa v plnej miere zachoval až do dnešnej doby iba v obciach, kde neprebehol proces umelého vytvárania ústredných centier na lazoch počas komunistického režimu. Najväčšiu hrozbu pre zachovanie lokalít s rozptýleným osídlením predstavuje najmä ich opúšťanie, alebo vnášanie novej architektúry, ktorá nekorešponduje s krajinným prostredím. Typickú **architektúru stavieb** reprezentuje karpatský zrubový drevený dom (ojedinelé relikty) a usadlosti s polouzatvoreným dvorom z murovaných objektov s pôdorysom do „L“ s protiahlou prístavbou.

Duchovná sféra kultúrnej krajiny rozptýleného osídlenia je spojená s vizualizáciou viery v podobe **malých sakrálnych pamiatok**. Početné prícestné kríže, kaplnky a zvonice rozosiate po krajine pripomínajú podstatu

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

kresťanskej viery. Pri obciach so sústredeným osídlením dominujú okolitej krajine **kostoly**, rímskokatolícke v Detve, Podkriváni, Vígľašskej Hute-Kalinke, Horný Tisovník a jediný evanjelický v Hornom Tisovníku. V Detve je na návrší je situovaná **kalvária**, krížová cesta so 14 zastaveniami je ukončená kaplnkou.

Vzhľadom na svoju špecifickú hraničnú polohu pri významnej **komunikácii** vedúcej z Poiplia na Pohronie plnilo územie okresu Detva v priebehu historických dôb ochrannú funkciu, napovedá tomu objekt strážneho hradiska **Kalamárka** a hrad **Vígľaš**. Pre vojenské účely sa vo Vígľašskej Hute ťažila síra, staré banské diela sú evidované na lokalite Podlysec a Banište, podľa písomných prameňov však prospektorstvo surovín prebiehalo aj v chotári Klokoča a Stožku. Využívanie územia okresu Detva a historické artefakty v krajine sú bližšie popísané v kapitole Kultúrno-historicky hodnotné formy využitia územia.

6. NÁVRH RÚSES

6.1 NÁVRH PRVKOV RÚSES

6.1.1 Biocentrá

Biocentrum biosférického významu Poľana BBc1

- rozloha 5017,5 ha (celková rozloha 9928,4 ha)
- k.ú.: Hriňová, Detva, Dúbravy

Biocentrum predstavuje najrozsiahlejšie lesné komplexy v okrese Detva, patriace do piatich vegetačných stupňov. Masív stratovulkánu Poľana, ktorý vyplňa celú plochu biocentra patrí medzi významné územia i z celoslovenského pohľadu. Jeho mimoriadna hodnota je zakotvená i v GNÚSES. Do okresu Detva zasahuje iba jeho časť, biocentrum Poľana pokračuje smerom na sever do okresov Zvolen, Banská Bystrica, Brezno. Lesné biotopy sú doprevádzané horskými lúkami a pasienkami. Lesy sú zastúpené na 87,5% výmery biocentra (ochranný les 16,8%, LOU 43,2%).

Biocentrum prináleží do geomorfologického celku Poľana (podcelok Detvianske predhorie, Vysoká Poľana) a Veporských vrchov (podcelok Sihlianska planina), rozprestiera sa od 600 m n.m. až do výšky masívu Poľany (1458 m n.m.).

Jadrá biocentra predstavujú: SKUEV0400 Detviansky potok, SKUEV0045 Kopa, SKUEV0009 Koryto, SKUEV0319 Poľana, NPR Zadná Poľana a NPR Vodopád Bystrého potoka, PR Mačinová, PR Pod Dudášom a PR Kopa, PP Kalamárka, CHA Horná Chrapková.

Biocentrum sa rozprestiera v celom rozsahu v CHKO Poľana a SKCHVU022 Poľana.

Biocentrum biosférického významu Poľana je vymedzené v GNÚSES 2001, jeho plošný rozsah sa v predkladanom dokumente na základe prehodnotenia tohto územia plošne zväčšuje.

Na biocentrum biosférického významu Poľana nadväzuje južne a západne biocentrum regionálneho významu Podpoľanie – lazy.

Z lesných typov biotopov prevažujú Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy – Ls5.1., ktoré pokrývajú viac ako 85% lesov biocentra. Viaceré z nich sú však výraznejšie ovplyvnené nevhodným hospodárením pri ktorom sa uplatňuje vyššie zastúpenie smreka na úkor ostatných prirodzených drevín. Zachovalejšie lesy tohto typu sa vyskytujú len v kontakte s NPR Zadná Poľana, ktorá len nepatrnou časťou zasahuje do okresu Zvolen. Z tohto hľadiska zastúpenie typických smrečín (Ls9.2 a Ls9.1 – Čučoriedkové a vysokobylinné smrekové lesy) je v rámci okresu veľmi nízke až zanedbateľné. Z bukových lesov sa v tomto biocentre ešte v nepatrnom zastúpení uplatňujú aj Kyslomilné bučiny (Ls5.2) a rozdrobené Javorovo-bukové horské lesy (Ls5.3). Geomorfologicky je podmienený výskyt Lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) aj v tomto biocentre a to predovšetkým v úžľabinách a na skalných hrebienkoch.

Typy biotopov v plošne rozsiahlom biocentre s relatívne veľkou výškovou amplitúdou predurčujú aj charakter flóry a fauny. Málo zastúpené nelesné biotopy sú reprezentované lesnými lúkami a pasienkami. Plošne najrozsiahlejšie sú v juhozápadnej časti. Horské lúky sú charakteristické výskytom taxónov: štiav alpínsky (*Acetosa arifolia*), timotejka švajčiarska (*Phleum rhaeticum*), lipnica Chaixova (*Poa chaixii*), soldanelka uhorská väčšia (*Soldanella hungarica* subsp. *major*), zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*), škarda mäkká (*Crepis mollis*) a fialka žltá sudetská (*Viola lutea* subsp. *sudetica*). Na podhorských lúkach a pasienkoch sú to: horček žltkastý (*Gentianella lutescens*), vstavačovec bazový (*Dactylorhiza sambucina*), škarda odhryznutá (*Crepis praemorsa*), ovsica alpínska (*Avenula praeusta*). Na vlhkých lúkach: žltohlav najvyšší (*Trollius altissimus*), popolavec kučeravý (*Tephrosia crispa*) a ostrica Hartmanova (*Carex hartmanii*). Z okolitých lesných fytoocenóz prenikajú na okraje lúk nasledovné taxóny: papradka alpínska (*Athyrium distentifolium*), mliečivec alpínsky (*Cicerbita alpina*), čarovník alpínsky (*Circaea alpina*), kamzičník rakúsky (*Doronicum austriacum*), chvostník jedľovitý (*Huperzia selago*), objímavka obyčajná (*Streptopus amplexifolius*) a kýchavica biela Lobelova (*Veratrum album* subsp. *lobelianum*). Najviac teplomilných druhov sa vyskytuje v juhozápadnej časti biocentra. Ako príklad uvedieme druh kukučka vencová (*Lychnis coronaria*). V juhozápadnej časti sa vyskytujú aj mimoriadne cenné spoločenstvá s bezkolencom belasým (*Molinia coerulea*), v ktorých rastie množstvo vzácných, ohrozených

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

a chránených druhov. Napríklad kosatec sibírsky (*Iris sibirica*), horec pľúcny (*Gentiana pneumonanthe*), hadomor nízky (*Scorsonera humilis*), rebríček bertrámový (*Achillea ptarmica*), hadivka obyčajná (*Ophioglossum vulgatum*), ostrica tŕňomilná (*Carex umbrosa*). Lúky vynikajú bohatým výskytom vstavačovitých (*Orchidaceae*). Rastie na nich napríklad päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), vemenník dvojlistý (*Platanthera bifolia*), vemenníček zelený (*Coeloglossum viride*), pavstavač hlavatý (*Traunsteinera globosa*), na vlhkejších miestach vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*) a na teplejších vstavač obyčajný (*Orchis morio*). Na rašelinisku rastie vzácné aj rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*).

V JZ časti biocentra sú zastúpené v menšom rozsahu dubovo-bukové lesy, ktoré sú typické aj výskytom teplomilných druhov bezstavovcov. Napr. z chrobákov sa tam vyskytuje roháč obyčajný (*Lucanus cervus*), roháčik *Aesalus scarabioides*. Z motýľov sú vzácnejšie a charakteristické napr. jasoň chochlačkový (*Parnassius mnemosyne*), vidlochvost feniklový (*Papilio machaon*), priadkovec trnkový (*Eriogaster catax*). K dominantným druhom hniezdičov tam patria napr. pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), kolibkárik sykvý (*Ph. sibilatrix*), sýkorka veľká a belasá (*Parus major* a *P. caeruleus*). Z cicavcov patria k typickým druhom v dubovo bukových lesoch napr. netopiere, ktoré tu hlavne zbierajú potravu, menej úkryt, napr. netopier obyčajný (*Myotis myotis*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), večernica pozdna (*Eptesicus serotinus*), ucháč svetlý (*Plecotus austriacus*), ďalej mačka divá (*Felis silvestris*), jazvec lesný (*Meles meles*), z plchov plšík lieskový (*Musccardinus avellanarius*).

V bukových a bukovo-jedľovo-smrekových lesoch z bezstavovcov sú v tomto biotope charakteristické chrobáky, v rámci ktorých je nápadný fúzač alpský (*Rosalia alpina*), vyvíjajúci sa hlavne v bukovom dreve, *Acanthocinus reticulatus*, vyvíjajúci sa hlavne v jedľovom dreve, krasone *Chrysobothrys affinis* a *Ch. chrysostigma* v bukovom i jedľovom dreve, krasone *Eurythyrea austriaca* a *Melanophila knoteki* v jedľovom dreve, roháčik *Synodendron cylindricum*, kováčiky *Lacon lepidopterus* a *L. fasciatus*, chrobáky rodu *Melandrya*, vyvíjajúce sa v rozkladajúcom sa dreve. V týchto porastoch sa už pravidelne začínajú vyskytovať veľké ochranárske významné bystrušky *Carabus auronitens* i *Carabus variolosus*. Na okrajoch týchto lesov je sa vyskytuje z plazov napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), vretenica (*Vipera berus*), z obojživelníkov je v bučinách typická salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), v periodických telmách a vodách kunka žltobruchá (*Bombina variegata*).

Z vtákov sú charakteristické hniezdiče tohto biotopu orol kriklavý (*Aquila pomarina*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), holub plúžik (*Columba oenas*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), žlna sivá (*Picus canus*), muchárik malý (*Ficedula parva*). K dominantným druhom hniezdičov v týchto porastoch patria napr. pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), sýkorka uhliarka (*Parus ater*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), brhlík obyčajný (*Sitta europaea*) a sýkorka čiernohlavá (*Parus montanus*). V bukových lesoch patria tiež netopiere k charakteristickým cicavcom obývajúcim dutiny starých stromov, napr. uchaňa čiarna (*Barbastella barbastellus*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), ucháč svetlý (*Plecotus auritus*), raniak malý (*Nyctalus leisleri*), netopier riasnatý (*Myotis nattereri*). V takto štruktúrovaných lesoch Poľany sa pravidelne začína vyskytovať medveď hnedý (*Ursus arctos*) a vlk dravý (*Canis lupus*) a v lesoch spestrených skalami aj rys ostrovid (*Lynx lynx*). Z plchov sa tu vyskytuje typicky plch veľký (*Glis glis*) a plch lesný (*Dryomys nitedula*) a v bukovo jedľovo smrekových lesoch a na ich okrajoch sa vyskytuje vzácné už aj myšovka vrchovská (*Sicista betulina*).

Z bezstavovcov sú na smrekové lesy a smrekové drevo viazané viaceré vzácne druhy hmyzu. Z množstva chrobákov patria medzi ochranárske významné napr. fúzače *Pseudogaurina excelens*, *Acanthocinus griseus*, bystruška *Duvalius micropthalmus*, plocháč *Cucujus cinnaberinus* a vzácnejšie aj *C. haematodes*. Na okrajoch týchto lesov sa vyskytuje z typických plazov napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), vretenica severná (*Vipera berus*), u obojživelníkov napr. skokan hnedý (*Rana temporaria*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*).

Z vtákov sú charakteristické hniezdiče horských a prírode blízkych smrekových lesov hlucháň (*Tetrao urogallus*), jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), drozd kolohrivý (*Turdus torquatus*), sýkorka chochlatá (*Parus cristatus*) a hôrna (*P. palustris*), krivonos smrekový (*Loxia curvirostra*), hýľ obyčajný (*Pyrrhula pyrrhula*) a stehlík čižavý (*Carduelis spinus*). K dominantným druhom hniezdičov patrí ako vo všetkých lesoch pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), ďalej sýkorka uhliarka (*Parus ater*), králik zlatohlavý (*Regulus regulus*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), vrchárka modrá (*Prunella modularis*) a penica čiernohlavá (*Sylvia atricapilla*). Z netopierov smrekové lesy a okolie horského hotela Poľana osídľujú typicky druhy večernica pestrá (*Vespertilio murinus*), večernica pozdna (*Eptesicus serotinus*), netopier fúzatý (*Myotis mystacinus*), ucháč svetlý (*Plecotus auritus*) a doznieva tu

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

ešte aj populácia netopiera veľkouchého (*Myotis bechsteini*). Myšovka vrchovská (*Sicista betuina*) nachádza optimálne biotopy práve na okrajoch smrekových lesov hrebeňa Poľany.

Trávne porasty s rozptýlenou drevinovou vegetáciou (napr. Horná a Dolná Chrapková, hrebeňové lúky a pasienky) sú hniezdnym biotopom pre nasledovné charakteristické hniezdiče: prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), príhľaviar čiernohlavý a červenkastý (*Saxicola torquata*, *S. rubetra*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*) a strnádka obyčajná (*Emberiza citrinella*). Na lokalitách s dostatkom mimolesnej drevinovej vegetácie sa vyskytujú typicky napr. strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), p. obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelenka obyčajná (*C. chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*), a tam kde sú aj skalné kopy je typický ale dne s už vzácny skalniar sivý (*Oenanthe oenanthe*). K dominantným druhom hniezdičov patria ľabtuška hôna (*Anthus trivialis*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*) a k. spevavý (*P. trochilus*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bielozúbka krpatá a bielobruchá (*Crocidura suaveolens*, *C. leucodon*).

Tab.č. 65: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls1.3	Podhorské jelšové lužné lesy	91E0
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110
Ls5.3	Javorovo-bukové horské lesy	9140
Ls7.3	Rašeliniskové smrekové lesy	91D0*
Ls9.1	Smrekové lesy čučoriedkové	9410
Ls9.2	Smrekové lesy vysokobylinné	9410

Tab.č. 66: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Al8	Horské vysokosteblové spoločenstvá na suchších a teplejších svahoch	-
Tr8b	Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte	6230*
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk2	Horské kosné lúky	6520
Lk3b	Mezofilné pasienky a spásané lúky	-
Lk4	Bezkolencové lúky	6410
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-
Ra3	Prechodné rašeliniská a trasoviská	7140

Tab.č. 67: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papraďorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Achillea ptarmica</i>	rebríček bertrámový	VU	§
<i>Campanula serratá</i>	zvonček hrubokoreňový	-	§
<i>Carex buekii</i>	ostrica Buekova	EN	-
<i>Carex canescens</i>	ostrica sivastá	LR:nt	-
<i>Carex cespitosa</i>	ostrica trsnatá	VU	-
<i>Carex umbrosa</i>	ostrica tŕňomilná	VU	§
<i>Coeloglossum viride</i>	vemenníček zelený	VU	§
<i>Crocus discolor</i>	šafan spišský	LR:nt	-
<i>Dactylorhiza majalis</i>	vstavačovec májový	VU	§
<i>Dactylorhiza sambucina</i>	vstavačovec bazový	VU	§
<i>Draba muralis</i>	chudóbka múrová	LR:nt	§
<i>Drosera rotundifolia</i>	rosička okruholistá	EN	§
<i>Epipactis helleborine</i>	kruštík širokolistý	LR:nt	-
<i>Gymnadenia conopsea</i>	päťprstnica obyčajná	VU	§

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

<i>Iris sibirica</i>	kosatec sibírsky	VU	§
<i>Juncus filiformis</i>	sitina niťolistá	LR:nt	-
<i>Lathyrus palustris</i>	hrachor močiarny	EN	§
<i>Listera ovata</i>	bradáčik vajcovitolistý	VU	-
<i>Lychnis coronaria</i>	kukučka vencová	EN	§
<i>Molinia caerulea</i>	bezkolenc belasý	VU	-
<i>Moneses uniflora</i>	jednokvietok veľkokvetý	LR:nt	-
<i>Ophioglossum vulgatum</i>	hadivka obyčajná	CRr	§
<i>Orchis morio</i>	vstavač obyčajný	VU	§
<i>Parnassia palustris</i>	bielokvet močiarny	LR:nt	-
<i>Pilosella caespitosa</i>	chlpánik lúčny	ENr	-
<i>Pilosella cymosa</i>	chlpánik vrcholikatý	LR:nt	-
<i>Platanthera bifolia</i>	vemenník dvojlistý	VU	-
<i>Saxifraga granulata</i>	lomikameň zrnitý	LR:nt	-
<i>Scleranthus perennis</i>	sklerant trváci	ENr	§
<i>Scorzonera humilis</i>	hadomor nízky	ENr	-
<i>Soldanella hungarica</i>	soldanelka uhorská	DD	§
<i>Streptopus amplexifolius</i>	objímavka obyčajná	LR:nt	-
<i>Thlaspi caerulescens</i>	peniažtek modrastý	VU	-
<i>Traunsteinera globosa</i>	pavstavač hlavatý	VU	§
<i>Trollius altissimus</i>	žltohlav najvyšší	VU	§
<i>Valeriana simplicifolia</i>	valeriána celistvolistá	VU	-
<i>Veronica scutellata</i>	veronika štitovitá	LR:nt	§
<i>Viola lutea</i> subsp. <i>sudetica</i>	fialka žltá sudetská	LR:nt	-
<i>Viola palustris</i>	fialka močiarna	LR:nt	-

Biocentrum nadregionálneho významu Rohy NRBC1

- rozloha 1309,4 ha
- k.ú.: Víglaš, Detva

Biocentrum je charakteristické hlavne teplomilnou faunou a flórou dubových lesov a lesostepí na prevažne juhozápadných a južných svahoch kóty Rohy vo Zvolenskej kotline (podcelok Rohy). Lesostepné spoločenstvá s výrazne xerofytnou vegetáciou sa viažu najmä na extrémne strmé svahy (výmera lesných pozemkov 95,3 % výmery biocentra, z toho ochranné lesy tvoria 43,3%). Z hľadiska lesníckej typológie patria lesy prevažne do bukovo – dubového lesného vegetačného stupňa. Stanovištia nelesného charakteru reprezentujú rôzne zapojené fytocenózy skalných stepí v rôznych vývojových štádiách.

Jadro biocentra predstavuje SKUEV0247 Rohy a NPR Rohy. V priestore biocentra Rohy je na národnej úrovni v GNÚSES 2001 vyhraničené biocentrum nadregionálneho významu.

Územie reprezentujú lesostepné spoločenstvá (Ls2.1 - Dubovo-hrabové lesy karpatské, Ls3.1 - Teplomilné submediteránne dubové lesy, Tr2 - Subpanónske travinno-bylinné porasty, Ls4 – Lipovo-javorové sutinové lesy (9180), Ls5.1 – Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130), Tr6 - Teplomilné lemy) s výskytom teplomilných a suchomilných rastlinných druhov dubových lesov a lesostepí.

Z rastlinných druhov sa na nelesné biotopy viažu chránené druhy: kosatec trávolistý (*Iris graminea*), vstavač bledý (*Orchis pallens*), nátržník skalný (*Potentilla rupestris*), kavyľ pôvabný (*Stipa pulcherrima*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*), dvojradovec neskorý (*Cleistogenes serotina*). Z ohrozených druhov je to šalát trváci (*Lactuca perennis*), ďalšími typickými druhmi sú ruža galská (*Rosa gallica*), divozel Chaixov rakúsky (*Verbascum chaixii* subsp. *austriacum*), divozel tmavočervený (*Verbascum phoeniceum*), nátržník biely (*Potentilla alba*).

Územie biocentra predstavuje jednu z význačných lokalít relatívne teplomilného živočíšstva v širšej oblasti Zvolenskej kotliny. Nachádzajú sa tu značne bohaté ornitocenózy teplých listnatých lesov nižších polôh.

Lesné komplexy s výskytom duba zimného (*Quercus petraea*) sú hlavne na extrémne strmých svahoch spestrené xerotermofilnými lesostepmi s charakteristickou faunou. Charakteristickými sú hlavne teplomilné skupiny hmyzu. Z chrobákov sa tu vyskytuje napr. roháč obyčajný (*Lucanus cervus*), fuzáč veľký (*Cerambyx cerdo*), roháčik *Aesalus scarabioides*, vzácne druhy ako kováčik *Lacon querceus*, krasone *Eurythyrea quercus*, *Coraebus elatus*,

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

zlaton *Gnorimus variabilis*, fuzáč *Anisarthron barbipes*, krasec *Dicerca berolinensis*, plocháč *Cucujus cinnaberinus*.

Z motýľov sú vzácnejšie a charakteristické napr. jasoň chochlačkový (*Parnassius mnemosyne*), vidlochvost feniklový (*Papilio machaon*). Teplomilnosť biocentra dokazuje aj bohatý výskyt modlivky (*Mantis religiosa*). Z vážok sem vzácné zaletuje veľký druh šidla *Cordulegaster boltoni*, blízko príbuzný európsky významného druhu *C. heros*.

Charakteristickými zástupcami stavovcov sú napr. z obojživelníkov skokan šťihly (*Rana dalmatina*), rosníčka zelená (*Hyla arborea*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), z plazov užovka stromová (*Elaphe longissima*), jašterica múrová (*Podarcis muralis*) a vzácné práve v tomto území jašterica zelená (*Lacerta viridis*).

Z vtákov tam sú charakteristické hniezdiče orol kriľavý (*Aquila pomarina*), včelár obyčajný (*Pernis apivorus*), myšiarka ušatá (*Asio otus*), žlna zelená (*Picus viridis*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), krutohlav obyčajný (*Jynx torquilla*), muchárik bieločrý (*Ficedula albicollis*), slávik obyčajný (*Luscinia megarhynchos*), vlha obyčajná (*Oriolus oriolus*), sedmohlások obyčajný (*Hippolais icterina*). Z cicavcov patria k typickým druhom napr. netopiere, ktoré tu hlavne zbierajú potravu, menej úkryt, napr. netopier obyčajný (*Myotis myotis*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), večernica pestrá (*Eptesicus serotinus*), ucháč sivý (*Plecotus austriacus*), ďalej mačka divá (*Felis silvestris*), jazvec lesný (*Meles meles*), z plchov plšík lieskový (*Muscardinus avellanarius*), z kopytníkov napr. aj nepôvodné druhy našej teriofauny, muflón lesný (*Ovis aries*) a daniel škvrnitý (*Dama dama*).

Tab.č.68: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls2.1	Dubovo-hrabové lesy karpatské	-
Ls3.1	Teplomilné submediteránne dubové lesy	91H0
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130

Tab.č. 69: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Tr2b	Subpanónske travinno-bylinné porasty	6240*
Tr6	Teplomilné lemy	-

Tab.č. 70: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papradorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Aconitum anthora</i>	prilbica jedhojová	LR:nt	§
<i>Iris graminea</i>	kosatec trávolistý	VU	§
<i>Cleistogenes serotina</i>	dvojradovec neskorý	VU	§
<i>Lactuca perennis</i>	šalát trváci	LR	-
<i>Lychnis coronaria</i>	kukučka vencová	EN	§
<i>Orchis pallens</i>	vstavač bledý	EN	§
<i>Potentilla rupestris</i>	nátržník skalný	EN	§
<i>Stipa pulcherrima</i>	kavyl' pôvabný	EN	§

Biocentrum nadregionálneho významu Javorie NRBC2

- rozloha 544,7 ha
- k.ú.: Stará Huta, Horný Tisovník

Nadregionálne biocentrum Javorie je definované v GNÚSES 2000. V okrese Detva sa rozprestiera prevažne na severne orientovaných svahoch v nadmorskej výške od 660 m až po kótu Javorie (1044) v južnej časti biocentra v geomorfologickom celku Javorie. Biocentrum pokračuje do susedného okresu Zvolen, kde leží jeho podstatná časť.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Biocentrum je tvorené prevažne lesnými porastami, poľnohospodárska pôda tvorí väčšie súvislé plochy len v lokalitách Kristiánove lúky v západnej časti biocentra, okolo kóty Panský vršok (794 m) v centrálnej časti a okolo horárne Blýskavica v jeho severnej časti.

Lesné porasty sa nachádzajú vo 4. lesnom vegetačnom stupni – bukovom.

V biocentre prevažujú bukové lesy tvorené hlavne Bukovými a jedľovo-bukovými kvetnatými lesmi (Ls5.1), ale aj Kyslomilnými bukovými lesmi (Ls5.2), na niektorých extrémnejších miestach sa nachádzajú aj ukážky Lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4).

Porasty kvetnatých bučín sú floristicky pomerne jednotvárne. Buk nachádza na týchto stanovištiach ideálne podmienky, v ktorých je schopný vytvárať husto zapojené nezmiešané porasty, kde sa v mnohých prípadoch ťažko presadzujú nielen ďalšie dreviny, ale dokonca aj byliny a kry. Vo vyšších polohách býva primiešaná jedľa, ktorá je schopná buku do istej miery konkurovať. Bylinná vrstva bučín je vo väčšine prípadov veľmi chudobná - rozsiahle plochy sú tvorené tzv. nahými bučinami (*Fagetum pauper*).

Lesy v biocentre sú intenzívne obhospodarované, najcennejšie lesné porasty sa vyskytujú medzi kótami Javorie a Panský vršok. Ide o posledné nevyťažené pásové obnovné prvky vyše 130-ročných bučín, resp. smrekových bučín. Porasty mladších 100-115-ročných bučín sa nachádzajú južne od lokality Kristiánove lúky smerom ku kóte Javorie a 70-80 ročných bučín a smrekových bučín v juhovýchodnom cípe biocentra.

Časť biocentra je tvorená porastami, v ktorých sa na úkor prirodzených drevín uplatňuje najmä smrek, popri buku je v týchto častiach biocentra rôzne zastúpenie smreka, v časti porastov je zastúpenie buka a smreka v pomere 1:1, resp. v nich smrek obyčajný (*Picea abies*) dominuje, často v sprievode s jedľou bielou (*Abies alba*). Ďalšími drevinami tvoriacimi kostru porastov sú jaseň (*Fraxinus* sp.), smrekovec opadavý (*Larix decidua*) a borovicie (*Pinus* sp.). Západne od Panského vršku sa v 35-ročných porastoch vyskytuje u nás nepôvodná douglaska tisolistá (*Pseudotsuga menziesii*).

Veková štruktúra porastov je pestrá, porasty rôzneho veku sú usporiadané mozaikovito na celej ploche biocentra. Lesné porasty na území biocentra sú zaradené do kategórie hospodárskych lesov a sú obhospodarované Vojenskými lesmi a majetkami SR Pliešovce.

Poľnohospodárska pôda je v súčasnosti zastúpená pozemkami trvalých trávnych porastov, ktoré sú využívané extenzívne.

Celé územie biocentra leží v prvom stupni územnej ochrany.

Tab.č. 71: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180
Ls5.1	Bukové a bukovo-jedľové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110

Tab.č. 72: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510

Biocentrum regionálneho významu Jelšiny RBc1

- rozloha 65,0 ha
- k.ú.: Dúbravy

Biocentrum je viazané na sútoky tokov Hradná, Kamenná a pravostranné prítoky toku Hradná, čo sa odráža aj v jeho charaktere. Biocentrum predstavuje mozaiku zapojeného lužného lesa, vrbových krovín, vlhkomilných až mezofilných lúčnych spoločenstiev.

Brehové porasty tokov v biocentra a okolité podmáčané plochy sústavy sútokov vytvárajú spoločenstvo podhorských jelšín vysokej bonity na ploche 6 ha (v súčasnosti pokrýva jelša 85 % plochy tohto fragmentu). Tieto porasty nie sú zaradené do lesných pozemkov, sú evidované ako poľnohospodárska pôda. Uvedené podčiarkuje aj fakt, že štruktúra spoločenstva a jeho zloženie typicky reprezentuje uvedené spoločenstvo, ktoré je na väčšine lokalít jeho potenciálneho výskytu sekundárne potlačené, resp. zmenené v prospech produkčných lesov.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Travnobylinné spoločenstvá v susedstve jelšín a vrbín sú tvorené mozaikou mezofilných a vlhkomilných lúčnych spoločenstiev (Lk1, Lk4, Lk7, Lk10, Lk11, Kr8, Kr9, Lk5) na území, ktoré bolo v minulosti narušené odvodnením. Z vlhkomilných sú to spoločenstvá zväzu *Molinion*. V spoločenstvách asociácie *Molinietum coerulae* s bezkolencom belasým (*Molinia coerulea*) sa vyskytujú viaceré vzácne druhy: horec plúčny (*Gentiana pneumonanthe*), kosatec sibírsky (*Iris sibirica*), vřba rozmarínolistá (*Salix rosmarinifolia*).

Východná časť biocentra sa vyznačuje líniovým usporiadaním travnobylinných spoločenstiev členených nelesnou drevinovou vegetáciou - Trnkové a lieskové kroviny (Kr7). Časť z týchto plôch zarastá v procese drevinovej sukcesie, ktorá je výrazne retardovaná prítomnosťou synantropného smľu kroviskového (*Calamagrostis epigeios*).

Územie sa vyznačuje vysokou diverzitou zoocenóz. Na trávne porasty sa viaže výskyt ohrozených druhov modráčik horcový (*Maculinea alcon*) a modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*). Významný je výskyt mokradových druhov hmyzu, napr. kobyliek *Conocephalus dorsalis* a *C. fuscus*.

Z obojživelníkov sú to napr. skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*); rosníčka zelená (*Hyla arborea*) a z plazov užovka obojková (*Natrix natrix*).

Z vtákov zo vzácnějších lúčnych druhov hlavne chrapkáč poľný (*Crex crex*), prepelica roľná (*Coturnix coturnix*), v brehových krovínach svrčiak riečny (*Locustella fluviatilis*) a slávik obyčajný (*Luscinia megarhynchos*).

Tab.č. 73 : Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls1.3	Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy	91E0

Tab.č. 74: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk4	Bezkolencové lúky	6410
Lk5	Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach	6430
Lk7	Psiarkové aluviálne lúky	-
Lk10	Vegetácia vysokých ostríc	-
Lk11	Trstinové spoločenstvá mokradí (<i>Phragmition</i>)	-
Kr8	Vřbové kroviny stojatých vôd	-
Kr9	Vřbové kroviny na zaplavovaných brehoch riek	-

Tab.č. 75: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papraďorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Iris sibirica</i>	kosatec sibírsky	VU	§
<i>Gentiana pneumonanthe</i>	horec plúčny	EN	§
<i>Salix rosmarinifolia</i>	vřba rozmarínolistá	VU	§

Biocentrum regionálneho významu Podpoľanie - lazy RBc2

- rozloha 2551,9 ha
- k.ú.: Hriňová, Detva, Dúbravy

Biocentrum predstavuje plošne i z hľadiska štruktúry unikátny systém mikroštruktúr mozaikovitého charakteru na južnom úpätí Poľany viažúci sa na laznícke osídlenie Hriňovej, Detvy, Dúbrav. Striedajúce sa štruktúry vytvárajú mozaiku pozostávajúcu z usadlostí obklopených záhradami a sadiami, políčkami, lúkami, pasienkami, NDV. Zastúpenie lesných pozemkov je v území iba 5,2% (ochranné lesy 1% výmery). Ide najmä o Dubovo-hrabové lesy karpatské, Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (Ls5.1) a Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy (Ls1.3) viažúce sa na alúviá tokov. Na biocentrum Podpoľanie - lazy nadväzuje severne a východne biocentrum Poľana, ktoré má charakter kompaktného lesa.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Súčasný typ krajiny s vysokou ekologickou hodnotou vznikol tradičným spôsobom obhospodarovania krajiny, vzájomným spolupôsobením prírodných daností a človeka. Z hľadiska trvalodržateľnosti a zachovania hodnôt je v plnej miere závislé územie biocentra od prístupu človeka ku krajine.

Štruktúry predstavujú unikátne, kompaktné historické formy, t.j. systém agrárnych historických štruktúr krajiny a systém sídelných krajinných štruktúr. Historické krajinné štruktúry predstavujú fenomenálne črty krajiny Podpoľania, vytvárajúce charakteristický vzhľad krajiny. Z hľadiska celoslovenského pohľadu predstavujú špecifikum nadregionálnej hodnoty.

Z hľadiska veľkosti štruktúr ide prevažne mikroštruktúry, v menšej miere ide o mezoštruktúry. Tvar a veľkosť štruktúr je v značnej miere ovplyvnené reliéfom. Veľká diverzita krajinných štruktúr podmieňuje aj veľkú biodiverzitu v území.

Biocentrum sa rozprestiera na kontakte Zvolenskej kotliny (podcelok Detvianska kotlina), Poľany (podcelky Detvianske predhorie, Vysoká Poľana), Veporských vrchov (podcelok Sihlianska planina) vo výške 450-1050 m n.m.

Jadrá biocentra predstavujú: SKUEV0248 Močidlíanska skala a SKEV0046 Javorinka.

Biocentrum zasahuje do CHKO Poľana, takmer v celom rozsahu leží v SKCHVU022 Poľana. V GNÚSES 2001 je naprieč západnou časťou biocentra vymedzený biokoridor nadregionálneho významu Poľana – Rohy.

Pestrej mozaike prírodných podmienok a spôsobov obhospodarovania zodpovedá aj pestrosť spoločenstiev a bohatstvo druhov rastlín. V mezofilných lúčnych spoločenstvách rastie zo zriedkavejších druhov lomikameň zrnitý (*Saxifraga granulata*). Teplomilné druhy reprezentujú krivec najmenší (*Gagea minima*), hrachor mliečny (*Lathyrus lacteus*), hrachor trávolistý (*Lathyrus nissolia*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*), nátržník skalný (*Potentilla rupestris*) a starček erukolistý (*Senecio erucifolius*). Naproti tomu v najvyšších nadmorských výškach sa ešte vyskytujú druhy šafran spišský (*Crocus discolor*), fialka žltá sudetská (*Viola lutea* subsp. *sudetica*), peniažtek modrastý (*Thlaspi caerulescens*) a druh európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*). V severozápadnej časti sa vyskytujú spoločenstvá s bezkolencom belasým (*Molinia caerulea*), s množstvom vzácných, ohrozených a chránených druhov: kosatec sibírsky (*Iris sibirica*), hadomor nízky (*Scorsonera humilis*), rebríček bertramový (*Achillea ptarmica*). Na močaristých miestach, alebo v pobrežnej vegetácii sa zo zraniteľných druhov vyskytujú okrasa okolíkatá (*Butomus umbellatus*) a berula vzpriamená (*Berula erecta*). Územie je špecifické množstvom poličok, na ktorých sa vyskytuje segetálna vegetácia. K zriedkavejším druhom patrí nevädza poľná (*Cyanus segetum*). Vzácne tu rastie aj kriticky ohrozený druh obilných polí kúkoľ poľný (*Agrostemma githago*).

Lazy predstavujúce mozaiku biotopov sú špecifickým územím pre faunu. Z bezstavovcov reprezentuje tento mozaikovitý biotop veľké množstvo druhov, napr. rovnokridlovce (*Orthoptera*, celkom až 38 druhov = 31 % slovenských druhov), z ktorých tam dominujú v máji svrčky poľné (*Gryllus campestris*), vzácnejšie sa vyskytujú chránené kobylky *Ephippiger ephippiger* a *Tettigonia caudata*, motýle (*Lepidoptera*) sú zastúpené množstvom vzácných heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), chrobáky (*Coleoptera*) s množstvom kvetomilných druhov aj na ovocných drevinách v sadoch a na úzkych lúčkach a poličkach je charakteristický dnes vzácny druh bystrušky *Caravus cancellatus*.

Z obojživelníkov je pre územie typický výskyt rosníčky zelenej (*Hyla arborea*), ropúhy obyčajnej a zelenej (*Bufo bufo* a *Bufo viridis*). Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*), vzácnejšie aj užovka stromová (*Elaphe longissima*).

K charakteristickým hniezdičom patria sokol myšiar (*Falco tinnunculus*), hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*), dudok chochlatý (*Upupa epops*), pipiška chochlatá (*Gallerida cristata*), drozd čvikaťavý (*Turdus pilaris*), a straka obyčajná (*Pica pica*). Z európsky významných druhov tu hniezdi strakoš kolesár (*Lanius minor*), ktorý tu tvorí stále najvyššie známe populačné hustoty na jednotku plochy v strednej Európe. V súčasnosti (posledných 20 rokov) kvôli opúšťaniu tradičného hospodárenia a vypilovaniu tradičných starých hniezdných stromov došlo k poklesu z ca 80 na 50 párov. Keurópsky významným patrí napr. aj ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), žlna sivá (*Picus canus*). Na lúkach hniezdia prepelica obyčajná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bielozúbky (*Crocidura* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), a to až do nadmorskej výšky 900 m n.m. v prostredí ľudských sídiel sú to samozrejme všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), stále častejšie sa vyskytuje priamo v okolí domov aj líška obyčajná (*Vulpes vulpes*), na hranici s lesom i medveď hnedý (*Ursus arctos*). V podkrovných priestoroch domov a hospodárskych budov v tomto biotope sú známe kolónie

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

netopierov večernice hvízdavej (*Pipistrellus pipistrellus*), netopiera fúzatého (*Myotis mystacinus*) a netopiera Brandtovho (*M. brandti*) a ucháčov svetlého i sivého (*Plecotus auritus* a *P. austriacus*).

Tab.č. 76 : Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls1.3	Jaseňovo-jelšové podhorské lužné lesy	91E0
Ls2.1	Dubovo-hrabové lesy karpatské	-
Ls4	Lipovo-javorové sutínové lesy	9180
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110

Tab.č. 77: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk3b	Mezofilné pasienky a spásané lúky	-
Lk4	Bezkolencové lúky	6410
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-
Lk7	Psiarkové aluviálne lúky	-
Lk10	Vegetácia vysokých ostríc	-
Ra3	Prechodné rašeliniská a trasoviská	7140

Tab.č. 78: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláske č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papradorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Agrostemma githago</i>	kúkoľ poľný	CRr	-
<i>Achillea ptarmica</i>	rebríček bertramový	VU	§
<i>Berula erecta</i>	berla vzpriamená	VU	-
<i>Butomus umbellatus</i>	okrasa okolíkatá	VU	-
<i>Campanula serrata</i>	zvonček hrubokoreňový	-	§
<i>Carex canescens</i>	ostrica sivastá	LR:nt	-
<i>Carex cespitosa</i>	ostrica trsnatá	VU	-
<i>Carex hartmanii</i>	ostrica Hartmannova	VUr	§
<i>Centaurea erythraea</i>	zemežlč menšia	LR:nt	-
<i>Crocus discolor</i>	šafan spišský	LR:nt	-
<i>Cyanus segetum</i>	nevädza poľná	LR:nt	-
<i>Dactylorhiza majalis</i>	vstavačovec májový	VU	§
<i>Dactylorhiza sambucina</i>	vstavačovec bazový	VU	§
<i>Epipactis helleborine</i>	kruštík širokolistý	LR:nt	-
<i>Gagea minima</i>	krivec najmenší	CR	§
<i>Gymnadenia conopsea</i>	päťprstnica obyčajná	VU	§
<i>Iris sibirica</i>	kosatec sibírsky	VU	§
<i>Juncus filiformis</i>	sitina niťolistá	LR:nt	-
<i>Lathyrus lacteus</i>	hrachor mliečny	EN	§
<i>Lathyrus nissolia</i>	hrachor trávolistý	VU	§
<i>Lychnis coronaria</i>	kukučka vencová	EN	§
<i>Molinia caerulea</i>	bezkolenc belasý	VU	-
<i>Orchis morio</i>	vstavač obyčajný	VU	§
<i>Pilosella caespitosa</i>	chlpánik lúčny	ENr	-
<i>Pilosella cymosa</i>	chlpánik vrcholíkatý	LR	-
<i>Platanthera bifolia</i>	vemenník dvojlistý	VU	§
<i>Potentilla rupestris</i>	nátržník skalný	EN	§
<i>Saxifraga granulata</i>	lomikameň zrnitý	LR:nt	-
<i>Scleranthus perennis</i>	sklerant trváci	ENr	§
<i>Scorzonera humilis</i>	hadomor nízky	ENr	-

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

<i>Senecio erucifolius</i>	starček erukolistý	EN	§
<i>Tephrosieris integrifolia</i>	popolavec celistvolistý	VU	-
<i>Thalictrum lucidum</i>	žltuška lesklá	EN	-
<i>Thlaspi caerulescens</i>	peniažtek modrastý	VU	-
<i>Trollius altissimus</i>	žltohlav najvyšší	VU	§
<i>Veronica scutellata</i>	veronika štitovitá	LR:nt	§
<i>Viola lutea</i> subsp. <i>sudetica</i>	fialka žltá sudetská	LR:nt	-

Biocentrum regionálneho významu Slatina RBc3

- rozloha 41,6 ha
- k.ú.: Stožok, Vígľaš

Biocentrum predstavuje lesné ekosystémy podhorských jelšových lužných lesov - Ls1.3 (91E0*) s výskytom brestu väzového (*Ulmus laevis*) na alúviu Slatiny, na ktoré najmä po ľavej strane toku nadväzujú vlhkomilné lúčne až močiarne spoločenstvá spoločenstvá (Lk6, Lk7, Lk10). Ide v celom rozsahu o mimolesné pozemky. Jadrom biocentra je PR Pstruša.

Na vlhkomilné lúčne spoločenstvá sa viaže výskyt kriticky ohrozeného druhu korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*), na biotop Br2 - Horské vodné toky a bylinné porasty pozdĺž ich brehov výskyt žltušky lesklej (*Thalictrum lucidum*) a štetôčky chlpacej (*Virga pilosa*).

Biocentrum je významné z hľadiska výskytu obojživelníkov, napr. skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*); rosníčka zelená (*Hyla arborea*) a z plazov užovka obojková (*Natrix natrix*). Významný je výskyt mokradňových druhov hmyzu, napr. koníka žltopáseho (*Stethophyma grossum*). Z vtákov dominujú lúčne druhy, zo vzácnejších hlavne chrapkáč poľný (*Crex crex*), prepelica roľná (*Coturnix coturnix*), v okrajových krovinách svrčiak riečny (*Locustella fluviatilis*) a svrčiak zelenkavý (*L. naevia*). Biocentrum leží v biokoridore regionálneho významu Slatina.

Tab.č. 79: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls1.3	Podhorské jelšové lužné lesy	91E0

Tab.č. 80: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-
Lk7	Psiarkové aluviálne lúky	-
Lk10	Vegetácia vysokých ostríc	-

Tab.č. 81: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papraďorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Fritillaria meleagris</i>	korunkovka strakatá	CRr	§
<i>Thalictrum lucidum</i>	žltuška lesklá	EN	-

Biocentrum regionálneho významu Paučíkovo RBc4

- rozloha 684,3 ha
- k.ú.: Podkriváň, Hriňová, Korytárky

Biocentrum Paučíkovo má osobitý charakter mozaikovitej krajiny laznického typu. Predstavuje mozaiku lúk, nelesnej drevinovej vegetácie viažúcej sa na rozptýlené laznické osídlenie Podkriváňa, Korytárok a Hriňovej. Vyznačuje sa podobným charakterom ako biocentrá Lazy a Látky, líši sa od nich ale tým, že má viac teplomilný charakter (podobne ako biocentrum Piešť).

Biocentrum leží na hlavnom rozvodnom chrbáte Hrona a Ipľa v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina) v nadmorských výškach 440-770 m.

Lesné pozemky predstavujú iba cca 5,5% výmery biocentra, ide prevažne o hospodárske lesy, iba malá časť porastov v južnej časti biocentra je tvorená ochrannými lesmi. Časť mimolesných pozemkov najmä v severnej časti biocentra na SZ svahoch masívu kóty Jasenová (701) nad Slatinou má charakter zapojeného lesa.

Teplomilný charakter biotopov ilustruje výskyt druhov: rebríček vznešený (*Achillea nobilis*), rumanovec farbiarsky (*Cota tinctoria*), tunika prerastená (*Petrorhagia prolifera*), nátržník strieborný (*Potentilla argentea*). Na plytších, chudobnejších, hlavne eróziou postihnutých plochách rastie štiavička obyčajná (*Acetosella vulgaris*). Z ohrozených druhov sa v lúčnych a pasienkových spoločenstvách vyskytuje lomikameň zrnitý (*Saxifraga granulata*). Vlhkomilnú vegetáciu reprezentujú ostrica štíhla (*Carex acuta*), o. čierna (*C. nigra*), o. líščia (*C. vulpina*), mäta dlholistá (*Mentha longifolia*), škrípina močiarna (*Scirpus sylvaticus*), záružlie močiarna (*Caltha palustris*), túžobník brestový (*Filipendula ulmaria*), steblovka vodná (*Glyceria maxima*). Opustené lúky a pasienky miestami zarastajú smlzom kroviskovým (*Calamagrostis epigejos*), na opustených, v minulosti oraných plochách sa často vyskytuje hviezdnik ročný (*Stenactis annua*).

Charakter biotopov v biocentre odráža aj fauna. Typickým a vzácnym je tu hniezdenie panónsko-mediterráneho a teplomilného druhu včelárík zlatý (*Merops apiaster*) v stenách ciest v oblasti lokalít Zubria. Aj vzácny strakoš kolesár (*Lanius minor*) tu hniezdi na starých stromoch v pomerne stabilnom počte do 5 párov. Na lúkach hniezdia typické druhy prepelica obyčajná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bieložúbky (*Crociodura* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), v prostredí ľudských sídiel sú to všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), liška hrdzavá (*Vulpes vulpes*) a viaceré druhy netopierov. Z obojživelníkov je tam typický výskyt ropuchy bradavičnatej a zelenej (*Bufo bufo* a *Bufo viridis*). Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*) a užovka hladká (*Coronella austriaca*).

Z bezstavovcov reprezentuje tento mozaikovitý biotop veľké množstvo druhov, typické sú napr. rovnokrídlovce (*Orthoptera*), celkom 24 druhov, z ktorých dominujú svrčky poľné a viaceré druhy lúčnych druhov koníkov a kobylek. Motýle (*Lepidoptera*) reprezentuje viacero heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), chrobáky (*Coleoptera*) napr. veľké bystrušky rodu *Carabus*, napr. *Carabus cancellatus*, hlavne na lúkach, úzkych poličkách a v lesných remízках.

Tab.č. 82: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110

Tab.č. 83: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Lk3b	Mezofilné pasienky a spásané lúky	-
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-

Tab.č.84: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláske č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papraďorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Saxifraga granulata</i>	lomikameň zrnitý	LR:nt	-

Biocentrum regionálneho významu Uhlisko RBc5

- rozloha celkom 241,9 ha
- k.ú: Hriňová

Biocentrum sa rozprestiera v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina), vo 4. lvs, v priestore sedla Uhlisko (774 m n.m.), územím biocentra vedie tok Slanec.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Takmer celú plochu biocentra tvoria lesné porasty zaradené v kategórii hospodársky les, ochranné lesy tvoria iba 2% výmery biocentra. Dominantným biotopom je Ls5.1 - Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130), pričom biotop Ls 5.2 – Kyslomilné bukové lesy (9110) je v území zastúpený len fragmentovo.

Najhodnotnejšími v biocentre sú 115 – 135 r. bukové porasty so 70-95% zastúpením buka lesného (*Fagus sylvatica*) a s prímесou smreka obyčajného (*Picea abies*) zostali len posledné fragmenty v J a S časti biocentra.

V priestore biocentra prevládajú lesné porasty s dominantnejším až dominantným zastúpením buka (55-90%) s takmer pravidelnou prímесou smreka (10-30%), menším zastúpením javora (*Acer* sp.) a ojedinelým zastúpením jaseňa (*Fraxinus* sp.), smrekovca opadavého (*Larix decidua*) a jedle bielej (*Abies alba*). Zmiešané smrekovo-bukové lesy s prímесou jedle, smrekovca sú zastúpené v menšej miere.

Z priestorovej a vekovej štruktúry porastov možno biocentrum charakterizovať za značne rozčlenené a relatívne mladé (do 50 rokov).

Biocentrum je lokalizované na trase nadregionálneho terestrického biokoridoru Poľana – Litava (mimo riešeného územia). Nachádza sa v celom rozsahu v prvom stupni územnej ochrany.

Tab.č. 85 : Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v RBc1 - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls1.3	Podhorské jelšové lužné lesy	91E0
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110

Biocentrum regionálneho významu Látky RBc6

- rozloha 925,8 ha
- k.ú.: Detvianska Huta, Látky

Biocentrum Látky predstavuje rozsiahle biocentrum náhorného typu situované vo výške 730–950 m n.m. na hlavnom rozvodnom chrbáte Hrona a Ipľa v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina). Územie biocentra charakteru planiny leží v chladnej klimatickej oblasti.

Biocentrum reprezentuje mozaiku lúk, nelesnej drevinovej vegetácie viažúcu sa na rozptýlené lazničke osídlenie. Trvalé trávne porasty sú prevažne obhospodarované kosbou alebo spásaním, ide o typ biotopov prináležiacich k druhovo pestrým nížinným a podhorským kosným lukám. Nepatrnú časť výmery biocentra tvorí orná pôda vo forme mikročtruktúr a mezoštruktúr a tiež lesné pozemky v kategórii hospodárske lesy (1,5% výmery biocentra).

Chladnejšia a vlhkejšia klíma tohoto biocentra sa odráža aj na charaktere vegetácie. Tomu zodpovedá aj spektrum ohrozených a chránených druhov. Zväčša ide o druhy rastúce v chladnejších a vlhkejších, alebo aspoň vlhkejších podmienkach: vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*), sitina niťolistá (*Juncus filiformis*), vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*), žltohlav najvyšší (*Trollius altissimus*), fialka močiarna (*Viola palustris*). Z ďalších druhov, ktoré sa vyskytujú na takýchto biotopoch môžeme spomenúť: záružlie močiarné (*Caltha palustris*), ostrica ježatá (*Carex echinata*), o. čierna (*C. nigra*), kuklík potočný (*Geum rivale*), steblovka splývavá (*Glyceria fluitans*), lipnica močiarna (*Poa palustris*), vĺba popolavá (*Salix cinerea*), škripina lesná (*Scirpus sylvaticus*), veronika potočná (*Veronica beccabunga*). Pomiestne má vegetácia horský ráz, čo napríklad indikuje druh kýchavica biela Lobelova (*Veratrum album* subsp. *album*).

Biocentrum charakterizuje fauna mozaikovitej krajiny lazničkeho charakteru s množstvom roztrúsene ležiacich usadlostí a fariem, lúk, políčok, sadov a lesných remízok. Len v menšom rozsahu sa tu uplatňuje lesná fauna.

Z ochranársky významných druhov patrí v tomto biocentre k významným sysel' pasienkový (*Spermophilus citellus*), v okrese prežívajúci už len v tomto biocentre. Jeho kolónie sú, resp. boli známe v oblasti Látky – Nový Svet, južne od Detvianskej Huty a Komárna. Z vtákov je tu významná zachovalá populácia strakoša kolesára (*Lanius minor*) v počte do 10 párov. Je to zrejme najvyššie hniezdiaca populácia druhu na Slovensku.

Bezstavovce charakterizuje bohaté spektrum druhov. napr. rovnokrídlovce (*Orthoptera*), 28 druhov, z ktorých tam dominujú svrčky poľné (*Gryllus campestris*), veľkosťou aj kobylka hryzavá (*Decticus verrucivorus*), motýle (*Lepidoptera*) s množstvom heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), z chrobákov napr. veľké bystrušky rodu *Carabus*, napr. *Carabus cancellatus*, hlavne na lukách, úzkych políčkach a v lesných remízokach. Z obojživelníkov je v tej nadmorskej výške zaujímavý výskyt rosníčky zelenej (*Hyla arborea*), ropuchy bradavičnatej a zelenej (*Bufo bufo* a *Bufo viridis*) a viacerých druhov mlokov na mokradnej lokalite Žabica pri ceste medzi Detvianskou

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Hutou a Látkami. Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*) a vzácné i vretenica (*Vipera berus*).

K charakteristickým hniezdičom patria sokol myšiar (*Falco tinnunculus*), hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*), drozd čvikoťavý (*Turdus pilaris*), straka obyčajná (*Pica pica*), lastovička obyčajná (*Hirundo rustica*), belorítka obyčajná (*Delichon urbica*), vrabec poľný a vrabec domový (*Passer montanus*, *P. domesticus*), trasochvost biely (*Motacilla alba*), žltouchvost domový (*Phoenicurus ochrurus*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bieložúbky (*Crociodura* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), v prostredí ľudských sídiel sú to samozrejme všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), liška hrdzavá (*Vulpes vulpes*), na hranici s lesom i medveď hnedý (*Ursus arctos*). V podkrovných priestoroch domov a hospodárskych budov v tomto biotope sú známe kolónie netopierov večernice hvízdavej (*Pipistrellus pipistrellus*), netopiera fúzatého (*Myotis mystacinus*) a Brandtovho (*M. brandtii*) a ucháčov svetlého i sivého (*Plecotus auritus* a *P. austriacus*).

Tab.č. 86: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130

Tab.č. 87: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Tr8b	Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte	6230*
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk3b	Mezofilné pasienky a spásané lúky	-
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-
Ra3	Prechodné rašeliniská a trasoviská	7140

Tab.č. 88: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papraďorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Dactylorhiza majalis</i>	vstavačovec májový	VU	§
<i>Dactylorhiza sambucina</i>	vstavačovec bazový	VU	§
<i>Draba muralis</i>	chudóbka múrová	LR:nt	§
<i>Drosera rotundifolia</i>	rosička okrúhlohlístá	EN	§
<i>Gymnadenia conopsea</i>	päťprstnica obyčajná	VU	§
<i>Juncus filiformis</i>	sitina niťolistá	LR:nt	-
<i>Menyanthes trifoliata</i>	vachta trojlístá	EN	§
<i>Pilosella cymosa</i>	chlpánik vrcholíkátý	LR:nt	-
<i>Trollius altissimus</i>	žltohlav najvyšší	VU	§

Biocentrum regionálneho významu Smolná RBc7

- rozloha 99,9 ha
- k.ú.: Látky

Biocentrum predstavuje lesné ekosystémy lipovo-javorových sutinových lesov v sprievode s bukovými a bukovo-jedľovými kvetnatými lesmi na svahoch po oboch stranách stredného toku Smolnej (prítoku Ipľa) v geomorfologickom celku Veporské vrchy na východnej hranici okresu Detva. Okrajová poloha biocentra a charakter lesov na tomto území dávajú predpoklad pokračovania biocentra v susednom okrese Poltár.

Ide prevažne o ochranné lesy s vekom nad 90 rokov, ktoré sa na výmere biocentra sa podieľajú 95 %.

Z bezstavovcov sú v tomto biocentre charakteristické chrobáky, v rámci ktorých je nápadný fúzač alpský *Rosalia alpina*, vyvíjajúci sa hlavne v bukovom dreve, *Acanthocinus reticulatus*, vyvíjajúci sa hlavne v jedľovom dreve, krasone *Chrysobothrys affinis* a *Ch. chrysostigma* v bukovom i jedľovom dreve, roháčik *Synodendron cylindricum*, chrobáky rodu *Melandrya*, vyvíjajúce sa v rozkladajúcom sa dreve. Na okrajoch týchto lesov je sa

vyskytuje z plazov napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), z obojživelníkov je v bučinách typická salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), v periodických telmách a vodách kunka žltobruchá (*Bombina variegata*). Z vtákov sú tam charakteristické hniezdiče holub plúžik (*Columba oenas*), dďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), žlna sivá (*Picus canus*), muchárik malý (*Ficedula parva*). K dominantným druhom hniezdičov patria napr. pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), sýkorka uhliarka (*Parus ater*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), brhlík obyčajný (*Sitta europaea*) a sýkorka čiernohlavá (*Parus montanus*). V bukových lesoch tam patria tiež netopiere k charakteristickým cicavcom obývajúcim dutiny starých stromov, napr. uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), ucháč svetlý (*Plecotus auritus*), raniak malý (*Nyctalus leisleri*), netopier riasnatý (*Myotis nattereri*). Vyskytuje sa tam aj medveď hnedý (*Ursus arctos*) a vlk dravý (*Canis lupus*) a v lesoch spestrených skalami aj rys ostrovid (*Lynx lynx*). Z plchov sa tu vyskytuje typicky plch veľký a lesný (*Glis glis* a *Dryomys nitedula*).

Tab.č. 89: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130

Biocentrum regionálneho významu Sokolovo RBc8

- rozloha celkom 197,6 ha
- k.ú: Látky

Biocentrum sa svojou celou plochou rozprestiera v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina) v priestore kóty Sokolovo (806 m n.m.) v 4. až 5. lesnom vegetačnom stupni v nadmorskej výške od 630 do 1060 m. Dané územie je pramennou oblasťou prítokov Ipľa.

Takmer celé biocentrum tvoria lesné pozemky (99%), pričom nelesné spoločenstvá tvoria len malé roztrúsené fragmenty. Lesné porasty sú zaradené prevažne do kategórie hospodárskych lesov, ochranné lesy tvoria 17%.

Biocentrum predstavuje lesné ekosystémy prevažne bukových a jedľových kvetnatých lesov.

V priestore biocentra prevládajú bukové porasty s menšou prímiesou smreka obyčajného (*Picea abies*) a cenných listnáčov jaseň (*Fraxinus* sp.), javor (*Acer* sp.). Z najhodnotnejších porastov vystupujú vo východnej časti biocentra čisté 90-ročné bučiny a v centrálnej až západnej časti biocentra 80 až 100-ročné porasty ochranných lesov s prevládajúcim až dominantným zastúpením buka lesného (*Fagus sylvatica*) (70-90%) nad smrekom, jaseňom a javorom.

Svoje zastúpenie v biocentre v jeho južnej časti majú i dubové porasty (s dominantnejším 60 až 90 % zastúpením duba letného – *Quercus robur*).

Zmiešané lesy reprezentujú smrekovo-bukové lesy s prímiesou smrekovca opadavého (*Larix decidua*), menej jedle bielej (*Abies alba*), duba letného (*Quercus robur*) a brezy previsnutej (*Betula pendula*). Veková štruktúra lesných porastov biocentra je z celkového pohľadu pomerne pestrá.

Celé územie biocentra sa nachádza v prvom stupni územnej ochrany.

Tab.č. 90: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v RBc1 - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180*
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110

Biocentrum regionálneho významu Korčín RBc9

- rozloha 239,1 ha
- k.ú.: Vígľaš, Slatinské Lazy

Biocentrum sa nachádza na západnom okraji okresu Detva, na hranici s okresom Zvolen v geomorfologickom celku Javorie (podcelok Lomnianska vrchovina) na kontakte so Zvolenskou kotlinou (Slatinská kotlina) prevažne na východne orientovaných svahoch Malého Korčína a Veľkého Korčína v nadmorskej výške do 420 do 780 m.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Biocentrum tvoria lesné pozemky v 2. až 4. lesnom vegetačnom stupni, väčšina spadá do 3. LVS. Lesné porasty sú zaradené prevažne v kategórii hospodárskych lesov, ochranné lesy s prevažujúcou funkciou ochrany pôdy sa nachádzajú v západnej časti biocentra, predstavujú 20% výmery biocentra.

Ide o lesné ekosystémy bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1), sprievodne lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4), najnižšie polohy reprezentujú Dubovo-hrabové lesy karpatské (Ls2.1).

Najhodnotnejšie v biocentre sú bučiny v oblasti Malého Korčína a východne od Veľkého Korčína, obe sú genofondovými lokalitami, ide o ochranné lesy.

Pre severovýchodnú časť biocentra sú typické viac ako 100-ročné dubiny. Dub zimný (*Quercus petraea*) tu tvorí hlavnú drevinu, prípadne sa vyskytuje spolu s bukom lesným (*Fagus sylvatica*) a hrabom obyčajným (*Carpinus betulus*) ako vedľajšími drevinami. Ako prímies sa v porastoch vyskytuje smrek obyčajný (*Picea abies*), smrekovec opadavý (*Larix decidua*), javor poľný (*Acer campestre*) a jaseň štíhly (*Fraxinus excelsior*). V obnovných prvkoch (mladých porastoch) v tejto časti biocentra je najviac zastúpený hrab, buk, dub zimný, jaseň a smrekovec, prímiesou je smrek a čerešňa (*Cerasus* sp.).

Ostatnú časť biocentra tvoria porasty zložené z buka, duba a hraba ako hlavných drevín a jaseňa, lipy (*Tilia* sp.), čerešne, smreka, smrekovca a borovice (*Pinus* sp.) ako drevín vedľajších, resp. primiešaných.

Tab. č 91 : Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls2.1	Dubovo-hrabové lesy karpatské	
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180

Biocentrum regionálneho významu Siroň RBc10

- rozloha 192,8 ha
- k.ú.: Detva

Biocentrum sa nachádza medzi miestnymi časťami Krné a Piešť II., východne od Stožka v geomorfologickom celku Zvolenská kotlina (podcelky Rohy a sčasti Detsianska kotlina) v nadmorskej výške od 430 do 688 m (kóta Siroň).

Ide o biocentrum vyhraničené takmer výlučne na lesných pozemkoch, lesné porasty sa nachádzajú v 3. a čiastočne aj v 4. lesnom vegetačnom stupni, sú zaradené prevažne do kategórie hospodárskeho lesa, ochranný les tvorí iba 1% výmery biocentra.

Dominantným biotopom v území sú bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy Ls5.1 sprevádzané na malých enklávach biotopom Ls4.

V severovýchodnej až východnej časti biocentra sa nachádzajú 60 – 80 ročné bukové lesy s jaseňom, pričom sa v týchto porastoch nachádza ešte smrek obyčajný (*Picea abies*), jedľa biela (*Abies alba*), smrekovec opadavý (*Larix decidua*), čerešňa (*Cerasus* sp.) a borovica hladká (*Pinus strobus*). Z hľadiska ekologickej stability môžeme tieto porasty vzhľadom na ich prirodzenú drevinovú skladbu a stanovištnú vhodnosť považovať za najhodnotnejšie.

Prevažná časť biocentra je výrazne ovplyvnené nevhodným hospodárením, pri ktorom sa na úkor prirodzených drevín uplatňuje najmä smrek. V západnej až severozápadnej časti biocentra sa nachádzajú obnovné porasty do veku 130 rokov, u ktorých v drevinovom zložení dominuje jedľa biela (*Abies alba*), resp. je vo výraznom zastúpení. Nachádza sa tu so smrekom obyčajným (*Picea abies*), bukom lesným (*Fagus sylvatica*), javorom (*Acer* sp.), jaseňom (*Fraxinus* sp.) a smrekovcom opadavým (*Larix decidua*) ako vedľajšími až vtrúsenými drevinami. Spolu s výskytom duba zimného (*Quercus petraea*) je tak na relatívne malej ploche biocentra vysoká diverzita druhového zloženia lesov. Pri mladých porastoch je hlavnou drevinou javor, jaseň, buk a tiež dub zimný, spolu s významným podielom ihličnanov (smrek, jedľa, smrekovec) a tiež s hrabom obyčajným (*Carpinus betulus*), a jelšou lepkavou (*Alnus glutinosa*). V južnej časti sa nachádzajú prevažne bukové porasty veku do 55 rokov s jaseňom, smrekom, smrekovcom, ku ktorým pristupuje hrab.

Biocentrum predstavuje v danej časti poľnohospodársky využívaného územia významný ekostabilizačný prvok. Masív Siroňa tvorí izolovaný vrch na kontakte Rohov s Detsianskou kotlinou a Podlyseckou brázdou (Javorie).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Biocentrum je lokalizované na trase nadregionálneho terestrického biokoridoru Rohy – Javorie a celou výmerou nachádza v SKCHVU022 Poľana.

Tab.č. 92: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180

Biocentrum regionálneho významu Pálenica RBc11

- rozloha 98,1 ha
- k.ú.: Klokoč, Stará Huta a Slatinské Lazy

Biocentrum sa nachádza juhozápadne od obce Klokoč a SZ od obce Stará Huta v lokalite Pálenica, západne od kóty Červenák vrch (902 m n.m.) v geomorfologickom celku Javorie (podcelok Javorianska hornatina) v nadmorskej výške 600 – 890 m.

Takmer celé je tvorené lesnými pozemkami, porasty sú prevažne zaradené do kategórie hospodárskych lesov, ochranné lesy tvoria 15 % výmery biocentra

Lesné porasty navrhovaného biocentra sa nachádzajú v 4. lesnom vegetačnom stupni, ide prevažne o biotopy Bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov spolu s Lipovo-javorovými sutinovými lesmi.

Najhodnotnejšími porastami sú 140-ročné bučiny v lokalite Gajdošová zaradené do kategórie ochranný les (zastúpenie buka lesného (*Fagus sylvatica*) 100 %) a 80-ročné bučiny v západnej a centrálnej časti biocentra s rôznym podielom cenných listnáčov (hlavne javora – *Acer* sp. a jaseňa – *Fraxinus* sp. s prímiesou jedle bielej – *Abies alba*).

Ďalšia časť biocentra je výraznejšie ovplyvnené nevhodným hospodárením, pri ktorom sa uplatňuje zastúpenie smreka na úkor ostatných prirodzených drevín. Popri buku je v týchto častiach biocentra rôzne zastúpenie smreka obyčajného (*Picea abies*) podiel tvorí väčšinou 35-40%, jedle bielej (*Abies alba*) a smrekovca opadavého (*Larix decidua*), v porastoch sú zastúpené aj javory (*Acer* sp.), jaseň (*Fraxinus* sp.) a lipa (*Tilia* sp.). V najsevernejšej časti biocentra pristupuje do lesných porastov agát biely (*Robinia pseudoacacia*).

Biocentrum je lokalizované na trase nadregionálneho terestrického biokoridoru Rohy – Javorie.

Z hľadiska USES biocentrum reprezentuje výskyt bučín na ich prirodzenom stanovišti a predstavuje centrálnu časť lesného komplexu ťahnuceho sa v smere JZ – SV územím medzi poľnohospodárskou krajinou Stare Huty a Slatinských Lazov.

Celé územie biocentra leží v prvom stupni územnej ochrany. V SV časti biocentra sa nachádza genofondová lokalita Klokoč, ktorá reprezentuje najzachovalejšie ekosystémy bukovo-jedľových kvetnatých lesov.

Tab.č. 93: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180

Biocentrum regionálneho významu Ostrôžka RBc12

- rozloha celkom 146,0 ha
- k.ú.: Stará Huta, Stožok

Biocentrum sa rozprestiera v geomorfologickom celku Ostrôžky, vo 4. lvs, na svahoch kóty Ostrôžka (876,8 m n.m.). Väčšia časť biocentra predstavuje lesné porasty (70%), pričom nelesné spoločenstvá sú zastúpené najmä v jeho JZ časti, viažúc sa k osade Sliačska Podpoľana. Na osadu vrátane záhrad a sádov v centrálnej časti nadväzuje mozaika trvalých trávnych porastov, NDV s nepatrným podielom mikroštruktúr ornej pôdy.

Väčšina lesných porastov predstavuje hospodárske lesy, ochranné tvoria iba 6% výmery lesných pozemkov.

Z lesných biotopov prevládajú v priestore biocentra bukové a jedľové kvetnaté lesy doprevádzané na extrémnejších stanovištiach lipovo-javorovými sutinovými lesmi.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Prevažujúce bukové spoločenstvá sa vyznačujú ojedinelým zastúpením smreka obyčajného (*Picea abies*) a prímiesou jaseňa (*Fraxinus* sp.), javora (*Acer* sp.), smrekovca opadavého (*Larix decidua*), budujú najmä v severnej a severovýchodnej časti biocentra kompaktné a hodnotné 110-ročné bukové porasty. V južnej a severozápadnej časti biocentra pristupuje k buku lesnému (*Fagus sylvatica*) aj smrek (s prímiesou jedle bielej – *Abies alba*, smrekovca opadavého – *Larix decidua* a cenných listnáčov, najmä jaseňa – *Fraxinus* sp., javorov – *Acer* sp., líp – *Tilia* sp.). Smrekové monokultúry sú na celom území biocentra zastúpené len fragmentálne.

Z nelesných biotopov prevažujú bežné druhy mezofilných lúk a pasienkov. Druhovité zloženie obohacujú niektoré teplomilnejšie druhy koziniec sladkolistý (*Astragalus glycyphyllos*), jarva obyčajná (*Clinopodium vulgare*), nátržník strieborný (*Potentilla argentea*), šalvia praslenatá (*Salvia verticillata*) a ranostajovec pestrý (*Securigera varia*), druhy zamokrených a striedavo zamokrených biotopov metlica trsnatá (*Deschampsia caespitosa*), túžobník brestový (*Filipendula ulmaria*), sitina kľbkatá (*Juncus conglomeratus*), s. rozložitá (*J. effusus*), hrachor lúčny (*Lathyrus pratensis*), kukučka lúčna (*Lychnis flos-cuculi*) a druhy rastúce na miestach ovplyvnených hospodárskou činnosťou človeka dušovka roľná (*Acinos arvensis*), palina obyčajná (*Artemisia vulgaris*), smľz kroviskový (*Calamagrostis epigejos*), hadinec obyčajný (*Echium vulgare*), paštrnák siaty (*Pastinaca sativa*).

Z bezstavovcov sú tu typické napr. rovnokridlovce (*Orthoptera*), celkom 20 druhov, z ktorých dominujú viaceré druhy lúčnych druhov koníkov a kobyliek. Motýle (*Lepidoptera*) reprezentuje viacero heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), chrobáky (*Coleoptera*) napr. veľké bystrušky rodu *Carabus*, napr. *Carabus cancellatus*, hlavne na lúkach, úzkych poličkách a v lesných remízach. Z obojživelníkov je tam typický výskyt ropuchy bradavičnatej a zelenej (*Bufo bufo* a *Bufo viridis*). Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), užovka hladká (*Coronella austriaca*).

K charakteristickým hniezdičom patria prepelica obyčajná (*Coturnix coturnix*), hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*), drozd čvikoťavý (*Turdus pilaris*), straka obyčajná (*Pica pica*), trasochvost biely (*Motacilla alba*), žltouchvost domový (*Phoenicurus ochruros*), vzácnnejšie hniezdi vlha obyčajná (*Oriolus oriolus*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bieložúbky (*Crociodura* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), v prostredí ľudských sídiel sú to samozrejme všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), liška (*Vulpes vulpes*). V podkrovných priestoroch domov a hospodárskych budov v tomto biotope sú známe menšie kolónie netopierov večernice hvízdavej (*Pipistrellus pipistrellus*) a ucháčov svetlého i sivého (*Plecotus auritus* a *P. austriacus*).

Biocentrum je lokalizované na trase nadregionálneho terestrického biokoridoru Rohy – Javorie. SZ cíp biocentra zasahuje do SKCHVU022 Poľana.

Tab.č. 94: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v RBc1 - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180*
Ls5.1	Bukové a jedľovo-jedľové kvetnaté lesy	9130

Tab.č. 95: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území – nelesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-

Biocentrum regionálneho významu Piešť RBc13

- rozloha 773,9 ha
- k.ú.: Detva, Podkriváň

Biocentrum s mozaikovitým charakterom viažuce sa na roztratené osídlenie obcí Detva a Podkriváň leží na prechode kotlinovej časti územia (Zvolenská kotlina, podcelok Detvianska kotlina) do celku Ostrôžky v nadmorskej výške 410-685 m.

Mozaika pozostáva z trvalých trávnych porastov, NDV, ornej pôdy prevažne veľkosti mikroštruktúr, menších plôch lesa, usadlostí a nadväzujúcich sádov a záhrad. Krajinná štruktúra sa vyznačuje vysokou diverzitou, ktorá podmieňuje vysoký stupeň biodiverzity v danom území.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Do biocentra zasahuje chránené vtáčie územie Poľana SKCHVU022 (zaberá 35% plochy biocentra), ide o južnú izolovanú časť CHVU. Lesné pozemky zaberajú v území minimálny podiel 1% z celkovej výmery biocentra, z toho ochranný les predstavuje 2,8 ha.

V mozaike nelesných spoločenstiev sa v závislosti od meniacich sa podmienok vyskytujú nasledovné druhy ohrozených rastlín. V mezofilných lúčnych spoločenstvách rastie lomikameň zrnitý (*Saxifraga granulata*). Na suchších lúkach a pasienkoch sa vyskytuje smldník rascolistý (*Peucedanum carvifolia*), veronikovec vstavačovitý (*Pseudolysimachion orchideum*) a starček erukolistý (*Senecio erucifolius*). Na mokradných biotopoch rastie ostrica sivastá (*Carex canescens*). S ňou rastú ďalšie druhy, ktoré nepatria medzi ohrozené, ale sú charakteristické pre tieto biotopy: ostrica štíhla (*Carex acuta*), medúnok vlnatý (*Holcus lanatus*), krvavec lekársky (*Sanguisorba officinalis*), čertkus lúčny (*Succisa pratensis*).

Zo zoologického hľadiska reprezentuje toto biocentrum z bezstavovcov veľké množstvo druhov, napr. rovnokridlovce (*Orthoptera*, celkom až 35 druhov), z ktorých tam charakteristické svrčky poľné (*Gryllus campestris*), kobylky, napr. veľké druhy (30 mm) *Decticus verrucivorus*, *Isophya camptoxypha*, *Tettigonia viridissima* a *T. caudata*. Motýle (*Lepidoptera*) hýria množstvom vzácných heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), chrobáky (*Coleoptera*) s množstvom kvetomilných i pôdných druhov aj na ovocných drevinách v sadoch a na úzkych lúčkach a políčkach.

Z obojživelníkov je tam typický výskyt rosníčky zelenej (*Hyla arborea*), ropuchy bradavičnatej a zelenej (*Bufo bufo* a *Bufo viridis*). Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*).

Z európsky významných druhov tu hniezdi strakoš kolesár (*Lanius minor*), a to v počte asi 15 párov. K európsky významným patrí napr. aj dateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), žlna sivá (*Picus canus*). Na lúčkach hniezdia prepelica obyčajná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*). K charakteristickým hniezdičom patria sokol myšiár (*Falco tinnunculus*) dudok chochlatý (*Upupa epops*), pipiška chochlatá (*Gallerida cristata*), drozd čvíkotavý (*Turdus pilaris*) a straka obyčajná (*Pica pica*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce ahmyzožravce, typické sú bielozúbky (*Crocidura* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), v prostredí ľudských sídiel sú to všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), stále častejšie sa vyskytuje priamo v okolí domov aj líška hrdzavá (*Vulpes vulpes*), na hranici s lesom i medveď hnedý (*Ursus arctos*). V podkrovných priestoroch domov a hospodárskych budov v tomto biotope sú známe kolónie netopierov večernice hvízdavej (*Pipistrellus pipistrellus*), netopiera fúzatého (*Myotis mystacinus*) a Brandtovho (*M. brandti*) a ucháčov svetlého i sivého (*Plecotus auritus* a *P. austriacus*).

Tab.č. 96: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls1.3	Podhorské jelšové lužné lesy	91E0
Ls5.1	Bukové a bukovo-jedľové kvetnaté lesy	9130

Tab.č. 97: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Lk3b	Mezofilné pasienky a spásané lúky	-
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk7	Psiarkové aluviálne lúky	-
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-

Tab.č. 98: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papraďorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Carex canescens</i>	ostrica sivastá	LR:nt	-
<i>Saxifraga granulata</i>	lomikameň zrnitý	LR:nt	-
<i>Senecio erucifolius</i>	starček erukolistý	EN	§
<i>Peucedanum carvifolia</i>	smldník rascolistý	LR:nt	-
<i>Pseudolysimachion orchideum</i>	veronikovec vstavačovitý	LR:nt	-

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Biocentrum regionálneho významu Účelie RBc14

- rozloha celkom 74,1 ha
- k.ú: Podkriváň

Biocentrum sa rozprestiera v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina), na svahoch dvoch rázsoch kóty Účelie (493 m) nad sútokom Krivánskeho a Bzovského potoka južne od osady Dolná Bzová. GL predstavuje lesné ekosystémy prevažne kyslomilných bukových lesov a kyslomilných dubových lesov v 2. až 4. lesnom vegetačnom stupni. Popri nich sa uplatňujú i Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy, Dubovo-hrabové lesy karpatské a Lipovo-javorové sutinové lesy

Lesné porasty sú zaradené prevažne do kategórie hospodárskych lesov, ochranné lesy predstavujú 31% výmery biocentra.

Najhodnotnejšími porastami sú v danom biocentre 100-120 ročné dubové a bukovo-dubové lesy s prímiesou hraba obyčajného (*Carpinus betulus*) a borovice (*Pinus* sp.) predstavujúce ochranné lesy ležiace v južnej až juhozápadnej časti biocentra. Vo východnej časti biocentra prevládajú dubovo-bukové lesy s hrabom (110-125 ročné porasty) a prímiesou smreka obyčajného (*Picea abies*) a smrekovca opadavého (*Larix decidua*).

Územie biocentra sa v celom rozsahu nachádza v prvom stupni územnej ochrany.

Tab.č. 99: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls2.1	Dubovo-hrabové lesy karpatské	-
Ls3.5.1	Sucho a kyslomilné dubové lesy	-
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180*
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls5.2	Kyslomilné bukové lesy	9110

Biocentrum regionálneho významu Stará Huta RBc15

- rozloha 114,6 ha
- k.ú.: Horný Tisovník, Stará Huta

Biocentrum sa nachádza v geomorfologickom celku Javorie (podcelok Javorianska hornatina) v nadmorskej výške od 670 do 860 m juhozápadne od centra Starej Huty.

Biocentrum je tvorené mozaikou poľnohospodárskej pôdy, a to prevažne travinnobylinnými spoločenstvami s vysokým podielom nelesnej drevinovej vegetácie. Lesné porasty v 4. lesnom vegetačnom stupni tvoria iba nepatrnú časť biocentra.

Využívanie a obhospodarovanie biocentra s mozaikovitým usporiadaním štruktúr je dané historicky a je viazané na rozptýlené osídlenie Starej Huty. Územie je charakteristické líniovým usporiadaním poľnohospodárskej pôdy na svahoch po vrstevniciach s líniovou nelesnou drevinovou vegetáciou, reprezentuje historické krajinné štruktúry - agroštruktúry. Orná pôda predstavuje iba nepatrnú časť poľnohospodárskej pôdy.

Časť z týchto plôch zanedbávaním tradičného spôsobu obhospodarovania pôdy podlieha postupnej sukcesii až po štádiá zapojených krovinatých porastov či porastov, ktoré majú miestami už charakter lesa. Ich drevinové zloženie aj štruktúra sú v porovnaní s lesnými porastmi na lesných pozemkoch pestrejšie.

Biocentrum leží v podhorskom výškovom stupni, čo determinuje paletu nelesných spoločenstiev a ich druhové zloženie. Z ohrozených a chránených druhov tu na mezofilných lúkach a pasienkoch rastie lomikameň zrnitý (*Saxifraga granulata*). Na teplých, presýchavých stanovištiach pahorec brvitý (*Gentianopsis ciliata*) a sklerant trváci (*Scleranthus perennis*). Na vlhčinách a prameniskách vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*). Charakteristický je bohatý výskyt mezofilných a teplomilných druhov a mozaikovité aj druhov vlhkomilných.

Charakter biotopov v nadväznosti na lazničné osídlenie sa odzrkadľuje aj na bohatosti a početnosti fauny. Z bezstavovcov reprezentuje tento mozaikovitý typ krajiny množstvo druhov, napr. rovnokridlovce (*Orthoptera*, 26 druhov), z ktorých tam napr. svrčky poľné (*Gryllus campestris*), kobylky a koníky, zvlášť nápadné sú veľké druhy napr. sedlovka bronzová (*Ephippiger ephippiger*), kobylka hryzáva (*Decticus verrucivorus*). Motýle (*Lepidoptera*) reprezentuje množstvo vzácných heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), chrobáky (*Coleoptera*) s množstvom kvetomilných druhov aj na ovocných drevinách v sadoch a na úzkych lúčkach a políčkach.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Z obojživelníkov je tam známy výskyt rosníčky zelenej (*Hyla arborea*), ropuchy bradavičnatej a zelenej (*Bufo bufo* a *Bufo viridis*) a skokanov rodu *Rana*. Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*).

K charakteristickým hniezdičom lesných remízok patria dravce jastrab veľký (*Accipiter gentilis*), včelár obyčajný (*Pernis apivorus*), sokol myšiar (*Falco tinnunculus*). Na lazoch hniezdia napr. hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*), dudok chochlatý (*Upupa epops*), drozd čviktavý (*Turdus pilaris*) a straka obyčajná (*Pica pica*). Z európsky významných druhov tu len vzácné (do 2 párov) hniezdi strakoš kolesár (*Lanius minor*). K európsky významným patrí napr. aj ďateľ hnedkavý (*Dendrocopos syriacus*), žlna sivá (*Picus canus*), krovitých remízok penica jarabá (*Sylvia nisoria*). Na lúkach hniezdia prepelica obyčajná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bieložúbky (*Crocodyra* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), v prostredí ľudských sídiel sú to všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), liška hrdzavá (*Vulpes vulpes*), vzácné aj medveď hnedý (*Ursus arctos*). V podkrovných priestoroch domov a hospodárskych budov v tomto biotope sú známe kolónie netopierov večernice hvízdavej (*Pipistrellus pipistrellus*), netopiera fúzatého (*Myotis mystacinus*) a Brandtovho (*M. brandti*) a ucháčov svetlého i sivého (*Plecotus auritus* a *P. austriacus*).

Celé územie biocentra leží v prvom stupni územnej ochrany.

Tab.č. 100: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls5.1	Bukové a bukovo-jedľové kvetnaté lesy	9130

Tab.č. 101: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk3b	Mezofilné pasienky a spásané lúky	-
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-
Tr2b	Subpanónske travinno-bylinné porasty	6240*
Lk7	Psiarkové aluviálne lúky	-

Tab.č. 102: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláske č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papraďorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Dactylorhiza majalis</i>	vstavačovec májový	VU	§
<i>Gentianopsis ciliata</i>	pahorec brvitý	LR:nt	-
<i>Saxifraga granulata</i>	lomikameň zrnitý	LR:nt	-
<i>Scleranthus perennis</i>	sklerant trváci	ENr	§

Biocentrum regionálneho významu Tisovník RBc16

- rozloha 207,7 ha
- k.ú.: Horný Tisovník

Biocentrum sa rozprestiera sa pozdĺž horného toku Tisovníka a priľahlej pravej strane doliny v nadmorskej výške od 530 do 750 m n.m. v geomorfologickom celku Javorie (podcelok Javorianska hornatina).

Je vyhraničené prevažne na poľnohospodárskej pôde zastúpenej trvalými travnými porastami a NDV, iba 7 % plochy tvoria lesné pozemky zaradené do kategórie hospodársky les, ide prevažne o bukové a bukovo-jedľové kvetnaté lesy.

Biocentrum predstavuje unikátny systém terás a líniovej NDV na prevažne severozápadných svahoch Javoria a Krupinskej planiny. Terasy sú v značnom štádiu sukcesie. Územie je viazané na roztratené osídlenie Horného Tisovníka.

Biocentrum sa rozkladá prevažne v pahorkatinovom výškovom vegetačnom stupni a to sa odzrkadľuje na zastúpení rastlinných spoločenstiev a ich druhovom zložení. Všetky ohrozené a chránené druhy rastlín, ktoré tu boli zaznamenané, patria k teplomilným: rebríček štetinatý (*Achillea setacea*), bielolist žltkavý (*Filago lutescens*),

horec križatý (*Gentiana cruciata*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*). Okrem nich sa tu v vyskytujú aj ďalšie, bežnejšie druhy s takýmito nárokmi na biotop. Ostrovčekovité sa tu vyskytujú aj vlhkomilné a močiarne druhy. Zložením fauny je podobné ako biocentrum Stará Huta. Osobitý charakter mu dodáva práve tok Tisovníka predstavujúci biokoridor, ktorý značne ovplyvňuje aj avifaunu biocentra. Hniezdia tu napr. aj trasochvost horský (*Motacilla cinerea*), vodnár obyčajný (*Cinclus cinclus*) a aj spoločensvá hmyzu sú týmto koridorom značne ovplyvnené. Zvlášť typické pre toto biocentrum sú krovinami a drevinami zarastajúce medze, políčka, lúky a pasienky, čo ovplyvňuje bohatú hustotu niektorých hniezdičov ako napr. penica jarabá (*Sylvia nisoria*), hrdlička poľná (*Streptopelia turtur*) a iné.

Tab.č. 103: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Ls2.1	Dubovo-hrabové lesy karpatské	-
Ls3.1	Teplomilné submediteránne dubové lesy	91H0*
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180
Ls5.1	Bukové a bukovo-jedľové kvetnaté lesy	9130

Tab.č. 104: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - nelesné

Kód SK	Názov biotopu	Kód NATURA
Lk3b	Mezofilné pasienky a spásané lúky	-
Lk1	Nížinné a podhorské kosné lúky	6510
Lk6	Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí	-
Lk10	Vegetácia vysokých ostríc	-

Tab.č. 105: Zoznam chránených druhov rastlín (Príloha č. 5 k vyhláske č. 24/2003 Z. z.) a druhov zaradených do Červeného zoznamu papraďorastov a semenných rastlín

Vedecký názov	Slovenský názov	Ohrozenosť druhu	Chránený druh
<i>Achillea setacea</i>	rebríček štetinatý	VU	-
<i>Filago lutescens</i>	bielolist žltkastý	CR?	§
<i>Gentiana cruciata</i>	horec križatý	LR:nt	-
<i>Lychnis coronaria</i>	kukučka vencová	EN	§

Biocentrum regionálneho významu Kobyly vrch RBc17

- rozloha 165,6 ha
- k.ú.: Horný Tisovník

Biocentrum sa nachádza takmer výlučne na lesných pozemkoch severovýchodne od zastavaného územia Horného Tisovníka v lokalite Háj v geomorfologickom celku Ostrôžky v nadmorskej výške 470 – 750 m n.m.

Lesné porasty biocentra sú zaradené prevažne do kategórie hospodárskych lesov, ochranné lesy majú prevažujúcu funkciu ochrany pôdy a tvoria 10% výmery biocentra.

Lesné porasty biocentra sa nachádzajú v 1.-4. lesnom vegetačnom stupni, prevažná časť prináleží do 3.LVS, v 1. a 2. LVS sú lesné porasty iba na suchých strmých svahoch južnej expozície po pravej strane bezmenného toku v juhozápadnej časti biocentra.

Lesné spoločenstvá predmetného biocentra tvoria prevažne bučiny a hrabové bučiny, menej hrabiny. Prímesou niektorých lesných porastov je ešte borovica (*Pinus* sp.), smrek obyčajný (*Picea abies*), čerešňa (*Cerasus* sp.), javor poľný (*Acer campestre*), jaseň (*Fraxinus* sp.), dub zimný (*Quercus petraea*). Z hľadiska veku sa najstaršie porasty (100-130 ročné) nachádzajú v severnej a južnej časti biocentra.

Dominantným biotopom v území sú bukové a jedľové kvetnaté lesy – Ls5.1, doplnené biotopom Ls4. Biotop Ls2.1 sa vyskytuje len na nepatrnej výmere v najnižšie položenej západnej časti biocentra.

Tab.č. 106: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls2.1	Dubovo-hrabové lesy karpatské	
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130

Biocentrum regionálneho významu Bralo RBc18

- rozloha 101,9 ha
- k.ú.: Dolný Tisovník

Biocentrum sa nachádza SZ od osady Dolný Tisovník v západnej časti riešeného územia na hranici s okresom Zvolen v nadmorskej výške od 480 do 723 m v geomorfologickom celku Krupinska planina (podcelok Modrokamenské úboče).

Ide o biocentrum takmer výlučne na lesných pozemkoch východnej expozície, na výrazných svahoch spadajúcich od chrbátice Bralo (723 m n.m.) – Končítý Hrádok (701 m n.m.) smerom do doliny toku Tisovník.

Lesné porasty biocentra sa nachádzajú v 3. a 4. lesnom vegetačnom stupni, sú zaradené prevažne do kategórie hospodárskych lesov, ochranné lesy tvoria porasty hlavne v najvyšších polohách biocentra a tvoria 36 % jeho výmery.

Dominantným biotopom v území sú bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy – Ls5.1, pozdĺž hrebeňa Bralo–Končítý Hrádok sa v páse vyskytuje azonálne, edaficky podmienené spoločenstvo Ls4.

Najhodnotnejšími sú 130-ročné bučiny (100%) typické najmä pre najvyššie polohy biocentra. V ďalších bukových porastoch rôznej vekovej štruktúry sú sprievodnými drevinami hrab obyčajný (*Carpinus betulus*), dub zimný (*Quercus petraea*), dub cerový (*Quercus cerris*), javor horský (*Acer pseudoplatanus*), javor poľný (*Acer campestre*), jaseň (*Fraxinus* sp.), borovica (*Pinus* sp.) a smrek obyčajný (*Picea abies*). Okrem uvedených drevín je v porastoch zastúpená aj čerešňa vtáčia (*Cerasus avium*), ktorá sa vyskytuje hlavne v severnej časti biocentra na bývalých pozemkoch terasových trvalých trávnych porastov, ktoré podľahli sukcesnému zárastu. Líniové štruktúry bývalých medzí sú viditeľné v štruktúre súčasnej vegetácie.

Tab.č. 107: Zoznam biotopov národného významu a biotopov európskeho významu v riešenom území - lesné

Kód SK	Názov biotopu	kód NATURA
Ls5.1	Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy	9130
Ls4	Lipovo-javorové sutinové lesy	9180

6.1.2 Biokoridory

Biokoridory nadregionálneho významu

Biokoridor nadregionálneho významu Poľana – Rohy NRBk 1

Terestrický biokoridor vedie biocentra regionálneho významu Podpoľanie - lazy (naň nadväzuje biocentrum biosférického významu Poľana) južným smerom až do biocentra nadregionálneho významu Rohy. Daný biokoridor je definovaný v GNÚSES 2000, pričom v jeho severnej časti je navrhnuté biocentrum regionálneho významu Podpoľanie - lazy.

Vedie poľnohospodárskou krajinou Detvianskej kotliny s mozaikou trvalých trávnych porastov, ornej pôdy, nelesnej drevinovej vegetácie, s roztrateným osídlením Z časti k.ú. Detvy v dĺžke 2 km a v šírke cca 1200 m.

Biokoridor nadregionálneho významu Rohy – Javorie NRBk 2

Terestrický biokoridor vedie z biocentra nadregionálneho významu Rohy smerom na juh naprieč tokom Slatina južným smerom až ku kóte Ostrôžka (877), kde mení svoj smer na západný a pokračuje do biocentra

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

nadregionálneho významu Javorie a ku hraniciam riešeného územia. Jeho celková dĺžka dosahuje v riešenom území 13,5 km a šírka je 1-2 km. Daný biokoridor je definovaný v GNÚSES 2000.

Biokoridor prepája zároveň regionálne biocentrá regionálneho významu, a to regionálne biocentrum Siroň, Ostrôžka a Pálenica. Vede prevažne po rozvodných chrbátoch lesnou krajinu a mozaikou lúčno-lesnej krajiny s výnimkou úseku, kde prekonáva nivu Slatiny. V tomto priestore je na sfunkčenie biokoridoru navrhovaný ekodukt.

Biokoridor nadregionálneho významu Poľana – Litava (mimo okres Detva) NRBk 3

Terestrický biokoridor vedie z biocentra biosférického významu Poľana južným až juhozápadným smerom lesnou krajinou až k južným hraniciam riešeného územia, kde pokračuje do biocentra nadregionálneho významu Litava (mimo riešeného územia). V tomto zmysle je daný biokoridor vyhraničený v GNÚSES 2000. Jeho dĺžka v riešenom území je 12 km a šírka sa pohybuje v rozmedzí 2,5 – 3,5 km. Vede najskôr lesnou krajinou kótami Malá Snoha (770 m), Nemcovka (773 m), Malá Košútka (725 m), južnejšie aj mozaikou TTP, NDV, ktorá je viazaná na roztratené osídlenie Hriňovej a Podkriváňa. V rámci územia biokoridoru sa nachádza biocentrum regionálneho významu Uhlisko.

Biokoridor nadregionálneho významu Ipeľ NRBk 4

Terestricko-hydrický biokoridor nadregionálneho významu v šírke priemerne 200 m vedie od prameňa Ipľa juhovýchodným smerom až k hraniciam riešeného územia, kde pokračuje do okresu Poltár. Po stranách toku nadväzujú na brehové porasty lesné ekosystémy bukových lesov a na niektorých úsekoch travinnobylinné spoločenstvá, a to najmä tam, kde je biokoridor v kontakte s genofondovou lokalitou Nižné polianky. Daný biokoridor je definovaný v GNÚSES 2000.

Biokoridory regionálneho významu

Biokoridor regionálneho významu Slatina RBk 1

Terestricko-hydrický biokoridor Slatiny vedie v dĺžke 30 km od biocentra biosférického významu Poľana najskôr juhovýchodným smerom až po sútok s Bielou vodou, kde mení smer na západný až juhozápadný. Biokoridor vedie najskôr lesnou krajinou Veporských vrchov, naprieč vodnou nádržou Hriňová a urbanizovaným prostredím mesta Hriňová. Ďalej prechádza poľnohospodárskou krajinou Detvianskej kotliny, pocolkom Rohy popri biocentre nadregionálneho významu Rohy, sčasti i Slatinskou kotlinou so sídelným prostredím Vígľaša až k hraniciam riešeného územia s okresom Zvolen.

V rámci biokoridoru je vyčlenené biocentrum Slatina.

Biokoridor toku Slatina predstavuje komplex zachovalých ekosystémov (rieka a brehové porasty, mokrade, aluviálne lúky a mokradné spoločenstvá, vo východnej časti aj lesné porasty) s bohatým druhovým zastúpením fauny a flóry a biotopov mnohých chránených, vzácných a ohrozených druhov organizmov.

Údolie Slatiny zároveň predstavuje aj biokoridor, ktorým sa z nižšie položených častí okresu smerom na východ dostávajú termofilné druhy.

Biokoridor regionálneho významu Tisovník RBk 2

Terestricko-hydrický biokoridor Tisovník vedie tokom Tisovníka s pobrežnou vegetáciou a priľahlými aluviálnymi lúkami v dĺžke 10 km v šírke priemerne 180 m od nadregionálneho biocentra Javorie smerom na juh prechádzajúc sídlami Horného a Dolného Tisovníka až k hraniciam riešeného územia. Tokom vedie zároveň hranica celku Ostrôžky s celkom Krupinska planina (podcelok Modrokamenské úboče).

Biokoridor regionálneho významu Jelšiny - Podpoľanie-lazy RBk 3

Terestrický biokoridor vedie z biocentra regionálneho významu Jelšiny východným smerom k biocentru regionálneho významu Podpoľanie-lazy mozaikou lesa, lúk, nelesnej drevinovej vegetácie s roztrateným osídlením Dúbrav pod osadou Iviny v dĺžke 2,1 km a šírke v rozmedzí 500 – 600 m.

Biokoridor regionálneho významu Rohy – Ostrôžka RBk 4

Vedie z biocentra nadregionálneho významu Rohy južným smerom naprieč tokom Slatiny lúčno-lesnou krajinou prepájajúc izolované vrchy Dolného Chvojna (598 m) a Horného Chvojna (606 m) až do biocentra Ostrôžka v dĺžke 6 km.

Biokoridor regionálneho významu Podpoľanie–lazy – Piešť RBk 5

Terestrický biokoridor vedie z biocentra regionálneho významu Podpoľanie–lazy juhozápadným smerom až k toku Slatina, kde mení svoj smer na juhovýchodný a pokračuje až do biocentra regionálneho významu Piešť. Biokoridor vedie hranicami Detvy s Korytárkami a Kriváňom, mozaikou štruktúr tvorenou mikroštruktúrami trvalých trávnych porastov, ornej pôdy a nelesnej drevinovej vegetácie nadväzujúcimi na roztratené osídlenie týchto sídiel. V trase biokoridoru je navrhované premostenie na R2 nad preložkou cesty I/50 v km 7,610, v dĺžke 121 m, čím vznikne migračný koridor zveri.

Biokoridor regionálneho významu Piešť – Účelie RBk 6

Terestrický biokoridor vedie z biocentra regionálneho významu Piešť východným smerom do doliny Krivánskeho potoka a k biocentru Účelie, ktoré je v kontakte s biokoridorom nadregionálneho významu Poľana – Litava. Biokoridor vedie lúčno-lesnou krajinou Podkriváňa v dĺžke 5 km a v šírke v rozmedzí 400 – 600 m, pričom jeden z úsekov biokoridoru vedie susedným okresom Lučenec. Na sfunkčnenie biokoridoru je dôležité riešiť preklenutie rýchlostnej cesty R2 a Krivánskeho potoka.

Biokoridor regionálneho významu Látky – (Nižné Polianky) RBk 7

Biokoridor vedie z biocentra regionálneho významu Látky, charakteristického mozaikovým usporiadaním štruktúr poľnohospodárskej krajiny najskôr východným a neskôr severovýchodným až severným smerom naprieč genofondovými plochami Grapa a Nižné Polianky k východným hraniciam riešeného územia, kde nadväzuje na podobný typ lúčno-lesnej krajiny.

Biokoridor regionálneho významu Smolná – Látky – Sokolovo RBk 8

Biokoridor vedie pozdĺž juhovýchodnej hranice riešeného územia súvislými komplexami lesov (najmä zmiešané lesy, veľký podiel aj ihličnatých lesov) severovýchodným smerom prepájajúc na svojej trase biocentra regionálneho významu Smolná, Látky a Sokolovo.

Celková dĺžka biokoridoru v riešenom území dosahuje 11 km a šírka sa pohybuje v rozmedzí 500 – 700m.

Biokoridor pokračuje do okresu Poltár, pričom je vedený takmer v celej dĺžke hranicou s týmto okresom.

Biokoridor regionálneho významu Korčín – Pálenica RBk 9

Terestrický biokoridor vedie z biocentra regionálneho významu juhovýchodným smerom naprieč poľnohospodárskou krajinou s mozaikovitým usporiadaním štruktúr viazaných na roztratené osídlenie Slatinských lazov naprieč údolím Kocanského potoka v dĺžke 3,3 km až k biokoridoru nadregionálneho významu Rohy – Javorie a do biocentra regionálneho významu Pálenica.

Biokoridor regionálneho významu Pálenica - Stará Huta RBk 10

Terestrický biokoridor vedie z biocentra regionálneho významu Pálenica južným smerom naprieč územím s mozaikovitým usporiadaním štruktúr viazaných na roztratené osídlenie Starej Huty k biocentru regionálneho významu Stará Huta prevažne východne až juhovýchodne orientovanými svahmi.

Biokoridor regionálneho významu Stará Huta - Kobyly vrch RBk 11

Terestrický biokoridor vedie z biocentra regionálneho významu Stará Huta prevažne južným smerom západne orientovanými svahmi nad dolinou Tisovníka v dĺžke 4km a šírke cca 500 m až k biocentru regionálneho významu Kobyly vrch. Biokoridor prechádza prevažne lesnou krajinou, v jeho severnej časti sa nachádza unikátny systém líniových terasovaných štruktúr po vrstevnici nelesnej drevinovej vegetácie a trvalých trávnych porastov, ktoré značne podliehajú sukcesii. Daný systém je viazaný na roztratené osídlenie Horného Tisovníka.

Biokoridor regionálneho významu Kobyly vrch – Bralo RBk 12

Terestrický biokoridor vedie z biocentra regionálneho významu Kobyly vrch a je členený na dve vetvy. Jedna smeruje k biocentru regionálneho významu Bralo, vedie v dĺžke 2,6 km a v šírke cca 400 m najskôr lesnou krajinou a nižšie lúčnou krajinou so zastúpením líniovej nelesnej drevinovej vegetácie naprieč tokom Tisovníka. Druhá vetva biokoridoru v dĺžke 3 km smeruje na juh mimo riešeného územia, je vyhraničená prevažne na lesných pozemkoch.

6.1.3 Ostatné ekostabilizačné prvky

Genofondové lokality

Genofondová lokalita Hradná GL 1

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 36,8 ha

Charakteristika:

Genofondová lokalita Hradná viazaná na sútok toku Hradná s Lazným potokom a 2 ďalšími pravostrannými prítokmi. Je podobne ako GL Hrončička a GL Pstruša významná ako genofondová lokalita mokradných a lúčnych druhov flóry a fauny.

Charakteristický je výskyt nasledovných druhov rastlín: ostrica čierna (*Carex nigra*), zemežlč menšia (*Centaureum erythraea*), bezkolenec belasý (*Molinia caerulea*), chrastrnica trstovníkovitá (*Phalaroides arundinacea*), vřba populavá (*Salix cinerea*), krvavec menší (*Sanguisorba officinalis*), kosienka farbiarska (*Serratula tinctoria*).

Z obojživelníkov sú to napr. skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*); rosníčka zelená (*Hyla arborea*) a plazov užovka obojková (*Natrix natrix*). Významný je výskyt mokradových druhov hmyzu, napr. kobyliek *Conocephalus dorsalis* a *C. fuscus*, konika žltopáseho (*Stethophyma grossum*). Z vtákov dominujú lúčne a trstové druhy, napr. strnádka trstová (*Emberiza schoeniclus*), trsteniariky (*Acrocephalus palustris*, *A. schoenobaenus*), zo vzácnejších lúčnych druhov hlavne chrapkáč poľný (*Crex crex*), úloh prepelica roľná (*Coturnix coturnix*), v brehových krovinách svrčiak riečny (*Locustella fluviatilis*) a slávik obyčajný (*Luscinia megarhynchos*). Z cicavcov sa tu vyskytuje charakteristicky myška drobná (*Micromys minutus*), zo šeliem napr. lasice obyčajná a hranostaj čiernochvostý (*Mustela nivalis*, *M. erminea*).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Rúbaň GL 2

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 7,4 ha

Charakteristika:

Genofondová lokalita predstavuje lesné ekosystémy dubovo-hrabových lesov karpatských (Ls2.1) a bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) v geomorfologickom celku Zvolenská kotlina (podcelok Slatinská kotlina) v nadmorskej výške 450-470 m. Lesné pozemky sú zaradené do kategórie hospodársky les.

Vzhľadom na podobnosť biotopu zodpovedá GL charakter fauny GL Šiagiho vrch.

Navrhované opatrenia:

- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Genofondová lokalita Hradné lúky GL3

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 47,1 ha

Charakteristika:

Lokalita: k.ú.: Dúbravy

Charakteristika: GL predstavuje pestrú mozaiku mezofilných a vlhkomilných lúčnych spoločenstiev (Lk1 – Nížinné a podhorské kosné lúky, Lk4 – Bezkolencové lúky, Lk7 – Psiarkové aluviálne lúky, Lk10 – Spoločenstvá vysokých ostríc, Lk11 – Trstinové spoločenstvá mokradí, Kr8 – Vřbové kroviny stojatých vôd, Kr9 – Vřbové kroviny na zaplavovaných brehoch riek, Lk5 – Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach) na území, ktoré bolo v minulosti narušené odvodnením. Z vlhkomilných sú to spoločenstvá zväzu *Molinion*. V spoločenstvách asociácie *Molinietum coerulae* s bezkolencom belasým (*Molinia coerulea*) sa vyskytujú viaceré vzácne druhy: horec plúcný (*Gentiana pneumonanthe*), kosatec sibírsky (*Iris sibirica*), vřba rozmarínolistá (*Salix rosmarinifolia*). Na dané typy biotopov sa viaže výskyt ohrozených druhov modráčik horcový (*Maculinea alcon*) a modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov (mozaikovitú kosenie min. raz za 5 rokov)
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Šiagiho vrch GL 4

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 73,6 ha

Charakteristika:

Genofondová lokalita predstavuje lesné ekosystémy dubovo-hrbových lesov karpatských (Ls2.1) na kontakte Zvolenskej kotliny (podcelok Slatinská kotlina) a Poľany (podcelok Detsianske predhorie) v nadmorskej výške 500-600m. Lesné pozemky sú zaradené do kategórie hospodársky les.

Faunou pripomína GL čiastočne biocentrum Rohy. Charakteristickými sú hlavne skupiny hmyzu viazané na dubiny. Vyskytuje napr. roháč obyčajný (*Lucanus cervus*), roháčik *Aesalus scarabioides*, ale aj fuzáč alpský (*Rosalia alpina*). Z motýľov sú na okrajoch lesov vzácnejšie a charakteristické napr. jasoň chochlačkový (*Parnassius mnemosyne*), vidlochvost feniklový (*Papilio machaon*).

Charakteristickými zástupcami stavovcov sú napr. z obojživelníkov skokan šťihly (*Rana dalmatina*), rosníčka stromová (*Hyla arborea*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), z plazov užovka stromová (*Elaphe longissima*). Z vtákov tam sú charakteristické hniezdiče včelár obyčajný (*Pernis apivorus*), myšiarka ušatá (*Asio otus*), žlna zelená (*Picus viridis*), ďateľ prostredný (*Dendrocopus medius*), krutohlav obyčajný (*Jynx torquilla*), muchárik bielokrký (*Ficedula albicollis*), slávik obyčajný (*Luscinia megarhynchos*), vlha obyčajná (*Oriolus oriolus*), sedmohlások obyčajný (*Hippolais icterina*). Z cicavcov patria k typickým druhom napr. netopiere, ktoré tu hlavne zbierajú potravu, menej úkryt, napr. netopier obyčajný (*Myotis myotis*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteinii*), večernica pozdna (*Eptesicus serotinus*), ďalej mačka divá (*Felis silvestris*), jazvec lesný (*Meles meles*), z plchov plšík lieskový (*Muscardinus avellanarius*).

Navrhované opatrenia:

- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov
- dôsledné odstraňovanie invázičných druhov rastlín, napr. agáta

Genofondová lokalita Iviny I. GL 5

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 4,6 ha

Charakteristika:

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

GL predstavuje druhovo bohaté mezofilné ovsíkovo-šalviové (*Arrhenatheretum elatioris*) s trojštetom žltkastým (*Trisetum flavescens*) – Lk1 (Nížinné a podhorské kosné lúky), ktoré v okolí toku Hradná prechádzajú do vlhkomilnejších medúnkových porastov (*Holcetum lanati*) – Lk6 (Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí). V rámci územia ide o ojedinelý výskyt. V oboch spoločenstvách sa vyskytujú druhy čeľade vstavačovité (*Orchidaceae*).

GL leží v blízkosti osady Iviny na ha hranici Zvolenskej kotliny a Poľana.

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Ohrozenie: príliš intenzívna pastva hovädzieho dobytku, používanie priemyselných hnojív a ťažkých mechanizmov, odvodňovanie a po ukončení obhospodarovania nástup sekundárnej sukcesie sprevádzanej zarastaním drevinami (jeľša, vrbý).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (kosenie, dopásanie) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Iviny II. GL 6

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 2,2 ha

Charakteristika:

Vlhkomilné lúčne spoločenstvá (Lk6 – Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí, Lk7 – Mezofilné lemy) s prechodom do medúnkových lúk (*Holcetum lanati*) s výskytom chránených a vzácnych druhov čeľade vstavačovité (*Orchidaceae*) a druh – žltohlav najvyšší (*Trollius europaeus*) nadväzujúce na ľavostranný prítok Hradnej v osade Iviny v geomorfologickom celku Poľana.

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (kosenie v suchšom období) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Iviny III. GL 7

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 1,4 ha

Charakteristika:

GL predstavuje vysoké, viacvrstvové, druhovo bohaté ovsíkové lúky (*Arrhenatheretum elatioris*) – zvyšok kedysi viac rozšírených ovsíkových lúk s prechodmi do spoločenstva *Anthoxantho-Agrostietum tenuis* – Lk1 (Nížinné a podhorské kosné lúky) lokalizované v osade Iviny s príslušnými TTP v geomorfologickom celku Poľana. V rámci územia ojedinelý výskyt.

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (kosenie) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Genofondová lokalita Iviny V. GL 8

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 0,5 ha

Charakteristika:

GL predstavuje fragment vlhkomilného spoločenstva *Filipendulo-Menthetum* s túžobníkom brestovým (*Filipendula ulmaria*) a mentou dlholistou (*Mentha longifolia*) – Lk5 (Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach), ktoré postupne prechádza do ovsíkových lúk (*Arrhenatheretum elatioris*) – Lk1 (Nížinné a podhorské kosné lúky) v osade Iviny v geomorfologickom celku Poľana.

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (kosenie, pastva) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

Genofondová lokalita Iviny IV. GL 9

Lokalita: k.ú. Dúbravy

Rozloha: 0,7 ha

Charakteristika:

Vzácné spoločenstvá vlhkej medúnkovej lúky (*Holcetum lanati*), ktoré miestami prechádzajú do porastov so žltohlavom najvyšším (*Trollius altissimus*) a lipkavcom severným (*Galium boreale*) na juhozápadnom svahu nad tokom Mačinová v osade Iviny v geomorfologickom celku Poľana – biotopy Lk1 (Nížinné a podhorské kosné lúky) a Lk6 (Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (kosenie, dopásanie)) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

Genofondová lokalita Podhájno GL 10

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 0,8 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lúčny porast SZ od Dolnej Chrapkovej subxerothermného charakteru. Je to pasienok so spoločenstvom *Anthoxanto-Agrostietum* (Lk1 – Nížinné a podhorské kosné lúky) s výskytom chráneného druhu hrachor trávolistý (*Lathyrus nissolia*).

GL je súčasťou SKUEV0248 Močidlíanska skala. Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

Genofondová lokalita Dolná Chrapková GL 11

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 9,8 ha

Charakteristika:

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

GL predstavuje komplex teplomilných, mezofilných a vlhkomilných (Lk1 – Nížinné a podhorské kosné lúky, Lk6 – Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí), druhovo bohatých lúčnych porastov. Na najvlhkejších miestach sa vyskytujú spoločenstvá so škripinou lesnou (*Scirpus sylvaticus*), ktoré prechádzajú do medúnkovej lúky (*Holcetus lanati*) s výskytom druhu vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*). Na suchších miestach sú lúky asociácie *Arrhenatheretum elatioris*. Na JV okraji sa vyskytujú spoločenstvá *Anthoxantho-Agrostietum*. GL je súčasťou SKUEV0248 Močidlíanska skala. Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Močidlíanska skala I. GL 12

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 15,4 ha

Charakteristika:

GL reprezentuje lesné ekosystémy karpatských dubovo-hrabových lesov (Ls2.1) a bukových a bukovo-jedľových kvetnatých lesov (Ls5.1) v geomorfologickom celku Poľana.

Jadrom je SKUEV0248 Močidlíanska skala. Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Lesy sú zaradené prevažne do kategórie ochranných lesov, menšia časť predstavuje hospodárske lesy

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch prevažne účelový výber, v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania

Genofondová lokalita Močidlíanska skala II. GL 13

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 11,1 ha

Charakteristika:

GL reprezentuje lesné ekosystémy karpatských dubovo-hrabových lesov (Ls2.1) a bukových a bukovo-jedľových kvetnatých lesov (Ls5.1) v geomorfologickom celku Poľana.

Jadrom je SKUEV0248 Močidlíanska skala. Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Lesy sú zaradené prevažne do kategórie ochranných lesov, menšia časť predstavuje hospodárske lesy

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch prevažne účelový výber, v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania

Pod Močidlíanskou skalou I. GL 14

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 2,8 ha

Charakteristika:

GL predstavujú komplex subxerothermných lúčnych porastov a prameniska. Zo vzácnych a ohrozených druhov tu rastú: vstavač obyčajný (*Orchis morio*), hrachor trávolistý (*Lathyrus nissolia*) a nátržník skalný (*Potentilla rupestris*). Na pramenisku sú to ostrica sivastá (*Carex canescens*) a vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*).

GL zasahuje do SKUEV0248 Močidlíanska skala. Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Pod Močidlenskou skalou II. GL 15

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 3,7 ha

Charakteristika:

Charakteristika platí ako pre GL 14.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) trávno-bylinných porastov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Kalamárka GL 16

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 1,4 ha

Charakteristika:

Územie predstavuje erózný zvyšok lávového prúdu, tvoreného pyroxenickým andezitom, s pôvodnými lesnými (Ls4 – Lipovo-javorové sutinové lesy) a nelesnými teplomilnými spoločenstvami, asi 2 km severne od Detvy. Významný je výskyt chráneného, kriticky ohrozeného druhu krivec najmenší (*Gagea minima*) a druhu európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*). Ďalej je územie charakteristické výskytom celého radu teplomilných druhov: kručinka farbiarska (*Genista tinctoria*), pakost krvavý (*Geranium sanguineum*), hrachor čierny (*Lathyrus niger*), timotejka tuhá (*Phleum phleoides*), nátržník biely (*Potentilla alba*), sezel pestrý (*Seseli pallasii*), hrdobarka obyčajná (*Teucrium chamaedrys*), ďatelina alpská (*Trifolium alpestre*), luskáč lekársky (*Vincetoxicum hirundaria*).

GL predstavuje zároveň PP Kalamárka.

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- bezzásahovosť

Genofondová lokalita Vrchdetva III. GL 17

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 185,2 ha

Charakteristika:

GL predstavuje horské lúky so zastúpením nelesnej drevinovej vegetácie (prevažne solitérov a skupinovej vegetácie, menej líniovej) v oblasti Hornej Chrapkovej a Vrchdetvy, ktorej obrubu vytvárajú najmä bukové a jedľovo-bukové lesy (Ls5.1). Lokalita sa nachádza v nadmorskej výške 780-1100 m na prevažne južne až západne orientovaných svahoch Poľany.

Intenzita využitia plôch TTP v rámci GL je rozdielna. Západná časť GL v oblasti Hornej Chrapkovej z dôvodu lepšej prístupnosti a existencie usadlostí je intenzívnejšie využívaná. Východná časť GL v lokalite Vrchdetva, naopak predstavuje charakteristické, prevažne nekosené a nepasené horské lúky, značná časť územia podlieha sukcesii.

Súčasťou GL je CHA Horná Chrapková so IV. stupňom ochrany, GL zasahuje do SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Územie predstavuje mozaiku mezofilných spoločenstiev s ojedinelým výskytom teplomilnejších druhov: kozinec sladkolistý (*Astragalus glycyphyllos*), krvavec menší (*Sanguisorba minor*), z ohrozených druhov peniažtek modrastý (*Thlaspi caerulescens*). Plochy s vlhkomilnými spoločenstvami sú vyčlenené ako samostatné GL. Vyskytuje sa tu aj druh európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*).

Genofondová lokalita reprezentuje faunu vlhkostného gradientu horských lúk a trávnych porastov Poľany. Z hľadiska zastúpenia živočíšnych druhov ide o podobné, no menej teplomilné druhy fauny ako na GL Javorinka. Na trávne porasty sú viazané viaceré druhy rovnokrídlavcov (22 tam známych druhov). Z európskeho významných

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

motýľov sú to modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*), modráčik čiernoškvrný (*Maculinea arion*), ohniváček veľký (*Lycaena dispar*), z chrobákov napr. viaceré druhy bystrušiek rodu *Carabus*. Charakteristickými zástupcami stavovcov sú napr. z plazov užovka hladká (*Coronella austriaca*) a jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*).

Trávne porasty s rozptýlenou drevinovou vegetáciou sú hniezdny biotopom pre nasledovné charakteristické hniezdiče: prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), pŕhľaviar čiernohlavý a červenkastý (*Saxicola torquata*, *S. rubetra*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*) a strádka obyčajná (*Emberiza citrinella*). Na lokalitách s dostatkom mimolesnej drevinovej vegetácie sa vyskytujú typicky napr. strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), penica obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelienska obyčajná (*Chloris chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*), a tam kde sú aj skalné kopy je typický aj skaliarik sivý (*Oenanthe oenanthe*) a dudok (*Upupa epops*). K dominantným druhom hniezdičov patria ľabtuška hôrna (*Anthus trivialis*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*) a spevavý (*P. trochilus*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bieložúbka krpatá a bielobruchá (*Crocodylus suaveolens*, *C. leucodon*) a hranostaj čiernochvostý lasica obyčajná (*Mustela erminea*, *M. nivalis*). Lokalita sa nachádza v teritóriu medveďa hnedého (*Ursus arctos*).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín

Genofondová lokalita Horná Chrapková I. GL 18

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 6,9 ha

Charakteristika:

GL predstavuje pestrú mozaiku mezofilných a vlhkomilných lúčnych spoločenstiev. Z vlhkomilných sú to spoločenstvá zväzov *Calthion* a *Molinion* (Lk4 – Bezkolencové lúky a Lk5 – Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúčach). Na malej ploche sa vyskytujú aj spoločenstvá slatin. Vo východnej a západnej časti sa vyskytujú vzácné, stredne vysoké spoločenstvá s ostricou trsnatou (*Carex caespitosa*). Ďalej sa tu vyskytujú bohaté, aj keď monodominantné vysokobylinné spoločenstvá viazané na vysokú hladinu podzemnej vody a živinami dobre zásobené pôdy, s dominanciou žltohlavu európskeho (*Trollius altissimus*) a krvavca lekárskeho (*Sanguisorba officinalis*). Najvzácnejšie sú trojvrstvové porasty asociácie *Molinietum coerulae* s bezkolencom belasým (*Molinia coerulea*). Vyskytujú sa tu viaceré vzácne druhy: rebríček (*Achillea ptarmica*), ostrica tŕňomilná (*Carex umbrosa*), vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), horec pľúcny (*Gentiana pneumonanthe*), kosatec sibírsky (*Iris sibirica*), hrachor močiarny (*Lathyrus palustris*), hadivka obyčajná (*Ophioglossum vulgatum*) hadomor nízky (*Scorsonera humilis*), žltuška lesklá (*Thalictrum lucidum*). Z ostríc sa tu napríklad vyskytujú ostrica Buekova (*Carex buekii*), ostrica Hartmanova (*Carex hartmanii*). V minulosti boli porasty kosené a spásané ovcami.

Jadrom GL je CHA Horná Chrapková. Do územia GL zasahuje z juhu SKUEV0040 Detviansky potok.

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Detviansky potok GL 19

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 76,7 ha

Charakteristika:

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

GL predstavuje lesné ekosystémy karpatských dubovo-hrabových lesov (Ls2.1), bukových a bukovo-jedľových kvetnatých lesov (Ls5.1) a lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) v geomorfologickom celku Poľana. Jadrom GL je SKUEV0040 Detviansky potok. Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana. Prevažná časť GL predstavuje ochranné lesy, menšia časť je zaradené do kategórie hospodársky les.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Kráľička GL 20

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 1,1 ha

Charakteristika:

GL reprezentuje lesné ekosystémy lipovo-javorových sutinových lesov s prirodzenou štruktúrou (Ls4.), bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1), Sk2 - Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou a Sk5 - Nespevnené silikátové sutiny v kolínnom stupni.

Na danú lokalitu sa viaže výskyt bioindikačne dôležitého druhu európskeho významu kyjanôčky zelenej (*Buxbaumia viridis*), ktorá indikuje vysokú zachovalosť a prirodzenosť lesných porastov.

Zo živočíšnych druhov sú významné druhy radu *Celeoptera*: kriticky ohrozený fúzač *Pseudogaurotina excellens* a plocháč červený (*Cucujus cinnaberinus*).

Navrhované opatrenia:

- bezzásahovosť

Genofondová lokalita Horná Chrapková II. GL 21

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 5,5 ha

Charakteristika:

Mozaika vlhkomilných až mokradných spoločenstiev s prirodzeným druhovým zložením (Lk3 – Mezofilné pasienky a spásané lúky, Lk5 – Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach, Ra3 – Prechodné rašeliniská a trasoviská). Ide o porasty s pichliačom zelinovým (*Cirsium oleraceum*) a angelikou lesnou (*Angelica sylvestris*) – asociácia *Angelico-Cirsietum oleracei*. Miestami prechádzajú do spoločenstva s dominanciou túžobníka brestového (*Filipendula ulmaria*) resp. do spoločenstva s dominanciou ostrice čiernej (*Carex nigra*) – asociácia – *Caricetum goodenowii*. Vyskytujú sa tu ostrica trsnatá (*Carex caespitosa*), ostrica Hartmanova (*C. hartmanii*) i veronika štítovitá (*Veronica scutellata*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov - občasné kosenie a odstránenie biomasy
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Vrchdetva I. GL 22

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 3,9 ha

Charakteristika:

Mozaika mezofilných až vlhkomilných (Lk1 – Nížinné a podhorské kosné lúky, Lk3 – Mezofilné pasienky a spásané lúky, Lk5 – Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach), druhovo bohatých spoločenstiev, s prevahou spoločenstva *Anthoxantho-Agrostietum tenuis*. Výskyt vzácnejších druhov ostrica žltá (*Carex flava*),

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), bielokvet močiarny (*Parnassia palustris*), žltohlav európsky (*Trollius altissimus*), fialka močiarna (*Viola palustris*), peniažtek modrastý (*Thlaspi caerulescens*).

GL sa rozprestiera po ľavej strane doliny Detvianskeho potoka nadväzujúc na GL Detviansky potok.

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov (pasenie, občasné kosenie vlhkých častí)
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Vrchdetva II. GL 23

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 1,3 ha (0,9 ha, 0,4 ha)

Charakteristika:

GL pozostáva z dvoch plôch, ktoré predstavujú fragmenty slatinných spoločenstiev *Caricetum goodenowii* (Ra3 – Prechodné rašeliniská a trasoviská) s ostricou ježatou (*Carex echinata*), ostricou žltou (*C.flava*), ostricou čiernou (*C.nigra*) a páperníkom úzkolistým (*Eriophorum angustifolium*). Zo vzácnějších druhov tu rastú vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*) a bielokvet močiarny (*Parnassia palustris*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov - občasné kosenie, zabránenie prechodu dobytky
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Spúšťanka GL 24

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 1,3 ha

Charakteristika:

GL predstavuje mozaiku zachovalých vlhkomilných, močiarnych až slatinných spoločenstiev (Lk5 – Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach, Lk7 – Psiarkové aluviálne lúky, Ra3 – Prechodné rašeliniská a trasoviská), od porastov s pálkou širokolistou (*Typha latifolia*), cez slatinné spoločenstvo s páperníkom úzkolistým (*Eriophorum angustifolium*), ostricou žltou (*Carex flava*), ohrozeným druhom ostrica Hartmanova (*C. hartmanii*) až po spoločenstvá s vstavačovcom májovým (*Dactylorhiza majalis*), veronikou štítovitou (*Veronica scutellata*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (občasné kosenie) lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

Genofondová lokalita Kopa GL 25

Lokalita: k.ú. Detva, Hriňová

Rozloha: 66,8 ha

Charakteristika:

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

GL predstavuje lesné ekosystémy bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) a lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) v geomorfologickom celku Poľana.

Jadrom je PR Kopa so IV. stupňom ochrany a SKUEV0045 Kopa. Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana. Ide o lesné pozemky, väčšina z nich je zaradená do kategórie hospodársky les. Ochranné lesy sú iba na území PR Kopa.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať len výnimočne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Melichova skala 1,2 GL 26

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 7,9 ha (2,8 ha, 5,1 ha)

Charakteristika:

GL reprezentuje dve plochy s fragmentami mezofilných až subxerofilných pasienkových a lúčnych porastov (Lk1 – Nížinné a podhorské lúky) na svahoch kóty Melichova skala (744m).

Prevažuje spoločenstvo *Anthoxanto-Agrostietum*. Z teplo a suchomilných druhov sa tu vyskytujú jarva obyčajná (*Clinopodium vulgare*), pakost holubí (*Geranium columbinum*), divozel veľkokvetý (*Verbascum densiflorum*), pamajorán obyčajný (*Origanum vulgare*).

Na lokalite sa vyskytujú zriedkavé, prípadne ohrozené a chránené teplomilné druhy - palina pravá (*Artemisia absinthium*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*), leopoldia chochlatá (*Leopoldia comosa*), chlpánik lúčny (*Pilosella caespitosa*), nátržník strieborný (*Potentilla argentea*) a rebríček vznešený (*Achillea nobilis*). Vyskytuje sa tu aj druh európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*).

Lokalita predstavuje faunu extenzívne obhospodarovaných lúk a pasienkov na hrane s lazmi a drobnými úzkymi políčkami na podhorí Poľany. Reprezentuje podobné druhy ako GL Malčekova skala. Hniezdením sem zasahujú 1-2 páry strakoša kolesára (*Lanius minor*).

Súčasťou GL je PP Melichova skala. Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a zasahuje severnou časťou do CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (extenzívne pasenie, občasné kosenie) lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

Genofondová lokalita Malčekova skala GL 27

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 29,3 ha

Charakteristika:

GL predstavuje južne, JV a JZ orientované svahy kóty Kopa s mozaikou trvalých trávnych porastov, NDV a mikroštruktúr políček. Súčasťou GL je PP Malčekova skala.

Územie je charakteristické pomerne bohatým výskytom teplomilných druhov: dušovka roľná (*Acinos arvensis*), nevädzka porýnska (*Acosta rhenana*), rebríček vznešený (*Achillea nobilis*), kozinec sladkolistý (*Astragalus glycyphyllos*), nátržník strieborný (*Potentilla argentea*), krvavec menší (*Sanguisorba minor*), ranostajovec pestrý (*Securigera varia*). Z chránených a ohrozených druhov sa tu vyskytuje kukučka vencová (*Lychnis coronaria*) a sklerant trváci (*Scleranthus perennis*).

GL predstavuje faunu extenzívne obhospodarovaných lúk a pasienkov na hrane s lazmi a drobnými úzkymi políčkami na v podhorí Poľany. Reprezentuje podobné druhy ako GL Javorinka, no na malej ploche.

Skalné útvary sú charakteristické teplomilnou faunou a flórou, napr. z plazov jašterica múrová (*Podarcis muralis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*). Z vtákov tu hniezdia napr. škvránik stromový (*Lullula arborea*), pŕhlviar čiernohlavý a červenkastý (*Saxicola torquata*, *S. rubetra*), škvránok poľný (*Alauda arvensis*) a strnádka

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

obyčajná (*Emberiza citrinella*). Na lokalitách s dostatkom nelesnej drevinovej vegetácie sa vyskytujú typicky napr. strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), p. obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelenka obyčajná (*Chloris chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*), a tam kde sú aj skalné kopy je typický aj skalniar sivý (*Oenanthe oenanthe*) a dudok chochlatý (*Upupa epops*), za potravou zaletuje aj strakoš kolesár (*Lanius minor*).

Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bielozúbka krpatá a bielobruchá (*Crociodura suaveolens*, *C. leucodon*).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

Genofondová lokalita Spády Drábovkou GL 28

Lokalita: k.ú. Detva, Hriňová

Rozloha: 6,6 ha

Charakteristika:

Lokalita predstavuje ojedinelý morfológický tvar v masíve Poľany budovaný pyroxenickým andezitom s 15 m vodopádom v doline ľavostranného bezmenného prítoku Mačinovej pod Drábovkou (1251 m).

GL reprezentuje lesné ekosystémy lipovo-javorových sutinových lesov s prirodzenou štruktúrou (Ls4.0), bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1), Sk2 - Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou a Sk5 - Nespevnené silikátové sutiny v kolínnom stupni.

Na lokalitu sa viaže výskyt bioindikačne významného druhu kyjanôčky zelenej (*Buxbaumia viridis*).

V minulosti tu bolo hniezdisko sokola sťahovavého (*Falco peregrinus*), dnes v okolí hniezdia kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), sova obyčajná (*Strix aluco*), včelár lesný (*Pernis apivorus*), orol kriklavý (*Aquila pomarina*), orešnica perlavá (*Nucifraga caryocatactes*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), drozd kolohrivec (*Turdus torquatus*) a iné. Z plazov jašterica múrová (*Podarcis muralis*), z cicavcov myšovka horská (*Sicista betulina*), zo skupiny *Celeoptera* je to fúzač *Pseudogaurotina excellens*. Bolo tu zistených 40 druhov mäkkýšov, z čoho 17 druhov patrí ku karpatským areotypom (*Oxychilus orientalis*, *Vitrea transsylvatica*, *Cochlodina cerata*, *Macrogastra tumida*, *M. latestriata*, *Vestia elata*, *V. turgida*, *Perforatella vicina*, *Chilostoma faustinum*, *Ch. rossmaessleri*, *Trichia bakowskii*, *T. unidentata*, *Eucobresia nivalis*, *Semilimax kotulae*, *Pseudofusulus varians*, *Bythinella austriaca*, *Bielzia cicerulans*). Nevhodným hospodárením v okolí sú ohrozené mnohé pralesné druhy, ako napr. *Bulgarica cana*, *Causa holosericum*, *Clausilia cruciata*, *Discus rederatus* (msc. Krištín. 1994, Šteffek 1994, in. Verb. Urban, 1995).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana. Ide prevažne o ochranné lesy, iba juhozápadná časť GL predstavuje lesy osobitného určenia.

Navrhované opatrenia:

- bezzásahovosť

Genofondová lokalita Koryto GL 29

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 25,1 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lesné ekosystémy bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) a lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) s prirodzenou štruktúrou a v geomorfologickom celku Poľana.

Územie GL predstavuje zároveň SKUEV0009 Koryto, je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana. Ide v plnej miere o lesné pozemky v kategórii ochranné lesy.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch prevažne účelový výber
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Predná Poľana GL 30

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 134,3 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lesné ekosystémy s pralesovitou štruktúrou: Ls9.2 – Smrekové lesy vysokobylinné (9410), Ls9.1 – Smrekové lesy čučoriedkové (9410) a Ls5.1 – Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130).

Jadrom genofondovej plochy je NPR Zadná Poľana. Územie je súčasťou SKUEV0319 Poľana, SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Ide o lesné pozemky, južná časť GL je zaradená do kategórie ochranné lesy (na území NPR), severná časť GL kategóriu lesy osobitného určenia z titulu ochrany prírody.

Navrhované opatrenia:

- porasty ponechať na samovývoj

Genofondová lokalita Žliebky GL 31

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 13,1 ha

Charakteristika:

GL predstavuje horskú podmäčanu lúku s rozptýlenou NDV situovanú v nadmorskej výške 1300 – 1340 m s charakterom enklávy uprostred súvislých komplexov smrečín. Jej súčasťou v severozápadnej časti je relatívne zachované rašelinisko. Tieto slatinné porasty predstavujú ostricové porasty asociácie *Caricetum goodenowii* prechodmi do spoločenstiev zväzu *Calthion*. Významný je výskyt ohrozených a chránených taxónov: rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*), ostrica trsnatá (*Carex caespitosa*), vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), vstavačovec bazový (*Dactylorhiza sambucina*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), sitina nitolistá (*Juncus filiformis*). Vyskytuje sa tu aj druh európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*). Z ďalších druhov je to napríklad popolavec kučeravý (*Tephrosia crispa*).

Na rašelinisko sa viaže charakteristická fauna. Z mlokov sú tam typické mlok karpatský (*Lissotriton montandoni*) a mlok vrchovský (*Mesotriton alpestris*), z plazov sú charakteristickými zástupcami tam jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*) a jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), vzácné aj vretenica severná (*Vipera berus*).

Na lúčne porasty Žliebok sú z bezstavovcov viazané viaceré druhy rovnokrídlovcov (22 tam známych druhov), za pozornosť stoja hlavne početné koníky *Omocestus viridulus* a kobylky (*Metrioptera brachyptera*), vzácné aj koník belasonohý (*Podisma pedestris*). Na okrajoch lesov sa vyskytujú aj horské druhy bystrušiek, napr. *Carabus auronitens*, pri mokradiach napr. *Carabus variolosus*.

K dominantným druhom hniezdičov patria ľabtuška hôrna (*Anthus trivialis*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*) a spevavý (*P. trochilus*). Vzácné tu hniezdia napr. škvrník stromový (*Lullula arborea*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica popolavá (*Sylvia curruca*), p. obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelienka obyčajná (*Carduelis chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*). Z okolitých lesných porastov sem zaletujú za potravou prírode blízkych smrekových lesov jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), dúbniť trojprstý (*Picoides tridactylus*), drozd kolohrivý (*Turdus torquatus*), sýkorka chochlatá (*P. cristatus*) a čiernohlavá (*P. montanus*), krivonos (*Loxia curvirostra*), hýľ obyčajný (*Pyrrhula pyrrhula*) a stehlík čižavý (*Carduelis spinus*).

Z cicavcov je na tejto ploche typická vzácna myšovka vrchovská (*Sicista betulina*), ktorá tu nachádza optimálne biotopy. Z netopierov tu lovia typické horské a lesné druhy večernica pestrá (*Vespertilio murinus*), netopier fúzatý (*Myotis mystacinus*), ucháč svetlý (*Plecotus auritus*) a doznieva tu ešte aj populácia netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*). Bežný je tu výskyt kuny lesnej (*Martes martes*), na lokalite sa nachádzajú aj teritóriá medveďa hnedého (*Ursus arctos*).

Územie je súčasťou SKUEV0319 Poľana, SKCHVU022 Poľana, NPR Zadná Poľana a CHKO Poľana.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) rozsiahlejších lúčnych biotopov
- odstraňovanie náletu drevín (hlavne smreka) v 5-10 ročných intervaloch kvôli zachovaniu charakteru GL
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín

Zadná Poľana GL 32

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 728,1 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lesné ekosystémy s pralesovitou štruktúrou vo vrcholovej časti Poľany s príľahlými svahmi. Najvýznamnejší je výskyt smrečín na najjužnejšom okraji areálu ich pôvodného rozšírenia v Západných Karpatoch na andezitovom podklade.

Pralesovitý vzhľad 160 - 190 ročných smrekových porastov, ktoré sú doplnené jarabinou (*Sorbus* sp.) a bukom lesným (*Fagus sylvatica*). Z ďalších drevín sa vyskytuje jedľa biela (*Abies alba*), javor horský (*Acer pseudoplatanus*), javor mliečny (*A. platanoides*) a brest horský (*Ulmus glabra*). Rezervácia je určená na samovoľný vývoj, kde možno študovať všetky typy spoločenstiev vyšších polôh masívu Poľana.

Jadrom genofondovej plochy je NPR Zadná Poľana. Územie je súčasťou SKUEV0319 Poľana, SKCHVU022 Poľana, CHKO Poľana.

GL je vyhraničená prevažne na lesných pozemkoch, výnimku tvoria lúčne enklávy s výmerami od 0,1 ha do 5 ha. Prevažná časť GL je zaradená do kategórie lesy osobitného určenia z titulu ochrany prírody, západná a severozápadná časť územia GL je v kategórii ochranné lesy.

Výskyt biotopov európskeho a národného významu: Ls9.2 – Smrekové lesy vysokobylinné (9410), Ls9.1 – Smrekové lesy čučoriedkové (9410), Ls5.3 – Javorovo-bukové horské lesy (9140) a Ls5.1 – Bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy (9130)

V bukových a bukovo-jedľovo-smrekových lesoch GL sú z bezstavovcov charakteristické chrobáky, v rámci ktorých sú nenápadné chrobáky rodu *Melandrya*, vyvíjajúce sa v rozkladajúcom sa dreve. V týchto porastoch sa už pravidelne začínajú vyskytovať veľké ochránársky významné bystrušky *Carabus auronitens* i *Carabus variolosus*. Na okrajoch týchto lesov je sa vyskytuje z plazov napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), z obojživelníkov je v bučinách typická salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*), v periodických telmách a vodách kunka žltobruchá (*Bombina variegata*).

Z vtákov sú tam charakteristické hniezdiče holub plúžik (*Columba oenas*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), žlna sivá (*Picus canus*), muchárik malý (*Ficedula parva*). K dominantným druhom hniezdičov patria napr. pinka obyčajná (*Fringilla coelebs*), sýkorka uhliarka (*Parus ater*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), brhlík obyčajný (*Sitta europaea*) a sýkorka čiernohlavá (*Parus montanus*). V bukových lesoch patria tiež netopiere k charakteristickým cicavcom obývajúcim dutiny starých stromov, napr. uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), (ucháč svetlý (*Plecotus auritus*), raniak malý (*Nyctalus leisleri*), netopier riasnatý (*Myotis nattereri*). V takto štrukturovaných lesoch Poľany sa pravidelne vyskytuje medveď hnedý (*Ursus arctos*) a vlk dravý (*Canis lupus*) a v lesoch spestrených skalami aj rys ostrovid (*Lynx lynx*). Z plchov sa tu vyskytuje typicky plch veľký (*Glis glis*) a plch lesný (*Dryomys nitedula*) a v bukovo-jedľovo-smrekových lesoch a na ich okrajoch sa vyskytuje vzácné už aj myšovka vrchovská (*Sicista betulina*).

Z bezstavovcov sú na smrekové lesy a smrekové drevo viazané viaceré vzácne druhy hmyzu. Z množstva chrobákov patria medzi ochránársky významné napr. fúzáče *Pseudogauritina excelens*, *Acanthocinus griseus*, bystruška *Duvalius micropthalmus*, plocháč *Cucujus cinnaberinus* a vzácnnejšie aj *C. haematodes*. Na okrajoch týchto lesov sa vyskytuje z typických plazov napr. jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), vretenica severná (*Vipera berus*), z obojživelníkov napr. skokan hnedý (*Rana temporaria*), salamandra škvrnitá (*Salamandra salamandra*).

Z vtákov sú charakteristické hniezdiče horských a prírode blízkych smrekových lesov hlucháň obyčajný (*Tetrao urogallus*), jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), dúbniak trojprstý (*Picoides tridactylus*), drozd kolohrivý (*Turdus torquatus*), sýkorka chochlatá (*P. cristatus*) a čiernohlavá (*P. montanus*), krivonos smrekový (*Loxia curvirostra*), hýľ obyčajný (*Pyrrhula pyrrhula*) a stehlík čižavý (*Carduelis spinus*). K dominantným druhom hniezdičov patrí ako vo všetkých lesoch pinka

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

obyčajná (*Fringilla coelebs*), ďalej sýkorka uhliarka (*Parus ater*), králik zlatohlavý (*Regulus regulus*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), vrchárka modrá (*Prunella modularis*) a penica čiernohlavá (*Sylvia atricapilla*). Z netopierov smrekové lesy a okolie horského hotela Poľana osídľujú typicky druhy večernica pestrá (*Vespertilio murinus*), večernica pozdná (*Eptesicus serotinus*), netopier fúzatý (*Myotis mystacinus*), ucháč svetlý (*Plecotus auritus*) a doznieva tu ešte aj populácia netopiera veľkouchého (*Myotis bechsteini*). Myšovka vrchovská (*Sicista betulina*) nachádza optimálne biotopy práve na okrajoch smrekových lesov hrebeňa Poľany.

Navrhované opatrenia:

- bezzásahovosť

Genofondová lokalita Bystré GL 33

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 12,7 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lesné ekosystémy lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) a bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) s prirodzenou štruktúrou, ktoré sú sprevádzané biotopom Sk2 - Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou v geomorfologickom celku Poľana.

Na lokalitu sa viaže výskyt kyjanôčky zelenej (*Buxbaumia viridis*) a tiež výskyt významných druhov chrobákov – *Coleoptera*: plocháča červeného (*Cucujus cinnaberinus*), fúzača (*Pseudogaurotina excellens*). Ide lokalitu so zachovalými pralesnými zoocenózami v okolí, ojedinelé nálezisko mäkkýša *Balea perversa*.

Jadrom GL je národná prírodná pamiatka Vodopád Bystrého potoka. GL sa nachádza v CHKO Poľana a SKCHVU022 Poľana.

Celé územie GL je zaradené do kategórie ochranné lesy.

Navrhované opatrenia:

- bezzásahovosť

Genofondová lokalita Skalky GL34

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 38,9 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lúčnu enklávu oddelenú od GL Vrchdetva iba pásom lesa v šírke 200 m, čo sa odzrkadľuje v podobnosti charakteru biotopov i fauny.

Lokalita sa nachádza v nadmorskej výške 930-1100 m na prevažne južných a juhovýchodných svahoch Poľany. Reprezentujú ju horské lúky a zarastajúce pasienky, ohrozujúcim faktorom tejto lokality je sukcesia.

Z ohrozených druhov sa tu vyskytujú: kruštík širokolistý (*Epipactis helleborine*), chlpaník vrcholikatý (*Pilosella cymosa*) a fialka žltá sudetská (*Viola lutea* subsp. *sudetica*).

Na trávne porasty sú viazané viaceré druhy rovnokridlovcov (16 tam známych druhov). Z plazov sú typické užovka hladká (*Coronella austriaca*) a jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*).

Trávne porasty s rozptýlenou drevinovou vegetáciou sú hniezdnym biotopom pre nasledovné charakteristické hniezdiče: škovránik stromový (*Lullula arborea*), prhlviar čiernohlavý (*Saxicola torquata*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*) a strnádka obyčajná (*Emberiza citrinella*). Na miestach s dostatkom rozptýlenej drevinovej vegetácie sa vyskytujú typicky napr. strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), p. obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelienska obyčajná (*Carduelis chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*). K dominantným druhom hniezdičov patria ľabtuška hôrna (*Anthus trivialis*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*) a spevavý (*P. trochilus*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bielozúbka krpatá a bielobruchá (*Crociodura suaveolens*, *C. leucodon*), lokalita sa nachádza v teritóriu medveďa hnedého (*Ursus arctos*) i rysa ostrovida (*Lynx lynx*).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie, mulčovanie) lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

Genofondová lokalita Javorinka I. GL 35

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 18,9 ha (7,5 ha, 11,4 ha)

Charakteristika:

GL reprezentuje lesné ekosystémy lipovo-javorových sutinových lesov s prirodzenou štruktúrou (Ls4.0), bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1), Sk2 - Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou a Sk5 - Nespevnené silikátové sutiny v kolínnom stupni.

Na danú lokalitu sa viaže výskyt kyjanôčky zelenej (*Buxbaumia viridis*) a chvostníka jedľovitého (*Huperzia selago*). Významné druhy radu *Celeoptera*: *Mycetoma suturale*, fúzač alpský (*Rosalia alpina*), kriticky ohrozený fúzač *Pseudogaurotina excellens*, ktorý má v lokalite najjužnejšie potvrdený výskyt v rámci územia SR.

Navrhované opatrenia:

- bezzásahovosť

Genofondová lokalita Javorinka II. GL 36

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 206,5 ha

Charakteristika:

Lokalita predstavuje nížinné a podhorské kosné lúky (Lk1) spestrené vysokobylinnými spoločenstvami vlhkých lúk (Lk5) na chrbáte rázsochy (andezitového lávového prúdu) orientovanej severo-južným smerom a prislúchajúcich JZ, J, JV svahoch so zastúpením NDV v nadmorskej výške 700 – 1050 m.

Z ohrozených a chránených druhov rastlín sa tu vyskytujú: vstavačovec bazový (*Dactylorhiza sambucina*), zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), peniažtek modrastý (*Thlaspi caerulescens*), fialka žltá sudetská (*Viola lutea* subsp. *sudetica*).

Lokalita predstavuje faunu trávnych pasienčov a z časti kosených porastov a zarastajúcich pasienkov, spestrenú o druhy viazané na rozptýlenú nelesnú stromovú vegetáciu.

Na trávne porasty sú viazané viaceré teplomilné druhy, z 31 tam známych druhov rovnokrídlovcov napr. sedlovka bronzová (*Ephippiger aphippiger*), koník ružovokrídly (*Calliptamus italicus*), a i. Teplomilnosť lokality dokazuje aj výskyt modlivky zelenej (*Mantis religiosa*). Z európsky významných motýľov sú to modráčik krvavcový (*Maculinea teleius*), modráčik čiernoškvrnný (*Maculinea arion*), spriadač kostihojový (*Euplagia (Callimorpha) quadripunctaria*), ohniváček veľký (*Lycaena dispar*), z chrobákov napr. kvetomilné fúzace *Phytoecia coerulea*, *P. pustulata*, *P. cylindrica*, krasone rodu *Anthaxia*, a viaceré druhy bystrušiek rodu *Carabus*. Charakteristickými zástupcami stavovcov sú napr. z plazov užovka stromová (*Elaphe longissima*), jašterica múrová (*Podarcis muralis*) a jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*).

Trávne porasty s rozptýlenou drevinovou vegetáciou sú hniezdnym biotopom pre nasledovné charakteristické hniezdiče: prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), škvránik stromový (*Lullula arborea*), prhľaviar čiernohlavý a červenkastý (*Saxicola torquata*, *S. rubetra*), škvránok poľný (*Alauda arvensis*) a strnádka obyčajná (*Emberiza citrinella*). Na lokalitách s dostatkom mimolesnej drevinovej vegetácie sa vyskytujú typicky napr. strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), penica obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelenka obyčajná (*Carduelis chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*), a tam kde sú aj skalné kopy je typický aj skaliarik sivý (*Oenanthe oenanthe*) a dudok chpchatý (*Upupa epops*). K dominantným druhom hniezdičov patria ľabtuška hôrna (*Anthus trivialis*), škvránok poľný (*Alauda arvensis*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*) a spevavý (*P. trochilus*) a strakoš obyčajný (*Lanius collurio*). Lokalita je dôležitá aj ako potravný habitat viacerých druhov dravcov, typickým je napríklad orol krikľavý (*Aquila pomarina*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bielozúbka krpatá a bielobruchá (*Crociodura suaveolens*, *C. leucodon*).

Jadrom GL je SKUEV0046 Javorinka, GL leží v SKCHVU022 Poľana a sčasti sa prekrýva s CHKO Poľana.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Navrhované opatrenia:

- pravidelné pasenie pri dodržaní max. zaťaženia VDJ na ha s častým prekladáním košiarov a vykášaním burín a nedopaskov
- odstraňovanie sukcesných drevín, prípadne bylín a vyhrabávanie stariny
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

Genofondová lokalita Úplaz GL 37

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 33,9

Charakteristika:

GL predstavuje lúčnu enklávu izolovanú od GL Javorinka dolinou toku Riečka s pásom bukovo-jedľovo-smrekových lesov v šírke 200 m, čo sa odzrkadľuje v podobnosti charakteru biotopov horských lúk a pasienkov. Po okrajoch v kontakte s lesom podlieha GL sukcesii. Lokalita sa nachádza sčasti na chrbáte jednej z rázsoch Poľany a sčasti na prilahlých JZ až SZ svahoch v nadmorskej výške 850 – 1050 m.

GL reprezentuje mezofilné lúčne spoločenstvá patriace k biotopom LK1 – Nížinné a podhorské kosné lúky a a Tr8 - Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte.

Na trávne porasty sú viazané viaceré druhy fauny typické pre kontaktnú zónu mierne teplej a chladnej klimatickej oblasti. Z 28 tam známych druhov rovnokrídlovcov stojí za pozornosť napr. jedna z mála lokalít koníka *Myrmeleotettix maculatus*, viazaného na erózne plochy, horský druh koníka *Omocestus viridulus* a kobylky *Metrioptera brachyptera* a *Pholidoptera aptera*.

Charakteristickými zástupcami stavovcov sú napr. z plazov jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*) a jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), vzácne aj vretenica severná (*Vipera berus*).

Trávne porasty s rozptýlenou drevinovou vegetáciou sú hniezdnym biotopom napr. pre druhy prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), prhlaviar čiernohlavý a červenkastý (*Saxicola torquata*, *S. rubetra*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*). K dominantným druhom hniezdičov patria ľabtuška hôrna (*Anthus trivialis*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*), kolibkárik čipčavý (*Phylloscopus collybita*) a spevavý (*P. trochilus*) a strakoš obyčajný (*Lanius collurio*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bieložúbka krpatá a bielobruchá (*Crociodura suaveolens*, *C. leucodon*), lokalita sa nachádza v teritóriách medveďa hnedého (*Ursus arctos*) a rysa ostrovida (*Lynx lynx*).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (kosenie, pasenie)
- obmedziť sukcesný zárast lúčnych porastov

Genofondová lokalita Hukavy GL 38

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 1,7 ha

Charakteristika:

GL reprezentuje prameniskové slatinné spoločenstvá *Caricetum goodenowii* lokalizované na ostrove lúčnych porastov (Ra3 – Prechodné rašeliniská a trasoviská, Lk6 – Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí) v súvislých lesných komplexoch pod Hukavským grúňom v geomorfologickom celku Poľana. Spoločenstvo sa vyznačuje dominanciou ostrice čiernej (*Carex nigra*) a sitiny rozložitej (*Juncus effusus*). Z ďalších druhov sa tu vyskytujú ostrica ježatá (*Carex echinata*), ostrica Lachenalova (*C. lanchenalii*), ostrica bledá (*C. pallescens*), ostrica prosová (*C. panicea*), ostrica sivastá (*C. canescens*), ostrica štihla (*C. acuta*), vstavačovec (*Dactylorhiza* sp.), páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*), nezábudka močiarna (*Myosotis palustris*), iskerník zlatožltý (*Ranunculus auricomus*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment – občasné kosenie
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Človiečka GL 39

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 1,8 ha

Charakteristika:

Zachovalé slatinné spoločenstvá ostrice čiernej (*Carex nigra*) *Caricetum goodenowii* s výskytom páperníka úzkolistého (*Eriophorum angustifolium*) a ďalších druhov: ostrica ježatá (*Carex echinata*), ostrica žltá (*C. flava*), fialka močiarna (*Viola palustris*) v kontakte s tokom Dežmova na hranici Poľany a Veporských vrchov (podcelok Sihlianska planina). Na slatinné spoločenstvá najmä po pravej strane toku nadväzujú svieže horské kosené lúčne porasty asociácie *Anthoxantho-Agrostietum* (subass. *nardetosum*) s prirodzeným druhovým zložením (Lk1) a kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte (Tr8) s výskytom šafranu spišského (*Crocus discolor*) a druhov z čeľade *Orchidaceae*: vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), vstavačovec bazový (*Dactylorhiza sambucina*). Vyskytuje sa tu aj druh európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Tr8 Kvetnaté vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (kosenie, extenzívne pasenie) lúčnych biotopov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Murínka GL 41

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 3,4 ha

Charakteristika:

Zachovalé horské kosené lúčne porasty asociácie *Anthoxantho-Agrostietum* (subass. *nardetosum*) - Lk1 a biotopu Tr8 s prirodzeným druhovým zložením, s výskytom šafranu spišského (*Crocus discolor*) a druhov z čeľade *Orchidaceae* - vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), bradáčik vajcovitolistý (*Listera ovata*), vemenník dvojlistý (*Platanthera bifolia*). GL je lokalizovaná na jednom z ostrovčekov lúčnych porastov (Murínka) v súvislých lesných komplexoch na hranici Poľany a Veporských vrchov (podcelok Sihlianska planina).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

Genofondová lokalita Kazateľnica GL 42

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 2,2 ha

Charakteristika:

Vlhkomilné (Lk6) a mezofilné lúčne spoločenstvá asociácie *Anthoxantho-Agrostietum* (subass. *nardetosum*) (Lk1 – Nížinné podhorské kosné lúky) s prirodzeným druhovým zložením spolu s biotopom Tr8 a slatinnými spoločenstvami Ra6 sprevádzajúce Grúňový potok najmä po ľavej strane v lokalite Kazateľnica na hranici Poľany a Veporských vrchov (podcelok Sihlianska planina).

V spoločenstvách sa vyskytuje vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), vstavačovec bazový (*D. sambucina*), bradáčik vajcovitolistý (*Listera ovata*), peniažtek modrastý (*Thlaspi caerulescens*). GL je súčasťou plochy TTP s rozlohou 4,5 ha, ktoré sa v tomto území ostrovčekovite vyskytujú v súvislých lesných komplexoch.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) lúčnych biotopov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Šulková GL 43

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 0,8 ha

Charakteristika:

Slatinné spoločenstvá *Caricetum goodenowii* s dominanciou ostrice čiernej (*Carex nigra*) a sitiny článkovanej (*Juncus articulatus*) lokalizované na jednom z ostrovčekov lúčnych porastov (Šulková) v súvislých lesných komplexoch pod Hukavským grúňom na hranici Poľany a Veporských vrchov (podcelok Sihlianska planina). Z ďalších druhov sa tu vyskytujú ostrica sivastá (*C. canescens*), ostrica ježatá (*Carex echinata*), ostrica žltá (*C. flava*), páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*), s výskytom vzácnějších taxónov čelade *Orchidaceae* vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*) vemenník dvojlistý (*Platanthera bifolia*) a pavstavač hlavatý (*Traunsteinera globosa*). Vyskytuje sa tu aj druh európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment – občasné kosenie lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Gogolky GL44

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 1,6 ha

Charakteristika:

GL sa nachádza v lokalite Gogolka v blízkosti osady Snohy s príslušnými lúčnymi porastami. Charakteristika: je to fragment vlhkomilných rastlinných spoločenstiev pri zdroji pitnej vody pre Snohy, ktorý je obklopený nízkostebelnatými porastami asociácie *Anthoxantho-Agrostietum* (subass. *nardetosum*) (Lk1). Sú tu kosené porasty spoločenstva *Scirpetum sylvaticii* (Lk6 - Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí), a s dominanciou škripiny lesnej (*Scirpus sylvaticus*), resp. *Junco-Deschampsietum* s metlicou trsnatou (*Deschampsia cespitosa*). Rastie tu aj vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*) a v príslušných mezofilných porastoch bradáčik vajcovitolistý (*Listera ovata*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (občasné kosenie) lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Osmičky GL 45

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 2,4 ha

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Charakteristika:

Charakteristika: GL sa nachádza v lokalite Osmičky po oboch stranách Trkotského potoka v kontakte s osadou Snohy. Predstavuje hodnotné vlhkomilné spoločenstvá *Scirpetum sylvatici* (Lk6 -Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí), s dominanciou škripiny lesnej (*Scirpus sylvaticus*) a deväťsilu (*Petasites* sp.) v kombinácii s Kr8 - Vrbové kroviny stojatých vôd. Sú refúgiom pre ohrozené vlhkomilné druhy, napr. fialka močiarna (*Viola palustris*), nezábudka močiarna (*Myosotis palustris*). V priľahlých mezofilných porastoch rastie vemenník dvojlistý (*Platanthera bifolia*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Lokalita predstavuje zároveň významný reprodukčný biotop obojživelníkov vrátane mlokov (*Triturus* sp.).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment – občasné kosenie lúčnych biotopov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Bartkovo GL 46

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 25,9 ha

Charakteristika:

Horská lúka charakteru enklávy v súvislom lesnom komplexe situovaná v nadmorskej výške 830-930 m neďaleko osady Vrchslatina. Ide o mezofilné až mokradné lúčne spoločenstvá s výskytom vstavačovitých: vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*) a vstavačovec bazový (*D. sambucina*).

Izolovanosť tohto lúčneho biotopu od podobných jej dáva osobitný charakter fauny bezstavovcov. Typické sú tu horské spoločenstvá rovnokrídlavcov (*Orthoptera*), z ktorých k horským druhom patria hlavne kobylky *Metrioptera brachyptera*, *Decticus verrucivorus*, koníky *Omocestus viridulus* a vzácné aj koník pestrý *Arcyptera fusca*.

Z obojživelníkov je tam známy výskyt skokana hnedého (*Rana temporaria*), ropuchy bradavičnatej a zelenej (*Bufo bufo*, *Bufo viridis*), kunky žltobruchej (*Bombina variegata*). Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*) a vzácné aj vretenica severná (*Vipera berus*).

Z vtákov sú typickými hniezdičmi ľabtuška lesná (*Anthus trivialis*), zo vzácnjších hlavne prepelica roľná (*Coturnix coturnix*) a chrapkáč poľný (*Crex crex*). Z okolitých lesov je lokalita významným potravným biotopom vtáctva a netopierov. Z cicavcov bola zistená vzácna myšovka vrchovská (*Sicista betulina*), lokalita sa nachádza v teritóriách medveďa hnedého (*Ursus arctos*) a rysa ostrovida (*Lynx lynx*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Vrchslatina GL 47

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 24,3 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lesné ekosystémy bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) a lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) po pravej strane toku Bartková v geomorfologickom celku Veporské vrchy a Sk2 - Silikátové skalné steny so štrbinovou vegetáciou. Z celkovej výmery GL 56% predstavujú ochranné lesy, zvyšok sú hospodárske lesy.

Na dané typy biotopov sa viaže výskyt kyjanôčky zelenej (*Buxbaumia viridis*) a významného druhu radu *Coleoptera* plocháča červeného (*Cucujus cinnaberinus*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Navrhované opatrenia:

- bezzásahovosť

Genofondová lokalita Záhorská 1, 2, 3 GL 40

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 4,0 ha (1,7 ha, 1,7 ha, 0,6 ha)

Charakteristika:

GL pozostáva z troch segmentov v lokalite Záhorská, ktorá predstavuje plochu lúčnych porastov v súvislých lesných komplexoch v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina).

Ide o zachovalé lúčne a podmáčané spoločenstvá miestami slatinného charakteru (Lk5 – Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach, Lk6 – Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí, Ra3 – Prechodné rašeliniská a trasoviská, Ra6 – Slatiny s vysokým obsahom báz) na východných svahoch kóty Záhorská skala (1132). Mozaiku tvoria porasty s dominanciou škripiny lesnej (*Scirpus sylvaticus*), alebo ostrice čiernej (*Carex nigra*) a ostrice ježatej (*C. echinata*). Rastú tu aj páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*), popolavec kučeravý (*Tephrosia crispa*), veronika štítovitá (*Veronica scutellata*), fialka močiarna (*Viola palustris*). V okolí slatinných spoločenstiev sú svieže horské kosené lúčne porasty asociácie *Anthoxantho-Agrostietum* (subass. *nardetosum*) s prirodzeným druhovým zložením, s výskytom šafranu spišského (*Crocus discolor*) a druhov z čeľade *Orchidaceae*: vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), vstavačovec bazový (*Dactylorhiza sambucina*), pavstavač hlavatý (*Traunsteinera globosa*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), bradáčik vajcovitolistý (*Listera ovata*), vemenník dvojlistý (*Platanthera bifolia*). Vyskytuje sa tu aj druh európskeho významu zvonček hrubokoreňový (*Campanula serrata*).

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Lokality predstavujú zároveň reprodukčný biotop obojživelníkov.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (kosenie, extenzívne pasenie) lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Vrchslatina – jarok GL 48

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 2,7 ha

Charakteristika:

Zachovalé jedno- až dvojkosné horské lúky (Lk3 – Mezofilné pasienky a spásané lúky) a slatinné spoločenstvá (Ra3 – Prechodné rašeliniská a trasoviská) s pestrým floristickým zložením v údolí potoka Slatinský jarok pod osadou Vrchslatina (k.ú. Hriňová) v nadmorskej výške 870 – 905 m n.m. V najvlhkejšej časti údolia sa vyskytujú spoločenstvá asociácií *Caricetum goodenowii* a *Caricetum rostratae*, s postupným prechodom do porastov zväzu *Calthion* (Lk6) a do suchších svahových lúčnych spoločenstiev.

Je to biotop s výskytom vzácných, ohrozených a chránených druhov: chlpaník vrcholíkatý (*Pilosella cymosa*), peniažtek modrastý tatranský (*Thlaspi caerulescens* subsp. *tatrense*), šafran spišský (*Crocus discolor*) a s viacerými druhmi z čeľade vstavačovité: vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), bradáčik vajcovitolistý (*Listera ovata*), vemenník dvojlistý (*Platanthera bifolia*), hadivka obyčajná (*Ophioglossum vulgatum*).

Vďaka blízkosti osady je lokalita každoročne kosená.

Územie GL je súčasťou SKCHVU022 Poľana a CHKO Poľana.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, občasné kosenie) lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Hriňovská nádrž GL 49

Lokalita: k.ú. Hriňová

Rozloha: 55, 5 ha

Charakteristika:

Lokalita zahŕňa plochu vodnej nádrže Hriňová a aluviálnu časť za vodnou nádržou, v oblasti prítoku riečky Slatina do priehrady v nadmorskej výške 580 m v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina). Nádrž s danou lokoalitou je významným biotopom a reprodukčnou lokalitou pre ryby, obojživelníkov, plazy, vtákov.

Z bezstavovcov je významnou lokalitou pre vodné mäkkýše (*Mollusca*), za zmienku výskyt vážok (*Odonata*), dňoviek (*Ephemeroptera*), pošvatiek (*Plecoptera*), ktorých druhové spoločenstvá naznačujú stále dostatočnú kvalitu vodného prostredia. Početný je tam aj výskyt rakov riečnych (*Astacus astacus*) a hubiek (*Porifera*).

Z rýb sa tam vzácnne vyskytuje mihula potočná (*Lampetra planeri*), bežne sa vyskytujú pstruhy potočný a dúhový (*Salmo trutta* m. *fario* a *Oncorhynchus mykiss*). Z obojživelníkov sú sezónne početné ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*) alebo skokan hnedý (*Rana temporaria*), z mlokov sú typické horské druhy mlok karpatský a mlok horský (*Lissotriton montandoni* a *Mesotriton alpestris*). Z plazov je charakteristickým zástupcom týchto zoocenóz užovka fľukaná (*Natrix tessellata*) a užovka obyčajná (*Natrix natrix*).

Z vtáctva k typickým hniezdičom patrí vodnár obyčajný (*Cinclus cinclus*) a trasochvost horský (*Motacilla cinerea*), v brehových porastoch sú typické svrčiak riečny (*Locustella fluviatilis*), penica slávikovitá (*Sylvia borin*), červienka obyčajná (*Erithacus rubecula*), vrchárka modrá (*Prunella modularis*) a trsteniarik obyčajný (*Acrocephalus palustris*). V prípade udržania stojatej vody na lokalite tam hniezdia napr. potápka malá (*Tachybaptus ruficollis*), kačica divá (*Anas platyrhynchos*), v brehovej vegetácii trsteniarik malý (*Acrocephalus schoenobaenus*) a strnádka trstová (*Emberiza schoeniclus*), do územia zaletuje aj bocian čierny (*Ciconia nigra*).

Význačným zástupcom cicavcov je vydra riečna (*Lutra lutra*). Nad vodami lovia potravu často netopiere vodné (*Myotis daubentonii*) i ďalšie druhy netopierov, mokrade tam obýva hraboš močiarny (*Microtus agrestis*).

Navrhované opatrenia:

- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu nádrže a vodných tokov
- vyčleniť časti plochy určené len pre vtáctvo a iné živočíšstvo aluviálnej časti VN, bez ďalšieho iného využívania a vytvorenie zóny ticha v aluviálnej, prítokovej časti rieky Slatina
- významným návrhom na riešenie zlepšenia stavu hniezdenia a migrácie vodných vtákov by bolo vysadenie pôvodných druhov pobrežnej litorálnej vegetácie trste (*Phragmites* sp.) a pálky (*Typha* sp.) aspoň v 5 ročných intervaloch obnovovať hniezdne steny pre rybáriky riečne (*Alcedo atthis*), prípadne včelárik zlatý (*Merops apiaster*) a brehuľa riečna (*Riparia riparia*)
- zachovať stabilizovanú hladinu vody
- sedimenty čistiť v 5-10 ročných intervaloch mimo vegetačnej sezóny

Genofondová lokalita Luľovka GL 50

Lokalita: k.ú. Detviarska Huta

Rozloha: 2,6 ha

Charakteristika:

Charakteristika: spoločenstvá vlhkých lúk s bohatým výskytom vzácných, ohrozených a chránených druhov. Rastie tu vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*) a druhy zo skupiny rašeliníkov (*Sphagnum* spp.).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (občasné kosenie) lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Genofondová lokalita Bratkovica GL 51

Lokalita: k.ú. Detvianska Huta

Rozloha: 5,7 ha

Charakteristika:

Charakteristika: spoločenstvá rašelinných lúk a svahových pramenísk s výskytom vzácného, ohrozeného a chráneného druhu rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov – kosba, optimálne ručné kosenie, prípadne ľahkou technikou.
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Rašelinisko pod Čierťazou GL 52

Lokalita: k.ú. Látky

Rozloha: 1,3 ha

Charakteristika:

Oligotrofné rašelinné lúky prechádzajúce do pasienkov s psicou tuhou (*Nardus stricta*), rozprestierajúce sa na oboch brehoch bezmenného pravostranného prítoku Ipľa, JZ od kóty Čierťaz (1102 m n. m.). Z chránených a ohrozených druhov sa tam vyskytujú ostrica trsnatá (*Carex cespitosa*) ostrica sivastá (*C. canescens*), rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*), sitina niťolistá (*Juncus filiformis*) plavúň obyčajný (*Lycopodium clavatum*), valeriána celistvolistá (*Valeriana simplicifolia*) a fialka močiarna (*Viola palustris*). Z ďalších druhov napríklad ostrica žltá (*Carex flava*) a páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*).

Daná lokalita je uvádzaná v rôznych zdrojoch aj pod názvami Šinkov Salaš alebo Rašelinisko pod Mikulášskym vrchom.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov – kosba, najvlhšie miesta je potrebné kosiť ručne, prípadne ľahkou technikou. Na suchších miestach je možné kosbu kombinovať aj s pastvou.
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Nižné Polianky GL 53

Lokalita: k.ú. Látky

Rozloha: 313,5 ha

Charakteristika:

Genofondová lokalita reprezentuje charakteristické horské lúky a pasienky so zastúpením nelesnej drevinovej vegetácie viažúce sa na osady Polianky, Nižné Polianky, Rovenka a Sekcia na SV hranici okresu Detva. Lokalita leží uprostred ihličnatých lesov v nadmorskej výške 880-1000 m po ľavej strane doliny horného Ipľa v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina).

Poloha GL podmieňuje studenomilný charakter fauny, ktorá je podobná faune biocentra Látky. Bezstavovce charakterizuje bohaté spektrum druhov. napr. rovnokrídlovce (*Orthoptera*), 21 druhov, z ktorých tam dominujú svrčky poľné (*Gryllus campestris*), veľkosťou aj kobylka hryzavá (*Decticus verrucivorus*), motýle (*Lepidoptera*) s množstvom heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), z chrobákov napr. veľké bystrušky rodu *Carabus*, napr. *Carabus cancellatus*, hlavne na lúkach, úzkych poličkach a v lesných remízkach. Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), užovka hladká (*Coronella austriaca*) a vzácné i vretenica severná (*Vipera berus*). Trávne porasty s rozptýlenou drevinovou vegetáciou sú hniezdnym biotopom pre nasledovné charakteristické hniezdiče: prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), prhlaviar čiernohlavý a červenkastý (*Saxicola*

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

torquata, *S. rubetra*), škovránok poľný (*Alauda arvensis*) a strnádka obyčajná (*Emberiza citrinella*). Na lokalitách s dostatkom mimolesnej drevinovej vegetácie sa vyskytujú typicky napr. strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), penica obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelenka obyčajná (*Carduelis chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*), a vzácné aj dudok chochlatý (*Upupa epops*). Z cicavcov sú typické bieložúbky (*Crocidura* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), v prostredí ľudských sídiel sú to samozrejme všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), liška hrdzavá (*Vulpes vulpes*), na hranici s lesom i medveď hnedý (*Ursus arctos*). V podkrovných priestoroch domov a hospodárskych budov v tomto biotope sú známe kolónie netopierov večernice hvízdavej (*Pipistrellus pipistrellus*), netopiera fúzatého (*Myotis mystacinus*) a netopiera Brandtovho (*M. brandti*) a ucháčov svetlého i sivého (*Plecotus auritus* a *P. austriacus*).

V GNÚSES 2001 je naprieč týmto priestorom vedený nadregionálny hydrický biokoridor Ipl'a.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín

Genofondová lokalita Grapa GL 54

Lokalita: k.ú. Látky

Rozloha: 187,8 ha

Charakteristika:

Genofondová lokalita reprezentuje charakteristické horské lúky a pasienky so zastúpením nelesnej drevinovej vegetácie a laz Mláky uprostred horských lesov na severovýchode okresu Detva. Nachádza sa SV od najvyššej lokálnej kóty Bykovo (1111 m n.m.).

Z chránených a ohrozených druhov sa tu vyskytujú: rebríček bertramový (*Achillea ptarmica*), ostrica sivastá (*Carex canescens*), korálica trojkľaná (*Corallorhiza trifida*), šafran spišský (*Crocus discolor*), vstavačovec laponský (*Dactylorhiza lapponica*), v. májový (*D. majalis*), sitina niťolistá (*Juncus filiformis*), rosička okrúhlohlístá (*Drosera rotundifolia*), kruštík širokolistý (*Epipactis helleborine*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), plavún obyčajný (*Lycopodium clavatum*), bielokvet močiarny (*Parnassia palustris*), bieloprst belavý (*Pseudorchis albida*), soldanelka uhorská (*Soldanella hungarica*).

Faunou pripomína na menšej ploche GL Nižné Polianky, ktoré sa nachádzajú na sever od nej a oddelená je pásom smrekových lesov. Bezstavovce charakterizuje bohaté spektrum druhov. napr. rovnokridlovce (*Orthoptera*), 19 druhov. Charakteristickým druhom je napr. horský druh kobylky *Metrioptera brachyptera*, veľkosťou aj kobylka hryzáva (*Decticus verrucivorus*). Motýle (*Lepidoptera*) reprezentuje rad heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), z chrobákov sú to napr. veľké bystrušky rodu *Carabus*, napr. *Carabus cancellatus*, hlavne na lúkach, úzkych poličkách a v lesných remízkach. Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), jašterica živorodá (*Lacerta vivipara*), užovka hladká (*Coronella austriaca*) a vzácné i vretenica severná (*Vipera berus*). Trávne porasty s rozptýlenou drevinovou vegetáciou sú hniezdnym biotopom pre nasledovné vzácné hniezdiče: prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), škovránik stromový (*Lullula arborea*), prhlaviar červenkastý (*Saxicola rubetra*). Na lokalitách s dostatkom NDV sa vyskytujú typicky napr. strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), penica obyčajná (*S. communis*), stehlík konopiar (*Carduelis cannabina*), zelenka obyčajná (*Carduelis chloris*), mlynárka dlhochvostá (*Aegithalos caudatus*) a dudok chochlatý (*Upupa epops*). Z cicavcov sú typické bieložúbky (*Crocidura* sp.), jež (*Erinaceus* sp.), v prostredí ľudských sídiel sú to samozrejme všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), liška hrdzavá (*Vulpes vulpes*), na hranici s lesom i medveď hnedý (*Ursus arctos*). Netopiere sú na lokalite vzácné a zaletujú sem hlavne z okolitých lesov.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie, mulčovanie) lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

Genofondová lokalita Habáňovo GL 55

Lokalita: k.ú. Látky

Rozloha: 3,3 ha

Charakteristika:

Zachovalé enklávy spoločenstiev rašelinných lúk a svahových pramenísk, s rôznymi sukcesnými štádiami jelšovo-brezových porastov, vrbových a borievkových krovín. Nachádzajú sa tu rastlinné spoločenstvá zo zväzu *Caricion fuscae*. Lokalita sa nachádza v geomorfologickom celku Veporské vrchy (podcelok Sihlianska planina).

Z ohrozených a chránených druhov rastlín, sa tu vyskytujú vstavačovec májový (*Dactylorhiza majalis*), v. laponský (*D. lapponica*), rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*), kruštík močiarny (*Epipactis palustris*), päťprstnica obyčajná (*Gymnadenia conopsea*), plavúň obyčajný (*Lycopodium clavatum*), bieloпрst belavý (*Leucorchis albida*), soldanelka uhorská (*Soldanella hungarica*), rebříček bertramový (*Achillea ptarmica*), bieloцвет močiarny (*Parnassia palustris*), fialka močiarna (*Viola palustris*), ostrica sivastá (*Carex canescens*), páperník úzkolistý (*Eriophorum angustifolium*).

Z hľadiska biodiverzity význam územia spočíva v prítomnosti ohrozených taxónov a v celkovej ohrozenosti typu biotopov v oblasti Veporských vrchov. Prebieha tu významná sukcesia krovinných formácií v dôsledku nevyužívania územia. Bola realizovaná redukcia sukcesných štádií celkom 5x. Manažment zlyháva z dôvodu nedostatku financií, čo neumožňuje jeho realizáciu na celom území, ale len na asi 1/5 plochy.

Územie GL je zároveň PR Habáňovo.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov – kosba, najvlhšie miesta je potrebné kosiť ručne, prípadne ľahkou technikou. Na suchších miestach je možné kosbu kombinovať aj s pastvou.
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Žabica GL 56

Lokalita: k.ú. Detvianska Huta

Rozloha: 1,2 ha

Charakteristika:

Lokalita sa nachádza vedľa cesty Detvianska Huta – Látky (ca 10 m od cesty). Je to bezodtoková vrchovská mokraď so stabilizovanou hladinou vody a prirodzenou mokradnou vegetáciou.

GL predstavuje biotop vzácných horských vodných druhov hmyzu (vážky, pošvatky, dňovky), reprodukčnú lokalitu pre obojživelníky a napájadlo pre vyššie druhy stavovcov – vtáctvo a cicavce. Významné napájadlo pre horské netopiere. Zistilo sa tam celkom 9 chránených druhov netopierov.

Navrhované opatrenia:

- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu
- zachovať stabilizovanú hladinu vody
- v žiadnom prípade nevysušovať

Genofondová lokalita Čechánky GL 57

Lokalita: Látky

Rozloha: 1,4 ha

Charakteristika:

Lokalita predstavuje vlhkomilné a podmáčané spoločenstvá miestami slatinného charakteru (Lk5 – Vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúkach, Ra3 – Prechodné rašeliniská a trasoviská, Tr8 – Kvetnaté

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

vysokohorské a horské psicové porasty na silikátovom substráte) s výskytom vzácného, ohrozeného a chráneného druhu rosička okrúhlostá (*Drosera rotundifolia*) a rebríčka bertrámového (*Achillea ptarmica*).

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov – kosba, najvlhšie miesta je potrebné kosiť ručne, prípadne ľahkou technikou. Na suchších miestach je možné kosbu kombinovať aj s pastvou.
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Hrončička GL 58

Lokalita: k.ú. Vígľaš

Rozloha: 8,1 ha

Charakteristika:

Lokalita reprezentuje vlhkomilné lúčne, až močiarne spoločenstvá s výskytom chráneného, kriticky ohrozeného druhu korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*).

Lokalita je významná ako genofondová lokalita mokradných a lúčnych druhov fauny. Z obojživelníkov sú to napr. skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*); rosnička zelená (*Hyla arborea*) a plazov užovka obojková (*Natrix natrix*). Významný je výskyt mokradových druhov hmyzu, napr. kobyliek *Conocephalus dorsalis* a *C. fuscus*, konika žltopáseho (*Stethophyma grossum*). Z vtákov dominujú lúčne a trstové druhy, napr. strnádka trstová (*Emberiza schoeniclus*), trsteniarik obyčajný a malý (*Acrocephalus palustris*, *A. schoenobaenus*), zo vzácnějších lúčnych druhov hlavne chrapkáč poľný (*Crex crex*), prepelica roľná (*Coturnix coturnix*), v brehových krovínach svrčiak riečny (*Locustella fluviatilis*). Z cicavcov sa tu vyskytuje charakteristicky myška drobná (*Micromys minutus*), zo šeliem napr. lasice obyčajná a hranostaj čiernochvostý (*Mustela nivalis*, *M. erminea*).

Jadrom GL je CHA Hrončička.

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment – kosenie lúčnych biotopov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Pstruša luh GL 59

Lokalita: k.ú. Vígľaš

Rozloha: 3,4 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lesné ekosystémy podhorských jelšových lužných lesov - Ls1.3 (91E0*) s výskytom brestu väzového (*Ulmus laevis*) na alúviu Slatiny, v sprievode s biotopom Br2 - Horské vodné toky a bylinné porasty pozdĺž ich brehov, na ktorý sa viažu druhy žltuška lesklá (*Thalictrum lucidum*) a štetôčka chlpatá (*Virga pilosa*).

Navrhované opatrenia:

- bezzásahovosť

Genofondová lokalita Pstruša – pod mostom GL 60

Lokalita: k.ú. Vígľaš

Rozloha: 0,3 ha

Charakteristika:

Charakteristika: Lokalita reprezentuje vlhkomilné lúčne spoločenstvá (Lk6 – Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí, Lk7 – Psiarkové aluviálne lúky, Lk10 – Vegetácia vysokých ostríc) s výskytom

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

chráneného, kriticky ohrozeného druhu korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*), ktorá tu rastie spoločne s druhmi typickými pre aluviálne psiarkové lúky.

Navrhované opatrenia:

- optimálny spôsob využívania GL predstavuje kosenie, ktoré je potrebné realizovať takým spôsobom, aby použitím mechanizácie vo vlhších častiach nedochádzalo k devastácii lokality
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Rohy GL 61

Lokalita: k.ú. Vígľaš, Detva

Rozloha: 332,4 ha

Charakteristika:

GL predstavuje floristicky najcennejšiu časť južných svahov andezitového telesa Rohy (657 m n. m.) vo Zvolenskej kotline.

Lesné komplexy s výskytom duba zimného sú hlavne na extrémne strmých svahoch spestrené xerotermofilnými lesotepmi s charakteristickou faunou.

Územie reprezentujú lesostepné spoločenstvá (Ls2.1 - Dubovo-hrabové lesy karpatské, Ls3.1 - Teplomilné submediteránne dubové lesy, Tr2 - Subpanónske travinno-bylinné porasty, Tr6 - Teplomilné lemy) s výskytom teplomilných a suchomilných rastlinných druhov dubových lesov a lesostepí.

Výskyt druhov: z chránených druhov kosatec trávolistý (*Iris graminea*), vstavač bledý (*Orchis pallens*), nátržník skalný (*Potentilla rupestris*), kavyľ pôvabný (*Stipa pulcherrima*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*), z zraniteľných a ohrozených druhov dvojradovec neskorý (*Cleistogenes serotina*), šalát trváci (*Lactuca perennis*), ďalej sa vyskytujú druhy ruža galská (*Rosa gallica*), divozel Chaixov rakúsky (*Verbascum chaixii* subsp. *austriacum*), divozel tmavočervený (*Verbascum phoeniceum*), nátržník biely (*Potentilla alba*).

Viacere druhy prenikajú do tohto územia z južných oblastí predovšetkým nadregionálnym biokoridorom rieky Hron a regionálnym biokoridorom Slatiny.

GL predstavuje aj jednu z význačných lokalít relatívne teplomilného živočíšstva v širšej oblasti Zvolenskej kotliny. Nachádzajú sa tu značne bohaté ornitocenózy teplých listnatých lesov nižších polôh. Fauna je charakterizovaná pre danú lokalitu pri NRBC Rohy.

Územie GL predstavuje zároveň PR Rohy. Lesné pozemky tvoria 72 % výmery GL, ide o ochranné lesy.

Navrhované opatrenia:

- porasty ponechať na samovývoj
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

Genofondová lokalita Podrohy I. GL 62

Lokalita: k.ú. Vígľaš

Rozloha: 3,1 ha

Charakteristika:

Územie GL reprezentujú lesostepné spoločenstvá (Ls2.1 - Dubovo-hrabové lesy karpatské, Tr2 - Subpanónske travinno-bylinné porasty, Tr6 - Teplomilné lemy) s výskytom teplomilných a suchomilných rastlinných druhov dubových lesov a lesostepí. Na dané typy biotopov sa viaže výskyt kukučky vencovej (*Lychnis coronaria*), vstavača bledého (*Orchis pallens*) a zo živočíšnych druhov fuzača veľký (*Cerambyx cerdo*) a plocháča *Cucujus cinnaberinus*.

Navrhované opatrenia:

- porasty ponechať na samovývoj
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Genofondová lokalita Podrohy II. GL 63

Lokalita: k.ú. Vigšľaš

Rozloha: 3,3 ha a 0,7 ha

Charakteristika:

Územie reprezentujú lesostepné spoločenstvá (Ls2.1 - Dubovo-hrabové lesy karpatské, Ls3.1 - Teplomilné submediteránne dubové lesy, Tr2 - Subpanónske travinno-bylinné porasty, Tr6 - Teplomilné lemy) s výskytom teplomilných a suchomilných rastlinných druhov dubových lesov a lesostepí s výskytom fuzača veľký (*Cerambyx cerdo*), plocháča *Cucujus cinnaberinus* a krasca *Dicerca berolinensis*

Navrhované opatrenia:

- porasty ponechať na samovývoj
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

Genofondová lokalita Pstruša GL 64

Lokalita: k.ú. Stožok

Rozloha: 9,0 ha

Charakteristika:

Lokalita reprezentuje vlhkomilné lúčne až močiarné spoločenstvá s výskytom chráneného, kriticky ohrozeného druhu korunkovka strakatá (*Fritillaria meleagris*), ktorá tu rastie spoločne s druhmi typickými pre aluviálne psiarkové lúky.

Lokalita sa nachádza v geomorfologickom celku Zvolenská kotlina (podcelok Slatinská kotlina) na ľavostrannej časti nivy toku Slatina asi 1km východne od obce Pstruša, v kontakte so štátnou cestou 1. triedy a líniou železničnej trate.

Územie GL je zároveň PR Pstruša.

Lokalita je významná ako genofondová lokalita obojživelníkov, napr. skokan hnedý (*Rana temporaria*), ropucha bradavičnatá (*Bufo bufo*), ropucha zelená (*Bufo viridis*); rosníčka zelená (*Hyla arborea*) a plazov užovka obojková (*Natrix natrix*). Významný je výskyt mokradňových druhov hmyzu, napr. koníka žltopáseho (*Stethophyma grossum*). Z vtákov dominujú lúčne druhy, zo vzácnejších hlavne chrapkáč poľný (*Crex crex*), prepelica roľná (*Coturnix coturnix*), v okrajových krovinách svrčiak riečny a zelenkavý (*Locustella fluviatilis* a *L. naevia*)

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov – kosba
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Genofondová lokalita Lom v Detve GL 65

Lokalita: k.ú. Detva

Rozloha: 7,9 ha

Charakteristika:

Lokalita sa nachádza západne od Detvy v celku Ježová. Ide o sekundárne vzniknutý lom s jazierkami so stabilizovanou hladinou vody a prirodzenou mokradňou vegetáciou a faunou. Zarastajúci lom je významným biotopom živočíchov osídľujúcich zarastajúce skalné biotopy a erúzne plochy.

Ide o biotop vzácných horských vodných druhov hmyzu (vážky, pošvatky, dňovky), reprodukčnú lokalitu pre obojživelníky a napájadlo pre vyššie druhy stavovcov – vtáctvo a cicavce. Významné napájadlo pre netopiere. Zistilo sa tam celkom 10 chránených druhov netopierov.

Navrhované opatrenia:

- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu vodných tokov
- zachovať stabilizovanú hladinu vody

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Genofondová lokalita Malý Korčín GL 66

Lokalita: k.ú. Vígľaš

Rozloha: 14,2 ha

Charakteristika:

Lesné ekosystémy bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) a lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) na severovýchodných svahoch Malého Korčína (664 m) v geomorfologickom celku Javorie. Ide v celom rozsahu o ochranné lesy.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Veľký Korčín GL 67

Lokalita: k.ú. Vígľaš

Rozloha: 22,2 ha

Charakteristika:

GL reprezentuje lesné ekosystémy bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) a lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) na východných svahoch Veľkého Korčína (863 m) v geomorfologickom celku Javorie. Ide v celom rozsahu o ochranné lesy.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Klokoč GL 68

Lokalita: k.ú. Klokoč

Rozloha: 11,5 ha

Charakteristika:

GL reprezentuje lesné ekosystémy bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) na západne orientovaných svahoch kóty 902 m v geomorfologickom celku Javorie. Takmer v celom rozsahu ide o ochranné lesy

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Blýskavica GL 69

Lokalita: k.ú. Stará Huta, Vígľašská Huta-Kalinka

Rozloha: 70,7 ha

Charakteristika:

GL predstavuje osadu Blýskavica spolu s prstencom trvalých trávnych porastov uzatvorenú v súvislom lesnom komplexe. Na osadu vrátane záhrad a sádov v centrálnej časti nadväzuje mozaika trvalých trávnych porastov, NDV s nepatrným podielom mikroštruktúr ornej pôdy.

GL sa nachádza na hlavnom rozvodnom chrbáte Hrona a Ipl'a v geomorfologickom celku Javorie (podcelok Javorianska hornatina), na prevažne juhovýchodných svahoch kóty Kukučkov kopec (927m) a je vyhraničená mimo lesných pozemkov.

Nelesné biotopy predstavujú najmä mezofilné lúky a spásané pasienky (Lk3). Druhové zloženie obohacujú niektoré teplomilnejšie druhy kozinec sladkolistý (*Astragalus glycyphyllos*), druhy striedavo zamokrených biotopov ostrica srstnatá (*Carex hirta*) a o. plstnatá (*C. tomentosa*) a druhy rastúce na miestach ovplyvnených hospodárskou činnosťou človeka palina obyčajná (*Artemisia vulgaris*), hadinec obyčajný (*Echium vulgare*), vratič obyčajný (*Tanacetum vulgare*).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Faunu bezstavovcov i stavovcov charakterizujú druhy mozaikovitej krajiny lazov. Z bezstavovcov reprezentuje tento mozaikovitý biotop veľké množstvo druhov, typické sú napr. rovnokrídlovce (*Orthoptera*), celkom 18 druhov, z ktorých dominujú svrčky poľné (*Gryllus campestris*) a viaceré druhy lúčnych druhov koníkov a kobyliiek. Motýle (*Lepidoptera*) reprezentuje viacero heliofilných denných druhov (*Rhopalocera*), chrobáky (*Coleoptera*) napr. veľké bystrušky rodu *Carabus*, napr. *Carabus cancellatus*, hlavne na lúkach, úzkych poličkach a v lesných remízkach. Z obojživelníkov je tam typický výskyt ropúch (*Bufo bufo* a *Bufo viridis*). Z plazov sa tu pravidelne vyskytuje jašterica krátkohlavá (*Lacerta agilis*), užovka hladká (*Coronella austriaca*).

K charakteristickým hniezdičom patria sokol myšiar (*Falco tinnunculus*), prepelica obyčajná (*Coturnix coturnix*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), hrdlička záhradná (*Streptopelia decaocto*), drozd čvíkotavý (*Turdus pilaris*), straka obyčajná (*Pica pica*), lastovička obyčajná (*Hirundo rustica*), belorítka obyčajná (*Delichon urbica*), vrabec poľný, vrabec domový (*Passer montanus*, *P. domesticus*), trasochvost biely (*Motacilla alba*), žltouchvost domový (*Phoenicurus ochruros*), vzácnejšie hniezdi vlha obyčajná (*Oriolus oriolus*). Z cicavcov patria k charakteristickým zástupcom rôzne hlodavce a hmyzožravce, typické sú bieložúbky (*Crocidura* sp.), jež (*Erinaceus*), v prostredí ľudských sídiel sú to samozrejme všetky druhy synantropných hlodavcov a kuna skalná (*Martes foina*), liška (*Vulpes vulpes*). V podkrovných priestoroch domov a hospodárskych budov v tomto biotope sú známe napr. kolónie netopierov večernice hvízdavej (*Pipistrellus pipistrellus*), vzácnejšie aj netopiera fúzatého (*Myotis mystacinus*) a Brandtovho (*M. brandti*) a ucháčov svetlého i sivého (*Plecotus auritus* a *P. austriacus*).

Navrhované opatrenia:

- podporovať tradičné formy obhospodarovania krajiny
- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinno-bylinných porastov
- obmedziť sukcesný zárast plôch TTP

Genofondová lokalita Pod Makytovou GL 70

Lokalita: k.ú. Stará Huta

Rozloha: 8,2 ha

Charakteristika:

GL reprezentuje lesné ekosystémy lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) a bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) na juhovýchodných svahoch kóty Makytová (922) v doline Tisovníka v geomorfologickom celku Javorie.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Stará huta – kamenné more GL 71

Lokalita: k.ú. Stará Huta

Rozloha: 2,7 ha

Charakteristika:

Genofondová lokalita predstavuje kamenné (balvanové) more (sklon do 80), viac menej autochtónne (vzniklo v okolí miesta výskytu hornín), tvorené andezitovými horninami blýskavicej formácie (J.Galváne, 2009) – biotop Sk5 (Nespevnené silikátové sutiny v kolínnom stupni), na ktoré po stranách nadväzujú lesné ekosystémy lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) a bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1), väčšina z nich predstavuje ochranné lesy. Genofondová plocha má dĺžku 430 m, šírku v hornej časti 120 m, v spodnej časti 30 m, pričom samotné kamenné more je široké 15 až 60 m.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber

Genofondová lokalita Šulské GL 72

Lokalita: k.ú. Horný Tisovník

Rozloha: 4,4 ha

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Charakteristika:

Lesné ekosystémy lipovo-javorových sutinových lesov (Ls4) a bukových a jedľovo-bukových kvetnatých lesov (Ls5.1) na prevažne južných svahoch v doline Tisovníka v geomorfologickom celku Javorie nad osadou Šúlské. Ide prevažne o ochranné lesy, zvyšok tvoria hospodárske lesy.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Účelie GL 73

Lokalita: k.ú. Podkriváň

Rozloha: 58,7 ha

Charakteristika:

GL predstavuje lesné ekosystémy kyslomilných dubových lesov (Ls3.51), kyslomilných bukových lesov (Ls5.2) a dubovo-hrabových karpatských lesov (Ls2.1) na svahoch dvoch rázsoch kóty Účelie (493m) nad sútokom Krivánskeho a Bzovského potoka v geomorfologickom celku Veporské vrchy. Jednu tretinu predstavujú ochranné lesy (34%), zvyšok hospodárske lesy (66%). GL je vyhraničená neďaleko sídla Dolná Bzová.

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov

Genofondová lokalita Bzovský potok GL 74

Lokalita: k.ú. Podkriváň

Rozloha: 3,7 ha

Charakteristika:

GL predstavuje pobrežnú vegetáciu Bzovského potoka s výskytom chráneného a ohrozeného druhu flóry - perovníka pštrosieho (*Matteuccia struthiopteris*).

Výskyt druhu na území GL nadväzuje na prírodnú pamiatku Krivánsky potok.

6.2 NÁVRH MANAŽMENTOVÝCH OPATRENÍ PRE EXISTUJÚCE A NAVRHOVANÉ PRVKY

Návrhy manažmentových, resp. ekostabilizačných opatrení pre jednotlivé prvky sa v nasledujúcej kapitole týkajú najmä vyčlenených biocentier, k ďalším prvkom RÚSES sú uvádzané opatrenia priamo pri ich charakteristike.

Biocentrum biosférického významu Poľana BBc1

Navrhované opatrenia:

- porasty v NPR a PR s V. stupňom ochrany ponechať na samovývoj
- postupne obnoviť prirodzené drevinové zloženie v porastoch
- podporovať prirodzenú obnovu, prirodzenú výstavbu a štruktúru porastov
- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinnobylinných porastov
- zamedziť výstavbe lesných ciest v NPR a optimalizovať jej sieť mimo NPR
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- neurbanizovať územie

Biocentrum nadregionálneho významu Rohy NRbC1

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber, v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- porasty v NPR s V. stupňom ochrany ponechať na samovývoj
- postupne obnoviť prirodzené drevinové zloženie v porastoch
- podporovať prirodzenú obnovu, prirodzenú výstavbu a štruktúru porastov
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území

Biocentrum nadregionálneho významu Javorie NRbC2

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov, eliminovať stanovištne nevhodný smrek
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Jelšiny RBc1

Navrhované opatrenia:

- zabezpečiť primeraný manažment lúčnych biotopov (mozaikovité kosenie min. raz za 5 rokov)
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- zabezpečiť odstraňovanie drevín na travinnobylinných porastoch, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- zabezpečiť elimináciu agresívnych a odstránenie invázných druhov
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim

Biocentrum regionálneho významu Podpoľanie - lazy RBc2

Navrhované opatrenia:

- zachovať charakter rozptýleného osídlenia, na ktorý sa viaže pestrá krajinná štruktúra
- zachovať tradičný spôsob obhospodarovania krajiny, od ktorého je závislá hodnota viacerých biotopov
- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinnobylinných porastov
- zachovávať extenzívne využívanie poľnohospodárskych pozemkov
- obmedziť sukcesný zárast lúčnych porastov
- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu vodných tokov,
- zachovať nelesnú drevinovú vegetáciu - solitéry, líniové a skupinové porasty
- vylúčiť plošnú aplikáciu chemických látok v území
- podporovať prirodzenú obnovu, prirodzenú výstavbu a štruktúru porastov

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín
- obmedziť homogenizáciu krajiny sceľovaním pozemkov
- obmedziť výsadbu geograficky nepôvodných a ihličnatých, prednostne vysádzať domáce dreviny
- obmedziť oplocovanie pozemkov vo voľnej krajiny a na okrajoch sídiel mimo záhrad kvôli priepustnosti krajiny
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín

Biocentrum regionálneho významu Slatina RBc3

Navrhované opatrenia:

- optimálny spôsob využívania travinnobylinných porastov predstavuje kosenie, ktoré je potrebné realizovať takým spôsobom, aby použitím mechanizácie vo vlhších častiach nedochádzalo k devastácii lokality
- zabezpečiť odstraňovanie drevín, nastupujúcich v rámci sekundárnej sukcesie
- nezasahovať do prípotočných lužných lesov
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- zachovať vhodný vodný režim
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Paučíkovo RBc4

Navrhované opatrenia:

- zachovať charakter rozptýleného osídlenia, na ktorý sa viaže pestrá krajinná štruktúra
- zachovať tradičný spôsob obhospodarovania krajiny, od ktorého je závislá hodnota viacerých biotopov
- na travinno-bylinných spoločenstvách zabezpečiť pravidelný manažment územia – kosenie a odstraňovanie náletu drevín v intervale minimálne 1 x za 2 roky alebo pastvu,
- obmedziť sukcesný zárasť lúčnych porastov
- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu vodných tokov,
- zachovať nelesnú drevinovú vegetáciu - solitéry, líniové a skupinové porasty
- vylúčiť plošnú aplikáciu chemických látok v území
- podporovať prirodzenú obnovu, prirodzenú výstavbu a štruktúru porastov
- obmedziť homogenizáciu krajiny sceľovaním pozemkov
- obmedziť výsadbu geograficky nepôvodných a ihličnatých, prednostne vysádzať domáce dreviny
- obmedziť oplocovanie pozemkov vo voľnej krajiny a na okrajoch sídiel mimo záhrad kvôli priepustnosti krajiny
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

Biocentrum regionálneho významu Uhliisko RBc5

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov, eliminovať stanovištné nevhodný smrek
- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu vodných tokov
- vylúčiť aplikáciu chemických látok
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Látky RBc6

Navrhované opatrenia:

- zachovať charakter rozptýleného osídlenia, na ktorý sa viaže pestrá krajinná štruktúra
- zachovať tradičný spôsob obhospodarovania krajiny, od ktorého je závislá hodnota viacerých biotopov
- na trávno-bylinných spoločenstvách zabezpečiť pravidelný manažment územia – kosenie a odstraňovanie náletu drevín v intervale minimálne 1 x za 2 roky alebo pastvu,
- obmedziť sukcesný zárasť lúčnych porastov
- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu vodných tokov,
- zachovať nelesnú drevinovú vegetáciu - solitéry, líniové a skupinové porasty
- vylúčiť plošnú aplikáciu chemických látok v území
- podporovať prirodzenú obnovu, prirodzenú výstavbu a štruktúru porastov
- obmedziť homogenizáciu krajiny sceľovaním pozemkov
- obmedziť výsadbu geograficky nepôvodných a ihličnatých, prednostne vysádzať domáce dreviny
- obmedziť oplocovanie pozemkov vo voľnej krajiny a na okrajoch sídiel mimo záhrad kvôli priepustnosti krajiny
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín

Biocentrum regionálneho významu Smolná RBc7

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- podporovať prirodzenú obnovu, prirodzenú výstavbu a štruktúru porastov
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín

Biocentrum regionálneho významu Sokolovo RBc8

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov, eliminovať stanovište nevhodný smrek
- vylúčiť aplikáciu chemických látok
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Korčín RBc9

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Siroň RBc10

Navrhované opatrenia:

- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov, eliminovať stanovištne nevhodný smrek
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Pálenica RBc11

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov, eliminovať stanovištne nevhodný smrek a invázny agát
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Ostrôžka RBc12

Navrhované opatrenia:

- podporovať tradičné formy obhospodarovania krajiny
- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinnobylinných porastov
- obmedziť sukcesný zárasť plôch TTP
- vylúčiť plošnú aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- dôsledné odstraňovanie inváznych druhov rastlín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Piešť RBc13

Navrhované opatrenia:

- zachovať charakter rozptýleného osídlenia, na ktorý sa viaže pestrá krajinná štruktúra
- zachovať tradičný spôsob obhospodarovania krajiny, od ktorého je závislá hodnota viacerých biotopov
- zabezpečiť primeraný manažment (pastva, kosenie) travinnobylinných porastov
- obmedziť sukcesný zárasť lúčnych porastov
- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu vodných tokov,
- zachovať nelesnú drevinovú vegetáciu - solitéry, líniové a skupinové porasty

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- vylúčiť plošnú aplikáciu chemických látok v území
- podporovať prirodzenú obnovu, prirodzenú výstavbu a štruktúru porastov
- obmedziť homogenizáciu krajiny sceľovaním pozemkov
- obmedziť výsadbu geograficky nepôvodných a ihličnatých, prednostne vysádzať domáce dreviny
- obmedziť oplocovanie pozemkov vo voľnej krajiny a na okrajoch sídiel mimo záhrad kvôli priepustnosti krajiny
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín

Biocentrum regionálneho významu Účelie RBc14

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov, eliminovať stanovištne nevhodný smrek
- vylúčiť aplikáciu chemických látok
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Stará Huta RBc15

Navrhované opatrenia:

- zachovať charakter rozptýleného osídlenia, na ktorý sa viaže pestrá krajinná štruktúra
- zachovať tradičný spôsob obhospodarovania krajiny, od ktorého je závislá hodnota viacerých biotopov
- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov, eliminovať stanovištne nevhodný smrek a invázny agát
- na trávno-bylinných spoločenstvách zabezpečiť pravidelný manažment územia – kosenie a odstraňovanie náletu drevín v intervale minimálne 1 x za 2 roky alebo pastvu,
- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu vodných tokov,
- zachovať nelesnú drevinovú vegetáciu - solitéry, líniové a skupinové porasty
- vylúčiť plošnú aplikáciu chemických látok v území
- podporovať prirodzenú obnovu, prirodzenú výstavbu a štruktúru porastov
- obmedziť homogenizáciu krajiny sceľovaním pozemkov
- obmedziť oplocovanie pozemkov vo voľnej krajiny a na okrajoch sídiel mimo záhrad kvôli priepustnosti krajiny
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín

Biocentrum regionálneho významu Tisovník RBc16

Navrhované opatrenia:

- zachovať charakter rozptýleného osídlenia, na ktorý sa viaže pestrá krajinná štruktúra
- zachovať tradičný spôsob obhospodarovania krajiny, od ktorého je závislá hodnota viacerých biotopov

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- na travinno-bylinných spoločenstvách zabezpečiť pravidelný manažment územia – kosenie a odstraňovanie náletu drevín v intervale minimálne 1 x za 2 roky alebo pastvu,
- obmedziť sukcesný zárast lúčnych porastov
- zachovať brehovú a sprievodnú vegetáciu vodných tokov,
- vylúčiť plošnú aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Kobylí vrch RBc17

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

Biocentrum regionálneho významu Bralo RBc18

Navrhované opatrenia:

- v ochranných lesoch uplatňovať prevažne účelový výber
- v hospodárskych lesoch uplatňovať maloplošne podrastový spôsob obhospodarovania
- zachovať alebo cielene obnoviť pôvodné druhové zloženie lesných porastov
- dôsledné odstraňovanie invázných druhov rastlín
- vylúčiť aplikáciu chemických látok v území
- vylúčiť ťažbu nerastných surovín
- neurbanizovať územie

6.3 NÁVRH OPATRENÍ NA ZVÝŠENIE EKOLOGICKEJ STABILITY KRAJINY

Návrhy smerujú k zvýšeniu ekologickej stability územia a prispievajú k tvorbe ekologicky vyváženej krajiny, eliminácii eróznej činnosti vody a vetra, zabezpečeniu optimálneho využitia územia, eliminácii vplyvu bariérových prvkov. Návrhy opatrení na zvýšenie ekologickej stability krajiny v nasledujúcej kapitole sa týkajú majú všeobecný charakter pre celé riešené územie, resp. pre voľnú krajinu mimo prvkov RÚSES. Týkajú sa najmä poľnohospodárskej krajiny a mali by zaisťovať celoplošnosť a fungovanie prvkov ÚSES. Opatrenia majú spravidla integrovaný charakter, t.j. sú spravidla viacúčelové – okrem základnej biologickej a ekologickej funkcie spĺňajú rad ďalších funkcií: pôdoochrannú, hygienickú, estetickú, hydroekologickú či krajinotvornú.

Návrh ekostabilizačných opatrení v lesných ekosystémoch

A 1

Zosúladiť záujmy lesného hospodárstva so záujmami ochrany prírody a krajiny. V lesných spoločenstvách zachovať alebo cielene obnovovať pôvodné druhové zloženie lesných porastov a postupne znižovať zastúpenie stanovištne nepôvodných druhov drevín, v maximálnej miere využívať prirodzenú obnovu lesa. V lesných porastoch s výskytom významných druhov vtáctva realizovať hospodárske opatrenia v mimohniezdnom období a vytvárať podmienky pre ich hniezdzenie.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Návrh ekologicky optimálneho využívania poľnohospodárskej krajiny

B 1

Podporovať tradičné spôsoby obhospodarovania trvalých trávnych porastov a ornej pôdy pri zachovaní mozaikovitosti súčasnej štruktúry krajiny (mikroštruktúr až mezoštruktúr) a súčasného významného podielu nelesnej drevinovej vegetácie líniového, skupinového a difúzneho charakteru a zároveň zabráňovať ďalšej degradácii trvalých trávnych porastov v dôsledku sukcesie. Dôležité je pri obhospodarovaní trvalých trávnych porastov uplatňovať postupy uvedené pri zásadách manažmentu poloprirodných a prírodných trávnych porastov.

B2

Zabezpečiť trvalé obhospodarovanie trvalých trávnych porastov a eliminovať skupiny náletových drevín.

B3

Zvýšiť podiel nelesnej drevinovej vegetácie (líniové porasty, aleje, solitéry) v poľnohospodársky intenzívne využívannej krajine (niva Slatiny, niva Kocanského potoka, západný okraj územia pri hranici s okresom Zvolen).

B4

Rozčleniť makroštruktúry ornej pôdy na menšie bloky (mezoštruktúry) vhodným dotvorením siete líniových prvkov nelesnej drevinovej vegetácie, resp. osevnými postupmi so striedaním plodín. Týka sa to hlavne územia v k.ú. Vígľaš, Pstruša, Stožok, Kriváň, Želobudza, Dúbravy.

B5

Realizovať protierózne opatrenia na ornej pôde.

B6

Sanovať nezabezpečené hnojiská a revitalizovať okolie zabezpečených hnojísk.

Návrh hydroekologických opatrení

C1

Eliminovať chemické a biologické znečistenie vodných tokov budovaním sietí kanalizácií v obciach a čističiek odpadových vôd.

C2

Revitalizovať regulované vodné toky vo vybraných úsekoch pri zachovaní protipovodňových opatrení.

C3

Zabezpečiť ochranu a starostlivosť o brehové porasty, zvýšiť ich zastúpenie v krajine (predovšetkým v poľnohospodársky intenzívne využívannej), doplniť a obnoviť narušené porasty.

C4

Odstrániť, resp. spriechodniť existujúce migračné bariéry na vodných tokoch.

C5

Protipovodňové opatrenia realizovať ekologicky prijateľnými formami, v maximálnej miere zachovať prirodzené tvary reliéfu, rozsah a štruktúru brehových porastov.

Návrhy ekostabilizačných opatrení v urbanizovanom prostredí

D1

Zvyšovať podiel zelene v kontakte s urbanizovanou krajinou alebo jej prvkami (pozdĺž líniových stavieb), čím sa zabezpečí plynulejší prechod intenzívne využívannej krajiny či degradovanej krajiny do okolitej prírodnej krajiny.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

D2

Zmierniť dopady výstavby dopravnej infraštruktúry realizáciou technických opatrení zabezpečujúcich priechodnosť a funkčnosť biokoridorov (podchody, navádzacie zábrany, odstraňovanie bariér).

D3

Regulovať intenzitu zástavby a investičné aktivity na lokalitách v blízkosti chránených území a v okolí prvkov ÚSES. Je dôležité dbať aj na vhodné umiestnenie zdrojov sekundárneho ohrozenia (sklárky, poľnohospodárske objekty atď.).

D4

Znižovať hlukovú záťaž v okolí priemyselných areálov a komunikácií.

D5

Znižovať úroveň znečistenia ovzdušia.

D6

Návrh na rekultiváciu ťažobných priestorov.

D7

Zrealizovať likvidáciu, alebo rekultiváciu nefunkčného poľnohospodárskeho objektu.

D8

Návrh na odstránenie, resp. zmienenie dopadov environmentálnych záťaží.

Návrhy ďalších opatrení

E1

Zabezpečiť ochranu a manažment mokradných biotopov, rašelinísk a pramenísk, zabezpečiť ich monitoring a v prípade ich ohrozenia zrealizovať potrebné opatrenia na záchranu.

E2

Eliminovať výskyt a šírenie invázných rastlín, zabezpečiť pravidelný monitoring a ich odstraňovanie.

E3

Zosúladiť rekreačné aktivity so záujmami ochrany prírody a krajiny hlavne.

E4

Eliminovať kolízie migrujúcich vtákov s elektrickými vedeniami (440 kV a 22kV) ekologizáciou najnebezpečnejších úsekov, inštalovať výstražné prvky na ochranu vtáctva proti nárazom.

Migračné bariéry v území a návrhy opatrení na ich elimináciu

Migračné bariéry na tokoch a návrhy opatrení

Rieka Slatina tvorí hlavný terestricko-hydrický biokoridor v riešenom území. Celý tok Slatiny a v nej žijúce živočíchy, hlavne ryby a vodné bezstavovce (napr. rak) sú výrazne ovplyvňované rôznymi (prevažne negatívnymi) antropogénne podmienenými procesmi. Ide o komplex synergicky pôsobiacich faktorov a procesov, z ktorých najdôležitejšie sú nasledovné:

- kolísanie hladiny rieky vplyvom stavu a odberu vody vo vodnej nádrži Hriňová,
- kontaminácia technickým a komunálnym odpadom a toxínmi aj z minulosti (z PPS Detva).

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

V Slatine i v ostatných tokoch okresu sa javia ďalej ako problematické :

- spôsob zarybňovania (uprednostňovanie zarybňovania predátormi, predovšetkým pstruhom) – ide o samostatný problém, vyžadujúci špeciálny prístup a zmenu regulatívov,
- obmedzené možnosti prirodzenej reprodukcie rýb.

Okrem vyššie uvedeného sú spoločenstvá rýb priamo ovplyvňované existenciou **migračných bariér**. Pre naplnenie funkcií rieky Slatiny ako regionálneho hydrického biokoridoru je nevyhnutné postupne riešiť a eliminovať negatívny vplyv nižšie uvedených migračných bariér, ktoré sú identifikované v okrese Detva. Z nich ani jediná sa nedostala do návrhu prioritného riešenia v rámci územia celého Slovenska (DRUGA 2007, ŠOP SR 2007). V príslušnom povodí rieky Slatina a jej prítokov, potoka Tisovník a Krivánskeho potoka v okrese sa nachádza niekoľko bariér s rôznym stupňom permeability pre rybie spoločenstvo, nižšie uvedený zoznam je usporiadaný z hľadiska závažnosti bariér:

- **Slatina:**
  - vodná nádrž Hriňová – najväčšia migračná bariéra pre vodné živočíchy v okrese pre toky Slatina a Hukava,
  - vodná nádrž Skalisko v Hriňovej pre potok Skalisko – migračná bariéra pre vodné živočíchy,
  - viaceré umelo vybudované hate a skoky na toku a prítokoch (napr. aj nad VN Hriňová na Hukave a Slatine) – nepriechodné pre väčšinu rýb s výnimkou lososovitých,
  - malé vodné elektrárne v Hriňovej s Pstruši – migračná bariéra pre vodné živočíchy,
  - regulácia a vybetónovanie tokov (napr. potok Riečka v Hriňovej, Detviansky potok v Detve) sú bariérou a likvidáciou prirodzeného toku a brehov minimálne pre raky a viaceré druhy vodnej fauny,
- **Tisovník:**
  - umelo vybudované skoky na toku a prítokoch – nepriechodné pre väčšinu rýb s výnimkou lososovitých,
  - regulácia a vybetónovanie tokov (napr. Tisovník v obciach Horný a Dolný Tisovník) sú bariérou a likvidáciou prirodzeného toku a brehov minimálne pre raky a viaceré druhy vodnej fauny,
- **Krivánsky potok:**
  - umelo vybudované skoky na toku hlavne v obci Podkriváň – nepriechodné pre väčšinu rýb s výnimkou lososovitých.

Vodná nádrž Hriňová

Z hľadiska ochrany živočíšstva je VN významným biotopom vodných živočíchov studených a čistých horských vôd (napr. raky, hubky, makro a mikrozoobentos). Z ornitologického hľadiska nedosahuje význam nížinných vodných nádrží, kde sú významné zhromaždiská, prípadne aj hniezdiská vodných vtákov.

Ďalšími negatívnymi faktormi vo vodných biotopoch územia je občas ilegálna a živelná rybárska činnosť, nelegálne a nepremyslené výruby v brehových porastoch tokov i stojatých vôd, ktoré likvidujú migračné pobrežné trasy pre mnohé druhy živočíchov.

Navrhované opatrenia:

- vyčleniť časti plochy určené len pre vtáctvo a iné živočíšstvo aluviálnej časti VN, bez ďalšieho iného využívania a vytvorenie zóny ticha v aluviálnej, prítokovej časti rieky Slatina.
- významným návrhom na riešenie zlepšenia stavu hniezdenia a migrácie vodných vtákov by bolo vysadenie pôvodných druhov pobrežnej litorálnej vegetácie trste (*Phragmites* spp.) a pálky (*Typha* spp.) aspoň v 5 ročných intervaloch obnovovať hniezdne steny pre rybáriky, prípadne včeláriky a brehule.

Cestné komunikácie ako migračné bariéry a návrhy opatrení

Okresom vedú cestné komunikácie, ktoré sú bariérami pre migrácie mnohých druhov po zemi sa pohybujúcich živočíchov a aj živočíchov letiacich tesne nad zemou (obojživelníkov, plazov, cicavcov a niektorých druhov vtákov). Ide predovšetkým o komunikáciu medzinárodného významu západ - východ (č. I/50, E 58, E571 z Bratislavy do Košíc) (Findo et al. 2007), na ktorej sú významnými nasledovné kolízne úseky:

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- medzi železničným mostom pri PR Pstruša a Detvou, lemujúce lesné porasty a lesostepi PR Rohy a vedie pri rieke Slatina,
- medzi Podkriváňom a vstupom do okresu Lučenec na JV okresu, kde tiež cesta prechádza lesnými úsekmi a pri Krivánskom potoku.

Ďalšími bariérami sú cesty regionálneho významu (526 - spájajúca Starú Hutu, Podkriváň, Kriváň, Hriňovú, Deviansku Hutu a Látky cez významné biotopy trávnych porastov, lazov a lesov okresu, 529 - spájajúca Hriňovú a Lom nad Rimavicou súvislými lesmi a z časti brehmi VN Hriňová a toku Slatina, 591 – spájajúca Víglaš, Starú Hutu, Horný a Dolný Tisovník, vedúca cez významné biotopy trávnych porastov, lazov a lesov okresu).

V prípade obojživelníkov sú z hľadiska disturbancií na chórickej úrovni negatívne významné kolízne úseky migrácií na liahniská s touto dopravnou infraštruktúrou. Pre okres sú najvýznamnejšími **kolíznymi migračnými trasami** skokanov hnedých (*Rana temporaria*) práve vyššie menované úseky medzi železničným mostom pri PR Pstruša a medzi Podkriváňom a vstupom do okresu Lučenec (automobilovou dopravou každoročne ohrozené stovky skokanov hnedých).

Aj v prípade veľkých cicavcov je dôležité posudzovať migračné bariéry a najmä ich **kolízne úseky**. Okrem horeuvedených kolíznych úsekov pre obojživelníky sú kolízne aj úseky vedúce hlavne zapojenými lesnými porastami. V týchto úsekoch dochádza ku kolíziám veľkých zvierat, napríklad jeleňov lesných (*Cervus elaphus*) a srncov lesných (*Capreolus capreolus*) a diviakov lesných (*Sus scrofa*), a vzácné aj veľkých šeliem.

Plánovaná rýchlostná komunikácia R2 vedená paralelne s úsekom cesty č. I/50, E58 bude najvýznamnejšou cestnou migračnou bariérou pre živočíchy v celom okrese, pretože lemuje a križuje tok Slatiny v dĺžke 10,5 km.

Navrhované opatrenia:

- pre obojživelníky robiť migračné zvodidlá so zábranami vstupu na komunikácie spolu s priepustmi popod cesty, hlavne v úsekoch, kde cesta oddeľuje les a vodný biotop (toky Slatina a ostatné) v zmysle práce Klesch & Valachovič (2002),
- v kolíznych úsekoch obmedziť rýchlosť automobilov na max. 40 km/hod. a označiť značkami „Pozor zver“ a „Tiahnutie žiab“, pretože škody spôsobené na zdraví a majetku sú v prípade stretov s veľkými živočíchmi občas aj fatálne,
- vybudovanie ekoduktu na preklopenie novovzniknutej veľmi významnej bariéry toku génov a migrácie pre veľké druhy živočíchov a poľovnú zver v trase nadregionálneho biokoridoru medzi lesným komplexom Rohov a masívom Sirone, alternatívne v trase biokoridoru regionálneho významu medzi Rohmi a Dolným Chvojnom po východnej hranici PR Pstruša (Klesch & Valachovič, 2002) dvoma zelenými mostami – ekoduktami, pričom prvý most by preklenul tromi klenbami v danom úseku na šírke 40-50 m jestvujúcu cestu č. I/50, rieku Slatina a železničnú trať a druhý (diaľničný zelený) most by preklenul vlastnú rýchlostnú cestu R2,
- vybudovanie ekoduktu na JV okresu na preklopenie rýchlostnej cesty R2 a Krivánskeho potoka pri biocentre Účelie v blízkosti hranice s okresom Lučenec v trase biokoridoru regionálneho významu významu Piešť – Účelie.

Zásady manažmentu poloprirodných a prírodných trávnych porastov

Cieľom manažmentových opatrení je zachovať a zlepšovať priaznivý stav biotopov prírodných a poloprirodných trávnych porastov v okrese Detva s dôrazom na elimináciu negatívnych trendov ovplyvňujúcich kvalitu existujúcich biotopov, ktoré sa premietajú do redukcie ich plošnej výmery.

Všeobecné podmienky:

- zaťaženosť pôdy musí byť v rozmedzí 0,3 – 0,6 VDJ/ha biotopov poloprirodných a prírodných trávnych porastov priestorovo a časovo rovnomerná
- max. dávka organických hnojív nesmie presiahnuť 50 kg N za 2 roky (s výnimkou vlhkomilných a slatinných trávnych porastov)
- úplné vylúčenie používania minerálnych hnojív a hnojovice
- celoplošne vylúčiť používanie chemických prípravkov

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- lokálna aplikácia chemických prípravkov je možná iba za účelom potláčania expanzívnych druhov rastlín s písomným potvrdením kontrolného úradu o druhu prípravku, množstve prípravku a spôsobe jeho aplikácie
- v ekologickom poľnohospodárstve je akákoľvek aplikácia chemických prípravkov vylúčená.

Odporúčania (vyplývajúce z pokynov Inštitútu pre aplikovanú ekológiu DAPHNE):

Všeobecné odporúčania:

- vlhké plochy je nutné kosiť ľahkými mechanizmami len v čase preschnutia., aby sa nepoškodil pôdny kryt
- napájadlá sa musia lokalizovať mimo podmäčianých lokalít odvedením časti vody na priľahlú suchšiu časť lokality
- na spásaných plochách je potrebné redukovať rozsah náletu, tak aby tento nepokrýval viac ako 20 % plochy a aby bolo možné celú plochu lokality využívať na pastvu hospodárskych zvierat.
- na pasených plochách je potrebné udržiavať zaťaženie v rozmedzí 0,3-0,6 VDJ/ha konkrétnej plochy
- pasienky zaťažovať rovnomerne a brániť zarastaniu okrajov
- nitrofilné a ruderalné spoločenstvá (spoločenstvá burín) kosiť v období pred kvitnutím burinných druhov, a to podľa možnosti dvakrát za rok. Mláďde na týchto plochách intenzívne spásat', aby sa využil efekt silného zošlapávania, ktoré ruderalné druhy neznášajú.
- na plochách nie je možné vykonávať žiadne prísevy
- pri aplikácii hnojenia a košarovania je nutné dodržiavať usmernenia stanovené v Pláne rozvoja vidieka
- pokosenú biomasu je potrebné z plôch odstrániť
- mulčovanie je vhodné len ako jednorázový zásah na obnovu zarastených porastov, nie je možné ho vykonávať opakovane ako pravidelný spôsob obhospodarovania

Podmienky pasenia:

- odstraňovanie nedopaskov
- dodržiavať zásady šetrného košarovania s minimálnou plochou 10 m²/1 VDJ, pričom košiar denne prekladať
- košarovanie je vylúčené vo vlhkomilných a slatinných trávnych porastoch.

Problémové javy a všeobecne platné odporúčania na ich riešenie:

- **rozdupávanie mokrín dobytkom** – mokriny alebo vlhké lúky (zväz *Calthion*, *Caricion fuscae*, *Caricion davallianae*) sú často ničené prechodmi dobytkom, ktorý sa na plochách nepasie, iba sa tade preháňa; ničí sa mäkký povrchový humusový horizont pôdy a miznú citlivé druhy. Takto ohrozené vlhké lúky treba ohradiť alebo inak zamedziť prechodom dobytkom
- **zhuťňovanie pôdy technikou** – ak sa ťažká technika používa za mokra alebo na trvale vlhkých alebo mokrych plochách dochádza k utláčaniu, zhuťňovaniu pôdy, znižuje sa prevzdušnosť, vznikajú podmáčané ryhy čo vedie k degradácii druchovej skladby poloprirodných porastov (širía sa druhy ťažkých pôd ako metlica, iserník plazivý, sitiny). Všeobecne by sa nemalo jazdiť s technikou po plochách za mokra; vlhké a podmáčané plochy by sa mali kosiť ručne alebo ľahkou technikou
- **odvodňovanie** – mení vodný režim biotopu a následne druhové zloženie poloprirodných TP v rámci špeciálnej schémy je neprípustné; plochy, ktoré boli odvodnené v minulosti a boli zaradené do špeciálnej schémy treba ponechať prirodzenému spätnému vývoju, neobnovovať drenáže
- **stanovenie optimálnej záťaže pasienkov** – optimálna a maximálna záťaž zohľadňuje produkciu biomasy, potrebu dennej kŕmnej dávky, percento využiteľnosti trávneho porastu, na druhej strane je potrebné dodržať aj minimálnu záťaž, pri ktorej ešte nezačínajú sukcesné zmeny a šírenie expanzívnych tráv a drevín
- **obnažovanie pôdy** – nastáva po rekultivačných zásahoch, odstraňovaní náletových drevín a nedopaskov a pri nevhodnom režime pastvy – na svahoch vedie k erózii; všeobecne umožňuje šírenie ruderalných druhov (pichliače, pýr), expanzívnych klonálnych tráv (smlzy, mrvica) a pionierskych drevín (breza, smrek, osika a pod.)

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- **prísevy** – na plochách určených do špeciálnej schémy nie je možné prisievať bežnými zmesami s neprirodzenými, šľachtenými druhmi, cudzími ekotypmi; menšie plôšky vzniknuté po výruboch drevín alebo úpravách povrchu treba ponechať na samozatrávnenie
- **dlhšie nekosené plochy** – zaradené do špeciálnej schémy bude potrebné pred prvou kosbou upraviť – odstrániť nálet, starinu, vyrovnať kopčeky; úpravy treba spraviť pokiaľ je to možné (na vlhkých miestach je to nutné) ručne alebo ľahkou technikou; vyhnúť sa použitiu ťažkej techniky, pri ktorom by sa narušila mačína a povrch pôdy
- **eutrofizácia** – na plochách susediacich (nižšie ležiacich) s poľami, intenzívne hnojenými lúkami alebo košarovanými plochami steká alebo hrozí splach živín, ktorý narušuje poloprirodný porast. Tieto plochy treba oddeliť zasakovacím pásom krovín alebo nehnojeného TTP,
- **hnojenie** – na plochách špeciálnej schémy nie je prípustné používať minerálne hnojivá, močovku a hnojovicu; naopak sú vhodné tradičné formy hnojenia nízkymi dávkami maštalného hnoja
- **šírenie expanzívnych tráv** – sú to relatívne vyššie druhy s vysokým obsahom sklerenchymu v listoch a s veľkou produkciou biomasy, ktoré sú schopné obsadiť celú plochu monodominantným porastom; šíria sa ak sa plochy nedostatočne využívajú, vytvárajú hrubú vrstvu stariny, ktorá spoločne s tienением živými rastlinami potláča ostatné druhy; všeobecne je ich šíreniu možné zabrániť pravidelným využívaním a udržiavaním súvislej, neporušenej mačiny:
  - **smlz kroviskový** (*Calamagrostis epigejos*) – šíri sa na obnažené plochy (holú pôdu po zničení mačiny, miesta po vypaľovaní) vetrom aj zvieratami roznášanými semenami koncom leta, zrná môžu klíčiť okamžite; po uchytení sa bujne šíri vegetatívne podzemnými výbežkami často v pravidelných kruhoch, ktoré sa postupne môžu pospájať do súvislých porastov; po rozrušení pôdy regeneruje z rozbitých výbežkov ako pýr; nebezpečnejší je na suchších stanovištiach, hoci sa vyskytuje aj na severných svahoch a na suchších miestach alúvií; je to najproblematickejší druh TP. V snahe zabrániť jeho rozšíreniu na nové miesta, treba zlikvidovať zdroj semena, čiže vykásať jeho porasty pred dozretím semien nielen na plochách ale aj v širšom okolí porasty smlzu treba vykásať v relatívne skorších termínoch (aspoň 2x do roka) a čím skôr z jari začať vypásť vhodným typom dobytky alebo kozami
  - **ovsík obyčajný** (*Arrhenatherum elatius*) – je prirodzenou prímiesou tzv. ovsíkových lúk, v poloprirodných porastoch však nikdy nie je výrazne dominantný; masovo sa rozširuje výbežkami po opustení plôch, po prehnojení alebo inom narušení porastov,
  - **mravica peristá** (*Brachypodium pinnatum*) – výbežkatá tráva, ktorá sa prirodzene vyskytuje na teplých, suchých a živinami bohatých stanovištiach v podhorskej a horskej časti; uchytiť sa však môže na obnaženej plôške aj na iných stanovištiach; na nedostatočne využívaných miestach sa klonálne (v kruhoch) šíri pokiaľ neobsadí celú plochu; podporuje ju vypaľovanie. Potlačiť sa dá dlhoročným kosením a skorou pastvou,
  - **pýr plazivý** (*Elytrigia repens*) – nebezpečná výbežkatá tráva, ktorá je typická pre polia a poľné úhory prispôsobený na narušenie pôdy,
- **šírenie burinových druhov** – niekoľko druhov bylinných burín, ktoré sa šíria najčastejšie po nevhodnom režime pastvy:
  - **pichliače** – najväčší problém predstavuje **pichliač roľný** (*Cirsium arvense*); je to trvalka, ktorá nalieta na holú pôdu a neskôr sa šíri podzemnými výbežkami; šíri sa aj v dôsledku mechanického zhutnenia pôd tlakom poľnohospodárskej mechanizácie alebo po dlhotrvajúcom košarovaní. Plochy s pichliačmi treba častejšie vykásať alebo jednotlivo likvidovať v skorších termínoch aby nestačili dozrieť semená; zabrániť narušovaniu mačiny a obnažovaniu pôdy,
  - **pichliač obyčajný** (*Cirsium vulgare*) je dvojročný, šíri sa len vetrom unášanými semenami, takže ako „prevencia“ stačí udržať súvislú mačinu
- **ponechávanie drevín na lúkach a pasienkoch** – solitérne dreviny sú prirodzenou súčasťou pasienkov; treba ich ponechať kým výrazne nezatieňujú TP, nemenia druhové zloženie svojim opadom a nebránia celoplošnému využívaniu plochy; solitérne dreviny, kry, skupinky alebo línie krovín je vhodné ponechávať aj v rámci lúčnych porastov, ale je potrebné kosiť až po ich okraj, aby sa ďalej nerozširovali; pri výruboch drevín treba skôr vyťínať potenciálne expanzívne druhy uvedené vyššie a nechávať druhy,

ktoré nie sú nebezpečné. Rozptýlené dreviny (solitéry, malé skupinky alebo úzke línie do 5 m šírky) by mali na pasienkoch alebo lúkach tvoriť maximálne 20 % z celkovej výmery TTP,

- **šírenie drevín na TTP** – nižšie sú uvedené najrozšírenejšie druhy, ktoré na určitých stanovištiach predstavujú riziko pre udržanie trávnych porastov; každá drevina má špecifický spôsob šírenia, na čo treba brať ohľad pri obhospodarovaní TP; všeobecne však platí, že šírenie drevín indikuje nedostatočnú intenzitu využívania, pri pasienkoch aj neskorý začiatok pastvy v sezóne;
  - **smrek obyčajný** (*Picea abies*) – sa šíri semenami pomocou vetra z príľahlých sekundárnych lesných porastov; šíri sa najmä do krátkostebelných trávnych porastov s vrstvou machu alebo na obnaženú pôdu, radšej na chladnejšie alebo zatienené miesta; treba ho priebežne vytínať ešte v mladom veku, kým neploďa; zvieratá spásajú mladé mäkké výhonky len skoro z jari,
  - **topoľ osikový** (*Populus tremula*) – pionierska drevina, ktorá sa šíri na suché aj vlhké stanovištiach s obnaženou pôdou a po odrastení sa začína šíriť do trávnych porastov pomocou koreňových odnoží. Jej šíreniu treba predchádzať kosením a spásaním plôch až po okraj (ku kmeňu osiky),
  - **breza previsnutý** (*Betula pendula*) – pionierska nenáročná drevina, ktorá sa podobne ako osika šíri vetrom na obnaženú pôdu na rôzne stanovištiach, väčšinou s chudobnou pôdou alebo substrátom. Nemá schopnosť koreňovej výmladnosti, takže jej šíreniu sa dá zabrániť udržiavaním súvislej mačiny
  - **jelša lepkavá a sivá** (*Alnus glutinosa*, *A. incana*) – vlhkomilné dreviny, ktoré sa šíria na nevyužívané plochy vlhkých a trvalo zamokrených lúk (zväč *Calthion*) najčastejšie na pritenené miesta a opadom lístia ovplyvnené miesta popri potokoch. Prevenciou je každoročné kosenie a redukovanie výšky tieniacich brehových porastov,
  - **borievka obyčajná** (*Juniperus communis*) – je prirodzenou súčasťou extenzívnych pasienkov, šíria ju vtáky na spásané plochy; konkurenčne silnejšia je na presýchavých strmších južných svahoch, kde môže pri veľmi nízkej intenzite pastvy vytvárať hustejšie porasty. V týchto prípadoch ju treba vytínať tesne pri povrchu pôdy, lebo s krátkych prúvkov dokáže opäť regenerovať
  - **slivka trnková** (*Prunus spinosa*) – je najrozšírenejšia na pasienkoch, mimoriadne rýchlo sa šíri aj do neporušených trávnych porastov koreňovými odnožami aj počas extenzívnej pastvy. Potlačiť sa dá len skorým spásaním nezdrevenatých výhonkov alebo kosením.
  - **ruže** (*Rosa canina* agg., *Rosa spec. div.*) – sú prirodzenou súčasťou pasienkov od kotlinovej až po horskú časť; solitérne kríky riedkym olistením slabo tienia trávny porast, takže ak sa nespájajú do súvislých porastov, nemusia byť likvidované,
  - **lieska obyčajná** (*Corylus avellana*) – je spolu s trnkou najčastejšou drevinou krovín v podhorskej časti, v minulosti rástla hlavne na kamenitých medziach odkiaľ sa pri nedostatočnej využívaní okrajov plôch pomaly šírila ďalej do trávnych porastov; má tendenciu vytvárať súvislé porasty. Jej šíreniu do trávnych porastov sa ľahko zamedzí vykášaním a vypásaním až po okraj plochy; rozrastené kríky neskôr veľmi dobre regenerujú po výrube,
  - **vĺby** – najnebezpečnejšia je krovitá **vĺba popolavá** (*Salix cinerea*), ktorá vytvára typické husté bochníkovité porasty na nekosených vlhkých lúkach a popri potokoch; po uchytení sa veľmi rýchlo rozrastá koreňovými odnožami, ktorými často preniká až do kosených porastov. Zabrániť jej nežiadúcemu šíreniu je možné len výrubmi a každoročným vykášaním plôch.

Návrhy smerujú k zvýšeniu ekologickej stability územia a prispievajú k tvorbe ekologicky vyváženej krajiny, eliminácii eróznej činnosti vody a vetra, zabezpečeniu optimálneho využitia územia, eliminácii vplyvu bariérových prvkov. Návrhy opatrení na zvýšenie ekologickej stability krajiny v nasledujúcej kapitole sa týkajú majú všeobecný charakter pre celé riešené územie, resp. pre voľnú krajinu mimo prvkov RÚSES. Týkajú sa najmä poľnohospodárskej krajiny a mali by zaisťovať celoplošnosť a fungovanie prvkov ÚSES. Opatrenia majú spravidla integrovaný charakter, t.j. sú spravidla viacúčelové – okrem základnej biologickej a ekologickej funkcie spĺňajú rad ďalších funkcií: pôdochrannú, hygienickú, estetickú, hydroekologickú či krajinotvornú.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

6.4 NÁVRH PRVKOV RÚSES ODPORÚČANÝCH NA ZABEZPEČENIE LEGISLATÍVNEJ OCHRANY

Jednotlivé vyčlenené prvky územného systému ekologickej stability okresu Detva majú v súčasnosti rôzny stupeň legislatívnej ochrany.

Na základe prehodnotenia riešeného územia z hľadiska územnej ochrany navrhujeme v okrese Detva zaradiť v zmysle zákona č. 543/2002 Z.z. plochy genofondovej lokality Hradná GL1 a genofondovej lokality GL52 Rašelinisko pod Čierťažou do kategórie chránený krajinný prvok.

ZÁVER

Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Detva bol spracovaný na základe najnovších poznatkov o prírodných a socioekonomických pomeroch riešeného územia vychádzajúcich zo súčasných metodologických usmernení. Nevyhnutnosťou pre jeho spracovanie boli nové poznatky získané terénnymi prieskumami v období máj 2011 – jún 2013. Týkali sa botanického a zoologického mapovania, mapovania súčasnej krajinnej štruktúry, pozitívnych, negatívnych prvkov a javov v území, ktoré viedli bezprostredne k návrhom prvkom RÚSES a ekologických opatrení. Návrh kostry prvkov RÚSES rešpektuje vyššiu hierarchickú úroveň spracovania – GNÚSES, ale na základe nových poznatkov a podrobnejších informácií z mapovania riešeného územia hranice prvkov spresňuje.

Dokumentácia RÚSES nadväzuje na pôvodný dokument RÚSES z riešeného územia RÚSES okresu Zvolen, ktorý bola spracovaný v roku 1994, ale vzhľadom na nové územno-správne členenie, v tomto dokumente sa riešilo územie v rozsahu súčasných hraníc okresu Detva.

LITERATÚRA

- Anděl, P. et al. 2006. Technické podmínky TP 180 Migrační objekty pro zajištění průchodnosti dálnic a silnic pro volně žijící živočichy. Ministerstvo dopravy ČR, Praha.
- Danko, Š., Darolová A., Krištín A. (eds.) 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. Birds distribution in Slovakia. Veda, Bratislava, 688 s.
- Druga, V. 2007. Výsledné zhodnotenie mapovania migračných bariér rýb na tokoch Slovenska. ŠOP SR, Banská Bystrica, 4 s. [nepublikovaný dokument].
- Dublan, L. 1997. Geologická mapa Poľany 1 : 50 000. In: Regionálne geologické mapy Slovenska. Geologická služba Slovenskej republiky, Bratislava.
- Dublan, L., 1997. Vysvetlivky ku geologickej mape Poľany 1 : 50 000. Geologická služba Slovenskej republiky, Bratislava.
- Džatko, M., Sobocká, J. a kol. 2009. Príručka pre používanie máp pôdno-ekologických jednotiek. Výskumný ústav pôdознаlectva a ochrany pôdy, Bratislava.
- Evidencia národných kultúrnych pamiatok. [online], [cit. 08.09.2011], dostupné na: <http://www.pamiatky.sk/sk/page/evidencia-narodnych-kulturnych-pamiatok-na-slovensku>
- Fabriciusová V., Hruz V., Krištín A. 2007. Rovnokrídlovce (Orthoptera) niektorých mokradných biotopov Poľany. In: Naturae tutela. roč. 11, s. 133-139.
- Findo, S., Skuban M., Koreň M. 2007. Brown bear corridors in Slovakia. Carpathian Wildlife Society, Zvolen, 68 s.
- Galváne, M. (ed) 2007. Významné botanické územia Slovenska, DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, 51 s.
- Granec, M., Šubina, B. 1999. Atlas pôd SR. Výskumný ústav pôdознаlectva a ochrany pôdy, Bratislava.
- Hajko, V. et al. 1979: Encyklopédia Slovenska. Encyklopedický ústav Slovenskej akadémie vied, Veda, Bratislava, 581 s.
- História obce Látky vec neznáma? [online]], [cit. 13.10.2011], dostupné na: <http://www.pdnoviny.detva.biz/index.php?typ=A&pw=N&obec=&SKUPINAvyber=&TEMAvyber=&ROKvyber=2010&IDd=20100782>
- Hodnotenie kvality ovzdušia v Slovenskej republike 2011. [online], [cit. 05.10.2012]. dostupné na: http://www.shmu.sk/File/oko/hodnotenie/2011_Hodnotenie_KO_v_SR.pdf
- Hruz, V., Krištín, A., Urban, P. 2000. Prehľad netopierov Poľany a blízkeho okolia. Výskum a ochrana cicavcov, roč. 4, s. 115-121.
- Hruz, V., Krištín, A., Urban, P. 2000. Netopiere Poľany. Vespertilio, roč. 4, s. 97-104.
- Inventarizácia emisií stredných a veľkých stacionárnych zdrojov znečisťovania ovzdušia SR. [online], [cit. 12.04.2012]. dostupné na: http://www.air.sk/neiscu/main_gui.php
- ISTB – infomačný systém taxónov a biotopov. [online], [cit. 2012], dostupné na: <http://www.sopsr.sk/istb/index.php?p=60>
- Izakovičová, Z. et al. 2000. Metodické pokyny na vypracovanie projektov regionálnych ÚSES a miestnych ÚSES. Združenie Krajina 21, Bratislava.
- Jančura, P. a kol. 1994. Manuál k metodike ÚSES, I.-V. diel. SAŽP, Banská Bystrica.
- Jasík, M., Polák, P. (eds.) 2010. Pralesy Slovenska. FSC Slovensko, Banská Bystrica, 228 s.
- Kaňuch, P., Krištín, A. 2006. Altitudinal distribution of bats in the Poľana Mts. area (C Slovakia). In: Biologia. Bratislava, roč. 61, s. 605-610.
- Klein, B. 1986. Príspevok k historickogeografickej lokalizácii cestnej siete Zvolenského komitátu. In: Vlastivedný zborník Považia. Osveta, Martin, roč. 15/1986, s. 106-118.
- Klescht, V., Valachovič, D. 2002. Ochrana živočíchov na pozemných komunikáciách. Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica.
- Kolektív, 1993. Hydroekologický plán povodia Hrona. Povodie Hrona, š. p., Banská Bystrica.
- Kolektív, 1993. Metodické pokyny na vypracovanie dokumentov územných systémov ekologickej stability. MŽP SR, Bratislava.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- Kolektív, 1995. Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Zvolen. SAŽP, Banská Bystrica.
- Kolektív, 2000. Vodohospodársky plán povodia Hrona, II. cyklus, 2000. Slovenský vodohospodársky podnik, š. p. Banská Štiavnica, OZ Povodie Hrona Banská Bystrica, [nepublikovaný dokument].
- Kolektív, 2001. KURS 2001. AUREX, Bratislava.
- Kolektív, 2002. Štatistický lexikón obcí Slovenskej republiky. ŠÚ SR, Bratislava.
- Kolektív, 2004. Návrh koncepcie starostlivosti o životné prostredie Banskobystrického kraja, SAŽP, Banská Bystrica, [Depon. in SAŽP, Banská Bystrica].
- Kolektív, 2005. Priaznivý stav biotopov a druhov európskeho významu, ŠOP SR, Banská Bystrica.
- Kolektív, 2007. Výsledky mapovania migračných bariér rýb na tokoch Slovenska Štátnou ochranou prírody SR v roku 2007. databáza, Banská Bystrica. [Depon. in Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica]
- Kolektív, 2009. ÚPN VÚC Banskobystrický kraj – Zmeny a doplnky 2009. Urbion, Bratislava.
- Kolektív, 2011. KURS 2011 – Zmeny a doplnky č.1 smernej časti Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2001. AUREX, Bratislava.
- Kolektív, 2011. Vodný plán Slovenska. Slovenská agentúra životného prostredia, Banská Bystrica, 140 s.
- Konečný, V. et al. 1998. Geologická mapa Javoria, 1 : 50 000. Regionálne geologické mapy Slovenska, Geologická služba Slovenskej republiky, Bratislava.
- Konečný, V. et al. 1998. Vysvetlivky ku geologickej mape Javoria 1 : 50 000. Geologická služba Slovenskej republiky, Bratislava.
- Krippel, E. 1986. Postglaciálny vývoj vegetácie Slovenska. VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, s. 213 – 215.
- Krištín, A. 1991. Vtáče spoločenstvá charakteristických biotopov Poľany. In: Stredné Slovensko, 10, s. 165-182.
- Krištín, A. 1993. História výskumu vtákov v oblasti Poľany. In: Urban P. (ed.) Fauna Poľany. Správa CHKO BR Poľana, Zvolen, s. 21-23.
- Krištín A. 1997. Zoocenózy lesných a trávnych ekosystémov Poľany: štruktúra, dynamika, vzťahy. In: Midriak R. (ed.) Zbor. referátov zo seminára Racionálne využívanie a obhospodarovanie CHKO-BR Poľana. Technická univerzita, Zvolen, s. 183–186.
- Krištín A. 1997. Optimalizácia využívania krajiny južného Podpoľania ako kontaktnej zóny BR Poľana. In: Midriak R. (ed.) Zbor. referátov zo seminára Racionálne využívanie a obhospodarovanie CHKO-BR Poľana. Technická univerzita, Zvolen, s. 279–280.
- Krištín A. 2002. Woodpecker distribution and abundance along a vertical gradient in Poľana Mts. In: Forschungsbericht Nationalpark Berchtesgaden. roč. 48, s. 119-125.
- Krištín, A. 2004. Poľana. In: Rybanič, R., Šutiaková, T., Benko, Š. (eds.) Významné vtáče územia na Slovensku. SOVS, Bratislava, s. 138-141.
- Krištín A. 2010 (ed.). Vtáctvo Chráneného vtáčieho územia Poľana. SOS/ BirdLife Slovensko, Ústav zoológie SAV, Ústav ekológie lesa SAV, 145 s.
- Krištín A., Hruz V. (eds.) 2005. Rovnokrídlovce (Orthoptera) a modlivky (Mantodea) Poľany: ekológia, rozšírenie a ochrana. ŠOP SR, Správa CHKO Poľana, Ústav ekológie lesa SAV, Zvolen, 77 s.
- Krištín A., Kaňuch P. 2005. Šíri sa včelárik zlatý (Merops apiaster) severným smerom? K výskytu a potrave v Podpoľaní a okolí Zvolena (stredné Slovensko). Tichodroma, roč. 17, s. 89–94.
- Krištín A., Zach P. 1993. Ornitocenózy južného Podpoľania navrhovaného významného vtáčieho územia Európy. In: Urban P. (ed.) Fauna Poľany, Zvolen, s. 106-116.
- Kropilák, M. a kol. 1977. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. Veda, Bratislava
- Kropilák, M. a kol. 1977. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku II, Veda, Bratislava
- Kropilák, M. a kol. 1978. Vlastivedný slovník obcí na Slovensku III, Veda, Bratislava
- Kvalita povrchových vôd na Slovensku v rokoch 2007-2008. [online], [cit. 2012], dostupné na: <http://www.shmu.sk/File/KvalitaPV2008/rocenka0708text.pdf>
- Ložek V. 1993. Malakofauna Poľany a její význam z hlediska biogeografie Západních Karpat. In: Fauna Poľany. Zborník referátov zo seminára, Zvolen, s. 27-35.
- Maliniak, P. 2009. Človek a krajina Zvolenskej kotliny v stredoveku. Mesto Zvolen, Banská Bystrica, 250 s.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- Manica, M. 1983. Výskyt a šírenie sa niektorých xerotermofytov do Zvolenskej a Slatinskej kotliny. In: Zborn. Ved. Prác. Zvolen, roč. 25, s. 43–51.
- Marhold, K., Hindák, F. (eds.) 1998. Zoznam nižších a vyšších rastlín Slovenska. Veda, Bratislava, 687 s.
- Markusová, H. 2011. Charakter osmanskej moci v Gemerskej stolici v 17. storočí. In: Historia Nova II. UK – Filozofická fakulta, Bratislava, s. 21-38. ISBN 978-80-8127-025-3.
- Martuliak, P. 2006. Cez Tisovník vybíjaný chodník - Horný a Dolný Tisovník v minulosti a prítomnosti. In: Trian . Banská Bystrica, 216 s. ISBN 8088945909
- Mazúr, E., Jakál, J. (eds.) a kol. 1980. Atlas Slovenskej socialistickej republiky. SAV, Slovenský úrad geodézie a kartografie, Bratislava, 296 s.
- Michalko, J., Berta J., Magic D. 1987. Geobotanická mapa ČSSR. Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava, 168 s.
- Miklós, L. 1996. The concept of the territorial system of ecological stability in Slovakia. In: Jongman, R.H.G. (Ed.) Ecological and landscape consequences of land use change in Europe. ECNC publication series on Man and Nature 2, Tilburg, s. 385 – 406.
- Miklós, L. 1990. Ekologické plánovanie krajiny LANDEP I. II. - Princípy a rámcová metodika LANDEP. učebné texty, SVŠT Bratislava, ÚKE SAV Banská Štiavnica, 75 s.
- Miklós, L., Izakovičová, Z. a kol. 2002. Atlas krajiny Slovenskej republiky. MŽP SR, Bratislava, SAŽP, Banská Bystrica.
- Miklós, L., Izakovičová, Z. a kol., 2006. Atlas reprezentatívnych geoekosystémov Slovenska. SAV, Bratislava.
- Monitoring značenia trás pre ekologickú dopravu a turizmus. [online], [cit. 14.08.2011], dostupné na: <http://www.cyklodetva.proxia.sk>
- Návrh koncepcie využitia hydroenergetického potenciálu vodných tokov SR do roku 2030. [online], [cit. 2012], dostupné na: <http://www.minzp.sk/sekcie/temy-oblasti/voda/koncepcne-aplanovacie-dokumenty/koncepcia-vyuzitia-hydroenergetickeho-potencialu-vodnych-tokov-sr-do-roku-2030/>
- Patočka, J. 1993. K poznaniu motýľov (Lepidoptera) CHKO - Biosférickej rezervácie Poľana. In: Fauna Poľany. Zborník referátov zo seminára, Zvolen, s. 98-102.
- Po stopách nepoužívaných, zrušených, či nedostavaných železničných tratí 36: Lesná železnica Víglaš - Kyslinky. [online], [cit. 21.01.2012], dostupné na: <http://www.veterany.eu/?p=23750>
- Po stopách lesnej železnice Kriváň - Hriňová. [online], [cit. 21.01.2012], dostupné na: <http://www.zeleznicny.net/modules/AMS/article.php?storyid=651>
- Potocký, P. 2010. Chránené chrobáky (Coleoptera) Chránenej krajinskej oblasti – BR Poľana. Zborník z konferencie Biosférické rezervácie na Slovensku VIII, Technická univerzita Zvolen, Zvolen, s. 121–128.
- Register environmentálnych záťaží SR. [online], [cit. 04.07.2012], dostupné na: <http://envirozataze.enviroportal.sk>
- Roháček, J., Ševčík J. (eds.) 2009. Diptera of the Poľana Protected Landscape Area – Biosphere Reserve (Central Slovakia). SNC SR, Administration of the PLA –BR Poľana, Zvolen, 340 s.
- Ružičková, J., Šíbl, J a kol. 2000. Ekologické siete v krajine. Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava, Slovenská poľnohospodárska univerzita, Nitra, 182 s.
- Sabo, P. (ed.) 1996. Návrh národnej ekologickej siete Slovenska - NECONET. Nadácia IUCN, Bratislava, 370 s.
- Sláviková, D., Krajčovič, V. 1996. Ochrana biodiverzity a obhospodarovanie trvalých trávnych porastov CHKO - BR Poľana. Vyd. Nadácia IUNC, Svetová únia ochrany prírody, Slovensko, Bratislava, projekt Regionálneho európskeho programu IUNC so sídlom v Cambridge, Veľká Británia, Gland, Švajčiarsko, 180 s
- Sláviková, D., Krajčovič, V. a kol. 1998. Ochrana biodiverzity a obhospodarovanie trvalých trávnych porastov CHKO - BR Poľana 2. Vyd. Nadácia IUCN, Svetová únia ochrany prírody, Slovensko, Bratislava, projekt Regionálneho európskeho programu IUNC so sídlom v Cambridge, Veľká Británia, Gland, Švajčiarsko, 205 s
- Stanová, V., Valachovič, M. (eds.) 2002. Katalóg Biotopov Slovenska. DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, 225 s.
- Stanová, V. (ed) 2000. Rašeliniská Slovenska. DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, 194 s.

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

- Stanová, V., Čierna, M. (eds) 2011. Manažmentové modely pre údržbu, ochranu a obnovu biotopov. DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, 41 s.
- Strety CHŽ s komunikáciami 2009. Správa, 15 s. [online], [cit. 2012], dostupné na: <http://sopsr.sk>
- Strety živočíchov s komunikáciami 2010. Správa, 40 s. [online], [cit. 2012], dostupné na: <http://sopsr.sk>
- Šomšák, L. 1998. Flóra a fauna v rastlinných spoločenstvách Strednej Európy (Aplikovaná biocenológia). Skriptá, PríFUK, Bratislava, 308 s.
- Šteffek J. 1993. Priestorová diferenciácia genofondových plôch malakofauny v Biosférickej rezervácii Poľana. In: Fauna Poľany. Zborník referátov zo seminára, Zvolen, s. 36-45.
- Tomeček, O. 2000. Rekonštrukcia cestnej siete Zvolenskej stolice v prvej polovici 16. storočia. In: Acta Historica Neosoliensia. Tomus 3, FHV UMB, Banská Bystrica. ISBN 80-8055-457-9
- Tomeček, O. a kol. 2009. Osídlenie Zvolenskej kotliny od včasného stredoveku do polovice 19. storočia. FHV UMB, Banská Bystrica, 165 s. ISBN 978-80-8083-915-4
- Tremboš, P. 1998. Územný systém ekologickej stability – 1. časť. In: Geografia. Bratislava, č. 1, s. 15-19. ISSN 1335-9258.
- Tremboš, P. 1998. Územný systém ekologickej stability – 2. časť. In: Geografia. Bratislava, č. 3, s. 115-117
- Urban, P. 1993. História výskumu obojživelníkov a plazov v oblasti Poľany. In: Fauna Poľany, Zborník referátov zo seminára, Zvolen, s. 17-20.
- Urban, P. (ed.) 1993. Fauna Poľany. Správa CHKO Poľana, Lesnícka fakulta Technickej univerzity, ÚEL SAV Zvolen, 190 s.
- Urban, P., Gregor J. 1991. Obojživelníky (Amphibia) a plazy (Reptilia) Chránenej krajinskej oblasti Poľana. In: Stredné Slovensko, roč. 10, Prírodné vedy, Stredosl. múzeum, B. Bystrica, s. 147-164.
- Urban, P., Hrivnák, R., Krištín, A. 1995. Vegetácia a stavovce rašelinových lúk genofondovej plochy Žliebky v ŠPR Zadná Poľana. In: Ochrana prírody, roč. 13, s. 81-96.
- Urban, P., Hruz V., Krištín, A. 1998. Stavovce biosférickej rezervácie Poľana: Červený (sozologický) zoznam. In: Ochrana prírody, roč. 16, s. 233-242.
- Urban, P., Krištín, A. 1993. Faktory ovplyvňujúce diverzitu stavovcov v horských chránených územiach Slovenska. (Factors influencing of vertebrates diversity in mountains protected areas of Slovakia). In: Životné prostredie, roč. 27, č. 4, s. 188-192.
- Viceníková, A., Polák, P. (eds.) 2003. Európsky významné biotopy na Slovensku. ŠOP SR, Banská Bystrica, 151 s.
- Vymedzenie výrazne zmenených vodných útvarov, umelých vodných útvarov, ich testovanie a návrh revitalizačných opatrení. [online] [cit. 2012], dostupné na: http://www.vuvh.sk/rsv2/download/02_Dokumenty/10_Podpone_dokumenty_metodiky/HYMO/Sprava_HMW_B.pdf
- Weiss, P. a kol. 2005. Regionalizácia cestovného ruchu v Slovenskej republike. Ministerstvo hospodárstva, Bratislava, 114 s.
- Zach, P., Krištín, A. 1993. Buprestidae, Cerambycidae a Scolytidae CHKO Poľana. In: Urban P. (ed.) Fauna Poľany. Zvolen, s. 54-61.
- Zamkovský, J. (ed.) 2008. Program starostlivosti o CHKO BR Poľana. Analytická časť. CEPA – Priatelia Zeme, Ponická Huta. [nepublikovaný dokument].
- Zemko, J. a kol. 1988. Detva. Osveta, Martin, 344 s.
- Zoznam enduro a motokrosových tratí. [online], [cit. 2012], dostupné na: <http://www.countrycross.sk/?mapa=view>
- Zoznam minerálnych prameňov okresu Detva. [online], [cit. 04.06.2012], dostupné na: http://www.sazp.sk/slovak/struktura/ceev/DPZ/pramene/dt/zoznam_dt_okres.html

PRÍLOHA

Tab.č. 1: Význačnejšie druhy bezstavovcov v okrese Detva (IUCN – druhy z národného červeného zoznamu, HD – druhy európskeho významu zo Smernice o biotopoch).

Druh	rad	IUCN	HD
<i>Acanthocinus reticulatus</i>	Coleoptera	LR:cd	
<i>Acmaeops septentrionis</i>	Coleoptera	LR	
<i>Aesalus scarabaeoides</i>	Coleoptera	VU	
<i>Agrilus integerrimus</i>	Coleoptera	VU	
<i>Ampedus elongatulus</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Anthaxia manca</i>	Coleoptera	VU	
<i>Arcyptera fusca</i>	Orthoptera	LR: nt	
<i>Aromia moschata moschata</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Astacus astacus</i>	Crustacea		
<i>Brenthis ino</i>	Lepidoptera	VU	
<i>Callimorpha quadripunctaria</i>	Lepidoptera		*
<i>Carabus arcensis</i>	Coleoptera	VU	
<i>Carabus auronitens escheri</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Carabus cancellatus</i>	Coleoptera		
<i>Carabus irregularis motandoni</i>	Coleoptera	LR:cd	
<i>Carabus scabriusculus</i>	Coleoptera	LR	
<i>Carabus variolosus</i>	Coleoptera	LR:cd	*
<i>Cerambyx cerdo</i>	Coleoptera	LR:nt	*
<i>Ceruchus chrysomelinus</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Cordulegaster heros</i>	Odonata		*
<i>Coraebus elatus</i>	Coleoptera		
<i>Cucujus cinnaberinus</i>	Coleoptera	LR:nt	*
<i>Cucujus haematodes</i>	Coleoptera	VU	
<i>Dendrophagus crenatus</i>	Coleoptera	VU	
<i>Dicerca aenea</i>	Coleoptera	VU	
<i>Dicerca alni</i>	Coleoptera	VU	
<i>Duvalius microphthalmus</i>	Coleoptera	VU	*
<i>Eriogaster catax</i>	Lepidoptera	LR: nt	*
<i>Euplagia quadripunctaria</i>	Lepidoptera		*
<i>Eurythyrea austriaca</i>	Coleoptera	VU	
<i>Eurythyrea quercus</i>	Coleoptera	VU	
<i>Gnorimus variabilis</i>	Coleoptera	VU	
<i>Helix pomatia</i>	Mollusca		*
<i>Chrysobothris chrysostigma</i>	Coleoptera	VU	
<i>Iphiclides podalirius</i>	Lepidoptera	LR:nt	
<i>Ischnodes sanguinicollis</i>	Coleoptera	VU	
<i>Lacon fasciatus</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Lacon lepidopterus</i>	Coleoptera	VU	
<i>Lacon geurceus</i>	Coleoptera	VU	
<i>Limoniscus violaceus</i>	Coleoptera	EN	*
<i>Lucanus cervus</i>	Coleoptera	LR:lc	*
<i>Lycaena alcipron</i>	Lepidoptera	VU	
<i>Lycaena dispar</i>	Lepidoptera	VU	*
<i>Maculinea arion</i>	Lepidoptera	VU	
<i>Maculinea teleius</i>	Lepidoptera	EN	*

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

<i>Melandrya barbata</i>	Coleoptera	EN	
<i>Melandrya caraboides</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Melandrya dubia</i>	Coleoptera	VU	
<i>Melanophila knoteiki</i>	Coleoptera	VU	
<i>Melitaea trivia</i>	Lepidoptera	VU	
<i>Melitaea aurelia</i>	Lepidoptera	VU	
<i>Meloe rugosus</i>	Coleoptera	VU	
<i>Neptis rivularis</i>	Lepidoptera	LR:nt	
<i>Obriopsis bicolor</i>	Coleoptera	VU	
<i>Orthosia schmidtii</i>	Lepidoptera		*
<i>Oryctes nasicornis holdhausi</i>	Coleoptera	VU	
<i>Parnassius mnemosyne</i>	Lepidoptera	VU	*
<i>Phytoecia coeruela</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Phytoecia cylindrica</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Phytoecia pustulata</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Potosia cuprea</i>	Coleoptera	VU	
<i>Prionus coriarius</i>	Coleoptera	VU	
<i>Prostomis mandibularis</i>	Coleoptera	VU	
<i>Pseudogaurotina excellens</i>	Coleoptera	CR	*
<i>Pseudopodisma nagyii</i>	Orthoptera	LR:nt	
<i>Rhysodes sulcatus</i>	Coleoptera	VU	*
<i>Rosalia alpina alpina</i>	Coleoptera	VU	*
<i>Ruspolia nitidula</i>	Orthoptera	VU	
<i>Saperda punctata</i>	Coleoptera	VU	
<i>Saturnia pyri</i>	Lepidoptera	VU	
<i>Satyrion w-album</i>	Lepidoptera	VU	
<i>Scolitantides orion</i>	Lepidoptera	VU	
<i>Sinodendron cylindricum</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Stenocorus meridianus</i>	Coleoptera	LR:nt	
<i>Stethophyma grossum</i>	Orthoptera	LR:nt	
<i>Tettigonia caudata</i>	Orthoptera	VU	
<i>Trichoferus pallidus</i>	Coleoptera	VU	
<i>Vertigo angustior</i>	Mollusca		*
<i>Zilora sericea</i>	Coleoptera	VU	

Tab.č. 2: Mihule (Petromyzontes) a ryby (Osteichthyes) v okrese Detva (IUCN – druhy z národného červeného zoznamu, HD – druhy európskeho významu zo Smernice o habitatoch)

Vedecký názov	Slovenský názov	IUCN	HD
Petromyzontes	mihule		
<i>Lampetra planeri</i>	mihuľa potočná	NE	*
Osteichthyes	ryby		
<i>Salmo trutta morpha fario</i>	pstruh potočný	NE	
<i>Salmo trutta morpha lacustris</i>	pstruh jazerný	NE	
<i>Oncorhynchus mykiss</i>	pstruh dúhový	NE	
<i>Hucho hucho</i>	hlavátka podunajská	NE	*
<i>Salvelinus fontinalis</i>	sivoň potočný	NE	
<i>Thymallus thymallus</i>	lpeň tymianový	NE	
<i>Esox lucius</i>	šťuka severná	NE	
<i>Rutilus rutilus</i>	plotica červenooká	NE	

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

<i>Leuciscus leuciscus</i>	jalec maloústý	NE	
<i>Leuciscus cephalus</i>	jalec hlavatý	NE	
<i>Leuciscus idus</i>	jalec tmavý	NE	
<i>Phoxinus phoxinus</i>	čerebľa pestrá	NE	
<i>Scardinius erythrophthalmus</i>	červenica ostrobruchá	NE	
<i>Chondrostoma nasus</i>	podustva severná	NE	
<i>Gobio gobio</i>	hrúz škvrnitý	NE	
<i>Barbus barbus</i>	mrena stredomorská	NE	*
<i>Alburnus alburnus</i>	belička európska	NE	
<i>Alburnoides bipunctatus</i>	ploska pásavá	NE	
<i>Noemacheilus barbatulus</i>	slíž obyčajný	NE	
<i>Cyprinus carpio</i>	kapor obyčajný	NE	
<i>Hypophthalmichthys molitrix</i>	tolstolobik biely	NE	
<i>Perca fluviatilis</i>	ostriež obyčajný	NE	
<i>Stizostedion lucioperca</i>	zubáč veľkoustý	NE	
<i>Cottus poecilopus</i>	hlaváč pásoplutvý	NE	

Tab. č. 3: Obojživelníky (Lissamphibia) a plazy (Reptilia) v okrese Zvolen (IUCN – druhy z národného červeného zoznamu, HD – druhy európskeho významu zo Smernice o habitatoch).

Vedecký názov	Slovenský názov	IUCN	HD
Lissamphibia	obojživelníky		
<i>Salamandra salamandra</i>	salamandra škvrnitá	LR:nt	
<i>Lissotriton vulgaris</i>	mlok bodkovaný	VU:A1c,e, 2c,e	
<i>Triturus cristatus</i>	mlok veľký	EN	*
<i>Lissotriton montandoni</i>	mlok karpatský	VU:A2c	*
<i>Mesotriton alpestris</i>	mlok horský	VU:A2c	
<i>Bombina variegata</i>	kunka žltobruchá	LR: 1c	*
<i>Bufo bufo</i>	ropucha bradavičnatá	LR:cd	
<i>Bufo viridis</i>	ropucha zelená	LR:cd	*
<i>Hyla arborea</i>	rosnička zelená	LR:1c	*
<i>Rana ridibunda</i>	skokan rapotavý	EN ??	*
<i>Rana kl. esculenta</i>	skokan zelený	LR:nt	*
<i>Rana temporaria</i>	skokan hnedý	LR:1c	*
<i>Rana dalmatina</i>	skokan štihly	LR: 1c	*
Reptilia	Plazy		
<i>Lacerta agilis</i>	jašterica krátkohlavá	LR:1c	*
<i>Lacerta viridis</i>	jašterica zelená	VU:A1c, 2c	*
<i>Zootoca vivipara</i>	jašterica živorodá	LR:nt	*
<i>Podarcis muralis</i>	jašterica múrová	LR:1c	*
<i>Anguis fragilis</i>	slepúch lámavý	LR:nt	
<i>Natrix natrix</i>	užovka obojková	LR:1c	
<i>Natrix tessellata</i>	užovka fľakaná	LR:nt	*
<i>Coronella austriaca</i>	užovka hladká	LR:nt	*
<i>Elaphe longissima</i>	užovka stromová	LR:cd	*
<i>Vipera berus</i>	vretenica severná	VU:A1d, 2d	

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Tab. 4. Vtáky (Aves) v okrese Detva (CHV – charakter výskytu N=hniezdič, H= host' z okolia, P=permigrant; IUCN – druhy z národného červeného zoznamu; HD – druhy európskeho významu zo Smernice o vtáko; tučné – vodné a na vodu viazané vtáky).

Vedecký názov druhu	Slov. názov druhu	CHV	IUCN	HD
<i>Tachybaptus ruficollis</i> (Pallas, 1764)	Potápka malá	H		
<i>Podiceps cristatus</i> (Linnaeus, 1758)	Potápka chochlatá	H		
<i>Phalacrocorax carbo</i> (Linnaeus, 1758)	Kormorán veľký	P	NE	
<i>Egretta alba</i> (Linnaeus, 1758)	Beluša veľká	P	EN	*
<i>Ardea cinerea</i> Linnaeus, 1758	Volavka popolavá	H	NT	
<i>Ciconia ciconia</i> (Linnaeus, 1758)	Bocian biely	N	LC	*
<i>Ciconia nigra</i> (Linnaeus, 1758)	Bocian čierny	N	NT	*
<i>Cygnus olor</i> (Gmelin, 1789)	Labuť veľká	P		
<i>Anser fabalis</i> (Latham, 1787)	Hus siatinná	P		
<i>Anser anser</i> (Linnaeus, 1758)	Hus divá	P	EN	
<i>Anas crecca</i> Linnaeus, 1758	Kačica chrapka	P	VU	
<i>Anas platyrhynchos</i> Linnaeus, 1758	Kačica divá	N		*
<i>Anas querquedula</i> Linnaeus, 1758	Kačica chrapačka	P	CD	*
<i>Pernis apivorus</i> (Linnaeus, 1758)	Včelár obyčajný	N	LC	*
<i>Milvus migrans</i> (Boddaert, 1783)	Haja tmavá	P	VU	*
<i>Milvus milvus</i> (Linnaeus, 1758)	Haja červená	P	EN	*
<i>Circus aeruginosus</i> (Linnaeus, 1758)	Kaňa močiarna	N	LC	*
<i>Circus cyaneus</i> (Linnaeus, 1766)	Kaňa sivá	P		
<i>Circus pygargus</i> (Linnaeus, 1758)	Kaňa popolavá	P	VU	*
<i>Accipiter gentilis</i> (Linnaeus, 1758)	Jastrab veľký	N	LC	
<i>Accipiter nisus</i> (Linnaeus, 1758)	Jastrab krahulec	N	LC	
<i>Buteo buteo</i> (Linnaeus, 1758)	Myšiak hôrny	N	LC	
<i>Buteo lagopus</i> (Pontoppidan, 1763)	Myšiak severský	P		
<i>Aquila pomarina</i> Brehm, 1831	Orol kríľavý	N	NT	*
<i>Aquila heliaca</i> Savigny, 1809	Orol kráľovský	H	EN	*
<i>Aquila chrysaetos</i> (Linnaeus, 1758)	Orol skalný	N	VU	*
<i>Pandion haliaetus</i> (Linnaeus, 1758)	Kršiak rybár	P		
<i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus, 1758	Sokol myšiar	N	LC	
<i>Falco vespertinus</i> Linnaeus, 1766	Sokol kobcovitý	P	EN	*
<i>Falco columbarius</i> Linnaeus, 1758	Sokol kobec	P		
<i>Falco subbuteo</i> Linnaeus, 1758	Sokol lastovičiar	N	NT	
<i>Falco peregrinus</i> Tunstall, 1771	Sokol sťahovavý	N	EN	*
<i>Bonasa bonasia</i> (Linnaeus, 1758)	Jariabok hôrny	N	NT	*
<i>Tetrao urogallus</i> Linnaeus, 1758	Hlucháň obyčajný	N	VU	*
<i>Perdix perdix</i> (Linnaeus, 1758)	Jarabica poľná	N	NT	
<i>Coturnix coturnix</i> (Linnaeus, 1758)	Prepelica poľná	N	NT	*
<i>Phasianus colchicus</i> Linnaeus, 1758	Bažant obyčajný	N		
<i>Rallus aquaticus</i> Linnaeus, 1758	Chriaštel vodný	N?	NE	
<i>Crex crex</i> (Linnaeus, 1758)	Chrapkáč poľný	N	CD	*
<i>Gallinula chloropus</i> (Linnaeus, 1758)	Sliepočka vodná	N?		
<i>Fulica atra</i> Linnaeus, 1758	Lyska čierna	H		
<i>Grus grus</i> (Linnaeus, 1758)	Žeriav popolavý	P		
<i>Charadrius dubius</i> Scopoli, 1786	Kulík riečny	P	LC	
<i>Pluvialis apricaria</i> (Linnaeus, 1758)	Kulík zlatý	P		
<i>Vanellus vanellus</i> (Linnaeus, 1758)	Cívik chochlatý	N	LC	
<i>Gallinago gallinago</i> (Linnaeus, 1758)	Močiarnica mekotavá	P	VU	

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

<i>Scolopax rusticola</i> Linnaeus, 1758	Sluka hôma	N	NT	
<i>Numenius arquata</i> (Linnaeus, 1758)	Hvzdák veľký	P	CR	
<i>Tringa totanus</i> (Linnaeus, 1758)	Kalužiak červenonohý	P	VU	*
<i>Tringa glareola</i> Linnaeus, 1758	Kalužiak močiarny	P		
<i>Actitis hypoleucos</i> (Linnaeus, 1758)	Kalužiačik malý	P	LC	
<i>Larus ridibundus</i> Linnaeus, 1766	Čajka smeživá	P		
<i>Larus canus</i> Linnaeus, 1758	Čajka sivá	P	NE	*
<i>Larus cachinnans</i> Pallas, 1811	Čajka bielo hlavá	P	NE	
<i>Sterna hirundo</i> Linnaeus, 1758	Rybár obyčajný	P	CD	*
<i>Columba oenas</i> Linnaeus, 1758	Holub plúžik	N	LC	
<i>Columba palumbus</i> Linnaeus, 1758	Holub hrivnák	N		
<i>Streptopelia decaocto</i> (Frisvaldszky, 1838)	Hrdlička záhradná	N		
<i>Streptopelia turtur</i> (Linnaeus, 1758)	Hrdlička poľná	N		*
<i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758	Kukučka obyčajná	N		
<i>Tyto alba</i> (Scopoli, 1769)	Plamienka driemavá	H	VU	
<i>Bubo bubo</i> (Linnaeus, 1758)	Výr skalný	N	NE	*
<i>Glaucidium passerinum</i> (Linnaeus, 1758)	Kuvičok vrbáč	N	NE	*
<i>Athene noctua</i> (Scopoli, 1769)	Kuvik obyčajný	N	NT	
<i>Strix aluco</i> Linnaeus, 1758	Sova obyčajná	N		
<i>Strix uralensis</i> Pallas, 1771	Sova dlhochvostá	N	LC	*
<i>Asio otus</i> (Linnaeus, 1758)	Myšiarka ušatá	N		
<i>Aegolius funereus</i> (Linnaeus, 1758)	Pôtik kapcavý	N	NE	*
<i>Caprimulgus europaeus</i> Linnaeus, 1758)	Lelek obyčajný	N	NE	*
<i>Apus apus</i> (Linnaeus, 1758)	Dážďovník obyčajný	N		
<i>Alcedo atthis</i> (Linnaeus, 1758)	Rybárik obyčajný	N	NT	
<i>Merops apiaster</i> Linnaeus, 1758	Včelárík zlatý	N	NT	*
<i>Upupa epops</i> Linnaeus, 1758	Dudok obyčajný	N	VU	
<i>Jynx torquilla</i> Linnaeus, 1758	Krutohlav obyčajný	N		*
<i>Picus canus</i> Gmelin, 1778	Žlna sivá	N		*
<i>Picus viridis</i> Linnaeus, 1758	Žlna zelená	N		
<i>Dryocopus martius</i> (Linnaeus, 1758)	Tesár čierny	N		*
<i>Dendrocopos major</i> (Linnaeus, 1758)	Ďateľ veľký	N		
<i>Dendrocopos syriacus</i> (Hemprich et Ehrenberg, 1833)	Ďateľ hnedkavý	N		*
<i>Dendrocopos medius</i> (Linnaeus, 1758)	Ďateľ prostredný	N		*
<i>Dendrocopos leucotos</i> (Bechstein, 1803)	Ďateľ bielo chrbtý	N	NT	*
<i>Dendrocopos minor</i> (Linnaeus, 1758)	Ďateľ malý	N		
<i>Picoides tridactylus</i> (Linnaeus, 1758)	Ďubník trojprstý	N		*
<i>Galerida cristata</i> (Linnaeus, 1758)	Pipíška chochlatá	N	NT	*
<i>Lullula arborea</i> (Linnaeus, 1758)	Škovránik stromový	N		*
<i>Alauda arvensis</i> Linnaeus, 1758	Škovránok poľný	N		
<i>Riparia riparia</i> (Linnaeus, 1758)	Brehuľa obyčajná	P		*
<i>Hirundo rustica</i> Linnaeus, 1758	Lastovička obyčajná	N		
<i>Delichon urbica</i> (Linnaeus, 1758)	Belorítka obyčajná	N		
<i>Anthus trivialis</i> (Linnaeus, 1758)	Ľabtuška hôma	N		
<i>Anthus pratensis</i> (Linnaeus, 1758)	Ľabtuška lúčna	P		
<i>Anthus spinoletta</i> (Linnaeus, 1758)	Ľabtuška vrchovská	P		
<i>Motacilla flava</i> Linnaeus, 1758	Trasochvost žltý	P	LC	
<i>Motacilla cinerea</i> Tunstall, 1771	Trasochvost horský	N		
<i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758	Trasochvost biely	N		
<i>Bombycilla garrulus</i> (Linnaeus, 1758)	Chochláčik severský	P		

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Cinclus cinclus (Linnaeus, 1758)	Vodnár obyčajný	N	LC	
<i>Troglodytes troglodytes (Linnaeus, 1758)</i>	Oriešok obyčajná	N		
<i>Prunella modularis (Linnaeus, 1758)</i>	Vrchárka modrá	N		
<i>Prunella collaris (Scopoli, 1769)</i>	Vrchárka červenkáva	P	NT	
<i>Erithacus rubecula (Linnaeus, 1758)</i>	Červienka obyčajná	N		
<i>Luscinia megarhynchos Brehm, 1831</i>	Slávik obyčajný	N		
<i>Phoenicurus ochruros (Gmelin, 1774)</i>	Žltouchvost domový	N		
<i>Phoenicurus phoenicurus (Linnaeus, 1758)</i>	Žltouchvost hôrny	N	NT	*
<i>Saxicola rubetra (Linnaeus, 1758)</i>	Pŕhlavár červenkastý	N	LC	
<i>Saxicola torquata (Linnaeus, 1766)</i>	Pŕhlavár čiernohlavý	N		*
<i>Oenanthe oenanthe (Linnaeus, 1758)</i>	Skaliarik sivý	N		
<i>Turdus torquatus Linnaeus, 1758</i>	Drozd kolohrivý	N	LC	
<i>Turdus merula Linnaeus, 1758</i>	Drozd čierny	N		
<i>Turdus pilaris Linnaeus, 1758</i>	Drozd čvokotavý	N		
<i>Turdus philomelos Brehm, 1831</i>	Drozd tmavý	N		
<i>Turdus iliacus Linnaeus, 1766</i>	Drozd červenkastý	P		
<i>Turdus viscivorus Linnaeus, 1758</i>	Drozd trstotavý	N		
Locustella naevia (Boddaert, 1783)	Svrčiak zelenkavý	N?		
Locustella fluviatilis (Wolf, 1810)	Svrčiak riečny	N		
Locustella luscinioides (Savi, 1824)	Svrčiak slávikovitý	N?	LC	
Acrocephalus schoenobaenus (Linnaeus, 1758)	Trsteniarik malý	N		
Acrocephalus palustris (Bechstein, 1798)	Trsteniarik obyčajný	N		
Acrocephalus scirpaceus (Hermann, 1804)	Trsteniarik bahenný	H		
Acrocephalus arundinaceus (Linnaeus, 1758)	Trsteniarik veľký	N?	NT	
<i>Hippolais icterina (Vieillot, 1817)</i>	Sedmohlások obyčajný	N		
<i>Sylvia nisoria (Bechstein, 1795)</i>	Penica jarabá	N		*
<i>Sylvia curruca (Linnaeus, 1758)</i>	Penica popolavá	N		
<i>Sylvia communis Latham, 1787</i>	Penica obyčajná	N		
<i>Sylvia borin (Boddaert, 1783)</i>	Penica slávikovitá	N		
<i>Sylvia atricapilla (Linnaeus, 1758)</i>	Penica čiernohlavá	N		
<i>Phylloscopus sibilatrix (Bechstein, 1793)</i>	Kolibkárík sykový	N		
<i>Phylloscopus collybita (Vieillot, 1817)</i>	Kolibkárík čipčavý	N		
<i>Phylloscopus trochilus (Linnaeus, 1758)</i>	Kolibkárík spevavý	N		
<i>Regulus regulus (Linnaeus, 1758)</i>	Králik zlatohlavý	N		
<i>Regulus ignicapillus (Temminck) 1820</i>	Králik ohnivohlavý	N		
<i>Muscicapa striata (Pallas, 1764)</i>	Muchár sivý	N		*
<i>Ficedula parva (Bechstein, 1794)</i>	Muchárik malý	N	NE	*
<i>Ficedula albicollis (Temminck, 1815)</i>	Muchárik bieločrý	N		*
<i>Ficedula hypoleuca (Pallas, 1764)</i>	Muchárik čiernohlavý	P		
<i>Aegithalos caudatus (Linnaeus, 1758)</i>	Mlynárka dlhochvostá	N		
<i>Parus palustris Linnaeus, 1758</i>	Sýkorka hôrna	N		
<i>Parus montanus Balenstein, 1827</i>	Sýkorka čiernohlavá	N		
<i>Parus cristatus Linnaeus, 1758</i>	Sýkorka chochlatá	N		
<i>Parus ater Linnaeus, 1758</i>	Sýkorka uhliarka	N		
<i>Parus caeruleus Linnaeus, 1758</i>	Sýkorka belasá	N		
<i>Parus major Linnaeus, 1758</i>	Sýkorka veľká	N		
<i>Sitta europaea Linnaeus, 1758</i>	Brhlík obyčajná	N		
<i>Certhia familiaris Linnaeus, 1758</i>	Kôrovník dlhoprstý	N		
<i>Certhia brachydactyla Brehm, 1820</i>	Kôrovník krátkopstý	N		
Remiz pendulinus (Linnaeus, 1758)	Kúdelníčka lužná	N		

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

<i>Oriolus oriolus</i> (Linnaeus, 1758)	Vlha obyčajná	N		
<i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758	Strakoš obyčajný	N		*
<i>Lanius minor</i> Gmelin, 1788	Strakoš kolesár	N	VU	*
<i>Lanius excubitor</i> Linnaeus, 1758	Strakoš veľký	H	NT	*
<i>Garrulus glandarius</i> (Linnaeus, 1758)	Sojka obyčajná	N		
<i>Pica pica</i> (Linnaeus, 1758)	Straka obyčajná	N		
<i>Nucifraga caryocatactes</i> (Linnaeus, 1758)	Orešnica perlavá	N		
<i>Corvus monedula</i> Linnaeus, 1758	Kavka obyčajná	N	NT	
<i>Corvus frugilegus</i> Linnaeus, 1758	Havran čierny	P		
<i>Corvus corone</i> Linnaeus, 1758	Vrana obyčajná	N		
<i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758	Krkavec čierny	N		
<i>Sturnus vulgaris</i> Linnaeus, 1758	Škorec obyčajný	N		
<i>Passer domesticus</i> (Linnaeus, 1758)	Vrabc domový	N		
<i>Passer montanus</i> (Linnaeus, 1758)	Vrabc poľný	N		
<i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758	Pinka obyčajná	N		
<i>Fringilla montifringilla</i> Linnaeus, 1758	Pinka severská	P		
<i>Serinus serinus</i> (Linnaeus, 1766)	Kanárík poľný	N		
<i>Carduelis chloris</i> (Linnaeus, 1758)	Stehlík zelený	N		
<i>Carduelis carduelis</i> (Linnaeus, 1758)	Stehlík obyčajný	N		
<i>Carduelis spinus</i> (Linnaeus, 1758)	Stehlík čížavý	N		
<i>Carduelis cannabina</i> (Linnaeus, 1758)	Stehlík konôpkár	N		
<i>Carduelis flammea</i> (Linnaeus, 1758)	Stehlík čečetavý	P	NE	
<i>Loxia curvirostra</i> Linnaeus, 1758	Krivosnos obyčajný	N		
<i>Pyrrhula pyrrhula</i> (Linnaeus, 1758)	Hýľ obyčajný	N		
<i>Coccothraustes coccoth.</i> (Linnaeus, 1758)	Glezg obyčajný	N		
<i>Plectrophenax nivalis</i> (Linnaeus, 1758)	Snehulka severská	P		
<i>Emberiza citrinella</i> Linnaeus, 1758	Strnádka obyčajná	N		
<i>Emberiza schoeniclus</i> (Linnaeus, 1758)	Strnádka trstinová	N		
<i>Miliaria calandra</i> (Linnaeus, 1758)	Strnádka lúčna	N	NE	
Hniezdiče N		123	CR1	
Hniezdiče pravdepodobné N?		5	EN6	
Hospites (hostia hniezdiaci v okolitých biotopoch)		7	VU10	
Permigranti		40	LR38	
Spolu		175	55	48

Tab. 5. Cicavce (Mammalia) v okrese Zvolen (IUCN – druhy z národného červeného zoznamu, HD – druhy európskeho významu zo Smernice o habitatoch)

Vedecký názov	Slovenský názov druhu	IUCN	HD
Insectivora	hmyzožravce		
<i>Erinaceus concolor</i>	jež bledý (východný)	DD	
<i>Talpa europaea</i>	krt obyčajný	NE	
<i>Sorex araneus</i>	piskor obyčajný	NE	
<i>Sorex minutus</i>	piskor malý	NE	
<i>Sorex alpinus</i>	piskor horský	VU:A1c,B2c	
<i>Neomys fodiens</i>	dulovnica väčšia	LR:1c	
<i>Neomys anomalus</i>	dulovnica menšia	LR:1c	
<i>Crociodura leucodon</i>	bieložúbka bieloobruchá	NE	
<i>Crociodura suaveolens</i>	bieložúbka krpátá	NE	

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Chiroptera	netopiere		
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	podkovár veľký	EN:A2b,c,B1, 2c	*
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	podkovár malý	LR:cd	*
<i>Myotis mystacinus</i>	netopier fúzatý	VU:B1	*
<i>Myotis brandti</i>	netopier Brandtov	VU:B1	*
<i>Myotis emarginatus</i>	netopier brvitý	VU:B1	*
<i>Myotis nattereri</i>	netopier riasnatý	LR:nt	*
<i>Myotis bechsteini</i>	netopier Bechsteinov	LR:1c	*
<i>Myotis myotis</i>	netopier veľký	LR:cd	*
<i>Myotis daubentoni</i>	netopier vodný	LR:1c	*
<i>Vespertilio murinus</i>	večernica tmavá	DD	*
<i>Eptesicus nilssoni</i>	večernica severská	LR:1c	*
<i>Eptesicus serotinus</i>	večernica pozdňá	DD	*
<i>Nyctalus leisleri</i>	raniak stromový	DD	*
<i>Nyctalus noctula</i>	raniak hrdzavý	LR:1c	*
<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	večernica hvízdavá	LR:1c	*
<i>Barbastella barbastellus</i>	uchaňa čierna	LR:cd	*
<i>Plecotus auritus</i>	ucháč svetlý	LR:nt	*
<i>Plecotus austriacus</i>	ucháč sivý	LR:nt	*
Rodentia	hlodavce		
<i>Sciurus vulgaris</i>	veverica obyčajná	LR:1c	
<i>Spermophilus citellus</i>	syseľ obyčajný	EN	*
<i>Clethrionomys glareolus</i>	hrdziak lesný	NE	
<i>Ondatra zibethicus</i>	ondatra pižmová	NE	
<i>Arvicola terrestris</i>	hryzec vodný (východný)	NE	
<i>Microtus arvalis</i>	hraboš poľný	NE	
<i>Microtus agrestis</i>	hraboš močiarny	NE	
<i>Microtus subterraneus</i>	hrabošík podzemný	NE	
<i>Micromys minutus</i>	myška drobná	LR:1c	
<i>Apodemus flavicollis</i>	ryšavka žltohrdlá	NE	
<i>Apodemus sylvaticus</i>	ryšavka krovinná	NE	
<i>Apodemus agrarius</i>	ryšavka tmavopása	NE	
<i>Rattus norvegicus</i>	potkan hnedý	NE	
<i>Rattus rattus</i>	potkan tmavý	DD	
<i>Mus musculus</i>	myš domová	NE	
<i>Glis (Myoxus) glis</i>	plch sivý	LR:1c	
<i>Dryomys nitedula</i>	plch lesný	LR:1c	*
<i>Muscardinus avellanarius</i>	pĺšík lieskový	LR:1c	*
<i>Sicista betulina</i>	myšovka horská	VU:B2a,c,d	*
Carnivora	šelmy		
<i>Mustela erminea</i>	hranostaj čiernochvostý	NE	
<i>Mustela nivalis</i>	lasica obyčajná	NE	
<i>Mustela putorius</i>	tchor tmavý	DD	*
<i>Martes martes</i>	kuna lesná	NE	*
<i>Martes foina</i>	kuna skalná	NE	
<i>Meles meles</i>	jazvec lesný	VU:A1d,2c,C1	
<i>Lutra lutra</i>	vydra riečna	VU:A2ce,	*
<i>Ursus arctos</i>	medveď hnedý	LR:cd	*
<i>Vulpes vulpes</i>	líška obyčajná (hrdzavá)	NE	
<i>Canis lupus</i>	vlk eurázijský	LR:nt	*

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

<i>Felis silvestris</i>	mačka divá (lesná)	VU:A1c,d, C1	*
<i>Lynx lynx</i>	rys ostrovid	EN:B2e,C1	*
Lagomorpha	dvojitozubce		
<i>Lepus europaeus</i>	zajac poľný	NE	
<i>Oryctolagus cuniculus</i>	králik divý	NE	
Artiodactyla	párnokopytníky		
<i>Sus scrofa</i>	diviak lesný	NE	
<i>Dama dama</i>	daniel škvrnitý	NE	
<i>Cervus elaphus</i>	jeleň lesný	NE	
<i>Capreolus capreolus</i>	srnec lesný	NE	
<i>Ovis aries (musimon)</i>	muflón lesný	NE	

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

GRAFICKÁ ČASŤ DOKUMENTÁCIE RÚSES OKRESU DETVA

Mapa č.1: Súčasná krajinná štruktúra

Mapa č.2: Priemet pozitívnych prvkov a javov

Mapa č.3: Priemet negatívnych prvkov a javov

Mapa č.4: Návrh RÚSES

„Tento projekt je spolufinancovaný z ERDF“

Lely

OKRESNÝ ÚRAD DETVA
Odbor starostlivosti o životné prostredie

Záhradná 12, 962 12 Detva

Č.j.: OÚ-DT-OSZP-2015/000003/JAG

Vybavuje: RNDr. Jágerský

V Detve, dňa: 06.03.2015

Slovenská agentúra životného prostredia Ústredie Banská Bystrica	
Dňa:	13 -03- 2015
SEN - 0179 - 2015	
C. 944/2015	Príh.

ROZHODNUTIE

Okresný úrad Detva, odbor starostlivosti o životné prostredie, ako príslušný orgán štátnej správy ochrany prírody a krajiny podľa § 5 ods. 1 zákona NR SR č. 525/2003 Z. z. o štátnej správe starostlivosti o životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 3 ods.1 písm. e) zákona č. 180/2013 Z.z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov a podľa § 68 písm. "c" zákona NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o ochrane prírody a krajiny)

s c h v a ľ u j e

dokumentáciu ochrany prírody a krajiny

- *Regionálny územný systém ekologickej stability okresu Detva (RÚSES)*

podľa § 54 ods. 2 písmeno c) zákona o ochrane prírody a krajiny zhotoviteľom, ktorej je Slovenská agentúra životného prostredia Banská Bystrica vyhotoveného v roku 2013.

Odôvodnenie

Dokumentácia bola vypracovaná v zmysle vyhlášky č. 24/2003 Z.z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane prírody a krajiny (príloha č.23) a predmetom dokumentu je :

a) Textová časť, ktorá obsahuje:

1. PRÍRODNÉ POMERY

1.1 Abiotické pomery

1.2 Biotické pomery

2. SÚČASNÁ KRAJINNÁ ŠTRUKTÚRA

3. ZHODNOTENIE VZŤAHU K ÚPN VÚC A DOTKNUTÝCH OBCÍ

4. POZITÍVNE A NEGATÍVNE PRVKY/JAVY V ÚZEMÍ

4.1 Pozitívne prvky a javy

4.2 Negatívne prvky a javy

5. SYNTÉZA ANALYTICKÝCH VSTUPOV A HODNOTENIE

5.1 Hodnotenie ekologickej stability

5.2 Plošné a priestorové usporiadanie pozitívnych a negatívnych prvkov/javov v krajine

5.3 Hodnotenie typov biotopov

5.4 Ekostabilizačná významnosť, reprezentatívnosť a unikátnosť

5.5 Hodnotenie krajinej štruktúry

6. NÁVRH RÚSES

6.1 Návrh prvkov RÚSES

6.2 Návrh manažmentových opatrení pre existujúce a navrhované prvky RÚSES

6.3 Návrh opatrení na zvýšenie ekologickej stability krajiny

6.4 Návrh prvkov RÚSES odporúčaných na zabezpečenie legislatívnej ochrany

b) Grafická časť:

Mapa č. 1: Súčasnnej krajinej štruktúry M 1 : 50 000

Mapa č. 2: Priemet pozitívnych prvkov a javov M 1 : 50 000

Mapa č. 3: Priemet negatívnych prvkov a javov M 1 : 50 000

Mapa č. 4: Návrh RÚSES M 1 : 50 000

Okresný úrad Detva, odbor starostlivosti o životné prostredie oznámil konanie o prerokovaní a schvaľovaní procese verejnou vyhláškou zo dňa 14.01.2015, ktorá bola vyvesená v každej obci a meste okresu Detva po dobu 30 dní.

Dokumentácia bola zverejnená na internetovej stránke Okresného úradu Detva, v termíne od 14.01.2015 do 13.02.2015, a zároveň bolo 14.01.2015 zaslané oznámenie o začatí prerokovania RÚSES dotknutým orgánom a organizáciám na pripomienkovanie v lehote do 30 dní.

K RÚSES okresu Detva doručil stanovisko Banskobystrický samosprávny kraj, oddelenia regionálneho rozvoja vedené pod č. 5377/2015/ODDRR-0022309/2015, zo dňa 20.01.2015 v ktorom uvádza, že Územný plán veľkého územného celku BB kraja, ktorého záväzná časť bola vyhlásená nariadením vlády SR č. 263/1998 Z.z.(po prechode kompetencii zo štátu na obce a vyššie územné celky zákonom č. 461/2001 Z.z.), bola aktualizovaná Všeobecne záväzným nariadením Banskobystrického samosprávneho kraja č. 4/2004, VZN BBSK č. 6/2007 a VZN č. 14/2010 BBSK a VZN BBSK č. 27/2014.

RÚSES okresu Detva vytvára predpoklady na takú celopriestorovú štruktúru prepojených ekosystémov, ich zložiek a prvkov, ktorú je možno do praxe aplikovať cez nástroje územnoplánovacej činnosti. Mestá a obce okresu Detva - Mesto Detva, Mesto Hriňová, Obec Látky, Obec Detvianska Huta, Obec Korytárky, Obec Kriváň, Obec Podkriváň, Obec Stožok, Obec Dúbravy, Obec Vígl'áš, Obec Klokoč, Obec Slatinské Lazy, Obec Stará Huta, Obec Vígl'ašská Huta Kalinka, Obec Horný Tisovník, ako orgány územného plánovania v zmysle § 16 ods. 2 zákona č. 50/1976 o územnom plánovaní

Stredoslovenská vodárenská spoločnosť, a.s., Banská Bystrica vo svojom vyjadrení
č. 250/2015-103-201, zo dňa 06.02.2015 uvádza:

Ochranné pásma vodárenských zdrojov sa určujú na základe zákona o vodách a podľa vyhlášky MŽP SR č. 29/2005 Z.z. a môžu byť určené v troch stupňoch (I. - III.) podľa prílohy č.2 tejto vyhlášky. Ochranné pásma sú súčasne pásmami hygienickej ochrany (PHO) podľa zákona č. 596/2002 Z.z. o ochrane zdravia ľudí.

Dokumentácia ochrany prírody a krajiny platná pre územie okresu Detva pred
vydaním tohto rozhodnutia, nie je týmto rozhodnutím dotknutá.

Poučenie:

Rozhodnutie sa doručuje verejnou vyhláškou, tak že sa vyvesí na úradnej tabuli Okresného úradu Detva a súčasne na úradných tabuliach v obciach a mestách okresu Detva a zároveň sa zverejní spôsobom v mieste obvyklým.

Toto rozhodnutie sa zverejňuje aj na internetovej stránke Okresného úradu Detva
<http://www.minv.sk/?okresny-urad-detva>

RNDr. Vojtech Jágerský
vedúci odboru

Doručuje sa :

1. Mesto Detva, primátor mesta
2. Mesto Hriňová, primátor mesta
3. Obec Kriváň, starosta obce
4. Obec Korytárky, starosta obce
5. Obec Detvianska Huta, starostka obce
6. Obec Látky, starosta obce
7. Obec Podkriváň, starosta obce
8. Obec Dúbravy, starostka obce
9. Obec Stožok, starostka obce
10. Obec Vígl'áš, starosta obce
11. Obec Slatinské Lazy, starostka obce
12. Obec Klokoč, starosta obce
13. Obec V.H.Kalinka, starosta obce
14. Obec Stará Huta, starosta obce
15. Obec Horný Tisovník, starosta obce

Na vedomie:

1. Ministerstvo životného prostredia SR, Nám. L. Štúra 1, Sekcia ochrana prírody a tvorby krajiny, 812 35 Bratislava
2. Banskobystrický samosprávny kraj, Nám SNP č. 23, 974 01 Banská Bystrica
3. Okresný úrad Zvolen, pozemkový a lesný odbor, Študentská 12, 960 01 Zvolen
4. Správa CHKO Poľana, J.M. Hurbana 20, 960 01 Zvolen
5. SSE, a. s., Ulica republiky 5, 010 47 Žilina
6. Slovenský vodohospodársky podnik š.p., Správa povodia stredného Hrona, Stráž 11, 960 01 Zvolen
7. Stredoslovenská vodárenská spoločnosť, a.s., Partizánska cesta 5, 974 00 Banská Bystrica
8. Hydromeliorácie, š. p. Vrakunská 29, 825 63 Bratislava 211
9. SPP – distribúcia, a. s. Mlynské Nivy 44/b, 825 11 Bratislava
10. Lesy Slovenskej republiky, š. p., OZ Kriváň, 962 04 Kriváň
11. Slovenská agentúra životného prostredia, sekcia environmentalistiky a riadenia projektov, Tajovského 28, 975 90 Banská Bystrica
12. Okresný úrad Banská Bystrica, odbor starostlivosti o životné prostredie
13. Okresný úrad Detva, odbor starostlivosti o životné prostredie – úsek ŠSOH
14. Okresný úrad Detva, odbor starostlivosti o životné prostredie – úsek ŠVS
15. Okresný úrad Detva, odbor starostlivosti o životné prostredie – úsek ŠSOO

Slovenská agentúra životného prostredia					R-SERP
Sekcia environmentalistiky a riadenia projektov					
3R	KGR	OKO	RSEDIS	SFEÚ	SEP
OAHPES	OSŽPEVV	OEMBD	OMSR		
OMIMSPR	súhlasím - nesúhlasím				
IMS	APR	CC:	A.A.		
Zodpovedný:			Termín:		